T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CEMİL MERİÇ'İN ESERLERİNDE ÖZEL İSİMLER VE ÖZEL ANLAM YÜKLENMİŞ KELİMELER

Tezi Hazırlayan
Harun ŞAHİN

Tezi Yöneten
Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Şubat 2006
KAYSERİ

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN'ın danışmanlığında **Harun ŞAHİN** tarafından hazırlanan **Cemil Meriç'in Eserlerinde Özel İsimler ve Özel Anlam Yüklenmiş Kelimeler** adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

23 /05 / 2006

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN .....

Üye : Doç. Dr. Ahmet GÜNŞEN .....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 02.06.2006 tarih ve 22 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

02/06/ 2006

Prof. Dr. Kerim TÜRKMEN

T.C. ERCİYES ÜNİVERSİTESİ 1923 SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ

İÇİNDEKİLER

Önsöz	:IV
Özet	:VII
Yabancı dilde özet	:VIII
Kısaltmalar	:IV
Cemil MERİÇ'in Hayatı	:10
Cemil MERİÇ'in Eserleri ve Kültür Hayatımızdaki Yeri	:17
Cemil MERİÇ'in Eserlerinde Geçen Özel İsimler ve Özel Anlam Yüklenmiş Kelimeler Sözlüğü	:25
Sonuç	:515
Ekler	:518
Bibliyografya	:521
Öz Geçmiş	:524

ÖNSÖZ

Engin bir kültüre sahip olan Cemil MERİÇ'in eserleri, onun bu kültürünü yansıtan özel isim ve özel anlamlı kelimelerle doludur. Bunun içindir ki orta seviyede bir okuyucu dahi, Cemil MERİÇ'in eserleri karşısında, sözlük ve ansiklopedilere ihtiyaç duymaktadır. Bu şifreleri çözmek, kastedilen manayı anlamak, bahsi geçen kişi ya da eseri az da olsa tanımak, eserlerden istifade noktasında bir ihtiyaç ve bir problem olarak karşımızda durmakta, işaret edilen noktaları bize tamamen aydınlatacak bir ışık kaynağından mahrumiyetimiz de zihinlerimizi meşgul etmektedir. İşte, bu çalışmaya bir ışık olma sevdasına kapılarak heveslendik.

Amacımıza, Cemil MERİÇ'in eserlerinde geçen şair, yazar, devlet adamı, millî ve dinî kahraman isimleri, kitap, gazete, dergi, kurum, kuruluş... Vb. isimlerinin tespitini yapmak, terim anlamı taşıyan kelimelerin hangi bilim dalında, hangi manaya geldiğini ve özel anlam yüklenmiş kelimelerin taşıdığı manalar hakkında örnekli bilgi vermek suretiyle ulaşmayı hedefledik. Gerçi Cemil MERİÇ, "Bu Ülke"nin "Kanaviçe", "Bir Dünyanın Eşiğinde"nin de "Sözlük" ve "Temel Tarihler" bölümlerinde okuyucunun eserleri daha iyi anlaması için açıklamalarda bulunmuştur. Bahsi geçen bu kısımlar, okuyucuya hiç de azımsanmayacak şekilde ışık tutmaktadır. Biz, daha geniş bir kelime çalışması yaparak, Cemil MERİÇ'in daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı ve Cemil MERİÇ'in kültür ufuklarını, onun kültür hazinesini besleyen ırmakları, bütün özel isimleri ve özel anlam yüklenmiş kelimeleri, hatta şifre diyebileceğimiz telmihli kelimelerinin arka dünyalarını gözler önüne sererek, Cemil MERİÇ okuyucularının istifadelerine sunmayı gaye edindik.

Çalışmamızın, isminden de anlaşılacağı üzere yapılan iş iki başlıkla hulâsa edilebilir.

1- Cemil MERİÇ'in Eserlerinde Geçen Özel İsimler: Bu çerçevede, özel adlar tespit edildi ve niteliği incelendi, bunlar hakkında ansiklopedik bilgi verildi.

2- Cemil MERİÇ'in Eselerinde Özel Anlam Yüklenmiş Kelimeler: Bu grupta ise özel anlam taşıdığını düşündüğünüz kelimelerin tespiti, kelimelere hangi ilim dalına ait anlamlar yüklendiği tespit edildi ve bu anlamlar, örnek cümlelere delillendirildi.

Çalışmalarımızda araştırma zeminini oluşturan metinler olarak, Cemil MERİÇ'in 12 telif eserini esas aldık. İşe öncelikle eserlerin taraması yapılarak başlandı. Özel isimler ve özel anlam yüklenmiş kelimeler ve açıklanmaya muhtaç telmihli sözler, özel tarihler tespit edildi. Verileri bilgisayar ortamına geçirmenin akabinde, ulaşabildiğimiz

ansiklopedi ve sözlükler yardımıyla tespit edilen kelimeler açıklanmaya çalışıldı. Bu çalışmalarımız esnasında hesabını yapmadığımız ya da yapamadığımız zorluklar bizi hiç yalnız bırakmadı. Bunlardan birkaçını zikretmek isterim:

1- Özellikle yabancı kelimelerin yazımı ile ilgili sıkıntılar: Cemil MERİÇ yabancı isimleri ve terimleri çoğu zaman o dildeki imla özelliklerine bağlı kalarak yazmıştır. Ancak bu, istisnası bol bir kaidedir. Biz, asıl metne dokunmamak kaydıyla kendi tercihimizi yabancı kelimelerin o dildeki yazımını esas aldık. Ancak basım hatası olarak kabul edilebilecek, hiçbir kaideye sığdıramadığımız (mesela: Malcolm X, Molcom X şeklinde yazılmış) farklılıklarla da karşılaştık. Böyle durumlarda, madde başında ve örnek cümlede, doğrusunu yazmayı tercih ettik. Bu hataları da dipnotlarda açıkladık. Sıralama yaparken, özel şahıs isimlerinde, ad ve soyad sırası takip ettik. Kısaltmalarla yazılan ilk isimlerde de aynı sıra prensibe bağlı kaldık.

2- Cemil MERİÇ, İngilizce, Arapça ve Fransızcayı çok iyi bildiği için bu kültürlere ait eserlerin hemen hemen tamamını asıl kaynaklarından okumaktaydı. Bunun içindir ki onun kültür hazinesini şekillendiren eserlerin birçoğuna, özellikle Hindoloji terim ve isimlerine Türkçe kaynaklardan ulaşmakta zorlandık. Bu durumlarda yazarın eserinde verdiği bilgilerden faydalanarak bir açıklama yazmayı uygun bulduk.

3- Cemil MERİÇ eserlerinde, Özellikle Işık Doğu'dan Gelir'de, birçok peygamber ismi zikretmektedir. Bu isim ve terimlerin birçoğu İslam dininde ve diğer ilâhî dinlerde zikredilen isimlerdir. Bu isimlere örnekler Tevrat ve İncil'den verilmişse "Kitab-ı Mukaddes"te, "Tevrat"ta ya da "İncil"'deki manasına uygun düşecek şekilde bir açıklamada bulunduk; ama Kur'ân- Kerîm'den ya da İslamî eserlerden misal verilmişse İslam inancı iktizasınca bir açıklama yazdık. Yani metinde kastedilen manaya bağlı kaldık. Mesela Lut kıssası için yapılan açıklama Kitab-ı Mukaddes'teki yerine göstermeye yöneliktir. Ama Lut peygamberin açıklanması, tamamen İslam kaynaklı yapılmıştır. Çünkü yazar bu iki örneği değişik kaynakları kastederek vermiştir.

4- Cemil MERİÇ, özellikle Jurnal I ve II' de sadece kendine ve yakınlarına malum, soyadı zikredilmeyen isimlerden bahsetmektedir. Biz bunları bir kısmını metin yardımıyla çözümledik önemli bir kısmını da Cemil MERİÇ'in kızı Prof. Dr. Ümit MERİÇ YAZAN Hanımefendi'ye sual ettik ve aldığımız cevaplar ışığında açıkladık. Bunun haricinde, yine Jurnal I ve II' de isimlerin baş harfleriyle yapılmış kısaltma özel isimlere rastladık. Bu kısaltmaları metne dâhil etmedik.

5- Cemil MERİÇ'in vefatından sonra, eserlerini yayına hazırlayan oğlu Mahmut Ali MERİÇ'in ve kızı Ümit MERİÇ Yazan Hanımefendinin esere eklediği, önsöz, giriş, dipnot gibi bölümlerde zikredilen özel isimleri çalışmamız haricinde tuttuk.

6- Özellikle süreli yayınlarda, farklı isimlerle farklı dönemlerde, farklı kişilerin çıkardığı gazete ve derginden söz edilmektedir. Sabah ve Takvim Gazetesi gibi. Bu isimleri, metinde bahsi edilen dönemler çerçevesinde açıkladık. Diğer dönemlerdeki yayın faaliyetlerinden bahsetmedik.

Çalışmamızın imla özelliklerinde 2005 yılı "TDK Yazım Kılavuzu" esas alınmıştır. Bunun dışında bazı yazım tercihleri aşağıdaki gibi yapılmıştır:

1- Muhtelif şekilde yazılan asır adlarını madde başında Roma rakamlarıyla yazdık: VII. yy, XV. asır gibi.

2- Yazımında herhangi bir kaide gözetilmemiş olan sıra sayı sıfatlarıyla kurulmuş olan özel isimlerin madde başı yazımında, önce isim, sonra Roma rakamıyla sıra sayılarını zikrettik (Murat IV., Selim I. gibi).

Çalışmamızın şüphesiz noksanları vardır. Ancak biz noksansız bir çalışma yapmak için elimizden gelen gayreti gösterdik. Bu tür çalışmaların daha iyilerinin yapılması bilim dünyamız için kazanç olacaktır.

Bu teze gösterdiği ilgiden ve verdiği destekten dolayı Prof. Dr. Ümit MERİÇ YAZAN Hanımefendiye, özellikle dizgi bölümünde yardımlarını esirgemeyen Riyad Uluslar Arası Türk Okulu'nun nadide çiçeklerine, anılmaya layık bir sabır ve tahammül göstererek, çalışmalarım boyunca en tabiî haklarından bile feragat edebilen eşim Emine ŞAHİN'e ve tabi ki, zaman ve mekân sınırı gözetmeden yardım, destek ve ilgisini esirgemeyen muhterem hocam Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN Beyefendi'ye teşekkürü zevkli bir borç kabul ederim.

Harun ŞAHİN

KAYSERİ 2006

CEMİL MERİÇ'İN ESERLERİNDE ÖZEL İSİMLER VE ÖZEL ANLAM YÜKLENMİŞ KELİMELER

Harun ŞAHİN

ÖZET

Çalışmamızın konusu ve muhtevası iki başlık altında hulâsa edilebilir: Cemil MERİÇ'in Eserlerinde Geçen Özel İsimler ve Özel Anlam Yüklenmiş Kelimeler. Bu muhteva çerçevesinde Cemil MERİÇ'in telif ettiği 12 eser çalışma zeminimizi oluşturdu. Eserler taranarak özel isimler ve özel anlamlı, açıklanmaya muhtaç kelimeler tespit edildi ve kaynak eserlerin yardımıyla bu kelimeler açıklandı.

Bu çalışmamızda, Cumhuriyet sonrası fikir hayatımızın şekillenmesinde önemli bir yer tutan Cemil MERİÇ'in eserlerinde geçen şair, yazar, devlet adamı, millî ve dinî kahraman isimleri; kitap, gazete, dergi, kurum, kuruluş...vb. isimlerinin tespiti yaptık ve terim anlam taşıyan kelimelerin hangi bilim dalında, hangi manaya geldiğini ve özel anlam yüklenmiş kelimelerin taşıdığı manalar hakkında örnekli bilgi vererek Cemil MERİÇ'in daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı hedefledik.

Bu tez çalışmasının bir başka gayesi de Cemil MERİÇ'in kültür ufuklarını, onun kültür hazinesini besleyen ırmakları, bütün özel isimleri ve özel anlam yüklenmiş kelimeleri, hatta şifre diyebileceğimiz telmihli kelimelerin arka dünyalarını gözler önüne sererek, Cemil MERİÇ okuyucularının istifadelerine sunmak ve bu yolda yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmektir.

Çalışmalarımız neticesinde, çeşitli milletlere mensup, çeşitli bilim dallarına ve çeşitli kültürlere ait yaklaşık 7300 kelime tespit ederek bunların açıklamasını yapmış bulunmaktayız.

Anahtar Kelimeler: Özel isim, özel anlamlı kelime, kültür, terim

THE PRIVATE NAMES AND THE WORDS WHICH ARE GIVEN SPECIAL MEANINGS IN CEMIL MERIC'S BOOKS

Harun ŞAHİN

ABSTRACT

The aım of my studıes can be summarısed under the headıngs of: the prıvate names and the words whıch are gıven specıal meanıngs ın Cemıl Merıc's books. Wıthın thıs framework the 12 works translated by Cemıl Merıc are the base of my study. These works have been combed the prıvate names, and the other names, whıch have prıvate meanıng, needed for further explanatıons, have been detected then they have been explaıned by means of source books.

In thıs study we have ıntented to detect the names of the poets, authtors, statemen, natıonal and relıgıous 'heroes' names books, newspapers, magazınes and the ınstutıons etc of Cemıl Merıc after the foundatıon of the Turkısh Repuplıc by gıvıng the meanıng of the terms used all these works by Cemıl Merıc explaıned above what the meanıngs of these terms are ın dıfferent dıcıplıns and the words whıch are atrıbuted specıal meanıng by Cemıl Merıc ın order to make hım know and understand better.

The other aim of my study ıs to make hım more under standable by revealıng the rıvers whıch feed hıs cultural treasure and cultural frontıers by makıng clear the all prıvate words.

At the end of all my studıes aproxımıtly 7300 words belonged to dıfferent languages and cultures have been detected and explaıned ın detaıl.

Key Words: prıvate name, specıal meanıng, culture, term.

KISALTMALAR

BDE	**:**	Bir Dünyanın Eşiğinde.
BFH	**:**	Bir Faciânın Hikâyesi.
BÜ	**:**	Bu Ülke.
IDG	**:**	Işık Doğudan Gelir.
Jur.I	**:**	Jurnal Cilt. 1
Jur.II.	**:**	Jurnal Cilt 2**.**
KA	**:**	Kırk Ambar.
Kİ	**:**	Kültürden İrfana**.**
Mağ	**:**	Mağaradakiler.
SNK	**:**	Sosyoloji Notları ve Konferanslar.
SSSS	**:**	Saint Simon İlk Sosyolog İlk Sosyalist.
UU	**:**	Umrandan Uygarlığa.
Bkz.	:	Bakınız.
Öl:	**:**	Ölümü
CM	**:**	Cemil Meriç.
s	**:**	sayfa
age	**:**	Adı geçen eser
C	**:**	Cilt
yy	:	Yüzyıl
MÖ	:	Milattan önce
MS:	:	Milattan sonra

CEMİL MERİÇ'İN HAYATI

"Kahramanımız, 1916'da Anadolu'nun ücrâ bir kasabasında dünyaya gelmiş. Doğduğu tarih bile kesin belli değil. Babasının Kur'ân kapağına kaydettiği doğum tarihi 1332 Kânun-u evvel 12. Meydan Larus 1911 gibi yanlış rakkam veriyor."[1] Cemil MERİÇ kendisinin de ifade ettğiği gibi 12 Aralık 1916 tarihinde Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde Zehra ve Nadide isimli iki ablanın ardından doğar. Adı Hüseyin Cemil olarak konur. Babası Mahmut Niyazi Bey, 1912 Balkan Harbi sırasında ailesi Yunanistan'ın Dimetoka Şehri'nden Hatay'a göç eder. Bu şehirde önce Ziraat Bankası müdürü, sonra da mahkeme reisidir.

1923 yılında Reyhanlı Rüştiyesi'nde başladığı ilkokuldan, 1928'de "certificate d'etudes primasires" isimli diplomasını alır. Aynı yıl Fransız kültürü ağırlıklı, Fransız Sultanî'sinde orta okula başlar. Bu yılları kendi kaleminden okuyalım: "Sonra Antakya Sultanî'si. Ve başlayan yeni hayat. Hayatıma karışan iki hoca: Lami Cankat ile Mahmut Ali. Lami Cankat, iyi bir edebiyat hocası idi. Onun da yetiştiricisi Satı Bey. Yunan mitolojisinden bazı bölümler anlatır, bir saat sonra onları kompozisyon vazifesi olarak yazmamızı isterdi. Geniş hayalli bir talebeydim. Bu yüzden çok şımartıldım. Mazhar olduğum takdirlerle büsbütün şımardım. Mahmut Ali, hatip ve geniş ufuklu bir hocaydı. Daha sona, arkadaşım oldu. Fransızca hocam Antuan Efendi'yi zikretmeden geçemeyeceğim. Bu zatın da basılmış bir takım tercümeleri vardı. Tahsil hayatımın yıl yıl dökümünü yapmak lüzumsuz. Yalnız, şuurumu yoğuran bazı hocaların adlarını anmakla yetineceğim: Ali İlmi Fani, mükemmel bir edebiyat hocası ve değerli bir şairdi. Darülfünün'da şerh-i mütûn hocalığı yapmış mükemmel Farsça ve çok iyi Osmanlıca bilirdi. Kalendermeşrep bir edebiyatçı idi. Hissî ve fikrî hayatımda büyük katklıları olan bir hoca hatta bir dosttu. Şiir dünyasına onun rehberliği ile girdim. Önce Akif'i tanıdım, sonra Nabi'yi, Fuzûlî'yi, Nedim'i. Ders kitabı olarak Halit Fahri'nin Seçme Yazılar'ını okuyorduk. Ama kitap bir vesileden ibaretti. Ali İlmi Bey, daha çok Divan Şiirini anlatırdı imtiyazlı bir telebeydim. Hemen her imtihandan birinci çıktım. Şiir kabiliyeti hocası tarafından göklere çıkarılan "bir şiir delisi" ve "islah kabul etmez bir bibliyoman". Memduh Selim'le edebiyat tarihi derslerine başladık. Memduh Selim, Abdullah Cevdet'in İçtihat'ında yazıları çıkmış çok ciddi ve laubalilikten hiç hoşlanmayan bir hocaydı ondan şekle dikkat terbiyesini aldım. Ayrıca tercüme de okutuyordu. Chateaubria'nın "Son İbn Saraç'ın Maceraları" adlı eserini Türkçe'ye

[1] Cemil Meriç, Jurnal cilt II, s.345.

çevirdik. Daha sonra Memduh Selim ile dost olacaktım. Ve hayatımın belli bir devresinde büyük etkileri olacaktı. Sonra Fransızca hocalarım. Bilhassa Moity ile Bazantay. Birincisi eski bir başçavuştu. Ikincisi üniversite mezunu ve daha sonra edebiyet doktoru. Moity'in üzerinde durduğu, bilhassa cümle yapısı idi. Phrseologie diye bir ders okuturdu. Kırkından sonra edebiyata tecessüs duymuş kalendermeşrep bir hocaydı. Yazar olarak yetişmemde odukça önemli bir payı olmuştur. Bazantay'a gelince mektebin müdürü ve istikbalimiz üzerinde mutlak bir rol oynayacak bir makamın sahibi idi. Gevezelikten nasıl kaçılacağını, konunun dışına nasıl çıkılmayacağını ondan öğrendim."[1]

Tarih 23.09.1933 geleceğin usta kalemi ilk yazısını yayımlar. Mahallî Yenigün Gazetesi'nde çıkan bu yazının başlığı "Geç Kalmış Bir Muhasebe". Milliyetçi tutumu ve 05.07.1935 tarihli "Türk Genci" isimli yazısında bazı hocalarına, onları yeteri kadar milliyetçi bulmadığı için, sert tenkidi okuldan atılma sebebidir. Müteakip sene üniversite hayaliyle İstanbul'a gelir; ancak üniversiteye giremez. Pertevniyal Lisesi 12. sınıfına devam eder. Hocaları, felsefede İhsan Kongar, tarihte Resat Ekrem Koçu, edebiyatta Keyise İdali, Fransızca'da Nurullah Ataç'tır. Yine bu yıllarda Nazım Hikmet ve Kerem Sadi ile tanışır. Onlar için kendi imzasını kullanmadan iki kitap çevirir.

Okul sonrası bir süre öğretmenlik. İskenderun'un Haymeseki adlı köyünde dokuz ay kadar ilkokul öğretmenliği yapar. Aynı yıl İskenderun Tercüme Bürosu'na sınavla reis muavini olur, Türkçe basını Fransızca'ya çeviren bir ekibin başındadır. Fakat bu da uzun sürmez.

1938 Hatay Bağımsız Cumhuriyeti'nde Fransızlar tarafından Aktepe'ye nahiye müdürü tayin edilir. Bu diğerlerinden de kısa süren bir memuriyet; sadece yirmi iki gün. Sonra, Reyhanlı'ya dönüp Batı Ayrancı Köyü'nde ilkokul öğretmenliğine başlar. Bu arada Türk Hava Kurumu'nda sekreterlik, Belediyede kâtiplik gibi geçici görevlerde de bulunur.

Nisan 1939 Hatay Hükümeti'ni devirmeye çalışmak suçundan tevkif edilir ve idam talebiyle yargılanır, iki ay sonra beraat eder ve İstanbul'a döner.

1940 yılında Yabancı Diller Okulu burslu öğrencisidir burada iki sene okur. Fransa'ya staja gönderilecektir; fakat İkinci Dünya Savaşı engeli vardır. İstanbul'daki ilk yazısı 1941 yılında "İnsan Dergisi'nde yayımlanır: "Honoré de Balzac".

Tarih: 9 Mart 1942. "Hayır, severek evlenmedim. Hayatımı bir zebanî ile birleştirecek kadar yalnızdım. Yalnız ve yabancı. Bir kadın ilk defa olarak adımı taşımaya razı

[1] Meriç, Cemil, Jurnal II. 346-348.

oluyordu. Bir kurtuluştu bu, paryalıktan kurtuluş. Ve bilmediğimiz ülkelere yelken açan bir gemiye atlar gibi ele ele hayata atladık. Ben seni tanıdıktan sonra yaşamaya başladım. Korkuyorum. Bunları söylemekten korkuyorum. 22 sene gelişen kökleşen bir sevgi bu. Bir sevgi ve bir hayranlık. Hayat, hayatımız daima güzel miydi? Hayır. Ama mevsimleri vardı, mevsimleri var. Vatanımsın benim, kokadığım havasın, içtiğim su. Ben şımarık ve yaramaz bir çocuk oldum zaman zaman. Sen hep aynı kalmasını bildim."[1] dediği tarih ve coğrafya öğretmeni Fevziye Menteşoğlu ile tanışır ve evlenir mecburi hizmeti için Elazığ gider.

1943 askerlik zamanı ama her iki gözündeki yüksek ve 'müterakki' miyop askerlik yapmasına engeldir, Elazığ Askerî Hastanesi'nce düzenlenen bir kurul raporuna göre, askerlikten muaf tutulur. İlk kitapta bu yıl gelir. 74 sayfası Balzac'la ilgili bir incelemenin yer aldığı önsözden oluşan 189 sayfalık Balzac'tan bir çeviri: "Altın Gözlü Kız. .

Eşinin Elazığ'a tayini çıkmaması ve yardımcı öğretmenliğe alınması, ayrıca eşinin ancak İstanbul'da doğum yapabileceğinin anlaşılması üzerine 1945 Şubatında, Elazığ'daki stajyer ögretmenlik görevinden, iki sene dört aylık bir hizmetten ayrılır: bu yılları kendisi 11.9.1963 tarihli Jurnalinde şöyle anlatır. "29 Ekim 1942. Elazığ'dan arkamda kirli, korkulu, karanlık yirmi beş sene. Attila'nın atlılarından daha zalim. Yıllar, rüyalarımın hepsini çiğnemiş. Dost bi- vefa, felek bi rahm… tesadüfün çakıl taşlarıyla yoluma çıkardığı bir kulübe, bir liman inşa etmek istiyorum. Yeni bir dünya burası. Belki, belkileri olan bir dünya. Kader karşıma hapishane gardiyanı olmak için yaratılan bir müdür çıkarıyor. Berber çıraklığından gelme bir müdür. Çocuklarımı seviyorum, mesleğimi seviyorum. Az sonra kader tırnaklarını göstermeye başlıyor, çok az sonra. Yağmurlu bir kış akşamı. Karım sancılanıyor. Kimseyi tanımıyorum henüz. Param yok. At hırsızına benzeyen bir doktor karıma kürtaj yapıyor. Kan revan içinde sedire bırakılan kadınla aynı yatağa uzanıyorum. Sonra ikinci bir çocuk kaybediyoruz. Haksızlıklar birbirini kovalıyor. Solculuğuma dair rivayetler dolaşıyor. İçimde iki büyük korku. Polis korkusu, firengi korkusu. Polis korkusu Polisin beni neden bu kadar ısrarla takip ettiğini hâlâ anlamış değilim. Bu, insanda itisaf manisi yaratacak kadar garip bir kovalama. Bahaettin stajyerliğimi öğretmenler kuruluna getirmedi. Maarif vekaletinden bir de ihtar aldık. Halbuki bütün zamanımı, bütün enerjimi mektebe veriyordum. İki yıl böyle geçti. Karıma Elazığ Lisesi'nde açık bulunan coğrafya

[1] Meriç, Cemil, Jurnal I.294-295

hocalığını vermediler. Neden vermediler? Hâlâ bilmiyorum. Karım yeniden gebe kaldı. Doktor bu defa hayatı tehlikede dedi. İstanbul'a döndük, gözlerim hayli yorgundu rapor aldım. İkinci raporum tıp fakültesindendi, kabul etmediler. Meğer hâlâ stajyermişim. Gelmezsen malûlen mütekâit sayılırsın dediler. Koştuk. Müdür İnetaş "geç kaldınız, dedi sizi yardımcı öğretmenliğe başlatırım, vekâlete yazarız kararınız çıkar." Karım İstanbul'daydı, yalnızdım, elli lira geçiyordu elime. Otele 60 lira veriyordum. İki sene cansiperane hocalık yaptıktan sonra yardımcı öğretmenlik. Soğuk bir kış ve gurbet. Anadolu'da bekârlık bir kâbustur. Kitap yok, arkadaş yok, Mektep, meyhane, otel. Donmamak için içmek. Düşünmemek için içmek. Delirmemek için içmek. Galiba bir ay dayanabildim. Pek sayın vekâletten haber çıkmadı. Hayatımı devam ettirebilmem için tek yol kalmıştı: dolandırıcılık. İstifâ ettim. Daha doğrusu, çok acı bir mektupla durumu vekalete arz edip İstanbul'a döndüm."[1]

1945 yılının 1 Nisan'ında bir oğlu dünyaya gelir, ismini Mahmut Ali koyar. Yine bu yıl, Balzac'dan iki çevirisi çıkar: "Otuzundaki Kadın" ve "Onüçlerin Romanı (Ferragus)" Tarih: 16 Aralık 1946. Bir kızı gelir dünyaya: Ümit. Aynı yıl bir çevirisi daha basılır, 17 sayfalık bir önsöz ile 471 sayfalık "Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti" adlı tercümesi yayımlanır ve Aralık ayının son günlerinde sınavla İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Fransızca okutmanı olur. 1944-47 yılları arası, dönemin çeşitli dergilerinde "Yurt ve Dünya", "Yücel", "Gün","Amaç" "Yirminci Asır" özellikle Fransız edebiyatı ve düşüncesi üzerine incelemeler, daha da çok tercüme tenkitleri yazar. 1948'de Victor Hugo'nun "Hernani" adlı piyesinin manzum olarak tercümesi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kendisine verilir. 1951 Muafiyet imtihanına girecek Hukuk Fakültesi ögrencileri için, F. H. Saymen ve Mösyö Louat ile 43 sayfalık bir Fransızca "Yardımcı Metinler" kitapçığı hazırlar Aynı yıl Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne doktora ögrencisi olarak kaydolur.

1954. İlkbahar aylarında gözlerini 38 yaşında kaybeder. "Nemesis, Nemesis. Alnı bir mezar taşı kadar soğuk, bakışı bir cellat satırından daha korkunç ilâhe! Neyimi kıskandın benim? Keyhüsrevin dapdebe daratına kızmakta haklıydın, Kresüz belki hışmına layıktı. Promete seni çılgına döndürmüş olabilir Milton'un gözlerini neden oyduğunu anlıyorum. Şaşkın ve deli bakire, bana hıncın nereden geliyor? Ne

[1] Meriç, Meriç,Jurnal.I.s.230-231.

erguvanlar içinde doğan bir Bizans prensiyim ne guruuyla Olempi gocunduran bir titan. Ama ey kısır kadın, ey şaşkın tanrıça senden sadece iğreniyorum."[1]

Aynı yıl, yaz ayları boyunca İstanbul Cerrahpaşa Hastanesi'nde yatar, birkaç başarısız göz ameliyatı geçirir. Bir gözünde retina tabakası çatlamıştır, diğerine katarakt sonucu perde inmiştir. Ameliyatlara yurt dışından devam edilmesinin uygun olacağı sonucuna varılır. Bu sebeple 1955 21 Ocak, Denizyolları'nın Tarsus vapuruyla, tek başına İstanbul'dan Marsilya'ya, oradan da Paris'e gider. Ocak sonuyla Temmuz ayı arasında Paris'te ünlü "Quinze-Vingts" (Kenzven) Hastanesi'nde birçok ameliyat geçirir, fakat gözdeki yüksek tansiyon ve kanama yüzünden son ameliyatlar yapılamaz, artık Bir daha ameliyat olmayacak ve artık hayatının sonuna kadar göremeyecekti. Çaresizlik içinde vatana döner. "20 Ocak 1955… Bir elinde bavul, ötekinde baston. Bavulunda acıları, korkuları, ümitsizlikleri, bavulunda mazisi. Ve tek desteği Mahmutpaşa'dan iki buçuk lira mukabilinde alınan baston. Bir adam, bir vapurun ambar merdivenlerinden inmektedir. 'Mechule giden bir gemi kalkar bu limandan gemi mechule değil, 'Belde-i Nura' gidiyor. Sonra rüyaya benzeyen günler. Manasız ve manalı. Çirkin ve korkunç. Sonra bilmem kaç ay Paris. Kenzven geceleri. Kenzven'de her gün gecedir. Istırabı nükte ile yenmeye çalışan bir aciz. Paris, okuduğum romanların en tatsızı, en namussuzu, en kahpesi."[2]

"Ölmek istiyorum dekorsuz, poz almadan. Batan bir güneş gibi ihtişamla değil, kaderin prangalarından kurtulmak için ölmek. Mütevazi bir odadan süslü bir salona geçer gibi, realiteden tarihe geçmek umurumda değil. Ah inanabilseydim! Istırap gayyasında aylarca kaldım, orada yalnız sükût vardı. Neredesin, yanan alnımı müşfik avuçlarında dinlendirecek dost."[3]

1956 V. Hugo'nun "Sefiller" adlı eserini, sonra da H. Taine'in "Sanatın Felsefesi" adlı kitabını Türkçe'ye çevirmek talebi Maarif Vekaleti'nce geri çevrilir. Üç ay kadar sonra, vekaletten gelen bir yazıyla, J. J. Rousseau'nun "Emil" adlı eserini çevirmesi uygun görülür, çeviriye başlar. Yaptığı çalışma yarım kalır. Aynı yılın Aralık ayında "Hernani" çevirisi, Maarif Vekaleti'nin "Klasikler" dizisi arasında yayımlanır.

1963 yılında "Hint Edebiyatı"nın yazılması biter, eser baskıya hazırdır. Aynı yıl, yılbaşından itibaren düzenli olarak jurnal tutmaya başlar, böylece 1955 yılında tutmaya niyetlendiği jurnal artık hemen hemen düzenli olarak tutulur Aynı yıl, Antakya'da

[1] Meriç, Cemil, Jurnal I,s.37.
[2] Meriç, Cemil, Jurnal II,s.165.
[3] Meriç, Cemil, Jurnal I,s.35.

İngilizce ögretmeni Lamia Çataloğlu ile tanışır. Bu tanışma hayatının sonuna kadar sürecek bir dostluğa dönüşür. Yine bu yıl İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde, hem sosyoloji öğrencilerine hem de çeşitli fakültelerden derslerini izlemeye gelen öğrencilere sosyoloji ve kültür tarihi dersleri vermeye başlar, bu dersler çok düzenli olmasa da emekliliğine kadar sürecektir.

1964 ilk telif eser yayımlanır. Bir yıl kadar bastırılamayan "Hint Edebiyati", Dönem Yayınları arasında 266 sayfa olarak yayımlanır. Bu seneleri müteakip "Dönem" ve "Çağrı" dergilerinde de makaleler yazmaya başlar.

1966 Victor Hugo'dan, Mahmut Sait Kılıççı ile beraber manzum olarak çevirdiği "Marion de Lorme 192 sayfa olarak basılır. Aynı yıl, Hugo'dan yapmış olduğu "Hernani" çevirisi yine " M.E.B. yayınları arasında 184 sayfa olarak ikinci kez basılır. Yine bu yıllarda "Yeni İnsan" ve "Hisar" dergilerinde makaleler yazar, özellikle "Hisar"daki yazıları aralıklarla da olsa on yılı aşkın bir süre devam edecek ve onu bir Hisar yazarı olarak tanıtacaktır. Sene 1967 ikinci telif eser, Çan Yayınları arasından 143 sayfa olarak piyasaya çıkar: "Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist".

Görmemesine ve oldukça zor çalışma şartlarına ragmen hocalık görevini sonuna kadar sürdürmüştür; ama 1974 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransızca okutmanlığından emekli olur. Ve yılların birikimini kitaplaştırma günü gelmiştir **Bu Ülke** yayımlanır **Ümranlar Uygarlığa** adlı eseri de bu yıl basılır Ötüken Yayınevi tarafından basılır bu yıllar yazı hanesine "Türk Edebiyatı", "Kubbealtı Akademi" ve "Orta Doğu" gazette ve dergileri de ekler.

1977 yılında bir Pınar yazarıdır. Bununla birlikte "Köprü", "Gerçek" dergilerinde de yazılar yayımlar. 1978 "Mağaradakiler" yayımlanır 1979 "Hareket" dergisinde de yazmaya başlar.

"Yıllardır kelimeleştirilmesi güç korkular içindeyim. Karımın her rahatsızlığı şuurumda korkunç düşünceler yaratıyor. Ondan önce ben ölmek istiyorum. Bu arzumun tahlilini yapamayacak kadar serseriyim. Onsuz bir dünya düşünemiyorum"[1] bu satırları yazdıktan bir gün sonra, 41 yıllık bir vuslat firaka bırakır yerini, eşini kaybeder. 7 Mart 1983 günü Cemil MERİÇ için keder günüdür.

Ağustos 1984'te beyin kanaması geçirir. Sol tarafa felç iner. Sağlığını gün geçtikçe kaybetmemesine rağmen 1985'te Kültürden İrfana'yı yayımlar bir yandan da iletişim

[1] Meriç, Cemil, Jurnal II,s.343.

yayınlarının hazırladığı Tanzimat'tan Cumguriyet'e Türkiye Ansiklopedisi'ne makaleler yazar.

"Hayatının sonuna yaklaşmış bir insan olarak, zaten çoktan beri kaybettiğim yaşama sevincini, bu sınıflar üstü hakikatlerin taharrisinde buluyorum. Bu itibarla, mezarların ötesinden seslenir gibi seslenebilirim çağıma, daha doğrusu ülkeme. Ama okunur muyum, sesim duyulur mu? Meşhur bir adam da değilim, kalabalığın benimsediği edebi bir nevi de temsil etmiyorum. Ne romancıyım, ne şair, ne tarihçi. Sadece dürüstüm, çok okudum, çok düşündüm. Beşeri ihtiraslardan uzaklaşmışım: Bütün bu vasıflar bir düşünce adamının hamurunu yapar."[1] 13 Haziran 1987 günü, kendisini yatağa mahkum eden uzunca bir hastalıktan sonra, 71 yaşında hayata gözlerini yumar. Karacaahmet Mezarlığı'na eşinin yanına defnedilir.

[1] Meriç, Cemil, Jurnal II,s.209.

CEMİL MERİÇ'İN ESERLERİ VE KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

"Kimim ben hayatını Türk irfanına adayan, münzevi ve mütecessis bir fikir işçisi."[1] diye kendini tarif eden Cemil MERİÇ Fransızcadan tercümelerle eser vermeye başlar. İlk tercümesini 1936 yılında kendi adını kullanmadan Kerim Sadi ve Nazım Hikmet için yapar. Stalin'in **Pratik ve Teori** adlı kitabıdır bu. Ancak uykusuz geceler, yorgun günler beyhude geçmiştir. Tercüme karşılığı taahhüt edilen parasını alamaz.

Kendi adıyla ilk tercüme eserini 1943 yılında yayımlar. 189 sayfalık Balzac'tan tercüme edilen bu eserin 74 sayfası Cemil MERİÇ'in yazdığı bir önsözden oluşmaktadır. Eserin adı: **Altın Gözlü Kız.**

" '**Ferragus**'ü okuyor musun? O sayfalar huzur içinde yazılmadı. Soğuk bir oda, hayatını kalemiyle kazanmak zorunda kalan genç bir adam… Yıllarca yaşamak ve yaşatmak için Balzac çevirdim. Kütüphanem yoktu, dostum yoktu, sevgili zevcem milyonluk bir plajın yarısına sahipti. Zavallı Cemil MERİÇ. Etrafındakileri yalnız beyniyle değil gözleriyle de besledi. Balzac tercümeleri, Balzac etütleri. On altı sayfalık bir forma karşılığında yirmi beş, bazen yirmi lira. Haftada en çok bir forma yapabilirdim, günde on-on iki saat çalıştığım çok olurdu ve tabi etütlere para vermezdi."[2] Cümleleriyle ebediyete bıraktığı sıkıntılarla dolu bir hayatın içinden 1945 yılında iki Balzac tercümesi daha çıkar: **Onüçlerin Romanı (Ferragus)** ve **Otuzundaki Kadın**. Bu arada dönemin çeşitli dergilerinde devamlı olarak tercüme tenkitler yayımlar; çünkü üç dili çok iyi bilmektedir: Fransızca, İngilizce ve Arapça. Bir yıl sonra, 1946'da, 17 sayfalık bir önsözle 471 sayfalık bir tercüme daha yayımlar Balzac'tan: **Kibar Fahişelerin İhtişam ve Sefaleti**.

1951 yılında muafiyet imtihanına girecek öğrenciler için, F. H. Saymen ve Mösyö Lauart ile birlikte 43 sayfalık bir **Franzıca Yardımcı Metinler** kitapçığı hazırlar. Kitapçık Yabancı Diller Okulu, Fakülte Matbaasında basılır.

1959 yılında, **Hernani** tercümesi Milli Eğitim Bakanlığı yayınları arasında çıkar. Aynı yıl bir de Fransızca gramer kitabı hazırlar ancak bu kitabı basılmaz. Milli Eğitim Bakanlığınca **Sefiller**'i tercüme etmesi istenir ancak o artık Hint ile uğraşmaktadır ve bütün zamanını Hint'e ayırmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nın teklifini reddeder.

---

[1] Meriç, Cemil, Jurnal, C.II.s.189.
[2] Meriç, Cemil, Jurnal.II.s.116

Merhum Cemil MERİÇ ilk telif eserini 1964 yılında neşreder. "48 yılımı gömdüm bu sayfalara. Ben bu sayfalarım. Heyecanlarımla, rüyalarımla vehimlerimle ben. Bir kitaba bir kıtayı sığdırmak! Neden olmasın? Bir damla suda bütün bir deniz yok mu?"[1] Kendisin de ifade ettiği gibi kırk sekiz yıllık bir birikimin mahsulü olan **Hint Edebiyatı**'dır bu. Eser daha sonraki baskılarında **Bir Dünyanın Eşiğinde** başlığı ile yayımlanacaktır. Eseri niçin yazdığı sorusunun cevabını da bir dostuna yazdığı mektupta veriyor. "Bize benzemeyeni anlamak, sevmek ve zulmün kılıcını kanımızın ateşinde eritmek. Gandi'nin yaptığı bu. Hint belki bütün hakikat değil; ama hakikat. Bu kitap çağdaşlarımı papağanlıktan kurtarmak için yazıldım. Bir kaçış değil bir arayış? Düşünceyi seviyorsan bütün tecellileriyle seveceksin."[2]

Konusu isminde hülasa edilen bu eser kültür dünyamız için yeni bir kıtanın keşfidir.

"Olemp'i ararken Himalaya çıktı karşıma ve ak saçlı rişilerden ilahiler dinledim."[3]

"Kolomp'un karşısına Amarika'yı çıkaran tesadüf bana Brahmanlar diyarını keşfettirdi. Dört yıl Ganj kıyısında sabahladım. Hint hürriyetin vatanı olduğu için benim de vatanım oldu."[4]

"60'lara kadar tecessüsümün yöneldiği kutup Avrupa. Coğrafyamda Asya yok. Hint benim için Asya'nın keşfi oldu. Avrupa'dan görünen Asya, Avrupalının gözü ile Asya, ama nihayet Asya."[5]

Yukarıdaki cümlelerinde de ifade ettiğimiz üzere Cemil MERİÇ, Hint'i tanıyıncaya kadar Fransız, Alman, İngiliz romanlarıyla ilgilenir; Balzac, Hugo, Zola, Chateaubriand; Voltaire, Paul Bourget ve Taine… okur, Yunan destan ve mitolojisine hakim olur. Böylece Hint'i yazarken mukayese imkânı da doğmuş olur.

Hint Edebiyatı, yani **Bir Dünyanın Eşiğinde**, felsefesi, dini, şiiri, düşüncesi, destanı, mitolojisi ile Hint kültürünün Türk İntelijansıyasına tanıtan rehber olma sevdasındadır. Sadece Hint kültürünü mü? Bu başlık altında yer alan Bengal, Keşmir, Urdu, Dravit, Kannara, Tamul, Telugu, Pencap, Gücerati edebiyatları, bu edebiyatın mümessilleri ve eserleri tarihi olarak, gözler önüne serilir. Eserin belki en değerli bölümü "Hint ve Batı" ana başlığı altına Hint ile Batı mukayese bölümüdür. Gerçi, Cemil MERİÇ, mukayeseyi bu bölümle sınırlı tutmaz hemen hemen her bölümde, özellikle destan ve mitoloji

[1] Meriç, Cemil, Jurnal C I.s.370.
[2] Meriç, Cemil, Jurnal C I.s.372.
[3] age.s.371.
[4] age.s.373
[5] Meriç, Cemil, Mağaradakiler s.370.

konusunu işlerken, Hint destanlarıyla Yunan destanlarını ya da Hint mitolojik. Kahramanlarıyla Yunan mitinin kahramanlarını mukayeseden geri durmaz. Kıyaslardan yazarın çıkardığı sonuçlardan bazılarını zikredelim:

"Düşünce dünyasını fethe koşanların uğrayacağı ilk ülke Hint olmalı. Bizi yobazlık mahvetti, yobazlık yani kin. Yunan en büyük evlatlarını, gözlerini kırpmadan mahkûm edecek kadar dar kafalıydı. Hint bütün inançlara söz hakkı tanır. Çağdaş Avrupa, en aydınlık taraflarıyla Hint'in bir devamıdır."[1]

"İhtiyar Homeros'u o dilbe Helena'sı senin Sita'n yanında kaldırım yosması. O Sita ki Tanrılar kadar güzel Ravana'nın ne iltifatlarına aldırış eder, ne tehtitlerine… Rama'sına kavuşmak için bile bir erkek maymunun sırtına binmeyi reddeder. Ve sevgilisinin en küçük bir şüphesi karşısında karşısında ateşe atar kendini. Homeros'un erkek kahramanları da Rama'ya kıyasla ne kadar küçük, ne kadar bayağı. Hintli şehzade ihtiyar babasının hilekâr bir üvey anaya verdiği sözü yerine getirmek için her çileye katlanır, her acıya göğüs gerer. Yunan destanları bütün sefaletiyle bütün iğrençliği ile gündelik hayat, Ramayana bir aşk rüyası."[2] Hint'i tanımıştır ve kafasındaki tek kıta çiftleşmiştir artık. "Olimpos'u ararken karşısına Himalayalar" çıkmıştır.

1966 yılında Mahmut Sait Kılıççı ile beraber, Wictor Hugo'dan manzum olarak tercüme ettiği **Marion de Lorme** Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanır. 192 sayfalık bir eserdir bu. Bir yıl sonra ikinci telif eserini yayımlar. Bu seferle batıdan bir ses duyurmaya çalışır: **Sain-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist**.

Cemil MERİÇ'e göre çağımız onunla başlamaktadır. Bir tetkiktir bu eser ve bir tahlil. Eseri yazarken çağdaş düşünceyi kaynağından yakalamak ve 19. asır Avrupasını anlamak istiyordu Cemil MERİÇ. Eser, bir monografi olarak değerlendirilebilir. Kitap İlk Sosyalist ve İlk Sosyolog olmak üzere iki bölüme ayrılır. Saint-Simon'un hayatını anlatarak başlar. Sonra Liberalizmden Sosyalizme başlığı altında Avrupa toplum yapısı ve endüstri, üçüncü sınıf, mülkiyet, hürriyet ve ferdiyetçilik… gibi sosyolojik terimlerin cemiyet ve Saint-Simon tarafından algılanışı anlatılır. Ayrıca öğrencisi Auguste Comte ile takipçisi Marx Saint-Simonculuk ve sosyalizm açısından değerlendirilir. İkinci bölümde Saint-Simon'ın Sosyologluğu anlatılır. Bu çerçevede sosyoloji ve ahlak anlayışı teferruatıyla anlatılır. Son olarak da Eserleri ve Saint-Siman hakkında yazılan eserlerden oluşan birer liste verilir.

---

[1] Meriç, Cemil, Jurnal I.s. 372.
[2] Merç Cemil, Bir Dünyanın Eşiğinde,s.151.

Bu eseriyle Cemil MERİÇ, "Saint-Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist toplumun dertlerine çare arayan bir aydının Batı düşüncesine, daha doğrusu düşünceye uzanışı."[1] cümlesinde de ifade ettiği gibi 19 asrın önemli fikir akımlarından birini ülkemiz insanına tanıtmak istemiştir. Çünkü; "Saint-Simon bir asrı dolduran düşünce, her ışık insanı çevreleyen bir sis. Kinin ve kayıtsızlığın kini, onu yıllarca kalabalıklardan saklamış, kalabalıklardan yani gerçek dostlarından. Saint-Simon kutupları âhenkleştiren adam hem akıl hem gönül. Yalnız pozitivizm değil, yalnız sosyalizm değil, burjuva endüstrializmi de onun eseri"[2]ydi. Ancak eserin yazımı kadar yayımı da bir problem olarak çıkar yazarın karşısına. Uzun bir süre eseri yayınlatamaz neyse ki "sonunda Saint-Simon'a saygısı olan bir tâbi de çıkar: Vedat Tanyol"[3] Nihayet eser Çan Yayınları vasıtasıyla okuyucuya ulaşır. Bir Asya, bir Avrupa, bir Doğu, bir Batı, Cemil MERİÇ kimdi? Sağcı mı, solcu mu? Kendisini dinleyelim: "Hint Meçhule açılan bir kapıydı. Meçhule yani insana dört yıl Ganj kıyısında vecitle dolaştım, sağ dediler... Saint-Simon'la uğraştım iki yıl, çağımız onunla başlıyordu, sol dediler. Hint'i yazarken tek amacım vardı: Asya'nın büyüklüğünü haykırmak, yani bir vehmi devirmek, bir iftirayı yok etmek. Saint-Simon'u putları yıkmak için kaleme almıştım. Her iki kitapta peşin hükümlerin rahatını kaçırdı. Ne solun hoşuna gittiler ne sağın. Anladım ki bu iki kelime aynı kinlerin aynı cehaletin ifadesidir."[4]

Saint-Simon'un yayınlanmasından sonra uzun bir sürü, yaklaşık yedi sene, telif eser yayımlamaz. Tercümelere ise devam eder. 1967 yılında talebesi Berke Vardar ile birlikte A. Meillet ve M. Lejeune'ün Encyclopedie Française'deki eski bir yazısını çevirir ve **Dillerin Yapısı ve Gelişmesi** adı ile Dönem Yayınları arasından neşreder. Bu tercüme de 86 sayfadır.

1974 yılından itibaren yılların birikimi kitaplaşmaya başlar. Ardı arkasına eserler yayımlamaya başlar önce **Bu Ülke** piyasaya çıkar. "Yarım asrı aşan çileli bir ömür, zirvelere tırmanan, nefes nefese bir tecessüs. Bu sayfalarda hayatımın bütünü yani bütün sevdiklerim, bütün kinlerim, bütün tecrübelerim var. Bana öyle geliyor ki, hayat denen mülakata bu kitabı yazmak için geldim: Etimin eti, kemiğimin kemiği."[5] dediği **Bu Ülke**

---

[1] Merç, Cemil, Kırk Ambar,s.451.
[2] Meriç Cemil, Bu Ülke s.49.
[3] Ümit Meriç Yazan,Babam Cemil Meriç,s.158.
[4] Meriç Cemil, Bu Ülke s. 326.
[5] Meriç, Cemil, Jurnal II.s.187.

Bu Ülke muhteva itibariyle Cemil MERİÇ külliyatının adeta hülasasıdır. En öz şekliyle Tanzimat'tan sonraki Türk aydınının yaşadığı zihnî ve fikrî trajediyi konu alır. Bu cümleden olmak üzere eseri, sağ ile sol davasından Yeni Osmanlı düşüncesine, tercümeden pastişe, gericiden ilericiye, hicivden tenkide; İran'dan Batı'ya, Yunan'a hatta İskoçya'ya, İslâm'dan Zedüştlüğe, argodan uydurma dile, nazımdan nesre, Le Bon'dan Sade'ye, Balzac'tan Tagor'a uzanan bir zincirin değişik halkalarında yazılan denemeler süsler.

Cemil MERİÇ'in eserlerinin ayırıcı vasıflarından biri, şüphesiz, onun üslubudur. O bütün eserlerinde üslupta mükemmelliğe ehemmiyet vermiştir; ancak eserleri içinde **Bu Ülke**'nin bir ayrıcalığı vardır. Pek rahatlıkla söyleyebiliriz ki Üslup itibariyle Cemil MERİÇ'in en çarpıcı eseri **Bu Ülke**'dir. Erol Güngör ne kadar samimi: "Aziz Cemil MERİÇ, Bu Ülke'yi ben yazmak isterdim. Yazamayacağımı da biliyorum; ancak bu ülkede ders veren bir hoca olarak şu satırları yazabilmiş olsaydım kendimle bir ömür gurur duyardım: 'Mağarasında meçhul kuvvetlere yalvaran uzak ceddimiz feza çağının zındığından daha mı az bahtiyardı? Hangi ilmî hakikat bir kabile dininin naslarından daha sıcak, daha doyurucu? İnanmayanların inananlara sataşmaları kıskançlıklarından. Mü'minlerin saadetini gölgeleyen tek ıstırap, inanmayanlara duyulan merhamet olmalı."[1]

Bu Ülke ile aynı senede bir güneş daha doğar: **Umrandan Uygarlığa.** Kitap **Bu Ülke**'nin devamı şeklindedir. "Zirvelerle uçurumlar arasında bir diyalog. Büyük acıların ve büyük ümitlerin kitabı, bir devrin daha doğrusu bir medeniyetin mukayesesi. Asya'nın Avrupa ile hesaplaşması… Göz karartan bir düşüşün grafiği."[2]

Yazar 19. ve 20 asır Türk aydının en önemli meselesini kültür ve medeniyet davasını eserine konu etmiş. Ona göre: " Bütün Kur'an'ları yaksak, bütün camileri yıksak Avrupalının gözünde Osmanlıyız; Osmanlı, yani İslâm. Karanlık, tehlikeli düşman bir yığın!"[3] Kaynaklarımıza bağlı kalmalıydık; çünkü "Kaynaklarından kopan bir intelijansiyanın kaderi, bir mefhum hercümerci içinde boğulmak"[4].

Umrandan Uygarlığa beş bölümden oluşur: bu bölümler Çağdaş Uygarlık Düzeyi, Medeniyetlerin Ölümü, Araftakiler, İdeoloji ve Traduttore Traditore başlıklarını taşır. Eserde Yunan mucizesi, Nev-Yunanilik, Batı çıkmazı, kültür, politika, ilim gibi

---

[1] Güngör, Erol, Sosyal Meseleler ve Aydınlar, s.327.
[2] a.g.e.s.222.
[3] Meriç Cemil, Umrandan Uygarlıga, s.9.
[4] Meriç Cemil, age arka kapak.

konularda ve çeşitli milletlere mensup yazar, düşünür ve siyaset adamı üzerine denemeler vardır. Eser, Türkiye Millî Kültür Vakfı tarafından, fikir dalında, ödülüne layık görülür.

Umrandan Uygarlığa'nın ardından bir hayli zaman okumakla meşgul olur; çerçi Cemil MERİÇ için okuma hiçbir zaman terki mümkün olmayan bir dosttur. 1978 yılında düşünce semasında bir yıldız daha belirir: **Mağaradakiler**. Bu Ülke, Umrandan Uygarlığa ve Mağradakiler aslında bir zincirin değişik halkaları. İnsanından uzaklaşan, tarihini unutan aydının trajedisini bu eserde de devam eder. "**Bu Ülke** tohum, **Mağaradakiler** ağaç. Tohumların hepsi henüz ağaçlaşmadı."[1] "**Mağaradakiler,** yaşadığımız bir dramın hikâyesi, Heyhat! Beşeriyet bütünüyle aynı dramın kahramanı değil mi? Acı, arada bir, sesimi çığlıklaştırıyor. Şarkım zaman zaman akortsuz."[2]

Eser, Mağaranın Dışı ve Mağaradakiler olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Entelektüel ve İntelijansiya kavramları ve bu kavramların vatanında aydın problemleri üzerine teferruatlı bir tahlilde bulunulur. İkinci bölümde de mefhumlarla şahıslar iç içedir. Bölüme hakim olan mevzular ihtilal, anarşi, anomi, devrim, terakki, hiciv, şiir ve düşünce, dünya görüşü ve sosyalizm kelimeleriyle hülasa edilebilir.

1980 yılında **Kırk Ambar** çıkar piyasaya. Kendi ifadesiyle bir kavramlar hercümerci. Bize göre bir isimler ve eserler kamusu. Eserin giriş kapısında, "Ne ararsan bulunur derde devadan gayrı diyerek" yazılıdır. Böylece, okuyucuya sahip olduğu zenginliği hissettiren bir selam verilir. Cemil MERİÇ'in Fransız filozof ve sosyolog Armand Cuvillier (1887-1973)'in **Manuel de Sociologie** isimli eseri için kullandığı "Telefon rehberlerini kıskandıracak bir isim bolluğu karşısındasınız."[3] İfadesini Kırk Ambar için de kullanmak sanıyorum doğru bir tercih olur. Eserde yaklaşık 1200 özel isimden söz edilmektedir. Cemil MERİÇ'in eserleri içinde en çok özel isim **Kırk Ambar**'da zikredilir.

Eserde Dünya Edebiyatı, Romanın Romanı, Bizde Roman, Romanda Hesaplaşma başlıkları altında çeşitli roman ve roman yazarından söz edilmekte; Klasik Dedikleri, Çağın Dini Hümanizm bölümlerinde de değişik mefhum ve kuramların tahlili yapılmaktadır. Ayrıca Edebiyat Tarihinin Tarihi bölümünde edebiyatın, tarihin ve edebiyat tarihinin tarifleri ve bu konuda yazılan eserler okuyucuya aktarılır.

---

[1] Meriç Cemil, Kırk Ambar s.452.
[2] Meriç Cemil. Jurnal II, s.229.
[3] Meriç Cemil, Umrandan Uygarlığa, s.214.

Yazar, Edebiyat ve sosyoloji serlevhasıyla edebi eserin cemiyetle bağlantısı, diyalektik ve edebiyat tarihi ilişkisi ve edebiyat tarihinde metot mevzularında düşüncelerini açıklar.

"**Kırk Ambar** bataklığa fırlatılan bir kaya parçası. Kurbağaların bile barınmadığı bu ölü sulardan en küçük bir ses çıkmadı… Kamcatka'daki sineklerin cinsel yaşamını bile merak eden Çetin Altan yolladığım kitaba bakmamış bile. Bütün ahibba hamuş! Kabaklı tek satır yazmadı. Kaplan düşüncelerini sergilemek için ebediyete göçmemi bekliyor. Yeni Sözcü dergisinde Kırk Ambar haftanın kitapları arsında beşinci sırayı almış. Ne diyeyim? Allah razı olsun!"[1] diyerek serzenişte bulunmasına rağmen eser, Türkiye Millî Kültür Vakfı ödülüne layık görülür. Yine bu yıl Uriel Heyd'den "**Ziya Gökalp, Türk Milliyetçiliğinin Temelleri**" isimli kitabı çevirir ve Sebil Yayınları arasında 134 sayfa olarak yayımlanır.

1981 yılında **Bir Facia'nın Hikâyesi**'ni yayımlar. Alışık olduğumuz Cemil MERİÇ kitaplarından biraz farklıdır eser. Farklı; çünkü konunun çoğu sosyolojiden ziyade tarih, daha doğrusu siyasi tarih. "Bir Facianın Hikâyesi zifiri karanlıkta çakılan kibrit kuledeki nöbetçinin feryadı."[2] Yazar hemen hemen bütün eserlerinde olduğu gibi bazı mefhumlar üzerine kafa yorarak selamlar okuyucuyu. Çünkü "Canavarlarla dolu bir ormandayız. Yolumuzu hayaletler kesiyor. Tanımadığımız bir dünya bu. İthal malı mefhumların kaypak ve karanlık dünyası. Gerçek kelimelerin arkasında kayboluyor"[3] mefhumları "kaypak ve karanlık dünya"dan kurtarıp vuzuha kavuşturmak gerekiyor. Bu sebepten yazar Anarşizm ve ünlü anarşistleri, görüş ve düşüncelerini anlatarak işe başlıyordu. Zaman 19 asır Osmanlı'nın adım adım yıkılışı ve bu yıkılıştaki korku, heyecan, teklif ve ihtimaller eserin diğer konusu.

Bir Facianın Hikâyesi ile aynı sene, Lamia Çataloğlu ile İngilizceden tercüme ettiği Thornton Wilder'in **Köprüden Düşenler** isimli kitabı Tur yayınları arasında 112 sayfa olarak yayımlanır. 1983 yılında Maxime Rodinson'un **Batıyı Büyüleyen İslam** isimli eserini tercüme eder ve Pınar Yayınları arasında175 sayfa olarak yayımlar. 1984 yılında Pınar yayınları arasında bir eser daha yayımlar: **Işık Doğudan Gelir**. Bu eserle yazar doğuya bir kapı daha aralamaya çalışır. Önce ansiklopedi meselesi gündemindedir. İhvanüssafa Risaleleri üzerine geniş bir tahlil ve incelemede bulunur. Oradan Kitab-ı Mukaddes'e atlar. Eski Ahit, Yeni Ahit, torah külliyatları içinde yer alan ve Kitabı

[1] Meriç Cemil. Jurnal II, s.265.
[2] Meriç Cemil, Bir Facianın Hikâyesi,s.2
[3] Meriç Cemil, Bu Ülke, s.80.

Mukaddese alınmayan kitapları tanıtır. Çok sistemli ya da ilmi olarak kabul edilmeyecek şekilde de İslamda mezhepler mevzuuna sathi olarak yer verir.

1985 yılında yayımladığı **Kültürden İrfana** Cemil MERİÇ'in son kitabıdır. Kitap Celal Nuri'den Şehbenderzade Hilmi Efendi'ye, Ahmet Cevdet Paşa'dan İbn-i Haldun'a Garaudy'den Dozy kadar çeşitli yazarlar ve eserleri hakkında yapılan tenkitlerden oluşur. Eser İnsan Yayınları tarafından 400 sayfa olarak neşredilir.

Cemil MERİÇ'in 13 Haziran 1987 tarihinde vefat etmesinin ardından 1992 yılında, bugün en çok beğenilen eserlerinden biri olan **Jurnal** 2 cilt halinde oğlu Mahmut Ali MERİÇ tarafından yayımlanır.

Bu eser Cemil MERİÇ'in 1955 yılında tutmaya niyetlendiği; ama kısa bir dönem sonra yazmayı bıraktığı, 1963yılından itibaren de düzenli olarak tuttuğu günlüklerden ve çeşitli vesilelerle, çeşitli kişilere yazdığı mektuplardan ve kitaplarını dönemin yazarlarına gönderirken yazdığı ithaflardan oluşmaktadır. Eser bir yandan Cemil MERİÇ'in hayatını, inkıtalara rağmen, adım adım izlememizi sağlar bir yandan da onun geçirdiği düşünce aşamalarını, günlük olarak okuyup düşündüklerini, samimi bir üslupla okumamıza fırsat verir. Cemil MERİÇ'in Jurnalleri 1983 yılına kadar devam eder. Bu arada, Jurnal I ve II' de yer alan 1964, 65, 66, 67 yıllarında Lamia Çataloğlu'na yazdığı mektuplar edebiyatız için bir kazanç olmuştur.

Cemil MERİÇ'in ölümünden sonra yayımlanan bir eseri de kızı Ümit MERİÇ YAZAN tarafından yayına hazırlanan **Sosyoloji Notları ve Konferanslar**'dır. Bu kitap da 1965-1966 ders yılından itibaren 1968-1969 ders yılının sonuna kadar İstanbul Edebiyat Fakültesinin Sosyoloji bölümünde anlattığı derslerde, kızı Ümit MERİÇ'in tuttuğu notlardan, bu tarihten sonra evinde aldığı bazı notlardan ve çeşitli yerlerde verdiği konferanslardan oluşmaktadır.

Cemil MERİÇ telif ettiği 12 eseri ve tercümeleriyle Türk edebiyatında önemli bir yer tutmuştur. Özellikle denemeleri, kelime hazinesinin genişliği, Türkçeye ve medeniyetimizi etkisi altına alan dillere ve kültürlere hakimiyeti, bilgi hazinesinin genişliği ve üslubundaki çarpıcılık Cumhuriyet sonrası Türk edebiyat ve düşünce hayatında erişilmesi zor bir zirve olma imtiyazını sağlamıştır.

SÖZLÜK

12 Mart 1971: 12 Mart Muhtırası diye de anılan muhtıra. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Muhsin Batur ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Celal Eyiceoğlu'nun imzasını taşıyan askeri müdahale tarihi. "12 Mart 1971." KA.s.353.

12 Mart: Bkz. 12 Mart 1971. "Konu 12 Mart." KA.s.356.

16. Asır Marseyez'i: Marseillaise, 14 Temmuz 1795 yılında ve 14 Şubat 1879 tarihinde kabul edilen Fransız milli marşına denir. '16. Asır Marseyez'i, Quinet'in, Machiyavelli'nin 1513 yılında yazdığı ve ölümünden sonra 1532 yılında yayımlanan 'Hükümdar' isimli eseri için kullandığı tabir. "Quinet kitabı "16. asır Marseyez"i (Fransız Mili Marşı) diye selamlar." SNK.s.188.

1673 Ahitnamesi: Osmanlı ile Fransa arasında yapılan bir ahitname olup buna göre, Fransız tüccarının ödediği gümrük resminin %3'e indirilmiştir. "1673 Ahitnamesi, Fransa'nın Katolik reâya üzerindeki himaye haklarını resmileştirir." BFH.s.93.

1740 Ahitnamesi: 1736-1739 Osmanlı- Avusturya savaşları sonunda imzalanan Belgrat Anlaşması'nın arabulucusu Fransa ile Osmanlı arasında yapılan bir anlaşma. Bu anlaşmaya göre Fransa'ya verilen kapitülasyonların her padişah döneminde yenilenmesi usulü kaldırılmıştır. "1740 Ahitnamesi o zamana kadar yapılan kapitülasyonların en uzunu ve en önemlisi. (85 madde)." BFH.s.93.

1793 Terörü: Fransız Devrimi sonrasında yaşanan "Terör Devri". Bilim adamları tarafından 1793 Martından 1794 Temmuzuna kadar süren dönem "terör rejimi" veya "terör dönemi" (reign of terror-regime de le terreur) olarak adlandırılmıştır. "1793 Terör'ünü yoksul sınıfların egemenliği diye nitelendiren Saint-Simon için dava hep aynı: en kalabalık ve en yoksul sınıfın kaderi." SSSS.s.31.

1814 Şartı: Fransız İhtilali sonucunda Napolyon'un yürüttüğü ihtilal savaşlarının Avrupa'daki mevcut dengeleri bozmuştur. Bozulan bu dengeleri yeniden oluşturmak için toplanan Viyana Kongresi. "Elbe Adasından Dönüş ya da 'Yüz Günler': Restorasyon ve 1814 Şartı, Devrimden yana olanları da liberalleri de ürkütmüştür." SSSS.s.48.

1830 Devrimi: Fransa'da, Kral X. Şarl'ın meşrutiyet idaresine son vermek istemesi nedeniyle ortaya çıkan halk ayaklanması. Ayaklanma sonunda X. Şarl tahtan indirildi ve meşruti yönetim kuruldu. "Böylece burjuvazi ile proletarya arasında bir anlaşma sağlar, 1830 devriminden sonra bozulacak olan kısa ömürlü anlaşma." SSSS.s.43.

1838 Ticaret Antlaşması: 1838 Balta Limanı Sözleşmesi. Osmanlı Devleti'ne karşı ayaklanan Mısır valisi Mehmet Ali Paşa'nın bastırılmasına yardımcı olmasından dolayı İngiltere ile imzalanan ticaret anlaşması. "Gülhane Hattı Hümayunu... Padişah, fermanla, ülkesine yeni bir düzen vermeyi, örfi (keyfi) davranışları sona erdirmeyi taahhüt etmekle kalmaz, Sanayi ve Ticaret Avrupa'sının ekmeğine yağ süren 1838 Ticaret Antlaşması'nı da tasdik ve teyit eder." BFH.s.121.

1848 İhtilali: Sanayi İnkılâbı sebebiyle güçlenen işçi sınıfının kendi çıkarlarını korumak için kurdukları sendikaların, sosyalist fikir akımlarının etkisiyle Fransa'da başlattıkları halk ayaklanması. "Comtesse d'Agoult: 1848 ihtilalini üç ciltte toplar. Takma adı Daniel Stern; onu Balzac bile hırpalamış, Beatrix'de cemiyetin kanunlarına karşı gelmek isteyen kadının nasıl küçümsediğini, kendisine pek yakışmayan bir moralist edası ile anlatır." SNK.s.231.

19. Asrın İlmi Çalışmalarına Giriş: Saint-Simon (1760-1825)'un 1807-1808 yıllarında 2 cilt olarak yayımladığı eserinin adı. "19. Asrın İlmi Çalışmalarına Giriş'te şöyle der: "İnsanın Zekası ile hayvanların içgüdüsü arasındaki sınır, sözlü ve yazılı anlaşma işaretleri sistemi kurulduktan sonra aydınlık olarak çizilebilmiştir." SSSS.s.131.

20. Yüzyılda Zekâ: Maddeciliği ilk kez savunan Osmanlı düşünce adamlarından biri olan gazeteci ve yazar Baha Tevfik (1884-1914)'in çıkardığı dergi. "Baha Tevfik çok genç ölür. '20. yüzyılda zekâ' adlı bir dergisi vardır." SNK.s.83.

27 Mayıs: 27 Mayıs 1960 askerî darbesi. İhtilal sonunda devrin başbakanı ve Adnan Menderes ve üç bakanı idam edilmiştir. 27 Mayıs sonrasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bir Alevi masası teklifi oldu." SNK.s.382.

29. Sone: Shakspeare (1564-1616)'nin çoğunu 30-35 yaşlarında yazdığı 154 Sonesinden biri. "Shakspeare'in 29. Sone'sini hatırladım, aşağı yukarı şöyle diyor." Jur.II.87.

31 Mart 1909 Ayaklanması: 31 Mart 1325/ 20 Nisan 1909 tarihli İngiliz Gizli Servisi ve Masonlarca da desteklenen, Osmanlı tarihinin, tartışması hâlâ devam eden mühim hadiselerinden biri olan ayaklanmanın adı. "31 Mart 1909 Ayaklanması gözdağı olarak kullanılmış, muhalefet susturulmuştur." BFH.s.149.

A Brief Retrospect of the 18th Century. Amerika Birleşik Devletleri'nde, Samuel Miller 1803 yılında yayımladığı, edebiyat tarihi konulu eseri. "Amerika Birleşik Devletleri'nde, Samuel Miller'in karışık kitabını (A Brief Retrospect of the 18th Century,1803) ilk edebiyat tarihi denemesi saydık diyelim." KA.s.412.

A Study of History: İngiliz tarihçi yazar Arnold Toynbee (1889-1975)'nin 1934 yılında yayımlamaya başladığı 12 ciltlik eserinin adı. "A Study of History (1934) yazarı önce İbn Haldunkadar kötümserdi." UU.s.112

A. Cerrahoğlu: Bkz Kerim Sadi. "A. Cerrahoğlu, Türkiye'de Sosyalizm, ikinci kitap, İstanbul 1966 üçüncü not" Mağ.s.222.

A. France: Anatole France (184-1924). Fransız şair ve yazar. "A.France'in dediği gibi insanı insan yapan ütopyadır.**"** SNK.s.211.

A. Franck: August Hermann Francke (1663-1727). Alman pozitivizminin gelişmesinde önemli katkıları olan Protestan lider, eğitimci ve toplum reformcusu. "Makalenin pek tanınmış yazarı A. Frank'a göre, bunların üçüne de ilkel topluluklarda rastlamaktayız." SSSS.s.68.

A. L. Kroeber: Alfred Louis Kroeber (1876-1960). ABD'li antropolog. "Yazarları A.L.Kroeber ile Clyde Kluckhohn." Kİ.s.19.

A. Schaeffle: Albert Schaeffle (1831-1903). Avusturyalı iktisatçı ve sosyolog. Avusturya ticaret ve tarım bakanı. "Barth, daha sonra A.Schaeffle (1875-1878) dan söz ederken şöyle diyecektir." Kİ.s.28.

A. Smith: Adam Smith (1723-1790). İskoç düşünür, siyaset adamı ve iktisatçı. "Fizyokratlar ve A. Smith devletin iktisada asgari müdahalesini gümrük duvarları ve tehditlerin kalkmasını isterler." SNK.s.52.

A. Süreyya Bey: Bkz. Abdurrahman Süreyya. **"**1878'de A. Süreyya Bey tarafından tercüme edilmiştir." SNK.s.295.

A'mâk-ı Hayâl: Şehrenderzade Filibeli Ahmet Hilmi Efendi'nin Meşrutiyet döneminde (1908) yazmış olduğu tasavvufi ve felsefi roman. Roman Ahmet Raci isimli bir gencin hatıraları şeklinde kaleme alınmıştır. Ahmet Raci'nin serüveni okura, vahdet-i vücut düşüncesini tanıtmayı amaçlar. Cemil MERİÇ Bu romanı edebiyatımızda ilk felsefi roman olarak kabul eder. "A'mâk-ı Hayâl dilimizde ilk defa yazılan felsefi bir roman. Lehimci Bunyan'ın 'Necat Yolunda'sı İngiltere'de Kitab-ı Mukaddes'ten sonra en çok okunan kitapmış." Kİ.s.88.

Aabina: MS.V. asırda yaşamış İbrani Edebiyatı eserleri müstensihi. Babil Tamudu'nun derleyip yayıcısı. **"**Babil baskısı 5. asrın sonunda Ashi ve Aabina tarafından basıldı." IDG.s.139.

Abbas: Abbas Bin Abdülmuttalip. Hz Muhammet'in amcası. Müslüman olmamasına rağmen Hz.Peygamber'i düşmanlarına karşı koruyup kollamaya çalıştı. Ebu Talip vefat

edince Hz. Peygamber'in koruyuculuğunu üstlendi. 623 yılında Medine'de vefat etti."Meselâ 66. sayfada şöyle bir hata: İlk müminlerden bazıları Hazret-i Muhammed'in yakın akrabaları idi, mesela amcazadesi Ali ile amcası Abbas." Kİ.s.152.

Abbase: Abbase, Abbasi halifesi Mehdi'nin kızı, Harun Reşit'in kız kardeşidir. Güzelliği ve şairliği ile ün yapmıştır. Rivayete göre üç defa evlenmiş. Bu evliliklerden birisi de Harun Reşit'in veziri Cafer Bermekî ile ile yapmış. Ancak Harun Reşit, kendisinin olmadığı yerlerde beraber kalmalarını yasaklamış. Bu yasağa rağmen çocukları olunca Cafer'i öldürtmüş. Abbese'nin yaşadığı bu trajik olay Doğu ve Batı da yazarlara ilham kaynağı olmuş. Romancı, dilci ve tarihçi; Arap ve Hristiyan Cürci Zeydan (veya Corci Zeydan) Efendi'nin Romanı "Abbase" de bu mevzuu anlatmaktadır. "Abbase adlı romanı da dilimize çevrilen yazar, tarihindeki avamiliğe mazaret bulmak için şöyle diyor: Arap dünyası çocukluk çağındadır henüz." Kİ.s.81.

Abbasi Hanedanı: 750 yılından 1258 yılına kadar Bağdat'ta; 1261 yılından 1517 yılına kadar Mısır'da halifelik yapan hanedanın adı. "Abbasi Hanedanının hilâfete geçişinden beri Bağdat'ta sürüp gidiyordu." IDG.s.36.

Abbasî: Emeviler'den sonra kurulan İslam devleti (750-1258). Haneden, Hz Muhammet'in amcası Abbas'ın soyundan olduğu için devletin adını Abbasi koymuşlardır. Başkenti Bağdat'tır. 1258 yılında Cengiz'in oğlu Kara Hülâgu Bağdat'ı işgal ederek Abbasi Devletine son verdi. Bağdat işgal edilirken 35. halife Zahir'in oğlu Ahmet Mısır'a kaçarak Halifeliği orada devam ettirdi. Abbasiler 1261 ile 1517 yıları arasında Mısır'da da halifelik yapmışlardır "Aynı devirde Abbasi sarayında tabiplik yapan Nesturî Urfalı Eyyüp'ün Hazineler Kitabı adındaki tabii ilimler ansiklopedisi ile karşılaştırınız." IDG.s.208.

Abbé Meslier: Bkz. Meslier. **"**Buchner'in "Madde ve Kuvvet"i (Baha Tevfik) ile, Abbé Meslier'nin "Akl-ı Selim"i (Baron d'Holbach) Abdullah Cevdet'ten bu yana Türk intelijansiyası üzerinde en çok etki eden iki kitaptır." SNK.s.25.

ABD: Amerika Birleşik Devletleri. "İmparatorluklar yok artık, iki blok var. Hakim devletler bir ülkenin adını taşımıyor. İsimleri baş harflerinden ibaret: ABD, SSCB." BÜ.s.214.

Abderalı Hekataios: MÖ. IV. asırda yaşamış Yunanlı hikâye yazarı ve tarihçi. "İÖ. 300'le 150 yılları arasında, Abderli Hekate[1] ile Mesinalı Evhemer bu sanat türünün temsilcileri." KA.s.153.

Abderiten: Alman şair ve yazarı Christoph Martin Wieland (1733-1813)'ın 1774-1781 yılları arasında yazdığı yergi romanının adı. "Nihayet romanesk edebiyat: Wieland'ın Agaton ve Abderiten'i, Goethe'nim Werther ve Wilhelm Meister'i, Klinger, Heinse ve F.H.Jacobi'nin romanları." KA.s.212.

Abdi İpekçi: (1929-1979). Gazeteci ve yazar. "Abdi İpekçi Beyefendi'ye, Gerçek bir dehanın ilk farikası hakikati tezatlarıyla sevmek değil mi?**"** Jur.II.s.197.

Abduh: Bkz. Muhammet Abduh. **"**Efganiler, Abduhlar Akifler zincirinin bir halkası Şehbenderzade." Kİ.s.85.

Abdulkadir Karahan: (1913-2001). Eski Türk edebiyatı profesörü. Eski Türk edebiyatı ve başta hadis olmak üzere İslâmi ilimler alanlarında 40'ın üzerinde eser vermiştir. "Hülasayı yapan Abdülkadir Karahan kitabın başına Hammer biyografisini eklediği gibi mütercim hakkında da bilgi verir.." Kİ.s.148.

Abdullah Cevdet: (1869-1932). Türk muharriri ve gazeteci. Serbest fikirliliği ile tanınmıştır. Tercümeye çok önem veren ve bu nev'îden eserleri çok sayıda mevcut olan Abdullah Cevcet'in en meştur eseri Dozy'den çevirmiş olduğu İslâmiyet Tarihi'dir. "Cevdet, yeni bir vatan arayan bu ıstırap kervanının en samimi temsilcisi." BÜ.s.139.

Abdullah Natili: Abu Abdullah Natili. X. asırda Türkistan'da yaşamış ve birçok tanınmış kişinin hocalığını yapmış olan Türk-İslam düşünürü. "Sonrada ünlü matematikçi Abduulah Natili'yi evine misafir ederek İbni Sina'nın riyaziyede ilerlemesini sağlamıştır babası." Kİ.s.183.

Abdullah Uçman: Doç. Dr. Abdullah Uçman (1951-….). Mimar Sinan Üniversitesi yeni Türk edebiyatı hocası. "Abdullah Uçman tarafından yayımlanan, tasavvuf ve tarikatlerle ilgili yazıları ufkunun ne kadar geniş olduğunu ispat etmektedir." Kİ.s.202.

Abdurrahman Şeref: (1853-1925), Son Osmanlı vak'anüvisti ve devlet adamı. "Abdurrahman Şeref'i dinleyelim: " 'Hazırcılardan aldığı yakası düşük ceket ve paçaları yerde sürünür pantolonu ile mektep içinde dolaşması, eski softalık halini hatıra getirir ve bâdi-ş hande olur idi." Mağ.s.152.

Abdurrahman Bedevi: Dr. Abdurrahman Bedevi (1917-…..), Arap var oluş felsefesinin öncü isimlerinden ve ilahiyat uzmanı. "Elinizdeki kitap Bedevi'nin

[1] Metinde "Abder'li Hekate" olarak geçmektedir

Türkçedeki ilk eseridir. "Okurcuya yardımcı olmak için Mısır âlimlerinden Abdurrahman Bedevi'nin Histoire de philosophie en İslam adlı eserinin 2. cildinden akla ait (intellect) bazi parcalar aktarmak ihtiyacini duyduk." IDG.s.190.

Abdurrahman Süreyya: Abdurrahman Süreyya Efendi. Tunuslu Hayettin Paşa'nin Avemul-Aesâlil fî marifeti Ahvâli'l Memâlik eserinin Mukaddimesi'ni "Akvemü'l Mesâlik" adıyla tercüme edip İstanbul'da 1878 bastırmasıyla tanınan XIX. asır Osmanlı mütercim ve yazarı. "Abdurrahman Süreyya'nın 1878 Akvemü'l Mesâlik adıyla Türkçeleştirdiği Mukaddime'nin mükemmel bir İngilizce tercümesi de var, tercümeyi yapan L.C. Brown (1967)." UU.s.47-48.

Abdülaziz: Osmanlı padişahlarının otuz ikincisi. Sultan II. Mahmut'un ikinci oğlu ve İslam halifelerinin doksan yedincisidir. 1830 yılında doğdu. Sultan Abdülmecit Han'ın vefatından sonra 1861 yılında, 32 yaşında padişah oldu. "Türkiye ve Tanzimat yazarı Engelhardt'a göre, Akvemü'l Mesâlik'i, Abdülaziz Han'da görülen mutlakiyet temayülleri ilham etmiş." UU.s.50.

Abdülhak Hamit: Abdülhak Hamit Tarhan (1852-1937). Makber şairi ve Tanzimat II. dönem sanatçısı. "Abdülhak Hamid hakkındaki "Mülhazat-ı Felsefiye"sinde Hamit'ten çok kendisi var." Kİ.s.214.

Abdülhamit II: (1842-1918). Osmanlı padişahlarının otuz dördüncüsü ve İslam halifelerinin doksan dokuzuncusu. Sultan Abdülmecit'in ikinci oğlu. 1876 yılında başlayan padişahlığı 33 yıl sürdü. "Filhakika Jön Türkler'in bu kıdemli mücahidi velinimeti İkinci Abdülhamit'e takdim ettiği bir arîzada, genç doktoru şöyle müdafaa ediyordu." BÜ.s.140

Abdülmecit: Osmanlı sultanlarının otuz birincisi ve İslam halifelerinin doksan altıncısı. Sultan II. Mahmut Han'ın oğlu olup, 25 Nisan 1823 tarihinde Bezm-i Âlem Valide Sultan'dan doğdu. Abdülmecit Han, yenilik taraftarıydı. Babasının 1 Temmuz 1839'da vefatı üzerine on yedi yaşında, 25 Haziran 1861 tahta çıktı. "1861'de, 1839'un delikanlı padişahı Abdülmecit ölür ve yerine kardeşi Abdülaziz tahta çıkar." BFH.s.123.

Abdürrafi Kendî: Gerçekte Böyle bir isim yok. Ebuzziya'nın ifadesine göre Ali Süavi, kendisine itibar sağlamak için bazı isimler uydururdu. 'Abbdürrafi Kendî ismi de böyle bir isimdir. "Abdürrafi Kendi Tarik-ül Necat'ın da dedi ki…' diye uydurduğu ibareyi tercüme eder gibi yazmaktı." Mağ.s.150.

Abélard ile Héloise: Abélard ya da Abaelardus. Ortaçağ Fransa'sının (1100'lu yıllar) Skolastik filozoflarından ve tanrıbilimci. Lion'da Anselmus'un öğrencisi iken,

piskoposluk kurulu üyesi Fulbet'in yeğeni Héloise ile tanıştı ve ona delicesine âşık oldu. Bu duruma kızan Fulbet, Abélard'ı adamlarına yakalatarak hadım ettirir; ama Abélard ile Héloise aşkı ve mektuplaşmaları ölünceye kadar devam eder. "Sana Abélard ile Héloise'den bahsetmiştim." Jur.II.s.35.

Abelard: Bkz. Abélard ile Héloise "Zavallı Abelard! Hafızalardaki tahtını yazılarına değil, felâketlerine borçlu." Kİ.s.305.

Abhidamma-Pitaka: Pali edebiyatında miladın hemen öncesinde veya başlarında yazıldığı sanılan "Düstur"un yedi eserden oluşan üçüncü bölümünü oluşturan dini manzum metinlerden oluşan tomarın (sepet de denir) adı. "Vinaya-Patika, sepetlerin ikincisi." BDE.s.170.

Abodya: Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen peygamberlerden biri. "Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler, 1. Samuel, 2. Samuel, 1. Krallar, 2. Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, Zekarya, Malaki." IDG.s.135-136.

Absalon: Eski Ahit'e göre Davut peygamberin oğullarından birinin adı. "Absalon da kardeşi Ammon'u öldürür''IDG.s.95.

Absürt: Saçma anlamında bir kelime olup, edebi terim olarak bir tür tiyatronun adıdır. Saçma tiyatro. "Bir absürtten bir absürde koşmak. " SNK.s.402.

Abu Hayyan el Tevhidi: X. asırda yaşayan, ancak hayatı hakkında fazla bir malumata sahip olmadığımız İslam fıkıh âlimi ve mutasavvıfı. "İbn el-Kifti, "Ekber el-Hükema" adlı eserinde -Abu Hayyan el Tevhidi'ye dayanarak- riselelerin yazarı diye, Abu Süleyman Muhammed ibn Mashar el Basti, Abul Hasan Ali ibn Harun al Zancani, Abu Ahmet al Mircani, Avfi ve Zaid ibn el Rifai, adlarını sayar." IDG.s.50.

Abu'l Vafa: Ebü'l-vefâ Buzcânî (940-998). Onuncu yüzyılda, İslâm âleminde yetişmiş büyük matematik ve astronomi âlimi. İsminde de anlaşıldığı üzere Horasan'ın Buzcan kasabasında doğdu. Bu yüzden Ebü'l-Vefâ Buzcânî diye meşhur oldu. Ve Bağdat'ta vefât etti. "İbn Zarah, Miskaveh, Abu'l Vafa, al Buzcani, Abu'l Kasım el Ahvazi... Bunların sözleri biraraya getirilerek Risaleler meydana çıkmış." IDG.s.50.

Aca: Hint milli şairi ve oyun yazarı Kalisada (IV-V.asır)'nın Raghuvanşa isimli eserinde Raghu'nun oğlu, güzel kız Indumati'nin beğenip evlendiği kişi, yani eserin erkek kahramanı."Aca Vedaları ezberledi, ün kazandı savaştı." BDE.s.186.

Acem Mektupları: Acem ya da İran Mektupları. Fransız Yazar Montesquieu (1689-1755)'nun 1757 yılında yayınlanan eseri. "Baron d'Argence "Çin mektupları"nı yazar, Montesquieu "Acem Mektupları"nı." SNK.s.173.

Acem: Arapların, Arap olmayanlara verdikleri ad. Ya da İranlılar'ın Fars Irkından olmayanlara verdikleri isim. "Eski edebiyat bize Acemler vasıtasıyla gelen İslam tesiridir." KA.s.373.

Adak: Kutsal satılan bir güce, bir dileği yerine getirmesi için, belli bir inanç çerçevesinde vapılan vaat, adanılan şey. "Pracapati yutulmak için bitkileri sütü, tereyağını, yarattı. Ve Adağı emretti. Demek ki adak tanrısaldır." BDE.s.317.

Adalet Ağaoğlu: (1929-....). Günümüz yazarlarından. Roman, Hikâye, deneme, hatıra ve oyun yazarı. "Ama bir Peyami, bir Kemal Tahir, bir Adalet Ağaoğlu Avrupadaki çağdaşlarıyla pekâlâ boy ölçüşebilir." KA.s.287.

Adam Miskiewicz: (1798-1855). Polonyalı şair ve düşünce adamı. **"**Ne var ki dünya edebiyatı ile uğraşanlar için Polonya Adam Miskiewicz'in vatanıdır." Kİ.s.326.

Adam Smith: (1723-1790) İskoç filozof, iktisatçi ve politikacısı. "Adam Smith, J. B. Say ve bütün liberal ekol hep tüketiciyi dikkate alır." SSSS.s.60.

Adelung: Johann Christoph Adelung (1732-1806). Alman dilbilimci[1] ve yazarı. Adelung yazdığı "Gramerli ve İncelemeli Edebi Almanca Sözlüğü" ile ve Almancanın imla kurallarının belirlenmesine yaptığı katkı ile tanınır. "Tarih felsefesinde bize ilgilendiren kişiler: Irwing, Adelung, Herder, Meiners ve Jenisch. Hepsinin eserleri 1779-1801 arasında yayılmış." Kİ.s.29.

Âdem ile Havva: İlk insan, İlk peygamber ve eşi. **"**Ama balçık mermerden daha yumuşak, daha sıcak, daha insan: Âdem ile Havvâ'nın ham maddesi." BÜ.s.272.

Âdem: Âdem peygamber, İlk insan, ilk peygamber, insanlığın babası. **"**Yahveci'ler, İbrani tarihini Adem'in Eden Bahçesi'nde halkedilişi ile başlatıp Süleyman'ın tahta çıkışına kadar getirir" IDG.s.96.

Adem'in Elması: Hz. Âdem'in, yasaklanmasına rağmen, yediği neticesinde de cennetten çıkarıldığı, cennet'ten dünyaya dönderilişine sebep olan elma. **"**4 mühim elma var, Âdem'in elması , Truva harbine sebep olan Paris'in elması,Newton'un başına düşen elma ve kendi elması.**"** SNK.s.214.

---

[1] Cemil Meriç'in özellikle Kültürden İrfana eserinde ismi sık sık geçen Adelung'un kaynaklarda pek bahsedilmeyen tarihçiliği ve tarih felsefeciliğine önemle vurgu yapılır. Yazarın bu alandaki eserlerinden örnekler verilerek görüşleri anlatılır.

Adetler Üzerine Deneme: Voltaire (1694-1778)'in 1756 yılında yazdığı eseri. "Adetler Üzerine Deneme'sinden "Batı'da Hazret-i Muhammed için neler söylenmiş? Burada da Dante'nin İlahî Komedya'sından, Voltaire'in Adetler Üzerine Deneme'sinden, Napoléon'un Günlüklerinden, Carlyle'ın Peygamber Şeklinde Ortaya Çıkan Kahraman yazısından, Lamartine'in Türkiye Tarihi I'inden, Renan'ın Muhammet ve İslâm'ın Menşei'inden, Hugo'nun Asırların Destanı şiirinden seçilmiş metinler sıralanıyor." Kİ.s.154.

Adi-Granth: Sihler'in kutsal kitaplarına verilen ad. Bu kitapların başlıcaları Adi Granth ve Damas Granth'tır. "Nanak ile şakirtlerinin yazıları Sihler'in kutsal kitabında bir araya toplanmış. Bu kitabın adı 'Adi-Granth' (Temel Kitap). Kitap Pencap'ta Pencap alfabesi ile yazılmış, ama kısa bir bölüm dışında, kullanılan dil Pencapca değil, Hindîce." BDE.s.249.

Adnan Adıvar: (1881-1925) Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi ilim, fikir ve tıp adamı. Aynı zamanda Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurucuları arasında yer alan bir siyasetçi. "Bir Adnan Adıvar, Namık Kemâl'in cehaletiyle alay eder. "Tarih karşısında İlim ve Din, anti-Draper'in müdafaasıdır." Kİ.s.88.

Adnan Cemgil: Yazar ve tercüman. İstanbul 1909 doğumlu. Türk Barışseverler Cemiyeti'nin kurucularındandır. Yeni Adam, Yurt ve Dünya dergisi ve 4-24 saat gazetesinde yazılar yayımladı. Diderod, Romain Rolland, Roger Martin gibi yazarlardan yaklaşık 50 eseri Türkçeye çevirdi. "Çağdaş Arap düşüncesini ise, Adnan Cemgil'in Enver Abdül Mâlik'den çevirdiği 'Çağdaş Arap Düşüncesi: Bağımsızlık, Sosyalizm' başlıklı eserden tanıyoruz." Kİ.s.300.

Adonais: Keats'ın ölümü üzerine Shelley'in1821 yılında yazdığı eseri. Shelley'e göre Keastler yaşadığı dönemde küçümsenmiş ama şiirleriyle yaşayacak güçlü bir şairdir. " 'Adonais (1821) yeni bir ruh ikliminde kendini arayışıdır şairin: Yalnız Tek ebedidir, suretler gelip geçer." BDE.s.44.

Adonis. Byblos'lu genç Fenike tanrısı. Avlamak istediği yaban domuzu tarafından öldürüldü. Sevgilisi Aştar onu kurtarmak için cehenneme indi. Adonis'in hikayesi bitkilerin hayat sürecini simgeler. Adonis hikayesi sonradan Kıbrıs yoluyla Yunanistan'a geçmiştir. "Gita-Govenda'nin benzerini bulabilmek için güzel Adonis'in ardından yüz yıllarca gözyaşı döken Asya kıyılarına uzanmak gerek." BDE.s.203.

Advaita: Yokluk ön eki olarak kullanılan Sanskritçe bir kelime olup (Advaita- dvatia: ikilik yok.) Vedanta'ya hasd üç felsefi görünüşten birini ve en yaygın olanı belirtir. Bu

anlayışa göre tek gerçeklik Brahmandır. Benlik ve dünya arasındaki ikililğin yaşanması yanılsamadan ya da bilgisizlikten kaynaklanır. **"**Aydınların benimseyecebileği tek inanç Advaita (vahdet-i vücut)." BDE.s.281.

Aeschylus: Bkz. Eşil. "Bu festivalde Aeschylus (Eşil) Hermes'i dünya ve Hades'le birlikte yad eder ve dünyanın altından bir ruh getirmesini söylerdi." IDG.s.210.

Afet İnan: (1908-1985) Atatürk'ün manevi evladı ve tarihçi yazar. "Afet İnan'ın bir teklifini hatırlatıyor: Açık müzeler yapmak, o günkü maddi ve manevi şartları canlandırmak." Kİ.s.144.

Afgani: Bkz. Efganlı Şeyh Cemalettin. "Afgani, Sosyalizmin karşısına iştirakiyeyi çıkarır." Mağ.s.224.

Afrika: Yaklaşık 30.200.000 Km² kaplayan Kuzey ve Güney yarımkürede de toprağı bulunan dünyanın üçüncü büyük kıtası. "Yunan dünyası Latin dünyasından ayrılıyor; Afrikalı, İber veya Galyalı barbarlar üzerindeki ağabeylik hakkından vaz geçmek istiyordu." IDG.s.89.

Afzal Kaşani: XIII. asırda yaşamış İranlı filozof. "XIII. yüzdılda , İranlı şii bir filozof Afzal Kaşanî hermetist bir eseri Farsçaya çevirdi." IDG.s.207.

Agamemnon: İlyada ve Odysseia'da zaman zaman kibirli, zaman zaman kararsız olarak anlarılan kahraman. Efsanevi Mykenai ve Argos kralı. Atreus'un oğlu ve Menelaos'un kardeşi. Helena'nın kız kardeşi Klytaimnestra ile evlendi. Truva Savaşında Yunanlıların başkomutanıdır. Truva yenilince ganimet payı olarak Kassandra'yı aldı ve on yıllık bir ayrılıktan sonra baba ocağına döndü; ancak Klytaimnestra ve âşığı tarafından öldürüldü. "Mühim olan Agamemnon'la Sezar'dır, müesseseler değil." Kİ.s.347.

Agastya: Rigvedalar'daki birçok ilahinin yazarı olarak kabul edilen ermiş bir kişi. Agastya, Tamul edebiyatında da önemli yere sahiptir. Tamul edebiyatını temellerini Agastya'nın attığı kabul edilir. "Agastya kurmuş edebiyatlarını, adı Rig-Veda'da geçen bilge Agastya." BDE.s.284.

Agathodaimon: Tanrı Hnum'nun Yunanca adı. Yunan mitolojisinde tarlaların bağların ve kentlerin koruyucusu olarak kabul edilir ve bazı zaman yılan biçiminde bazı zaman da bir elinde bolluk boynuzu, bir elinde buğday başakları tutan bir tanrı olarak tasvir edilir. "Kendilerini Hermes'le Agathodaimon'un manevi evlatları olarak sayıyorlardı." IDG.s.223.

Agaton: Agathon. Christoph Martin Wieland'ın 1766-1773 yılları arasında yazdığı romanın adı. Roman pratik ahlak kurallarının sergilendiği bir hayatı konu almaktadır.

"Nihayet romanesk edebiyat: Wieland'ın Agaton ve Abderiten'i, Goethe'nim Werther ve Wilhelm Meister'i, Klinger, Heinse ve F. H. Jacobi'nin romanları." KA.s.212.

Agayef: Bkz. Ağaoğlu Ahmet Agayef. "Zavallı Agayef. Zavallı Türk milliyetçiliği." BÜ.s.159.

Agna Beyi: Hint millî şairi ve oyun yazarı Kalisada (IV-V.asır)'nın Raghuvanşa isimli eserinde sözü edilen ve prenses İndumati ile evlenmek isyeten beylerden biri. "Sağdıç kadın bir başka hükümdarın önünde durdu: İşte Agna beyi." BDE.s.187.

Agni: Vedalar'da ve Mahabbarata Destanı'nda adı sık sık anılan Hint ateş tanrısı. Mahabbarata Destanı'nda Agni sayısız kurbanı yutup yok etmekten yorgun düşmüş ve bütün Khandava ormanını yok ederek gücünü göstermek isteyen bir tanrı olarak anlarılır. **"**İnsanın iki dostu vardı o çağlarda; sevdiklerini yırtıcı hayvanların pençesinden koruyan ateş ve etrafındaki kâbuslarla birlikte şuurundaki sisleri dağıtan ışık: Agni ve İndra." BDE.s.100.

Agnimitra: Kalisada tarafından yazılan Hint tiyatro eseri "Malavika ile Agnimitra"nın erkek kahramanı Agnimitra, kralice Dharini'nin cariyelerinden bir rakkase olan Malavika'ya aşık olur. "Agnimitra, kralice Dharini'nin cariyelerindenm bir rakkaseye tutkun." BDE.s.211.

Agnostik: Bkz. Agnostisizm. "Halk dilinde umumiyetle dini meselelerde şüpheci: ilme inandığı için ananevi Hristiyanlığı reddeden, anlamındadır agnostik." Kİ.s.199.

Agnostisizm: Bilinemezcilik. Eski dildeki karşılığı: "Laedriyyecilik"tir. Yunanca bilinmez anlamına gelen 'Agonustos' kelimesinden alınmıştır. Sonsuz, ilk sebepler, cevher, eşya ve olayların son gayesi gibi metafizik gerçekleri insan zihninin asla bilemeyeceğini ileri süren ve metafiziğe bilinmez diyen felsefi görüşün adıdır. "Agnostisizm, bütün felsefe ıstılahlarımız gibi yabancı, ama cihan ölçüsünde bir gerçeği isimlendiriyor. Eskiler kâh 'Lâedriye' demiş, kah 'Lâirfaniye'." Kİ.s.199.

Agra Sarayı: Agrâ Hindistan'da tarihi ve turistik bir şehirdir. Agrâ görkemli Moğol anıtlarıyla ün yapmıştır. 1565'te bir kale olarak inşâ edilen şehirdeki 500'e yakın kırmızı kum taşından yapılmış harabe binaların çoğunun yerini Şah Cihan zamanında beyaz mermerli binalar almıştır. Bu binalar eğrinin hakim olduğu zarif, oymalı yapılardır. "Bu projesinden vazgeçer, ama bunun sebebi daha önce yıktırmış olduğu Agra Sarayı mermerleri satışından umduğu parayı sağlayamamış olmasıdır." BED.s.47.

Agrandisman: Büyütme. Bir fototipin büyütülmüş baskısını elde etmek için yapılan işlem. Bu işlemle elde edilen baskı. **"**Bunun içindir ki romanlarımız okuyanların

üstünde çok defa adı gazete havadislerinin muntazam fasıllara ayrılmış birer agrandisman tesiri yapar.” Kİ.s.252 .

Agressivité: Saldırganlık sataşkanlık anlamında Fransızca bir kelime. “Ernest Jones’a göre, ana-baba’nın gerçek “agressivité”si ihmal edilebilir bir faktör.” Jur.I.s.198.

Ağaoğlu Ahmet Bey: Ahmet Ağaoğlu (1868-1939). Karabağlı bir âileye mensup. 1909 yılında Türkiye’ye göçüp Tercüman-ı Hakikat Gazetesi’ne başyazar olan Türk siyaset adamı ve gazetecisi. Ahmet Ağaoğlu, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul ve Yusuf Akçura ile birlikte hareket ederek Türkçülük cereyenına katıldı Türk Yurdu dergisini kurdu. “Ağaoğlu Ahmet Bey’i hatırlıyorum. “Babamdan Hâtıralar”okuduğum komedilerin en acıklısı.” BÜ.s.154.

Ahasuerus: Bible içinde yer alan Esther kitabında bahsedilen ve MÖ.II. asırda hüküm süren Yahudi kralı. “Ahasuerus'un krallık dönemi. kitabın kazandığı itibar daha çok millî duygulara tercüman oluşundandır.” IDG.s.127.

Ahasverus. Gezgin Yahudi. Efsaneye göre çarmıha giden İsa Peygamber’e kötü davranmış onun için sonsuza kadar yürümeye mahkum edilmiş kişi. Bu kişinin hayatı bir çok sanatçıya ilham kaynağı olmuş ve Ahasverus edebiyatta ve resim sanatında, özellikle 13. asırdan sonra, işlenmiş. Bu konulu eserlerden biri de Quinet’in 1833’de yayımladığı Ahasverus isimli eserdir.“1833’de yayımladığı “Ahasverus” romantik nesil için yeni bir destan örneği oldu.” BED.s.65.

Ahd-i Atik: Eski ahit, eski sözleşme. Ehl-i kitap yani yahudî ve Hristiyanlarca kutsal sayılan kitaplardan bir kısmı. Ahdi Atik'in Rab Yahve (Yahova) ile İsrailoğulları arasındaki bir sözleşme olduğuna inanılır. Yahudi inancına göre Rab, Hz. İbrahim (a.s.) ile bir sözleşme yapmış, aynı sözleşme daha sonraki peygamberler ile de tekrarlanmıştır. Bu sözleşme ile Rab Yahova İsrailoğulları’nı kendi kavmi ilân etmiş ve onları diğer insanlardan üstün kılacağını, onları Arz-ı Mev'ud (Vadedilmiş Topraklar)'a götüreceğini söylemiştir. Yahudiler de bu vaade karşılık rablerine verdikleri sözü tutup onun emirlerinden çıkmayacaklardı. “Ahd-i Atik yüz kızarıcı parçalarla dolu.” BÜ.s.198.

Ahimsa: Hint ahlâkının temel ilkelerinden biri: Kötülüğe iyilikle mukabele etmek. “Zor hayvana yakışır, “ahimsa” insana.” BÜ.s.214.

Ahlak-ı Alâyi: Kınalızade Ali Efendi’nin 1564 yılında yazdığı ahlak kitabı. Tanzimat dönemine kadar ahlak kitabı olarak okutulan eser üç bölümden oluşmaktadır. Eserin birinci bölümü: ferdi ahlak konusunu işler, kişinin kendi varlığı ve dış dünya ile olan

ilişkileri üzerinde durulur. İkinci bölümde âile yapısı işlenir. Son bölümde ise devleti yönetenlerin mesuliyetleri, ideal devlet yönetim konuları işlenir. "Namık Kemâl'in çok insafsız bir tespiti var. Diyor ki: 'Ahlak-ı Alâyi okumaktansa hapishanede yatmağı tercih ederim." Kİ.s.82.

Ahlakın Seceresi: Nietszche'nin 1887 yılında neşrettiği eserinin adı. "Nietszche'de 'Ahlakın Seceres', İyinin veya Güzelin Ötesinde 'Zerdüst Böyle Dedi'de surhomme'u (ustun insan) anlatır." SNK.s.61.

Ahmed Bin Hanbel: Hanbeli Mezhebi imamı. 780 yılında Bağdat'da doğmuş 855 yılında yine Bağdat'ta vefat etmiş. Ahmed Bin Hanbel Arap olup, Şeybân kabilesine mensuptur ve soyu, Nizar kabilesinde Hz. Peygamber'in soyu ile birleşmektedir. "Dördüncü büyük mezhep Hanbelilik. Kurucusu Ahmed bin Hanbel, (ölümü 855)." Kİ.s.198.

Ahmet Naim: Babanzade Ahmet Naim (1872-1934). Eğitimci yazar ve Meşrutiye dönemide İslamcılığın önde gelen savunucularından. Arapçadan ceviriler yaptı ve bu çalışmaları Bedai-i Arap başlığı altında Servet-i Fünûn dergisinde yayımladı. Sonra Sebilü'r-Reşat dergisinde yazmaya devam etti. "İslamda Dava-yı Kavmiyet" isimli eserinde Milliyetçiliği batıdan gelen ve İslam birliğine musallat olan bir hastalık olarak nitelendirdi ve milliyetçilik akımına karşı çıkmıştı. Bir Ahmed Naim de olamazdı, bir Rıza Tevfik de." Kİ.s.215.

Ahmediye: XVIII. asırda Ahmet Mürşidî'nin yazdığı ve halk arasında büyük itibar gören dini tasavvufi ve dikaktik mesnevi. "Ahmediye ve Muhammediye gibi manzum eserleri bir yana bırakırsak okuma yazma bilen vatandaşlar evliya tezkereleri ile menakip kitaplarına baş vurmak zorundaydılar." Kİ.s.84.

Ahmet Haşim: (1885-1933). Fecr-i Âti dönemi edebiyatının en önemli şairi. "Fransa'nın 3.Cumhuriyetinde Quarter Latin'de sanat öğrenimi yapmış bir şair, Lale Devri'nin şairi Ahmet Haşim de yeni değildir." KA.s.370.

Ahmet Hilmi Bey: Şehrenderzade Filibeli Ahmet Hilmi Efendi. (1865-1913). Beyrutta görevli iken II. Abdülhamit yönetimine karşı çıkarak Mısır'a kaçan Terakkî Osmanî cemiyeti üyesi ve Meşrutiyat dönemi Yazar ve felsefecisi. "Nitekim önce marif vekalitinde bir komisyon kurulmuş, sonra da Ahmet Hilmi Bey, vazifesini ihmal eden encümenin yerine beklenen tenkitleri büyük bir vukuf ve ciddiyetle kamu oyuna sunmuştu." Kİ.S.87.

Ahmet III. Osmanlı padişahlarının yirmi üçüncüsü, İslam halifelerinin seksen sekizincisi. Sultan dördüncü Mehmet Han'ın oğlu olup, ağabeyi Sultan İkinci Mustafa Han'ın çıkan cebeci isyanında tahttan indirilmesi üzerine 22 Ağustos 1703'te Osmanlı padişahı oldu 1730 senesinden 2 Ekim 1730'a kadar Osmanlı Padişahlığı yapmıştır. "Perikles'in Atinası'nı, Mediciler'in Floransası'nı, III. Ahmet'in İstanbulu'nu hatırlatan masal şehirleri." BDE.s.182.

Ahmet Kabaklı: (1924-2001) Türk Edebiyatı araştırmacısı ve Türk Edebiyatı dergisinin ölümüne kadar sahibi ve başyazarı. "Dürüst, imanlı, toprak kokan, ağaç kokan bir insan: Ahmet Kabaklı, on üç yıldır görüşmemiştik." Jur.II.s.156.

Ahmet Kemal : 1924-2001. Edebiyat araştırmacısı ve yazar. Halen yayına devam eden Türk Edebiyatı dergisi ve Türk Edebiyatı Vakfı kurucusu. "Ahmet Kemal, Bir Cam Feda-yı Hürriyet, 1905;" Mağ.s.145.

Ahmet Mithat: Ahmet Mithat Efendi (1844-1912). Tanzimat dönemi yazarlarından Cemil MERİÇ'in eserlerinde, doğulu kimliğe bağlı kalarak, toplum için edebiyat yapma fikrindeki başarısı üzerinde durulur. Ahmet Mitat Efendi halkta okuma isteği uyandırmak ve halkı eğitmek için sade Türkçeyle, bir kısmı tercüme olmak üzere, yüz elliden fazla eser vermiştir. "Ahmet Mithat, saldıran küfür karşısında şahlanan imandır, şahlanan ve hücüma geçen." BÜ.s.133.

Ahmet Naim: (1873-1934). Son dönem Osmanlı mütercim ve yazarlarından. Felsefe, mantık ve psikoloji (İlm-ün Nefs) alanındaki çalışmaları ve mütercimliği ile tanınmıştır."Ahmet Naim Bey'e sorarsanız: Ruhun akıldan farkı: ruh, küllî hakikatleri idrâk eder; akıl, parka parka hakikatleri ve manaları kavrar." IDG.s.177.

Ahmet Rasim: (1864-1933). Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi yazar ve gazetecilerindendir. Ahmet Rasim, çeşitli konularda tarih, roman, şiir, otobiyografi, vb. birçok dalda eser vermiştir. İlkokullarda okutulmak için dört ciltlik bir Osmanlı Tarihi hazırlamıştır. "Ahmet Rasim`in 4 cilt Osmanlı Tarihi mektep kitabı, derinligi ve ilmi bir ehemmiyeti yoktur." SNK.s.167

Ahmet Rıfat Efendi: (öl.1895). 1881 yılında yazdığı yedi ciltlik "Lügat-ı Tarihiye ve Coğrafiye" isimli eseriyle maruf Osmanlı devlet adamı ve tarihçi yazar. "Ahmet Rıfat Efendi 7 ciltlik bir tarih-coğrafya kitabı yazmıştır." SNK.s.325.

Ahmet Şuayp: (1876-1910). Edebiyat-ı Cedîde yazarlarından. "İkinci Merutiyetin ilanından sonra Ahmet Şuayp, Rıza Tevfik ve Câhit Beylerlerin büyük iddialarla

neşrettikleri “Ulum-ı İctimaiyye ve iktisadiye Mecmuası’nda da üstatla sık sık karşılaşırız.” BÜ.s.162.

Ahmet Vefik Paşa: (1822-1891) Yazar, mütercim ve devlet adamı. Ahmet Vefik Paşa, edebiyatımızda Molière’den yaptığı tercüme ve adaptasyonları ile tanınmıştır. “İbn Haldun’un tarih felsefesi, Kafiyeci’nin görüşlerinden, Ahmet Vefik Paşa’nın, Gelenbevi Tevfik’in Müşir Paşa’nın, Köprülü Fuad’ın Akçuraoğlu’nun, Tahâ Hüseyin’in, Reşit Yasimi’nin tarihle ilgili düşünceleri de bir bir anlatımış.” Kİ.s.90-91.

Ahrens: Heinrich Ahrens (1808-1874). Alman hukuk profesörü ve siyaset adamı. “Proudhon, Hegel’i Ahrens’den öğrenmiştir.” SNK.s.246.

Ahsen-i takvim: En güzel şekil, biçim, tarz manasındadır. Ahsen en güzel, takvîm ise: eğriyi düzeltmek, kıvama ve düzene koymak, kıymetlendirmek manalarına gelmektedir. Ahsen-i Takvim sözünün kaynağı Kur’ân-ı Kerim’deki "Gerçekten biz insanı en güzel bir biçimde yarattık." (et-Tin, 95/4) manasındaki ayettir. “İnsan Hayvan-ı natık olduğu için, ahsen-i takvim’dir.” Kİ.s.387.

Ahter-i Kebir: Ahterî olarak da bilinen Arapça-Türkçe bir lügat olup, Karahisarlı Ahterî Mustafa Efendi (öl.1561)’nin 1545 yılında neşrettiği meşhur eseridir. Eser, yaklaşık 40.000 kelime ihtiva eder. Arapça kelimeler alfabetik olarak verilmiş; karşılıkları o devirde yaşayan Türkçe kelimeler yanında müteradifleri (eş anlamlıları) ile gösterilmiştir Eser, Abc sırasına göre ve Afyon Kütahya ağzıyla yazılmıştır. “Ahter-i Kebir (1844) Farsça’dan Türkçe’ye.” SNK.s. 322.

Ahura Mazda: Bkz. Hürmüz. “‘Ahura Mazda’yı takdise başlasın İran.’ diye vaaza başlar.” BÜ.s.148.

Aisopos: Hayvan masallarının efsanevi babası. Aisopos’un hayatı hakkında üstüne elimizde kesin bir bilgi yok. tahminlere göre MÖ. 6. yüzyılda yaşamış bir köleydi ve Frigya’da doğmuştu; ama Trakya’da Samos’ta, Sardeis’te, giderek Mısır’da doğduğunu savunanlar da vardı. Plutarkhos’a bakılırsa çirkin, kekemi ve kamburdu ama ince bir zekaya sahipti; hiçbir şey yazmamış ama anlattığı eğretilemeli hayvan masallarıyla büyük bir üne kavuşmuştu. Kapsamlı ilk Aisopos derlemesini Phaleronlu Demetrios İ.Ö.4. yüzyılda yayımlanır. Latinlerde Phaedrus (İ.S. I.yy) ve Avienus (İ.S. IV. yy), tüm ortaçağ masalcıları, daha sonra da La Fontaine, bu masallardan geniş biçimde yararlanmıştır. “Son masal ‘‘Farenin Kurtardığı Fil’’, Aisopos’on ‘Aslanla Fare’ hikâyesini çok hatırlatır.” BDE.s.233.

Ak Yacur: Hint kutsal kitaplarından Yacur-Veda'da duaların bulunduğu bir bölüm. "Yacur-Veda'da adak törenlerinde okunacak dualarla Hint nesrinin ilk örnekleri sayılan yorumlar var. " 'Kara Yacur' da dualarla yorumlar yanyana, 'Ak Yacur' da yalnız dualar var." BDE.s.109.

Akademi Lügati: Fransız Akademisi'nin muhtelif tarihlerde hazırladığı Fransızca Lügatı. "Türkler için yazılan, Türkçe bilenlerin Fransızca kitapları anlamaları için yazılan ilk lügat Hançeri'nin, Akademi Lügati'nin tercümesi, bugüne kadar yapılmış biricik ciddi çalışma." KA.s.336.

Akademi Sözlüğü: Bkz. Akademi Lügati "1869 baskısı Littre'de, 1878 Akedemi Sözlüğü'nde de yok" KA.s.105.

Akademi: Kelime, Akademos adında bir efsane kahramanından geliyor. Efsane şöyle: Hükümdar Theseus, Helena'yı kaçırır. Kardeşleri bir ordu toplar ve Helena'yı kurtarmaya koyulurlar. Uzun bir süre ararlar ama nafile. Akedemos Helena'nın yerini kardeşlerine söylemiş böylece Atina'yı yakılmaktan kurtarmış. Atina'nın iki fersah uzafında Akademos'un tarlaları varmış, zeytinleri ve çınar ağaçlarıyla meşhur olan bu bölge Akademos'un ölümünden sonra gezinti yeri olmuş. Akedemos'un mezarı da buradaymış. Eflatun öğrencileriyle bereber burada toplanır çınarın gölgesinde dersler verirmiş. Sonra "Akademeia" isimli felsefe okulunu burada açmış. bkz. Fransız Akademisi."Revue des Deux Mondes, Fransız millî müesseselerinden biri, Akademi gibi." BÜ.s.103.

Akçasaz: Yaşar Kemal'in Demirciler Çarşısı Cinayeti (1973) adlı romanının dördüncü bölümünde tasvir eldin ve olayların cerayan ettiği mekan. "Yıllar geçiyor, Akçasaz'ın etrafında köyler kuruluyor, ağalar peyda oluyor." KA.s.348.

Akçasaz'ın Ağalar'ı: Romancı Yaşar Kemal'in Yusuf Yusufcuk (1975) ve Demirciler Çarşısı Cinayeti (1973) adlı romanları için kullandığı üst başlığın adı. "Yusufcuk Yusuf, Akçasazın Ağaları başlıklı roman dizisinin ikinci kitabı." KA.s.345.

Akçuraoğlu: Bkz. Yusuf Akçura. **"**Akçuraoğlu'nun su itirafi ne kadar hazin: 'Hasan Ali Bey Almanlardan veya Ruslardan istifade ettigi için olacak ki tarihte usulun tekamülünü gösterirken Ibn Haldun'u zikretmeyi unutmamıştır." IDG.s.231.

Akdeniz: Atlas Okyanusu'nun Avrupa, Asya ve Afrika arasında kalan kenar denizi. Akdeniz'in yüzölçümü yaklaşık 2.5milyon km²dir. "Kan kokmayan tek destan!" Avrupa şiirinin ilham perisi bir an için Akdeniz'den uzaklaşıp Okyanuslara kanatlanır." BÜ.s.231.

Akhunlar: Beşinci yüzyılda Batı Türkistan ve Afganistan bölgelerinde kurulan Türk devleti. Akhunlara Çinliler "Ye-ta", Araplar "Haytal", Bizanslılar ise "Eftalitler" demektedirler. Akhunlar'ın V. yy başlarında Sibirya'daki Hun-Türk İmparatorluğu'nun yıkılması neticesinde batıya göç ederek bu bölgeye yerleşen Hiungnular'ın bir kolundan oldukları tahmin edilmektedir. 480'de Akhunlar almış Kuzey Hint'i, 5282de püskürtülmüşler**.**" BDE.s.92.

Akıl Çağı: Jean-Paul Sarte (1905-1980) 1964 yılında yazdığı eseri. "Akıl çağı"nda (J. P. Sartre, L'Age de Raison Gallimard, Paris 1995) tersine."Jur.1. s.91.

Akıl matbû: Bkz. Akl-ı Matbû. "Hz.Ali'ye nisbet edilen bir izaha göre akıl matbû ve mesmû olmak üzere ikiye ayrılır." IDG.s.185.

Akıl-ı evvel: Farabi'ya göre Tanrıda ilk olarak türeyen akıl. İbn-i Sina'da ise ilk ve zorunlu varlığın kendine ait kavrayış ve bilgisi."Allah'ın, Hakikat-i Muhammediye' de ilim sıfatı ile tecelli ve zühur etmesi itibariyle buna akl-ı külli, kalem-i a'lâ ve levh-i a'zâm gibi isimler verilmiştir." IDG.s.182.

Akif: Mehmet Âkif Ersoy (1973-1936). İstiklal Şairimiz. Türk edebiyatının ahlak ve fazilet âbidelerinden biri. **"**Bir parça Akif. Daha çok Necip Fazıl. Ama hepsinden başka. Başka cünkü İslâm'ı tanımıyor." BÜ.s.240.

Akka: İsrail'de, Akdeniz kıyısında Hayfa Koyu'nun kuzeyinde turizm ve ticaret merkezi. "İskenderiye, Beyrut, Sur, Akka Limanları Kafkasya, İran, Arabistan veya Afrika bölgelerine doğru uzanan ticaret yollarının köşe taşlarıydı." BFH.s.89.

Akl-ı ameli: Faaliyet halindeki insanın aklı anlamında bir felsefî terim. "Umumiyetle akl-ı ilmi ile akl-ı ameli birbirinden ayrılır ." IDG.s.188.

Akl-ı faal: İşraşrâkiyye (Yeni Eflâtunculuk) felsefesinde ukûl-ı aşerenin (on akılın) sonuncusu olup, yaşadığımız âlemle alâkalı akla verilen ad. Öldürme ve yaratma işlerine bakan mertebe. "Eski felsefede, akl-ı kül: lk yaratılan; asıl ve hakikat-ıbeşeriye. Nefs-i natıka, cebrail, akl-ı faal; evvel-i ukulu aşare; müdebbire-i ukul: ruh-i Muhammedî."IDG.s.178.

Akl-ı ilâhî: Bkz. Akl-ı Küllî. "Ölçüye sığmayan, sınırlandırılamayan ve vahyin kaynağını teşkil eden ilâhi ilim. Hakikat-ı Muhammediye, Nur-ı Muhammedi, akl-I külli,akl-ı ilahi." IDG.s.181.

Akl-ı kül: Bkz. Akl-ı Küllî. "Eski felsefede,akl-ı kül :ilk yaratılan ;asl ve hakikat-I beşeriye.Nefs-i natıka,cebrail,akl-ı faal; evvel-i ukulu aşare; müdebbire-i ukul:ruh-i Muhammedî." IDG.s.178.

Akl-ı küllî: Sühreverdi felsefesinde nurların nuru olan Tanrıdan ilk çıkan aklî cevher. İbn-i Macce'de akıllar sıralamasında sonuncu olan akıl. "Ölçüye sığmayan, sınırlandırılamayan ve vahyin kaynağını teşkil eden ilâhi ilim, Hakikat-ı Muhammediye, Nur-ı Muhammedi, akl-I külli,akl-ı ilahi." IDG.s.181.

Akl-ı Matbû: Allah vergisi olan fitrî akıl."Hz.Ali'yi nisbet edilen bir izaha göre akıl matbû ve mesmû olmak üzere ikiye ayrılır." IDG.s.185.

Akl-ı mesmu: Tecrübe akıl, Bir de tahsil, terbiye ve tecrübe ile elde edilen bir kabiliyet ve bilgi. "Hz.Ali'ye nisbet edilen bir izaha göre akıl matbû ve mesmû olmak üzere ikiye ayrılır." IDG.s.185.

Akl-ı müktesad: El Kindî felsefesinde gizli durumdaki akıl.akl-ı bilkuvve ile akl-ı faal arasında yer alan ve ancak onun etkisiyle gerçekleşen anlayış gücü. Sühreverdi felsefesinde mücerret kavramların bilgisini edinme yetisi. "İnsanın bir iktisap melekesi oldugunu Kabul edenlere göre de akl-ı muktesep vardır." IDG.s.188.

Akl-ı Selim: Papaz Meslier'e de atfedilen; ama 18. asırda maddeci filozof d'Holbach'ın Hristiyanlığı tenkit etmek için yazılan kitabın adı. Abdullah Cevdet eseri Türkçe'ye tercüme etmiştir. Eseri, Millî Eğitim Bakanlığı. Papaz Meslier'e atfederek, Latin harfleriyle neşretmiştir."Akl-ı Selim mütercimi çok defa kalbiyle düşünür ve kafasıyla hisseder." BÜ.s.142.

Akl-ı selim: Saptırılmamış yaradılışındaki dürüstlüğü koruyabilmiş akıl. Sağduyu. "Ma'ruf akl-ı selim tarafından bilinen, tanınan, daha doğrusu yadırganmayan; "münker" ise tanınmayan, yadırganan demektir." IDG.s.186.

Aklın Yokedilmesi: Aklın yok edilmesi ya da Aklın yıkımı (Az ész tronfosztasa) Macar komünist filozof ve kuramcı György Lukacs (1885-1971)'ın 1949-1954 yıllarında yazdığı eseri. "XX.asrın hakim düşüncesini sergileyen kitabına -Aklın Yokedilmesi- adını vermiş." IDG.s.158.

Akl-i maaş: Yemek, içmek, evlenmek, helâl, haram demeden kazanmak ve eğlenmek gibi hep bedenin rahatını ve nefsin menfaatini düşünüp, ahireti düşünmeyen akıl; akl-ı meâdın zıddı. Akl-ı meâş, dünyânın geçici lezzetlerine bakarak, (büyüklenmek, kıskanmak, kendini beğenmek, kin ve düşmanlık gibi) halleri kalb hastalığı saymaz. "'Allah akıl ile idrâk olunamaz' denildiği vakit akl-ı maaş kastedilir."IDGs.184.

Akropol: Akropol veya Akropolis. Eski Yunan sitelerinde aşağı kente hakim mevkide duran, sağlam olarak inşa edilmiş yüksek yer. "Yunanistan'da, Olimpus'da, Akropol'da,

Ölezis'de, bu düşüncelerin insanda ve tanrılarda ete ve deriye bürünerek, beşeri trajedi ve Psişe'nin semavi hikâyesi suretinde geçiş resmi yaptıklarına şahit oldu." IDG.s.150.

Akrostiş: Her dizenin ilk harfi yukardan aşağıya doğru sırayla okununca bir anlamlı söz çıkacak şekilde düzenlenmiş mazumelere denir. "Mersiyeler Kudüs'ün felaketlerini anlatan akrostiş tarzında manzumeler." IDG.s.128.

Aksekli Hamdi (Elmalı): Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951) Türkiye Cumhuriyetinin üçüncü Diyanet İşleri Başkanı. "Aksekli Hamdi (Elmali)[1] Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsirinde su izahatı veriyor." IDG.s.195.

Akşam Şarkıları: Bengalli Hint şairi Tagor (1861-1941)'un 1904 yılında yazdığı eseri. "Şahsiyetinin ilk müjdesi, Hint'e dönünce yazdığı 'Akşam Şarkıları'. Kırk yaşında kendini başkalarına vaketmek istiyor, Santinketan'a çekiliyor." BDE.s.276.

Akvemü'l Mesâlik: Tunuslu Hayrettin'in 1876 yılında yayımladığı eseri. Kitabın asıl adı: Akvâm ül Mesâlik fî Ma'rifeti Ahvâm il- Memâlik'tir. Eser Ülkelerin siyasi durumlarını konu alıp Arapça olarak yazılmıştır. "Avrupa Akvemü'l Mesâlik'i yüzyıldan beri tanıyor." UU.s.45.

Akyollu Murtaza: Yaşar Kemâl'in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan roman kahramanlarından birinin adı. Romanda Kürt Mahmut adında diğer bir şahıs tarafından öldürülür. "Kürt Mahmut, Derviş'in uşağı, Akyollu Murtaza'yı öldürecek." KA.s.347.

Akyollular: Yaşar Kemâl'in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan ve aralarında kan davası bulunan iki sülâleden birinin adı. Davalı olduğu sülâlenin adı da: Sarıoğullarıdır. "Nihayet hikâye, Akyollularla Sarıoğulları arasında eski bir kan davası." KA.s.347.

Alaattin'in Lambası: Binbir Gece Masallarının entanınmışlarından birisi. Bu lamba elde ovulunca içinden sihirli bir cin çıkar. Lambanın içinden çıkan cin lamba kimde ise ona hizmet etmektedir. " Siyasî hürrüyet Alaattin'in lambasıydı." Mağ.s.208.

Alafrangalık: Avrupa'nın yaşama biçimini benimseme veya ona özenme durumu. "Alafrangalık, zevki ve tefekkürü dumura uğratan bir kabuk" BÜ.s.126.

---

[1] Ahmet Hamdi Akseki ile Elmalılı Hamdi Yazır karıştırılmış. Burada zikredilen Hak Dini Kur'an Dili ismli eser Elmalılı Hamdi Yazır'ın 10 ciltlik Kur'an tefsiridir. Ahmet Hamdi Akseki'nin ise bu mahiyette bir eseri yoktur. Bunun içindir ki Aksekili Hamdi (Elmalı) değil; Hamdi Yazır (Elmalılı) ya da daha doğru bir ifade ile Elmalılı Hamdi Yazır ismi kullanılmalıdır..

Alaka: Hint zenginlik tanrısı Kubere'nın hizmetçileri olan tabiatüstü yaratıkların yaşadığı mekân. "Yalvarırım sana Alaka'ya git! /Ahu gözlüm o beldede oturur." BDE.s.379.

Alan Bullock: (1914-….) 1952'de Hitler üstüne yazdığı "Hitler, A stydy in Tyranny" isimli eseriyle ünlü İngiliz tarihçi yazar. "Alan Bullock'a göre Hitler'in siyasî fikirleri Darvinizm'e dayanır." UU.s.133-134.

Alangu: Tahir Alangu. (1916-1973). Edebiyat tenkitçisi ve Halk Edebiyatı araştırmacısı. **"**Eleştirmenimiz haydarane bir hamle ile Alangu ile Mutluay'ı yere serdikten sonra hükmünü veriyor." KA.s.340.

Alankara Şastra: Şiir Sanatı. **"**Süslenme sanatı (Alankara Şastra), her şairin ilhamını besleyen tılsımlı kaynak." BDE.s.182.

Alaol: (1597-1673). Bengalli Müslüman şair ve sufi."17.yüzyılın en tanınmış Müslüman şairleri arasında Alaol, Kazi, Nasir Mahmut, Seyit Sultan ve Ali Raqca sayılabilir.18.yüzyılın en önemli ismi Hayal Mahmut." BDE.s.282.

Albay Pestel: Pavel İvanoviç Petsel (1793-1826). Rus devrimci. Rus ordusunda Albaydı. 1824 Ruskaya Pravda (Rus Gerçeği) adıyla bir rapor yazdı bu raporda Cumhuriyet topraklarının büyük bir bölümünün köylülere parasız dağıtılması gerektiğini savundu. Aralık 1825'de Dekaprist ayaklanma ve takip eden olaylar sırasında tutuklandı, ölüm cezasına çarptırıldı ve idam edildi. "Yalnız sol kanadı temsil eden Albay Petsel (1793-1826)sosyalistti." Mağ.s.67.

Albay Selves: XVIII. asrın sonu ile XIX asırın başında yaşayan, Nopolyon ordusun Albay olarak görenliyken Mehmet Ali Paşa tarafından orduya kabul edilen, Müslüman olan Mısır ordusunu kuran Osmanlı Paşa'sı."Napoleon'un eski subaylarını, bilhassa Albay Selves'i hizmetine alır." BFH.s.118.

Albert Camus: (1913-1960) Fransız roman, deneme, tiyatro ve makale yazarı. Nobel Edebiyat ödülü sahibi. "Egzistansiyalizmin edebiyat çevrelerinde en tanınmış temsilcisi: Albert Camus" BFH.s.47.

Albin Michel: Fransa'da yayın yapan bir yayın evi. "Albin Michel Fransa'nın en tanınmış yayınevlerinden biri." Kİ.s.145.

Albion Small: Ablin Woodbury Small (1854-1926). Sosyolojinin ABD'de akademik bir disiplin olarak yerleşmesini sağlayan kişi olarak kabul edilen sosyolog. "İki yıl sonra yayımlanan bir eserde Albion Small da aynı şeyleri söyler." Kİ.s.26.

Aldous Huxley: (1894-1963). Şiirde imgeciliğe önem veren, Hippi alt kültürünün ortaya çıkmasını sağlayan, psikedelizmle de ilgilenen İngiliz şair ve yazarı. "Bu görüş Aldous Huxley'in ilim, hürriyet ve barış (1946) kitabında en açık ifadesini bulur." Mağ.s.177.

Aleko Efendi: Aleksandr Bogoridi. Bulgar asıllı Osmanlı devlet adamı.1823 yılında Sisam'da doğdu ve 1910 yılında Paris'te öldü. Babası İstenefaki Bey gibi Osmanlı devlet hizmetine girdi. 1877'de vezir rütbesiyle Viyana Büyükelçiliği yaptı. Berlin Antlaşması hükümlerine göre kurulan Doğu Rumeli vilâyetlerine 5 yıl için (1879-1884) vali atandı. Doğu Rumeli'nin Bulgaristan Prensliği ile birleştirilmesini kolaylaştırmaya çalıştı. "1852'de Londra sergisini ziyarete giden Aleko Efendi daha dikkatli bir müşahittir. Seyahatname-yi Londra'da tiyatrolara geniş yer verilir." Mağ.s.191.

Aleksandr I: Pavloviç Aleksandr (1777-1825). 1801-1825 arası Rus İmparatoru. "I. Aleksandr'ın kardeşinden, amcasının öcünü aldığı için mutludur." BFH.s.122.

Aleksandr II: (1918-1881). 1855-1881 arası Rus imparatoru. "Kurtarıcı diye anılacak olan Çar II.Aleksandr, 3 Mart 1861'i kölelerin azat günü olarak ilan eder." Mağ.s.69.

Alemdar Hareketi: Alamdar Hareketi veya Alemdar Vakası. 15-18 Kasım 1808 Yeniçeri Ayaklanması'nın tarihteki adı. Kendisi de olağanüstü şartarda sadrazam olan Alamdar Mustafa Paşa'nın devleti ve Yeniçeri Ocağı'nı islah etme çalışmaları sonunda 18 Kasım 1808 tarihinde Yeniçeriler tarafından öldürülüşüne Alemdar Vakası denir. "Bu yenileşme hastalığının, halk vicdanında, yarattığı zincirleme tepkiler, III. Selim'in tahttan indirilişi, Alemdar hareketi, Sened-i İttifak denilen yüz karası, Yunan isyanı." Mağ.s.258.

Alevi: Dördüncü halife Hz. Ali'yi diğer sahâbeden ve diğer üç halîfeden üstün tutan mezhebe mensup kimse. "H.F. el-Hamdani, Risalelerin Yemen'deki İsmailiye davası üzerindeki önemini vurgulamakla beraber, eserin İsmaililer tarafından kaleme alınmadığını söyler ve yazarların Alevi olduğunu ileri sürer."IDG. s. 51.

Alevîlik: Alevîlik, Hz.Ali'ye uyup onun Kur'an'daki nâs ve Resulullah (s.a.s.)'ın vasiyetiyle imamlığa tayin edildiğini ileri süren; imametin onun soyundan dışarı çıkmayacağına inanan ve onu diğer sahâbeden üstün gören zümrelerin başlattığı fikir ve siyasî kavgalarla ortaya çıkan hareketin genel adıdır. "Ekseriya 'Alevîlik perdesi arkasında gizlenip ayin-i bâtıllarını icradan' geri kalmamışlar." Mağ.s.217.

Alexandre Dumas: Alexandre Dumas-Pere (1802-1870). Fransız Romatiklerinden. Tiyatro, hikaye ve roman yazarı. Üç Silahsörler ve Monte Kristo Kontu ismli

romanlarıyla maruf olan yazarın çeşitli türlerde yaklaşık üçyüz eseri vardır. “Alexandre Dumas’nın sığ ve çırpıştırılmış romanları daha sürükleyici, daha harcıâlem.” KA.s.222.

Alfabe Sırasına Göre Akıl: Fransız fikir adamı ve yazarı. François Marie Arouet Voltaire (1694-1778)’in 1752 yılında yazdığı Felsefe Lügatı’nın alt başlığı. ‘Mesele Voltaire, Felsefe Kamusu’na ikinci bir başlık atar: Alfabe sırasına göre Akıl.” KA.s.402.

Alfieri: Vittorio Alfieri. (1749 -1803). İtalyan trajedi yazarı. "Bu görüş önce Gentile, sonra da Alfieri tarafından benimsenecektir".” SNK.s. 187.

Alfred de Vigny: Alfred Comte de Vigny (1797- 1863) Fransız romantiklerinden. XIX asır şiir, hikâye ve tiyatro yazarı. Edebiyat ve şiirin eğitici yönüyle ilgilendi. “Alfred de Vigny de Hint’in hayranıdır.” BED. s.63.

Alfred de Musset: (1810-1857). Fransız hikâye ve yazarı. “Chateaubriand’ın asık çevresi, çağdaşlarının matmazel Byron dedikleri Alfred de Musset’nin huysuzlukları,Gérard de Nevral.” Jur.I.s.115.

Alfred Rosemberg: (1893-1946) Nazi kuramcısı ve Alman siyaset adamı. “Biyolojik benzetmeleri bol bol kullanan Alfred Rosemberg’e göre şefin ana görevi ırkî kanın dolaşımını sağlamaktadır.” UU.s.132.

Alfred Weber: (1868-1958). Alman iktisatçı sosyolog ve yazar. “Ferdinand Tönnies’le (1922) Alfred Weber (1925) için medeniyet, amelî hattâ nazarî bilgiler bütünüdür, insanın tabiata söz geçirmesini sağlayan bütün ferd dışı vasıtalardır.” UU.s.96-97.

Ali Ağabey: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924-….)’ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. **“**Ali Ağabeyi hepimiz tanıyoruz.” KA.s.360.

Ali Baba’nın Mağarası: Binbir Gece Masallarında, Ali baba ve Kırk Haramiler hikayesininda Kırk Haramilerin hazinelerini sakladıkları mağara. Hikayede Ali Baba hazine dolu mağaranın yerini ve kapısının açılması için sihirli sözü çözerek hazinelerin bir kısmını evine taşır. Böylece hayalinde bile göremediği zenginliğe ulaşır. “Gabriel Matzneff şöyle demiş bu yıl dönümü vesilesiyle: ‘Littre’nin Sözlüğü, bize yeni hazineler, hayalimizden geçmeyen zevkler sunan Ali Baba’nın Mağarası.” Kİ.s.261.

Ali Bey: Bkz. Ali Özgüven “Üç saat medeniyet tarihi okuttum. Sonra asistan Ali bey geldi.” Jur.II.s.79.

Ali Bey: XVII. asır omsalı mütercim ve yazarı.“Mütercimi Ali Bey Sultan IV. Mehmed’in baştercümanıymış.” IDG.s.135.

Ali Canip: Ali Canip Yöntem (1887-1967). Genç Kalemler dergisi çervresinde teşkil eden yeni lisan hareketinin mensuplarından ve Milli edebiyat dönemi şair ve yazarı. "Ali Canip'e kıyasla daha basarısız, daha kötü işlenmiş mısralar." Kİ.s.70.

Ali Efendi: (1845-1910). Meşrutiyet dönemi gazateci ve yazarı. 1969-1878 tarihleri arasında 376 sayı olarak çıkardığı Basiret Gazatesi adının, Basiretçi Ali, ya da Basiretçi Ali Efendi olarak anılma sebebidir. "Basiret Gazetesi sahibi Ali Efendi'yi dinleyelim:" Mağ.s.153.

Ali Gevgilili: (1938-….). Günümüz gazateci ve yazarı. **"**Sayın Ali Gevgili, Tolle at lege.**" Jur.II.s.**197.

Ali İbn Ebu Talib: Hz. Ali. Resulullah'ın amcasının oğlu, damadı, dördüncü halife. Babası Ebû Talib, annesi Kureyş'ten Fâtıma bint-i Esed, dedesi Abdulmuttalip'tir. Künyesi Ebu'ı Hasan ve Ebû Tûrab (toprağın babası), lâkabı Haydar; ünvanı Emîru'l-Mü'minin'dir. Ayrıca 'Allah'ın Arslanı' ünvanıyla da anılır. "Kadir gecesi Peygamberin Ali ibn Talib'in halifeliğini ilan ettiği gecedir." IDG.s.57.

Ali ibn Talib : Bkz. Ali İbn Ebu Talib. "Bu görüşe göre Risaleler, Ali ibn Talib, Gazali, Hallac, İmam Cafer el Sadık veya çeşitli İsmaili misyonerler tarafından kaleme alınmıştır." IDG.s.50.

Ali İlmi: Fanizade Ali İlmi. Doğum ve ölüm tarihleri tam bilinmemekle birlikte Meşrutiyet dönemi Osmanlı Kozan Mebusu, Adanalı siyaset adamı ve gazeteci. "Ali İlmi, visleriyle, bayağılıklarıyla ve faziletleriyle, çöken Osmanlı cemiyetinin son temsilcilerinden biriydi." Jur.I.s.382.

Ali Kemâl: 1867 İstanbul- 1922 İzmir. Asıl adı: Ali Rıza, gazeteci ve yazar. Paris'ten İkdam Gazetesi'ne yazdığı edebî ve tarihî makaleleriyle tanınmaya başladı. Hürriyet ve İtilaf Partisi üyesi ve İttihat ve Terekki karşıtı. Peyam adında günlük bir siyasi gazete çıkardı. Gazete sonraları Peyam-ı Edebî, Peyam-i Sabah, Edebî Nüshası ve Peyam-ı sabah adlarıyla yayınlandı. Ali Kemal'in tarih ve edebiyat üzerine makale, tercime ve kitapları vardır. Tanınmış bir çok kişi meselâ Yahya Kemal, Yakup Kadri, Rıza Tevfik, Hüseyin Daniş onun gazetesi etrafında toplandılar. Şiirde üstad olarak Muallim Naci'yi kabul etti. "Hatalarını hayatıyla ödeyen Ali Kemâl bana hep Suavi'yi hatırlatır." BÜ.s. 163.

Ali Naili Erdem: (1927-….). DP ve AP dönemi Çalışma ve Millî Eğitim Bakanı ve siyaset adamı. **"**Ali Naili Erdem Beyefendi'ye, yahut şairden şaire…**"**Jur.II.195.

Ali Namık: (1885-1953). Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi entelektüellerinden. Osmanlı sadrazamlarından ayan reisi Küçük Sait Paşa'nın oğludur. 1918'de yayımladığı "Hakîkat, Adalet, iyilik" kitabı önemlidir. "Bu frankleşmiş aydınlar kafilesinin bir başka öncüsü Ali Namık." BÜ.s.134.

Ali Nihat Tarlan: (1898-1978). Eski Türk Edebiyatı profesörü "Ali Nihat Tarlan beyin Farsçadan çevirdiği söylenen 'İran Edebiyatı Tarihi'de, Cemal Sezgin'in Huart'dan dilimize aktardığı 'Arap Edebiyatı' da Cumhuriyet devrinin anılmaya lâyık hayırlı birer teşebbüsüdür." Kİ.s.300.

Ali Paşa: (1815-1871) Islahat Fermanı'nı hazırlayan ve yürürlüğe koyan Abdülaziz Han dönemi Osmanlı vezir-i Azamı. Ölümünden önce yazdığı kırk sayfalık vasiyetnemesi meşhurdur: Ali Paşa Vasiyetnemesi."Ali Paşa'yı düşünüyorum; Genç Osmanlılar'ın vur abalıya'sı Ali Paşa'yı."." UU.s.33.

Ali Raca: 17.yy da Bengal de yaşamış olan meşhur Müslüman şair. "17.yüzyılın en tanınmış Müslüman şairleri arasında Alaol, Kazi, Nasir Mahmut, Seyit Sultan ve Ali Raqca sayılabilir.18.yüzyılın en önemli ismi Hayal Mahmut" BDE.s.282.

Ali Reşat Bey: (1877-1929). Tarihçi ve mütercim yazar. "Ali Reşat Bey`in kitabındaysa kendi tarihimiz yoktur." SNK.s.168.

Ali Suâvi: 1839 Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında yetişen yazar ve ihtilalci. Londra'da bir İngiliz kızı ile evlenen Ali Suavi, Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilmesinden sonra İstanbul'a geri döndü. Hayatının en önemli olayı sonunun da hazırlayıcısı oldu: Ali Suavi, etrafına topladığı beş yüz kadar göçmen ile 20 Mayıs'ta Beşinci Murad'ın bulunduğu Çırağan Sarayı'nı basarak, beşinci Murad'ı dışarı çıkardı. Bu sırada yetişen Beşiktaş muhafızı Hasan Paşanın vurduğu bir sopa darbesiyle Ali Suavi, olay yerinde öldü (1878). **"**Ali Suavi'den Ziya Gökalp'e kadar hepsi Osmanlı'yı silmek istedi.**"** SNK.s. 303.

Ali Şir Nevaî: (1441-1501) XV. asır Türk şairi Çağatay Türkçesinin en ünlü şairi. Cemil MERİÇ Muhakemetü'l-Lügateyn adlı eserini değerlendirir. **"**15. asırda Ali Şir Nevai Muhakemetü'l-Lügateyn'de Kaşgarlı'nın yaptığını yapar, Farsça ile Türkçe'yi karşilaştırır ve Türkçe'nin zenginliğini İslam dünyasına ispat eder. (Farsça)." SNK.s.321.

Ali Tarlan: Bkz. Ali Nihat Tarlan. "Fransızcayı Nesteren'den iyi yazar, Farsçayı Ali Tarlan'dan iyi çevirir." Jur.I.s. 363.

Âli: (?-1648). Tarih-i Umûmî isimli eseriyle tanınan Osmanlı müverrihi ve divan şairi. "Cevdet Paşa, Peçevî'ye, Âli'ye, Kâtip Çelebi'ye hatta o kadar lezzetli ve dikkatli olan Naima ile Şârih'ül Mennarzade'ye rağmen en büyük müverrihimizdir." UU.s.318.

Alicik: Yaşar Kemâl'in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan roman kahramanlarından birinin adı. "Derviş Bey, Mustafa Ağa'ya elçi olarak Alicik'i gönderiyor." KA.s.349.

Aliénation: Başkasına verme, devretme anlamında Fransızca bir hukuk terimi. **"**Feuerbach'ın sandığı gibi bir Aliénation değildir bu, bir zenginleşmedir.**" SNK.s.**195.

Alis Harikalar Diyarinda: Lewis Carroll'ın 1865 yılında ortaya koyduğu tabii büyüme isteği ve korkusunu konu alan hikâyesi. Rivayete göre yazar bu hikâyeyi üç kız çocuğu için yazmıştır. Hikâyede, olay kahramanı Alis Satranç tahtası biçiminde bir ülkede yolculuk ederek hayallerini gerçekleştirir. "Ne Pinokyo'yu tanımışım, ne Alis Harikalar Diyarında'yı." Kİ.s.312.

Alis: Cemil MERİÇ'in gençlik yıllarında tanıştığı ve kısa süreli ünsiyet kurduğu bir kadın. "Alis kültürsüz, iki çocuk doğurmuş, para canlısı başka orospu." Jur.I.s.101.

Alkibiyades: (MÖ. 450- 404) Atinalı general ve devlet adamı. Sokrates'in öğrencisi oldu. General olduktan sonra savaşa gideceği gün Tanrı Hermesin heykelini kırmak ve kutsal Eleusis ayinlerini alaya almakla suçlandı. Ardından kutsal kadırga gönderildi ve Sicilya'dan geri dönmesi istendi. Bunu üzerine Alkibiades kaçarak Sparta hizmetine girdi. Sparta ile anlaşması sona erince Perslere sığındı. Hayatı mücadeleyle geçti. Mücadelelerinde en sonunda Pers satrabı tarafından öldürüldü. "Örnek almışlar Yunanlıları: Messalia Lamia'yı, gölgede bırakmış, Neron Dematrius'u, Heliogabalus Alkibiyades'i." UU.s.15.

Allasani Peddana: XV. asrın sonu ve XVI asrın başlarında yaşayan, Telugu diliyle eserler veren Hint şairi. "Allasani Peddana var, eseri 'Manukaritram', konu Markandeya-Purana'dan alınma." BDE.s.298.

Almagest: Antoninus Pius döneminde Klaudios Ptolemaios tarafından yazılan ve eskiçağ matematik bilgileriniözetleyen gökbilim kitabı. Onunla Almagest'i, Öklid'in 'Elemanlar'ını ve bir parça mantık okuyan delikamlı çok geçmeden hocasını geride bırakmıştır." Kİ.s.183.

Alman Doğu Derneği ve Gazetesi:1845 yılında doğu kültürü ile ilgili araştırmalar ve yayınlar yapmak amacıyla Almanya'da kurulan dernek ve bu derneğin yayın kolu. "1845'de Leipzig'de Alman Doğu Derneği ve Gazetesi." Kİ.s.63.

Alman İdeolojisi: Marx ve Engels'in 1845-1846 yıllarında yazdıkları ve ilk olarak 1932 yılında SSCB'de neşredilen eser. Eserde özellikle Feuerbach'ın maddeciliği, genç Hegelcilerin idealizmi, Max Stirner'in anarşizmi ve Moses Hess'sosyalist görüşleri tenkit edilir. "Marksizm, Marx'ın Alman İdeolojisi adlı eserinde Engels'in son yazılarına kadar, bu soruyu cevaplandırmaya çalışacaktır." UU.s.278.

Alman Milletine Nutuk: Fichte'nin 1807-1808 yıllarında Berlin Ünivesitesi'nde verdiği 14 dersi. Eser bir nevi milliyetçilik bildirgesidir. Bu dersler Fransız işgalcileri hedef gösteren bir bildirge olarak degerlendirilir. 1790'la 1848 arası: Burke'in Fransız İhtilali Üzerine Düşünceler'i, Fichte'nin Alman Milletine Nutuk'u Tocquevelle'in Amerika'da Demokrasi'si." UU.s.170.

Alman Sosyalizmi: Alman iktisatçı Werner Sombart (1863-1941)'ın eseri. "Önümde bir kitap duruyor: Alman Sosyalizmi." BFH.s.3.

Alman Sosyolojisi: Franzız filozof ve toplumbilimci Raymond Aron (1905-1983)'un 1936 yılında yazdığı ilk eseri. "Aron'un ilk eseri "Alman Sosyolojisi"1933. Sartre'la 1946'da Temp Modernes'i kurar." SNK.s.103.

Alman: Almanya başta olmak üzere dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan germen halkı. "Tefekkürle ilgili eserlere gelince Kant'ı kaç Alman anlar?" Jur.I.s.72.

Almanak: Yılda bir yayımlanan ve her türden bilimsel ve pratik bilgiler veren takvimli kitap. Almanaklar batıda uzun bir süre köylü kesimin ve burjuvazinin başlıca okuma kaynağı olmuştur. "O kadar ki Roger Caillois'nin tabiriyle bugüne kadar Batı köyüne iki kitap girmiştir: İncil ve Almanak." SNK.s.157.

Almanca: Hint-Avrupa dil gurubundan german grubuna ait ve özellikle Almanya ve Avusturya'da konuşulan dil. **"**Sol, Latince'de meş'um, eski Almanca'da eğri demek." BÜ.s. 78

Almanya'ya Dair: Fransız kadın yazarlarından Madam dö Stael (1766-1817)'in eserinin adı. "Genç romantiklerin -1830'a kadar- en çok okudukları, en çok be ğendikleri kitap : "Almanya'ya Dair"." BED.s. 59.

Alp Dağları: Bkz. Alpler. "Hristiyan derebeyi ile Osmanlı paşasını kaynaştırır Byron, Alp dağlarında İran Tanrılarını dolaştırır." BED.s.45

Alpler: Alp sıradağları. Cenova körfezinden Pannonia ovasına kadar, bir yay şeklinde 1200 km uzanan Avrupa'nın en önemli sıra dağları. "Alpler büyümediler fakat biz Simplon'u aştık." UU.s.104.

Al-Risâlet Al-Câmi'a: İhvanü's-Sefa risalelerinden 52. risalenin adı. **"**52 nci risâle al-Risâlet al-câmi'a adını taşır, öteki risâlelerde ele alınan meseleleri tekrar eder." IDG.s.45.

Altamira: Rafael Altamira Y Crevea (1866–1951). İspanyol tarihçi ve yazar. İspanya'nın tarihini yeniden yazması onun en önemli özelliğidir. Altamira'nın 1900'le 1911 arasında yazdığı eser: İspanya ve İspanyol Medeniyetinin Tarihi adını taşır." UU.s. 97.

Althusser: Louis Althusser. 1918-1990 Fransız filozof. Marxçı kuram üzerinde önemli çalışmalar yaptı. Althusser Marx'ın gençlik eserlerini Kapital'den ayırarak Hegel'in etkisine sıkı sıkıya bağlanmaya yönelir. Ona göre Marxçılık Kapital ile başlar. Bunun dışında Althusser, eğitim, âile, adâlet gibi kavramlar üzerine durarak devlet kavramına yeni bir bakış getirmiştir**.**"Althusser için ideoloji, 'kendine göre bir mantığı, bir tutarlığı olan, belli bir toplum içinde tarihi bir varlığı ve tarihi bir görevi bulunan bir tasavvurlar (imajlar, milletler, fikir veya mefhumlar...)bütünüdür." UU.s.268

Altın Dal: İngiliz din tarihçisi ve antropolog Georges Frazer (1854-1941)'in. Avrupa toplumundaki büyü-din inancıyla ilgili büyük bir derleme oluşturan 1911-1915 arası yazdığı 12 ciltlik eserinin adı. Eserin orijinal adı: The Golden Bough'dur. "Frazer, totemizm üzerine on iki ciltlik bir deneme yazmış Altın Dal." Kİ.s.58.

Altın Eşek: Apuleius'un on bir kitaplık Romanı. Eser Metamorphoseis (Değişim) ya da Asinus Aureus (Altın Eşek) isimiyle bilinir. Romanda bir büyücünün eşeğe çevirdiği genç bir kişinin macerası anlatılır. Romanın kahramanı böylece hayvanlar aleminin yaşantısını tanıma imkanı bulur. Genç adam kadın tanrı İsis'in iyilikseverliği sayesinde eski hayatına döner."Latince yazılan bir başka roman da Altın Eşek (İ.S.2.asır) Kartacalı Apüle'nin eseri." KA.s.157.

Altın Gözlü Kız : Cemil Meriç'in 1943'te Balzac'tan tercüme ettiği ilk roman. Bu eser aynı zamanda Cemil Meriç'in ilk eseridir. Üniversite Kitabevi tarafından basılan kitap 189 sayfa olup 74 sayfası Balzac ile ilgili bir incelemeden oluşan önsözdür."Asya aşkın kanat açabileceği tek ülke. "Altın Gözlü Kız"ın kahramanı sevgilisine şöyle seslenir: "Hint'e gidelim. Ebedi bir bahar yaşanır orada, topraktan yalnız çiçek fışkırır, kuşlar aşkı terennüm eder." BDE.s. 63.

Altona Mahpusları: Jean-Paul Sarte (1905-1980)'ın 1964 yılında yazdığı romanı. "J.P. Sarte'ın "Altona Mahpusları"nda Alman ordusunda subaylık yapan Franz; Kendini isteyerek hapsettiği zindanda, yengeçlere dertlerini şöyle anlatır." SNK.s.127.

Altruizm: Özgecilik, kendinden başkasını da düşünmek. "Altruizm, agoizmlerin imtizacıdır." SNK.s.401.

Alvarlar: Varlığını Vişnu'ya adamış Tamil şairi için kullanılır. Geleneksel hikâyelerde VI. ve IX. asırlar arasında yaşamış on iki Alvardan söz edilir. "Alvarlar aşk şiirlerindeki mecazları ilahi aşkın tasvirinde kullanırlar: ruh, güzel bir çoban kızıdır, kuşlara açar derdini, bulutlara döker." BDE.s.293.

Amaç: Fransızca yazan Belçikalı şair Emile Verhaeren (1855-1916)'in şiiri. "Verhaeren'den manzum bir tercüme: Emek, Amaç, Yirminci Asır, v.s." Mağ.s.281.

Amalfi : İtalyada bir kent. Sayfiye merkezi durumunda olmakla birlikte tarihi bir kimliğe de sahiptir. Daha V. Asırda amalfi İtalya ile bağlı olduğu Bizans arasında önemli bir ticaret merkezi haline geldi. Denizcilik hukuku ile ilgili amalfi levhaları bu şehirde buulunmaktadır. "Muhakkak olan şu: Ceneviz ve Amalfi gibi bazı İtalyan şehirleri çok eskiden Osmanlı ülkesinin şu veya bu bölgesinde geçerli olan bir takım imtiyazlar elde etmişler." BFH.s.84.

Amaravati: Hindistanda tarihi bir yer bugün arkeolojik bir sit. Adı Sanskritçe olup "ölümsüzlerin yurdu anlamına gelmektedir. "Şiva, Şiva'yla baş başaydı Amaravati'de."BDE.s. 375.

Amaru: IX. asırda yaşamış, aşk şiirleri yazmış Hint lirik şairi. "Amaru ressam, Bhartirahi psikolog." BDE.s.196.

Ambition: Hırs, tutku, emel, ihtiras anlamında bir Fransızca kelime. "Ezilmiş, hırpalanmamış, belli bir "ambition"u da yok." Jur.I.s.104

Ameli akıl: Bkz. Akl-ı Ameli. "Oysa gelecekteki ameller üzerinde düşünür, istaha melekesi vasitasiyla vucudu iyiye sevkeder." IDG.s.188.

Amerika Birleşik Devletleri: Kuzey Amerika'da bir devlet. Başkenti Washington. Resmi dili İngilizce. "Petrol kaynaklarının bulunuşu Amerika Birleşik Devletleri'nin iktisadî tarihini değiştirmiştir, ama daha o zamanlarda Ortadoğu'da, Sahra'da veya Lübnan'da bir o kadar önemli kaynaklar vardı." BDE.s.74.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Edebiyatı ve Edebiyatçıları: Amerikalı edebiyat araştırmacısı Eugene Vail'in 1841 yılında Fransızca olarak kaleme aldığı eserinin adı. "Mesela Amerikalı Eugene Vail, Amerika Birleşik Devletleri'nin Edebiyatı ve Edebiyatçıları adlı eserini 1841'de Fransızca olarak yayımlamıştı." KA.s. 412.

Amerika: Bkz. Amerika Birleşik Devletleri. "Coleridge, Amerika'da kralsız ve rahipsiz bir komünist kolonisi kurmağa kalkışır, sonra muhtisizme geçer"Jur. II.s.63

Amerika'da Demokrasi: Amerika'da Demokrasi ya da Amerika'da Demokrasi Üzerine. Eserin asıl adı: De la Démocratie en Amérique'dir. Eseri1835-1840 yılları arasında Fransız devlet adamı ve tarihçisi Alexis de Tocquevill yazmıştır. Eser sahibine söhret kazandıran eserlerdendir. "1790'la 1848 arası: Burke'in Fransız İhtilali Üzerine Düşünceler'i, Fichte'nin Alman Milletine Nutuk'u Tocquevelle'in Amarika'da Demokrasi'si. UU.s170.

Ammon: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'e göre Davud peygamberin oğullarından biri. **"**Davud'un büyük oğlu Ammon da uçkuruna düşkündür'' IDG.s.95.

Amorf: Biçimsiz anlamında Fransız kökenli bir kelime olup terim olarak çeşitli organik dokuların yapısına yardımcı olarak giren; ama doldurdukları aralıkların biçiminden başka bir biçimi olmayan maddeler manasına gelir. **"**Bu amorf kalabalığın heyecan duyması şarttır.**" SNK.s.**196.

Amos. Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygamberlerle ilgili kitaplarından birisi. Aynı zamanda Amos, Yahudi Peygamberlerinden olup MÖ. VIII. yüzyıl ortalarında yaşamış ve Yahudilere göre söylediklerini, ilk yazan peygamberdir. Kehanetlerini yazdığı Amos'un Kitabı MÖ.VI. asırlarda kaleme alınmıştır. "Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler, 1.Samuel, 2.Samuel, 1.Krallar, 2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki." IDG.s. 135- 136.

Ampirist: Ampririzm (Deneycilik) felsefî görüşünü benimseyen kişiler. Bkz. Ampirizm. **"**Böyle bir melekenin varlığına inananlar idealist adını almış, inanmayanlar ampirist."IDG.s.169.

Ampirizm: Ampirizm, bilgimizin kaynağında yalnızca deneyin bulunduğunu söyleyen görüştür. Ampirizme göre insan zihni doğuştan boş bir levha gibidir. Bu boş levha sonradan deney yoluyla dolar. "İngiliz burjuvazisi, bir parça da bu yüzden, Fransa'daki gibi rasyonalist olmamış, ampirizm ve sansüalizmi kurmuştur." UU.s.292.

Amsterdam: Kuzey Hollanda'da Amstel ve İj ırmaklarının kavşağında yer alan Hollanda'nın başkenti. ″Elimizdeki baskı 1776 tarihini taşıyor, Amsterdam'da basılmış, 954 büyük sayfa," IDG.s.84

Amşapantlar: Ahuramazda'da sözü edilen olağanüstü yaratıklardan biri. "Altın kanatlı Amşapantlarla tunç bedenli devler, altıbin yıl sürecek olan bu kozmik kavganın başlıca kahramanları." Kİ.s.295.

Amyot: Jacques Amyot (1513-1593) Fransız hümanisti. Yunanca üzerine çalıştı on yıldan fazla öğretmenlik yaptı. Eserlerinin büyük bir bölümünü tercümeler oluşturmaktadır. "Klasik Fransızca, Amyot, Rebelais, Montaigne ile Cheteaubriand, Victor Hugo, Honore de Balzac arasında başlayıp biten Fransızca'dır." KA.s.53

An Arab Philosophy of History: Arap Kıpti kökenli, Mısırlı iktisat ve Ortadoğu tarihçisi Charles Issawi'nin 1956 yılında yazdığı eseri. "Kazim Kadri Ogan'ın tercümesi bir yürekler acısı. Beyrut Üniversitesi profesörlerinden İssawi'nin değerli bir eseri: 'An Arab Philosophy of History' (Bir Arab Tarih Felsefesi) başlığını taşır." SNK.s.69.

Anabaptisler: Kelime aslı anabaptiste'dir. Anabaptis veya anabatist olarak geçmektedir. XVI. asırda reform hareketleriyle güçlenen dinî sosyal ve siyasî doktrin. Anabaptist hareket 1521 yılından itibaren almayada Thomas Münzer'in etrafında gelişmeye başlar, zamanının sosyal adâletsizliğine karşı savaşır. Temel düşüncelerinden biri de küçük çocuklara verilen vaftizin her türlü kutsayıcı değerlerini yatsıyarak din bilincine varmış yetişkinlerin yeniden vaftizini gerekliliğidir. **"**Sokrat'ın istihzasını Gringore veya Rabelais'nin maskesi altında saklayan akıllı deliler; Charles-Guint veya II.Philippe gibi dünyaya söz geçirmeyi düşleyen ikbalperest deliler; Pavie'de I.François esir edilen yahut Berquin ve Nubourg'la alevler içinde can veren yiğit deliler; Munster'deki anabaptisler veya Paıis'teki protestanlar gibi azgın deliler."IDG.s.161.

Anabaptistlerin kiliazma inanışı: Kilazma bin yılda dünyanın şeklini değiştirecek olağanüstü hadiselerin gerçekleşeceğine duyulan inançtır. Ortaöağda yaygın bir düşünce olan bu inanç sosyal sistemden şikâyetçi olan anabaptistlerde ütopyacı, devrimci, bir nitelik kazanır. "Mannheim,yakın çağlarda ütopyacı zihniyetin merhalelerini belirten dört ütopya biçimi sayar: Anabaptistlerin "kiliazma" inanışı." UU.s.303.

Anadolu: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Asya kıtasında kalan toprakları. "Hasan Ali: 'Edebiyatımızda en eski medeniyetlere beşik olmuş Anadolu'nun eski sakinlerine ilk akrabalık duyan ve duyuran, Yakup Kadri oldu. Şimdi Sabahattin Eyüboğlu'nda ve onunla beraber pek çok gençlerimizde gördüğümüz Anayurt Anadolu'yu payen geçmişiyle beraber yaşayarak benimseme fikri, kökenlerini burada bulur' diyor." UU.s.14.

Anakharsis: (MÖ. VI.yy). Medeniyetin bozmadığı tabii insanın sembolu olarak gösterilen İskit filozof. "Anakarsis, 'kanun, küçük sineklerin takılı kaldığı, büyüklerin yırtıp geçtiği bir örümcek ağıdır. der." SNK.s.191.

Anakronizm: Tarihi çağları birbirine karıştırma, tarihe aykırılık. Bir olayı yanlış bir çağa ya da tarihe yerleştirmekten kaynaklanan yanılgı. "İzm'ler birer anaokronizmdir, birer anokronizm yani kalıplaşan, canlılığını yarı yarıya kaybeden birer konserve düşünce." BÜ.s.188.

Anandadamat: Bkz. Mutluluk Manastırı. "İlk kitabı 'Kale Kumandanın Kızı' (1864), 'Mutluluk Manastırı' (Anandadamat) en tanınmış romanı, Bengal vatanseverlerinin millî marşı 'Anavatana Selam' (Bande Mataram) bu romandan alınmış bir ilahi." BDE.s.275.

Ananta: Sonu olmayan, sonsuz, ölümsüz anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hint mitolojisinde tanrı Vişnu'nun ünvanlarından biridir. "Vişnu'nun çeşitli sıfatları var: Savayambu (kendiliğinden varolan), Ananta (sonsuz), Hari (kendine bağlayan, çeken), Mukunta (kurtarıcı), Madhava (baldan), Keşava (uzun saçlı), Narayana (varlıkların kaynağı ve barınağı)." BDE.s.128.

Anarşi ve Nizam: Sir Herbert Read'in 1954 yılında yazdığı eserin adı Sir Herbert Read da aynı kanaattedir (Anarşizmin felsefesi, 1940; Anarşi ve Nizam,1954.) George Orwell'in eserlerinde de aynı inanca şahit oluruz (Katalonca'ya Saygı.1934). Mağ.s.177.

Anarşizm: İnsan en iyi biçimde bir hükûmet veya otorite olmadan işleyeceğini savunan ferdi disipline eden hiçbir devlet teşkilatı olmadan kişiyi kayıtsız şartsız hürriyete kavuşturmayı hedef sayan siyasi ve hukukî nazariyelere,felsefi akıma verilen isim. Anarşistler her şeyin cazibe yoluyla meydana gelebileceğine cebren ve tazyik yoluyla doğrunun bulunamayacağına inanırlar. Bu bakış açısına göre anarşi, kaosun değil; kendiliğinden düzenin yolunu açacaktır. Anarşizm akınımı sistemetik olarak kuramlaştıran kişi İngiliz William Godwin'dir. Bunun dışında Anarşizm Proudhon, Stirner, Tolstoy, Mihail Bakunin ve Peter Kropotkin Kanadalı Murray Bookchin gibi değişik kişiler tarafından savunulmuştur. "Anarsizm, Avrupanın rezil ve yalancı medeniyetini yok edip bahtiyar bir çağın yaratıcısı olmak hülyâsıdır." BFH.s.1.

Anarşizmin Felsefesi: Sir Herbert Read'in 1940 yılında yazdığı eserinin adı. "Sir Herbert Read da aynı kanaattedir (Anarşizmin felsefesi, 1940; Anarşi ve Nizam,1954.) George Orwell'in eserlerinde de aynı inanca şahit oluruz (Katalonca'ya Saygı.1934)." Mağ.s.177.

Anatole France: (1844-1924) Fransız yazar. 1921 Nobel edebiyat ödülü sahibi. "Sayın İlhan, Anatole France üstadımızın Penguenler Adası'nı hatırlasın, bilhassa önsözünü." UU.s.30.

Anavatana Selam: Bengal romanının babası olarak kabul edilen Bankim Çandra Şaterci: (1838-1894)'nin eseri. "İlk kitabı 'Kale Kumandanın Kızı' (1864), 'Mutluluk Manastırı' (Anandadamat) en tanınmış romanı, Bengal vatanseverlerinin millî marşı 'Anavatana Selam' (Bande Mataram) bu romandan alınmış bir ilahi." BDE.s.275.

Andersen: Hans Christian Andersen 1805-1875. Danimarkalı Şair, tiyatro yazarı. Ama asıl ününü masallarıyla kazanmıştır. "Reineke Fuchs, Gesta Romanarum ve Fabliau'lardan, La Fontaine'in, Grimm'in, Andersen'in masallarına kadar bir çok meşhur eser bu Sanskritçe kaynaktan geniş ölçüde faydalanmış (L. Renou)." BDE.s.h. 236.

Andra Edebiyatı: Telugu edebiyatının Sanskritçedeki adı. "İlk yazıt 633 tarihli. Telugu edebiyatının Sanskritçedeki adı Andra Edebiyatı." BDE.s.296.

André Breton: 1896-1966. Farnsız şairi. Sürrealizmin kurucusu. Eserlerinden bazıları: Dindarlık Tepesi, Manyetik Alanlar, Kaybolan İzler, Eriyen Balık,Serbest Bağlar, Ak Saçlı Tabanca Yıldızlı Şato. "Filanın Baytekin'i Bertold Brecht'dir, falanınki André Breton'dur, feşmekanınki Sartre, Joyce ya da Garaudy!" UU.s.30-31.

Andre Dupont-Sommer:1900-1983. Fransız doğu dilleri uzmanı. İbranice ve aranca profesörü. Ölü Deniz elyazmalarını ilk çeviren ve yorumlayanlardandır. Andre Dupont-Sommer düşünce ve inanç tarihi bakımından da önemli bir tarihçi kabul edilmektedir. Eserlerinden bazıları: Ölü deniz Yazmalarına Genel Bakış, Ölü deniz Kıyısında Bulunan İlâhiler Kitabı."Pleiade Ansiklopedisi'nin yayınladığı üç ciltlik Edebiyatçılar Tarihi'nin birinci cildi. İbrani edebiyatı isimli bölüm, Andre Dupont-Sommer imzasını taşıyor." IDG.s.90.

André Gide: (1869-1951) Fransız yazar."André Gide "Gitancali" tercümesine yazdığı önsözde: "Tagor bu şiirlerinden bazılarını yazarken, hiç şüphesiz benim onları çevirmek için verdiğim zamandan daha azını harcamıştır." BDE.s.70.

Andre Lalande: (1867-1963) 1960 yılında yayımladığı 1960 yılında yazdığı felsefe sözlüğü "Altmış yıl sonraki bir lügata başvuralım: Andre Lalande'nin meşhurlügatı (1960)." BFH.s.41.

Andre Malraux: 1901-1976. Fransız yazar ve siyaset adamı. Hayatı Fikri ve fiili mücadelerle geçen Andre Malraux Kasım 1945'ten Ocak 1946'ya kadar enformasyon

bakanı olarak görev yapmıştır. Eserlarinden bazıları: Kanton'da İsyan, Büyük Yol, İnsanlık Durumu, Umut "Olmaz olur mu? İşte Pierre Emmanuel Olmaz olur mu? İşte Pierre Emmanuel. Frasa'da devrin kültür bakanı Andre Malraux'ya yazdığı mektupta gerçek kültür, bir tutkudur diyor." Kİ.s.10.

André Suarès: (1868-1948). Fransız yazarı. Eserleri mistizimin etkileri taşıyan genellikle tumturaklı, kötümser, farklı olan her şeyi küçümseyen düşencelerle doludur. görülür. "Bu keşmekeşte André Suarès sesini yükseltir: Zola'nın yerine Panthéon'dur." KA.s.308.

Andromak: Fransız yazar Rasine'nin 1667 yılında yazdığı trajedisi. Eser, Rasine'nin ruhbilimsel çözümlemeler konusundaki kabiliyetini göstermesi açısından önemlidir. Eserde Orestes Hermione'u, Hormione Pyrrhus'u o da Andromak'ı sevmektedir. Andromak ise oğlu Astyanaks'ta yaşamayı sürdüren kocası Hektor'un anılarıyla yaşamaktadır. Bunun içindir ki zincirinin birinde geçen olay kısa sürede diğer kahramanları da etkilemekte ve böyleve bir çatışma kurulmuştur. "Rama ile Sita'nın sürgüne giderken söyledikleri sözler, Hektor'la Andromak'ın vedalaşmalarından çok daha güzel, çok daha dokunaklı." BDE.s.151.

Andromaque: Andromak. 17. asır Fransız trajedi yazarı Jean Racine (1639-1699)'in 1667 yılında yazdığı eseri. **"**Racine'in Andromaque'i, tarihteki Andromaque değildir." KA.s.59.

Anga: Canizmin kutsal metinlerinden muhtelif zamanlarda yazılan Düstur içinde yer alan ve Sudarman tarafından kaleme alınan eser. "Bu Düstur'a dahil edilen kutsal metinleri Cina'nın şakirtleri kağıda geçirmiş, Düstur'un metinleri olan "Anga" ve "Uvenga" ları Sudarman kaleme almış, diğer metinler ise çok daha sonra yaşamış Cainist rahipler tarafından yazılmış." BDE.s.166.

Anglo Sakson: Germen kavimlerinden Angllar, soksonlar ve jutlara verilen ortak isim. Türk Dil Kurumu sözlüğünde, 5. ve 6. yüzyılda İngiltere'yi işgal eden Germen ırkı olarak tanımlanan kelime aydınlarımız tarafından değişik biçimlerde kullanılıyor. İngiliz kültürünü ve onun ürünlerini ifade etmek için kullanılan Anglo-Sakson kelimesi, bugün daha çok anadili İngilizce olan toplumları (İngiltere, Avustralya, Kanada ve Amerika) belirtmek için kullanılıyor. "German dünyası ile Anglo Sakson dünyanın bağımsızlık belgeleridir''IDG.s.89.

Anglo-saksonca: Anglosakson kavimlerinin konuştuğu dil. **"**İngiltere, Norman istilasından önceki eciş bücüş, yabani ve daha sonraki İngilizce'yle en küçük ilgisi bulunmayan Anglo-Saksoncayı İngilizce diye benimsiyor.**"**Jur.II.170.

Angoisse: Yürek darlığı sıkıntı anlamında Fransızca bir kelime. "Ama bugün, bu, bir tecessüsten çok bir 'angoisse', medeniyetimizin bir buhranı." Jur.I.s.397.

Angramenyu: Bkz. Ehriman. "İlk yalan, ilk gözyaşları, kötülük tanrısı Angramenyu'nun sahneye çıkışı, canlı ve cansız, bütün varlıkların iki düşman kampta kümelenmesi." Kİ.s.294.

Angro Menyü:Bkz. Ehrimen. "İhtiyar Zerdüşt'ün Angro Menyü'sü Hem kendini, hem tabiatı tahribat eden bir ucube." UU.s.221.

Ankara üniversitesi: Resmen 1946 yılında, Ankara'da kurulan üniversite. "Ankara Üniversitesi'nde Hindoloji diye bir şube bulunmasına rağmen tanımıyoruz." Jur.I.s. 149.

Ankara: Türkiye Cumghuriyeti'nin Başkenti. "Vıcık vıcık bir Ankara günü" KA.s.353.

Anlaşmazlık: Fransız Roman, deneme, tiyatro ve Makale yazarı. Albert Camus (1913-1960)'un 1942 yılında yayımladığı "Sizif Masalında, Anlaşmazlık'ta, Yabancı'da, cana kıyılır veya intihar edilir." BFH.s.47.

Anna Karenina: Lev Tolstoy'un romanı. Sevmediği yüksek bir memurla evlenen Anna, yakışıklı bir subay olan Vroski'ye tutulur. Romanda toplum normlarına rağmen sonu acı, yıkım ve ölüm olan bu tutku anlatılır. Bunun yanında Kiti ile Levis'in yasal aşkı mutluluğu, kocası Oblonskiy tarafından aldatılan Darya kaderine boyun eğen Rus kadınını simgeler. Eser Rus aile yapısının bir destanı olarak kabul edilir. "Jules Renard, Anna Karenina'yı okumak istememiş, çünkü yüzde yüz Fransız olmayan hiçbir şey ilgilendirmezmiş üstadı." KA.s. 229.

Anomi: Yunanca anamos (yasasızlık) kelimesinden gelen bu kelime "Bir toplumun normlarının etkisizleşmesi, toplumsal çöküntü anlamlarında kullanılan bir sosyoloji terimidir. Anomi kelimesini sosyal terim olarak en fazla Emil Durkheim ve Robert Merton'dur**.** "Batı bizim yaşadığımız faciaya şahit olmamış ama başlayacak diye tir tir titrediği bu felâketin adını koymuş: anomi." BFH.s.1-2.

Ansiklopedi üzerine İncelemeler ve Yeni Ansiklopedi Kurma Lüzümu: Saint-Simon (1760-1825)'in 18010-1813 yıllarında arası yazdığı eserinin adı. "Ansiklopedi üzerine İncelemeler ve Yeni Ansiklopedi Kurma Lüzümu,1810 ve 1813 (Etudes sur I'Encyclopedie et la Necessite de Fonder une Nuovelle Encyclopedie"SSSS.150.

Antagonizma: Uzlaşmazlık anlamında bir felsefe terimi. İki sistem, iki organ ya da biyokimyasal iki madde arasındaki işlev ayrılığı. "Diyalektik, bir aldatmaca. Bir antagonizma, başka antagonizmaların çözüm yolu olmaz." UU.s.247.

Anti-Duhring: Frederich Engels (1820-1895)'in 1878 yılında yazdığı, felsefe ve bilim konusunda yazılmış makalelerinin derlemesinden oluşan Herrn Eugen Dührings Umwalzungder Wissenschalf Bay Eugen Dühring'in Bilimsel devrimi) isimli eseri. "Engels, Anti-dühring'de "insanlik barbarliktan ancak barbar vasitalarla kurtulabilir"der." SNK.s.56.

Antikite: Antikçağ. Tarihi Çağların başlangıcından Batı Roma İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar olan zaman. "Kelime**,** ne Antikite'de kitap başlığı olarak kullanılmış, ne Ortaçağda; XVI. yüzyılda, liberal sanatları içine alan pedagolojik felsefî eserin adı." IDG.s.11.

Antiller: Orta Amerika'da takımadalar. "Sonra, Pondichéry'den, Antiller'den söz ediyor yazar." UU.s.29.

Anytos. MÖ. V-IV. Asırlarda yaşamış Atinalı siyaset adamı. "399'da meletos, Lycon, Anytos onu Arkunt'a sikayet ederler ve ustad tevkif edilir." SNK.s.57.

Apandisit: Apendiks lümeninin (yani apendiksin iç kısmının) dışkı ile tıkanmasından kaynaklanan rahatsızlığı ifade eden bir tıp terimi. "Bir nevi apandisit ameliyatı."Jur.II.130.

Apokalips: Hristiyanlıkta kıyamet, Mahşer inancı. **"**Nihilizm, esasında Rusların eski bir inançıdır: Apokalips (kıyamet) inancı." Mağ.s.93.

Apokrifler: MÖ III. Yüzyıllarda yazıldığı düşünülen Kutsal Kitab'a dahil edilmeyen Yahûdi metinleri. "Bundan başka, Hristiyan kilisesi, Musevi bible'ini Eski Ahit adıyla vahiy mahsulü diye kabul etti; Apokrifler (başka bir adları da deterokanonik)" IDG.s.91.

Apollinaire: Guillaumme Apollinaire (1880-1918).Fransız kübist şairi; ayrıca Hikâye, roman ve oyun yazarı. "Garip değil mi, unutulan Sade'yi içli bir şair Fransa'ya tanıtır: Apollinaire." BÜ.s.200.

Apollon: Yunan mitolojisinde her gün arabasıyla göğü bir uçtan bir uca gezen güneş tanrısı. Gün ışığının parlak tanrısı olan Apollon, Yunanlılara göre kendini güneş ile göstermektedir. "Hürmüz'ün, Oziris'in, Apollon'un bağrında fışkıran hep aynı fecir değil mi?" BDE.s.105.

Apollon: Zeus ile Leto'nun (Latona) oğlu, Artemis'in kardeşi. Olimpos Tanrıları içinde güzel sanatlar ve gün ışığının tanrısı olarak saygınlığını kazanır. **"**Ve kelime, Belvedere Apollon'unun cilalı mermeri gibi esrarla haleli kalmış." KA.s.63.

Apollonius. Bergamalı Apollonius (MÖ.262-190) Yunan matematikçi "Cabir'in kendi de, yalnız Fisagor ve Apollonius gibi Yunan bilgelerinin malûmatına sahip olmakla kalmadığını, kadim Yemenlilerin hikmetine de vâkıf olduğunu ileri sürer." IDG.s.60

Apolojetik: Hristiyanlıkta, Vahiy bölümünün tamamlandığı takriben 95'ten başlayan ve 325 İznik konsiline kadar süren dönemi anlatmak için kullanılan bir terim. **"**Sokrat'ın 'mayötiğinden' ve Eflatun'un diyalektiğinden başlayıp İzokrat'ın sofistiğinden ve Ciceron'un retoriğinden geçerek Kilise Babalarının apolojetiğine ve Ortaçağ'ın skolastiğine kadar devam eden fasılasız davranış." KA.s.123.

Apsaralar: Apsaraslar da denir. Ap: (su), sarah (akan) kelimelerinden oluşup suda hareket eden anlamına gelir. Hint kutsal metinlerinde, Özellikle Rigvedalarda su perileri olarak tasvir edilir. "Apsaralar su dökemezmiş eline." BDE.s.355.

Arabistan: Asya kıtasının güney batısında bir yarımada. Batısında Kızıldeniz ve Akabe Körfezi, güneyinde Hint Okyanusu, doğusunda Umman Denizi ve Basra Körfezi, kuzeyinde Irak ve Ürdün yer alır. Kızıldeniz'i Hint Okyanusuna bağlayan Bab'ül-Mendeb Boğazı ile Afrika'ya yaklaşır. Toplam kıyılarının uzunluğu 9000 km, yüzölçümü 2.590.000 kilometre karedir. Arabistan'da; Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, Umman, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri, Yemen olmak üzere yedi devlet yer almaktadır. "İskenderiye, Beyrut, Sur Akka limanları Kafkasya, İran, Arabistan veya Afrika bölgelerine doğru uzanan ticaret yollarının köşe taşlarıydı." BFH.s.89.

Araf: Cennet ile Cehennem arasında yer alan ve birinin te'sirinin diğerine geçmesine mâni olan sûrun (engelin) yüksek kısımları. "Görünmeyen dünya üç bölüm, Cehennem, Araf, Cennet, En mühim bölge: Araf, Hristiyanlığın baş fazileti. Nedamet." Kİ.s.380.

Aragon: Louis Aragon (1897-1982). Fransız yazar. Sürrealizm akımının öncülerinden. Çağdaş Fransız edebiyatının en meşhur isimlerinden biri olan Aragon'un eserleri dadais cizgide de değer görmektedir. "Dehâ bir sümük meselesidir" Léon Paul Fargue'a göre "sanat bir virgül meselesidir"; Aragon için "dâhi'nin özelliği, öldükten yirmi yıl sonra salaklara düşünceler ilhâm etmesidir." BÜ.s.227.

Aramice: Eski Aramca. Sami dillerinin batıdaki kuzey kolunu oluşturan dillerden biri. Fenikece ve İbranice ile yakın akrabadır. Arapça ile de benzerlikleri vardır. Özellikle

Antikçağda konuşulmuş olan kuzey-batı sami dili. “İncil süryanice veya Aramice anlatılmış olsa ne ifade eder” IDG.s.89.

Arap Edebiyatı Tarihi: Alman şarkiyatçı ve Türkolog Carl Brockelmann (1868-1956)’nın 1898 yılında yazdığı eserinin adı. "Konu üzerinde son büyük eser Brockelmann'ın iki ciltlik “Arap Edebiyatı Tarihi”dir.” Kİ.s.300.

Arap Edebiyatı Tarihi: Avusturyalı şarkiyetçi ve tarihçi Hammer Purgstall (1774-1856)’in Arap edebiyatı şiir ve edebiyatı üzerine yazdığı ve 7 ciltlik bölümünü hayatta iken yayınlattığı eserinin adı. “Bu büyük dâhi yetmişaltı yaşında bir ‘Arap Edebiyatı Tarihi’ yazmağa başlamış.” Kİ.s.103.

Arap Edebiyatı: Litterature Arabe. İran, Arap ve Türk tarih ve edebiyatları üzerine araştırmaları ile bilinen Fransız şarkiyatçı ve yazarı. Clement İmbaylt Huart (1854-1926)’ın 1902 yılında yazdığı eseri. Eser, 1944 yılında Cemal Sezgin tarafından Arap ve Arap Dilinde İslam Edebiyatı adıyla Türkçeye çevrilmiştir. "Ali Nihat Tarlan beyin Farsçadan çevirdiği söylenen ‘İran Edebiyatı Tarihi’de, Cemal Sezgin'in Huart'dan dilimize aktardığı ‘Arap Edebiyatı’da Cumhuriyet devrinin anılmaya lâyık hayırlı birer teşebbüsüdür."Kİ.s.300.

Arap, Fars ve Türk Dilleri Sözlüğü: Asıl adı: François de Mesgnien (Manin) olan Fransız kökenki Polonyalı şarkiyatçı ve Türkolog Franciszek Meninski (1623-1698)’in 1680 yılında yazdığı eseri. “Jenish, Meninsky’nin ‘Arap, Fars ve Türk Dilleri Sözlüğü’nü basan adam, Hammer, 1799’da Herberk’in sekreteri olarak İstanbul’a gelir.” Kİ.s.102.

Arap: Ana dili Arapça olan, Arap milletine mensup kişi. “İrfanın bütün feyizlerini İran’dan, Arap’tan almıştır.” KA.s.368.

Arapça’dan Türkçe’ye Lûgat: Bkz. Ahter-i Kebir “16. asırda Karahisarlı Ahterî Mustafa Efendi ‘Arapça’dan Türkçe’ye Lügatı’nı hazırlar.” SNK.s.321.

Arapkir: Doğu Anadolu bölgesinde Malatya iline bağlı bir ilçe. "Boran'Holbach'ın imzasıyla çıkan Sağduyu'yu (1928 Abdullah Cevdet tercüması), ya Bucher'in Madde ve kuvvet'ini okumuşlardır. Abdullah Cevdet Arapkir'lidir,"20. Yüzyılda Zekâ’ adlı bir dergisi vardır. Mehmet İzzet, Hess ile Geleyz'in sosyolojisini çevirir.” SNK.s.83.

Ararat Yayınevi: İstanbul’da Ramazan Yaşar’ın yönettiği, 1967 yılında kurulan yayınevi. **“**Mülkiyet Nedir?i ilimize kazandırmak istemesi alkışlanmaya lâyık bir davranış.” UU.s.326.

Arcuna: Mahabharatta destanının en güçlü en yakışıklı en cesur kahramanı olup yine destandaki beş Pandu kardeşten üçüncüsüdür. "İşte yiğitler yiğidi Arcuna. Savaş bir ırmak, Arcuna bir gemi, onunla çıkarız zafer kıyılarına." BDE.s.332.

Arif Dino: 1893–1957 şair ve ressam. "Arif Dino Yunanca şiirlerini dinletecek bir kurban bulmak için iltifatlar yağdırırdı etrafa." BÜ.s.150.

Arif Hikmet: (1786-1859) Yüz beşinci Osmanlı şeyhülİslamı. "Arif Hikmet, Ahmet Mithat Efendi'nin (Hace-i Evvel'in) daha sonra Kainat adli büyük bir tarih yazan Süleyman Paşa'nin Tarih-i Alasi."SNK. s.167.

Aristark: MÖ:160-88 civarlarında yaşamış İskenderiyeli bir bilgin. Homeros'un İlyada ve Odise'sini o tertip etmiş, sonradan eklenen mısraları ayırarak 24 bölüme yarıtmış. çok titiz bir çalışma yaptığı için ismi şuurlu, tertipli, düzenli manasına özel isim olarak kullanılır oluş. "Hakikat şu ki: Kurbanlar için bütün Aristakratlar Zoil, alkışlananlar için her Zoil, bir Aristark." Mağ.s.241.

Aristo: Eski Yunan filozofu. Babası Nikomakhos, Makedonya Kralı II. Amyntas'ın sarayında hekim idi. Aristo, 17 yaşından 37 yaşına kadar Eflatun (Platon)'un talebeliğini yaptı. Eflatun ruhların nakline inanırdı. Teslis inancını ilk olarak ortaya çıkaran budur. "Yunandan Aristo mantığını almakta tereddüt etmeyen İslâm, çağdaş Batı'nın diyalektiğinden de faydalanacak elbette." BÜ.s. 189.

Aristokrasi: En yüksek iktidarın, ayrıcalıklı soya bağlı bir toplumsal sınıfın elinde bulunduğu siyasal yönetim. "Oysa tabiata uygun olan tek prensip:Aristokrasidir." UU.s.122.

Aristophanes: (MÖ.445-386). Yunan komedi yazarı. **"**Aristophanes'in tanrılastırdığı, modernlerin biz bulduk sandıkları alay, Doğu'nun yabancısı değildir." BDE.s.205.

Arîza: Yüksek bir makama sunulan dilekçe veya mektup. "Filhakika jön Türklerin bu kıdemli mücahidi velinimeti II Abdülhamit'e takdim ettiği bir arîzada, genç doktoru şöyle müdafaa ediyordu:Jön fesede namında elyevm İsviçre'de bulunan hey'et,i neşriyenin başına geçmiş olan doktor Cevdet söz anlar bir admdır." BÜ.s.140

Arnavut: Arnavutluk halkından olan kimse. ″Avusturya katolik Arnavutların arkasında, Fransa Lübnan Marunilerinin ve bir parça da doğu katoliklerinin.″ BFH.s.132.

Arnavutköy Kız Koleji: Robert Kolej Koleji'nin eski adı. "Rezzan, Arnavutköy kız koleji" Jur.II.s.110.

Arnold: Bkz. matthew Arnold. "Thackerey'i Arnold'u, Thompson'u ise, Hint şiirinden çok Binbir Gece Masalları büyüler." BDE.s.44.

Aron Raymond: (1905-1983). Franzız filozof ve toplumbilimci. "Aron Raymond, L'Opium des Intellectuels, Gallimard Paris 1968, s. 398-409." Mağ.s.54.

Aron: Bkz. Raymond Aron. "Aron'un ilk eseri "Alman Sosyolojisi"1933. Sartre'la 1946'da Temp Modernes'i kurar." SNK.s.103.

Arrianos: (95'e doğru-175'e doğru) Yunan tarihçive filozof. "Megasthenes'in eserini Arrianos ve Strabon'un kitaplarından tanıyoruz." BDE.s.29.

Arslan Yürekli Rişar: II. Haçlı Seferi'nde Selahattin Eyyübî ile savaşan birleşik Haçlı orduları komutanı. **"**Bir düzine roman ismi, iç beş kahraman, birkaç peyzaj, mechul bir davâ uğruna dövüşen yiğit, serâzât, inatçı insanlar, kan ve ölüm, Aslan Yürekli Rişar'la Selahâttin Eyyûbi Haçlıların iİstanbul'a girişi ve oldukça geniş bir zaman çerçevesi içinde dal budak salan ihtiraslar, Londra, saray, gelişen burjuvazi, dere beyleri ile şehirler arasındaki savaş, İsviçre'nin hürriyet kavgası, hayat ve gerçek…" BÜ.s.233-234.

Arşimet: Eski Yunan fizik ve matematikçisi. MÖ. 287-212 yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Sicilya'nın Syracuse şehrinde doğdu. Babası, Pheidias bir astronomdur. İskenderiye'de ders görmüş olup, Öklid'in (Euclid) talebesidir. "Peripatetisyenler ve Aristoculardа olduğu gibi; matematik bir sistem içinde kaynaştırmak amacıyla da: Arşimet'de olduğu gibi; özel bir tabiat alanının işleyişini ayrıntılarıyla tasvir etmek amacı da güdebilir." IDG.s.74.

Aruz: Kaynağını Arap edebiyatından olan, Arap ve Fars edebiyatı vasıtasıyla Türk şiirine geçen şiir ölçü birimi**. "**Bizim alafranga hececileri aruzu milli olduğu için sevmezler.**" Jur.II.s.**172.

Arya Samaç: 1875 yılında Dayananda Sarasvati tarafından Bombay'da kurulan ve Hinduculukta bir Rönesans gerçekleştirmeyi hedefleyen dini ve siyasi Hint hareketi. "Hint dinini ilkel saflığına kavuşturmak isteyen, 'Arya-Samaç'ın kurucusu Dayananda Sarasvati, Hint'in kurtuluş savaşında Vedalar'ı bayraklaştırır." BDE.s.107.

Arya: "Sanskrit diliyle Latince,Yunanca, Almanca, İngilizce, Farsça, arasındaki münasebetler, ona bütün bu dillerin bir menşeden geldiğini, Arya (Asil) diye bir yaşamış olduğu fikrini ilham eder." SNK.s.101.

Aryalar: MÖ. XVIII. asırdan başlayarak Hindistan'ın güneyini istila eden ve burada bir dil ve kültür birliği kuran Hint-İran toplulukları. **"**Mohenco Daro beş bin yıldan beri konuşmuyor, Aryalar ne zaman gelmiş Hint'e, Vedalar hangi tarihte yazılmış, bilen yok." BDE.s.91.

Arz-ı Mev'ud: Va'dedilmiş Topraklar. Yahudî inancına göre Tanrının Yahudilere bu topraklara sahip plmayı vaâtetdiştir. Neresi olduğu tartışılmakla birlikle Ken'an ili olarak bilinen yer Filistin, Şam, Ürdün'deki Kenan bölgesi olduğu düşünülmektedir.başka bir görüşe göre Nil nehri ile Fırat nehri arasındaki topraklar, bir başka görüş sadece Filistin olduğu yönündedir."Sonra, inkiraz belirtileri ve bir arz-ı mev'ud insiyâkıyla tutuşan aydınlar" BÜ.s.146.

Asab: Kitabı Mükaddes'te sözü edilen İsrail Krallarından biri. **"**Tanrı İsrail kralı Asab ile karısı Cezabel'i şiddetle cezalandırdı; çünkü onlar, elinden bağını almak için Nabot'u öldürdüler; Tanrı'nın ve (aynı zamanda) ülkenin kanununu hiçe sayarak bir tebanın malıyla, şerefiyle, hayatıyla oynadılar." UU.s. 224.

Ascétique: Dünya nimetlerinden elini eteğini çekmiş, cileci, cilesini doldurmaya çalışan münzevi anlamında bir Fransızca kelime. "İnsanlığı çatışmalardan kurtaracak ascétique'le héroique'i, Hint'le İngiliz'i kaynaştıracak olan Rusya'dır" SNK.s.251.

Ashab-ı Kehf: Mağara arkadaşları veya mağarada uyuyanlar olarak bilinen bir grup mümin genç hakkında kullanılan bir tabir. Kur'an-ı Kerîm'in onsekizinci suresinde anlatılan ve sureye adını veren bu olay, Allah inancına sırt çevirip putperestliğe saplanan kavimlerini terkederek şehirden ayrılan ve bir mağaraya sığınan hâlleriyle insanlara ahiret inancı ve ölümden sonra dirilme hususunda ibret olan genç müminlerin hikâyesidir. Tarih ve tefsir kitaplarında yaygın olan rivayete göre bu olay, Anadolu'nun Roma hâkimiyeti altında bulunduğu miladî üçüncü asrın ikinci yarısına Tarsus civarında meydana gelmiştir**. "**Bizce Osmanlı mucizesinin en büyük tecellilerinden biri de, münevver denilen ashab-ı kehfi, uzun bir uykudan nihayet uyandırmış olmasıdır." Mağ.s. 262.

Ashi: MS. V. asırda yaşamış İbrani Edebiyatı eserleri müstensihi. Babil Tamudu'nun derleyip yayıcısı **"**Babil baskısı 5. asrın sonunda Ashi ve Aabina tarafından basıldı." IDG.s.139.

Asırların Efsanesi: Fransız yazar Victor Hugo (1802-1885)'nun yılında yazdığı şiir kitabı. "Shakespeare ancak Cenap'ın Türkçesiyle Türkçeleşebilirdi, 'Asırların Efsanesi' Fikret'in."Jur.I.s.126-127.

Aslanla Fare: Aisepos'un masallarından birinin adı. "Son masal 'Farenin Kurtardığı Fil', Aisopos'on 'Aslanla Fare' hikâyesini çok hatırlatır." BDE.s.233.

Aspasia: Miletoslu Aspasia. Zekâsı, anlayışı ve güzelliği ile ünlü yapmış Yunanlı bir kadın. Tahminen MÖ.V. asrın ikinci yarısında yaşamış. Atina'da ve aralarında Sokrates,

Aqlkibiades ve Pheidias bigi seçkin filozofların ve sanatçıların bulunduğu bir çevrede yaşardı. Kendisine âşık ettiği Prikles karısını boşamıştı. **"**Hint'in aşk kadını bir Aspasia." BDE.s.182.

Aspects de I'Occultimes. Table Ronde dergisinin 1950 yılında çıkardığı özel sayının kapak adı. " 'Table Ronde' dergisi, 1950'de hususi bir sayı çıkartmış: 'Aspects de I'Occultimes' " Jur.I.s.397.

Asr-ı saadet: "Mutluluk Devri" manasını ifade eder. Peygamber Efendimiz (sas.)'in dönemi. Peygamber Efendimiz'den itibaren İslâm Tarihi, Hz. Peygamber dönemi, Hulefâ-i Râşidûn, Emevîler, Abbâsîler, Selçuklular, Osmanlılar gibi muhtelif dönemlere ayrılmıştır. İşte bu dönemlerin başında yer alan Hz. Peygamber dönemine Müslüman âlimler "Asr-ı Saâdet" adını vermişlerdir. " 'Safahat' Türk dilinin en mükemmel ve en dolu kitaplarından biri. Akif ise mistik hülyalardan uzak, tam bir asr-ı saadet Müslümanı." Kİ.s.225.

Asrımızın Yalanları: Avusturyalı yazar ve Siyonist militan Max Nordau (1849-1923)'un eseri. **"**Max Nordau'nun "Asrımızın Yalanları" da öteki eserler ile beraber Abdülhamit devrinde çıkar." SNK.s.25.

Assomoir: Fransız natüralist sanatçı Emile Zola (1840-1902)'nın 1885 yılında yazdığı romanının adı. "Assomoir, proleter olduğu için bozulan, yabancılaşan insanoğlunun tasviri." KA.s.266.

Astaka: Genç bir kadının yavuklusuna gidiş gelişini anlatan, 7. asırda Hint şairi Mayura tarafından yazılan şiir. "7. yüzyilda yaşadığı sanılan bir baska şair de Mayura. Eserinin adi: 'Astaka'. Yani sekiz kıta." BDE.s.198.

Asuralar: Rigveda ve Avesta gibi Hint kültürünün en eski kaynaklarında tanrılar için kullanılan bir sıfattır. Agni, Mikra ve özellikle Varuna için kullanılırdı. "tanrısal" anlamındaydı. Ancak kelime sonradan tamamen ters bir anlam kazanmış: kâfir, kötü ruh. Böylece asura ifritlerin sıfatı oluş. Asular'ın en büyüklerinden bir güneşin azılı düşmanı Raghu'dur. "Asuralar'la cenk eden Tanrılar bir türlü zafere ulaşamamakta." BDE.s.185.

Asya'nın Işığı: Edwin Arnold (1832-1904)'un 1861 yılında yazdığı eserinin adı. "1861'de 'hipotadesa'dan ilham alarak 'Öğütler Kitabı'nı yayımlar, 1876'da 'Gita-Govenda'dan esinlenerek Hint'in Neşideler Neşidesi'ni kaleme alır, 1879'da yayımladığı 'Asya'nın Işığı' (The Lıght of Asia) budizmle ilgili nasları ve efsaneleri bir araya toplar, İngilizce konuşulan ülkelerde eşsiz bir ilgi uyandırır kitap."BED.s.45.

Âşık Paşa Tarihi: ya da Âşık Paşazade Tarihi. XV.yy tarihçilerinden Âşıkpaşazâde'nin eseri. "Aşık Paşa Tarihi yahut Hoca Sadrettin Efendi'nin Tac'et Tevarih'i sadece sarayı anlatır." SNK.s.167.

Aşk dönüşü: VII. asırda yaşayan Hint şairi Mayura'nın bir şiirinin adı. "İşte aşk dönüşü şiirinden en az dekolte mısralar." BDE.s.198.

Ataç: Nurullah Ataç (1898-1957), Cumhuriyet dönemi edebiyatçı. Denemeleri ile bilinir**. "**Hele Paşa'yı zaman zaman Ataç tilcikleri ile miyavlatma, utanmazlığın ta kendisi." UU.s.324.

Atatürk: Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemâl Atatürk. "Cemiyet tek mit'e dayalı: Atatürk miti." Jur.I.s.109.

Ateizm: Allah Teâlânın varlığını inkâr edip; "Her şey tabîat kânunlarıyla var oluyor. Bir yaratıcı yoktur. Dehr, yâni zaman ilerledikçe her şey değişmektedir. Âlem, böyle kendiliğinden gelmiş ve böyle gidecektir. Canlılar da böyle birbirlerinden üreyip sonsuz olarak sürecektir!"diyen, maddeci, materyalist felsefî ekole verilen ad. "Ateizm, aydın haysiyetinin, düşünce haklarının sağlam bir müdafaanamesi ." Kİ.s.205.

Ateş: Fransız yazar Henri Barbusse (1873-1935)'ın 1900 yılında yayımlanan ve yazarına büyük ün kazandıran eseri. "Babusse'ün "Ateş"i (Le Feu) bir sanatoryumda başlar. Zola'nın "Fécontité"sinde, Dickens'in adını hatırlayamadığım bazı romanlarında, Tolstoy'da, D'Annunzio'da, Çehov'da hastalardan ve hastanelerden uzun uzun bahsedilir."Jur.I.s. 39.

Ateşgede: Ateşe tapanların ibâdet ettikleri mâbedin adı. "İslâm'ın gümrah nûru ateşgedelerin titrek ışığını söndürtdükten sonra, mubidler Hint'e göçer." BÜ.s.146.

Atharvan: Rigveda'da adı geçen bir din adamı ve Brahma'nın en büyük oğludur. Ateşi kullanan ve ilk kurban sunuşunu gerçekleştiren kişi olarak gösterilir. "Atharva-Veda'da Rig gibi ilahiler mecmuası: 20 kitap ve 731 ilahi. Atharvan, ateş rahibi, şaman demek." BDE.s.109.

Atharva-Veda: Hint kutsal kitabı Vedalar'ın dört kitabından birisidir. Diğerleri ise: Rigveda,Yacurveda ve Samaveda'dır. "Atharva-Veda'da Rig gibi ilahiler mecmuası: 20 kitap ve 731 ilahi. Atharvan, ateş rahibi, şaman demek." BDE.s.109.

Atherva-Veda: Bkz. Atharva-Veda. "Daha çok Atherva-Veda ile bazı Upanişadları hatırlatırlar." BDE.s.159.

Âtif Efendi: On sekizinci asır meşhur Osmanlı hattat ve şairi. Kendi ismiyle meşhur kütüphanenin kurucusudur. Adı, Mustafa Atıf'tır. Sultan Birinci Mahmud Han devrinde

defterdar-ı şıkk-ı evvel ve maliyeci idi. Doğum tarihi bilinmemektedir. 26 Temmuz 1742 (H. 1155) senesinde sıtma hastalığından vefat etti "Biz kimiz? Âtif Efendi mi, Sadullah Paşa mı, Fuat Paşa Emin Bülent mi, Celal Nuri mi, Abdullah Cevdet mi? UU.s.26.

Atlas. Yunan mitolojisinde Klymene ile İapetos'un oğlu. Hyard'ların ve Pleiad'ların babası olan dev. tanrılar ile savaşta Titanlar'ın yanında yer aldığı için Zeus tarafından gökyüsünü omuzlarında taşımaya mahkum edilen sonra da dağa dönüşen bahtsız tanrı. "Yunan Tanrısı, Zeus'le Maia'nın oğlı, Maia ise Atlas'ın kızıdır." IDG.s.209.

Atman: Hint mitolojisinde şahsi ruhu ifade eden bir kelime. "Yokluğu, varlığı ile doldurur Atman. Yalnız kalmamak için kâinatı yaratır." BDE.s.112.

Atsız: Hüseyin Nihal Atsiz (1905-1975). Türkçülük akımının önemli temsilcilerinden. Şiir, roman yazarı tarihçi, edebiyat tarihçisi ve fikir adamı. "Necip Fazıl, Atsız, Serdengeçti birer dava adamı idiler. Yaşıyorlardı ve bağırıyorlardı. Bu çocuklar vıyaklıyor."Jur.C.1.s.298.

ATÜT: "Asya Tipi Üretim Tarzı. "Ama Doğu söz konusu oldu mu, rahipler anlaşmazlıklarını unuturlar, coğrafî kaderciliği "bilimsel" bir hakikat gibi sergiler Marx; "Ülküdaş"larının Doğu'yu sömürürken vicdan azabı duymamaları için, bir kurt masalı uydurur: A.T.Ü.T." BÜ.s.185.

Augias: Efsanevî Eleia kralı. Ahırları uzun süre temizlenmemişti. Herakles Sürülerinin onda biri karşılığında ahırları temizleme işini üstlendi ve Alpheios ile Pinios'un sularını ahırdan geçirdi. Ancak kral sözünü tutmadı. Bunun üzerine Herakles onu öldürdü ve kenti yağma etti. Bu hikâye "Augias'ın ahırları" deyimi olarak bilinir. **"**Edebiyat dünyamız Augias'ın ahırı. Dehlizlerinde burnunuzu tıkamadan dolaşamazsınız. Yalan, dalavere, desîse." KA.s.341.

Augias'ın ahırı: Eleia Kralı Augias'ın ahırları. Uzun süre temizlenmemesi, pisliği ile meşhur. Kral ahırını temizletebilmek için Herakles'e sürülerinin onda birini vemeyi kabul eder ancak iş bittikten sonra sözünden cayar. Sözünden caymasının bedelini tacı, tahtı ve canıyla öder. Augias'ın ahırı tabiri karışık, vuzuhtan uzak bir durumu anlatmak için kullanılır. "İkisi de Augias'ın ahırında efsane söyleyip uykuya daldılar. . Kİ. s 214.

August Comte ve Pozitivizm: İngiliz filozof ve iktisatçı Stuart Mill (1806-1873)'in 1865 yılında yayımladığı kitabın ismi. "Diğer eserleri de şunlar: 'Ütilitaryanizm (1863),

‘August Comte ve Pozitivizm (1865), ‘Temsili Hükümet’, ‘Kadının köleleştirilmesi, ‘Otobiyografi’ (1899, ‘Din Üstünde Denemeler’.” Kİ.s.210.

Auguste Comte: (1789-1857) Fransız Flozofu. Saint-Simon’un öğrencisi ve sekreteri. Pozitivizmin kurucusu olarak kabul edilir. “Auguste Comte, hocasının hatıralarına hakaret kusan yalancı, nankör, nasipsiz bir çömez mi?” SSSS.s.78.

Augustus: Roma imparatorlarına verilen ve onlara dinî bir kimlik kazandıran unvan. Meydan Larousse’a göre, Augustus sıfatı, MÖ. 16 Şubat 27’de senato tarafından Octavianus’a verilir. Sonradan bu unvan hemen hemen bütün Roma krallarının takma adı olur. “Augustus’un sarayına Zarmanoşegas adında bir Hint bilgesi gelir ve diri diri yaktırır kendini, Kalanos gibi.” BDE.s.30.

Aun (Om): Hint kültüründe dua ve yemin ederken, dini törenlere başlarken, ilahiye başlarken ve kitapların başında kullanılan, kutsiyet ifade ettiğine inanılan bir sözdür. “Mürit kutsal heceyle başlamalı Vedaları okumaya, kutsal heceyle tamamlanmalı son ilâhîyi: Aun (Om); mısralar kafamızdan silinir Om’la başlamamassak okumaya, okumayı Om’la bitirmemişsek.” BDE.s.327.

Aurengzebe: İngiliz şair ve yazar John Dryden (1631-1700)’in 1665 yılında yazdığı eseri. Eser dram olarak yazılmıştır. “Yine bu atmosfer içinde, Dryden ‘Aurengzebe’ yi kaleme alır.” BDE.s.40.

Avanti Beyi: Hint millî şairi ve oyun yazarı Kalisada (IV-V.asır)’nın Raghuvanşa isimli eserinde sözü edilen ve prenses İndumati ile evlenmek isyeten beylerden biri. “Bambulu kadın yeni bir hükümdarın önünde sözaldı.Karşında Avanti beyi!Sipra ırmağı yıkar has bahçesini.Mehtapta sabaha kadar sevişilir.” BDE.s.187.

Avanti Beyi: Hint millî şairi ve oyun yazarı Kalisada (IV-V.asır)’nın Raghuvanşa isimli eserinde sözü edilen ve prenses İndumati ile evlenmek isyeten beylerden biri. “Bambulu kadın yeni bir hükümdarın önünde söz aldı: Karşısında Avanti beyi.” BDE.s.187.

Avatar: veya avatara. Yer yüzüne iniş demek Hint mitolojisinde tanrının dünyaya insan ya da başka bir canlı süretinde inişini anlatır. **“**Vişnu’nun bir avatarı da Rama avatarı.” BDE.s. 131.

Avni Dilligil: (1903-1971). Tiyatro, sinema oyuncusu ve yönetmeni. “Münir Süleyman: Gazeteci, Münir Süleyman aktör, Avni Dilligil, dekan kâtibi İhsan Altay ve bir sürü genç şair.” BÜ.s.150.

Avrupa Konseri: Napolyon Fransa'sını mağlup eden Avusturya, Rusya ve Purusya ile İngiltere Avrupa'daki etki alanlarını yeniden gözden geçirmek için ve yeniden düzenlemek için 1814-1815 yıllarındaki kongrenin adı. Konsere 1818 yılında Fransa,1856 yılında da İtalya dahil edilir. "Avrupa Konseri adı verileb beş veya altı Avrupa devleti öyle güçlü idi ki,terazinin bir kefesine onlar konsa, çbür kafeye de dünyanın geri kalan ülkeleri yığılsa ikinci kefe tüy kadar hafif kalırdı." BFH.s.71-72.

Avrupa ve Rusya: Rus tabîiyecisi ve tarih felsefecisi.Nikolay Yakovleviç Danilevsky (1822-1885)'nin 1869 yılında yazdığı meşhur eseri. "Rusya ve Avrupa"dır. **"**Danilevsky "Avrupa ve Rusya" da her ülkenin kendine göre bir kültürü olduğunu ileri sürer." SNK.s.308.

Avrupa: Okyanusya kıtasından sonra dünyadaki kıtaların en küçüğü. Avrupa sınırlarının, nereden başladığına dair, kesin bir sınır birliğine varılamamıştır. Ancak Hazar Denizi'nden Kuzey Buz Denizi'ne kadar uzanan Ural Dağları Avrupa'dan sayılmaktadır. Avrupa; güney doğuda Kafkas Dağları, Karadeniz, Marmara Denizi, Boğazlarla Asya kıtasından ayrılır. Güney batıda ise Akdenizle sınırlanır. Kuzeyinde Kuzey Buz Denizi, batı ve kuzeybatısında Atlas Okyanusu vardır. 10.600.000 km²lik yüzölçümü ile toplam kara alanlarının % 15'ini kaplar. **"**Hristiyan Avrupa'nın bu habis kelimelerinden bize ne" BÜ.s.79.

Avrupa'da Bir Cevelan: Ahmet Mithat Efendi'nin 1891 yılında yazdığı eseri. Yazar, Stockholm Kongresi vesilesiyle Avrupa'daki müşâhede ve intibalarını bu eserinde anlatmaktadır. "Mithat Efendi'yi okumalıyız ama 'Rakım Efendi'yi ve Eflatun, bey veya Hasan Mellah, gibi hikâyelerin değil Avrupa'da bir Cevelan 'Üss-ü İnkilab' 'Niza-ı İlim ve Din, gibi ciddi kitaplarını." Kİ.s.232.

Avustralya: Okyonusya'da bir devlet. Büyük Biritanya Common Wealth'inin bir üyesidir. Devletin kendisi de asıl Avustralya ve Tasmanya'yı kapsayan bir "commonwealth" oluşturur. Avustralya hem dünyanın en büyük adası hem de en küçük kıtası olarak nitelendirilir. Yüzölçümü 7.700.000km², Resmi dili İngilizcedir. "Fenikeliler Kartaca'ya, Yunanlılar Güney İtalya'ya ve Sicilya'ya, İngilizler Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya kültürlerini böyle yaymışlardır."UU.s109.

Avusturya: Bir Orta Avrupa ülkesi. Orta Avrupa'nın Alpler bölgesinde kurulmuş olan Avusturya; doğuda Macaristan, kuzeyde Çekoslavakya ve Almanya, batıda İsviçre ve Leiechtenstein, güneyde İtalya ve Yugoslavya ile çevrilidir. Başkenti Viyana ve Remi

dili Almanca'dır. ″Avusturya katolik Arnavutların arkasında, Fransa Lübnan Marunilerinin ve bir parça da doğu katoliklerinin.″ BFH.s.132.

Avusturya- Macaristan: 1867-1918 yılları arasında varlığını sürdüren Avusturya ve Macaristan devletlerinin ortak monarşik ittifakı. 1867 yılının Şubat ayında Avusturyalı Başkan Deák ve Andrássy arasındaki görüşmeler neticesinde oluşturulan, Hükümdarın kişiliği ve 3 bakanlık (Maliye Dış ileri ve savaş bakanlıklara) ile birbirine bağlı, iki Başkentli (Budapeşte ve Viyana) devlet ittifakının adı. Bulgaristan'da bağımsızlık, Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan'a katilisi. 'El ceziret-ul Hadra' anlasması ihmal edilip Fas'in tamamiyeti çiğnenince Trablus'a saldıran İtalya."KI s.117.

Avusturyalı Hekim: Bkz. Freud. "Avusturyalı hekim çağdaş insanın kulağına "canavarsın diye fısıldıyor, canavar ve hasta." BÜ.s.208.

Aydınlar Ocağı: Milliyetçi, muhafazakar, tahsilli ve seçkin bir kesime hitab eden bir dernek. Millî ve manevi değerlere sahip çıkan, milletin bütünlüğü, vatanın bölünmezliği, devletin güçlülüğü prensiplerini savunan, bu prensiplere bağlı kalmak için çeşitli sosyal ve kültürel faaliyetler düzenleyen Aydınlar Ocağı 14 Mayıs 1970'te İstanbul'da kuruldu. **"**Aydınlar Ocağı'nda konuşmak hem güzel hem güç.**" SNK.s.**280.

Aydınlık Mecmuası: 1921 yılından 18 Şubat 1925 yılına kadar düzensiz aralıklarla yayın hayatını sürdüren siyasi ve edebi dergi. Dergi, 12 Mart 1925 terihinde Takrir-i sükûn kanunu gereğince kapatıldı. "Aydinlik mecmuasina kadar (1924) Turkiye`de diyalektik materyalizmin adi gecmez." SNK.s.171.

Aydınlıklar Çağı: XVIII. asırda Avrupa'da düşünce dünyasını hakimiyeti altına alan felsefe akımın. Aydınlanma çağının başlıca temsilcileri: İngiltere'de J. Lucke, D. Hume, İ. Newton; Almanya'da C.Wolff, Lessing, Herder; Faransa'da, Montesquieu, Voltaire ve bütün ansiklopedicilerdir. "Descartes, Newton gibi Mekanistlerle Aydınlıklar Çağı'nın Filozofları Darwin, Marx Curie, Einstein ile bütün modern dünya, bütün çağdaş dünya bu değişmeden doğdu"." BFH.s.98.

Ayodya: Hindistan'da eski bir şehir. Gogra ırmağının kıyısında yer alan Ayodhya, Hinduların yedi kutsal şehirlerinden biridir. İnanışa göre Buda bu şehirde yedi yıl ders vermiştir o sebepten dolayı şehir Budistler tarafından da kutsal sayılmaktadır. Ayrıca Ayodha şehri güneş ırkının korucusu İkşvaku'nun başkentiydi sonradan Rama'nın başkenti olur. Şehrin yeri tam olarak tesbit edilememekle beraber bugünkü Utar Pradeş olduğu sanılmaktadır. "Ayodya ismini duymayan var mı?/ Bir şehir ki kadim ve muhteşem." BDE.s.372.

Ayşe: Cemil Meriç'in mektuplaştığı, görüştüğü ve sevdiği İngilizce öğretmeni Lamia Çataloğlu'nun kızı. "Ben bu üç insanı, Veysi'yi, Ayşe'yi, Babür'ü küçültecek, bu üç insanın yüzünü kızartacak, onları annelerinden utandıracak her hareketi cinayet sayarım." Jur.II.43.

Azerbaycan: Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine Kafkas Dağlarının Hazar Denizi'ne bakan güneydoğu eteklerinde kurulan, başkenti Bakü, Resmi dili Türkçe olan bir Türk ülkesi. "Azerbaycan Heyet-i Murahhas azası sıfatıylaBakü'den Paris'e gitmek üzere iken İstanbul'da İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürdürülür." BÜ.s. 156.

Aziz Lukas'a Göre İncil: Katolik Kilisesi'nin sahih diye kabul ettiği 4 İncil kitabından biri. Lukas İncili Hz. İsa'nın mükemmel insanlığını, insanlara örnek kişiliğini. "Aziz Lukas'a Göre İncil. Yahudi olmayan Hristiyanlar için Suriyeli Aziz Lukas tarafından 70'li yıllarda Yunanistan'da yazılmıştır." IDG.s.148.

Aziz Markos İncili: İncillerin en eskisi olarak kabul edilen bu eser John Markos'a atfedip, Katolik Kilisesi tarafından sahih metinlerden biri kabul olarak kabul edilir. Markos İncili Hz. İsa'nın hizmetçi yönünü vurgular ve hizmet etme, hizmetçi olma konusunu buna bağlı olarak anlatır. "Asrın sonlarına doğru yazılan, yzarı bilinmeyen "Aziz Markos ile Yunanca yazılmış Hz.İsa'nın öğütleri de var." IDG.s.12.

Aziz Mata'ya göre İncil: I. asrın sonlarına doğru yazılan, yazarı bilinmeyen Katolik Kilisesi tarafından sahih metinlerden biri kabul edilen İncil. Matta İncili Hz İsa'nın Kral yönünü ele alır ve krallık konusunu buna bağlı olarak anlatır. "Bununla beraber İncil'lerin en eskisi olduğu ve Aziz Mata ile Aziz Lukas'ın kaynağı olarak kabul edildiği için büyük bir tarihi değer taşır." IDG.s.129.

Aziz Nesin: (1915-1995) Cumhuriyet sonrası hikaye, roman ve anı, yazarı. "Bölüm yirmibirde roman roman olmaktan çıkıyor; Aziz Nesin'in en başarısız hikâyelerinden daha adi bir mizah." KA.s.349.

Aziz Pavlos. Paulus (Pavlus) (MS 10-67) Önce Hz.İsa'ya karşı olduğu halde sonradan ona inandığını söyleyen ve Hz. İsa'nın mesajını evrensel bir din olarak biçimlendiren havarisi. "Hristiyan kilisesinin tarihini (İsa'nın miracından Roma'ya gelişine kadar) devam ettirir. "Kilisenin genişlemesi ve Aziz Petrus'la Aziz Pavlos'un yaptıkları üzerinde durulur." IDG.s.130.

Aziz Pavlos'un Romalılara Risalesi: Yeni Ahit'te yer alan öğreti metinlerinden birsi. Eser Aziz Pavlos'un en temel düşüncelerinden biri olan Hz. İsa'nın kurtarıcılığı

konusunu işler. “Aziz Pavlos’un Romalılara Risalesi 56 yıllarında Korent’den yazılmış.”IDG.s. 130.

Aziz Petrus. Hz. İsa’nın havarilerinden. Asıl adı: Saint Pierre’dir. “Taş”anlamına gelen Petrus ismini Hz. İsa vemiştir. Hristiyanlar Hz. İsa’nin dirildiği zaman Petrus’a görüldüğüne ve kiliseleri Petrus’a emânet ettiğine inanırlar onun için Petrus, ilk papa kabul edilir. Ne zaman doğduğu belli değil ama ölümü 64 senesidir. “ve önünde bir kitap açılır: Aziz Petrus’un “mektuplar”ı.” BÜ.s. 262.

Aziz Petrus’un Mektupları: Yeni Ahid (İncil)’in Katolik Mektuplar bölümünde yer alan metinlerden birisi. Aziz Petrus’un mektupları I ve II olmak üzere iki tanedir. “Ve önünde bir kitap açılır: Aziz Petrus’un “mekuplar”ı. Ömrünüzü şölenlerle geçirmeyin.” BÜ.s.262.

Aziz Thomas: Takma adı: Didymas. I.asırda yaşamış Hz. İsa’nın havarilerinden biri. “A.Deo, Tanrı’dan; doğru ama, Akino’lu aziz Thomas, “per populum”, halk aracılığıyla, diye tasrih ediyor; Kilise’nin ananevi akidesi budur.” UU.s.219.

Aziz Yohanna İncili: Katolik Kilisesi’nin sahih diye kabul ettiği 4 İncil kitabından biri. Yuhanna İncili Hz. İsa’nın Tanrı’nın oğlu olduğu tezini anlatır ve bu tez baz alınarak Hz. İsa’nın Tanrısal yönünü anlatılır. “İlk defa kim söylemiş bu hikmeti? XII. asırda yaşayan ermiş Joachim de I’Fore, Calabra’daki manastırda Aziz Yohanna İncilini okuduktan sonra mı?” IDG.s.154.

Aziz Yuhanna: Hz. İsa’nın havarilerinden biri. Kardeşleri büyük Yakup ve Petrus’la birlikte Hz. İsa’nın ilk tilmizlerindendir. “Bu sır Hint’ten Mısır’a, Mısır’dan Eleusis’e, sonra da aziz Yuhanna ile Paulus’un malumu olan ezoterik (gizli) bir İncil’e geçmiştir.” BDE.s.54

Azra Erhat: (1915-1982) Yazar ve çevirmen. Homeros’un İlyada ve odysseia destanlarının dilimize tercümesi ve Yunan mitolojisi üzerine yaptığı çalışmalarla bilinir. “Azra Erhat halis bir Homerosoğlu diyor, ama destan yazmaz, romancıdır.” Kİ.s.344.

Azra: Bkz. Ezra."Azra, Nehemiah: Tek cild ,İ.Ö.300.yüzyıl:Sürgünden sonra Yahudi kalkınmasının en önemli olaylarından bir kısmını anlatır.Belki de Kronikler yazarı tarafından kaleme alınmıştır."IDG.s.127.

B. Nuri: Bkz. Bediî Nuri **“**Türk edebiyatında anarşizmi içtimaî bir doktrin olarak ilk defa kaleme alan B. Nuri’dir. Ulûm-u İktisadiye ve İçtimaiye’de “Bediiyûn ve Fevzaiyûn” başlıklı makalesinde Stirner, Nietzsche ve sosyalist anarşistler Bakunin, Kropotkin, Proudhon’dan bahseder.” SNK.s.311.

Babamdan Hatıralar: Samet Ağaoğlunun 1939 yılında yazdığı ve babası Ahmet Ağaoğlunun anlattığı eserinin adı. Ağaoğlu Ahmet Bey'i hatırlıyorum. "Babamdan Hâtıralar"okuduğum komedilerin en acıklısı." BÜ.s.154.

Babeuf: François Noel Babeuf (1760-1797). Gracchus Babeuf da denir. Fransız kuramcı ver devrimci. "Babeuf için Conjuration, (gizli ittifak) devrimi gerçekleştirecek en emin yoldur. " BFH.s.19.

Bâbıâli: Osmanlı Devleti'nin son döneminde sadrazamlık makamına ve hükümete verilen ad. Babıâli "yüce kapı" manasına gelmektedir. Osmanlılarda "kapı" kelimesinin yanısıra aynı anlama gelen Farsça "der" ve Arapça "bab" kelimeleri "padişah ve sadrazam sarayı, devlet ve hükümet dairesi" manasında kullanılmıştır. İslam ve Türk tarihinde birliğin ve kuvvetin temsilcisi olarak kabul edilen devletin ve hükümetin merkezleri yüksek ve yüce olarak bilinmiş, dolayısıyla buralara aynı manada olmak üzere Dergah, Bab-ı Saray, El-Bab-üs-Sultaniye, Bab-ı Hümayun, Bab-ı Ali, Bab-ı Asafi ve Paşa Kapısı gibi isimler verilmiştir. "Hasta adamın tabutu başında kâh dişlerini gıcırdatarak,kâh sırıtarak nöbet bekleyen "dost" devletler; bütün gücüyle imparatorluğu biraz daha yaşatmaya çalışan mustarip,müvesvis bir hükümdar;hain ve gafil Babıali ve siyasi hayatın dışında yaşayan bir halk." BÜ.s.139.

Babil kulesi: Nuh'un torunları gökyüzüne ulaşmak için bir kule inşa ettikleri kule. Kitap-ı Mukaddes'ın "Yaradılış" faslına göre insanların bu girişimi saygısızlık olarak değerlendirilir ve Yehova onları ceza olarak insanların dillerini ayrır böylece babil çeşitli dillerin konuşulduğu, kimsenin kimseyi dinlemeden hep bir ağızdan konuşulduğu, karışıklığın hüküm sürdüğü bir yer olur. **"**Kültür tek başına bir babil kulesidir.**"** SNK.s. 304.

Babil: Akad ülkesinde bir şehir ve çeşitli krallıkların başkenti. Fırat Nehri üzerinde olduğu için tarımın gelişmiş ve Mezapotamya'nın başlıca ticaret merkezlerinden biri olmuştur."En korkuncu dragon, Arslan: Babil'dir. Medler: Ayı. Panter: İran. Dragon'a gelince..." IDG.s.110.

Babür: Cemil Meriç'in mektuplaştığı, görüştüğü ve sevdiği İngilizce öğretmeni Lamia Çataloğlu'nun oğlu. "Ben bu üç insanı, Veysi'yi, Ayşe'yi, Babür'ü küçültecek, bu üç insanın yüzünü kızartacak, onları annelerinden utandıracak her hareketi cinayet sayarım." Jur.II.43.

Bachaumont: Louis Petit de Bachaumont (1690-1771) Fransız yazar. "Bazıları papaz Irailh'in eserinden çok Bachaumont'un Gizli Hatıralar'ını beğenirler." KA.s.400.

Bachelart: Gaston Bachelard (1884-1962). Fransız filozofu ve bilim tarihi profesörü. "Bachelart, Spenle'nin Avrupa Hümanizminin Büyük üstatları adlı incelemesine tazdığı önsözde, diyor ki" KA.s.119.

Bacon: Francis Bacon (1561-1626). Verulam baronu, İngiltere başyargıcı, filozof ve deneme yazarı. En meşhur eseri 1620 yılında yazdığı Novum Organum'dur. "Bacon'un 'Novum Organum'u, Locke'un 'Essay Concerning Human Understanding'i, Berkeley'in 'Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge'i gibi." BDE.s.241.

Bağdat: VIII. asrın ikinci yarısında kurulan İslamın önemli şehirlerinden biri. Abbasî devletinin ve bugün Irak'ın beşkenti. "Abbasi hanedanının hilâfete geçişinden beri Bağdat'da sürüp gidiyordu." IDG.s.36.

Baha Tevfik: (1884-1914). Gazeteci ve yazar. Maddeciliği ilk kez savunan Osmanlı düşünce adamıdır. "Celâl Nuri, Abdullah Cevdet, Baha Tevfik ve Sahabattin Bey vs. sözde bir isyandı bu… Taassuba, istibdâda karşı zekânın direnişiydi."BÜ.s.174.

Bahadır Han: Hindistan'da hüküm süren Babür devleti hükümdarlarından ikisinin adı. Bahadır Şah I (1643-1712). Evengzib'in oğlu tahta çıkış yılı 1712'dir. Bahadır Han II. (1775-1862) Hindistan'daki son Babür hükümdarıdır. 1857 ayaklanmasının ardından İngilizler tarafından ta tahtan indirilerek sürgüne gönderilmiştir. "Maddeciliğe karşı yazısı, isminin zannettireceği gibi dogratik bir teoloji eseri değil, siyasi bir hicivdi, Seyyid Ahmed, Bahadır Han aleyhinde kaleme alınmıştı." UU.s.68.

Bakti Yoga: Hindüizm ve Budizmde aşk yoluyla tanrıya varmayı sağlayan yoga dalı. "Hakikata götüren ikinci yol Bakti yoga, gönül yolu." BDE.s.280.

Bakti: Bodisatva olabilmenin yolu. Aşk yoluyla Tanrı'ya ulaşabilme. "Görüyoruz ki bu yeni devir şairleri için ibadet bir vecittir, gaye, Tanrı ile vuslat, yani Bakti." BDE.s.293.

Bakunin: Mihail Aleksandroviç Bakunin (1814-1876) Rus Anarşisti Tanrı tanımazlığı ve otorite düşmanı sosalizmin temellerinin yayması ile maruftur."Bakunin'in teklif ettiği seçim karşısındayız: "Tanrıya kabul etmek kabul etmek insanlığın köleliğine evet demektir." BFH.s.38.

Balad ve Romanslar: Adam Mickiewicz (1798-1855)'in 1822 yılında yazdığı ve Polonya'da romantizm dönemini başlatan eserinin adı. Eserin asıl adı: Ballady i Romance'dir. **"**Mickiewics'in ilk şiirleri Balad ve Romanslar Polonya edebiyatında Romantizmin manifestosu mahiyetindedir." Kİ.s.328.

Baldensperger: Fernand Baldensperger (1871-1958) Fransız edebiyat tenkitçisi. Mukayeseli edebiyat hocası ve Vigny'nin eserleri üzerine uzmanlaşmıştır. **"**Baldensperger'nin de açıkça belirttiği gibi,'ister eserler ister yazarlar söz konusu olsun'edebiyat tarihi ile tenkit arasındaki sınır çizgisi kesin değildir." KA.s. 413.

Bale: Etyopya'da bir il. "Rotterdam'dan Bale'a, Roma'dan Venedik'e Londra'ya yelken açtıktan sonra, günün birinde herkes tarafında çağın en büyük dehası ve en sevilen yazarı olarak kabul edilmişti." IDG.s.159.

Balkan İttifakı: 1912 yılında Balkan devletlerinin Osmanlı'ya karşı ititfakı. "Bunu izleyen 'Balkan Ittifaki' sonra 'Dünya Savaşı' ve Sevr Yunan'ın Anadolu'ya saldırısı." Kİ.s.117.

Balkan Savaşı: 8 Ekim 1912'de Karadağ Prensliği'nin Osmanlı Devletine savaş açmasıyla başlayan Balkan savaşları I. Balkan Savaşı ve II. Balkan Savaşı diye iki savaştır. Birinci Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin ağır mağlubiyete uğrayıp Balkanlardan çekilmesi sonucunda, Balkanlarda siyasi bakımdan büyük bir boşluk ve dengesizlik meydana geldi. Ganimetin paylaşılmasında anlaşamayan Balkan devletleri, birbirine düştüler. Bu anlaşmazlığı fırsat sayan Osmanlı savaşa dahil olarak bütün özellikleri ile bir Türk şehri olan Edirne'yi geri aldı. "Yani Balkan Savaşı, Trablusgarb Savaşı,1.Dünya savaşı, Anadolu istiklal savaşı." SNK.s.393.

Balkan Yarımadası: Türkiye'nin Avrupa kesimi ile Arnavutluk, Bulgaristan, Yugoslavya ve Eflak Ovası'nı içine alan Akdeniz'e komşu yarımadaların birisi. "Balkan Yarımadası'na da yerleşmiş ama orada Anadolu'daki kadar rahat olmamiş." Kİ.s.113.

Balıkçılar: Tevfik Fikret'in sade dille yazdığı ender şiirlerden biri. "Fikret bu memeleketin insanlariyla onların acılarıiyla ugraşmadı, Hugo'nun tercumanlıgını yaptı. Heyecanlıydı, o kadar, Balıkcılar, Les Pavres Gens'in (Gakir Insanlar) Hani istiha Joyeues Vie'nin (neseli hayat) tercumesidir." SNK.s.172.

Ballanche: Pierre Simon Ballanche (1839-1893) Fransız yazar, basımcı ve yayıncı "Simonculuğu mistizm ile haleleyen Ballanche, Maraton'da Batı'nın muzaffer oluşuna üzülecek kadarAsyalı, mekteplerde Latince Yerine Sanskritçe okutulmasını isteyecek kadar Hintlidir." SSSS.s. 105.

Baltık Denizi: Avrupa kıtasında, 54° ve 66°kuzey enlemleri ile 9° ve 30° doğu boylamları arasında yer alan; İsveç, Finlandiya, Danimarka, Almanya, Polonya, Rusya, Estonya, Letonya ve Litvanya devletleri ile çevrili bir iç deniz. "İsa'dan iki üç bin yıl

önce Baltık Denizi ile Karadeniz arasında yaşayan kabileler dört bir yana dağılmış." BDE.s.138.

Baltık Eyaletleri: Günümüzde Estonya, Letonya, Litvanya Cumhuriyetlerini oluşturan Baltık ülkelerine eskiden verilen isim. "Petersburg'lu yöneticiler Finlandiya'yi. Baltik ve Polanya eyaletlerini, Beserabya'yi Ruslaştrmaya kalkarlar." Mağ.s.70.

Balzac: Honore De Balzac (1799-1850) Fransız realist romancısı. Sadece Fransa'nın değil roman türünde dünyanın en büyük sanatçılarından biri sayılır. Cemil Meriç'in eserlerinde en çok sözü edilen romancı Balzac'tır. "İlk kitabım 1947'de doğdu. Yetmiş beş sayfalık bir araştırma: Balzac. Ve yüz sayfalık bir tercüme: Altın Gözlü Kız." Mağ.s.283.

Bambu: Buğdaygiller ailesinden ağacımsı görünüşteki, Toropikal bölgelerde yetişen yaklaşık 25 bitkinin genel adı."Turnalar Bambu dallarında dinlensin."BDE.s. 379.

Bana: VII. asırda yaşamış Hint yazarlarından Eserlerini roman tarzında ve Sankritçe olarak vermiştir. "Danden'den sonra anılmaya değer tek romancı Bana." BDE.s.239.

Bande Mataram: Bkz. Anavatana Selam. "İlk kitabı 'Kale Kumandanın Kızı' (1864), 'Mutluluk Manastırı' (Anandadamat) en tanınmış romanı, Bengal vatanseverlerinin millî marşı 'Anavatana Selam' (Bande Mataram) bu romandan alınmış bir ilahi." BDE.s.275.

Banliyö: Genellikle oturma alanı niteliğinde olan şehir merkezinden uzakta veya şehrin sınırlarına yakın bir yerde kurulan yerleşim yerlerine verilen ad. "Öteki devletler batı Avrupa'nın etrafında birer banliyö gibiydiler." BFH.s.5.

Barata: Çuhudan yapılmış, ucu kıvrık uzun külah. "Baratalı başbuğların en murdar, en aşağılığı! Savaşta ellerimle bağrını yarıp kanını içmezsem lanet olsun bana!." BDE.s.335.

Barbusse: Henri Barbusse (1873-1935). Fransız yazar. Yazdığı duygusal şiirler ve doğacı bir romandan sonra Ateş (Le Feu) ile ün kazandı**.** "Babusse'ün "Ateş"i (Le Feu) bir sanatoryumda başlar. Zola'nın "Fécontité"sinde, Dickens'in adını hatırlayamadığım bazı romanlarında, Tolstoy'da, D'Annunzio'da, Çehov'da hastalardan ve hastanelerden uzun uzun bahsedilir." Jur.I.s.39.

Barbusse'in Zola: Fransız yazar Henri Barbusse (1873-1935)'nin 1933 yılında Zola'ya dair yazdığı eserinin adı. "Barbusse'in Zola'sı büyülemişti beni. Sonra Üç Şehir'le Dört İncil… hayranlığım gittikçe artıyordu." KA.s.314.

Barnave: Antoine Barnave (1761-1793). Fransız siyaset adamı. "Barnave ihtilalin devamıdır." SNK.s.236.

Barok: Güzel sanatlar dalında, XVI. asır sonundan XVIII. Asrın sonuna kadar İtalya'dan başlayarak Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinin çoğunda gelişen üslüp için kullanılan terim**. "**Hatta Fransız klasisizminin utangaç ve çekingen bir barok olduğunu söyleyenler de var" KA.s.64.

Barselona: İspanya'nın ikinci büyük şehri. Katalonya ve Barcelona ilinin merkezi. "Akdeniz'in Batı havzasındaki Marsilya, Cenova, Piza, Venedik, Barselona şehirleriyle Küçük Asya'nın, Suriye ve Mısır'ın limanları arasında uzun zamandan beri ticari münasebetler vardı." BFH.s.89.

Barthold: Vasiliy Vladimiroviç Barthold (1861-1932). Rus doğubilimcisi ve Türkolog. Türkistan, Türk tarihi ve İslam tarihi üzerine çalışmaları ile tanınmıştır. "Türkçe'ye çevrilen bır baska eserde Barthold'un "İslam Medenıyeti Tarihi" Kİ.s.81.

Basava: XII. asırda yaşamış Kannara dilinde yazan şair ve filozof. Halk dilinde yazılmış mistik söyleşiler ona atfedilir. "Basava sade bir dille Şiva evliyalarının hayatını anlatıyor, Bassavanın çömezleri de yazılarında aynı inançları aşılıyor, Purana üstüne Purana yayımlanıyor." BDE.s.295.

Basiret Gazetesi: 1869 sonundan başlayarak yurda dönmeye başlayan Yeni Osmanlılardan bir gurubun saraydan gördükleri para yardımı ile aynı yıl kurdukları gazete. Gazetenin başında Ali Efendi (Basşretçi Ali) bulunmaktaydı. Basiret, Çırağan Vak'asından sonra Ali Süavi'nin bir makalesini yayınladığı için 20 Mayıs 1878'de kapatıldı. "Basiret gazetesi sahibi Ali Efendi'yi dinleyelim." Mağ.s.153.

Basra: Irak'ın güneyinde Basra körfezine 120 km uzaklıkta bir tarih ve kültür şehri. "Mesela Milâdın onuncu asrında İhvan-ı Safa topluluğu ile karşılaşıyoruz. Topluluğun merkezi Basra idi, bulundukları her şehirde toplantılarına mahsus evleri vardı." IDG.s.35

Basri: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. **"**Basri Moskova'da okumuş militan." KA.s.360.

Bastil: V. Charles tarafından savunma amaçlı olarak Paris'te, 1370 yılında İnşaatına başlanarak 1382 yılında tamanlanan ve uzun süre devlet hapishanesi olarak kullanılan kale. Bastille, İhtilal öncesi Fransa'ada krallığın keyfi davranışının bir şimgesi olmuşve

bir çok tanınmış kişi orada hapsedilmiştir.. 14 Temmuz 1789'da ayaklanan halk kaleyi ele geçirdi ve 1790 yılında kale yerle bie edildi. "Bastil'i deviren o." Jur.I.s.377

Başbuğların Hayatı: Latin şairi ve tarihçi yazarı Corneluis Nepos (MÖ.90-MÖ.24)'un Menkıbelerle süslenmiş biyografik eseri. "Cumhuriyet Roman'sında Cornelius Nepos, Başbuğların Hayatı adlı eserinde menkıbeli hal tercümesi türünü başlatmıştır." KA.s.391.

Başlangıcından İbn Rüşd'e Kadar, Orta Çağ Avrupa'sında Arap Felsefesi: Ortaçağ Arap felsefesi uzmanı Quadri'nin Pariste 1960 yılında yayımladığı eseri. "Aşağıdaki sayfaları 'Başlangıcından ibn Rüşd'e kadar,Orta Çağ Avrupasından Arap felsefesi'isimli kitaptan derliyorum."Kİ.s.194

Batıniler: Kur'an ve hadislerdeki her zâhirin, açık hükmün bir de bâtını, iç yüzü, herkesin anlayamayacağı gizli tarafı olduğunu ve Kur'an ile hadislerin ancak tevil (yorumlama) ile anlaşılabileceğini iddia eden fırkalara XII. asırdan itibaren toptan verilen isim. Bunlar kendilerinin Şiâ'ya mensup olduklarını iddia ederlerse de, İslâm bilginleri tarafından İslâm dışı kabul edilmiştir. Bâtınîlere, muhtelif vesileler ile verilmiş isimler şunlardır: Karâmıta, Sâibiye, İsmâiliye, Mübarekiye, Bâbekiye. "İlk İslam düşüncesinin doğuş tarihi, Fatimi hareket, İsmaililerle Batıniler ve Karamite'ler arasındaki nazari ve siyasi münasebetler, İslam tarihinin en karanlık ve çetin meseleleri arasındadır." IDG.s.2

Bâtınilik: Kur'an'ın bir dış manası olduğu gibi bir de iç manası olduğunu ve Kur'an ve hadislerin batınî manasını bilenlerin zahirî hükümlerini tatbik zorunluluğunu ortadan kaldırdığının savunan dinî-siyasî akımın adı. "Müslüman müelliflere göre, dağlara çekilen Mezdek'ler çeşitli mezhepler kurdular.Mesela Hurramiye, Bâtınilik, İslamiye gibi." Mağ.s.215

Batıyı Büyüleyen İslam: Bkz. La Fascination de I'İslam. ″Her Müslümanın ibretle okuması gereken nefis bir hicviye. 3- Rodinson'un kitabı: "La Fascination de I'İslam" (batıyı Büyüleyen İslam) (1980)." IDG.s.82.

Battal: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. "Namussuz ve kaltaban Battal ,kalleş Fethi,bahtsız Hüseyin Arş, sırtını iktidara dayayan cinayet şebekesi." KA.s.357.

Baudelaire: Charles Baudelaire 1821 – 1867. Sembolizmin hazırlayıcısı sayılan bazı yönleriyle de Parnasyen olarak kabul edilen ünlü Fransız şair ve yazar. Eserlerinden başlıcaları: Kötülük Çiçekleri, Yapma Cennet, Enkazlar, Esrar ve Haşhaş Füzeler, İşte

Kalbim. “Ürpertici eserlerin tanınmış ustaları bir Hoffmann, bir Edgar Poe, bir Baudelaire, Dosto’ya kıyasla birer göz boyayıcı birer edebiyatçı.”BÜ.s.206.

Baydur: Bkz. Suat Yakup Baydur. **“**Çölde vaazlar vermiyordu Baydur. Arkasında ilerici Türk basını vardı.. Ataçlar’ı, Eyüboğullar’ı, Yüceller’i ve muhteşem Dil Kurumuyla Türk basını.” Mağ.s.267.”

Bayram Paşa: (?-1638).IV Murat dönemi Osmanlı sadrazamlarından. Şair Nef’inin ölüm emrini vermesiyle bilinir. “Nefi bayram paşanın daha doğrusu ayyaş ve sadik bir hükümdarın haşmına uğradı.” UU.s.250.

Bazard: Saint-Amand Bazard (1791-1832). Fransız yazar, sosyalist ve Saint-Simon’cu hareketin önemli isimlerinden. “Bu teşebbüs Saint-Simoncuları ikiye ayırdı: Bazard aşırı dincilerden ayrıldı. Buchez, Pierre Leroux ve Carnot onu takip ettiler.” SSSS.s.101.

Beatnik: Amerika’da doğan beat generation akımına bağlı kimse.. Çağdaş sanayi toplumunun değerlerini reddeden dolaysız yaşantılar peşinden koşan gereksiz her şeyden arınmış bir hayat anlayışını özleyen ve böylece içinde yaşadığı toplumdan kopukluğunu açıkça ortaya koyan kişi. Bkz. Bitnik. “Turgeniev’in nihilist’i beatnik (bitnik) olarak karşımıza çıkıyor şimdi.” BFH.s.46.

Beatrice: Dante’nin Vita Nuova (Yeni Hayat) ve Divina Comedia (İlâhî Komedya) esrlerinde bahsettiği sevgilisinin adı. Floransalıdır. Dante, dante iki defa görmüştür Beatrice’yi birincisi dokuz yaşında bir kilisede ikincisi on sekiz yaşında. Beatrice, dante’nin aşkından haberdar değldir ve evlenir Dante aldırmaz sevgilisinin evlenmesine . bir süre sonra kendi de evlenir. Ancak Beatrice öldükten sonra sevgisi depreşir. Beatrice’nin gerçek bir kişi olmadığı da kuvvetli rivayettir. Yani Beatrice Dante’nin muhayyel sevgilisidir. “Beatrice, Dante için Beatrica.” BÜ.s. 260

Beethoven: Ludwig Van Beethoven (1770-1827). Dünyaca meşhur Alman besteci. “Max Nordau, Beethoven’den Tostoy’a, Verlaine’den Rimbaud’ya kadar geçen asrın bütün şöhretlerini tereddi ile damgalar.”BÜ.s. 227.

Behram Şah: (1084-1162) Gazne devleti hükümdarı.III. Mesud’un oğlu olan ve 1117-1162 yılları arasında hükümdarlık yapan Behram Şah sanata ve sanatkarlara vediği ehemmiyetle tanınmıştır. “Gaznelilerden Behram Şah’ın emriyle yapılmış.” BDE.s.234.

Behruz Bey: Recaizâde Mahmut Ekrem’in Araba Sevdası romanının kahramanı. Bihruz Bey, sağlıklı bir eğitim alamamış bir mirasyedi ve alafrangalık sevdasına düşmüş bir budala olarak tasvir edilir. “Recaizade’ye Behruz Bey, Hüseyin Rahmi’ye Şık ve Şıpsevdi, Ömer Seyfettin’e Efruz Bey tiplerini kim ilham ettirmiştir?” KA.s. 338.

Bektaşilik: Hacı Bektaş-ı Velî'nin yolundan gidenlerin onun adına kurdukları tarikat kolu. "Ovidius'un dediği gibi: "Prolem sine matre creatam".Masonlukta üstad-ı azam oldu: Bektaşilik'te postnişin kutup, felsefede ise şakirdi olmayan bir hoca." Kİ.s.214.

Belâgat-ı Osmaniye: Ahmet Cevdet Paşa'nın Osmanlı Belâgatı ile ilgili 1881yılında yazdığı eseri. Bu eser; eldeki bilgilere göre, ilk Türkçe belagat kitabı olan, İsma'il-i Ankaravi'nin (1631) "Miftâhul-Belaga ve Misbah'ül-Fesaha'sından sonra, bu sahada bilinen en önemli ikinci Türk belâgat kitabı olarak kabul edilmaktedir. Ankaravi'nin belagat kitabında örnekler Frarsça ve Arapça verilerken, Ahmet Cevdet Paşa'nın Belagat'ı Osmaniye isimli eserinde örnekler tamamen Türkçe olarak verilmiş ve Osmanlı Türkçesi'nin belagat kuralları ortaya konulmuştur. "Cevdat paşa da Belâgat-ı Osmanî 'ye arap irfanının züBDE.s.ini aktarmıştı." Kİ.s.284.

Belfegor: Belfegor Arcidiavolo (Başdiyakoz Belfagor) İtalyan siyaset adamı ve yazar Neccolo Machivelli (1469-1527)'nin ölümünden sonra 1545 yılında yayımlanabilen hikaye kitabı. "Belfegor adlı bir hikaye ile Mandragor adlı tatlı bir tiyatro eseri vardır"." SNK.s. 188

Belh: Afkanistan'ın kuzeyinde bir tarih ve kültür şehri. "980'de Buhara civarında doğmu, Sâmanilerden Mansuroğlu Nuh'un saltanatı döneminde Babası Belh'den geimiş."Kİ.s.183.

Belinski: Visaryon Grigoryeviç Belinskiy ya da Byelinskiy (1811-1848) Rus eleştirmen ve gazeteci. "Rusya'da Batılı olan yalnız romancı mı? Ne münasebet? En az Belinski'den beri her Rus yazarı Batılıdır." Kİ.s.253-254.

Belvedere Apollonu: İtalya'da Vatikan Müzesi'nde segilenen Roma döneminden bir heykel. Müzenin belvedere salonunda bulunduğundan bu atla anılır. Eser Atina'daki Apollon Tapınağı'ndaki tunçtan Apollon heykelinin günümüze ulaşan tek eseridir. "Ve kelime, Belvedere Apollonu'nun cilalı mermeri gibi esrarla haleli kalmış." KA.s.63

Benares. Benares, Varanas ya da diğer adıyla Varanasi. Hindistan'da Ganj kıyısında bir şehir."Büyülü bir halı oldu Ramyana, 'Himalaya doruklarına gerilen,İndus'tan Bengal'e, Benares'ten Seylan'a kadar bütün Hint'i kucaklayan bir halı, bir çadır, bir bayrak, hatta bir sema." BDE.s.151.

Benda: Julien Benda (1867-1956) Fransız filozof ve yazar. **"**Benda, insanlığı ikiye ayırır:Rahipler, laikler."Mağ.s.33.

Bendegân: Bir padişahın maiyetinde ve hizmetinde olan kişilere verilen ad. "Bir kelimeyle bendegân, mevkiinden ve şahsî avantajlarından emin değildir." BFH 139

Benedict: Ruth Fulton Benedict (1887-1948) Amerikalı kadın antropolog. "Mesela Summer, Keller, Malinowski, Lowie, Wisler, Sapir, Boas, Benedict. ABD'de antroploji kendini,'kültür ilimi' olarak tarif eder."Kİ.s.41.

Bengal: Güney Asya'da Himalaya dağları ile Bangal körfezi arsında bir gölge Hindistan ile Bengladeş arasında paylaşılmıştır. "Plassey savaşı 1757'de oldu ve kısa bir zaman sonra Bengal hazineleri Londra'ya gelmeye başladı." BDE.s.75.

Ben-i İsrail: İsrailoğulları."Belki de karanlık bir kuvvet seni bacaklarından yakalamış, damarlarındaki Ben-i İsrail kanı." Jur.I.s.204.

Bentham: Jeremy Bentham (1748-1832). İngiliz ahlâkçı ve hukuk bilgini. "Anarşist ahlâk ne Bentham'a dayanır ne Kant'a; ne faydacıdır, ne vazife ahlâkçısı." Mağ.s.174.

Béranger: Pierre Jean De Béranger (1780-1857). Eserlerindeki halkçı vatansever ve liberal temalarla meşhur olmuş Fransız şair ve şarkı yazarı. "Vatan aşkını şiirleriyle, şarkılarıyla, eserleriyle köklendiriyor, o, "Victor Hugo'nun dehasına sahip Béranger" Challeye'e göre." BDE.s.276.

Berberiler: Tarih öncesi çağlardan beri Kuzey Afrika ve Sahra'da geniş bir alana yayılmış otuzdan fazla alt grubu ayrılan topluluk. Berberiler kuzey-batı Afrika'da ovalarında yerleşik olarak ve Sahra Çölü'nde göçebe olarak yaşarlar. "Dağlık Kuzey Afrika da isyankâr Berberiler hâriciliğin sığınağıdır." Kİ.s.159.

Berdiaev: Nilolay Aleksandroviç Berdiayev (1874-1948). Devrimci fikirlerinden dolayı Sovyet yönetiniyle başı dertden kurtulmayan Rus felsefe profesörü ve filozofu. "Şimdi de Berdiaev'i dinleyelim: "Herzen Batıcıydı.40 yıllarının salonlarında Batıcılık savaşı veriyordu."Mağ.s.90.

Bergson: Henri Bergson (1859-1941). Ünlü Fransız filozofu kendi adıyla anılan felsefî ekolun kurucusu. "20. asrın başlarında Boutroux, Brunschvig ve Bergson Laplace ve kant'in anladigi manada kati bir determinizmi insani sahada Kabul etmezler ve determinizme ilk darbeyi indirdiler." SNK.s.37.

Berhane: Büyük, harap olmuş, kullanışsız ve metruk ev. Berhane'nin bazen bir, bazen birkaç odası aydınlık" BÜ.s. 292.

Berke: Bkz. Berke Vardar. "Berke askerde." Jur.I.s.395.

Berkeley: George Berkeley (1685-1753). İrlandalı pisikopos, tanrı bilimci ve filozof. "Bazı Avrupalı düşünürlerin kitapları da bu dile çevrilmiş. Bacon'un ''Novum Organum''u, Locke'un "Essay Concerning Human Understanding"i, Berkeley'in "Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge" i gibi." BDE.s.241.

Berlin Kongresi: 1877-1878 Türk-Rus savaşı sonunda imzalanan Ayestefenos Anlaşması'nın hükümlerini yeniden gözden geçirmek amacıyla 13 Haziran-13 Temmuz 1878 tarihleri arası Berlin'de toplanan kongre. "Otuz yıl sonraki berlin kongresinde Bulgaristan'ı milletlerarası durumu tespit edilirken kapütülasyonlardan kastedilen, ne ticaret anlaşmasıdır ne seyrü sefain, sadece ikamet ve konsolosluk anlaşmaları söz konusudur".BFH s.94

Berlin: Almanya'nın başşehri ve on altı eyaletinden birisi. "Marx,1835-36 yıllarını Bonn üniversitesinde geçirir.Edebi çevrelere girip çıkar. Karl Grun'le tanışır.1836 sonbaharında Berlin'dedir." SSSS.s. 112

Bermekiler: Abbasî Devleti'nin İran kökenli vezir ailesi. Bermakî ailesinin devlet yönetimindeki hakimiyetini Halife Harun Reşid, Bermekilerin ileri gelenlerinin öldürerek 803 yılında son vermiştir. **"**Bir tarihçi, Bermekiler devrinde, zaman zaman tekrarlanan bu toplantıları anlatırken sünnî, şiî, haricî, mutezili, imamî, Zerdüşti âlimler bir araya geliyordu, hattâ depedüz mülhitler bile alınıyordu."IDG.s.36.

Bernard Lewis. Ünlü oryantalist. doktorasınıysa İslam Tarihi konusunda yaptı. Paris Üniversitesi'ndeki araştırmaları sırasında Türkçe öğrendi. 1938 yılında ders vermeye başladı. 1974'e kadar Londra Üniversitesi'nde, 1974-1986 arasındaysa Princeton Üniversitesi'nde hocalık yaptı. 1998 yılında Atatürk Barış Ödülü'nü aldı. Araştırma alanları Ortaçağ İslam Dünyası, günümüz Ortadoğusu ve Osmanlı İmparatorluğu'dur. "Müsteşrik Bernard Lewis de aynı kanattadır. "Aralık 1876'da Ali Suavi ve İngiliz karısı, Disraeli'nin şahşî bir görevlisi olarak Türkiye'yi ziyaret eden İngiliz parlemento üyesi H.A.M. Butler-Johnstone'ı misafir ettiler." Mağ.s.148.

Bernardin de Saint-Pierre: (1737-1814). Fransız roamantik yazarı. Hint kültür ve medeniyeti ile yakından ilgilenmiş ve Hindistan'a yaptığı bir seyahatin neticesinde Hintli Kulübesi adlı bir eser yazmıştır. "Anquetil–Duperron'dan üç beş yıl sonra, hemen aynı kıyılarda bir ikinci seyyah dolaşıyordu, edebiyatta Anquetil'inkine benzer bir devrim yaratacak olan bu yolcunun adı Bernardin de Saint-Pierre'di. (1737-1814)." BDE.s.34.

Berry: Fransa'da bir şehir. **"**Saint-Simon'a yüklediği suç oldukça agır: Kral ailesine saygısızlık ve Berry dükü'nün katline katline manevi istirak."SSSS.s.34.

Bertold Brecht: (1898-1956) Fransız şair, tiyatro yönetmeni, oyun yazarı ve kuramcısı. Başarılı oyunlarından başka kuramsal yazıları ve uygulamada getirdiği yeniliklerle de 20.yy tiyatrosuna yön vermiş öncülerdendir. Geliştirdiği "Epik Tiyatro" anlayışıyla

devrim yaratmış, çağdaş siyasal ve maddeci tiyatronun önde gelen temsilcilerinden olmuştur. "Filanın Baytekin'i Bertold Brecht'dir, falanınki André Bretondur, feşmekanınki Sartre, Joyce ya da Garaudy!" UU.s.30-31.

Beş Oklu: Hint mitolojisinde istek tanrısı Kama'nın ünvanlarından birisi. "Bir karısı Şefkat, Kama'nın, öteki Şehvet..ve adları saymakla bitmez: Beş Oklu, Gönüllerde Doğan, Sarhoş Eden, Öldüren." BDE.s.181.

Beyaz Geceler: Rus Romancı Fyod Mihailloviç Dostoyevskiy (1821-1881)'nin 1848 yılında yazdığı romanı. **"**Sonra Kumarbaz, Beyaz Geceler ve Budala. Hiçbirinde aradığımı bulamadım." Mağ.s.272.

Beyaz Lisan: Yahya Kemal'in dilin bütün arızalarından temizlenmesi lekesiz ve pırıl pırıl bir ifade vasıtası haline gelmesi manasında kullandığı bir edebiyat terimi. "Beyaz Lisan bir şairin uydurduğu talihsiz bir terkip." Kİ.s.238

Beyazıt-ı Bistami: (..?- 874). IX. Asır İslâm âlimi ve mutasavvıfı. "Beyazıd-ı Bistami, 'yılan derisini nasıl atarsa, ben de öyle sıyrıldım benliğimden, sonra kendime baktım, ben, o olmuşum' diyordu." BDE.s.248.

Beyoğlu: İstanbul'da bir merkez ilçe "Osmanlı Bankası, nişanlar, sefâret baloları ve Beyoğlu'nu zevk panayırına çeviren şuh aktrisler." BÜ.s.135.

Beyrut: Akdeniz kıyısında bir şehir. Lübnan Devleti'nin başkenti. "İskenderiye, Beyrut, Sur, Akka limanları Kafkasya, İran, Arabistan veya Afrika bölgelerine doğru uzanan ticaret yollarının köşe taşlarıydı." BFH.s.89.

Bhagavad-Gita: Mahabharata'nın en önemli bölümü. Hinduların en kutsal metni.18 bölümden ve 700 dizeden oluşmaktadır.Acuna ile Krişna'nın Kurukşefra savaş alanında karşılıklı konuşmaları anlatılır. "Jones, Colebrook ve Wilkins on yıl içinde Sanskritçe'nin belli başlı şaheserlerini, "içerdikleri destan boyutu, metafizik derinlik, klasik zerafet , saf ahlâk anlayışıyla Hint dehasının mükemmel bir şekilde yansıdığı en çnemli eserler olan" "Bhagavad-Gita" yı (1784), "Hitopadesa"yı (1787), "Şakıntala"yı (1789), "Gita-Govenda"yı (1792), Batı Kütüphanesine kazandırırlar." BDE.s.40.

Bhagavata-Purana: Kutsal Tanrı Bhagavat'a ilişkin antik hikâye metinleri olan 18 puranadan birisidir ki 10 kitaptan, 332 bölümden ve 18000 dizeden oluşmaktadır. " 'Daphné'yi Hint'in tesiri ile kaleme alır. Bhagavata-Purana'yı "harikulade bir şiir ve his kaynağı" olarak vasıflandırır." BDE.s. 63

Bharata: Hint kahtamanı ve Bharata kabilesinin kralı. "Duşyanta ile sakuntala'nın oğlu. Birinci karısından Rama doğar .ikincisinden Bharata." BDE.s.153.

Bhasa: (IV-V) asırlarda yaşadığı sanilan Hint şairi. "Bu devrin iki büyük şairi var: Bhasa ve Kalidasa, birincisi Budist, ikincisi Brahman." BDE.s.92.

Bianchi: Thomas Xavier de Bianchi (1783-1864). Fransız Türkolog. "1833'de İstanbul'da 1834'de Türkçe-İngilizce-Fransızca Sözlük Bianchi Türkçeden-Fransızcaya Lügatı'nı yayımladığı için Redhouse'un kitabı basılmaz."Kİ.s.269.

Bible: Biblia. Yahudî ve Hristiyan dinleri için kutsal olan metinlerin bütünü için kullanılan isimdir. Bible yahut Kitab-ı Mukaddes Eski Ahit ve Yeni Ahid olmak üzere iki ana bölümden oluşur. Bu ana bölümler de kendi arasında değişik konuları kapsayan bölümlere ayrılmışlardır. "Medeni dünyanın bütün düşüncesi, bütün inançları, bütün bilgeliği Bible'de toplanmıştı." IDG.s.87.

Bihar: Hindistan'da merkezi Patna olan bir eyalet "Muhammet Gori'nin:Komutanlarından Bahtiyar'ın 1193'de Bihar'ı fethetmesi sonucu, Bengal'in büyük bir kısmı Müslümanlar'ın eline geçer ve Hindular'ın çoğu Müslümanlığı kabul eder."BDE.s.282.

Bihari Lal: Bihari Lal (1603-1663). XVII. asır Hint şairleri. "17.asırda Krişna ile Rada'nın aşklarını terennüm eden Biharilal bile Sattasai'nin taklitlerinden ilham almış." BDE.s.180.

Bilge Güney: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. "Evine dönen Kostak, birden New York Times Ankara temsilcisi Bilge Güney'in vatandaşlıktan iskatını hatırlar" KA.s.354.

Bilgi Yayınevi: Ahmet Tevfik Küflü tarafından1965 yılında Ankara'da kurulan yayınevi. "Son çeviri Bilgi Yayınevi'nde çıkan Bertan Onaran'ın Don Kişot'u." KA.s.210.

Binbir Gece: Bkz. Binbir Gece Masalları. "Binbir Gece ile veya Siret-i Antel'le ciddi olarak meşgul olduğu da şüphelidir." KA.s.326.

Binbir Gece Masalına: "Dufour, klasik Fuhuş Tarihi'ni Petronius'tan aldığı sahnelerle Binbir Gece Masalına çevirir." KA.s.364.

Binbir Gece Masalları: Birbiri ardına devam eden Arap masal derlemesidir. Masalların İran ve Hint kaynaklı olduğu da iddia edilmektedir. Masalların Türkçeye çevrilişi Abdülaziz zamanında Ahmet Nazif Efendi tarafından, Fransızca'ya çevrilişi 18.asın ilk çeyreğinde Antoine Galland tarafından (12 Cilt) yapılmıştır."İnsanlığın Komedyası" Batı'nın Binbir Gece Masalları." BÜ.s. 236.

Binbir Gece: Bkz. Binbir Gece Masalları. “Binbir Gece yetmiyordu onlara, yeni Binbir Gece istiyorlardı.” BDE.s.33.

Binbir Gün: Binbir Gün Masalları. Bin Bir Gece Masalları’nın tesiri ile Fransa’da Pétit de la Croix tarından 1720-1712 yıllarında yayımlanmış doğu masal derlemeleri. “Ne varki Galland’in cevirdigi “binbir gece masallari” bir sürü yeni masallara yol acar: ‘Binbir Gün’, ‘Binbir Ceyrek Saat’ ve bilhassa Mogol masalları Çin hikâyeleri gibi.” Kİ.s.316.

Bir Arap Tarih felsefesi: Bkz. An Arab Philosophy of History. "Kazim Kadri Ogan'ın tercümesi bir yürekler acısı. Beyrut üniversitesi profesörlerinden İssawi'nin değerli bir eseri: ‘An Arab Philosophy of History’ (Bir Arap Tarih Felsefesi) başlığını taşır.” SNK.s.69.

Bir Dünyanın Eşiğinde: Cemil Meriç’in Hint kültür ve medeniyetini anlattığı ilk telif eseri. Eser 1964 yılında “Hint Edebiyatı” adıyla yayınlanmıştır. “Kırk Ambar”da dünya edebiyatları kavramına dokunmuştur. “Bir Dünyanın Eşiğinde” ise dünyanın en eski edebiyatına ayrılmıştır.”IDG.s.87.

Bir Taşralıya Mektuplar: Diğer ismiyle Taşra Mektupları ve düşünceler. Blaise Pascal (1623-1662).’ın eseri. “Öfke bazen için için kükrer, Pascal’ın “Bir Taşralıya Mektuplar’ında olduğu gibi.” BÜ.s.127.

Birinci Cihan Harbi : Bkz. Birinci Dünya Savaşı.“Birinci Cihan Harbi’den sonra Almanya’da Mannheim ve Lukacs, Fransa’da Goldmann, Amerika’da Sorokin, Veblen, Znanieczki.**” SNK.s.**204.

Birinci Dünya Savaşı: 1914’ten 1918’ kadar süren dünya savaşı. “Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra onu tekrar Azerbaycan’da görüyoruz.” BÜ.s.156.

Birinci Korentililer: Bkz. Korentlilere Birinci Mektup “Birinci Korentililer’den bir iki yıl sonra kaleme alınmıştır.” IDG.s.130.

Birmanya: Diğer ismiyle Myanmar. Güney Doğu Asya’da bir devlet. “Monokültür sisteminin kuruluş sebebi bu: Brezilya ‘da kahve, Birmanya’da pirinç Güney Denizleri’ndeki adalarda baharat, Küba’da şeker kamışı, Havana’da Tütün v.s arada, Avrupa’nın talepleri artıyordu birden.”BFH.s.6.

Birmingham: Büyük Britanya’da, Ren Irmağı kıyısında bir şehir.“Watt, elli yıl önce dünyaya gelse, bu keşif hiçbir tatbik sahası bulmadan unutulup gider, Boulton’un Birmingham’daki atölyeleri olmasa muhar makinesi geliştirilemezdi.” BDE.s.75.

Bismarck: Otto von Bismarck veya Von Bismarck-Schönhausen (1815-1898). Alman devlet adamı ve başbakanı. "Bismarck 16 Misan 1869'da şunları söylemiş parlamentoda: "Ne mazinin tarihini görmezlikten gelebiliriz, ne geleceği inşa etmek elimizdedir." Kİ.s.361.

Blanqui: Louis Augute Blanqui (1805-1881).Fransız sosyalist kuramcı, siyaset devrim adamı. "Bakunin de kropotkin gibi, hassas bir insandır, cinayetten hoşlanmaz, Blanqui'cilere düşmandır." Mağ.s.175-176.

Blanquicilik: Augute Blanqui'nin düşünce ve harekatlerinden doğan öğreti. "Bakunin de kropotkin gibi, hassas bir insandır, cinayetten hoşlanmaz, Blanqui'cilere düşmandır." Mağ.s.175-176.

Bloomsbury: XX.yy. İngiltere'de sanatçı ve aydınlardan oluşan grup. Adını mensuplarının çoğunun oturduğu Bloomsbury Mahallesinden almıştır. Grubun mensupları öz olarak bayağılık üzerine kurulan medeniyetin sağlam bir temel oluşturmayacağını savunuyorlardı. "İlk Rus ihtilalcileriyle savaş sonu Bloomsbury'leri arasındaki başlıca fark: Birinciler sorumlu, ikinciler sorumsuz"." Mağ.s.107.

Bloy: Léon Bloy (1846-1917). Fransız yazar. Nalet bir adam Bloy." UU.s.219.

Boas: Franz Boas (1858-1942). Alman asıllı Amerikalı antropolog. Mesela Summer, Keller, Malinowski, Lowie, Wisler, Sapir, Boas, Benedict. ABD'de antroploji kendini,'kültür ilimi' olarak tarif eder." Kİ.s.41.

Boccace: Bkz. Baccacio. "Boccace 1358'de, Dante'nin hayatını yazar, eser daha o zamandan bir edebiyat tarihidir." KA.s.396.

Boccacio: Giovani Boccaccio (1313-1375). İtalyan yazar. "Boccacio (1313-1375), bir zaman Napoli sarayında yaşamış, vur patlasın çal oynasın" KA.s.211.

Bodin: Jean Bodin (1530-1596). Fransız filozof ve yüksek yargıç. "Büyük modern devletlerin monarşik mutlakiyete doğru çetin yürüyüşünü izlerken Machiavelli'nin Hükümdar'ı Bodin'in Devlet'i , Hobbes'un Leviathan'ı Bousuet'nin Kitabı Mukaddes'den çıkarılan Siyaset'iyle karşılaşıyoruz önce; sonra tersine bir hareketin mutlak monarşiye karşı muzaffer bir tepkinin başlayış ve ilerleyişini gösteren kitaplar: Locke'un Sivil Hükümet Üzerine Deneme'si, Montesquieu'nun Kanunların Ruhu, Rousseeau'nun Toplum sözleşmesi, Sieyés'in Üçüncü Sınıf Nedir'i?." UU.s.170.

Bodisatva: Hindistan Budist metinlerinde ve uygur dönemi eserlerimizde, mesela Kuanş im Pusar'da dini vecibelerini yerine getirerek, çeşitli bilinçlenme aşamalarından

geçerek Buda'ya veya tanrısal ayrıcalığa kavuşmak isteyen kişi. "Binlerce Bodisatva dinler Buda`yı en önemli sutra "Şeriat Lotüsü" (Saddharma-Pundarika). BDE.s..173.

Boehme: Jakob Boehme (1575-1624). Alman gizemci ve tanrıbilimci. Kutsal Kitap ve vahiy üzerine çalışmalar yaparak Kant sonrası Alman felsefesini etkilemiştir. "Byron'dan Poe'ya kadar birçok şairi etkileyen Coleridge'de de, Alman romantiklerinin harekete geçirdiği mistisizmlerden, Boehme ve Schelling'ten, yeni doğan endiyanizmden pırıltılar var." BDE.s.44.

Boethıus. Hector Boethius vaya Hector Boece (1465-1536). İskoç hümanist ve terihçi. "Boethıus Felsefenın Sağladığı Teselli adlı eserinde kültürün ne kadar izafi olduğunu açık açık söylemiş."Kİ.s.20.

Boğaziçi Üniversitesi: Robert Koleji'nin 1478 sayılı yasa ile Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlanmasıyla İstanbul'da 1971 yılında kurulan ve öğretim dili İngilizce olan üniversite. Boğaziçi Üniversitesi ,komünist yetiştirir, düşman yetiştirir." SNK.s.408.

Boğaziçi: Antikçağda bir efsaneden dolayı Bosporos Thirakios Boshoros Thracirıs (Trakya Öküz geçidi) adı verilen Marmara Denizi'ni Karadeniz'e bağlayan boğazın kıyıları ile doğuda Anadolu, batıda Rumeli yakalarındaki platonun kenarlarına kadar uzanan dik yamaçları kapsayan alana verilen ad. "Filistin'de veya boğaziçi'ndeki aşk hatıralarını tekrarlardı." KA.s.168.

Boileau: Nicolas Boileau (1636-1711). Fransız şairi. Klasizm akımının savunucarından münekkit ve edebiyat kuramcısı. **"**Klasiklerin akıl hocası Boileau, hiçbir şey gerçek kadar güzel değildir, dememiş miydi." KA.s.291.

Bombay: Hindistan'da Hint Okyonusu kıyısında bir kent. "Abdülhak Hâmit Bombay'dan bir iki kartpostal getirdi. Jur.I.s.148.

Bonald: Louis Bonald (1754-1840). Fransız yazar ve felsefeci."Birinci düşünceyi aristokratik ve teokratik mektep temsil eder, Bonald'ın Maistre'in, Lamennais'nin mektebi; ötekini liberal mektep, Benjamin Constnt'in, 'Minerve' yazılarının mektebi." SSSS. s.50.

Bonapart: Napolyon Bonaparte, (1822-1891) Fransız İmparatoru ve general. Pulto vapura binmiş, Jason yelkenlisiyle**/** Hem Marseyyez, hem Eşil... Tayf da orda melek de.../ Elektr'in kapısında Capanee beklemekte,/ Ve Lodi köprüsünde Bonapart ayaktadır;/ Neron ayakta Mesih kıvranmaktadır,/İşte tahtın uğursuz, korkunç, kasvetli yolu;Terle, çamurla, kanla, gözyaşıyla yoğrulu."UU.s.344.

Bonn Üniversitesi: 1818 yılında Almanya'nın Bonn şehrinde kurulan üniversite. "Bhagavad-Gita'yı aslından okumak için Sanskritçe öğrenen üstad, Hint edebiyatının birçok eserlerini Almanca'ya kazandırmış, Bonn Üniversitesinde Sanskritçe hocalığı yapmış." BDE.s.56.

Bonn: Almanya'da Ren Irmağı kıyısında bir kent. "1841'de felsefe doktorasını veren Marx Lena'dan Bonn'a gider." SSSS.s.114.

Boratav: Pertev Naili Boratav (1907-1998) Türk halk edebiyatı Profesörü. "Güzin hanım,takip edilmesi gereken yolun Boratav tarafından keşfedildiğini söylüyor: Türk folklorü ögelerini belirtmek lazımmış Tanzimat romanlarında." Kİ.s.248.

Bossuet: Jacgues-Benigne Bossuet (1627-1704). Fransız yazarı. Hitabet türünün en önemli yazarlarından biridir. "Ama bu insan bir Racine veya bir Bossuet olduğu zaman, eserindde kendini sergilemez pek;hatta mektuplrında bile 'ben'ini ifşâ etmekte çekinir;geçicinin arkasında ezeliyi arızi arkasında değişmez'i arar ve yakınlaşmak ister. KA. s.76.

Bougle: Célestin Bogle (1870-1940). Fransız toplum bilim profesörü. "Devrimci bir kanat. Bougle ile Halevy'e göre, Kremlin'e yerleşen Lenin," Kapital'in üç cildini yazı masasına koyarken, çarların sarayına Saint-Simonculuğun aşırı sol kanadı otağ kuruyordu." SSSS.II.s.110.

Bourget: Paul Bourget (1852-1935). Psikolojik romanlarıyla ünlü Fransız realist yazarı. "Balzac'ın devamcıları, daha da çok en ünlülerinden biri olan Bourget hocamız, insanoğlunu aile ile, toplumla ilişkileri açısından incelemiş." KA.s.260.

Boynu Halkalı Kumru: Kelile ve Dinme'de anlatılan bir hikâye adı. Hikaye hayvanlarınavcıların tuzaklarından ve diğer başka tehlikelerden, karşılıklı yardımlar sâyesinde nasıl kurtulduklarını anlatır. "Topluluk, adını Kelile ve Dimne'deki Boynu halkalı kumru hikayesinden almış." IDG.s.48.

Brahma: Hindu tanrılarının en önemlilerinden biri. Hindu inanışına göre İlk yaratılan ve her şeyin yaratıcısı Brahma'dır. "Ve bu yumurtadan kendisi doğdu. Kendisi: Brahma, bütün kâinat'ın atası." BDE.s.324.

Brahman: Başlıca dört Hindu kastı arasında en yüksek kastın, ruhani kastın üyesi. "Ötelerin ötesidir, Brahman, yücelerin yücesi."BDE.s. 118.

Brahmana: Kuzey Hindistan'da MÖ. X.veVII asırlar arasında yazılmış, Kurban meresimlerinin anlamını ve din adamlarının eylemlerindeki simgeleri açıklayan felsefî

nitelikli düz yazılar ve yorumlar. **"**Rig-Veda'nın iki, Sama'nın on, Atharva'nın bir, Yacur'un iki Brahmanası var." BDE.s. 112.

Brahmanlar: Hindistan'daki Brahmanizm dinine mensup olanlar. "Zerdüşt'le, Sabii'lerin (kısmen de brahmanların ve belki de Budistlerin) fikirleri iç içe idi.'' IDG. s. 46.

Brahma-Samaç: Brahman derneği. 1828'de Kaltüta'da, Ram Mohan Roy tarafından kurulan, tanrıcı neformcu Hindu hareket. Hareket özetle Hinduluğu yeniden yorumlauyarak tanrıcı değerleri yüceltmeye çalıştı, kast sistemini, çok tanrıcılığı, puta tapıcılığı ve Ruhun beden değiştirmesi gibi anlayışları kaldırmak için gayret gösterdi. "Bu yavuz iman ihtilâlcisinin karşısında bütün mabetler kapılarını kaparlar,Roy bütün inançları,bütün insanları,bütün mabetleri bağrına basan bir mabet açar 1828'de:''Brahma-Samaç." BDE.s.273-274.

Braudel: Fernand Braudel (1902-1985) Fransız tarih profesörü ve yazar. **"**İtalyan Ansiklopedisi'ne yazdığı medeniyet maddesinde Braudel iki kelimenin aynılığı üzerinde durur.**"** SNK.s.304.

Brezilya: Güney Amerika'da başkenti Brasilia, pesmi dili Potekizce olan ve 22 eyaletten oluşan devlet."Monokültür sisteminin kuruluş sebebi bu: Brezilya 'da kahve, Birmanya'da pirinç Güney Denizleri'ndeki adalarda baharat, Küba'da şeker kamışı, Havana'da Tütün v.s Arada, Avrupa'nın talepleri artıyordu birden." BFH.s.6.

Brihaspati: Rigveda tanrılarından kurbancı ve aracı tanrı. Kelamın efendisi ve Eskilerin Kralı gibi ünvanlarla da anılan Brihaspati'ye bir çok eser mal edilir. "Brihaspati'nin bu taşlamalarından bütün bir felsefe mektebi doğmuş." BDE.s.121.

Brihatkata: Büyük anlatı anlamına gelen, Gunadhya'nın keleme aldığı sanılan Hint hikayeleri derlemesinin adıdır. "Eski Hint'te edebî hikâyelerin tek kaynağı: 'Brihatkata' (Büyük Roman)." BDE.s.236.

Britanica: Bkz. Britannica Ansiklopedisi. **"**Britanica'da şunları okuyoruz: "Ephraim Chambers, 1728'de Cyclopedia'sını yayımladı." IDG.s.16.

Britanya adaları: Büyük Biritanya'ya komşu adaları ve İrlanda adasını kapsayan, Kuzey denizi ve Marş denizi ile kıtadan ayrılan Avrupa'nın kuzey batısında takımada. Britanya adalarında kurt sürüleri dolaşırken, Himalaya dorukları bu sesle ürpermişti." BÜ.s.278.

British Museum: İngiltere'de 1753'te Hans Sloane'den satın alınan sanat eşyaları koleksiyonu ve kütüphane çevresinde kurulan müzenin adı. "Lexicon'un İstanbul'daki

tabilerin cimriliği yüzünden makaslanan müsveddelerinin tamamı British Museum'da kadirşinas ilim adamlarını beklemektedir." Kİ.s.271.

Broch: Hermann Broch (1886-1951). Kendini tamamen edebiyata verebilmek amacıyla sanayiciliği bırakan Avusturyalı romancı. "Sonra şakirtler:Galsworthy, Thomas Mann, Broch, Marcel Proust, Jules Romains." KA.s.140.

Brockelmann:Carl Brockelmann (1868-1956). Alman şarkiyatçı ve Türkolog. "Konu üzerinde son büyük eser Brockelmann'ın iki ciltlik «Arap Edebiyatı Tarihi»dir." K.İ.s..300.

Brontë Kardeşler: İngiliz kadın romancılar. Charlotte (1816-1855), Emily (1818-1848) ve Anne (1820-1849)'den oluşan üç kadın kardeşin oluşturduğu edebiyatçılar grubu. "İngiltere'de de modern hikâye, Jane Austen, Brontë kardeşler gibi kadın yazarlarla başlar." KA.s.136.

Brumaire: Fransız cumhuriyet yılının 22 ya da 23 Ekimden başlayan ve 21,22, veya 23 kasımda sona eren ayı. "Touchard'ı dinleyelim: "Brumaire'deki hükümet darbesi, Directoire'a son verir"." Mağ.s.113.

Brunetiere: Ferdinand Brunetiere (1849-1906). Fransız edebiyat eleştirmeni ve ünlü La Revue des Dexsm Mondes dergisi yönetmeni. "Brunetiere genel evrim teorisine dayanarak edebiyatın dalların gelişen ve birbirinden doğan gerçek türlermiş gibi incelemeğe kalktı." Mağ.s.242 **.**

Bruno Bauer: (1809-1882). Alman eleştirmen ve filozof. Çeşitli eserlerinin hemen hemen hepsi İncillerin eleştirisini ihtiva etmektedir. Mesela: Yuhanna'ya göre İncil'in Eleştirisi, İlk üç İncil'in eleştirisi ve Aziz Paulus'un Mektuplarının eleştirisi. gibi. "Bruno Bauer, Ruge, Koepen.. Hepsi de bir parça Gans'ın etkisiyle sola yönelmiş, Gans'ın daha doğrusu Gans Saint-Simonculuğunun." SSSS.s.113.

Brunschvig: Leon Brunschvicg[1] (1869-1944). Kant eleştiriciliğinin ortaya koyduğu problemleri yeniden ele alan Fransız filozofu. "20. asrın baslarında Boutroux, Brunschvig ve Bergson Laplace ve kant'in anladigi manada kati bir determinizmi insani sahada Kabul etmezler ve determinizme ilk darbeyi indirdiler." SNK.s.37.

Bruntiere: Ferdinand Bruntiere (1849-1906). Fransız edebiyat tenkitçisi ve yazar. Fransa'nın en uzun ömürlü dergilerinden olan Revué des Deux Mondes'in yöneticisi. "Bruntiere'in Revue des Deux Mondeks'daki Le Roman Experimental, (14 Şubat

[1] SNK kitabının 37. sayfasında Brunschvig şeklinde ismi Brunschvicg şeklinde olmalıdır.

1880) ve Les Romanciers (15 Eylül 1881) makalelerini görmüş olsa o kadar aşırı bir hayranlığa kapılmayacaktı." KA.s.290.

Brutus. Cicero'nun nutuk sanatı üzerine yazdığı eseri. Roma belegat sanatını tarihinden bahseden eserin eserin MÖ.46 yıllarında yazdığı sanılmaktadır "Brutus'de Latin edebiyatçını özgün olduğunu anlatan yazar, modern okuyucuya aşinası olduğu bir edebiyat tarihi dersi verir."KA.s. 389-390.

Brütüs. Marcus Junıus Brütüs (MÖ.85-MÖ.42) Romalı siyaset adamı ve yazar. "Erdem sen ne boş bir kelimesin" sözünün sahibi. Sezar'ın "sen de mi Brütüs" sözünün muhatabı. Kendisini affeden, koruyup kollayan Sezar'a karşı girişilen süikasta katıdı. "Sezar Sezar'ı yıkan Brütüs'te, istibdası deviren çağdaşlarımızın kudret ve emellerini bulmuyor muyuz? KA. s.304

Bu Ülke: Cemil Meiç'in 1974 yılında yayımladığı eserinin adı. **"**Bu Ülke'yi matbaaya vermiştim.**" Jur.II.s.**187.

Buchez: Philippe Joseph Benjamin Buchez (1796-1865). Fransız filozof ve siyaset adamı. "Bu teşebbüs Saint-Simoncuları ikiye ayırdı: Bazard aşırı dincilerden ayrıldı. Buchez, Pierre Leroux ve Carnot onu takip ettiler." SSSS.s.101.

Buckle: İngiliz tarihçi ve yazar. (1821-1862). 1857 yılında yazdığı İngiliz Medeniyeti tarihi adlı esriyle ün yapmıştır. "Buckle da İbn-i Haldun gibi kendinden önceki tarihçileri, daha doğrusu tarihi tenkitle başlar." UU.s.240.

Buda: (MÖ.563-483) Budizmin kurucusu. "Buda'yla Konfiçyüs'ün sesi uzun zaman erişemez Avrupa'ya ve Asya'nın hikmetini tek başına Zerdüşt temsil eder." BÜ.s.145

Budala: Dünya ve Rus Romanının en önemli simalarından biri olan Fyodor Mikhailoviç Dostoyevski (1821-1881)'nin 1868 yılında yayımladığı romanı. "Sonra Kumarbaz, Beyaz Geceler ve Budala. Hiçbirinde aradığımı bulamadım." Mağ.s.272.

Budizm: MÖ. 563-483 yılları arasında yaşamış olan Buda tarafından MÖ. VI. yüzyılda Hindistan'da doğmuş evrensel bir din. Buddizmin din, mezhep, tarikat ya da felsefi ekol tanımlamalarından hangisine girdiği yolunda tartışmalar vardır. "Filhakika "Venedik Taciri" nin dayandığı iki hikayenin de kaynağı budizmdir." BDE.s.40.

Bugünkü Oryantalizm: Edward Said'in "Oryantalizm" isimli eserinin üç ana kısmından üçüncü kısmının genel başlığı "Bugünkü Oryantalizm baslığı altında gelişen uçüncü kısım ise, önceki oryantalizmin bittigi yerden, yani 1870'lerden baslar." Kİ.s.67.

Buhara: Özbekistan'da Zerafşan Vahasaının batı ucunda Kızıl Kum çölü kenarında bulunan tarihî Türk-İslâm şehri. "980'de Buhara civarında doğmuş,Sâmanilerden Mansuroğlu Nuh'un saltanatı döneminde Babası Belh'den gelmiş." Kİ.s.183.

Buhari: (H.194-256/M.810-869) Hadis bilginlerinin ileri gelenlerinden biri. 21 Temmuz 810 tarihinde Cuma günü Buhara'da doğmuştur. Bundan dolayı da Buhârî nisbetiyle anılmasına sebep olmuştur. On bir yaşında hadis öğrenmeye başladı. Onaltı yaşında annesi ve kardeşi Ahmed'le birlikte hacca gitti. Annesi ve kardeşi Buhârâ'ya dönerken, kendisi ilim öğrenmek isteğiyle Mekke'da kalarak tahsiline devam etmiştir. (210 h./825). "Modern bir yahudi alimi, Hirschfeld Hicret olmasa İslamiyet olamazdı. Medine'de yahudiler olmasa, Hicret diyecek kadar aşırılığa kaçmıştır.Buhari'nin topladığı hadislerden biri müminlere şu buyruğu verir: Yahudilerle savaşacaksınız, bir yahudi bir taşın arkasına saklandı mı, taş dile gelecek ve ey Tanrı kulu, arkama bir yahudi gizlendi, onu katlet diyecektir." Kİ.S.152.

Burbon'lar ve Stuart'lar: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1822 yılında kaleme aldığı eserin adı. "Burbon'lar ve Stuart'lar, 1822 (Des Bourbons et des Stuarts) ." SSSS.s. 152.

Burckhardt: Jacob Burckhardt (1818-1897). Eserlerini Alamanca yazan İsviçreli tarihçi yazar. "Burckhardt, İtalyan Rönesans Kültürü (1860) adlı eserinde bizi Guziot'nunkinden çok farklı bir dünyaya götürür." UU.s.99.

Bureau des Longitudes üyelerine Mektuplar: Saint-Simon (1760-1825)'in 1808 yılında yazdığı eserinin adı. "Bureau des Longitudes üyelerine Mektuplar,1808 (Letters au Bureau des Longitudes)." SSSS.s. 150.

Burhan Felek: Burhan Felek (1889 - 1982). Türk spor adamı ve gazateci. "Evde babasından duysuğu Türkçeyi konuştu, okumaktan vazgeçti, yahur Ulunay'ı, Burhan Felek'i, Vâ-Nûyu okudu. Jur.I.s.140.

Burhan-ı Katı: Tebrizli Hüseyin bin Halef'in Farsçadan Farsçaya olarak 1652 yılında yazdığı lügat. Burhan-ı Katı'yı Mütercim Ahmet Âsım Efendi 1791-1797 tarihleri arasında tercüme ederek Sultan III.Selime sunmuştur. "Tebriz'li Hasan Burhan-ı Kati'yi hazırlar.Acemcenin en mükemmel lügatıdır." SNK.s. 321.

Burke: Edmund Burke (1729-1797). İngiliz siyaset adamı ve yazar."Burke, 1300 yılda kurulan bir düzenin, bir günde yokedilmesini insallık tarihinin en meşum günü sayar". SNK. s.178.

Bursa: Marmara bölgesi'nde Uludağ'ın eteklerinde kurulan tarihi Türk şehri. "Hazret aynı zamanda hem Hicaz'da, hem İstanbul'da, hem Bursa'da, hem de Simav'da bulunmaktadır." Mağ.s.157.

Bursalı Tahir: (1861-1924) Osmanlıların son devirlerinde yetişmiş araştırmacı, yazar ve siyaset adamı. Sultan İkinci Abdülhamit Hanı tahttan indirmek için çalışan İttihat ve Terakki Cemiyetine girdi. Rumeli'deki subayların arasında gelişen Genç Osmanlılar hareketine katıldı. Vatan ve Hürriyet Cemiyetine de üye oldu. Meşrûtiyetin ilân edilmesinden sonra Bursa Mebusu (millet vekili) seçilerek Mebusan Meclisine girdi. Ancak yaptığı bir devre milletvekilliği sırasında, Sultan İkinci Abdülhamîd Hana karşı cephe alanların aldatılmış veya devlet düşmanı olduklarını görerek siyâsî hayattan çekildi. "Bursalı Tahir'e göre Suavi: "Eshab-ı faziletten bir harika-i zeka" (Osmanlı Müellifleri, C. I, 1914);" Mağ.s.145.

Businessman: İngilizce bir kelime olup önemli iş adamı manasına gelmektedir. Itlaya'nin bezirgan cumhuriyetlerinden bugunun Amerikan businessman'lerine kadar hepsinde musretek bir yan var: Kazanc hirsi. Sosyalizmden kasdedilen bugun ilmi sosyalizmdir, Marksist sosyalizmdir." SNK.s. 163.

Büchner: Ludwig Büchner (1824-1899)[1]. Maddeci Alman filozofu. Madde ve Kuvvet isimli eseri meşhurdur."Büchner'den Le Bon'a yani fizyolojiden sosyolojiye atlar." BÜ.s.160.

Büyük Britanya: İskoçya Wales ülkesi ve İngiltere'yi kapsayan Britanya takımadalarının en büyüğü. "Oysa Galya gibi Latinleşen,fakat fatihleri bir buçuk asır putperest kalan Büyük Britanya'da,sanat,endüstri,toplum,dil,her şey yok edilir." Mağ.s.30

Büyük Doğu: 1943 yılında Necip Fazıl Kısakürek'in kürduğu ve başyazarlığını yaptığı haftalık gazetenin adı. "Yani dilimle zevklerimle, heyecanlarımla, yarımla Büyük Doğu kadrosundayım."Jur.I.s.361.

Büyük Frederik: Frederik II (1712 ?). Büyük Frederik adı ile de tanınan Prusya Kralı."Büyük Frederik de, Voltaire gibi düşünür: 'En parlak zekâların karardığı oluyor: Richelieu Vasiyetname'yi yazıyor, Newton Vahiy Kitabı'nı."UU.s.33.

Büyük İhtilal: Fransız İhitilali. "Bu kasvetli hava Büyük İhtilâl'den sonra esmeye başlıyor Avrupa'da. BÜ.s.167.

---

[1] SNK'de **"**Baha Tevfik, Louis Büchner'in Madde ve Kuvvet'ini çevirmişti." SNK.s:279. cümlesinde bahsi geçen kişi aynı kişi olmasına rağman yazarın ilk adı yanlış yazılmıştır. Bu hatanın muhtemel sebebi SNK'nin Ümit Meriç'in ders notları olmasıdır.

Byron: Lord Byron (1788-1824). İngiliz şairi ve tiyatro yazarı. Childe Harold'un gezisi en önemli eseridir. "Byron haklı: Rousseau'yla bir çağ başlıyor." Jur.I.s.105

C. Lombroso: Cesare Lombroso (1835-1909).İtalyan Kriminoloji uzmanı ve yazar. **"**C. Lombroso Suçlu Adam'ı sırf anarşist tipleri tesbit için kaleme aldı." SNK.s. 311.

Cabanis. Georges Cabanis (1757-1808). Fransız hekim ve filozof. İdeologların en mühim temsilcilerinden biri olan, maddeci ve duyumcu görüşlere dayanan Cabanis görüşlerini Rapportdu physique et du moral de I'homme (İnsan, fizik ve ahlâkın ilişkisi (1802) isimli eserinde ortaya koydu."İdeolog Cabanis'i, Destartes'cı materyalizmin sonsözü olarak selamlayan ve Sosyalizmi bu materyalizme bağlayan Marx da ideolojiyi eski itibarına kavuşturamaz." UU.s.262

Câbir ibn Hayyân: Ebu Musa olarak da bilinir 800 yıllarında yaşayan Kûfe'de doğan arap simyacıdır. İmam Cafer-i Sadık'ın talebesi olduğu sanılır. Metallerin başkalaşmasını gösterdi, ancak bunların oluşumunda gökcisimlerinin etkisini öne.Semedi. Sülfürik asit, nitrik asit ve kral suyunu bulduğu tahmin ediliyor. Sayıları yüzleri aşan kitapları Summa perfectionis adıyla Latince'ye çevrilmiştir bu eserler bilinen en eski kimya kitabıdır. "Kardeşler de Câbir ibn Hayyân gibi Mizan'ı, metafizik bir prensip mertebesine yükseltilir."IDG.s. 44.

Cabir Külliyatı : Ebu Musa olarak da bilinen Câbir ibn Hayyân'ın sayıları yüzleri aşan kitaplarının adıdır. Eser, "Summa perfectionis" adıyla lâtince'ye çevrilmiştir. "İslam dünyasında da Cabir Külliyatı diye bir şey var." IDG.s.59.

Cahit Tanyol: 1924 Sosyoloji profesörü ve gazete yazarı yılında Nizip'te doğdu. "Biz çocukları alıyoruz mektebe,ilk okuldan itibaren başlıyoruz Atatürkçü yapmaya. Sonunda ya Marksist oluyorlar ya Nurcu olup çıkıyorlar diye Tanyol söylemiş." SNK.s. 394.

Câhiz: Al- Cahiz Abu Osman Amr b. Bahr (766-869). Meşhur Arap nasiri ve ve Basra Mutezile kelamcılarının ileri gelenlerinden. "Câhiz (772-870)için dünya şiiri Yedi Aşkı şiriyle başlar."KA.s.92.

Caize: Eskiden şairlerin yüksek mevkilerde bulunan kişilere sundukları medhiyeler karşılığında aldıkları hediye. "Caizeyle yaşar bu şair, sık sık tertiplenen yarışmalara katılır." BDE.s.285.

Calabra: İtalya'nın yarımada kesiminin güneyinde Catonzora,Cosenya Reggio illerinden oluşan bölgeye verilen isim**.** İlk defa kim söylemiş bu hikmeti? XII. asırda

yaşayan ermiş Joachim de I'Fore, Calabra'daki manastırda Aziz Yohanna İncilini okuduktan sonra mı? IDG.s.154.

Caliban: Shakespeare'in Fırtına (The Tempest) isimli romanındaki canavar. Büyücü bir kadınla bir iblisin oğlu olan bu vahşî yaratık her şeye başkaldırır ama her seferinde Prospero'nun büyüsüyle yatışır. Caliban aynı zamanda Ernest Renan tarafından Shakespeare'in The Tempest'ine tenkit olarak yazdığı eserinin adıdır."Shakespeare'in 'The Tempest'ine zeyl olarak kalema aldığı 'Caliban'deemokrasi aşıklarını ibretle düşündürecek korkunç bir hiçviyedir."Kİ.s.190.

Calvin: Jean Calvin (1509-1964). Asıl adı Cauvin. Hristiyan ilahiyatı uzmanı ve Protestanlığı kuran papazlardan **"**Calvin bu inancı şöyle özetlemiş -Beşer aklı dünyanın en tehlikeli vebasıdır."IDGs.170

Cambridge: İngiltere'de Cam Irmağı kıyısında bir şehir. "Kendisi de Cambridge'de hocalık yaptı, terbiye üzerine bir eser yazdı ve bir Latince ders kitabı hazırladı." KA.s.112.

Campanella:Tommaso Campanella (1568-1639). İtalyan filozofu. Güneş Ülkesi (Civitas Solis) veya Güneş beldesi isimli eser önemlidir. "Avrupa'da Thomas Morus Ütopyası'nı Campanella'nın güneş beldesi takip eder."SNK. s.77.

Candidas. Badu Candidas XIV. Asrın sonlarında yaşatan bengalli şair. "Buna mukabil, Hint-Arya dilleri edebi bir kişilik kazanır. Bilhassa Hindice, Bengalce, Maratca, Güceratca. Bu edebiyatların altın çağı 1400 yıllarında başlar, en büyük temsilcileri Candidas, Vidyapati, Surdas ve Tulsidas." BDE.s.93.

Candide: Candide ya da İyilik Serlik Üstüne. Voltaire'nin 1759 yılında yzdağı hikâyesi. "Voltair'e gelince Candidedeki bütün karamsarlı k, üstadı, terekki felsefesine katılmaktan alıkoymaz." Mağ.s.187.

Cankaya: Ankara'da bir Merkez ilçe. Çankaya Köşü diye ifade edilen Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı burada bulunduğu için Çankaya ile cumhurbaşkanlığı da kastedilir."Muhakkak olan su ki, Bilgi dergisinde yayimlanan bu makale Mustafa Kemal tarafindan okunmuş ve beğenilmiş.1930'da Çankaya'da cumhurbaşkanı ile karşılaşan Velidi iltifata mazhar olmuş." IDGs.232.

Canstein Bible İnstitute:1710 yılında Almanya'da kurulan Kitab-ı mukaddes cemiyetinin adı. "Almanya'da 1710'da kurulan Canstein Bible İnstitute." IDGs.132.

Canterbury Hikayeleri: 14. asır İngiliz şair ve yazarı. Geoffroy Chaucer (1340-1400)'un 1390 yılına doğru yazdığı sanılan ve 1478 uılında başılan Canterbury

masalları ya da hikayeleri diye isimlendirilen eseri. Eser, Aziz Thomas'ın mezarını ziyarete giden 31 Hristiyan hacı adaynın sırayla nalattığı hikayelerle başlar ve eğlendirici masallar, saray hikayeleri, sofuluk, hayvan hikayeler ile devam eder. "Canterbury Hikayeleri'nde Geoffroy Chaucer'ın (1340-1400) çizdiği portreler canlı ve somut. KA.s.213.

Canterbury: Büyük Britanya'da bir şehir. "Canterbury baş piskoposuna göre Hikimdar'ı şeytan yazmıştır." SNK.s.18

Cantu: Cesare Cantu (1804-1895). İtalyan tarihçi ve siyaset adamı. "Ahmed Midhat, "Mufassal" adlı büyük eserinde, o zamanlar pek makbul olan Cantu'nun eserini, Avrupa'nın tarihine ait kısımlar için esas itihaz etmiş, Osmanlı mebahisinde Hammer'in malubatını tenkitsiz ve tahkiksiz bir şekilde kitabına geçirmiştir" Kİ.s.105.

Captive Lady: Bengalli şair ve yazar Madusun Datta (1824-1873)'nın İngilizce şiir kitabı. "1843 Hristiyan olan bu Hindu'nun Captive Lady adlı İngilizce şiiri büyük bir ilgi toplar." BDE.s.275.

Carbonariler: Carbonariler,[1] Fransa'da Carbonarolar tarafından 1807-1812 yılları arasında kurulduğu sanılan kökü masonluğa dayanan Carboneria derneğine mensup olanlar. **"**Carbonariler'in rüyasını yaşadılar Genç Osmanlılar Devlet-i Aliye'de." SNK.s.283.

Carlyle: Thomas Carlyle (1795-1881). İskoç Yazar. "Carlyle gibi düşünürler: Şiddeti adaletin eline vermek yanlıştır. Şiarı: Pasif direnme." Mağ.s.170.

Caron: François Coron (1600-1673). Hollandalı sömürge yöneticisi. Hayatının büyük bir bölümünü Hindistan ve Japonya'da geşirmiş ve Hint ve Japon kültürünü araştırmış. "Caron'dan bahseden yok. Sadaka'ya benzer bir alaka." Jur.I.s.147.

Casaubon: İsaac Casaubon (1559-1614). Calvinci Fransız yazarı ve hümanisti. **"**Daha sonraki Fransız hümanistlerini şöyle sıralıyabiliriz: Stephanos, Scaligar, Dolet, Ramus, nihayet Rabelais, Mountaigne ve Casaubon." KA.s.111.

Cassiodore: Flavius Mağnus Aurelius Cassiodore (490-580). Romalı siyaset adamı ve yazar. Ortaçağ kültürüne ışık tutan kişilerden biridir. "Ayakta durmak isteyen batı kültürü, altıncı yüzyılda yeni bir derleme hazırlar . Cassiodore'un Institutios'u."KA.s. 392.

[1] Kelimenin yazılışı Carboneria şeklindedir.

Castel: Edmund Castel (1606-1685). İngiliz şarkiyatçı. ″Sonra İslam dilleri konusunda himmet harcıyan çeşitli avrupalılar : Erpenius, Megiferus, Golius, Castel'in yedi dil üzerine tertiplenen sözlüğü.″ IDG.s.86.

Catakamla: Dördüncü asırda yaşadığı tahmin edilen Hint yazarı Aryaşura'nın destani özellikli eseri. "Aryaşura inanan bir adam , üslup olgun ve şairane, ama yapmacıklı değil ,arada bir satimantalizme düşüyor yazar Catakamla`daki 32 mücevherden hemen hepsi Palice yazılmış halk masallarından alma,"avadana"lar da aynı serüvenleri tekrarlar. BDE.s..175.

Cathie: Emily Bronte'nin 1874 yılında E. Bell takma adıyla yayımladığı romanı Wuthering Heights (Rüzgarlı tepe ya da Rüzgarlı Bayır)'nın kadın kahramanı. "Rüzgârlı Tepe'de Radcliff, Cathie'yi elde etmek için bütün insanları öldürmeye hazırdır ama bu cinnetin makul olduğunun veya herhangi bir sisteme dayandığını ileri sürmek akıldan geçmez." BFH.s.52.

Caton: (MÖ. 232-149) Meşhur Romalı devlet adamı. Yunan adetlerinin Roma'ya yerleşmesinden şikayetçi idi. Bu sebepten flozofların kapı dışarı edilmesini istiyordu. Kartaca'yı Roman'ın düşmanı olarak görüyor ve imha edilmesini istiyordu. Senetodaki her konusmasını aynı cümle ile birirmiş: "ve ayrıca suna kaniyim ki Kartaca mutlaka imha edilmeli. "Ahmet Bey de ihtiyar Caton gibi her ibâreyi aybı nakaratla bitiriyor: 'Delenda carthago' (Kartacayı Yıkalım)." BÜ.s.158.

Cava: Güney-Doğu Asya takımadalarında ada. "Her akşam Lizbon sokaklarında bir hayalet dolaşırmış, efendisi Camuens'e sadaka toplamağa çıkan Cavalı bir köle."BÜ.s.232.

Cavid Bey: (1875-1926) 4 ciltlik "İlim-i İktisat yazarı" ve Osmanlı maliyecisi ve maliye nazırı. "Komite hükümetinin otoritesini tahkim eden bir başka husus da Maliye Nazırı Cavid Bey'in bütçeyi dengelemek, Osmanlı bütçesinin müzmin derdi olan açığı kapatmak için bir dizi istikraz teşebbüsüne girişmesidir."." BFH.s.149.

Cavour: Camillo Benso Cavour (1810-1861). İtalyan devlet adamı."Bu parçayı (XXVI.bölüm) XVI. asrın Marseyyez'i diyor Quinet.Charles Benoist'nın tabiriyle "bir milleti dirilten çığlık", üçbuçuk asır sonra Cavaur'un, Garibaldi'nin tekrarlayacağı çığlık." UU.s.173.

Cayadeva: XII. Asırda yaşamış Hint şairi. Eseri Gita Govinda'da Krişna'yı öven 24 şarkı bulunmaktadır. **"**Lirizm, Kalidasa'da yeni açılan bir tomurcuk, Cayadeva'da bir sonbahar günü"BDE.s.202.

Cebrail: Dört büyük melekten biri. Allah'ın emirlerini peygamberlere iletmekle memur, Allah ile Resuller arasında elçilik vazifesi gören melek. "Eski felsefede, akl-ı kül ilk yaratılan; asl ve hakikat-ı beşeriye. Nefs-i natıka, cebrail, akl-ı faal; evvel-i ukulu aşare; müdebbire-i ukul: ruh-i Muhammedî." IDG.s.178.

Cedel: Sert münakaşa, tartışma, nizâ, sözlü kavga. Terim olarak mantık'ta şöyle tarif edilir: "Meşhûr olan veya doğruluğu herkesce kabul edilen şeylerden yapılan kıyastır." Bir de dilimizde bu anlamda kullanılan cidâl; mücâdele vardır. "Yazık ki müceddıtler Aristocuların cedel usullerini benimsemişlerdir, önce bu metodla hasımlarını hapt ettiler fakat hasımları da aynı silâhlarla karşı koyunca münazara medrese kavgasına dönüştü."IDG.s. 34.

Cehennem: İslâmî inanışa göre günahları ağır basan kişilerin cezasını çekeceği uhrevî mekân. ""Görünmeyen dünya üç bölüm, Cehennem, Araf, Cennet, En mühim bölge: Araf, Hristiyanlığın baş fazileti. Nedamet." Kİ.s.380.

Cehennem: Danta'nin İlâhî Komedya adlı eserinin ana Bölümlerinden birinin adı. "Cehennem'in en güzel parçası: Rimini Aşıkları."Jur.II.s.33.

Celâl Nuri Bey: Celal Nuri İleri (1877-1939). Gazeteci, yazar ve mebus. En önemli eserlerinden biri Türk İnkılabı'dır.Celâl Nuri Bey "üç medeniyet" yazarını Rus'lukla itham eder. Üç medeniyet yazarı Celâl Nuri Bey'in Rum olduğunu ispata kalkar." BÜ.s. 159.

Celâl Sılay: 1914-1974. şair ve yazar**.** "Celal Sılay'da bir tarafıyla Cellini idi: serazât, derbeder, küstah." BÜ.s.149.

Celaleddin Harzemşah Mukaddesi: Namık Kemâl'in Celâlleddin Harzemşah isimli eserin önsözü. Yazar Victor Hugo'nun Cromwell önsözünü örnek alarak yazdığı mukaddimesinde roman ve tiyatro konusunda görüşlerini açıklamıştır. Mukaddime bölümü daha sonra Mukaddime-i Celal adıyla ayrı olarak yayımlanmıştır. "'Cromwell Mukaddimesi' olmasa, Namık Kemal Celaleddin Haremşah Mukaddimesi'ni yazamazdı." Kİ.s.277.

Celaleddin Mukaddimesi: Bkz. Celaleddin Harzemşah Mukaddesi. "Celaleddin Mukaddimesi yeni ufuklara açılan Türk edebiyatının ilk savaş beyannamesi." Mağ.s.245.

Celâli: Celâli İsyanı. XVI. Ve XVII asırlarda Anadoluda çıkan isyanların genel adı.**"**Celali, Kabakçı hareketleri ihtilaldir." SNK.s.310.

Celine: Luis Celine (1894-1961), Fransız yazarı. Eserlerindeki Yahudi düşmanlığı, nazizme desteği, halk ağzıyla, argo gibi görünen usta anlatımı, yaşadığı sancılı dünyanın yaralarını anlatılıyla sıra dışı olarak değerlendirlir. "İkinci dünya savaşı'ndan sonra ne yeni bir Bernanos, ne yeni bir Celine, ne yeni bir Proust veya Collette… çıkabildi."KA.s. 270.

Cellini: Benvenuto Cellini, (1505-1571). İtalyan kuyumcu, heykeltıraş ve madolyoncusu. Cemil Meriç'e göre: "Rönesans'ın muhteşem canavarlarından biri."hayat serüvenini Vita isimli eseriyle ölümsüzleştirdi. Bütün ününü serkeş, serâzat çoşkun yaşantısını anlattığı otobiyografisine borçludur. "Celal Sılay'da bir tarafıyla Cellini idi:serazât, derbeder, küstah." BÜ.s.149.

Cemal Süreya: İkinci yeni akımı şairlerinden. Asıl adı Cemalettin Seber.1931 yılında Erzincan'da doğdu. "Okuyucuya "toplumbilim"in önemini anlatan arka kapak, eserin dilimize şair Cemal Süreya tarafından çevrildiğini belirttikten sonra "Bu da değerini artıran ayrı bir özelliktir."diyor." UU.s.330.

Cemil Yılmaz: Cemil Meriç'in hıocası olan Mesut fani'nin Cemil Meriç'e bir Meydan Larousse hediye eder bu eserin başına hediye ithafı olarak Cemil Meriç yerine hata ile bu ismi yazar. "Oğlum Cemil Yılmaz, bu kitap hayat yolunda sözmez bir ışık ve adın da en kuvvetli iki destektir." Jur.II.s.333.

Cemiyet-i Akvam: Milletler Cemiyeti. 1919'da kurulan, merekezi Cenevre olan ve milletler arasu meselelerin barışçı yollarla çözümünü, saldırılara karşı güvence ve milletler arası ilişkilerin geliştirilmesine hizmeti gaye edinen uluslar arası kuruluşun adı. Cemiyet, görevini 1946 yılında BM teşkilâtına devrederek 31 Temmuz 1947 tarihinde kapanmıştır. "Cemiyet-i Akvam'ın başlıca üyeleri, Fransa ile İngiltere iken, Fransa ile İngiltere'nin ittifak halinde oldukları bütün konular da hakim-i mutlaktı bu cemiyet."BFH.s.129.

Cemşit: İran efsanevi hükümdarı. Cemşid Piştaniyan sülalesinden 4. hükümdar olup İran mitolojisine göre yediyüz veya bin yıl yaşamıştır. "İşte Angremenyu'nun sırtına binip dünyayı dolaşan Tahmurat, cinleri cehenneme tıkan Cemşit.." Kİ.s.295.

Cenab: Cenap Sahabettin (1870-1934) Servet-i Fünûn dönemi şair ve yazarı."Sezai'ye, Cenab'a, hatta Nazif'e rağmen dilimiz aydınlık ve berrak bir ifadeye kavuşamamıştır." Mağ.s.237.

Ceneviz: Osmanlıların Cenova Cumhuriyeti'ne vermiş oldukları isim. "Muhakkak olan şu: Ceneviz ve Amalfi gibi bazı İtalyan şehirleri çok eskiden Osmanlı ülkesinin şu veya bu bölgesinde geçerli olan bir takım imtiyazlar elde etmişler."BFH.s.84.

Cenevizliler: Ceneviz (bugünkü Cenova) şehri halkına mensup olan kimseler. "Nitekim Fatih de, İstanbul'u aldıktan sonra, Cenevizli ve Venedikli bezirganların Hristiyan İmparatorları devrinde yararlandıkları intiyazları korumalarına izin verdi." BFH.s.86.

Cenevre Makalesi: D'Alembert'in'un1757 yılında yazdığı ve Diderot ile beraber hazırladıkları Ansiklopedi'nin G harfli 7. cildinde yayınlanan, Cenevreli'leri medenileştirmek için bir tiyatro kurulmadır gibi tekliflerden dolayı aşırı tenkitlere sebep olan ünlü makalenin adı. ""Yedinci ciltte D'Alembert'in "Cenevre makalesi" vardı." IDG. s.17.

Cenevre Mektupları: Diğer ismiyle Cenevre'de Oturan birinin Çağdaşlarına Mektupları. Saint-Simon (1760-1825) 1802 yılında yayımladığı eserinin adı. "Oysa Cenevre Mektupları'ndan, Endüstri'ye kadar, sosyal güçlerin çokluğu ve birliği üzerinde duran Saint-Simon sosyolojik bir metot kurmuştur." SSSS. s.58.

Cenevre: İsviçrede bir şehir. Leman gölünün batı ucundaki kanton yönetim merkezi. "Cenevreli sismondi Iktisat prensipleri'ni (1819)Ingiltere'yi ziyaret ettikten sonra yazar." SSSS.s.44.

Cenevre'de Oturan Birinin Çağdaşlarına Mektupları: Kısa ismiyle Cenevre Mektupları. Saint- Simon (1760-1825)'un 1802 yılında yazdığı ilk eserinin adı. "Yazar "Cenevre'de Oturan Birinin Çağdaşlarına Mektupları"nda toplumu atölyeye benzetir." SSSS.s. 142

Cenevreli Sismondi: Diğer adıyla İsviçreli Sismondi (1773-1842) İsviçreli tarihçi ve ekonomist. Ekonomide tüketim üretim dengesini ve petit bourgeoisie savunucusudur. işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirecek reformları yapma taraftarıdır. "Cenevreli sismondi Iktisat prensipleri'ni (1819)İngiltere'yi ziyaret ettikten sonra yazar."SSSS.s.44.

Cengiz: Cengiz Han (155-1227) Ortaçağ Asya'sının en mühim isimlerinden biri olan Cengiz Han Moğol Hükümdarıdır. Asıl adı Timuçin'dir. Ömrünü savaş alanlarında geçirdi. 1202 yılında Doğu ve Batı Moğolistan'ı zaptettikten sonra önce Hakan, daha sonra başbuğlar başbuğu anlamına gelen Cengiz unvanlarını aldı. 25 yıl hakanlık yaptıktan sonra, 1227 yılında 72 yaşında öldü. Mezarının yeri belli değildir. "Venedikli

bezirganlar Cengiz'in bayrağı altında hiçbir endişe duymadan huzur ve emniyet içinde Kırım'dan Pekin'e, Suriye sahillerinden Çin denizine kadar gidebiliyorlar." Jur.I.s. 153.

Cenin-i sâkıt: Düşük. Düşen çocuk. "Düşüncenin bütün cenin-i sâkıtlarını kudurtan bu tehlikeli armağan nedir acaba?" BÜ.s.225.

Cennet: Âhirette, Allahü teâlânın râzı olduğu kimselerin gidecekleri ve sonsuz olarak zevk ve saâdet içinde yaşayacakları yer. "Görünmeyen dünya üç bölüm, Cehennem, Araf, Cennet, En mühim bölge: Araf, Hristiyanlığın baş fazileti.

Cennet'i ve Cehennem'i Olan Tanrı: Dante'nin 1306 dan ölüm tarihi olan 1321 yılına kadar yazdığı eseri İlâhî Komedya üç bölümden oluşur. Cennet Cehennem ve Araf. Cennet ve Cehennemi olan Tanrı diyerek Cennet ve Cehennem yazarı Dante kastediliyor. "Cennet'i ve Cehennem'i olan bir Tanrı." BÜ.s. 228.

Cenova: İtalya'da Cenova Körfezi kıyısındaki il merkezi. "Akdeniz'in Batı havzasındaki Marsilya, Cenova, Piza, Venedik, Barselona şehirleriyle Küçük Asya'nın, Suriye ve Mısır'ın limanları arasında uzun zamandan beri ticari münasebetler vardı.''BFH.s.89.

Cermen: Bugünkü Almanya'yı, Bohemya ve Polonya'nın batı bölümünü kapsayan Cermanya'da milattan önce III. yüzyıldan IX. yüzyıla kadar oturan halk veya bu halktan olan kimse."Latin zekâsının sürekli zaferi ile yararlanan Cermen gururu Asya'da kendini bulduğu içindir ki oryantalizm o ülkede dinleşti."BED.s.51.

Cerrahoğlu: Ahmet Nevzat Cerrahoğlu. Bkz. Kerim Sadi. "Bu soruların cevabını aydınlık olarak 1975'lerde yayımlanan bir kitapta buluyoruz."Kİ.s.128.

Cervantes: Migel de Cervantes: (1547-1616). İspanyol hümanisti ve en tanınmış yazarı. Galatea ve Don Kişot romanlarıyla tanınır. **"**Xenephon'un Husrev-Name sinden, Cervantes'in Don Kişot'una, Zola'nın romanlarına, Schiller'in Haydutlar'ına kadar... dünya edebiyatının enafis-i asarını onun büyük gayreti sayesinde tanıdık.Schopenhauer felsefesinden söz açan ilk Müslüman O'dur." Kİ.s.231.

Cervantes'in Dehası: Fransız Yazar ve sanat eleştirmeni Jean Cassou (1897-1986)'nun 1971 yılında kaleme aldığı eserinin adı. "Le Voisinage des Caverantes J. Cassou,'Cervantes'in Dehası';Türkçe'ye çeviren: P.N.Boratav (Yurt ve Dünya, Ağustos 1914, sayı 8)." KA.s.211.

Cevdet Kudret: (1907-1992) Edebiyatımızdaki Yedi Meşalecilerden ve Cumhuriyet sonrası şiir, hikaye, roman, oyun yazarı ve edebiyat araştırmacısı. "Genç eleştirmen bu

incileri Cevdet Kudret'ten derlemiştir. O da, Cevdet Kudret de ne Tercüme-i Telemak'ı okumuşlardı, ne Telemaque'ı." KA.s.331-332.

Cevdet Paşa: Ahmet Cevdet Paşa (1822-1895). Ahmet Cevdet Paşa 9. asrın en meşhur simalarından biri. Devlet adamı, tarihçi, edebiyatçı, din ve dil âlimi. Ayrıca hukukçu ve Mecelle yazarı. Cevdet Paşa devlet kademelerindeki icraatlarıyla, telif ettiği eserlerle ve hukuk sahasındaki üstün başarısıyla devrinde ve sonraki devirlerde adından en çok söz ettiren Osmanlı münevveri. 1853'te de otuz yılda ikmal edeceği 12 ciltlik meşhur eseri "Tarih-i Cevdet" in üç cildini tamamlayarak padişaha sundu. te İstanbul'da Hakkın rahmetine kavuşan Cevdet Paşa tarih, hukuk, edebiyat ve dinî ilimler sahasında kıymetli eserler telif etmiştir. Eserlerinin başlıcaları şunlardır: Kavâid-i Osmaniye, Belâgat-i Osmaniye, Kavâid-i Türkiyye, Divançe (kaside ve gazeller), Tezâkir (tarih), Tarih-i Cevdet, Mâruzât, Kısas-ı Enbiya ve Tevarih-i Hulefâ... Ayrıca kendisinin başkanlığındaki ilmî bir heyetin hazırladığı ve 1868'den 1926'ya kadar 58 sene mer'iyette kalan Mecelle'yi de Cevdet Paşa'nın emek verdiği eser olarak kabul etmek lazımdır. "Cevdet Paşa'nın torunu Katolik rahibesi, Fikret'in oğlu Protestan papazı olur." BÜ.s.134.

Cevdet Tarihi: Bkz. Tarih-i Cevdet. " 'Cevdet Tarih' dün olduğu gibi, bugün de bir çok meselelerimize ışık getiriyor."Kİ.s.96-97.

Cezayir: Kuzeyinde Akdeniz, kuzeydoğusunda Tunus, doğusunda Libya, güneyinde Nijer ve Mali, güneybatıda Moritanya, batıda Fas ile çevrili olan 2.381.741 km² yüzölçümüyle Sudan'dan sonra Afrika'nın ikinci büyük ülkesi. Kuzeybatı Afrika'da yer alan ülke."Vaka-i Hayriye'den sonra devlet gemisinin dümenini eline alan Pertev Paşa tekke şeyhlerinin sözüyle hareket ederek Edirne antlaşmasıyla sonuçlanan meş'um seferin açılmasına ve sonra da Cezayir'in elden gitmesine sebep oldu."BFH.s.120.

Cezmi: Namık Kemâl'ın 1880 yılında yazdığı tarihî romanın adı. "Namik Kemal'in Cezmi'de sik sik 16. asir icin kullandigi "Yine o asir icinde idi ki"cumlesini,biz i.o.5. asir icin kulanabiliriz."SNK.s.56.

Chamberlain: Houston Stewart Chamberlain (1855-1927) Alman yazar kan ve ırk bağına dayalı bir felsefesi Nasnoyel-Sosyalizmi önemli ölcüde etkilemiştir. "Hitler'den önce de ırkçı nazariyeler, Gobineau, Vacher de la Pouge (1899), Chamberlain (1899) gibi yazarlar tarafından ortaya atılmıştı."." UU.s.134.

Chambers: Bkz. Ephrahim Charbers. "İlmi ve teknik bilgilerin dökümünü yapan kamuslar: Bilhassa Moreri'nin (1674) ve Thomas Corneille'in (1694)kiler, İngiltere'de Chambers'ın Cyclopaedia'sı (1728-1748)." IDG.s.15.

Chamfort: Sebastien Roch Chamfort (1740-1794). Ünlü "Şatolara savaş, kulübelere barış" sözünü ortaya atan açık sözlülüğü ile tanınan Fransız yazarı. "Chamfort'un meşhur nüktesi: "Püblik diyorsunuz, kuzum bir Püblik olması için kaç aptala ihtiyaç var." KA.s.147.

Champollion: Jean François Champollin (1790-1832). Genç Champollion'da denen Fransız yazar ve Mısır uzmanı. Eski Mısır Hiyerogliflerini okuyan ve okunuş kurallarının eserlerinde açıklayan bilim adamı. "Champollion (1790-1832) binlerce yıldan beri konuşmayan kitabeleri dile getirir, Firavunlar dünyasını kuşatan sis onun himmetiyle dağılır." BDE.s.37.

Champs-elysees: 1945-1951 yılları arasında sanat hayatını sürdüren ve Fransız danslarına köklü değişiklikler kazandıran ilk Fransız bale topluluğunun adı. "ama akheron, champs-elysees'nin gölgesi." UU.s.251

Chapelain: Jean Chapelain (1595-1675). Fransız yazar. "Beş yüzyıl sonra, Voltaire Chepalain'den söz ederken ' literatürü çok genişti' der."KA.s. 381.

Chaptal: Jean Antonie Chaptal (1756-1832). Fransız kimyacı ve siyaset adamı. "Manevi evladı Augustin Thierry, iktisatçı Saint- Aubin, kimyager Chaptal, yazı arkadaşlarıdır." SSSS.s.49.

Chardin: Jean Chardin (1643-1713) Fransız gezgin. Elmas Ticareti için gittiği Hindistan ve İran hakkında seyahatnameler yazdı. "Sylvestre de Sacy ile münasebet kurdu .Marco Polo'nun, Tavernier'nin, Chardi'nin seyahatnamelerini okudu." KA.s.33.

Chartism: Thomas Carlyle (1795-1881)'ün 1840[1] yılında kapitalizme karşı yazdığı eserinin adı. "İngiltere'ye adını tanıtan ilk eser 1837'de yayınlanan Fransız İhtilali Sartor Resarturs'u 1830'da yazmış ama hiç bir tabi basmaya yanaşmamış,1838 de basılınca Carlyle Modern Avrupa'nın en ünlü yazarlarından biri oluvermiş.1839'da Chartism adlı eseri basılmış." Kİ.s.368.

Chateaubriand: François-Rene de Chateaubriand (1768-1848). Fransız romantiklerinden, roman, deneme ve seyahat yazarı. "19. yüzyılın başlarında Fransız aydınlarına kılavuzluk eden iki büyük yazar var: Chateaubriand ve Madam dö Stael." BED.s.59.

---

[1] Kaynaklar eserin yayınlanış tarihini 1839 ve 1840 olmak üzere iki değişik şekilde göstermektedir.

Chaucer: Geoffrrey Chaucer (1340-1400). Ortaçağ İngiliz şairi. Westminster manastırına gömülen ilk İngiliz şairidir.“Nitekim Chaucer veya Villon gibi orta çağ yazarları, matbaanın icadı sırasında yaşadıkları ve editör bulabildikleri için, gerçek anlamı ile edebiyatın malı olmuşlardır.” KA.s.396.

Chénier: Andre de Chenier (1762-1794). Fransız şairi. Hem klasik Fransız nazmının ustalarından hem de romantizmin öncüsü. İhtilalde o da giyotin sehbasında can verir. “Sadrazam Sait Paşa’nın oğlu ömür boyu gurbette yaşadı; bazen Chénier idi bazen Zola, bazen Jaurès.” BÜ.s.134.

Chinon: Fransa’da bir şehir. “Birincisi, Eisleben’de bir köylü kulübesinde, gotik kulelerin ve ormanların gölgedinde. İkincisi Chinon’da, Loire ırmağının çiçekli kıyılarında, kimine göre bir aktar dükkanında, kimine göre meyhanede.” KA.s.230.

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi. 9 Eylül 1923 tarihinde M. Kemal tarafından kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk siyasi partisi. “Ahmet hakikati arayan iyi niyetli bir insan, Taşer de öyleydi. MHP büyülü, CHP öyle.”SNK.S.401.

Chrétien de Troyes: (1135-1183). Fransız şairi ve roman yazarı. “Chrétien de Troyes gibi şairler kadın çevrelerinin resmî şairi olarak ün saldılar.” KA.s.159.

Churchill: William Churchill (?- 1864). İngiliz kökenli Türk gazeteci. 31 Temmuz1840 tarihinde çıkmaya başlayan Ceride-i Havadis gazetesinin sahibidir. “Redhouse’un kitabı 1853’de müellif ismi olmadan Churchill’in “Ceride-i Havadis” matbaasında basılmıştır.” SNK.s.323.

Cicero: Marcus Tullius Cicero (MÖ.106-MÖ.43). Romalı hatip ve siyaset adamı. “Cicero’da humanistas, en geniş anlamda, insanlığa mahsus vasıflar, duygular ve temayüller demektir.”KA..98

Cihan Tarihi Üzerine Deneme: Onyedinci yüzyılın önemli yazarlarından biri olan “Bossuet (1627-1704)’in En tanınmış eseri. “Cihan Tarihi Üzerine Deneme, uzun zaman tarih felsefesine yön vermiş bir kitap.” UU.s.209.

Civaka: Tamul romanesk edebiyatının önemli manzum romanlarından biri olan Civakaçintamani’nin baş kahramanı. “Katledilen bir hükümdar ormana konulan bir kraliçe ve tabiatın bağrında doğan bie şehzâde: Civaka.” BDE.s.290.

Civakaçintamani: IX. X.asır Tamul şiiri. Tiruttakketevar isimli bir caynacı çileci tarafından yazılan eser caynacı ahlâk anlayışına uygu çileci bir hayat sürmek gayesiyle eski hayat tarzını bırakan bir kralın ve daha önce evlendiği sekiz karısının hikâyesini anlatır. “Beşinci büyük romanını adı: “Civakaçintamani” ” BDE.s. 290

Civakaçintamani: Tamul romanesk edebiyatının önemli manzum romanlarından biri. "Beşinci Romanın adı: "Civakaçintamani". Yazarı: Tiruttakkadevar." BDE.s.290.

Cizvit Mektepleri: Cizvit tarikatı,Paris'te, Papa III. Paulus tarafından1540'da bir fermanla kurulan Hristiyan tarikatı. Bu tarikattan olanlara Cizvit denir Tarikata girebilmek için için fakir olmak, evlenmemek ve Papaya bağlılık yemini etmek gerekir. Bu tarikaa girenler uzun yıllar öğrenim gördükten sonra papaz olurdu. 16 asırda Reform hare,ketlerine karşı Katolik reformunu teşkilatlandıran tarikatı 1773 yılında kendi başına buyruk bir gurup olduğu gerekçesiyle papa kapattı; ancak tarikat 1814 yılında tekrar acılır bugün ise hırıstiyan dünyasındaki etkisi azalmiştır. Cizvit mekteplerinin bu en bahtsız kurbanı da Don Kişot gibi zamanının dışındadır; zamanının daha doğrusu kucağında yaşadığı dünyanün BÜ.s.134.

Clarissa Harlowe: İngiliz yazar Samuel Richardson (1689-1761)'un1747 yılında mektuplar tarzında yazdığı romanı. "1747-48'de Richardson'un şaheseri olan Clarissa Harlowe yayımlanır." KA.s.219.

Claudel: Paul Claudel (1868-1955). Fransız yazar. "Claudel'e sorarsanız, ilahiydi; Camus için, abes."KA.s. 275.

Claudius: Claudius II. (214-270). Roma imparatoru."Claudius Vlaudius'un sarayına gitmiş ve roma'ya nükteyi, zarafeti, zevki, zevkperestliği ve Galyalıların dünyaya boşveren neşesini getirmiş." KA.s.156.

Clémenceau: Georges Clemenceau (1841-1929).Fransız siyaset adamı. "Fuhu yapıcağına sefaletle evlenmiş Bloy, Clémenceau'ya yazdığı mektupta öyle diyor." UU.s. 219.

Clyde Kluckhohn: (1905-1960) Amerikalo antropolog ve Harvard Üniversitesi hocası. "Yazarları A.L.Kroeber ile Clyde Kluckhohn." Kİ.s.19

Cnana Yoga: Yoga yani Çile ve bhakti. Vucutla ruhun, özle nesnenin kaynaşması. Hinduizmde ve budizmde kurtuluş yollarından birini belirten terim. diğeri ise Chana. "Cnana Yoga Tenkit ve tecrübe yolu." BDE.s.280.

Cnana: Hinduizmde ve budizmde kurtuluş yollarından birini belirten Sanskritçe bir terim. Vedalardaki anlamıyla Cnana biricik gerçeğin sezgisi yani şuurun Brahman ile özdeşliği demektir**.** "Geçek bilgeliğin yolu üç: marifet (cnana), riyazet, vuslat." BDE.s.120.

Colbert: Jean-Baptiste Colbert (1619-1683). Fransız devlet adamı. Colbertçilik diye anılan milliyetçi iktisadî sistemin kurucusu. **"**Sanat ve hırfetleri inceleyen çeşitli monografiler Colbert'den beri kralın hükümeti bu çalışmalarla ilgileniyordu." IDGs.15..

Colebrook: Bkz. Colebrooke. "Sonra İngilizlerden: William Jones,Colebrook v.s."." Jur.II.s. 63

Colebrooke: Henry Thomas (1765-1837). İngiliz şarkiyatçı. Uzun süre Hindistan'da kalarak sankritçe öğrendi ve Zengin bir doğu elyazması koleksiyonu oluşturdu. "Endiyanizm sarayı dört büyük sütun üzerinde yükselir: William Jones, Colebrook, Wilkins, Wilson." BDE.s.:40

Coleridge: Samuel Taylor Coleridge (1772-1834). İngiliz şairi ve filozof. "Byron'dan Poe'ya kadar birçok şairi etkileyen Coleridge'de de, Alman romantiklerinin harekete geçirdiği mistisizmlerden, Boehme ve Schelling'ten, yeni doğan endiyanizmden pırıltılar var." BDE.s.44.

Colet: John Colet (1467-1519). İngiliz tanrıbilimci. Tanrıbilim kitapları vaazlar ve Erasmus'a mektuplar yazdı."Servetini hümanist idealleri uğruna harcayan Colet, Londra'da modern metotlarla klasikleri okutan bir mektup kurdu (St.Paul's)"KA.s.111.

Collége de France: Paris'te 1529 yılında Guillaume Bude'nin teklifi ile Kral I. Francois tarafındankurulan öğretim kurumu. Her dönemde yönetimin desteğini ve korumasını gören ve collage de Roi ismiyle kurulan kurum, Fransız İhtilâli sırasında Collage national, Napolyon zamanında Collage imperial,Restorasyon'da da Collage de Frence adını alır "1832'de Collége de France'ın Sanskritçe kürsüsüne hoca seçilen Burnoulf (1801-1852), aynı yıl Zentçe'nin esrarını çözer." BDE.s. 67.

Collette: Camilla Collette (1813-1895). Norveçli kadın romancı. Norveç'in en büyük romantik şairiWergeland'ın kız kardeşidir. "İkinci dünya savaşı'ndan sonra ne yeni bir Bernanos, ne yeni bir Celine, ne yeni bir Proust veya Collette… çıkabildi."KA.s. 271.

Colombo: Fransız romantik edebiyatının özgün adlarından biri olan Prosper Merimee (1803-1870)'nin1840 yılında yayımladığı hikaeye kitabı. "Birçok büyük eserlerin ilk şekillerini bu dergide buluruz: Musset'in Geceler'i, Vigny'nin Kaderler'i, Mériméé'nin Colombo'su." BÜ.s.103.

Comedie Humaine: Honoré de Balzac (1799-1850)'ın 1841 yılında La comédie humaine (İnsanlik güldürüsü) genel baslığı altında topladığı romanları. "Biliyor ki sevda bir aşkıyım comedie humaine'in kahramanları gibi."UU.s.256.

Comédie-Française: Louis XIV'ün isteğiyle 1680 yılında kurulan, Théâtre François de denilen Fransız tiyatro topluluğu. "Operaya, Comédie-Française'e kendini kabul ettiren Hint, Binbir Gece Masalları'nı hatırlatan bir ahenk cümbüşü ile romanı da damgalar." BDE.s.62.

Comptines. Oyun tekerlemesi, oyun için yazılan kafiyeli şiirler**.** "Oyun icin yazilan ahenkli kafiyeli bu siirlere Fransa'da "comptines"Ingiltere'de "Nursery Rhymes"denir." Kİ.s.322.

Comte: Bkz. Auguste Comte**. "**Comte, ihtilalin ölüme mahkûm ettiği Katoliği "insanlık dini" ismi altında hortlatan bir yarı deli." BÜ.s.181.

Condorcet : Marie Jean Antoine Nicolas de Caritat (1743-1794). Frasız filozof, matemetikçi ve siyast adamı. 'Flozofların aydınlatmadığı toplumu, sarlatanlar aldatır…' Leroy, Fransa'da Sosyal Düşünceler Tarihi'nin dibacesini Condorcet'nin bu hikmeti ile tuğralıyor." UU.s. 60.

Conjuration: Gizli ittifak. **"**Orta çağ ve Rönesans İtalya'sında, iktidara götüren yol, çok defa Conjuration'du." BFH.s.19.

Connaitre I'İslam' (İslâmı Tanımak): Fransız Medeniyet tarihçisi ve müsteşrik Louis Gardet (1904-1986)'in 1958 yılında yazdığı İslamiyet ile alakalı eser. "La Cite Musulmane, Vie Sociale et Politique" (Müslüman Şehir Sosyal ve Siyasi Hayat)1957, eser1976'da dördüncü kere basımış; 'Connaitre I'İslam' (İslâmı Tanımak) 1958; 'les Grands Problemes de la Theologie Musulmane" (İslam Teolojisinin Büyük Prablemleri), 1967; 'L'İslam, religion et Communaute (İslâmiyet Din ve Toplum), 1967; 'Les Hommes de I'İslam' (İslamın Büyük İnsanları)1977 belli başlı eserleridir." Kİ.s.163.

Conquistador: Fatih yeni dünyanın fatihleri için kullanılan İspanyolca sıfat. Cortes, Pizarro, Almakro, Orellana Conquistadorların en ünlülerindendir. "Latin ve İslam ortaçağınınihtişamını taşıyan bir dönem bu. Hem conquistadorların , hem de Atlantik ötesi imparatorluğun çağı." Kİ.s.68.

Conrad: Michael Georg Conrad (1846-1927). Alman yazarı. Mühim insanları konu alan romanlarıyla natüralizmin öncülerinden sayıldı. "Ama bence, macera romanı, kahramanları yaşayan kimseler olmak şartıyle, sanat eseri sayılabilir. Kipling'in, Conrad'ın ve Stevenson'ın kahramanları gibi." KA.s.150.

Constantin: Costantine I. (270 ile 288 arası- 337). 306-337 tarihleri arasında Roma İmparatoru. Din ve İdari alandaki çalışmaları ile bilinir bu alanda kesin olarak dini

hukuka dayalı mutlak bir monarşi oluşturmuştur. **"**Constantin dinle devleti birleştirdi." SNK.s.297.

Cooper: James Fenimore Cooper (1789-1851). Amerikalı roman yazarı. **"**Scott'un en tanınmış devamcısı: Cooper, Balzac'ın: zola." BÜ.s. 234.

Corbin: Henry Corbin (1903-1978). Fransız bilgin. İran Müslümanlığı konusu uzmanı. "Son zamanlarda Corbin, Sabi'lerle İsmaililer arasındaki münasebetleri incelerken İhvan hakkında şöyle bir hüküm belirtmiştir: bunlar bir münevver topluluğu idi: aynı zamanda İsmaili akımın sözcüsü idiler." IDG.s.52.

Corneille: Pierre Corneille (1606-1684). Fransız klasizminin en büyük trajedi yazarı. "Corneille ile Racine'in trajedileri, Moliere'in komedileri ve Pascal'ın Pensees'leri, La Rochefoucauld'unun Maximes'leri, La Fontaine'in Fables'leri"." Kİ.s.72.

Corneluis Nepos: (MÖ.90-MÖ.24). Latin şairi ve tarihçi yazarı. şair. "Cumhuriyet Roma'sında Cornelius Nepos, Başbuğların Hayatı adlı eserinde menkıbeli hal tercümesi türünü başlatmıştır."KA.s. 391.

Cournot: Antoine Augustin Cournot. (1801-1877). Fransız İktisatçı, matemetikçi ve filozof. "Cournot ise sübjektif akılla (insanın aklı)objektif aklın (eşyanın hikmet-i vücüdu)birbirine karıştırıldığından şikâyetçidir."IDG.s.174.

Cours Familier de Litterature: Fransız şair ve politikacı Lamartine (1790-1896)'in 1856 yılında yayımladığı eseri. "Lamartine'in Cours Familier de Litterature'ü (1856): çağdışı ve bitmez tükenmez bir monolog." KA.s. 415.

Cousin: Victor Cousin (1792-1867). Fransız filozofu. "Schelling aşağı yukarı kabul eder, Cousin ise şöyle der: -dolaysız bir sezgi karşısındayız, şair için ilham, kahraman için içgüdü ne ise insan için de bu sezgide odur." IDG.s.173.

Crêbillon: Claude Crebillon (1707-1777) Fransız Hikâye ve roman yazarı. Eserlerindeki erotik anlatıları, diyologları, mektup biçimindeki romanları ve çapkınlık 'eğitini'nin hikâyesi olan tamamlanmamış eserleriyle tanınır. "Crêbillon gibi hikâyeciler çok kullanılır diyaloğu." KA.s.237.

Crématoire: Ölü yakma fırını**. "**Hiroşima'ya atılan bomba insanlığın vicdanında "crématoire" fırınlarından veya Auschwitz'in gaz odalarından daha az akisler uyandırıyor. Jur.I.s.202

Critical Essays: Matthew Arnold (1802-1888)'un muhtelif tarihlerde yayımladığı eseri. "Sainte-Beuve'ün entellektüalist izleyicisi olan Matthew Arnold Critical Essays'inde (1865-1888) estetik kriterin yerine ahlaki ve felsefi kriteri getirir." KA.s.414.

Critical Review: 1756 yılında İngilterede Smolett (1721-1771) tarafından, çıkarılmaya başlanan derginin adı. "İngiltere'de ilk dergi 1749'da çıkar. Monthly Review. Onu Smolett'in Critical Review'su takip eder: 1756."." BÜ.s. 102.

Cromwell: Oliver Cromvell (1599-1658). İngiltere, İskoçya ve İrlanda lord protector'u. "Cromwell ne Marx'ın annesi oğlunu anlayabilmiş; ve Cromwell, Milton'u." BÜ.s.220.

Cromwell: Victor Hogo'nun 1827 yılında yayımlanmaya başlayan beş perdelik ilk manzum dramı. romantik okulun bildirisi sayılan önsöz (prefaje) eserin kendisini gölgede bırakmıştır. "Hugo'nun Cromwell'i ölü doğmuş bir kitap." Kİ.S.277.

Cromwell'in Mektupları ve Nutukları: Ünlü İskoç yazar Thomas Carlyle (1795-1881)'nin 1845 yılında yazdığı eseri. "1844'de Dün ve Bugün,1845'te Cromwell'in Mektupları ve Nutukları, 1858 de II.Frederik'le ilgili büyük eseri." Kİ.s.368.

Culture and History: Tarihçi ve antropolog Fhilip Bagby'nin 1958 yılında londra'da yayınlanan eseri. Eseri 1958'de yayımlanır: Kültür ve Tarih (Culture and History, Londra.)" UU.s.103.

Culture, a Critical Review of Concepts and Definitions. Bkz. Kültür, Kavramlara ve Tanımlara Eleştirel bir Bakış**:** "Birincisi aydınlarımızca uzun zamandır zikredilen fakat okunmuş olduğu çok şüpheli olan İngilizce bir eser: Culture, a Critical Review of Concepts and Definitions (Kültür, Kavramlara ve Tanımlara Eleştirel bir Bakış)" Kİ.s.19.

Curcanî: Zeynüttin Ebul fazail İsmail El Hüseyin el Cürcanî el Harzemşâhî (Ölm 1136. Arap hekim. Alaüddevle Atsız ismiyle yazdığı Zâhire-i Harzemşâhi isimli eseri Osmanlı hekimleri tarafından büyük ilgi görmüş ve ve Mümin bin Mukbil tarafından Zahire-i Muradiye ismiyle Türkçeye tercüme edilmiştir. "Yıllarca sonra Curcani'ye şöyle diyecektir:'Bugün ne biliyorsam hepsini o zaaman öğrenmiştim. Sadece biraz daha olgunlaştım." Kİ.s.183.

Curcaniye: Bkz. Cürcan. **"**Genç alim, Buhara'yı terk edip Harzemoğullarının payitahtı Curcaniye'ye terleşmiş." Kİ.s.184.

Curtius: Ernst Robert Curtius (1886-1956). Alman eleştirmen ve demneme yazarı. Balzac,Barres,Proust üzerine çalışmaları dışında 1948 yılında yazdığı Literatur und Lateinisches Mittelalter (Avrupa Edebiyatı ve Ortaçağ Latinliği) adlı kitabı önemlidir.

kitabı "Curtius'a göre, "Avrupa edebiyatları için klasisizm-manierizm çifti çok daha kucaklayıcıdır".” Kİ.s.64.

Cuvillier: Armand Cuvillier (1887-1973). Fransız filozof ve sosyolog. “Cuvillier’in ‘Manuel de Sociologie’sinde telefon rehberlerini kıskandıracak bir isim bolluğu karşısındasınız. “UU.s.214.

Cürcan: İran’ın Cürcan bölgesinde, Hazar Denizi kıyısında Elbruz sıradağlarının eteğinde bir şehir. “Tanınmış ariflerden Said İbn Ebil Hayır’i ziyaret ettikten sonra ver elini Curcan.” Kİ.s.184.

Cürci Zeydan: (1861-1914). Lübnanlı arap yazar. İslam Medeniyeti ve Arap edebiyatı konusunda araştırmalari ile tanınır**. “**Zeki Megamiz’in Türkçe’ye kazandırdığı bu kitabın yazarı Cürci Zeydan Efendidir (yazılış tarihi:1902-1908, Türkçesi 1912, beş cilt” Kİ.s.80.

Cüzam: Hansen basili adı verilen özel bir mikroorganizma tarafından meydana getirilen, çevresel sinir sistemi ve deri başta olmak üzere birçok sistem ve organı tutabilen, bulaşıcı ve müzmin bir hastalık. Diğer ismi “lepra” olan hastalığa eskiden “miskin hastalığı” denirdi. “Sonra utanç unutkanlığa bırakır yerini “Ben Avrupalıyım” demeğe başladı. “Asya bir cüzamlılar diyarıdır.” BÜ.s.96.

Cyclopaedia of Education: John Dewey (1859 - 1952)’nin 1911 yılında yazdığı eseri. “John Dewey `nin Cyclopaedia of Education (1911)daki ‘kültür’manası, ne Tylor`u zikreder ne başka bir antropolog`u.” Kİ.s.33.

Cyclopaedia: “Cyclopaedia” veya “An Üniversal Dictionary of Arts Sciences” İngiliz Ansiklopedici Ephrahim Charbers (1680-1740)’ın 1728 yılında yazdığı Ansiklopedisi. Eser, ansiklopedi çalışmaları için öncü neteliktedir. “İlmi ve teknik bilgilerin dökümünü yapan kamuslar: Bilhassa Moreri’nin (1674) ve Thomas Corneille’in (1694)kiler, İngiltere’de Chambers’ın Cyclopaedia’sı (1728-1748).” IDG.s.15.

Çağdaş Edebiyat ve Anahtarların Gücü: Robert Kanters’ın Table Ronde dergisinin 1950 yılında çıkardığı “Aspects de I’Occultimes” Özel sayısındaki makalesinin başlığı. “İlk yazı Robert Kanters’in: ‘Çağdaş edebiyat ve anahtarların gücü.” Jur.I.s.397.

Çağdaş İngiliz Psikolojisi: 1870 yılında Ribot tarafından kaleme alınan eserin adı. “Çağdaş İngiliz Psikolojisi (1870) ile Schopenhauer’un Felsefesi o zamana kadar basılan başlıca eserleri.” BÜ.s.104

Çağların Anıtları: Fransa'da yayın yapan Albin Michel yauınevinin her asrı bir insanatırarak oluturduğu eserler dizisinin genel adı. "Her asrı bir insanda somutlaştıran bir eserler dizisine başlamış.Çağların Anıtrları"Kİ.s.145.

Çakuni: Hint Mahabharata Dessta'nındaki şahıslardan biri. "Yaman bir kumarbazdır dayısı Çakuni." BDE.s.328.

Çalım Mamu: Tayfur Çalım'ın babası. "Çalım Mamu Nihayet bir ağa idi." Jur.I. s.125.

Çan: Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870)'ın 1857 yılında Londra'da önce Rusca sonra da Fransızca olarak çıkardığı gazetenin adı. "Sonra gazatenin kazandığı başarıdan yüreklenerek bağımsız bir gazete kurdu:Rusça: Çan." Mağ.s.87.

Çandargupta: Maurya Hanedanlığı'nın kurucusu Hint kralı. Yaklaşık MÖ.320'li yıllaradan 2962e kadar Pataliputra (Bugünkü Patna) çevresinde hüküm sürmüştür. Hayatı hakkında bilinen tek ve önemli olay, Büyük İskenderin generallerinden biri olan Seleukos Niktor ile savaşması ve sarayına Yunan Megasthanes'i kabul etmesidir. "Çandargupta'nın (İ.Ö. 322–298) ihtişamı, Makedonyalı başbuğunkini gölgede bırakmış." BDE.s.92.

Çandragupta II: Yaklaşık 375-414 yıllarında hüküm süren Hint İmparatoru. Devrinde Budacılığa ve Caynacılığa gösterdiği hoşgörü ile bilinir. **"**4.yüzyılın sonlarında tahta çıkan 2.Çandragupta bu hanedanın en ünlü hükümdarı, lakabı: Yiğitlik Güneşi (Vikramaditya)."BDE.s. 184.

Çar: "Rus İmparatorlarına ve Bulgar krallarına verilen unvan. "İspanya'da engizisyon olmuş, Rusya'da çar." BÜ.s.91.

Çarlar Rusya'sı: Rusyave Rus İmparatorluğunda 1917'ye kadar süren otokratik siyasi rejim dönemi. "Nihilizm, anarşizmin Çarlar Rusya'sında aldığı isim." BFH.s.12.

Çehov: Anton Çehov (1860-1904). Rus hikâyeci. Hikâye türüne kazandırdığı yeni anlayış ve bakış açısı, kendi ismiyle anılan bir hikaye tarzı meydana çıkarmıştır: Çehov Tarzı Hikâye. ""Babusse'ün "Ateş"i (Le Feu) bir sanatoryumda başlar. Zola'nın "Fécontité"sinde, Dickens'in adını hatırlayamadığım bazı romanlarında, Tolstoy'da, D'Annunzio'da, Çehov'da hastalardan ve hastanelerden uzun uzun bahsedilir." Jur.I.s. 39.

Çekçe: Bohemya ve Moravya'da konuşılan slav dili. "İnkilap,ancak yazı dilleri olmayan milletlerde, mesela Macarca ve Çekçe'de düşünülebilir." Kİ.s.141.

Çekoslovakya: Çek ve Slovakların başkant Prag olmak üzere birlikte oluşturdukları devlet. Çekoslavakya 1 Ocak 1993 tarihinde Çek ve Slovakya olmak üzere iki devlete ayrılmıştır. "Çin-Rus çatışması, Çekoslovakya'nın işgali ve Vietnam harbi'' SNK. s.243

Çemişkezek: Tunceli iline bağlı, Tunceli'nin yaklaşık 95 km batısında bulunan bir ilçe. "Evlerini sırtlarına taşıyanlar için, ha Paris ha Çemişkezek." UU.s.255.

Çengelköy: İstanbul'da Boğaziçi'nin Anadolu yakasında semt. "Çengelköy kahvelerinde prafa oynamak için içkiyi bıraktı."Jun.II.s.140.

Çerkezler: Anavatanları Kuzey Kafkasya olan bugün Türkiye, Irak, Ürdün, Mısır, Rusya gibi ülkelerde dağınık olarak yaşayan kavim. "Ama mahallesindekiler başka bir dil konuşuyorlardı.Çerkezler vardı, Kürtler vardı, Türkmenler vardı, Türk yoktu." Jur.I.s. 78.

Çerniçevski: Nikolay Gavriloviç Çernışevskiy (1828-1889). Rus filozof bilgin ve tenkitçi. "60-70 yıllarının siyasi kavgaları Çerniçevski'siz düşünülemez"." Mağ.s.94.

Çetin Altan: (1927-…) İstanbul doğumlu. Gazeteci ve yazar. Gazeteci Mehmet Altan ve Ahmet Altan'ın babası. "Çetin Altan'a, Yüzbinlerce okuyucunun karanlık gecesini şiirin pırıltısı ve öfkenin şimşeği ile aydınlatan Promete'ye, Bu kitap insanları birbirine daha çok sevdirmek için yazıldı." Jur.I.s.372

Çıkış: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün Torah kısmında yer alan kitaplarından birisinin adı. Çıkış, Yusuf'un vefatından sonra İsrailoğullarına Mısırda yapılan zulmü, Mısır'dan Sina'ya yolculuğu ve Sina'da nazil olan kanunları ihtiva eder. "Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar'' IDG. s.94.

Çırağan Baskını: Sultan İkinci Abdülhamid Hanı tahttan indirip, Sultan Beşinci Murad'ı tekrar tahta geçirmek için yapılan baskın. Ali Suavi Filibeli muhacirlerden etrafına topladığı epeyce bir kalabalıkla, 19 Mayıs 1878'de, Çırağan Sarayına girmeyi başardı. Ama Beşiktaş'ın inzibat işleriyle görevli komutanı Mirliva Hasan Paşa, topladığı askerlerle derhal isyancıların üzerine yürüdü. Hasan Paşa, elindeki bastonu Ali Suâvî'nin başına vurarak onu öldürdü. İki taraf da silah kullanınca kan döküldü. Silah sesleri, Yıldız Sarayından duyulunca Sultan Abdülhamid Han, Çırağan Sarayına asker sevk etti ve Sultan Murad'ın kılına dokunulmamasını emretti. Ali Suâvî'nin adamlarından yirmi bir kişi ölüp, on yedi kişi yaralandı. Olay iki saat içerisinde bastırıldı. " 1825-1901 yılları arasında yaşayan bu devlet adamının sadareti 1878

yılında sadece kırk gün sürmüş, bu süre içinde yaşayan Çırağan baskını ve Kıbrıs'ın İngiltere hükümetine intikali Sadık Paşa'nın sadaretine son verilmesinin en önemli iki nedeni olmuştur." Mağ.s.147.

Çırağan Sarayı: İstanbul'da Boğaziçinin Rumeli yakasında Beşiktaş ile Ortaköy arasında Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılan Osmanlı sarayı. "Oysa 23 Mayı Pazartesi günü Suavi Efendi Filibe, Hasköy ve salim Rumeli ahalisinden ... bin kadar muhacir ile Çırağan Sarayı'na saldırarak Sultan Murat'ı Serasker kapısına götürüp çıkarmağa kalkmış." Mağ.s.153.

Çin Maçin: ya da Çin ü Maçin. Çin ve Mançunya'ya eskiden verilen ad. "Kimdi bu Mandaren? Çin Maçin'de yaşayan bir mechul insan." BÜ.s.203.

Çin: Çin Halk Cumhuriyeti. Asya kıtasında bir ülke. Kanunların Ruhu müellifi, ülkesinin I.François'dan beri sıkı münasebet halinde bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu'nu bu kadar tanırsa,Hint'i Çin'i, İran'ı ne kadar tanır? BÜ.s.193.

Çitor: Çitor ya da Çitorgah. Hindistan'da bir şehir. Şehir Çitorlu kadınların kendini yakmasıyla ün kazanmıştır. ''Fonda 16. yüzyıldaki bir savaş: Alaatin Hilci'nin Çitor'u zaptedişi." BDE.s.249.

Çoban Köpekleri: Fransız yazar Paul Nizan (1905-1940)'ın 1934 yılında yazdığı eserinin adı. "1934'de Çoban Köpekleri'ni yazan Paul Nizan, Durkheim'i oportünizmle itham eder." SNK.s.124.

Çocuklarda ve İnsanlarda Dil: Fransız filozof ve tarihçi Hyppolyte Adolphe Taine (1828-1893)'in, 1876 yılında yazdığı ve Ribot'un kurduğu Felsefe Dergisi'nde ilk yazı olarak yayımlanan yazısı. "İlk yazı Hypolite Taine'in : Çocuklarda ve İnsanlarda Dil." BÜ.s.104

Çörçil: Wisnton Churchill (1874-1965). İngiliz devlet adamı ve yazarı. "Çörçil kendi zaferlerini kazandı, belli bir düzeni müdafaa etti , diye… mutlaka layık görülmüştür. SNK.384

D'Alembert: Jean Le Rond D'Alembert (1717-1783). Fransız matemetikçi ve filozof. "1745 de le Breton iki ortak daha almıştı: matematikçi D'Alembert'le iktisatçı Malves 1746 başlarında filozof Denis Diderot da onlara katıldı ve 1747 Ekiminde Ansiklopedinin genel yönetimini üzerine aldı." IDG.s.17.

D'Aubigné: Theodore Agrippa D'Aubigne (1552-1630). Calvinci bir militan olarak din savaşları sırasında Protestanların safında çarpışan Fransız yazar. "Dante'yi, Milton'u, D'Aubigné'yi çıkarın, ne kalır Hugo'dan?" Jur.I.s.361

Dadaizm: Dada veya **Dadaizm** Birinci Dünya Savaşı yıllarında başlamış kültürel ve sanatsal bir akımdır. Dada Dünya Savaşının barbarlığına, sanat alanındaki ve gündelik hayattaki entelektüel katılığa bir protesto olmuştur. Mantıksızlık ve varolan sanatsal düzenlerin reddedilmesi Dada'nın ana karakteridir. **"**Dadaizm, sürrealizm veya ekspresiyonizm gibi akımlar ne belli bir toplumun vazıh ve tabii ihtiyaçlarından doğar, ne Cermenlerin, Slavların veya Latinlerin mizacından, ne menşelerini belirlemek, ne bir edebiyetın başka bir edebiyat üzerindeki etkisinden söz etmek, ne ölçülük davası gütmek kabildir.' (Felix Bertaux).” Kİ.s.40

Dadaloğlu:(1785?-1868?) XIX asır halk şairi **“**Fuzuli'nin, Nedim'in,Yahya Kemal'in, Ahmet Haşim'in kullandığı vezin en az Karacaoğlan'ın, Dadaloğlu'nun, Yunus Emre'nin kullandığı vezin kadar bizimdir.**”** Jur.II.s.171-172

Dağdaki Vaaz: Aziz Malta tarafından anlatılan ve aziz Luka tarafından özetlenen ve Hristiyanlığın temel dayanağı sayılan gerçek adâleti ve Hz. İsa'nın kurduğu yeni düzeni anlatan Hz. İsa'nın bir konuşmasına verilen ad. “ “Dağdaki Vaaz”gibi parçalar yer alır.” IDG s.114.

Dahhak: İran piştaniyan sülâlesi hükümdarlarından biri. Dahhâk-i Mârî (yılanlı Dahhâk) de denilen bu kişi zulmüyle meşhurdur.İki omuzu üstünde kendisine acı veren iki yılan otururmuş Bu yılanlara her gün iki çocuk beyni yedirirmiş. Sıra demirci Gave'nin On sekizinci oğluna gelince demirci deri önlüğünü bayrak gibi kullanarak arkasına topladığı insanlarla ayaklanıp Dahhak'i tahtan indirmişve yerine Feridun'u geçirmiştir. "Üç başı ejderhanın (Dahhak) İran ülkesinde bin yıl süren saltanatı, insan beyinleriyle beslenen o korkunç canavara karşı yükselen isyan ve istiklal bayrağı: Demirci Kave, Feridun ve Demavant dağlarında zincire vurulan Dahhak...” K.İ S.295

Dalavericilik: İngiliz dram ve roman yazarı Robert Greene (1558-1692)'nin ömrünün son yıllarında (1591-1592) yazdığıromanının adı. “Greene'nin Dalavericilik'i (1591-1592) gibi.” KA..s.214.

Daltonizm: Renk körlüğü, ya da renkerin ayırt edilememesi veya birkaç rengin özellikle kırmızı ile yeşilin birbirinden ayırt edilememesi biçiminde görülen hastalık. “Manevi bir Daltonizm bu.” UU.s. 214.

Damanaka: Pança-Tantra'da, Mitra-Bheda hikayesinin şahıslarından biri olan çakal. “Kral arslan, müşaviri boğa ve nedimleri iki çakal: Karataka ve Damanaka. Doğu dillerine çevrilirken, esere çakalların adı verilmiş: 'Kelile ve Dimne'.” BDE.s.232.

Damayanti: Hint Mahabbaratta Destanı'ndaki Nala ile Damayenti hikâyesinin kadın kahramanı. Kral Nala'nın sadık ve becerikli karısı. İşte Schlegel'i deli eden: Nala ile Damayanti, "Dünya edebiyatında, duyguları böylesine dile getiren, bu kadar içli, bu kadar ince, bu kadar heyecan verici başka bir eser yok." BDE.s.139**.**

Danden: Danden[1] İ.S. VI. veya VII. asırda yaşadığı sanılmaktadır. "Daşakumaracarita (On Genç Adamın Hikâyesi ya da On Şehzadenin Hikâyesi) adlı eserin yazarı olduğu sanılmaktadır. ''Mürailikten hiç hoşlanmaz Danden.'' BDE.s.238.

Daniel ekleri: Eski Ahit'te yer alan Danyal kitabına sonradan yapılan ilavelere danyal ekleri denir. Danyal ekleri Yunanca'dır ve inançlara uygun sayılmaz.**"**o zamana kadar Süleyman'ın Neşideleri ve Ecclsiastes'in durumu şüpheli kalmıştır. Jamina'da kesin olarak kanon'a geçirilmişlerdir. Buna mukabil kanon'a Esther, Jeremiah ve Daniel ekleri -Septant'da olmalarına rağmen ithal edilmemişlerdir."IDG.s.118.

Daniel: Kitab-ı Mukaddes'te bölüm adı olan Danyal, aynı adı taşıyan kişinin sürgüne gönderilişini; ama bilgeliği ve rüyalar konusundaki ilmiyle sarayda yükselişini anlatır. "Sürgünde, Babil saraylarında Daniel'in başına gelenler." IDG.128.

Danilevsky: Nikolay Yakovleviç Danilevsky (1822-1885) Rus tabîiyecisi ve tarih felsefecisi. En meşhur eseri. "Rusya ve Avrupa"dır. Tarih felsefesini ilk defa birbirinden farklı medeniyetler dizisi halinde ele alır Danilevsky 'ye göre Ruslarla Slavlar Batı ile hiçbir zaman kaynaşamayacaklardır.her ikiside kendi kütürel mirasını siyasî mutlâkiyet yoluyla geliştireceklerdir. Danilevsky Rus milliyetçiliğini biyolojik bir temel üzerine oturtmasıyla da tanınır. Fikirleri Rus yazarlardanKostantin Leotiev'i Batı'da da Oswald Spengler'i çok etkilemiştir. "Kırk yıllık Kâni'nin Yâni olamayacağı, Türk'ün akl-ı selimi için bedâhetlerin bedâheti; bir medeniyetin başka bir medeniyete istihale edemeyeceği Danilevsky'den beri bir Kaziye-i muhkeme." BÜ.s. 98.

Danimarka:Resmi dili Danca, başkenti Kopenhag olan Kuzey Avrupa devleti. "Birlesik devletler icin huck finn italya icin pinokyo Danimarka icin Denizkizi Ingiltere icin Peter Pan milli birer kahraman sayilmistir.heykelleri dikilmis akin akin ziyaretcileri olmuş."Kİ.S.319.

Danişname-i Alâye: İslâm filozofu ve tıp âlimi İbn-i Sina (980-1037)'nın 1030'lu yıllarda İsfehan'da yazığı esertinin adı. "Onbeş yıl içinde en tanınmış eserlerini armağan eder edebiyete: meselâ Necat'ı,meselâ 'Danişname-i Alâye'yi." Kİ.s.184.

---

[1] Danden veya Dandin kaynaklarda Dandin olarak da geçmektedir.

Dante: Dante Alighieri (1265-1321). Ünlü İtalyan yazarı. "İtalya'ya bir dil armağan etti Dante, yani İtalya'yı yarattı." BÜ.s. 228.

Dante'in Cehennemi: Bkz. Cehennem**.** "Dante'nin Cehennem'inde Ugolin- kendi beynini kemirmektedir'' SNK. s.238

Danton: Georges Jacgues Danton (1759-1794). Fransız siyaset adamı. Fransız ihtilalnin liderlerinden ve Kurbanlarından. "İhtilal Kendi çouklarını yiyor." Sözünün sahibi **"**Raif Necdet'i okurken Danton konuşuyor sanırsınız." KA.s.301.

Danyal Kitabı: Kitab-ı Mukaddes'te Danyal Nebiyi, onun sürgüne gönderilişini ve sürgünde yaşadıklarını anlatan bölüm. "Kitab-ı Mukaddes'te "Danyal kitabında, karanlığın içinden dört hayvan zuhur eder: arslan, ayı, panter, dragon." IDG S.110

Danyal Nebi: Kitab- Mukaddes'te "Danyal" bölümünün başlıca kişisi. Kitab-Mukaddes'te Sürgüne gönderilen ana sürgünde üstün zekası bilgeliği ve rüyaler konusundaki üstün bilgisini sarayda üst bir mevkiye gelen bir Yahudiyeli olarak anlatılan kişi. "Danyal Nebi'nin 'Mene-Tekel-Peres' tehdidini duyar gibi oluyoruz." UU.s.115

Daphné: Fransız romantiği Alfret de Vigny (1797-1863)'nin eseri. "'Daphné'yi Hint'in tesiri ile kaleme alır. Bhagavata-Purana'yı "harikulade bir şiir ve his kaynağı" olarak vasıflandırır." BDE.s. 63.

Dara Şükuh: (1615-1658) Türk Şehzade. Babür İmparatoru Mümtaz Mahal'ın oğlu. Hint eserlerinin Farsçaya tercümesi alanında önemli çalışmaları olmuştur. Upanişatların Farsçası olan Sırr-ı Ekber ve Hindu diniyle ilgili Yoga-vaşışta ile Gita isimli eserleri Farsçaya tercüme etmiştir. "Hint'in dinini ve âdetlerini merak edecek, öğrendiklerini XIV. Louis devrinin aydınlarına aktaracaktır. Vezir Danişment Han, frenk bilginini memnun etmek için saraya, Dara Şükuh'un Upanişadlar'ı çevirtmek üzere Delhi'ye çağırdığı Panditler'den birini davet etmiştir." BDE.s.33.

Dara: İran'ın Keyâniyân[1] sülalesinin dokuzuncu ve son hükümdarı. MÖ.330 yıllarında ölmüştür.. İskenderle yaptığı savaşlarla bilinir."Dara'nın, Bihust'un granitlerinden yükselen sesi, bir cellat satırı kadar soğuk ve ürperticidir, belli ki kalbi de granitten." K.İ.s.294.

Darbe-i mübeccele: Yüce darbe, yüceltilmiş darbe anlamındaki bu terkibi Tevfik Fikret, bir Ermeni komitacısının Sültan Abdülhamit Han'a düzenlediği suikastı öven "Bir Lahza-i Taahhür" isimli şiirinde kullanmıştır. "Haluk'un babası masum kardeşinin

[1] Ahemiler sülalesi olarak da kaynaklar ada yer alır.

‘bacak, kelle, kol’ ve kemiklerini havaya savuran bombayı bir ‘darbe-i müeccele’, bir ‘dûd-i müntekim’ olarak selamladı.” Mağ.s.180.

Darius. Pers Kral Darius. Dara I. İran I. Ahemiler[1] sülalesinden bir hükümdar. Ö. 522 yilinda Pers Kralliğinin basina geçti ve 486 yılına kadar krallığı sürdü. kadar . Darius iktidari ele aldiginda kendinden öncekilerden farkli olarak büyük bir anit yaptirdi ve bu anitla kendisini yazili formda ebedileştirdi. "Darius!un ülkesi de öyleydi. İskender Darius'un ülkesini tali-i harple fethetti.” SNK. s.190.

Darma Sutra: Hint’te Vedalar çağının yarı hukûki yarı dini metinleri. Bkz. Dharma Şastra. **“**Hint hukukunun ilk belgeleri olan “Darma- Sutra”lar Vedalar çağının yarı hukuki, yarı dini metinleridir.”BDE.s. 123.

Darma: “Darma” şeriat, kanun, kural demek, Darmalar hukuk ve din bakımından Hintliler’in bağlı bulundukları kaideler.Hukuk ve din bakımında insanların bağlı bulundukları kaideler. Bkz. Dharma Şastra “Kastını darma`sı Kula müridini gerçeğe bağlayan bir altın zincir.” BDE.s..160.

Dar-ül Hikme: Halife El Memnun tarafından, Bağdat’ta 832 yılında kurulan Tercüme merkezi. “832’de halife El Memnun Dar-ül Hime’yi tesis ederek müdürlüğünü Yahya ibn Masuye’ye (ölümü 857)tevdi etti.” IDG.s.222.

Darülfünûn: Türkiye’de, üniversiteye, 1933 senesine kadar verilen isim. İlk kuruluş yıllarında, modern anlamda bir üniversite eğitiminden çok, lise seviyesinde eğitim veren bu müessese, sonradan, değerli ilim adamlarının çalışmalarıyla yüksek bir ilim yuvası hâline geldi. 1845’te toplanan Maarif Komisyonunun kararıyla devlet dairelerine memur yetiştirmek gayesiyle, bir Dârülfünûn açılması çalışmalarına başlanmıştır. “Darülfünûn onun bir konuşması yüzünden kapatılır.” UU.s.66.

Darwin: Charles Darwin (1809-1882). İngiliz doğabilimci ve kendi adını taşıyan, darvinizm diye adlandırılan biyolojik evrim kuramının sahibi. “Darwin’in tezlerini müjdeleyen bir _ geçiş-dönüş_ telakkisi.” IDG.s.47.

Dasa: Dasa, hizmetçi anlamında sankritçe bir kelime. Aynı zamanda Dasa Kuzey- Batı Hindistan’da yerli halkın ismidir. Hindoloji açısından Dasa, Tanrı Vişnunun hizmetkarı demetir. “Kannara edebiyatında Dasa için yazılan ilahilerde önemli yer tutar. Dasa, Tanrı Vişnunun hizmetkarı demek.” BDE.s.296.

---

[1] Keyaniyan sülalesi olarak da kaynaklar ada yer alır.

Daşarata: Bkz. Daşaratha. “Hükümdarı Daşarata`nın üç karısı var,ama hiç çocuğu yok .” BDE.s..153.

Daşaratha: Ramayana’da Destanın’da Rama’nın adı geçen hükümdarlardan biri. Güneş hanedanlığından bir kral.Ayodhya’nın kralıdır.üç karısı olmasına rağmen çocuğu yoktur. At kurbanı töreni düzenleyerek dört evlât edinir. Daşaratha sözüne son derece sadık bir kraldır ölümünden sonraki olaylar Ramayana Destanının doğması sağlar.“Ben savaşçı Daşaratha’yım, dedi, oğlunuz değilim.”BDE.s.367.

Daudet: Alpnonse Daudet (1840-1897). Fransız realist ve naturalist yazarı. “Andersen’in dostu olan bu zat edebiyata talihsiz cocuk, pansiyon hayati yetim tipleri sökmüş, mucadeleci ve talepleri olan bir edebiyat yaratmiş hem “Sefiller”in Kozet’ini hem de Daudet’nin “petit’ chose”unu müjdelemiştir.” Kİ s.318.

Davud: İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden. Hem peygamber, hem sultân yâni hükümdârdı. Soy bakımından Yâkûb aleyhisselâmın Yehûda adlı oğluna dayanır. Süleymân aleyhisselâmın babasıdır. Kudüs’te doğdu. Orada yaşadı ve orada vefât etti. Kendisine İbrânî dilinde Zebûr kitâbı verildi. Sesi çok güzel ve tesirliydi. İsmi Kur’ân-ı kerîmde on altı yerde geçmektedir. “Davud’un hayat hikayesini çok canlı olarak anlatmış bu katiplerden biri’’ IDG. s.95

Davut'la Goliat'ın Dövüşü: Hz. Davut’un Calut veya talut veya Galut ya da Goliat diye ifade edilen Filistinli düşmanı ile yaptığı mücadele. Bu mücadele sonunda Hz. Davut Calut’u sapan taşıyla gözünden vurarak öldürmüştür**.** “Bu korkunç kavga yanında Davut'la Goliat'ın dövüşü ne kadar gülünç.” Kİ.s.334.

Dayananda Sarasvati: (1824-1883) 1875 yılında Bombay kurulan, Hinduculukta bir Rönesans gerçekleştirmeyi hedefleyen dini ve siyasi Hint hareketi Arya-Samaç’ın kurucusu. “Arya Samaç”ın kurucusu Dayananda Sarasvati, Hint’in kurtuluş savaşında Vedalar’ı bayraklaştırır.” BDE.s.107.

De Anima: Arsito’nun ruhla ilgili eserdir. “Ruh Üzerine” diye Türkçe’ye aktarılmıştır. "İslam âlimleri,akılbahsini incelerken, hareket noktası olarak Aristo'nun «de anima»sı ile Afrodidias'lı İskender'e ve Fisagor'un Terbi'ine dayanır,insanın önce ilim,sonra da amelinin inkişaf derecesini sayar ve izah ederler.”IDG.s.187.

De Lille: Jacques Delille De Lille (1738-1823). Fransız şair ve mütercim. 1769 yılında Fransızcaya kazandırdığı Georgica tercümesi en bilinen yönünü teşkil eder.. “Géorgique tercümesi, De Lille’e akedeminin kapılarını açmış.” BÜ.s.117

De Maistre: Joseph de Maistre (1753-1821) Fransız siyaset ve bilim adamı, yazar ve filozof. Fransız ihtilaline ve 18. asır düşüncesine düşmanlığı ile bilinir. " 'Demokrasinin temeli' hırstır" diyor De Maistre." BÜ.s.169.

De Rerum Natura: Latin şairi Lucretius (Titus Lucretius CarusMÖ.98-55).'un Kainetın yapısı anlamına gelen eseri. **"**Bhagavad'ın yanında Lucretius'un: "De Rerum Natura"sı ne kadar sığ, ne kadar nesir." BDE.s.87.

Debora: Debora veya Dvora. İsrail kadın peygamberi va hakimi. "En çok övdüğüde Debora'dır, çünkü bu kadın terennüm ettiği savaş şarkılarıyla dövüşenleri yüreklendirmişdir.'' IDG.s.95.

Debora'nın Neşidesi: Debora İlahisi. Kitab-ı Mukaddes'in Hakimler bölümünde yer alan bir ilahi. İsrail Kadın peygamber debora tarafından okunan ve İsrail'in bir Kenan kralına karşı yaptığı savaşı yücelten bir ilahinin adıdır. Debora, bu ilahiyi savaşlarda okuyaraksavaşanları yüreklendirir. "En güzelleri:Debora'nın neşidesi (Hakimler kitabı bahis v).'' IDG. s. 95.

Debray: Régis Debray (1940-….) Fransız düşünür ve devrimci. Küba'ya gitti ve Havana Üniversitesi'nde felsefe dersleri verdi. Fidel Castro ile konuşmalarının ardından "Devrimde Devrim" (1967), adında gerilla savaşının el kitabı olarak kabul edilen eseri kaleme aldı. Burada şiddet kullanımını felsefi açıdan meşrulaştırdı. "Onun yerini Debray'ler Che Guavera'lar aldı. "Kİ.s.280.

Decameron: Bkz. Dekameron. "Decameron", dekolte tasvirlere bayılanların hâlâ başucu kitabı." BÜ.s.198-199.

Dede Efendi: Hamamizade İsmail Dede Efendi (1778-1846) Türk mûsikîsinin en meşhur bestekârlarından biri ve hattat. "Dede Efendi'ler köye nasıl gidebilirdi?" Jur.I.s.378

Defense Et Illustratıon d la langue française: Fransı şairi Joachim Du Bellay'nin 1549 yılında yazdığı eseri."Ondört yıl sonra, Du Bellay'nin Defense et Illusration de la Langue Française'i çıkartır Fransada." KA.s.397.

Define Adası: Setevenson'un 1883 yılında yazdığı ütopya romanı. "Başvekil Gladstone, Define Adası'nı bitirmeden elinden bırakmamış." KA.s.141.

Defoe: Daniel Defoe (1659-1731). İngiliz realist yazarı. Robinson Crusoe isimli romanı meşhurdur. "Öte yandan Spectator ve Defoe neslinden beri, milli bir burjuva edebiyatı mayalanmaktadır." KA.s.399.

Dégénérescence: Avusturyalı yazar ve siyonist militan Max Nordau (1849-1923)'nun Fransız edebiyatı ile ilgili eseri. "Max Nordau milletler arası Yahudi cemiyetinin genel sekreteri, Viyana ünüversitesinde sinir mütehassısı, uzun yıllar Pari'te kalmış.Fıransız edebiyatı hakkında iki eseri var."Vue du Dehors" (dışarıdan bakış), "Dégénérescence" (yozlaşma)."SNK.s.82-83

Dekabristler Hareketi: Petersburg'da I. Nikolay'ın tahta çıkışı sırasında S. T. Trubetskoy öncülüğünde düzenlenen 26 Aralık (eski tarihle 14 Aralık) 1826 tarihli askeri ihtilal hareketi. Hareket başarısızlıkla sonuçlanmıştır. **"**Dekabristler Hareketinin patlak verdigi zamanlarda Rus soylularinin buyuk bir cogunlugu kapkara cahildi. Mağ.s.67.

Dekabristler İsyanı: Bkz. Dekabristler Hareketi**. "**14 Aralik 1825'de patlak veren Dekabristler Isyani cabucak bastirildi" Mağ.s.67.

Dekadan: Kelime gerileyiş, çöküş içinde olan;sanat ve kültür alanında bir gerileyişi, çüküşü belirten manasına gelmektedir. Edebiyatımızda Dekadan 10 Mart 1897 tarihinde Sabah Gazetesi'nde yayımladığı "Dekadanlar" isimli yazısında, Edebiyat-ı Cedide sanatçılarını Fransız dekadanlarına özenmekle, edebiyatımızda bir çöküş çağı başlattıklarını ifade ettiği yazısı. Yazıyı takip eden ve beş yıl kadar süren "dekadanlar" tartışmasında A. M. Efendi Sevet-i Fününcular tarafından çağa ayak uyduramamakla suçlanmıştır. **"**Ahmet Mithat Efendi dekadan'ların insafsız sloganlarıyla yıkmak istedikleri bir 'heykel-i hamakat' değil,'abide-i samimiyet,tir." Kİ.s.233.

Dekadantizm: 1880-1890 yılları arasındaki simgecilik öncesindeki Fransız şairlerininduygusallığını nitelemek için kullanılmış estetik ve edebiyat tenkit terimi. Kelime sonradan müsbet ve menfi boyutlarda anlam genişlemesine uğramuştır. "Bağlanmak, çözülmek ve yeniden bağlanmak mani'sine de tutulmamıştı bu edebiyat, sanat için sanat ve dekadantizm gibi hastalıklardan da uzak kalmıştır." Kİ.s.67.

Dekameron:Baccaccio'nun 1348-1353 yıllarında yazdığı, ana konusu evli ve evlilik dışı aşk olan hikaye kitabının adı. "Dekameron, birçok edebiyatçılara göre seks romanının şaheseri." KA.s.211

Dekebristler: Petersburg'da I. Nikolay'ın tahta çıkışı sırasında S.T. Trubetskoy öncülüğünde düzenlenen 26 Aralık (eski tarihle 14 Aralık) 1826 tarihli askeri ihtilal hareketine katılanlara verilen ad. "1825'de omur boyu dostu kalacak Ogarev'le ant ictiler,butun guclerini Dekabristlerin davasina adayacaklardi. Mağ.s.86.

Dekkan: İndus-Ganj ovasının güneyindeki hindistanın güney bölgesi. **"**Prakrit edebiyatının şaheseri bir antoloji. "Sattasai".Yazarı Dekkan'ın kuzey doğusunda hüküm süren bir hükümdar:Hala."BDE.s.178.

Delhi: Hindistan'da, bu günkü Yeni Delhi'yi de içine alan tarihi bir şehir. "Vezir Danişment Han, frenk bilginini memnun etmek için saraya, Dara Şükuh'un Upanişadlar'ı çevirtmek üzere Delhi'ye çağırdığı Panditler'den birini davet etmiştir." BDE. s.33.

Deli Petro: (1672-1725) Rusyayı Avrupalılaştırmak için çalışmalar yapan meşhur Rus çarı Yaptığı birçok değişikliklerden ve şiddetli azabından dolayı eski tarihciler ona Deli Petro demişlerdirr. **"**Deli Petro'yu "âli fikir" ve âli himmet" bir dahi olarak takdim eden yazar, ahlâkımızı da edebiyatımızı dayerin dibine batırıyor." BÜ.s. 159.

Deliliğe Methiye: "Encomium moriae" Deliliğe Methiye. Latince yazan Hollandalı hümanist yazar ve papaz Disiderius Erasmus (1469-1536)'un 1509 yılında Misafiri olduğu Thomas More'nin evinde yazdığı,1511'de Paris'te yayınlattığı eseri. "Erasmus yazı hayatına Deliliğe Methiye ile başlar; Luther, dostu Melanchton'la kafayı çeker." KA.s. 231.

Delille:Rahip Janques Delille (1738-1813). Fransız şairi. "Delille, Fransız Akademisi'ni Les Geargiques ile fethetmedi mi?Gerard de Nerval'i ölüİ.Süzleştiren kendi şiirlerinden çok Faust tercümesi.Edgar Poe'yu dünyaya tanıtan Baudelaire." UU.S.330.

Demavant: İran'da, Tahran'ın kuzey doğusunda 5604m yüksekliüinde bir yanardağ. Efsaneye göre Dahhak burada zingire vurulmuştur. "Üç başı ejderhanın (Dahhak) İran ülkesinde bin yıl süren saltanatı, insan beyinleriyle beslenen o korkunç canavara karşı yükselen isyan ve istiklal bayrağı: Demirci Kave, Feridun ve Demavant dağlarında zincire vurulan Dahhak..." K.İ.s.295.

Demirci Kave: "Drefş-i Gaveyâni" isimli, kendisine âit demirci önlüğünü bayrak yaparak Dahhâk'in zülmüne karşı halkı ayaklanmaya teşvik eden İran kahramanı. Dahhak'in İnsan beyniyle beslenen yılanları için sıra Demirci Gave'nin on sekizinci oğluna gelmişti. Demirci Gave "Drefş-i Gaveyâni" isimli önlüğünü bayrak yaparak ayaklandı etrefına topladığı kişilerle birlikte Dahhak'ı tahtan indirerek yerine Feridun'u geçirdi. "Üç başı ejderhanın (Dahhak) İran ülkesinde bin yıl süren saltanatı, insan beyinleriyle beslenen o korkunç canavara karşı yükselen isyan ve istiklal bayrağı: Demirci Kave, Feridun ve Demavant dağlarında zincire vurulan Dahhak..." Kİ.s.295

Demirciler Çarşısı Çinayeti: Yaşar Kemal'in 1973 yılında yazdığı romanının adı. "Yusufcuk Yusuf, Akçasaz Ağları başlıklı roman dizisinin ikinci kitabı.İlk cildi Demirciler Çarşısı Cinayet."KA .s.345.

Demirel: Bkz. Süleyman Demirel. "Bilge Güney'in başına gelenle Demirel hükümetinin ültimatomla iskatı arsında bir benzerlik bulur." KA.s.354.

Demodokos. Homeros'un odisseia'sında adı geçen ünlü bir halk şairi, gözleri kördü, fakat şarkılarıyla gönülleri mestediyordu**.** Şiirleri ile efsaneleşmiştir. "Dinleyiciyi destandaki düzensizliklere inandırmak için bir yandan ilhama (ilham perisine başvurmak, sadece, bir belagat yöntemi değildir), öte yandan geleneğe, yani Truva masallarını iyi bilen Femios ve Demodokos adlı iki ozana başvurur Homer." KA.s.192.

Demokrasi: Halkın hakimiyetine hedefleyen yönetim şekli. Fikrî tarihi MÖ. beşinci asra kadar uzanan Demokrasi kavramı, ilk olarak da Eski Yunan şehir devletlerinde uygulama imkanı bulmuştur. Ancak bu demokrasi halkın kırkta biri için geçerliydi; çünkü diğerleri köledir. "İki asır önce basılan bir ikonoloji kitabında, kadın olarak tasvir edilmiş demokrasi; alnında asma yapraklardan bir taç, sırtında kaba saba giysiler; bir elinde nar, ötekinde yılan." BÜ.s.169.

Demokrat Parti: CHP'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü,Refik Koraltan gibi isimlerin 7 Ocak 1946 tarihinde kurduğu Türk siyasi partisi. "Demokrat Parti'nin dusunce adamina ehemmiyet vermemesi bundadir." SNK.s.163.

Demokrit: Bkz. Demokritos. "Diyalektigin kurucusu aglayan Heraklit Materyalizmin kurucusu gulen Demokrit, sofistlerden once idi." SNK.s.56.

Demokritos: (MÖ.460-370). Gezginliği ile ün yapmış Yunan Filozofu. Bir rivayete beş yıl Mısır geometricilerinin yanında kalmış. Geniş ansiklopedik bilgiye sahip ve devamlı gülen birisi olarak bilinir. "19. yüzyıl Avrupası'na göre, Yunan mucizesi bütün ihtişamını Asya'ya borçlu: Pythagoraslar, Demokritoslar, Lykurgoslar... meşalelerini ya Ganj kıyılarında tutuşturmuşlar, ya Nil boylarında." BDE.s.28.

Demon: Daimonion (küçük cin). Sokrates'in içinde bulunduğunu iddia ettiği yanlış bir davranışa kalkıştığı zaman o cinin kendisini uyardığını söylediği cin. "Sokrat'ın demonu gibi onu da büyüleyen bir ifrit vardı: tececcüs." Kİ.s.214.

Demopedi: Halk eğitimi**,** halkın eğitilmesi. "Demokrasinin demopedi olduğunu kimse düşünmedi." BÜ.s.94.

Demosten: Bkz. Demosthene. "Hergün hutbelerde şu hakikati haykıracak bir Demosten'e...Ey Türkler! Vatanınız geniş,sayınız az."Kİ.s.137.

Demosthene: Demosthene (MÖ.384-322). Hatipliği ve verdiği üç Philippikos nutukları ile ünlü Atinalı devlet adamı. "Demosthene ile Ciceron, Suetone, birkaç yıl sonra, On İki Sezarın Hayatı ile beraber Ünlü Kişilerin de Hayatını da kaleme alır"."KA.s. 391.

Denemeler: (Les Essais). Michel de Montaigne (1533-1592)'in 1580 yılında ilk olarak yayımladığı meşhur dememe kitabı. "Denemeler bir âile albümü." BÜ.s. 209.

Denemeler: (The Essays). Thomas Macaulay'ın eseri. Eser, 1843 yılında yayınlanmıştır. "Macaulay'ın Denemeler'i için de aynı şeyi söyleyebiliriz (Macaulay rasyonalist tarihin kurucularından biri." Kİ.s.414.

Denemeler: Amerikan filozofu ve deneme yazarı Ralph Waldo Emerson (1803-1882)'ın çeşitli zamanlarda yazmış olduğu denemelerinin toplandığı "Essays" isimli eseri. Emerson'un bu eserindeki din düşüncesi Hint panteizmine yakın bir anlayış olarak değerlendirilmektedir. "Batı'ya Hint'e ısındıran ana kitaplardan biri de Emerson'un "Denemeler"idir ("Essays")." BDE.s.45.

Denis Diderot Fransız roman yazarı ve filozofu. (1713-1784) Çeşitli bilim dallarında ilgisini çeken konularla uğraştı başka dillerden çeviriler yaptı. Yergi yazıları yazdı. Filozofça Düşünceler isimli kitabıyla ün kazandı. Diderot çok yanlı bir düşünürdür. İnsan üstü bir kuvvet olarak tanrının bulunmadığını ileri sürmesi yüzünden hapse mahkûm oldu. Körler Üzerine Mektup, Sağır ve dilsizler Üstüne Mektup Tabiatın yorumu üzerine Düşünceler bilinen eserlerindendir. Ancak Diderot'un en büyük başarısı 1772 yılında tamamladığı 36 ciltlik ansiklopedisidir. "1745 de le Breton iki ortak daha almıştı: matematikçi D'Alembert'le iktisatçı Malves 1746 başlarında filozof Denis Diderot da onlara katıldı ve 1747 Ekiminde Ansiklopedinin genel yönetimini üzerine aldı."IDG.s.17.

Deprem: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı romanının adı. "Deprem belgesel bir roman değil,yaşadığımız hayatın ta kendisi." KA.s.362.

Dergah: Dergah Yayınları."Dergah'ın Edebiyat Ansiklopedisini karıştırıyoruz.Bir mezarlıkta dolaşır gibiyiz."Kİ.s.274.

Derviş Bey: Yaşar Kemâl'in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan roman kahramanlarından birinin adı. "Çanakkale, İstiklal Savaşı; Derviş Bey'de ünlü Odysseus gibi binbir maceradan sonra yurduna ana döner." KA.s.348.

Derviş: Bkz. Derviş Bey. "Kürt Mahmut, Derviş'in uşağı, Akyollu Murtaza'yı öldürecek." KA.s. 347

Descart: Bkz. Descartes. “Descart varlığın biricik delili sanıyordu düşünceyi: -Cogito ergo sum-.” IDG.s.163.

Descartes. Rene Descartes (1596-1650). Fransız filozof ve matemetikçi. “Dinin hakikatlerine yeni yeni felsefi destekler sağlamak,şüphecileri susturmak içinkaleme sarılıyordu".BFH.s.99

Deschanel: Paul Deschanel (1855-1922). Fransız devlet adamı ve yazar. **"**Deschanes, klasikle romantik zıddiyetini ortadan kaldırmaya çalışmış.”Kİ.s.57.

Desdemona:Shakespeare’nin Otello (1604) isimli eserinin kadın kahramanı. Otello’nun çocuksu kıskançlıklarına kurban giden Desdemona saf ve temiz sevgisi ön plandadır. “Önce aşk,”bir Destemona veya bir Juliette’in aşkı gibi asf ve içli” BDE.s.209.

Despotizm: Yönetimin kendi keyfine göre ve zorbaca hareket eden bir kişinin yetkisinde olduğu yönetim şeklidir. “Montesguie, Doğu despotizminden söz eder. Düşünmez ki despotizmin âlâsı Perestişkârı olduğu İngiltere’de ve tebası bulunduğu Fransa’dadır.”BÜ.s.192.

Destutt de Tracy: (1754-1836). Fransız filozof ve yazarı. 1801 yılında kalema aldığı Elements d’ideologie (İdeolojinin Temelleri isimli eseriyle duyumcu bir felsefe akımını ortaya koyan Destutt de Tracy ideoloji okulunun en önemli temsilcisidir. “Kelimenin doğuşu 1796, kelimeyi uyduran Destutt de Tracy. Manası, ideolojiyle uğraşan. İdeoloji, düşünceler ilmi.” Mağ.s.33.

Deva: Tanrı anlamına gelen ve Hindistan’da genel olarak bütün tanrıları isimlendirmek için kullanılan Sanskritçe bir kelime olan deva, genellikle gökyüzündeki İkinci derece önemli tanrılar için kıllanılır. Bunun dışında Hint inanışında büyük peygamberler kabul edilen kişilerin isminin arkasından da bu unvan eklenirdi. “Her mâbut, bir devrin hakikatiydi. Deva’lar dev oldular.” BÜ.s. 288.

Devaram: Hint edebiyatında 7-11. asırlar arasında yazılmış Trumurai (Diğer adıyla Tamul Vedası) adlı eserin Apar, Sambandamurti ve Sundaramurti tarafından yazılan ilahilerden oluşan ilk yedi kitaplık bölümüne verilen isim. “Bu üç şairin ilahileri “Trimurai”nin ilk yedi kitabında yer alıyor, bu bölüme Devaram adı verilmiş.” BDE.s.291.

Devi: Hindistan’da bütün dişi tanrıları tasvir için kullanılan, tanrıça anlamına gelen Sanskritçe bir söz. Kelime, doğurganlık kültüyle alakalı olup özellikle Rigveda’larda tanrı eşleri için kutsal nehirlerin kişileştirilmesi ve kozmik görünümleri için de

kullanılmaktadır. “Halk inançlarında Devi, Durga, Kali, Parvati,Uma, Padma, Kendi gibi binbir isimle anılan Ana Tanrıça`yı baştacı eder tantrizm.” BDE.s..161.

Devlet- Âliyye: Osmanlı İmparatorluğu için kullanılan bir sıfat. Ne istiyorlardı? Devlet-i Âliyye’yi parçalamak BÜ.s.139

Devlet: Bkz. Devletin Altı Kitabı. “Büyük modern devletlerin monarşik mutlakiyete doğru çetin yürüyüşünü izlerken Machiavelli’nin Hükümdar’ı Bodin’in Devlet’i , Hobbes’un Leviathan’ı Bousuet’nin Kitabı Mukaddes’den çıkarılan Siyaset’iyle karşılaşıyoruz önce; sonra tersine bir hareketin mutlak monarşiye karşı muzaffer bir tepkinin başlayış ve ilerleyişini gösteren kitaplar: Locke’un Sivil Hükümet Üzerine Deneme’si, Montesquieu’nun Kanunların Ruhu, Rousseeau’nun Toplum sözleşmesi, Sieyés’in Üçüncü Sınıf Nedir’i.” UU.s170.

Devlet: Eflatun’un MÖ. 384-377 yılları arasında yazdığı ederinin adı. Eflatun bile o müstehcen masalların uydurucusu Homeros’u Devlet’inden dehlemiyor mu? KA.s. 333.

Devlet-i Aliye Tarihi: Avusturyalı tarihçi Hammer (1772-1856)’in Osmanlı Devleti Tarihi isimli eseri. “Devlet-i Aliye Tarihi”nin birinci cildini bana getirip büyük bir hayranlıkla önsözünü ve kaynakları okumuştu.” Kİ.s.104.

Devletin Altı Kitabı: Devletin Altı Kitabı ya da Cumhuriyetin altı kitabı. Fransız hukukçu ve yazar Anjulu Jehan Bodin (1530-1596)’in 1576 yılında yayımladığı eserinin adı. “Hükümdar’a en az benzeyen eser: Devletin Altı Kitabı (Kısaltılmışı Devlet) Floransalı Niccolo Machiavelli ile Anjulu Jehan Bodin (1530-1596) kadar birbirinden farklı pek az insan var.” UU.s.184.

Dhammapada: Pali Budacılığının önemli eserlerinden biri. Doğruluğun yolu anlamında Palice bir söz olan Dhammapada, Budacılığın ekan ve anlayışının özdeyişler biçiminde anlatılatır ve Sutta Pitaka içinde yer alan Khuddaka Nikaya ikinci metnini oluşturur. “Bunlardan biri , gnomik edebiyatın en başarılı örneklerinden olan ve bütün Avrupa dillerine çevirilen ‘Dhammapada’.” BDE.s.170.

Dharini: Kalisada tarafından yazılan Hint tiyatro eseri “Malavika ile Agnimitra”ki kraliçenin adı. “Agnimitra, Kralice Dharini’nin cariyelerindenm bir rakkaseye tutkun.” BDE.s.211.

Dharma Şastra: Manu, Gautama, Vasistha gibi eserlerden oluşan, yazımı MÖ. VIII asıran MS. XII. Asra kadar uzanan ve 1956 yılına kadar yürürlükte olan Hint hukukunu oluşturan sanskripçe eserler topluluğu. “Dharma Şastra’nın ilk amacı kastların

perçinlemek, her birinin vazifelerini cizmek: Brahma veda okuyacak, adakla uğraşacak; Kşatriya halkı koruyacak; Vaişna toprağı sürecek, hayvan yetiştiracek; Şudra'nın vazifesi: hizmet." BDE.s.325.

Dhirtarastra: Mahabbaratta destanının kahramanlarındandır. Dhitarastra'nın annesinin adı Ambika, karısının adı: Gandhari'dir. Dhitarastra'nın Gandhari'den yüz çocuğu olur Destanda kör olan Dhitarastra ile soluk tenli Pandu'nun oğulları arasındaki mücadele anlatılır. Dhitarastra ile karısı bir orman yangınında ölür. "Dhitarastra kabına sığmıyor, kazandık mı? Diye soruyor, sevincini saklamıyordu." BDE.s.333.

Dhirtarastralar: Bkz. Dhirtarastra. "Yajnasena'nın kızı, seni Dhirtarastralar'a götüreceğim." BDE.s.334.

Diana: İspanyol yazar Jorge De Montemayor (1520-1561)'un 1550 yılında yazdığı ve çoban kızı Diana ile çoban Sireno'nun sevdalarını anlattığı pastoral romanı. "Tür, Montemayor'un Diana'sıyla (1550) fethetti İspanya'yı: çoban kızı Diana ile çoban Sireno'nun sevdalıları." KA.s.172.

Dib-i Dirin: Eski töreler. "Ne kanun-u kadim kalmıştı ne dib-i dirin." BÜ.s. 131.

Dickens. Charles Dickens (1812-1870). İngiliz Realist romancısı. "Genclerin sevgisini kazanan ve onlar uzerinde etki yapan bir baska ingiliz de Dickens'dir." Kİ.s.317.

Dictionaire Historiqe et Critique: Fransız yazar Pieerre Bayle (1647-1706)'nin 1696-1697 yıllarında yazdığı ve Tarihsel ve Eleştirel Sözlük anlamındaki eserinin adı. **"**İnsan zekasının gelişme tarihini tenkitçi bir bakışla anlatan terkip eserleri. Mesela Alman papazı Brücker'in Historia critica philosophiae'sı (1742-1744).). Ve bilhassa Pierre Bayle'in Dictionaire Historique et Critique'i (1697)." IDG.s.15.

Dictionnaire des Idées Reçus. "Yerleşik Fikirler Sözlüğü".Gustave Flaubert (1821-1880)in yarım kalan eserlerinden biri. Eser, yazarının ölümünden sonra1911 yılında yayınlanmıştır. "Fransızların cihanşümül hamakatine ayna tutmak isteyenler, Flaubert'in Dictionnaire des Idées Reçus'ünü uzatıversin hazrete." UU.s.29-30.

Diderot: Bkz. Denis Diderot. "Fransız dilini barbarların istilasından o kazlar koruyor Diderot'ya göre." BÜ.s.85.

Diderots. Bkz. Denis Diderot.[1] "Mithat efendi bir asrı dolduran düşüncedir. Osmanlıların Diderots'u; daha doğrusu Pierre Larousse'u ." Kİ.s.232.

---

[1] Eserde Ahmet Mitat Efendi için kullanılan "Osmanlıların Diderots'u ; daha doğrusu Pierre Larousse'u" vasfında bir yazım hatası yapıldılmıştır ibare Osmanlıların Diderot'u şeklinde olması gerekir. Çünkü Mitat Efendi ile Diderot'un ortak yönü velud olmalarıdır. Mütaakip ifade "daha doğrusu Pierre Larousse'u" sözü de kanaatimizi doğrulamaktadır.

Dilek (Kama): Hint kültüründe İstek anlamında soyut bir tanrı. İnanışa göre Kama aklın ilk torunu, başlangıçta ortaya çıkan ilk şeydir. Kama ortaya çıkınca zıtlıklar oluşur ve insanların oluşumu bu zıtlıkların teşiri altında gelişir. **"**Önce Dilek (Kama) doğdu, düşüncenin ilk tohumu." BDE.s.105.

Dimetoka: Yunanistan'da, Türkiye sınırının hemen ötesinde, Kızıldeli çayının Meriç'e kavuştuğu yer yakınında bir şehir. **"**Cetlerinin toprağından kopuş. Dimetoka'dan Reyhaniye'ye"Mağ.s. 281.

Dini Hayatın İlkel Şekilleri: Dini Hayatın İlkel Şekilleri (Les Formes élémentaires dela vie religieuse) ya da Dini Hayatın Temel Biçimleri. Emile Durkheim (1858-1917)'in 1912 yılında yazdığı eserinin adı. "Durkheim son eseri "Dini Hayatın İlkel Şartları"nde de, "İntihar"da çağdaş cemiyetteki haksızlıklara parmak basar." SNK.s. 124.

Dinler ve Felsefenin Başlangıcı: UNESCO tarafından 1967 yılında pariste yayımlanan eser."LHistorie du Developpement Culture et Scientifique de I'humanite," insanlığın ilmi ve Külterel Gelişme Tarihi. Cilt 2: L'Antiquite, Eski Çağlar "Les Religions et les Debuts de la Philosophie" Dinler ve Felsefenin Başlangıcı 193 v.d Paris 1967. " IDG. s.100.

Diogene Laerce:[1] MS. III asırda yaşamış Yunanlı yazar. Biyografileriyle özellikle de büyoğrafilerini topladığı "Ünlü Filozofların Hayatları, Öğretileri ve Özdeyişleri" isimli eseriyle tanınmıştır. "Birisi Atinalı Philostrate, öteki Diogene Laerce." KA.s.392..

Directoire: Fransa'da 26 Ekim 1795'ten 9 Kasım 1799'e kadar faaliyet gösteren, halk yığınlarını iktidardan uzaklaştırarak burjuvazinin hizmetine giren ve geniş yetkilerle donatılan hükûmet**.** "Touchard'ı dinleyelim: "Brumaire'deki hükümet darbesi, Directoire'a son verir." Mağ.s.113.

Discours: Bkz. Tite-Live Üzerinde Discorsi. "Tite-Live'in ilk dekatı üzerine Discours'u yazar." SNK.s.188.

Divan Edebiyatı: Türkler olarak İslamiyeti kabulunden sonra İslam'ın ilim, iman ve kaideleri çercevesinde meydana getirdiğimiz yaklaşık 600 asırlık edebiyatlarımızn genel adı. Divan Edebiyatında roman yok, niçin olsun? BÜ.s.119

Divan: Hafız Divanı."Divan'ın iki kaynağı var: Hafız'la Züleyha.Züleyha, şairin batılı sevgilisi: Marianne von Willemer." Kİ.s.32

---

[1] Zikredilen eserde Diogene Laerce'in doğrusu **Diogene Laertios** şeklindedir**.**

Divan-ı Lügati't-Türk: Türk Dilinin Divanı anlamında olan ve Kaşgarlı Mahmud'un Araplara Türkçe'yi öğretmek maksadıyla 1072-1074 yılları arsında yazdığı eserinin adı. "11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut, milli gururunu tatmin için Divan-ı Lügattit Türk'ü kaleme aldı. 7500 kelimedir." SNK.s. 321.

Diyalektik maddecilik: Marx Engel'in maddeciliği. Tabiatla zihin temel bir bütündür bu maddecilikte. Mutlak olan tabiat değil tabiattaki beşerî akıştır.Metot bakımından Hegel'in maddeciliğini benimser. "Mekanik maddecilik, yükselen burjuvazinin kavga silahıydı; diyalektik maddecilik dördüncü sınıfın kavga silahı oldu." BÜ.s.177.

Diyalektik meteryalizm:Bkz. Diyalektik maddecilik. "Fikri gelişmenin gerçekten ilmî bir tarihi, ancak diyalektik meteryalizmle açıklanabilir diyor Plehanov." BÜ.s.189.

Diyalektik: Gerçekliği, bu gerçeklikte gelişmeleri ortaya çıkararak incelemeye ve çelişmeleri aşmanın yollarını aramaya dayanan akıl yürütme yöntemi "Çağdaş Batı'nın koyun postuna bürünen kurt kelimelerinden biri de diyalektik." BÜ.s.189.

Diyanet İşleri Başkanlığı: Türkiye'da inanç ibâdet ve ahlak ilkeleriyla ilgili işlemleri yürütmak din konusunda toplumu aydınlatmak,ve ibaedet işlerini yönetmek amacıyla kurulan devlet kuruluşu. Diyanet İşleri Başkanlığı ilk olarak 3 Mart 1924 tarihinde kurulmuş, 22 Haziran 1965 tarihinde de bugünkü statüsüne kavuşmuştur. "27 Mayıs sonrasında Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bir Alevi masası teklifi oldu." SNK.s.382.

Diyanet İşleri Reisliği Yayınları: Türkiye Diyanet işleri Başkanlığı'ne bağlı resmi yayınevinin yayınları. "Tabiatçılığı Red, Arapçadan tercüme eden Avukat Aziz Akpınar, Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, sayı:50, Ankara 1956." UU.s. 68.

Doğu Despotizmi: Oriental Despotism. A Comparative Study of Total Power (Doğu Despotizmi ve Mutlak İktidar Üzerine Karşılaştırmalı bir İnceleme.) Karl Wittfogel'in 1957 yılında yazdığı eseri. "Wittfogel Sovyetler'e çatmak için Doğu despotizmi bayrağını omuzlar; bizi kçksüz ve ufuksuz aydınlarımız da tarihimizi karalamak için Montesguieu'nun coğrafî kaderciliğine sığınır." BÜ.s.193.

Doğu Roma İmparatorluğu: Bizans İmparatorluğu."Hazret-i Muhammed'in ölümü üzerinden henüz onbeş yıl geçmişti ki,sadık halifesi,Hazreti Ömer,Kudüs'ü ele geçirdi ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun payitahtını dehşete düşürdü." Kİ.s.146.

Doğu'nun Kutsal Kitapları: Marx Müler (1823-1900)'in 1876 yılından itibaren ölümüne kadar yazdığı Hint külliyatının hepsine birden verdiği genel isim. "Müler,1850'de Modern diller ve edebiyatlar kürsüsünde hocadır, 1876'dan İtibaren de

‘Doğu’nın Kutsal Kitapları’nı yayına başlar.elli 50 ciltlik külliyatın bitiş tarihi:1910” BDE.s.68.

Doksan Üç Felaketi: 1877-78 Osmanlı Rus savaşı. **“**Doksan üç felaketinden sonra, Sultan Abdülhamit gibi bir dış politika üstadının başımızda bulunduğu bir talihtir”.” Mağ.s.259.

Dokuzuncu Hariciye Koğuşu: Peyami Safa’nın 1930yılında yazdığı romanı. “Bu çorak toprakta ümitlerimizi kanatlandıran serin kaynaklar da var. Mesela Dokuzuncu Hariciye Koğuşu.” Kİ.s.252.

Dolet: Etienne Dolet (1509-1546). Fransız matbaacı ve hümanist. "Daha sonraki Fransız hümanistlerini şöyle sıralıyabiliriz: Stephanos, Scaligar, Dolet, Ramus, nihayet Rabelais, Mountaigne ve Casaubon”KA.s.111.

Dominiken papazı:1215 yılında Aziz Dominicus tarafından kurulan ve resmi adı “Vaiz Papazlar” olan tarikata mensup olan papaz."Bu çekilişte bir İtalyan Dominiken papazı olan Savonoralle büyük rol oynar.” SNK.s.185

Don Juan: Serüvenlerinin La Cronica de Sevilla’da anlatılan gerçek bir olaydan kaynaklandığı sanılan efsanevî kişi. İnançsız bir ırz düşmanı olan Don Juan’in cezalandırılışı bir çok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Durmadan başkalaşan bir varlık olan Don Juan baştan çıkarıcı ya da ırz düşmanı rolünden sıyrılıp sonsuzluk ve saflık peşinde koşan bunalımlı bir kişiliğe bürünür. Durmadan zevk ve gelip geçici tutkular peşinde koşar. Don Juan aynı zaman da kararsız, kaypak ve doyumsuzuz şehveti de temsil eder. **“**Hayatı şehvet saraları içinde geçen bu Hintli Don Juan’ın ölümü ile Raghuvanşa sona erer.”BDE.s. 189.

Don Kişot için Türkçe Kaynaklar: Suut Kemal Yetkin (1903-1980)’in 1945 yılında yayımladığıtTercüme eserinin sonunda yer olan bibliyografik bölümün başlığı.. “Suut Kemal Yetkin, Dünya Edebiyatının Üç Tipi, Hamlet, Don Kişot, Faust adıyla J. Calvet’den çevirdiği derne çatma risalenin sonunda (Remzi Kitabev,İstanbul (1945,s. 60-61), “Don Kişot için Türkçe Kaynaklar’ kaydı ile şu bilgiyi verir” KA.s. 211.

Don Kişot ve Biz: Cemil Meriç’in 1947 yılında XX. Asır Dergisi’nde yazdığı bir makalenin başlığı. “Cemil Meriç, ‘‘Don Kişot ve Biz’’, XX. Asır dergisi, 1947.”KA.s. 210-211.

Don Kişot, Romanların Romanı: Sebahattin Eyüboğlu’nun 1935 yılında Edebiyat Fakültesi Mecmuası’nda yayınlanan makalesinin adı. Sebahattin Eyüboğlu Don Kişot, Romanların Romanı” (Edebiyat Fakültesi Mecmuası ,no1,1935 İstanbul.” KA.s.211.

Don Kişot: "Dünya edebiyatında bir erkek severim: "Don Kişot. Bir kadın severim: Emma.**"** Jur.II.s.340.

Don Kişot: Don Quixote. İspanya'nın Alcala şehrinde doğan ve bir cerrahın oğlu olan Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616)nın romanı. Cervantes bu eserle şöhret bulmuştur. Eserin ilk kısmını El Ingenioso Hidalgo don Quixote de la Mancha adıyla 1605 yılında yayınladı ve büyük bir rağbet gördü. Arkasından Avellaneda (Meçhul Bir Kimse) adı ile Don Kişot'un sözde ikinci kısmını ortaya koydu ise de, asıl ikinci kısmını 1616 yılında yayınladı. "Don Kişot futbol maçı biletinden ucuz." BÜ.s. 263

Dordogne: Fransa'nın Aquitaine bölgesinde bir yerleşim yeri. "En eski, en güzel freskler ya İspanya'nın Altamira mağaralarında bulunmuş, ya Fransa'nın Dordogne civarındaki mağaralarında.Parthénon frizlerini hatırlatan ren geyiği boynuzundan at başları." Jur.I.s.156.

Dorlar İstilâsı: MÖ. XII asırın ortalarında Trakya ve İllirya kavimleri arsındaki kaynaşmada Tuna Irmağı kıyısından Yunanistan'a göç ile başlayan ve uzun yıllar devam ettiği sanılan ve Aka Krallığının yerine yeni bir krallık inşa ettiüi sanılan tarihi olay. "Yunan mucizeside masal. Yani uzun bir hazırlığın neticesi: Girit medeniyeti, Miken medeniyeti. Sonra Dorlar istilası." Jur.I.s. 157.

Dosto: Bkz: Dostoyevski. "Raskolnikov, sarsıntı geçiren bir toplumda yapayalnızdı. Dosto gibi." BÜ.s.204

Dostoyevski: Fyodor Mikhailoviç Dostoyevski (1821 - 1881) Dünya ve Rus Romanının en önemli simalarından birisi. Budala (1868-69); Dresden'de Ebedi Koca (1870) ve Ecinniler (1871) "Dostoyevski mâziye aşık." BÜ.s. 80.

Dört İncil: Emile Zola'nın dört kitap olarak tasarladığı Döl Bereketi, Emek, Gerçek Adalet eserleri için kullandığı isim. "Barbusse'in Zola'sı büyülemişti beni. Sonra Üç Şehir'le Dört İncil… hayranlığım gittikçe artıyordu." KA.s.314.

Dravit ailesi: Bkz. Dravit Dilleri. "İki büyük aileye ayrılır bu diller: Hint-Avrupa ailesi ve Dravit ailesi." BDE.s.95.

Dravit Dilleri: Özellikle Hindistan'ın güneyinde konuşulan yaklaşık 20 dili içine alan ve 180 milyondan fazla kişinin konuştuğu dili içine alan dil ailesi. **"**Dravit Dillerini:Konuşanların sayısı yetmiş milyonu aşar." BDE.s.283.

Dravitler: Renk olarak zinciler yakın derecede koyu olan çoğunluğu çiftçi sınıfından olan ve dravit dillerini konuşan Hindistan'ın eski halkı. Aryalar'la Dravitler daha çok kaynaşmışlar."BDE.s. 92.

Dreyfus Davası: 1894-1906 yılları arasında Fransız komuoynun bölünmesine sebep olan hukuki iyasi ve askeri dava. Davanın kahramanı Fransız ordusunda subay Alfred Dreyfus 1894 yılında Fransanın askeri sırlarını Almanya'ya satmakla suçlandı. Delilerin yetersizliğine rağman casusluktan giydiği hüküm başta kardeşi Mathieu Dreyfus olmak üzere birçok Fransız aydınının müdahil olmasıyla 12 Temmuz1906 tarihinde beraatla neticelenmiştir**. "**Entelektül bugünkü manasını Dreyfus davasıyla kazanmış." Mağ.s.15.

Dreyfus. Alfred Dreyfus (1855-1935). Fransız Yahudi subayı. Kendi adıyla bilinen Dreyfus Davasının sanığı. **"**Dreyfus'e karşı olanlar için,Dreyfüs'ün mahkemesi askeri yargının işleriydi." Mağ.s.16.

Dryden: John Dryden (1631-1700). İngiliz şair ve yazar. **"**Zeminini Dryden hazırlamıştı bu klasisizm'in'." Kİ.s.73.

Ducange: Charles Du Cange (1610-1668). Bizan ve Latinlerin hakim olduğu doğu bölgelerinin tarihini bilimsel acıdan ilk kez inceleyen Fransız bilgin. Ducange tarihçiliğinin yanında Latince Küçük Tıp Sözlüğü ve Yunanca Küçük tıp sözlüğü gibi eserleriyle sözlük bilimi çalışmaları da yapmıştır. "Önce temel çalışmalara giriştiler. Ducange'ın meşhur sözlüğü bu çalışmaların örneğidir." KA.s. 405.

Duclos: Jacques Duclos (1896-1975). Siyasi hayatını sosyalist ve komünist partilerde sürdüren Fransız siyaset adamı. **"**Komünist Duclos, anarşistleri topa tutar." SNK.s. 315.

Duçe: Önceden kararlaştırılan ve aşağı yukarı gözle görülmeyecek şekilde işaretler şifresi. Bu şifre bir oyun partisini seyreden hilebaza, masada oturan suç ortağına bir mesaj veya diğer bir oyuncunun elindeki kağıdın çeşidini bildirmaye yönelik olabibilir. Önceden kararlaşrtırılmış ve hiç dikkati çekmeyen bazı kelimeler bu gizli iletişim sisteminin tamamlayıcı unsurlarıdır. "Bilinmeyen sayısız tehlikeyi göze almaktansa bir Duçe'ye, bir Führer'e teslim olmak daha rahat." UU.s.121.

Dûd-i müntekim: Kurt intikamı anlamındaki bu terkibi Tevfik Fikret, bir Ermeni komitacısının Sültan Abdülhamit Han'a düzenlediği suikastı öven "Bir Lahza-i Taahhür" isimli şiirinde kullanmıştır. "Haluk'un babası masum kardeşinin 'bacak, kerlle, kol' ve kemiklerini havaya savuran bombayı bir 'darbe-i müeccele', bir 'dûd-i müntekim' olarak selamladı. Mağ.s.180.

Dudu: Tûtî, papagan**. "**Dudu kuşlarına konuşma öğretir." BDE.s.182

Duhamel: Georges Duhamel (1884-1966). Fransız yazar. "Ama ne mauriac'ın yeri doldurulmuştur, ne Duhamel'in ne Romains'in." KA.s. 270.

Dupont de Nemours. 1739-1817. Fransız iktisatçı ve siyaset adamı. "Ekonomik tablo yazarı Quesnay, Dupont de Nemours, Mercier de la Riviére, Turgat'a göre bizim dışımızda bir tabiat düzeni vardır." SNK.s.145.

Dupont-Sommer: Bkz.Andre Dupont-Sommer. "Dupont-Sommer'in incelemesini ele almadan önce Bİble'le ilgili bir takım temel bilgileri aktarmak istiyoruz'' IDG.s.93.

Durga: Hint mitolojisinde tanrıça Şakti'nin temel biçimlerinden biri.Parvati ve Uma (nazlı), Beravi (korkunç), Sati (vefakâr eş), Gori (parlak), Kali (siyahî), gibi adlarla da anılan Şiva'nın karısı. **"**Ama bu nazlı, bu ince, bu uysal kadın ifritleri yok etmek için korkunçlaşıverir. Durga olur, Tanrılar'ı tahtından indiren bir ifriti tek başına yok eder. Kali olur, kasıp kavurur ortalığı." BDE.s.132.

Durkheim: Bkz. Emile Durkheim. "1934'De Çoban Köpekleri'ni yazan Paul Nizam, Durkheim'i oportünizmle itham eder." SNK.s.124

Duverger: Maurice Duverger (1917-…). Fransız hukukçu ve siyaset bilimci. "Touchard, faşizmin sosyalistlik iddiasını redddeder, o da Duverger gibi düşünür." UU.s.130.

Duzenlenen ve Yeniden Düzenlenen Oryantalizm: Edward Said'in "Oryantalizm" isimli eserinin üç ana kısmından ikinci kısmının genel başlığı. "Duzenlenen ve yeniden duzenlenen oryantalizm adini tasiyan ikinci kisim, modern oryantalizmin gelişim çizgisini incelemeği hedef tutar." Kİ.s.67.

Düğün Gecesi: Adalet Ağaoğlu (1929-….)'nun 1979 yılında yazdığı romanı. "Düğün Gecesi'ne bir dehlizden giriyoruz:Ölmeye Yatmak." KA.s.362.

Dühring: Karl Eugen Dühring (1833-1921). Alman filozof ve ve iktisatçı. "Dünya görüşü deyimi ilk defa Dühring tarafından Almanya'da kullanılıyor." SNK.s.296.

Dük: Fransa'da, imparatorluk döneminde prensten sonra gelen yüksek soyluluk ünvanı. "Saint-Simon'a yüklediği suç oldukça agır: Kral ailesine saygisizlik ve Berry dükü'nün katline katline manevi istirak. SSSS.s.34

Dün ve Bugün: Geçmiş ve Bugün diye de bilinir. Ünlü İskoç yazar Thomas Carlyle (1795-1881)'nin 1843[1] yılında yazdığı eseri. "1844'de Dün ve Bugün,1845'te Cromwell'in Mektupları ve Nutukları, 1858 de II.Frederik'le ilgili büyük eseri." Kİ.s.368.

Dündar Taşer: (1925- 1972). Türk milliyetçilik hareketinin öncülerinden siyaset adamı ve yazar. "Dündar Taşer'in Büyük Türkiyesi dost bir kitap." Mağ.s.257.

[1] Dün ve Bugün isimli eserin yazım tarihi 1843 ve 1844 yılları olarak farklılık göstermektedir.

Dünya Edebiyatının Ölmeyen Üç Tipi, Hamlet, Don Kişot, Faust: Suut Kemal Yetkin (1903-1980)'in 1945 yılında yayımladığıt Tercüme eserinin adı. "Suut Kemal Yetkin, Dünya Edebiyatının Üç Tipi, Hamlet, Don Kişot, Faust adıyla J. Calvet'den çevirdiği derne çatma risalenin sonunda (Remzi Kitabev,İstanbul 1945,s. 60-61), "Don Kişot için Türkçe Kaynaklar' kaydı ile şu bilgiyi verir." KA.s.210-211.

Dünya Savaşı I: 1914-1918 yılları arasında Avrupa, Rusya, Ortadoğu, ABD ve başka bazı bölgeleri kapsayan milletlerarası savaş. Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı Devleti ve Bulgaristan'ın meydana getirdiği İttifak Devletleriyle; Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya, Japonya ve ABD'den müteşekkil Îtilâf Devletlerini karşı karşıya getiren bu savaş, İttifak devletlerinin yenilgisiyle sona erdi: "Faşizmleri silip süpürdü,ama dünyanın ikiye ayrılması hızlandı ve sömürülen milletler bağımsızlık diye bağırmaya başladılar"." BFH.s.102

Dünya savaşı II.: 1939 yılında başlayıp 1945 yılına kadar sürdü ve dünyânın hemen her yanını etkisi altına aldı. Birincisi Dünyâ Savaşının netîcelendiremediği meselelerin getirdiği 20 yıllık bir sıkıntılı dönemin sonunda patlak veren savaşta Almanya, İtalya ve Japonya'dan müteşekkil Mihver Devletler ile Fransa, İngiltere, ABD, SSCB ve Çin'in meydana getirdiği Müttefik Devletler karşı karşıya geldi. Mihver Devletlerin yenilgisi ile biten savaşın sonunda dünyâda yeni güç dengeleri ortaya çıktı. "İkinci Dünya savaşı'ndan sonra yeni putlar çıkmış ortaya: Truman, Marshall Plânı ve Amerikan sosyolojisi." BÜ.s.184.

Dünya Savaşı: 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı. "Bulgaristan'da bagımsızlık, Bosna-Hersek'in Avusturya-macaristana katılışı. "Elceziret-ul Hadra"anlasmasi ihmal edilip Fas'intamamiyeti cignenince Trablus'a saldiran Italya. Bunu izleyen "Balkan Ittifaki"..Sonra "Dunya Savasi" ve Sevr..Yunan'in Anadolu'ya saldirisi." Kİ.s.117.

Dünyamızın Son Ümidi: Fransa'da yayımlanan "Le Nouvel Observateur" dergisinin Haziran-Temmuz 1972 tarihli özel sayısının adı.. "Le Nouvel Observateur dergisinin Haziran-Temmuz 1972 tarihli özel sayısı "Dünyamızın son ümidi" başlığını taşıyor. Okuyalım:" UU.s.118.

Dürziler: Fatimî halifesi Hâkim bi-Emrullah'ın veziri Hamza bin Ali'nin kurduğu siyasî nitelikli dinî akım. ″İngiltere şeyhleri ve daha ılımlı olarak Dürzileri destekliyor." BFH.s.132.

Düşünceler Tarihi Üzerine Denemeler: Düşünce tarihinin öncülerinden biri olarak kabul edilen Amerikalı filozof Arthur Lovejoy (1873-1962)'un 1948 yılında

yayımladığı eseri. “Ne var ki Amerikalı Lovejoy’un Düşünceler Tarihi Üzerine Denemeleri’nde Durum başkadır.” KA.s.427.

Düşünen Gerçekçiler: Kısacık ve mahkumiyetle dolu ömrüne dört tane değerli eser sığdırabilen matartalist Rus Edebiyat tenkitçisi Dimitri Pisarev (1840-1868)’in Kendi ve öğrencileri için kullandığı sıfat. “Kendine ve şakirtlerine uygun gördüğü isim ‘Düşünen Gerçekçiler’. Düşünen ve İnkar eden.” Mağ.s.97.

Düşünen Proletarya: Rus Edebiyat tenkitçisi Dimitri Pisarev (1840-1868)’in 1865 yılında yazdığı eserinin adı. **"**Ama vazgeçmemiş yazı yazmaktan: Yankılar uyandıran bir dizi yayımlamış: Tolstoy, Turgeniev, Goncarov'un Roman ve Hikayelerindeki kadınlar (1861), Rus Dramının Dayanakları (1864) , Puşkin ve Belinski (1865), Düşünen proletarya (1865)”.” Mağ.s.98.

Ebu Cehil: (570-624). Asıl adı: Ebülhakem Amrbin Hişam bin el-Mügire olan İslâmın ve İslam Peygamberi Hz. Muhammet’in önde gelen düşmanlarından olan ünlü Mekkeli müşrik. “Daha sonra İsmet Paşa’nın başvekilliğini yapacak olan tanınmış din bilgini Şemseddin Günaltay’a göre “Şeyh Peygamber kadar şâyân-ı hürmet, ona itiraz edenler Ebu Cehil kadar lânete müstahaktır.” UU.s.67.

Ebu Hanife: İmam-ı Azam Ebu Hanife. diğer adıyla Numan Bin Sabit (699-767). Küfe’de doğdu, Bağdat’ta vefat etmiştir. Ehl-i Sünnet’in ameli mezheplerinden Hanefî Mezhebinin imamıdır. **“**Kurucusu Ebu Hanife. Küfe’li Basra’da müderrislik yapmış, 767’de zindanda ölmüş.” Kİ.s.196.

Ebu Sehl ibn Nevbaht: VIII. Asırda yaşamış İran asıllı astrolog ve yazar. Abbasî halifesi Mansur (754-775) döneminde Zerdüştlüğü bırakıp İslami kabul etmiştir. Harun Reşid döneminde de Pehlevice’den Arapça’aya astroloji kitapları tercüme etmiştir. “Ebu Sehl ibn Nevbahat, Harun Reşid devrinde Bağdat kütüphanesinin müdürü ve Pehleviceden Arapçaya astronomi eserlerinin aktarıcısıdır.”IDG.s. 223

Ebu Süleyman Davut: (817-888[1]), Kitab al Sunan adında bir hadis kitabı yazmıştır. İmam Ebu Ahmet Bin Hambel’in talebesi olmuş ve hadis ilmi üzerine çalışmıştır.[2] “Şafiin bir talebesi, kurduğu mezhebi öteki mezheplerin antitezi olarak sunmuş:Ebu Süleyman Davud (ölümü 883).” Kİ.s.197.

---

[1] Cemil Meriç Ebu Süleyman Davud’un ölüm tarihini 883 olarak veriyor ancak MEB.İslam Ansiklopedisi Ebu Süleyman Davud’un hayatının 817-888 tarihleri olarak göstermektedir.

[2] Cemil Meriç’in Kültürden İrfana isimli eserinde Ebu Süleyman Davud’un Şafii Mezhebi İmanı İmam Ebu Muhammed Bin Şafi’nin talebesi olduğu yazmaktadır(Kİ.s.197). Ebu Süleyman Davud İmam-i Şafi’nin talebesi değil İmam-i Ahmet Bin Hambel’in talebesidir. Zaten İmam-ı Şafinin vefat tarihi ile Ebu Süleyman Davud’un doğum tarihi aynı yıla rastladığından(817) böyle bir ihtimal yoktur.

Ebul Farac: (897-967) Emevi sülalesinenden olup İsfahan'da doğmuştur. Arap müverrih ve ediplerindendir. En meşhu eseri olan Kitab al-Aganî'de devrinin ağızdan ağza dolaşan şarkılarını toplamış ve o şarkılara ait faydalı gördüğü malumetlar vermiştir.″Onuncu asrın başlangıcı, Farabî'nin, Mes'udi'nin, İsfahanlı Abul Farac'ın, islâmi sanat ve ilimlerin doğuşunda büyük bir rol oynayan daha bir çok limlerin sahneye çıkışına şahit oldu." IDG.s.81.

Ebul Fazl: Ebul Fazl ya da Ebul Fadl (1551–1602). Şah Ekber'in katibi ve veziri. Hindistanlı Türk âlim. Hint destanı Mahabharata'nın Farsçaya tercümesini yapan kişi molarak kabul edilir. Bunun yanında en önemli eseri Ahbar-nâme'dir. "Ebul Fazl yeniden kaleme almış Envar-ı Süheyli'yi; 1590'da tamamladığı esere ''Eyyar-i Daniş'' adını vermiş.'' BDE.s.235.

Ebul-Ala: Ebül Alâ Ma'arri (973-1057).Meşhur Arap hâkimi ve şairi. "Rıza Tevfik, bu hakikati ispat için Doğu'nun bir çok şair ve nâsirini sahneye çıkarır: Ebul Ala, Fahrettin Râzi, Hafız, Mevlana, Şebisteri ve Feyzi Hindi." Kİ.s.202.

Ebulhevl: Abu'l Havl yani korkunun babası anlamına gelen Mısır'da Ehramlar civarında insan başı biçimindeki taş figür. 1311-1312 yıllarında bulunan ebulhevl Ciza'deki Sphinx'in Arapça adıdır. **"**Mısır'ın gökleri altında Menfis ve Teb'de, büyük ehramın önünde, kutsal İsis'in ve kadimler kadimi Ebulhevl'in huzurunda, çölün aydınlığı ve haşmeti içinde Ezeli Ruh'un, Ruh-u cihanın bütün varlıklarla, onların istihalelerini halkeden yaratıcı Kelam'ın, konuşan remizleri ile karşılaştı." IDG.s.150.

Ebusuud: Ebüssuud Efendi (1490-1574). On altıncı asrın meşhûr Osmanlı âlimlerinden. On üçüncü Osmanlı şeyhülislâmıdır. Tefsir, fıkıh ve diğer ilimlerde âlimdi.. "Nitekim, 'Şarkda İbnSina garbda vezir İbn Bâce ile Kadı Rüşd gibi şeyh ve reis-i hükema ve müellif İbn Haldunile muasırı bulunan vezir İbn-el Hatib ve Devlet-i Âliye'de Kemalpaşazade ve İdris Bitlisi ve Ebussuud gibi nice büyük âlimler, devletin 'müşirve müsteşarı' olarak reyleriyle sultanları aydınlatmış, hükümet idaresinde onlara yardımcı olmuşlardır."UU.s162.

Ebuzziyâ Tevfik: Mehmet EbuzziyaTevfik (1879-1921). Osmanlı son dönemi gazeteci ve yazarlarından."Zoraki politikacıyı içine düştüğü çıkmazdan bir dostu çıkardı: ebuzziya Tevfik" BÜ. s.140.

Ecinniler:Dostoyevskiy'in 1871-72 yıllarında yazdığı romanı. "Dünya ve Rus Romanının en önemli simalarından biri olan Fyodor Mikhailoviç Dostoyevski (1821-

1881)'nin 1871 yılında yayımladığı romanı. "Ecinniler" de daha korkunç daha kıyıcıdırlar. Ellerinde neşter değil tabanca ve bomba vardır." BFH.s.47.

Eckstein: Fredinand Baronu Eckstein (1790-1861). Danimarka asıllı Fransız filozofu ve gazetecisi. Eckstein Asya edebiyatı üzerine ilgisi ve Asya edebiyatını Fransa'ya tanıtmasıyla tanınmıştır. "Oryantalizmin zaferi için kalabalıkları mabede çağıracak bir zangoç lâzımdı. Doğu Rönesansı'nın zangocu Eckstein'dir." BDE.s. 62

Ecole des langues orientales. 1795 yılında "Ecole Speciale des Langues Orientales Vivants" adı altında kurulan Paris'teki okul, okulda "Şarkiyatçılık" ve Ön Asya dilleri ağırlıktaydı: Arapça, Farsça ve Türkçe, kürsüler aracılığıyla temsil edildi "Fransa'da Ecole des Langues Orientales 19. yüzyıl başlarında kurulur." SNK.s.173.

Ecole Normale: Paris Yüksek Öğretmen Okulu Fransız Devrimi'nin ülkeye hediye ettiği (1795) ünlü yüksek okullardan biridir. "Şimdi üstat Yüksek Öğretmen Okulu Ecole Normale yakinlarinda bir ev tutmuştur; hem dersleri dinleyecek, hem genç kabiliyetlerle tanışmak." SSSS.s.32.

Ecole Pratique des Hautes Etudes: Fransız yüksek lisans okulu. Dünyanın en önemli sosyal bilimler yüksek lisans okullarından biri olarak kabul edilen Ecole Pratique des Hautes Etudes'ın merkezi Paris'te olup Lyon, Marsilya ve Toulouse'da da birer şubesi bulunmaktadır. " "Oluşan Dünya." Yazarı Fernand Braudel, Collège de France hocalarından, Modern Medeniyet Tarihi okutuyor; Ecole Pratique des Hautes Etudes'de de kurulduğu günden beri bölüm başkanı. Başlıca Eserleri: II.Flip Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Maddî Medeniyet ve kapitalizm Sonra çeşitli makalelerini bir araya getiren Tarih Üzerine Yazılar." UU.s. 93.

Edebi ile İçtimaî: Robert Escarpit yönetiminde bir heyet tarafından Paris'te 1870 yılında yayımlanan eser. Eserin tam ismi "Edebiyat ile İçtimâi. Bir Edebiyat Sosyolojisi için Unsurlar"dır. **"**Edebi ile içtimaî dolu bir kitap, çatlayacak kadar dolu." KA.s.457

Edebi Olaylar Sosyolojisi Merkezi: Fransa'daki Bordeaux (Bordo) Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde 1960'lı yıllarda, Robert Escarpit ve arkadaşlarının öncülüğünde açılan bir bilim merkezi adı. " Bordo Edebiyat Fakültsi'nde bir 'Edebi Olaylar Sosyolojisi Merkezi' kuruldu." Kİ.s.457.

Edebiyat Dersleri: Lycée ou Cours de Littérature Ancienne et Moderne (Lise veya Eski ve Yeni Edebitayat Derslari) Fransızşair ve edebiyat tenkitçisi La Harpe (1739-1803)'nin Edebiyat ile ilgili derslerini toplayarak 1799 yılında yayımladığı eseri. "La Harpe bir yıl önce Edebiyat Derslerini yayınlamış bulunuyordu." KA.s.382.

Edebiyat Tarihinde İlmî Metot: Fransa'da 1893 yılında yayınlanmaya başlanan felsefi dergi Revue de Mêtaphysique et de Morale'de 1904 yılında yayımlanan makale. **"**Ne gariptir ki Revue de Mêtaphysique et de Morale'de yayımlanan (1904, II) bu konferans da, Edebiyat Tarihinde İlmî Metot gibi, edebiyat sosyolojisiyle uğraşan yazarlardan hiçbirinin (mesela Escarpit, Memmi vs.) dikkatini çekmemiş."KA.s. 447.

Edebiyat Temel Bilgileri: Fransız trajedi, roman ve anı yazarı Jean François Marmontel'in Encylopedie için yazdığı makaleleri toplayarak 1787 yılında yayımladığı edebiyat muhtevalı eserinin adı. "Mesela Marmontel Encylopedie'ye yazdığı makaleleri 1787'de toplamak isteyince kitabına edebiyat Temel Bilgileri adını verir." KA.s.382.

Edebiyat Terimleri Sözlüğü: Sami Akalın'ın 1966 yılında yayınlanmış olan eserin adı. "Edebiyat Terimleri sözlüğü'de (İ.Sami Akalın) öğrencilerimiz söyle bir keşişifte bulunmaktadırlar." KA.s.134.

Edebiyat Üstune: Bkz. Edebiyat. "Edebiyat Üstüne adlı eserini büyük hayranlıkla okuduğu Madam do Stael kocasını kaybetmiştir." SSSS.s.30.

Edebiyat Üzerine Makaleler: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 1969 yılında yayınlanmış olan eserinin adı. "Bu yazılar daha sonra Edebiyat Üzerine Makaleler'de (1969) bir araya getirilmiştir." KA.s.340

Edebiyat Vakfı: Türk Edebiyatı Vakfı. Edebiyat vakfı. Tertip ettiği bir sohbet toplantısında aşağı yukarı şöyle konuşmuştum." Kİ.s.245.

Edebiyat ve Artistik Kitle Teknikleri Enstitüsü: Fransa'daki Bordeaux (Bordo) Üniversitesi'nde 1965'lı yıllarda açılan bir bilim enstitüsü adı. "Merkez, 1965'de yeni bir araştırma enstitüsüne katıldı: Edebiyat ve Artistik Kitle Teknikleri Enstitüsü (İLTAM)."KA.s.458

Edebiyat: Diğer adıyla Edebiyata Dair. Madam dö Stael'in 1800 yılında yayımladığı ve dinin, ahlâkın ve kanunların edebiyata etkisini araştırdığı eserinin adı. "Demek ki Madam dö Stael'in Edebiyat'ı yayımladığı 1800 yılı edebiyat olgusunun tam şuuruna varıldığı yıldır." KA.s.410.

Edebiyat-ı Umûmiye: Celal Nuri İleri'nin I. Dünya Savaşı yıllarında İstanbul'da yayımladığı siyasi edebi ve ilmi haftalık dergi. "Le Bon fikriyatının hayranlıkla sergilendiği bir mecmua da "Edebiyat-ı Umumiye Le Bon düşünce bakımından Fransız'dan çok Alman'dır, diye yazar Celâl Nuri." BÜ.s.161.

Eden Bahçesi: Tevrat'ta Cennet. Tevrat'a göre tanrı Adem ile Havva'yı yaratınca onları Eden bahçesi'ne koyar. "Yahveci'ler, İbrani tarihini Adem'in Eden bahçesinde halkedilişi ile başlatıp Süleyman'ın tahta çıkışına kadar getirir" IDG.s.96.

Edessa: Kuzey Mezepotamya'da II. ve X. Asırlar arasında Süriye'nin önemli şehirlerinden birisidir. ″İskenderiye, Antakya, Edessa, Nizip, Haran, Gundişapur.Batı Asya'daki ve Kuzey Afrika'daki ilim merkezlerinin hepsi İslam dünyasının parçaları... ″ IDG.s.80.

Edgar Poe: Edgar Allan Poe (1809-1849). Amerikan şair ve yazarı**. "**Ürpertici eserlerin tanınmış ustaları bir Hoffmann, bir Edgar Poe, bir Baudelaire, Dosto'ya kıyasla birer göz boyayıcı birer edebiyatçı." BÜ.s.206.

Edgar Quinet: (1803-1875).Fransız tarihçisi ve siyaset adamı. "Edgar Quinet, Doğu Rönesansı'nı vecitle selâmlayan ilk tarihçi." BDE.s.23.

Edinburg Review: 1802 yılında İngiltere'de kurululan üç aylık İngiliz siyasi dergisi. Dergi yayın hayatını 1929 yılına kadar sürdürmüş olup Önce Muhafazakârların sonra da liberallarin görüşünü hararetle savunmuştur. "Ama İngiltere'de dergi denince 'Edinburg Review' gelir akla (1802)."BÜ.s.102

Edirne Antlaşması: 1828-1829 Osmanlı-Rus savaşı sonunda 14 Eylül 1829 tarihinde imzalanan anlaşma. "Vaka-i Hayriye'den sonra devlet gemisinin dümenini eline alan Pertev Paşa tekke şeyhlerinin sözüyle hareket ederek Edirne antlaşmasıyla sonuçlanan meş'um seferin açılmasına ve sonra da Cezayir'in elden gitmesine sebep oldu.'' BFH.s.120

Edition critique: Edisyon Kritik. Tenkitli basım. Farklı nüshaları bulunan yazma veya matbu eserlerin aralarındaki ayrılıklar tespit edilerek aslına en uygun şekilde tespitler yapılarak, farklar dip notlar halinde gösterildiği açıklayıcı bilgiler de verilebilecek şekilde yaınlanmış ilmi çalışmalar. "İbn Haldun'un bugünkü Avrupa dillerine çevrilemiyeceğini, önce bir edition critique'e ihtiyaç olduğunu söyler". SNK.s.176.

Edouard Schuré: (1841-1929) Fransız medeniyet tarihi uzmanı. "Edouard Schuré de düşüncelerimin gelişmesinde ufuklar açmış bir yazar." IDG.s.149.

Edward Said: (1935-2003) Filistinli Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak Kudüs'te dünyaya gelen, 1978 yılında yazdığı Oryantalizm kitabıyla meşhur Amerikalı şarkiyatçı. "Edward Said, Oryantalizm konusunda Radinson'dan daha zalim." Kİ.S.65.

Efeb: Efeb; genç delikanlı yani silah taşıyan yiğit demektir. Efeb teşkilatı Yunanistan'dan önce Anadolu da kurulmuştur "Efeb: Socrates çocukluğundayken heykeltraş çıraklığı yapardı." SNK.s.183.

Efes'in Matronu: Petronius'un Satyrikon adlı eserinin en önemli bölümlerinden biri. "Derken yeni bir nüshası bulunmuş ve 1664'de Padova'da basılmış. Eserin en önemli nüshası epizodları: ' Trimalsipon'un Şöleni', ve ' Efes'in Matronu'." KA.s.157.

Efesliler: Bkz. Efesliler'e Mektup. "Efesliler.Genel olarak Pavlos'un kaleme aldığı söylense de Aziz Panlos'un bir hayranı tarafından da yazılmış olabilir." IDG.s.130.

Efeslilere Mektup: Yeni Ahit'te yer alan, Risale hüviyetindeki öğreti metinlerinden birsinin adı. **"**Efeslilere mektup: Musevi-Hristiyan meselesi için yazılmış."IDG.s.116.

Efganlı Şeyh Cemâlettin: (1838-1897). Doğum yeri ve milliyeti hakkında muhtelif bilgiler bulunan, Meşrutiyet dönemi Osmanlı aydını üzerinde önemli teşirler bırakan siyaset adamı. "Türk şairi Mehmet Emin Bey'e Türkçülüğü aşılayan, kendisinin söylediğine göre Efganlı Şey Cemâlettin'dir." UU.s.67.

Eflatun Diyalektiği: Bir tezin lehinde ve aleyhinde olanı ortaya koyan ve böylece diyaloğa yaklaşarak iki görüş arasındaki çelişmeleri göz önüne serin inceleme yöntemi. "Sokrat'ın 'mayötiğinden' ve Eflatun'un diyalektiğinden başlayıp İzokrat'ın sofistiğinden ve Ciceron'un retoriğinden geçerek Kilise Babalarının apolojetiğine ve Ortaçağ'ın skolastiğine kadar devam eden fasılasız davranış." KA.s.122.

Eflâtun: Tahminen MÖ. 427-347 tarihlerinde yaşamış rasyonalist Yunan Filozofu. Platon olarak da bilinir. Ona göre bilgilerin kaynağı akıldır. Sokrates',in öğrencisi. 399 yılında Sokrates'in idam cezasına çarptırılmasından sonra uzun bir seyahate çıktı.Mısır'ı Güney İtalya'yı, Kirene'yi dolaştı. 387 yılında Atina'ya geri döndü. Akademia adında bir felsefe okul açtı, burada birçok filozof yetiştirdi. En mühim eseri en iyi devlet şeklini araştırdığı "Devlet" isimli eseridir. "Eflatun, bir sokak kadını gibi her isteyenin yatağına koşuyor." BÜ.s.263.

Eflatun'u Okuyalım: Diğer adıyla Eflatun'un Okunması İçin. Fransız edebiyat tenkitçisi Emile Faguet (1847-1916)'in 1905 yılında yazdığı eseri.. ""Fauget "Eflatun'u okuyalim" adli eserinde, Eflatun çağdasları için yazmıştır." der." SNK.s.59.

Efraim: Yusuf'un oğlu orta Filistin'e yerleşen İsrail kabilesine adını verdi. Bu kabile MÖ.931 ylında topluluğun 12 parçaya bölünmesinde önemli rol oynadı. "Elohist belge ise Efraim'cidir." IDG s.103.

Efruz Bey: Ömer Seyfettin'in 1919 yılında yazdığı ve yazarı tarafından "Fantezi Roman" diye tanımlanan, devrinin tolum hayatını anlatan roman. "Recaizade'ye Behruz Bey, Hüseyin Rahmi'ye şık ve şıpsevdi, Ömer Seyfettin'e Efruz Bey tiplerini kim ilham ettirmiştir?" KA.s.338

Egalizasyon: Aynen tekrarlanabilirlik. Eşitlik durumu. "Üç ayrı yoldan aynı feci akıbete sürükleniyoruz: Entellektüalizasyon, mataryalizasyon, egalizasyon." BFH.s.7.

Egeria: Romalı su perisi veya kaynaklar tanrıçası'dır. Egeria kral Numa Pompilius karısı, dostu veya danışmanı olarak gösterilir. Geceleri onu ziyaret eder din ve devlet isleri konusunda krala tavsiyelerde bulunur, yol gösterirmiş. Numa Pompilius öldüğü zaman o kadar ağlamış ki gözyaşları pınar olmuş. "Yalnız Numa'ya görünmüş Egeria"." BÜ.s.260.

Egoizm: Kendine düşkünlük, kendi çıkarını daima öne alma ve kendini beğenme. Bütün insan davranışlarını "Ben sevgisi"ne dayandıran dolayısıyla ahlâklılığın kendini koruma içgüdüşünden kaynaklandığını ileri süren Hobbes'in öğretisi. Daha aşırı şekliyle kendi ben'ini hayatın değişmez ilkesi yapan anlayış. "Yazar düşüncesi ile kendi düşüncemiz arasında egoizmleri solmaz, konuşmayı yabancı unsurlarla zehirlemez"." BÜ.s.115.

Egzistansiyalizm: Varoluşçuluk. Yirminci yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru Fransa'da ortaya çıkan, insanın varoluşunu, somut gerçekliği içinde ve toplumdaki bireyselliği açısından göz önüne alan felsefi öğretidir. Varoluşçuluk öncelikle bir felsefi akımdır. "Marksizm den bu yana Avrupalı kafası tek felsefe kektebi kurabilmiş: Egzistansiyalizm." BFH.s.47

Egzotik: Yabancı ve uzak ülkelere özgü, oralardan kaynaklanan ve kendine has nitelikleriyle gelirginleşen şey. **"**Giyotin, taçlı başları egzotik çiçekler biçer gibi biçer; asâlet, yanan şatoların duman ve alevleri içinde tarihe karışır." BÜ.s. 181.

Egzotizm:Uzaklardaki, yabancı ülkelerdeki ülkelerin törelerini, insanlarını, manzarasını anların şeyler. Egzotizm terimi XIX. Asırda avrupada uzaklarda yaşayan insanların sanat biçimlerine, geleneklerine duyulan ilgiyi belirtmek için kullanılı"Egzotizm kaynağı Batı hassasiyetinin iç gelişmesidir." Kİ.s.101

Ehl-i Salib: Salip Ehli. Haçlılar. "Ehl-i salib Suriye tarafına gittikleri vakit Suriye'de pek çok bâtiniye bakayası olan Haşhaşiye vardı." Mağ.s.217.

Ehrimen: Ehrimen veya angoromenyu. Zerdüştlerin şer tanrısı. "Köprülüyü dinleyelim: …. Hürmüz'le Ehrimen'in ebedî mücadelesi, nihayet Ehrimen'in çözülmez zincirlerle

bağlanarak son menfasına gönderilmesiyle nurun zulmete, hayrın şerre galebesiyle bitmiştir.” BÜ.s.146

Einstein: Albert Einstein (1879-1955). Alman asıllı fizik alimi. “Descartes, Newton gibi Mekanistlerle Aydınlıklara Çağı’nın Filozofları Darwin, Marx Curie, Einstein ile bütün modern dünya, bütün çağdaş dünya bu değişmeden doğdu.”BFH.s.98.

Eisleben: Almanya’da Saksonya Anhalt eyaleti sınırları içinde yer lan bir şehir. “Birincisi, Eisleben’de bir köylü kulübesinde, gotik kulelerin ve ormanların gölgedinde. İkincisi Chinon’da, Loire ırmağının çiçekli kıyılarında, kimine göre bir aktar dükkânında, kimine göre meyhanede.” KA.s.230.

Ejder Şeşa: Hint mitolojisinde üç büyük yılan kraldan biri (diğer ikisi Vasuki ve Takshaka’dır). “Ejder Şeşa’nın yelpaze biçiminde yedi başı, Vişnu’nun üstünde bir çardak.” BDE.s.128.

Ejder Vasuki: Hint mitolojisinde üç büyük yılan kraldan biri (diğer ikisi Şesha ve Takshaka’dır). Tanrılar ve ifritler okyanusu çalkalarken Vasuki’yi Mandara dağının etrafına dolayıp çalkalama ipi olarak kullanmışlardı. “Ejder Vasuki’yi halat gibi kullanan Manu, gemisini balığın boynuzuna bağlar. İnsanlar, hayvanlar, bitkiler böylece yok olmaktan kurtulur.” BDE.s.128.

Ekanim-i selase: Üç asıl, üç zat, üç rükün. Hristiyanlığın baba, oğul ve rûh-ül Kudüs’ten ibaret teslis anlayışı. "Bu kara sevdanın "ekanim-i selase"si: İhtilal, inkilap,devrim.” Mağ.s.111

Ekber el-Hükema:[1]:Arap müellif İbn El Kıftı (1172-1248)’nin1326 Kahire’de basılan eseri. Eser, en eski zamanlardan kendi devrina kadar yaşayan tabip,filozof… 414 şahsın hal tercümelerini ihtivâ etmektedir. “İbn el-Kifti, Ekber el-Hükema -adlı eserinde -Abu Hayyan el Tevhidi’ye dayanarak- Risalelerin yazarı diye, Abu Süleyman Muhammed ibn Mashar el Basti, Abul Hasan Ali ibn Harun al Zancani, Abu Ahmed al Mircani, Avfi ve Zaid ibn el Rifai , adlarını sayar.’’ IDG.s.50.

Ekber Şah: Ekber Şah (Ebü’l-Feth Celâleddîn) 1542-1603 Bâbürlü Türk İmparatorluğunun üçüncü hükümdârı. Ekber Şah’ın devlet adamlığı dışında tanındığı bir başka nokta . “Dîn-i İlâhî” adıyla yeni, bozuk bir din kurmasıdır. “Ekber Şah begenmemis bu tercumeyi cok suslu cok tantanali bulmus.” Kİ.s.310

[1] “Eserin asıl adının Kitâb İhbar al ulamâ bi ahbar al hukemâ ismini taşıdığı zannedilmektedir. Halbuki al Zavzanî tarafından yapılmış olan hulasa’nın ismi al multakatat min Kitab-ı Tarih al-hukama’dır, fakat daha ziyade Tarih al- hukama ismi ile tanınmaktadır.”(İslam Ansiklopedisi. C.5/2, s.864). IDG’de aynı eserden söz edilirken “Ekber el-Hükema” diye zikredilmektedir. Eser İbn El Kifti’nin tek eseridir.

Eki Çağlar. UNESCO tarafından 1967 yılında pariste yayımlanan eser. "LHistorie du Developpement Culture et Scientifique de I'humanite," insanlığın ilmi ve Külterel Gelişme Tarihi. Cilt 2: L'Antiquite, Eski Çağlar "Les Religions et les Debuts de la Philosophie" Dinler ve Felsefenin Başlangıcı 193 v.d Paris 1967." IDG.s.100.

Eklektik: Seçici, secmeci."Bunun içindir ki eserleri, her şeyden önce orijinalite arayan yazarlarca, eklektiktir, orijinal değildir gibi hükümlere yol açmıştır.'' IDG. s.53.

Eklektizm: Felsefede uyuşabilir tezleri toplayıp uyuşamayanlarını bir yana bırakma eğilimini, edebiyatta ise birbirine aykırı çeşitleri bağdaştıran geniş sınırlı zevki ifade eden Seçicilik. "Çeşitli sistemlerden hatta karşıt sistemlerden iktibaslar yaparak, çeşitli felsefi tezleri telif ederek yeni bir tez ortaya çıkarmaya çalışarak faydalı olanı seçme."Demek ki amaçları bir olaylar mecmuası vücude getirmek de değildir, eklektizm gibi bir arzuları da yoktur, orijinal olmak da istemezler." IDG.s.53.

Ekleziast'lar: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünde yer alan eserlerden birisidir ki, insanlardaki kbir duygusunu işleyen bir eserdir. "Ekleziast'lar: Bu da Süleyman'a atfedilir." IDG.s.148.

Ekmekçi Kadın: Fransız yazar Xavier de Montepin (1823- 1902)'in 1884'de yazfığı romanının adı. "Dünyam, romanların dünyasıydı, Ekmekçi Kadın'ların, Tuçtan Kızlar'ın, Simon ve Mori'lerin dünyası." Mağ.s.272.

El Cevaib Gazetesi: Merutiyet Döneminde 1876 sonrasında Arap kavmiyetçiliğini teşvik için Avrupa'da Arapça yayınlanan gazetelere karşı, Babıâli'nin maddi desteğiyle İstanbul'da Arapça olarak yayınlanan gazetenin adı. "El Cevaib gazetesinde tefrika edilen Akvemü'l Mesalik en parlak delil." UU.s.46.

El- Hilâl: Romancı Dilci ve Tarihçi, Arap ve Hristiyan Cürci Zeydan Efendi'nin çıkardığı derginin adı. "Yazarlığa vermiş kendini.El -Hilâl dergisini kurmuş." Kİ.s.80.

El Kanun fi't Tıp: Tıpta kanun. Büyük İslam bilginlerinden olan filozof ve hekim İbn Sina (980-1037).'nın Yunan hekimlerinin bulguları ile Arapça kaynakları birleştirerek 1020 yılında yazdığı ünlü ansiklopedik eserin adı. "En ünlüleri muazzam Kitab el Şifa ile El Kanun fi't Tıp"[1] Kİ.s.185**.**

El Milel ve'l nihel: Ortaçağ İslam dinyasının en büyük din tarihçilerinden biri olarak kabul edilen Ebul Faht Taceddin El Şahristanî (1076-1153)'nin muhtelif İslam fırkaları ve muhtelif dinler hakkında bilgi veren eseri. "Necat'ın mükemmel bir hülasasını,aydınlık ve sadık bir yorumunu yapmış'El Milel ve Nihel'." Kİ.s.188.

---

[1] Metinde El Kanun fi'l tıp olarak yazılmıştır.

Elam: Sam'ın oğullarından biri."Elam, Ninova, Bâbil müphem birer isimdi Avrupalı için, şairane birer isim."UU.s114

Elbe Adasından Dönüş: Bkz. Yüz Günler. "Elbe Adasından Dönüş' ya da 'Yüz Günler': Ratorasyon ve 1814 Şartı, Devrimden yana olanları da liberalleri de ürkütmüştür." SSSS.s.48.

Eldorado: Güney Amerika'da Crinoco ile Amazon nehirleri arsında bulunsuğu zannedilen mevhul ve efsanavi bir bölge. İspanyol istilacılar buraların altın madeniyle dolu olduğunu söyler. "Bütün bu barışcı veye savaşcı iştihalar karşısında hemen bâkir, adeta işlenmemiş, aşağı yukarı meçhul kalmış bir ülke olan Türkiye, Eldorado'dan farksızdı." UU.s.34.

Elemanlar: Öklid'in geometri kitabının adı. "Onunla Almagest'i, Öklid'in 'Elemanlar'ını ve bir parça mantık okuyan delikanlı çok geçmeden hocasını geride bırakmıştır.Kİ.s.183.

El-Eş'ari: Ebu'l Hasan El Eş'arî (H.260-324. Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat Mezhebine mensup olan Müslümanların iki imamından birisi. Ameli mezhaplerden Şafii, Malikî ve Hanbeli mezhebine mensup olanların çoğu itikat olarak Ebu'l Hasan El Eş'arî'yi taklit ederler. **"**El-Eş'ari nası cedelle zırhlandırdı, böylece sünniler'in, benimseyeceği skolastik teolojiyi (yâni kelâm'ı) kurdu: müceddıtlerin karşısında yıkılmaz bir kale vardı artık."IDG.s.34.

Eleusis. Yuananistan'da Atina'nın kuzey batısında bir şehir şehrin adı yaygın şekilde Lepsina olarak kullanılır. "Bu sır Hint'ten Mısır'a, Mısır'dan Eleusis'e, sonra da aziz Yuhanna ile Paulus'un malumu olan ezoterik (gizli) bir İncil'e geçmiştir." BDE.s.54.

Ellwood: Charles Abram Ellwood (1873-1946).Amerikalı sosyolog ve psikolog. "Kitapta 'kültürün tarifini Ellwood yapmış (1944)" Kİ.s.39-40.

Elohacı: Kitab-ı Mukaddes'te Elohim sürelerine inanan ve Tanrı olarak Elohim'i kabul edenler. "Bunların en değerlileri Yahveci'lerle Elohacı'lara atfedilen belgeler. Yahveci'ler için İsrail kavminin milli tanrısı Yahve'dir. Elohacı'lar için Elohin''IDG.s.95

Elohim: Elohim veya Eloim. İbranice Tanrı anlamına gelen el veya eloah'ın çoğuludur. Bazen Yahovaya hitap için kullanılan bu söz bazen de bizzat tanrı anlamına gelmektedir. Elohim'in tanrı anlamında kullanıldığı sürelere Elohim Süreleri denir. "Bunlardan birinde Tanrı'nın adı Yahve'dir, ötekinde Elohim." IDG.s.102

Eluard: Paul Eluard (1895-1952). Çağdaş Fransız şiirinin en önemli çâirlerinden biri. Edebi akımlar arasında gidip gelir. Dadaist cizgide ilerlerken sürrealizmin kurucusu olur sonradan sürrealizmden de vazgeçer ve gerçekçi şiir yazmaya başlar. "Devrimci bir şair, Eluard, coşmuş: "Yeniden başlıyorum yaşamaya, beni dirilten sensin. Seni tanımak seni terennüm etmek için doğdum: Hürrüyet' " Mağ.s.197.

Embrion: Embriyoloji. Yumurtanın bölünmaya başladığı andan vitellus zarını yırtıpçıkıncaya kadar yumurtaya verilen adı. "Ayaklanma (révolte veya séditoin) embrionun aşırı bir sıcaklıkta zamansız ve yapay olarak kabuğunu kırmasıdır; böylece ölümünü hazırlamış olur embrion." BFH.s.26.

Emek: Fransızca yazan Belçikalı şair Emile Verhaeren (1855-1916)'in şiiri. "Verhaeren'den manzum bir tercüme: Emek, Amaç, Yirminci Asır, v.s." Mağ.s. 281.

Emerson: Ralph Waldo Emerson (1803-1882). Amerikan filozofu ve deneme yazarı "Emerson, "eger kâinat mahvolsa yalniz Eflatun'un Devlet'iyle yeni bir medeniyet kurabilirdik"der."SNK.s.58.

Emil: Terbiyeye Dair ya da Eğitim Üstüne gibi isimlerle de bilinen J.J. Rousseau'nun 1762 yılında kaleme aldığı ve pedegojik fikirlerini romanlaştırdığı eserinin adı "Emil Kitab-ı Mukaddesin şeytana yüklediği suçları, hem cinslerine yükler." BÜ.s. 196.

Emilia Galotti: Alman tiyatro ve eleştiri yazarı Gotthold Ephrahim Lessing (1729-1781)'in 1772 yılında yazdığı trajedisi."Shakespeare'in bir çok eseri, Lessing'den ''Emilia Galotti'', Goethe'den 'Faust'. Sanskritçe'ye çevirileri yapılmış dünya klasikleri arasında.'' BDE.s..241.

Emin Bülent: Emin Bülent Sedaroğlu (1886-1942).Fecr-i Ati topluğunu oluşturan 22 edipten biri ve Fecri Ati'nin Haşim'den sonraki en mühim şairi. "Biz kimiz? Âtif Efendi mi, Sadullah Paşa mı, Fuat Paşa… Emin Bülent mi, Celal Nuri mi, Abdullah Cevdet mi? UU.s.26.

Emir Aydamür Jildaki: XIV. asırda yaşamış olan mısırlı din ve tasavvuf adamı. "Cabir'in ikiyiz eserini incelemiş olan Muhyiddin Ahmet Bani (ölümü 1225) Mısır'lı Emir Aydamür Jildaki (ölümü 1342 veya 1360) sık sık Cabir'e baş vurur." IDG.s.218.

Emma Bovary: Gustave Flaubert'in 1857 yılında yazdığı Madam Bovary isimli eserin kadın kahramanı. **"**Gerçi, Emma Bovary, Mançolu hidalgonun kız kardeşidir."KA.s.209

Empedokles. MÖ.490'lı yıllara daoğru doğduğu sanılan Yunanlı siyaset adamı, Kanun yapımcı, şair, hekim ve filozof. "Empedokles'e sorarsanız, altın çağlarda ,bir Tanrıça (Kypride) dünyaya hükmetmekteydi." BDE.s.158.

Emperyalizm: Yayılmacılık, bir devlerin sınırlarını genişletme politikası. Bir imparatorluğun özelliği bir ya da farklı hakim halkın tam boyun eğişten tabişiğe kadar çeşitli bağımsızlık dereceleri içinde bulunan hslklsr topluluğu üzerinde otorite kurmasıdır. "Emperyalizm hiçbir zaman Akik kadar müthiş bir düşman tanımamıştır. Kİ. s 226

Empodokle: "Doğu ne,Batı ne?Schubart da Empodokle'un, Puranalar'ın devri görüşüne inanır".SNK.s.250.

Emtia: Kumas ve esvap gibi mallar. Satılacak eşyalar. "Avrupa menşeli mensucatla Avrupa emtiası ancak bir avuç tüketiciyi ilgilendiriyordu, yok denecek kadar az tüketiciyi.'' BFH.s.79

Encümen-i Dâniş: On dokuzuncu asrın ortalarında resmen kurulmuş olan ilk Türk Akademisi. 21 Temmuz 1846'da toplanan Meclis-i Maârifi Umûmiye'de alınan karar üzerine Ahmed Cevdet Paşa öncülüğünde kurulan Encümen-i Dâniş'in hangi târihte ve neden lağvedildiği hakkında kesin bir mâlûmat yoktur. Bu ilk Türk Akademisi 12 yıl kadar hizmet vermiştir. "İngilizce Redhouse: Encümen-i Daniş Reşit Paşa tarafından Fransız Akademisi taklit edilerek kurulur." SNK.s.323.

Encylopedie: Ansiklopedi veya İlmi, Sanat ve Zanaatkarlar Açıklamalı Sözlüğü. Dederot'un, D'Alembert'in yardımını da alarak İngiliz Ansiklojedist Chambert'in Cyclopaedia eserinin tercümesinden yola çıkarak oluşrurduğu ünlü faransız ansiklopedisi. "Mesela Marmontel Encylopedie'ye yazdığı makaleleri 1787'de toplamak isteyince kitabına Edebiyat Temel Bilgileri adını verir."KA.s.382.

Endiyanizm: Hindistan kültür ve edebiyatı ile ilgili bilim. Hindoloji. ""1790'da Şakuntala'yı keşfeden, 1800'de Hint'i en yüksek romantizmin vatanı olarak vasıflandıran Friedrich, 1808'de yayımladığı "Hint Dili ve Bilgeliği Üzerine Deneme" adlı eseri ile endiyanizmin tarihinde yeni birdevir açar." BDE.s. 56

Endustri: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1816 (Aralık) yılında Liberal Parti'nin ileri gelenlerinin de desteğini alarak yayımlamaya başladığı hacimli derginin adı. "Derginin her sayısı bir çilt olacak hacimdeydi. "Endustri"nin ucuncu cildi yeni bir sekreterin yardimiyla kaleme alinmisti:Auguste Comte."SSSS.s.33

Endülüs. Müslüman Arapların İbar yarımadasına vedikleriş ad. Sonraları yalnız ispanya'nı güney bölümü için Endülüs adı kullanılmaya başlamıştır. Endülüs medreseleri Endülüs Emevi (756-1031) zamanında açılan içlerinde Hristiyan gençlerin de fen ve felsefe eğitimi gördüğü, birçok filozofun yetiştiği, birçok Yunan ve Hint

eserinin Arapça'ya tercüme edildiği medreselerdir ki Ortaçağın en öenemli ilim ve felsefe merkezlerindendir. "Ortaçağda batiya Aristo ve Eflatun'u, Endulus ve Sam medreseleri tanitir. SNK.s.67

Endüstri Sistemi: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1821 yılında yazdığı 1822 yılında yayımladığı eserinin adı. **"**Mesela "Endüstri Sistemi"nde (1821) açıktan açığa "kollarından başka geçim vasıtası olmayan sınıf"bahis konusudur." SSSS.s. 135

Endüstri ya da Siyasi, Ahlaki ve Felsefi Düşünceler: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1816-1818 yıllarında Augustin Trierry ve Auguste Comte ile birlikta yazdığı dört ciltlik eserinin adı. "Endüstri ya da Siyasi,Ahlaki ve Felsefi Düşünceler,dört cilt,1816-1818 (Industrie ou Discussions politiques morales et philosophiques) (İlk cilt Augustin Thierry'nin,dördüncü cildin ilk üç defteri Auguste Comte'un." SSSS.s.151.

Enfantin: Barthélémy Prosfer Enfantin. (1796-1864). Pere Enfantin olarak da bilinen Fransız mühendis ve iktisatçı. "Yoksa Enfantin'in dediği gibi yeni bir Yahuda karşısında mıyız?" SSSS.s.78.

Engelhardt: Edouard-Philippe Engelhart (1828-1916). Türkiye ve Tanzimat eseiyle maruf Fransız diplomat. "Türkiye ve Tanzimat yazarı Engelhardt'a göre, Akvemü'l Mesâlik'i, Abdülaziz Han'da görülen mutlakiyet temayülleri ilham etmiş." UU.s.50.

Engels. Frederich Engels (1820-1895) Alman sosyalist kuramcı. "Engels, Anti-duhring'de "insanlik barbarliktan ancak barbar vasitalarla kurtulabilir"der. "SNK. s.56.

Engizisyon: Hristiyanlıkta, dine aykırılıkları, dine karşı gelen kişileri cezalandırmak için kurulan dini mahkeme. "Fransızca "inguisition". Ortaçağda, Katoliklerde dini inançlara karşı gelenleri cezalandırmak için kurulan mahkemelere verilen ad."İspanya'da engizisyon olmuş, Rusya'da çar." BÜ.s.91.

Enok: Henoch. İdris peygamber. Müslüman müelliflerce de kabul edilen görüşe göre İdris peygamber: İncil'deki efsaneye göre ebedi hayata ermiş olan yahut İsrailiyattaki ölmeden cennete giren Henoch olduğudur. Henoch'un kitabı sözüyle İsdis (a.s)'a Cebrail (a.s) vasıtasıyla inen 30 suhuf kastedilir. ""Yunanlışar, isyan eden Titan Efsanesi'ni, İbraniler Enok'un kitabını ondan almışlar." BDE.s.35.

Entelektiellerin Beyannamesi: Dreyfus davası sırasında Emile Zola'nın öncülük ettiği bir grup aydın tarafında 14 Ocak 1893 tarihli L'aurore Gazetesi'nde yayımlanan, mevcut düzeni değiştirme fikriyatını ifade eden bildiribin adı."14 Ocak 1893 L'aurore gazetesi Entelektüellerin Beyannamesini yayımlar." Mağ.s.15.

Enternasyonal (I): Milletler arası işçi birliği olarak 28 Eylül 1864'te Londra'da kurulan 1867 Lozan Kongresinden sonra siyasi bie özerklik kazanmaya başlayan anarşist ve komünist örgüt."Kolektivizim kelimesi I. Erternasyonl'ın İsviçre'nin Bazel şehrinde yaptığı kongrede kullanılır. SNK. S.76

Enternasyonal III: Komüntern adı altında 1919'da Lenin tarafından kuruldu. Milletler arası Kızın Sendikalar ve Milletler Aarası Kızıl İşçi yardımcıları adlı kurumlarla çalıştı. Amacı S.S.C.B.'nin desteklama yoluyla dünya komünist ihtilalini gerçekleştermekti. II. Dünya savaşında müttefikleriyla tam bir yakınlık kurmak isteyen S.S.C.B. 15 Mayıs 1943'te Komitern'i lağvetti. **"**3. Enternasyonal Koestler'in tabiri ile çok kuvvetli iradesi olan, ama odun kafalı insanları yetiştirmiştir." SNK.S.140

Entipüften: Değeri olmayan uydurma derme çatma. Türkçemizde bu kelime aynen kullanılmakla birlikler "Eften püften" olarak da kullanılmaktadır. "Gerçi Türkçe'deki birkaç entipüften makale ile oryantalistlerin birçoğunu okumuş ve Türkçe'ye çevirmiştim." IDG.s.49.

Envar-ı Süheyli: İbn-i Mukkafa'nın Arapça Kelile ve Dimne'sinden Hüseyin Vâiz Kaşifî'nin Farsçaya bazı yerlerini değiştirerek, eklemeler ve çıkarmalarda bulunarak tercüme ettiği eserin adı. Eser, Emir Şeyh Ahmet Süheyli'nin talimatıyla vücüda geldiği için Kelile ve Dinme yerine Envar-i Süheylî denmiştir. "David Sahid imzasini tasiyan bu tercume Envar-ı Suheyli'nin ilk dort kitabıdır ve La Fontaine'in belli basli kaynaklarindandir." Kİ.s.310.

Ephraim Chambers. Ephrahim Charbers. (1680-1740). İngiliz Ansiklopedici. Cyclopaedia veya An Üniversal Dictionary of Arts Sciences (1728) isimle ansiklopedisi Ansiklopedi çalışmaları için öncü neteliktedir. **"**Britanica'da şunları oukyoruz: "Ephraim Chambers, 1728'de Cyclopedia'sını yayımladı. Kitabın bir adı da:Sanat ve İlimlerin Üniversal Kamusu (iki büyük cilt.)Yazar, önsözde, daha önceki kamuslardan, bilhassa Fransız ve İtalyan akademilerinin sözlüklerinden, Furetiére'in, Trevoux'nun, Chauvin'in , Harris'in kamuslarından geniş ölçüde faydalandığını anlatıyor." IDGs.16.

Epigraf: Bir yapının kimlik özelliklerini belirten yazı. "Kitaba Niyazi Berkes'den bir epigrafla giriyoruz, iştihayı tıkayan kakavan bir epigraf. Bir avuç kelime leşi…" UU.s.25..

Epiktetos. (50-125 ile 130 arası.). Stoacı Yunan filozofu. Roma'da köleydi. Çok sert bir kişi olan edendisi bir gün Epiktetos'un ayağını bir işkence âletinde büküyordu. Fülozof efendisine "kıracaksın" dedi. Biraz sonra ayağı kırılınca da " demedim mi?"

diye eklemekle yetindi. olan Epiktetus “Zincire vurulan Epiktetos niye başkaldırsın?” Mağ.s.198.

Epikür: Epikuros (MÖ.341-270). Epikürcülük (hazcılık) diye adlandırılan felsefi akımın kurucusu olan Yunan filozofu."Antikite'nin en dürüst insanı Epikür'dür". SNK.s.189

Epikürcü: Epiküros’un felsefesini kabul eden ve onu destekleyen. Haz duymanın ahlâkın özü olduğunu savunan kişi ve kişiler. **“**Bacon’ın ilimler şeması, Locke’un felsefesinde ve Newton’un ilmine uydurulmuş, Locke’un insan müdrikesi ile ilgili tahlilleri Gassendi’nin Epikürücü Atomizmi ile Bayle’in septisizmi arasında yer almıştır.”IDG.s.20

Epilog: Bir edebî eserin sonuç bölümü. “Kahramanlar Avrupa’nın düşünce tarihi, dün, bugün, yarın, paganizm, Hristiyanlık gibi konuları ele alıp Epilog’la son buluyor.” Kİ.S.381.

Epinal: Fransa’da Vosges dağları eteğinde Moselle kıyısında Vosges idare bölgesinin merkezi olan yerleşim yeri. “Durkheim 1858’de Epinal’de doğar.” SNK.s.122

Epistemoloji: Bilgi kuramı (Epistemoloji) : Bilgi kuramı bilginin ne olduğunu, hangi yolla elde edildiğini, amacını araştırı. Bir yandan bilginin özünü, ilkelerini, kökenini, yapısını, kaynağını araştıran, diğer yandan bilginin yöntemini, geçerliliğini, koşullarını, olanak ve sınırlarını sorgulayan felsefe dalı. “Fransız felsefesinin uğraştığı başlıca: problemler:nazarî hakikat,epistemoloji,matematik, psikoloji, sosyoloji.” UU.s.292.

Epizod: Bir şiirde romanda ya da herhangi bir edebi eserde ana konuya bağlı ikinci dereceden olay.“Derken yeni bir nüshası bulunmuş ve 1664’de Padova’da basılmış. Eserin en önemli nüshası epizodları: ‘Trimalsipon’un Şöleni’, ve ‘Efes’in Matronu’.” KA.s.157.

Epope: Kahramanlık hikâyeleri anlatan şiir, destan. “İlyada, Şehname, Mahabharata, Mahatma'nın yarattığı epope yanında ne kadar zavallı ."Kİ.s.335.

Erasmus. Disiderius Erasmus (1469-1536). Latince yazan Hollandalı hümanist yazar. “Polemiğin tuzu biberi: küfür. Luther, Erasmus, Calvin tulumbacı gibi küfrederler.” BÜ.s.127.

Eratosten: Eratosthenes (MÖ.284-192). Yunanlı astronom, coğrafyacı matematikçi ve filozof. “İskenderiye’nin rakam-insanı Eratosten ilmi kronolojinin kurucusudur.”KA.s.388.

Ergenekon: Ergenekon destanında düşman istilasından sağ kurtulan Aşina boyuna mensup küçün bir çocuğun dişi kurt tarafından beslenip büyütüldüğü, Altay Dağları'nın bürüdüğü bir yerdeki destanî mağara. "Efsanevi Ergenegon mağaralarından kopup gelen ve medeniyetin bütün kuvvetlerine boyun eğdirecek askeri bir organizasyona sahip yabaniler." Jur.I.s. 153.

Ermeni: Ermeni soyu ile ilgili veya onun soyundan olan kimse. "Padişah aynı atıfeti Ermenilerden de esirgememişti. Yahudilerin de kendilerine mahsus adalet düzeni aynen ibka edilmişti.'' BFH.s.89.

Ernst Cassirer: (1874-1945) Alman filozofu. Alman filozofu Ernst Cassirer "İnsan Üzerinde Deneme adlı eserimin konusu ,insan kültürünün fenomenolojisi"dir,diyor." Kİ.s.36

Ernst Robert Curtius: (1886-1956). Alman tenkitçi ve yazarı. "Bu derin ve aydınlık kitap bir alman bilgininin eseri:Ernst Robert Curtius (1886-1956). KA. S.80

Erol Güngör: (1938-1983) Sosyoloji Profesörü ve fikir adamı. "Erol Güngör'ün Hicretin 1500. yılı münasebetiyle yayınladığı kitap henüz hiç bir yankı uyandırmadı." Kİ.s.281.

Eros. Doğurtucu erkek ilke. Psikanaliz açısından cinsel eğilimler ve bunlardan doğan isteklerin tamamı. "Bir tarihçi, aşk on ikinci yüzyılın buluşudur, diyor. Filhakika Ortaçağ'a kadar aşk Eros'tur."KA.s.160.

Ersatz: Yerini tutan yerine geçen. İdeolojiler, tehribe yeltendikleri imanın yerine sahtelerini ikâme etmek için uydurulan birer ersatz'dır.BÜ.s.174.

Erzurum Üniversitesi: 1957 yılında Erzurum'da kurulan Atatürk Üniversitesi. "Konuşmayı yapan Erzurum Üniversitesi'nde bir asistan." Kİ.s.279.

Esat Muhlis Paşa: (…- 1851). Osmanlı veziri ve Muhlis mahlaslı divan şairi. Metinde geçen "Esat Muhlis Paşa'nın oğlu" ile kastedilen Sadullah Paşa'dır."Esat Muhlis Paşa'nın oğlu Kâbe-i Hürriyet'i görmeden de hürriyete aşıktı." Mağ.s.208.

Esbab-ı rüçhan ve faikiyeti:Üstünlük sebepleri, üstünlüğe sebep olan şeyler. "Esbab-ı rüçhan ve faikiyeti ise müspet ilimlerdir."BFH.s.100.

Esfel-i sâfilin: Cehennem, Cehennemin en alt katı. "Herhangi bir esfel-i safiline yuvarlanmak istemiyorsak, gözlerimizi açmalıyız." BÜ.s.94.

Eshab-ı Keyf: Mağara arkadaşları; Îsâ aleyhisselâmdan sonra din düşmanları her tarafı kapladığı bir zamanda, dinlerini korumak için her şeylerini terk edip, hicret eden ve Efsûs (Tarsus)'daki mağarada bulunan yedi kişi ile Kıtmîr adındaki köpekleri. Kur'ân-ı

kerîm de Kehf sûresinde kıssaları uzun bildirilmektedir. “Uyandık, eshab’ı keyf uykularını tamamladılar, önce ülkeye dağıldık, sonra vâd-ı ilâhî tecelli etti, bir araya geldik.”IDG.s.42

Eski Ahd: Ahd-ı Atik. Hristiyanlarca Mûsâ aleyhisselâma inen kitab. Bu ismi ilk olarak Hristiyanlar kullanmışlardır. Hristiyanların Kitab-ı mukaddes denilen kitabları Ahd-i Atîk ile Ahd-i Cedîd'den meydana geldiğinden onlar da Ahd-i Atîk'i kutsal kabul etmekt edirler. Yahûdîler, Ahd-i Atîk yerine Tanah, Torah demektedirler. Bugün elde mevcut olan Ahd-i Atîk, hazret-i Mûsâ'dan asırlarca sonra yazılmıştır.’ “Bukünkü baskılarda Eski Ahd cüzleri, olayları geçiş sırasına göre düzenlemiş’’ IDG.s.100.

Eski İspanya Kütüphanesi: İspanyol rahip bibliyografçacı ve yazar Nicolas Antonio (1617-1684)’nun, İspanyol Edebiyatının menşeinden itibaren incelediği bibliyografik eseri. Eser yazarının ölümünden bir hayli sonra 1783 yılında basılır. “İspanyol edebiyatının menşelerinden itibaren incelendiği Eski İspanya Kütüphanesi (Bibliotheca Hispana Vetus) 1783’de basılır.”KA.s.404.

Eski Odise: Bkz. Odysseia. Cemil Meriç,Homeros’un Odysseia destanı ile Cervantes’in Don Kişot romanını değerlendirirken aralarındaki münasebetten dolayı OdysseiaDestanına Eski Odise, Don Kişot romanına da Yeni Odise ismini verir. **“**Sırf ona kalsa, Yeni Odise, Eski Odise’nin tıpkısı olurdu; kitap gibi konuşur, verdiği kararlardan kıl payı ayrılmaz, eşsiz ve ezeli bir kahramanın hayatını yaşardı” KA.s.199.

Eski Toplum: Amerikalı antropolog Lewis Henry Morgan (1818-1881)’ın 1877 yılında yazdığı eseri. “Morgan,”Eski toplum” adli eserinin ilk sayfalarindan itibaren söyle der.” Kİ.s.56.

Esperento: 26 Temmuz 1887 tarihinde İsrail asıllı Rus hekimi Lejzer Zamanhof tarafından ortaya atılan milletler arası dil teklifi. “Esperento neden tutmadı? Anatole France’ın bir hikayesi (Bak“Les Prapos de Villa said)” Jur.I. 73 .

Espinas. Alfret Victor Espinas (1844-1922). Fransız flozofu ve profesörü. “Plékhanov,Espinas’ın tenkidini Questions Fondamentales’de yapar. ” SNK.s.124.

Essay Concerning Human Understanding: İnsan Anlayışı Üzerine Deneme. J. Lucke’nin 1690 yılında yazdığı felsefi araştırma eseri. “Bacon’un “Novum Organum”u, Locke’un “Essay Concerning Human Understanding”i, Berkeley’in “Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge”i gibi.” BDE.s.241.

Essenyenler: MÖ.II. asırda ortaya çıkarak MS. I. asırda yok olduğu sanılan bir Yahudi cemaatinin üyeleri. “Hristiyanlığın kaynakları konusunda çeşitli Yahudi tarikatlarının,

bilhassa, Essenyenlerin nasıl bir rol oynadığını Sommer'in incelemesinde aydınlatmaya çalışmıştık." IDG.s.143.

Estamp: Maden, tahta, litografya taşı muşamba vb.üzerine kazıldıktan sonra basılan resim. "Diderot ve arkadaşları daha çok planş'larla estamplardan faydalandılar." IDG.s.15.

Esther: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. "Esther (İ:Ö.150): Yahudilerin İranlı düşmanlarına karşı zaferlerini anlatır." IDG.s.127.

Esther: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. Esther, Yahudilerin İranlı düşmanlarına karşı zaferlerini anlatır. "O zamana kadar Süleyman'ın Neşideleri ve Ecclsiastes'in durumu şüpheli kalmıştır. Jamina'da kesin olarak kanon'a geçirilmişlerdir. Buna mukabil kanon'a Esther, Jeremiah ve Daniel ekleri -Septant'da olmalarına rağmen- ithal edilmemişlerdir."IDG.s.118.

Eş'ari Kelamcılar: Ehl-i sünnet vel-cemâat îtikâdını Ebü'l-Hasen Eş'arî Hz'nin açıkladığı şekilde öğrenip inanan kişilere Eş'âri denir. Kelam da Îmân ve îtikâd bilgilerini delîlleri ile anlatan ilim dir. Eş'âri kelamcılar imam Ebü'l-Hasen Eş'arî Hz'ne tâbi olan kelam alimleridir. "Eş'ari kelamcılar bilhassa mütenahi ile namütenahi arasındaki ınkita' üzerinde dururlar." IDG. s.79.

Eşil: Aiskhylos (MÖ.525-456) Yunan trajedi yazarı. Yunan trajedisinin kurucusu olarak bilinen Eşil sahneye ikinci oyuncuyu sokan ilk yazardır. "Dönemi anlatmak için Aristofan'ın Kurbağalar'ını hatırlıyalım oyunun belkemiği, Eşil ile Öripid arasında ki karşılaştırma. Dioinisos bir şair bulmak için cehenneme iner." KA.s.386.

Eşref: Şair Eşref. (1846-1912). Mehmet Eşref. XIX. asır hiciv şairi. "Eşref de minnacık bir Ziya Paşa." BÜ.s.124

Etats Generaux: Etajenero.fransa'da soylular, din adamları ve halk sınıfı temsilcilerinden oluşan, XIV asırda kralın çağrısı üzerine toplanmaya başlayan bir çeşit danışma meclisi. Meclis 1614 yılından 1789 ihtilaline kadar hiç toplanmaz. Ihtilalde kurucu meclis olur. "Gerçi ortaçağ'da bir etats generauw vardı." SNK.s.235

Etrüskler: Eski çağda, MÖ. X.ve VIII. Asrda iki göç dalgası halinde İtalya'ya gelerek yerleşen bir kavim. "Bir orta mektep tarih kitabında Sümerleri, Hititleri, hatta Etrüskleri bulamayınca afallıyor." UU.s.30.

Eugénie Grandet: Taşra Hayatından Sahneler. Balzac'ın 1833 yılında yazdığı roman. "Onun için realite Eugénie Grandet'dir, Balzac için olduğu gibi." KA.s.146.

Euphues. Euphues and his England. İngiliz yazar John Lyly (1534-1606)'in 1580[1] yılında İngiliz kadınlarına ve Elizabeth'e saygılar sunmak amacıyla yazdığı romantik serüven eserin adı. John Lyly'nin Eyuphues'u (1578), zarif bir üslupla anlatılan, içine ahlâkî ve dinî mülahazaların da serpiştirildiği romantik bir serüven." KA.s.213.

Eusebius. Eusebius veya Eusebios (295-359). Emesos Piskoposu ve İskenderiye okulunun meşhur ilahiyatçısı. "Eusebius'e göre kilisenin yazılarını üç bölümde incelemek lazımdır." IDG. s.123

Evamir-i Aşere: "On emir. Yahudilerin dinen uyması gereken on emir. "Bu konular samimi tercihlerimize de, Evamir-i Aşere'ye de aykırı olabilir." UU.s.249.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Evliyâ Çelebi'nin Osmanlı ülkesini gezerek ortaya koyduğu, kendinden sonrakilere, bilhassa târih ve coğrafya alanında büyük hazîne olarak bıraktığı Seyâhatnâme adlı eseridir. Eserin aslı on cilttir. Eserin İstanbul Kütüphânelerinde beş ayrı yazma nüshası vardır. " Divanı'nı manzum olarak çevirmiş. «Mütenebbi»nin divanı da Avrupa dillerine kazandırdığı şaheserler arasında "Evliya Çelebi Seyahatnamesi"ni Avrupa'ya tanıtan yine o." Kİ.s.103.

Evrengzib: Evrengzib (I. Alemgir) (1658-1707) Hindistan'da Babür Devletinin Hükümdarlarından. Cihan Şah'ın oğludur.Evrengzib'in (I. Alemgir'in) Hindistan'da 1707'ye kadar süren saltanat döneminde, imparatorluk en geniş sınırlarına ulaştı ve Hindistan'ın tamamı Türk hakimiyetine girdi. "İskoçyalı Thomas Moore (1779-1817), 1817'de dünya ölçüsünde şöhret kazanan bir poem yazar : "Lalla-Rookh". Üç yıl sonra Fransızca'ya çevrilen bu poem, bir Saint-Simoncu tarafından operaklaştırılır: sahnede Bernier'in Hint'ini ve Evrengzib'in çehresini görür gibi oluruz." BDE.s.44.

Evrensel Çekim Üstüne Çalışma: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1813 yılında yazdığı sosyolojik eserinin adı. "Kitapta Saint-Simon'un "Evrensel Çekim Üstüne Çalışma"sından alınmış bir parça var." SSSS.s.115.

Evrimcilik: Evrim düşüncesi üzerine kurulan sistem ve görüş. "Evrimcilik Insanin degerini tarihe dayanarak verir." Kİ.s.56.

Ewald: Heinrich Ewald (1803-1875). Alman şarkiyatçı ve din bilgini. "Bu yüzden Wette (1840) ile Ewald (1823) 'tamamlayıcı Nazariye'yi de benimsediler." IDG.s.102

[1] Eserin yazılış tarihi kaynaklarda 1578,1580 olarak değişiklik göstermektedir.

Ex Oriente Lux: Işık Doğudan Gelir.Cemil Meriç'in 1984 yılında yayımladığı eserinin adı. "Yine o andan itibarendir ki menşelerine özlem duydu içinden ve Ex oriente lux diye haykırdı." IDG.s.155.

Existentialisme ou Marxisme: Existenzialusmus onder Maexsimus (Varoluşçuluk ve Marxçılık). Macar filozof ve siyaset adamı György Lukacs (1885-1971)'in 1948 yılında yazdığı eserinin adı. **"**Üstat Existentialisme ou Marxisme'nin İntroduction'unda şöyle diyordu." Jur.I.s.184.

Eyubuğolları: Bkz. Sabahattin Eyüboğlu. **"**Çölde vaazlar vermiyordu Baydur. Arkasında ilerici Türk basını vardı.. Ataçlar'ı, Eyüboğullar'ı, Yüceller'i ve muhteşem Dil Kurumuyla Türk basını." Mağ.s.267.

Eyüb:Bkz. Eyüp."Arada bir Eyüb'ünkini hatırlatan özenli bir üslub." IDG S.108

Eyyup: Hz. Eyüp. Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerdendir ki sabrıyla meşhurdur. "Eyyup gibi her hücreni azap kemirdi, bu yetmiyor." Jur.I.s.118.

Eyyüp: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. "Eski İsrael'de en derin ve en yüce ahlâk düşüncesini Eyyup'ta buluyoruz." IDG.s.110.

Ezechiel:Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen önemli nebilerden biri."Bunlar Kitab-ı Mukaddes'de kendilerine az yer ayrıldığı için, küçük nebiler adını almış; fakat mesajları ve etkileri dikkate alınırsa, büyük nebilerle (İsale, Jérémie, Ezechiel) boy ölçüşebilirler." IDG.s.107.

Ezekiel: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygamberler kısmında yer alan kitaplarından birisi. Eserin birinci bölümü Kudüs'ün düşeceğini haber veren kehanetleri. ikinci bölümü: Kudüs'ün kalkınacağını müjdeleyen ve istikbaldeki devletin ideal bir tasvirini yapan kehanetleri ihtiva eder. " Ezekiel: Başlıca iki bölüme ayrılabilir. "IDG.s.128

Ezeli: Çok eski, başlangıcı olmayan anlamındaki bu kelime "Hint" veya "Hint kültürü" manasıana gelecek şekilde bir özel isim olarak kullanulmıştır ."Ezeli'nin nabız atışlarını duyurmak istiyorum Batı'ya." BDE.s.21-22.

Ezop: Diğer imiyle Aisopos. MÖ.VII-VI asırda yaşamış Yunan masalcı. "Epiktet ve Ezop hayatlarinin muhtelif devirlerinde esir olmuşlardir." SNK.s.49.

Ezop'un Masalları: Firigyalı bir köle olan Ezop (Aisopos)un doğuya yaptığı bir çok seyahat sonunda yazdığı masalların kitaplaşmış halidir. **"**Ezop'un Masallari gibi yetişkin insallar için yazılan kolay anlaşılır kitaplar da bunlarin arasındaydı." Kİ.s.312.

Ezoterik: Belli bir topluluğun bilgisi dahilinde olan sır. "Misterlerde yaşamış filozofların ezoterik (bâtinî) derslerinde devam etmiştir." BFH.s.10.

Ezra: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygamberler kısmında yer alan kitaplarından birisi.Ezra, sürgünden sonraki Yahûdi kalkınmasının önemli olaylarını anlatır."Ezra, İbranilerin Babil esaretinden dönüşlerini ve Mabedin yeniden inşâ edilmesini nakleder." IDG .s.110.

F. Alquie: Ferdinand Alguie (1906-1985). Sorbone Üniversitesi'nde felsefe profesörü ve Fransız filozofu. **"**Akıl demek dışımızda olan, zorunlu olan demek. Biz olmayanda buluruz onu hep."IDG.s.167.

F. Znaniecki: Florain Witold Znaniecki (1882-1958). ABD'ye göç eden Polonyalı filozof ve toplum bilimci. "F. Znaniecki Polonyalı bir sosyolog. "Kültür Gerçeği"adlı kitabını ingilizce yazmış (1919)." Kİ.s.35.

Fabiancılar: Fabian Cemiyeti. 1833 yılında Londra'da kurulan İngiliz sosyalistlerinin derneği. **"**Liberellerle, Fabiancılarla, filantroplarla tartışabilirsiniz." BÜ.s. 211.

Fable: İnsanlara ders vermek maksadıyla anlatılan hayvan hikâyeleri. Şahıslarını hayvanlardan alan hikmetli masallar. Konuları oldukça kısa olan fabllarda, olayın kahramanları hayvanların yanında bitkiler ve cansız varlıklar da olur. "Şiirle masal arasında "chatefable"la "fable" var." Kİ.s.322.

Fables. Bkz. Fable."Corneille ile Racine'in trajedileri, Moliere'in komedileri ve Pascal'ın Pensees'leri, La Rochefoucauld'unun Maximes'leri, La Fontaine'in Fables'leri'." KA.s.72

Fabliau: (Fabliyo). Ortaçağa has manzum eğlenceli bir masal türü. "Gesta Romanarum ve Fabliau'lardan La Fontaine'in Grimm'in Andersen'in masallarina kadar bir cok meshur eser sanskritce kaynaktan geniş ölçüde faydalanmış." Kİ.s.311.

Faguet: Emile Faguet (1847-1916). Fransız edebiyat tenkitçisi. "Fauget 'Eflatun'u okuyalim" adli eserinde, Eflatun çağdasları için yazmıştır.' der." SNK.s.59.

Fahruddin Razi: (1149-1209) Horasan'da yetişmiş, meşhur din ve fen âlimi. İsmi, Muhammed bin Ömer bin Hüseyin bin Hüseyin bin Ali et-Teymî el-Bekrî'dir. Künyesi Ebû Abdullah ve Ebü'l-Me'âlî, lakabı Fahrüddîn'dir. Allâme, Şeyhülislâm ve Fahr-i Râzî denilmiş, İbn-i Hatîb-ir-Rey (Rey Hatîbi'nin oğlu) diye tanınmıştır. Soyu Kureyş Kabîlesine ulaşır. Aslen Taberistanlıdır. "İbn Arabi, Fahruddin Razi'ye yazdığı bir mektpta akıl ve nazar yoluyla Allah'ın bilinmeyeceğinden keşif ve ilham yoluna davet etmiştir." IDG.s.184

Fakir Baykurt: (1929-1999). Asıl adı Tahir Baykurt olan Cumhuriyet sonrası hikâye, roman ve tiyatro yazarları. **"**Sonra Fakir Baykurt'a geçiyor ve bize nefis bir hicviye sunuyor." KA.s.342.

Fakir İnsanlar: Pavres Gens Wictor Hugo'un bir şiirinin adı. **"**Fikret bu memeleketin insanlariyla onnlarin acilariyla ugrasmadi, Hugonun tercumanligini yapti. Heyecanliydi, o kadar. Balikcilar, Les Pavres Gens'in (Fakir Insanlar) Hani istiha Joyeues Vie'nin (neseli hayat) tercumesidir." SNK.s.172.

Falanster: Üyeleri dört köşe bir toprak parçasıüstünde ortaklaşa yaşayan çalışma birliği. "Utopyasini uygulamaga kalkar: Köylüler için bir falanster kurar malikanesinde. Ama yıllar sonra Ecinniler'i kalem alirken bu hatiralardan bir hayli yararlandigi muhakkak." Mağ.s.80.

Falih Rıfkı Atay: (1894-1971). Cumhuriyet dönemi yazarlarından. Cemil Meriç Falih Rıfkı'nın, Gezi yazısı türünde 1944 yılında yazdığı Hint isimli esere atıfta bulunmaktadır. "Sayın Falih Rıfkı Atay, Önce sizinle dolaştım Hint'i." Jur.I.s.371.

Fantazmagori: veya Fantasmagorya. Karanlıkta, saydam bir perde üzerinde gizli projeksiyon araçları kullanarak optik yanılmalarla hayaletler, hortlaklar gösterme sanatı. **"**Goethe'nin Doğu'su var olmayan bir fantazmagori".KA.s.35

Farabî: (870-950) yılları arasında yaşamış olan İslam düşünürü. "Onuncu asrın başlangıcı, Farabî'nin, Mes'udi'nin, İsfahanlı Abul Farac'ın, isl_mi sanat ve ilimlerin doğuşunda büyük bir rol oynayan daha bir çok _limlerin sahneye çıkışına şahit oldu." IDG.s.81.

Fare masalı: Fabl türündeki eserleriyla tanınmış Fransız yazarı Jean de La Fontaine: (1621-1695)'in 12 kitaplık fabl eserleinden biri. "La Fontaine, ''Karga, Geyik, Kaplumbağa ve Fare'' masalını buradan almış. İkinci bölüm birinciden çok daha kısa." BDE.s.. 232.

Farenin Kurtardığı Fil: Hint kültür tarihi için mühim bir yere sahip ve birçok yazara ilhamkaynağı olan "Pança-Tantra" yer olan bir masal adı. "Son masal ''Farenin Kurtardığı Fil', Aisopos'un 'Aslanla Fare' hikâyesini çok hatırlatır." BDE.s.232-233

Fâris. İran Ülkesi. Önceden Basra körfesinin cevresindeki bölge için kullanılan fâris kelimesi zamanla bir genişlemeye uğrayarak bütün İran ülkesi anlamında kullanılmaya başlamıştır. "İhtiyar Peygamber, dört bin çölü aşarak gelir Fâris'e." BÜ.s.148.

Faris. Polonya'nın en büyük şairi Adam Mickiewicz (1798-1855)'in Rusya sürgününde şârkî usulle yazdığı kasidesinin adı. "Rus döneminde güzel bir şark kasidesi 'Faris', nefis -Kırım soneleri' ve 'Kondrat Valenrod' kaleme alınmıştır." Kİ s.328

Faros Adası: Mısır'da İskenderiye limanı içindeki küçük bir ada. "Batlamyus, hahamları İskenderiye yakınındaki yerleştiler." IDG.s.136-137.

Faşizm: İtalya'da 1922-1943 yılları arasında etkinliğini sürdüren, meslek gruplarına dayanan, devlet sınırlarını genişletmeyi amaçlayan yetkinin tek partinin elinde bulunduğu, aşırı bir milliyetçilik ve baskı düzeni kurömağı amaçlayan siyasî akım. "Fasizm Kapitalizmin kendi kendini yeni metodlara devam ettirmesidir." SNK. s.53.

Fatalist: Fatalizm anlayısını benimseyen kişi. Yazgıcı kaderci. "Materyalist ve fatalistlikten bilimselsosyalistliğe ve insanlık vâizliğine yükseldi." KA. s.312.

Fatih:Fatih Sultan Mehmet (1432-1481). İstanbul'u fetheden yüce Türk padişahı. Padişahlığı (1451 – 1481) 30 sene. "Nitekim Fatih de, İstanbul'u aldıktan sonra , Cenevizli ve Venedikli bezirganların Hristiyan İmparatorları devrinde yararlandıkları intiyazları korumalarına izin verdi." BFH.s.86.

Fatimiler: 910-1171 yılları arasında Kuzey Afrika'da kurulan bir şii hanedanlık. Hz. Peygamberin kızı Hz. Fatıma'nın soyundan geldiklerine inadıkları için bu adı kendilerine vermişlerdir. "İsmail Mezhebiden olan,Fatimileri tutan babası,oğlunun eğitimine büyük önem vermiştir." Kİ.S.183.

Fatma Aliye Hanım: Ahmet Cevdet paşa'nın kızı. "Paşa'nın Sedat Bey'den ve Fatma Aliye hanımdan başka ne çocuğu vardır, ne de torunu. Kİ.s.94.

Fatum: Latince'de kader alınyazısı anlamında bir kelime. "Eski Yunan butun Tanrilar'in ustunde bir tanrı Fatumu (kader) yarattı. SNK. s.31

Faust: Goethe'nin iki bölümlük dramı. Faust Efsanesinin kaynaklık ettiği en güçlü eser olarak kabul esilen eserin yazını uzun bir zamanı kapsar. Öyle ki Goethe eserin ilk taslaklarını 1773 yılında yazmaya başlar değişmez şekilde yayımlanması ise 1808 yılına tekabul eder. "Shakespeare'in bir çok eseri, Lessing'den ''Emilia Galotti'', Goethe'den 'Faust' Sanskritçe'ye çevirileri yapılmış dünya klasikleri arasında.'' BDE.s.241

Fazıl Hüsnü: Fazıl Hüsnü Dağlarca (1914-?) Son devir Türk şairlerinden "Fazıl Hüsnü:'nün panayır hokkabazlıkları bunun için itibarsız." Jur.I.s.139.

Fazıl Paşa: Mustafa Fazıl Paşa (1829-1875). Osmanlı veziri, maliye nazırı ve Mısırlı Hidiv İsmail Paşa'nın kardeşi. Genç Osmanlıları koruyup kollaması ve onlara para

yardımı yapması ile bilinir. “Fazıl Paşa, Kastomonu’da çile dolduran genç ikbalperesti Paris’e çağırtır.” Mağ.s.159.

Fazl Ibn Sehl: Fazıl bin Sahl. (ölm819). Abbasî veziri. “Yahya Bermeki`nin dostu Fazl Ibn Sehl (Merv`in guneyindeki Saraş); Muhammed ibn Musa Harzemi, araplara atfedilen cebrin kurucusu (cebir kitabi 820 lerde yazilmiş), Hiyre Mekke’den ne kadar uzaksa Harzemi de araplıktan o kadar uzaktır; Marvarrudi; Mervli Habes. Ahmed Fergani; Ebu Mashar Belhi (Bahtrian`li).”IDG.s. 224

Fécondité: Diğer ismiyle Döl Bereketi. Emile Zola’nın Malthüsçü burjuva öğretisine karşı, doğumların artmasını savunduğu ve 1899 yılında yazdığı romanının adı.“Babusse’ün “Ateş”i (Le Feu) bir sanatoryumda başlar. Zola’nın “Fécontité”sinde, Dickens’in adını hatırlayamadığım bazı romanlarında, Tolstoy’da, D’Annunzio’da, Çehov’da hastalardan ve hastanelerden uzun uzun bahsedilir.” Jur.I.s. 39

Fecr-i Âtî: İkinci Meşrûtiyetten (1908) sonra, 20-30 yaşlarındaki genç edebiyatçıların kurduğu bir topluluk. Fecr-i Âtî, gerçekten bir edebî akım hüviyetini alamamış, ancak devrin genç edebiyâtçıları tarafından yapılan bir kaç toplantıdan ibâret kalmıştır. “Avrupalılaşmış edebiyatımızın çiçek bahçelerinde onunla dolaştık, Hamit’i o tanıttı bize, Fecr-i Ati’yi o sevdirdi.” BÜ.s.122.

Fedaralist: Federelizmden yana olan, Federalizmi benimseyen. Birçok devletin özel kanun ve bağımsızlığa sahip olarak tek bir devlet durumunda birleşmelerini savunan, bu düşünceyi benimseyen kişi ve kişiler “Kaldı ki zamanla olgunlaşan Proudhon da hayatının sonlarında kendini federalist diye tanıtmaktan hoşlanıyordu.” BFH.s.40.

Felsefe Kamusu: Bkz. Felsefe Sözlüğü. “Mesele Voltaire, Felsefe Kamusu’na ikinci bir başlık atar: Alfabe sırasına göre Akıl.” KA.s.402.

Felsefe Lügatı: Fransız filozofu ve profesörü Andre Lalande (1867-1963)’nin 1960? yılında yayımladığı felsefe sözlüğü. “Altmış yıl sonraki bir lügata başvuralım: Lalande’nin meşhur Felsefe Lügatı (1960).” BFH.s.41.

Felsefe Sözcüğü: Bkz. Felsefe Lügatı. “1950’den beri Lalande’ın Felsefe Sözcüğü ,ve 1970’de çıkan Encylopedia universalis gibi.” Kİ.s.52.

Felsefe Sözlüğü: Fransız fikir adamı ve yazarı. François Marie Arouet Voltaire (1694-1778) 1752’de potsdam’da tasarlayıp 1764’te yazar ismi olmaksızın yayımladığı eserin adı. Volteire’in ‘Felsefe Sözlüğü’.O zaman da bu günde Felsefe Sözlüğü’nü dikkatle okumuş ve anlamı kaç Türk gösterebiliriz? “Kİ.s.206.

Felsefe Talebesi Ferid: Feyami Safa'nın 1949 yılında yazdığı Matmazel Noraliya'nın Koltuğu isimli romanının kahramanı. "Felsefe talebesi Ferid'in arkadaşları da birer soyutlama: Saim, şapşal bir komünist; Muhtar, nazizme hayran; Selma ile Nilüfer, romana laf olsun diye misafir edilmiş. Kİ.s.228

Felsefe, Edebiyat ve Endüstri Üstüne Düşünceler: Saint-Simon (1760-1825)'in 1825 yılında yazdığı eserlerden biri. "Felsefe, Edebiyat ve Endüstri Üstüne Düşünceler, 1825 (Opinions litteraires,Philosophiques et industrielles)." SSSS.s.152.

Felsefi Upanişatlar: Marx Müler (1823-1900)'in "Doğu'nun Kutsal Kitapları" isimli eserler serisinde yer alan ve Hint kutsal metinlerini İngilizce'ye tercümesinden oluşan eserinin adı. "Külliyat'ta Müller'in İngilizce'ye kazandırdığı 'Felsefi Upanişatlar', 'Sanskrit Edebiyatları Tarihi', 'Sakskritçe Gramer' ya da asıl adıyla 'Hint'ten Neler Öğrenebiliriz?' en önemli eserlerinden." BDE.s.68

Femios: Homeros'un Odesseia Destanında Trova savaşlarını anlatırken anlatıcı ozan olarak şeçtiği ünlü ve mitolojik Yunan şairi. "Dinleyiciyi destandaki düzensizliklere inandırmak için bir yandan ilhama (ilham perisine başvurmak, sadece, bir belagat yöntemi değildir), öte yandan geleneğe, yani Truva masallarını iyi bilen Femios ve Demodokos adlı iki ozana başvurur Homer."KA.s. 192.

Fenelon: François De Salignac de La Mothe Fenelon (1651-1715). Fransız rahibi ve yazarı. "Konuşan Fenelon değil, bir Osmanlı paşası." BÜ.s.143

Fenike: Ön Asya'da Süriye kıyısında Akdeniz boyunca güneyde Ras Nakura ırmağının ağzına kadar Lübnan ve deniz arsında uzanan eski bir ülke. "Batlamyus Mısır'ı, Kıbrıs'ı, Fenike'yi ele geçirir, Asya'daki ülkelerin çoğu Seleukos Nikator'a nasip olur." BDE.s.29

Fenikece: Eskiden Tir ve Biblos şehirleri dolaylarında konuşulan Sami dili. "İki asırdan beri iki dünyada yetişen bilginlerin çalışmaları sayesinde, Fenik'çe, Asuri ve Bible'ce, Sümerce, Hititçe metinler de bir söküldü." IDG.s.92.

Fenomen: Görüngü. Şuurda kendini gösteren şey. Duyularla algılanan şey. Kant felsefesinde Numen'in zıttı, Numen'e karşı olarak duyulur dünyaya âit olan şayler. "Kant'in daha sonra tekrarliyacagi gibi bir Numen'ler bir de Fenomenler var. SNK. s.61.

Fenomenoloji: Görünümbilim. Kurucusu Edmund Husserl'dir. Fenomenoloji özün bilinebileceğini ileri süren bir görüştür. Art arda gelen görüngülerin ya da bir görüngüler bütününün betimleyici incelenmesi. Kant felsefesinde tasarımlar arasındaki

ilişkinin incelenmesi. Hegel'de şahsî duyumdan mutlak bilgiye geçişin tarihi anlamında bir terim olarak kullanılır. "Alman filozofu Ernst Cassirer "İnsan Üzerinde Deneme adlı eserimin konusu, insan kültürünün fenomenolojisi" dir diyor." Kİ.s.36

Feodalite: Derebeylik. Toprağı ve üzerinde yaşayan köylüleri tek bir kimsenin malı sayan ortaçağ siyasi düzeni. Bu rejim Avrupa'ya mahsustu**r.** "Birincinin görevi feodaliteyi yıkmaktı, ikincisinin kapitalizmi." BÜ.s.177.

Ferhat ile Şirin: Ferhad u Şirin veya Hüsrev ü Şîrîn. İran ve Türk edebiyatında işlenen önemli mesnevi konularından birisi. "Brötanya ozanlarının rüyası, bütün Avrupa'nın rüyası olmuş. Doğunun Leyla ile Mecnun'u gibi Nala ile Damayanti'si gibi, Ferhat'la Şirin'i gibi.." KA.s.161.

Feridun: Pişdadiyan sülalesinden altıncısı, İranlı meşhur hükümdar. Feridun, Cemşid'in sülâlesinden olup Demirci Gave isanından sonra tahta geçmiştir. Feridun ihtiyarlayınca ülkesini üç oğlu arasında paylaştırmış Turan'ı Tur'a, Arap ülkesini Selm'e, İran'ı da İrac'e vermiş, fakat Tur ile Selm, İrec'i kısKannarak öldürünce Feridun İrac'in torunu Minüçehr'i kendisine veliaht tayin etmiştir. Feridun'un lakabı Ferruh'tur. Feridun kelimesi Hintli mabut vey melek olduğu tahmin edilen Teriton'dan gelmedir. Mitolojiye göreTeriton, yeryüzüne musallat olan Azi Dahâkâ adlı ejderi öldürmüş ve insanlığı kurtarmıştır. "Üç başı ejderhanın (Dahhak) İran ülkesinde bin yıl süren saltanatı, insan beyinleriyle beslenen o korkunç canavara karşı yükselen isyan ve istiklal bayrağı: Demirci Kave, Feridun ve Demavant dağlarında zincire vurulan Dahhak..." Kİ.s.295.

Fernand Baldansperger: Fransa'da değerli üstatlar sayesinde (Fernand Baldansperger,Paul Hazard,Paul Van Tieghem,Jean-Marié Carré)geliştirilen mukayeseli edebiyat oradan Almanya'ya İtalya'ya ABD'ye ve Japonya'ya geçer." KA.s.430.

Fernand Braudel: (1902-1985). Fransız tarih profesörü. 'Oluşan Dünya.' Yazarı Fernand Braudel, Collège de France hocalarından, Modern Medeniyet Tarihi okutuyor; Ecole Pratique des Hautes Etudes'de de kurulduğu günden beri bölüm başkanı. Başlıca Eserleri: II.Flip Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Maddî Medeniyet ve kapitalizm Sonra çeşitli makalelerini bir araya getiren Tarih Üzerine Yazılar." UU.s. 93.

Fethi: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. "Namussuz ve kaltaban Battal ,kalleş Fethi,bahtsız Hüseyin Arş, sırtını iktidara dayayan cinayet şebekesi." KA.s.357.

Fetişist: Fetişizme tutulmuş, fetişizme düşkün. bkz. Fetişizm. "Bu fetişist saygı zararlıdır, ama çok yaygındır da." BÜ.s.113.

Fetişizm: Tapınmacılık. Boş inançlara dayanma, tapınma. İlkel toplumlarda doğa üstü bir güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesnelere tapınma. Bir tür putperestlik. "Bu fetişist saygı zararlıdır, ama cok yaygındır da." BÜ.s.113.

Fetret: Ali Kemal (1867-1904)'in eseri. "Fetret" yazarı bir fetret devrinin yazarıdır." BÜ.s. 163.

Feuerbach: Ludwig Feuerbach (1804-1872). Alman Hegelci ve tanrıbilim uzmanı Alman filozofu. "Az sonra onlara yeni bir Hegelci daha katılır, serkeş bir Hegelci: Feuerbach." SSSS.s.113

Fevzâ: Kargaşalık anarşi. Kelime, bugünkü, dilimzide, istilahî manası anarşizmdir. " 'Fevza' kelimesi lugat hazinemize İkinci Mesrutiyeti'in armağanı." Mağ.s.180.

Fevziye Abdullah Tansel: (1912-1988). Cumhuriyet sonrası edebiyat araştırmacısı ve yazar. "Fevziye Abdullah Tansel, Namık Kemal'in Mektupları C. II, s. 154. İlk hayranlarından biri: Mizancı Murat "Suavi bu millet-i Mâdureye pek büyük bir ders-i amel gösterdi..." Mağ.s.145.

Fevziye Hanım: Bkz. Fevizye. **"**Onun ilk okuyucusu, eşi Fevziye hanımdır." SNK. s.11.

Fevziye: Fevziye Meriç (Menteşoğlu). "Fevziye ile evlenirken bir miras peşinde miydim?" Jur.I.s.390.

Feyzi Hindi: "Rıza Tevfik, bu hakikati ispat için Doğu'nun bir çok şair ve nâsirini sahneye çıkarır: Ebul Ala, Fahrettin Razi, Hafız,Mevlana, Şebisteri ve Feyzi Hindi." Kİ.s.202.

Fezail-i Ahlakiye: Fezail-i Ahlakiye ve Kemalat-ı İlmiye. J.J. Rousseau'nun eseri ahlâkî konulu bir eseri. Eser Kemal Paşazade Said tarafından 1882 yılında Türkçeye çevrilmiştir. Rousseau'dan Fezail-i Ahlakiye'yi çevirir.sayfa" KA.s.292.

Fıçı Hikâyesi: Fıçı masalı olarak da bilinir. Jonathan Swift (1667-1745)'in 1704 yılında yazdığı hicivli alegorisi. Eser, reformun çelişkilerini, bazı şahısları ve kiliseyi hicveder. "Fıçı hikâyesi hem Katolikleri hem Presbiteryenleri yerin dibine batırır ve yazarın başına belâ açar." KA.s.217.

Fıkıh: Din ilmi olarak dinin hüküm ve usulleri, amelî ve fer'î meseleler bilgisi. "Tefsir, Hadis,Fıkıh vs İslam hayatın bütününü kucaklıyor,düşünceye ihtiyaç bırakmıyordu." Jur.II.s.209.

Fındıkoğlu: Bkz.Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu."Fındıkoğlu'nun da tatsız tuzsuz bir etüdü vardı. . SNK.s..69.

Fiat Lux: Işık olsun anlamında Latince bir kelime grubu. "Fiat lux'nin Bu teogoni, Musa ile ilk pırıltılarını iktibas edeceği (Ve Allah ışık olsun dedi)tür."IDG.s. 213.

Fichte: Johann Gottlieb Fichte (1762 1814). Kant'ın en büyük muakıbi maruf Alman filosofu. "Hegel'de (1770-1831) arkadaşları Schelling, Fichte, Schlegel gibi, hocalık hayatına 18. yüzyılın sonlarında başlar." BDE.s.54.

Fielding: Henry Fielding (1707-1754). İngiliz yazar. Komedi, fars ve parodiler yazarak hayatı kazanmaya çalışan yazarın önemli ve ayırt edici yönü: Sokakları ıslah niyetiyle sokak serserilerinin hayatını ve hayat şartlarını şartlarını anlatan eserler vermesidir. The History For Tom Jones ve Amelia eserlerinde olduğu gibi. "Homer'in Odise'sindeki kişiler ve olaylar da Fielding'in Tom Jones'unkindekiler kadar gerçek bir anlamda." KA.s.134.

Figânî: Baba Figani-i Şirazî de denir. İranlı şair. Ne zaman doğduğu tam belli değildir ancak ünvanına bakılarak Şiraz'da doğduğu söylenen Figanî 1519 senesinde Meşed'de ölmüştür. "Belki de Efganî şairane bir mahlastır, Figânî gibi." UU.s. 67.

Fihrist: Hayatı hakkında pek az şey bilinen Arap bibliyoğrafya müellifi. Nedim El Bağdadî.'nın 987/988 yılında yazdığı eserinin adı. ″Harizmi'nin "Mefatih il-Ulum"u, Nedim'in Fihrist'i gibi ansiklopediler de İslamın düşünce hayatına o dönemin armağanlarıdır."IDG.s.81

Fiil ve İnfial Üzerine: Büyük İslam bilginlerinden olan filozof ve hekim İbn Sina (980-1037).'nın küçük risalelerinden biri. "Sonra üçbeş sayfalık risaleler: 'Fiil ve İnfial üzerine' 'Kaderin, Sırrı Üzerine.'" Kİ.S.185.

Fikret: Bkz. Tevfik Fikret. "Cevdet Paşa'nın torunu Katolik rahibesi, Fikret'in oğlu Protestan papazı olur." BÜ.s. 134

Filantroplar: İnsanları seven insanların iyiliği için çalışanlar. "Liberellerle, Fabiancılarla, filantroplarla tartışabilirsiniz." BÜ.s. 211.

Filibe: Bulgaristan'da Meriç ırmağı kıyısında tabii güzelliği ve eski semtleriyle ünlü bir Türk şehri. "Oysa 23 Mayı Pazartesi günü Suavi Efendi Filibe, Hasköy ve salim Rumeli ahalisinden ... bin kadar muhacir ile Çırağan Sarayı'na saldırarak Sultan Murat'ı Serasker kapısına götürüp çıkarmağa kalkmış." Mağ.s.153.

Filip Efendi: (?-1900). Tanzimat sonrası basın dünyasının önemli simlerinden biri. Rum ya da Ermeni kökenli Türk gazetecisi. "Filip Efendi Muhabir gazetesini bu sıralarda (1867) çıkarmaya başlar." Mağ.s.158.

Filipyen'lere Mektup:, Yeni Ahit'te yer alan, Risale hüviyetindeki öğreti metinlerinden birsinin adı. "Filipyen'lere mektup: Yeni Ahid'in onbirinci kitabı.Aziz Pavlos'un Efes veya Roma'da hapisteyken yazdığı şükran veya uyarı mektubu."IDG.s. 131.

Filistenler: Deniz Halklarının göçüyle ortaya çıkan, Kenan diyarına gelerek yerleşen ve buraya filistiler ülkesi anlamına gelen Filistin adını veren ve o zamandan bu zamana o topraklarda mücadele veren Hint Avrupa kavmi."Filistenler, Filistin'in güneyindeki kıyılarda oyuran ve güçlü bir federasyon halinde birleşmiş şehirlerde yaşayan bir kavimdir'' IDG.s.99.

Filistin: Kuzeyde Lübnan, güneyde Kızıldeniz, batıda Akdeniz ve doğuda Suriye Çölü ile çevrili, târihi ve eski bir yerleşim merkezi ve tarihi Kenan diyarı. Filistin'in bilinen târihi MÖ. 5000 sene öncelere kadar dayanır. İsrail kabilelerinin gelmesinden tam bin sene önce Arap Yarımadasından Kenânîler Filistin'e göç etmişlerdi (MÖ. 2200 yılları). "Filhakika, peygamberin ölümünden sonra İslam orduları Filistin ve Kudüs'ü fethetmiş, halife Ömer zaptedilen ülkeler ahalisinin hürriyet ve mülklerine, hakim ve kanunlarına dokunmamıştı.''BFH.s.89.

Filozofların Hayatı: Filozofların Hayatı veya Ünlü Filozofların Hayatları, Öğretileri ve Özdeyişleri. İ.S. III asırda yaşamış Yunanlı yazar Diogenes Laertion'nun biyografi tarzı eseri. "isimli eseriyle tanınmıştır Filozofların Hayatı Diogene Laerce'in eseri."KA.s. 392.

Finlandiya: Bir kuzey Avrupa ülkesi. Doğudan Rusya Federasyonu, kuzeyden Norveç, kuzeybatıdan İsveç, Botni Körfezi, güney ve güneybatıdan Baltık Denizi (Botni ve Finlandiya Körfezi) tarafından çevrelenmiştir. Aynı zamanda Aland Adaları da bu ülkeye dâhildir. 60° ve 70° kuzey enlemleri ile 20 ve 32° doğu boylamları arasında yer alır. "Petersburg'lu yoneticiler Finlandiya'yi.Baltik ve Polnya eyaletlerini,Beserabya'yi Ruslastirmaya kalkarlar." Mağ.s.70.

Fir'avun: Eski Mısır hükümdarlarına verilen isim. Mısır'a hâkim olan 26 firavun sülâlesi vardı. "Fir'avunlara benziyorlar, kalabalığa çehrelerini göstermeyen fir'avunlara." BÜ.s. 77.

Firdevsi: İran'ın destan şairi..Firdevsî'nin doğum târihinde ihtilâf vardır. 934'te doğduğu zannedilmektedir.Bu büyük Fars ırkçısı şairin 80 yaşında 1015 yılında Taberân'da öldüğü zannedilmektedir. "Firdevsi, altmışbin beyitlik destanını bu geleneklerle yoğurdu, «Şehname» adlı muazzam abidede mermer birer sütun selabeti kazanan bu silik hatıralar, dehanın kudretini ispat ettikleri için sayfalarımızda yer alıyor." K.İ S.294

Firdevsi-i Tusi: Bkz. Firdevsî. Kadisiye mağlubiyeti üzerine, Eski İran'ın düştüğü zeval ve inkırazdan muzdarip ve nalân olan Firdevsi-i Tusi, Araplar'ın ve Araplığın en büyük bi-aman düşmanı idi." Mağ.s.264.

Fîruz Âbâdî: On dördüncü ve on beşinci yüzyıllarda yaşamış tefsir, fıkıh, hadis ve lügat âlimi. İsmi, Muhammed bin Yâkûb'dur. Künyesi, Ebû Tâhir, lakabı Mecdüddîn'dir. Fîrûzâbâdî nisbesiyle meşhur olmuştur. Soyu Ebû Bekr-i Sıddîk'a kadar ulaşmaktadır. 1329 (H. 729) senesinde İran'ın Şîrâz şehri civârındaki Fîrûzâbâd'ın Kâzerûn kasabasında doğdu. 1414 (H. 816) senesinde Yemen'de vefât etti. "Üstad, Âsım'ın Fîruz Âbâdî tercümesinde, aradığı kelimeyi buldu: Hars." Kİ.s.13.

Fisagor: Fisagor (MÖ.569?-500?). Yunan metemetikçi ve filozofu. Pisagor'un Arap ve Türk alemindeki adı. "Kardeşler, birçok bölümlerde Aristo'nun izleyicisidirler, metafizik ve mistik alanda ise Eflatun'a ve Fisagor geleneğine bağlıdırlar."IDG.s. 38.

Fischer: Kuno Fischer (1824-1907). Alman filozofu. " Her anarşist sosyalistir, ama her sosyalist mutlaka anarşist değildir' Fischer." BFH.s.40.

Fizan: Libya'nın güney batısında yer alan bir vaha topluluğu başıca şehri Sebhe'dir. "Yemen veya Fizan'da göz altında bulundurulmaktan tutunda Payitahttan az veya çok uzak vilayet veya kazalarda valilik veya kaymakamlığa kadar." BFH s.128

Fizik ve Politika: İngiliz İktisatçısı ve hukukçusu Walter Bagehot (1826-1877)'in 1871 yılında yayoıölanan eseri. ""E.B.Taylor'un İlkel kültür 'üyle Walter Bagehot'un Fizik ve Politikası 1871-1872 de yayınlanır." Kİ.s.21."

Fizyokrat: Toplum hakkında genel bir kuram ortaya atan ve biri felsefi (doğal düzen) ikincisi iktisadi (net ürün) nitelikte iki temel anlayışa dayanan doktrine mensup olan kimse. Fizyogratik dotrinin özü doğal düzendir. Bu doktrine göre varlığın eseri mutlak mutlak ve değişmez yasalar vardır. İnsan bu yasaları akıl yoluyla tesbit edip ona uymak zorundadır. Hükümetin görevi sadece bu yasalara uyulmasını sağlamak, mülkiyet ve hürriyeti sağlamaktır. **"**Fizyokratlar 19. yüzyıl sonuna kadar kendilerini iktisadin kurucuları olarak tanıtırlar." SNK.s.145.

Flanders. Avrupa'nın orta-batı kesiminde bir bölge. "İspanyada Sevilla İsidore ile Tolede'luy İldefonse'nin Flanders'da, Gembloux'lu Sigeber'in İtalya'da Petrarque'ın De Viris'leri Rönesansa Antikite'yi keşfettiren büyük eserlerden biri Amyot'nun Plutarque tercümesi."KA.s.393-394.

Flaubert: Gustava Flaubert (1821-1880). Realizmin kurucusu ve önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Fransız yazarı. "Flaubert için Doğu: "birbirimize anlattığımız bir masaldır". Ne var ki "Salambo" yazarı bu masalı zaman zaman yaşamıştır da." BDE.s. 64

Flavius Joseph: Flavius Josephus (37-100'den sonra). Yahudilerin Savaşı, Yahudilerin Eski Tarihi, Apino'a Karşı.gibi Yahudi eserlerinin yazarı olan Yahudi tarihçisi. "Yine Miladın birinci asrında yaşayan Flavius Joseph İbranî kavminin tarihini anlatan kitaplar yazdı." IDG S.112

Flip II.Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası: Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985)'in 1949 yılında yayımladığı üç ciltlik eseri. "'Oluşan Dünya.' Yazarı Fernand Braudel, Collège de France hocalarından, Modern Medeniyet Tarihi okutuyor; Ecole Pratique des Hautes Etudes'de de kurulduğu günden beri bölüm başkanı. Başlıca Eserleri: II.Flip Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Maddî Medeniyet ve kapitalizm Sonra çeşitli makalelerini bir araya getiren Tarih Üzerine Yazılar." UU.s. 93.

Flora Tristan: (1803-1844). Fransız feminist ve sosyalist yazar. Flora Tristan, feminizmin kurucusu olarak kabul edilir. "Proletarya kelimesi ilk defa 1830'lara doğru (feminizmin öncüsü) Flora Tristan'ın Mephis adlı romanında sahneye çıkar." SNK. s.158.

Floransa Tarihi: Niccola Machiavelli (1469-1527)'nin 1520-1525 yılları arasında yazdığı ve ölümünden sonra 1532 yılında yayınlanan eseri. "Son kitaplarından Floransa Tarihi, Medicis'lerin ısrarıyla kaleme alınır". SNK.s.188

Floransa: ABD'de Tennessee ırmağı kıyısında, ticaret merkezi bir şehir. "Yoksa Floransa'nın pürzuhur tepelerinde Homer'in vefa Eflatun'un Bir elyazmasını gözden geçiren Pic de la Mirandole mu?" IDG.s.154.

Fonda: Gemilerin demir attığı yer ve demir atma emri. "Fonda, fecrin ilk pırıltıları. BÜ.s.123.

Fontenelle: Bernard Fontenelle (1657-1757). Fransız yazar, filozofu ve Akademinin sekreteri. "Fontenelle, ansiklopedist üslubun kurucusu; en çetrefil ilmi meseleleri vâzıh

ve sentetik bir tarzda anlatma işinde, Diderot ile D'Alembert'in hocası sayılabilir."IDG.s.15.

Fort William Koleji: Büyük Britanya'da, İskoçya'da Ben Nevis'in eteklerinde yer alan yerşelim yeri olan Fort William'da kurulan okul. "1783'de Kalküta'da mütevazi bir sekreterdi, 1801'de Fort William Koleji'nde Sanakritçe ve Hint hukuku hocası, 1805'de Kalküta Yüksek Mahkemesi'nde reis oldu, 1807'de de Hindista Konseyi'ne üye seçildi." BDE.s.42

Fort William: Büyük Britanya'da, İskoçya'da Ben Nevis'in eteklerinde yer alan yerşelim yeri. "Hintli hocaları, Bengalce'nin öğrenilmesinde faydalı olur düşüncesiyle, çeşitli mensur eserler kaleme alırlar."BDE.s. 272.

Foucault: Michel Foucault (1926-1984). Fransız flozof ve yazar. "Entelektüel partiye göre, Marx, Freud, Foucault'den başka herkes tehlikeli." Mağ.s.63

Fourier: Charles Fourier (1772-1837). Fransız sosyalist kuramcı. **"**Ne Yapmalı'yı zindanda yazdı Çernişevski. hepsini Owen'de, Fourier'de George Sand'da, Godwin'de veya Stuart Mill'de bulmak kabildir". Mağ.s.97

Francis Bacon: (1561-1626). Verulam baronu İngitere başyargıcı ve filozof. Ansiklopedi çalışmalarıyla kendinden sonrakilere numunelik teşkil etmiştir. "Francis Bacon'a kadar çeşitli isimlerle nice ansiklopediler yayınlanmış: 'speculum', 'summa', 'cyclopedia' ." IDG.s.11.

Francisco Cascales. (1564-1642). İspanyol hümanist. 1617 yılında yazdığı "Tablas Poeticas" ve 1634 yılında yazdığı "Cartas Filologicas" sismli eserleriyle tarih ve edebiyaproblemleri ve üslüp meselesi üzerinde durmuştur. **"**Nihayet 1617 'de Francisco Cascales'in Tablas Poeticas'ı,ilk edebiyat tarihi taslağı sayılabilir." KA.s.398.

Francmaçonnerie: Formasonluk. Kardeşlık ilkelerini benimseyen, birbirlerini işaret ve remiz yoluyla tanıyan ve loca denilen bolumlere ayrılmış kimselerden kurulu kısmen gizli dernek."Kibarlık ve asâlet, düşünce dünyasında bir nev'i alışkanlıklar Francmaçonnerie'sinden, bir gelenekler mirasından ibaret." BÜ.s.116.

Franco: Francisco Franco Bahamonde (1892-1975). İspanyol general ve devlet adamı. "Gündelik dilde faşizm yalnız faşist İtalya'nın doktrini değil, Hitler Almanya'sını da onlara az çok benzeyen bütün rejimleri de ifade eder: Franco İspanya'sı, Salazar Portekiz'i, Peron Arjantin'i...gibi." UU.127

François Copee: (1842-1907) Fransız Parnasyenlerinden. Şair ve Tiyatro yazarı. "Sully Prudhomme François Copee, Lucie Delaure Madrus de cocuklar icin siirler yazmak istemistir ama pek basarili olamamislar." Kİ.s.322.

François Hotman: (1524-1590). Hotman, Hotmanus ya da Hotemanus diye de bilir. Fransız hukukçu ve roma hukuku profesörü. "1573'de,Saint-Barthelemy ferdasında,tanınmış bir hukukçu,François Hotman,Calvin'in vatanı olan Cenevre'den bir risale fırlatır Fransa'ya,kısa zamanda ün kazanacak bir risale:Franko-Galya." UU.s.185.

Franko: Bkz. Franco. Bir Franko, bir Salazar, bir Peron'un faşist rejiminden bahsedilebilir SNK.s.127

Frankoculuk: İspanya'da 1936 yılında genetal Franco tarafından kurulan yönetim sistemi. "Sonra Frankoculuğu anlatıyor Touchard." UU.s.134.

Franko-Galya: Fransız hukukçu ve Roma hukuku profesörü. François Hotman (1524-1590)'ın 1573 yılında yazdığı eserinin adı. "1573'de, Saint-Barthelemy ferdasında, tanınmış bir hukukçu, François Hotman, Calvin'in vatanı olan Cenevre'den bir risale fırlatır Fransa'ya, kısa zamanda ün kazanacak bir risale: Franko-Galya." UU.s.185.

Fran-Masonlar: Bkz.Francmaçonnerie. "Cemiyet, fran-masonlar (bilhassa Yahudi fran-masonlar) tarafından destekleniyordu.amacı, padişahı bir "Anayasa" ilanına zorlamaktı." BFH.s.143.

Fransa ve İtalya'dan Mektuplar: Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870)'ın 1850 yılında yazdığı siyasi konulu eserinin adı. "1850'de buyuk bir yanki uyandiran iki kitap:Fransa ve Italya'dan Mektuplar ve Öte Kıyıdan." Mağ.s.87.

Fransa: Batı Avrupa'da Fransızların yaşadığı devlet. "Avrupa, Fransa'nın mirasını muhabbetle benimser." BÜ.s.78

Fransız Akademisi Lügati: Bkz. Akademi Lügatı. "Bir de Fransız Akademisi Lügti'nin yeni baskısı için hazırlanan bir tasarıyı aktaralım." Kİ.s.46.

Fransız Akademisi Sözlüğü: Bkz. Akademi Lügatı. "Fransız akademisi sözlüğü'ne Oryantalizm 1838'de Kabul edeilmiş." Kİ.s.62.

Fransız Akademisi:1634 yılında üç beş aydın, haftada bir iki gün, kralımn sekreteri Conrard'ın evinde toplanıyorlardı. Edebiyattan, Politikadan söz ediyorlar içerinden biri herhangi bir eser kalebe almışsa birlikte okunuyor hetrkes fikrini söylüyordu. Başvekil bu toplantıları haber aldı ve üyelere toplantılarını devletin himayesi altında

yapömalarını teklif etti. Richelieu, sayılarını coğaltmalarını ve kurulacak cemiyet için bir nizamneme hazırlamalarını istedi. Cemiyete bir ad bulmayada çalıştılar bu arada "Edebiyatçılar Akademisi", "Belagat Akademisi" gibi isimler tartışıldı sonra Fransız Akademisi ismine karar verildi. İlk toplantı 1634'te yapıldı. Kırk Üyeden oluşuyordu. 1672'de 14. Louis akademinin hamisi oldu ve akademiyi resmi bir kurum haline getirdi. O zamana kadar toplantıların belli bir yeri yoktu bir evden ötekine dolaşıyorlardı 14. Louis Louvre'da bir dâire ayırdı akademiye ve 40 koltuk yolladı. Akemedinin itibari gün geçtikçe arttı. 1793'te kapatılan akademi 1816'dea tekrar kuruldu. "Fransız Akademisi hantal, tutucu şekilperest. Ama dünü yatına bağlıyor, millî şuurun bir parçası." BÜ.s. 85.

Fransız Ansiklopedisi: Bkz. Büyük Fransız Ansiklopedisi."Ne Garip mukayese! Fransız ansiklopedisi yükselen bir sınıfın kavga silahıydı." BÜ.s. 101.

Fransız Edebiyatı Tarihi: Fransız edebiyat tenkitçisi Ferdinand Brunetiere (1849-1906)'in 1897 yılında yayınladığı eserinin adı. "Ne Fransız Edebiyatı Tarihi`nde (1897), ne de Klasik Fransız Edebiyatı Tarihi`nde (1904-1918) polemiğe yer verir."KA.s.420.

Fransız Edebiyatı Tarihi: Fransız edebiyat tenkitçisi ve öğretim üyesi Gustave Lanson (1857-1934)'un1894 yılında yayımladığı eserinin adı. Gustave Lanson'un 1894 yılında yazdığı eserinin adı. **"**Lanson'un hükümranlığı 1894'de yayımlanan Fransız Edebiyatı Tarihi ile başlar." KA.s.442.

Fransız İhtilâli: 1789-1799. Fransa'da Ancien Regime'e son veren ihtilal hareketlerinin tamamına verilen ad. Her Mukaddesi yıkan Fransız ihtilali, tek mukaddese saygı göstermiş: Kamûsa." BÜ.s.85.

Fransız İhtilali: İskoç Yazar Thomas Carlyle (1795-1881)'ın 1837 yılında yazdığı eserinin adı. "İngiltere'ye adını tanıtan ilk eser 1837'de yayınlanan Fransız İhtilali Sartor Resarturs'u 1830'da yazmış ama hiç bir tabi basmaya yanaşmamış,1838 de basılınca Carlyle Modern Avrupanın en ünlü yazarlarından biri oluvermiş.1839'da Chartism adlı eseri basılmış." Kİ.s.368.

Fransız İhtilali: Thomas Carlyle (1795-1881)'ün 1837 yılında yazdığı eserinin adı. Eserin orijinal adı:French Revolution'dur. "İngiltere'ye adını tanıtan ilk eser 1837'de yayınlanan Fransız İhtilali Sartor Resarturs'u 1830'da yazmış ama hiç bir tabi basmaya yanaşmamış,1838 de basılınca Carlyle Modern Avrupanın en ünlü yazarlarından biri oluvermiş.1839'da Chartism adlı eseri basılmış." Kİ.s.368

Fransız: Fransa'da yaşayan bir halk ve bu halka mensup olan kimse**.** "Aboneler, yani sekiz Rum, üç beş Ermeni ve birkaç Fransız." BÜ.s. 134

Fransızca: Hint-Avrupa dillerinden gelen Fransa, Belçika,Kanada ve İsviçre'de konuşulan, Fransız kültürünü benimseyen ülkelerin konuştuğu dil. "Zavallı Celâl… Elinde ne Oscar Wilde'nin İngilizcesi gibi muhteşem bir piyano ne Mallerme'nin Fransızcasına benzer çok sesli bir org var." BÜ.s.153.

Fraşeri: Naim Feraşeri (1846-1900). Arnavut yazar. Feraşeri bir Osmanlı memuru olarak Arnavut dilinin dışında çok iyi Türkçe, Farsça ve Yunanca da biliyordu "Fraşeri, biz Türkler diyor." SNK.s.382.

Frazer: James Georges Frazer (1854-1941). İngiliz din tarihçisi ve antropolog. Frazer'in en büyük ve en önemli eseri Avrupa toplumundaki büyü-din inancıyla ilgili büyük bir derleme oluşturan 1911-1915 arası yazdığı The Golden Bough isimli 12 ciltlik eseridir "Totemizm uzerine oniki ciltlik deneme yazmiş: "Altin Dal" Kİ.s.58.

Free jazz: Özgür caz anlamında bir müzük terimi. 1960'ların sonunda ABD'de yenilik arayışları sonucu ortaya çıkan caz çeşidi. "Bakıyorlar ki, bitnikler hipi olmuş, 'free jazz','rock'la 'pop'u tahtından indirmek üzere." UU.s. 89.

Frenk Ahmet: Ahmet Ağayef için Azerbaybanda kullanılan lakap. 1894'te Fransadaki tahsilini bitirerek Kafkaslara dönen Ahmet Ağayef'in Frenk kültürünü memleketine yaymak için harcadığı çaba kendisine bu lakabı hediye etmiştir. "1894'te Fransa'daki tahsilini bitirdikten sonra Kafkasya'ya dönen Ahmet Bey'e yurttaşları beyhûde değil ki Frenk Ahmet demişlerdi." BÜ.s.155.

Frenkçe: Frenk ve özellikle Fransız dili. "Frenkçe yazan bir Rıza Tevfik." BÜ.s.162.

Freud: Sigmund Feeud: (1856-1939) Avusturyalı Psikiyatır ve Psikanaliz ilminin kurucusu. İlk önce nüroloji uzmanı olarak sinir sistemleri ve anatomi üzerine çalıştı ve kokainin ağrıkesici özelliğini keşfetti. Rüyada simgelerin roluni araştırdı, rüya çözümlemeleri, nevrozlar En çok bilinen ve tenkit edilen tarafı tarafı çocuk cinselliği ve bunun bilinç altına yerleşerek erişkinlik döneminde ki etkileri üzerindeki görüşleridir. " Freud'a gire nevrozların başlıca,hatta biricik kaynağı cinsî hayattır." BÜ.s.114.

Fronde: Yaşı küçük olduğu için tahta çıkamayan XIV. Louis'nin yerine 1643-1661 yılları arasında Fransa'yı idâre eden kardinal Mazarin'in mutlak iktidara karşı girişilen ayaklanmaya verilen ad. Ayaklanma başarısız olmuştur. **"**Fronde başarısızlığa uğramıştı.Lacour-Gayet'nin XIV.Louis'nin Siyasi Terbiyesi adlı eserinde isabetle

belirttiği gibi, başarısızlığa uğrayan her devrimin başına gelenler Fronde'un da başına geldi.“ UU.s.210.

Fuat Paşa: Keçecizade Fuat Paşa (1815-1869). Osmanlı sadrazamı. Şair Keçacizâde İzzet Molla'nın oğlu. “Mütercim Rüştü Paşa, Vefik Paşa, Ali Paşa, Fuat Paşa, Reşit Paşa bunların tek vazfı vardı : Batı dili bilmek.” SNK.s.392

Furetiére: Antoine Furetiere (1619-1688). Fransız şair, yazar ve sözlük bilimci. Essai D'un Dictionnaire Üniversal (1684) İsimli sözlüğü ile tanınmıştır. “Britanica'da şunları oukyoruz: “Ephraim Chambers, 1728'de Cyclopedia'sını yayımladı. Kitabın bir adı da: Sanat ve İlimlerin Üniversal Kamusu (iki büyük cilt.)Yazar, önsözde daha önceki kamuslardan, bilhassa Fransız ve İtalyan akademilerinin sözlüklerinden, Furetiére'in, Trevoux'nun, Chauvin'in , Haris'in kamuslarından geniş ölçüde faydalandığını anlatıyor.” IDG.s.16.

Fuzûlî: (1480-1556)16. asır Türk divan şairi. Türkçe, Arapça, Farsça divanlarında bulunan şiirleri, bu üç dili de çok iyi kullandığını, onların bütün inceliklerini kavradığını göstermektedir.Divanları dışında önemli eserleri şunlardır: Beng ü Bâde, Rind ü Zahid Enis'ül Kalb, Leyla ü Mecnûn Hadikatü's Süedâ.“Şimdi arada, çok sevdiği Fuzûlî'ler, Galip'ler, nedimlerle yanyanadır.” BÜ. s.122.

Führer: Rehber, yönetici anlamına gelen bu kelime özel anlamda: Başlangıçtan beri Nazi Partisi ve 1934'ten sonra da Hitler tarafından Mussolini'nin aldığı Duçe ünvanını uyarlayarak kullanılan unvan. “Bilinmeyen sayısız tehlikeyi göze almaktansa bir Duçe'ye, bir Führer'e teslim olmak daha rahat.” UU.121.

Füller: John Fuller (1878-1966). İngilizgeneral ve askeri kuramcı ve yazar. “Mac Luhan'ın yerini 'teknoloji peygamberi' Füller alıyor; uyuşturucu maddeler havarisi Tim Leary, Zen uzmanı Suzuki'yi itibardan düşürüyor.” UU.s.89.

Fütürizm: XX asrın başlarında daha çok italya'da ve Rusya'da geçmişçiliğin reddi ve çağdaş dünyanın anahtar kavramlarını (Dinamizm, hız, makineleşme vb.) benimsenmesine dayanan edebiyat ve sanat akımı. “Bu isyan batıda uzun zamandan beri seyrine anlaştığımız bir traji komedinin devamı; dadaizm,fütürizm,gerçek-üstücülük.” Kİ.s.10.

Galata: İstanbulu'un Avrıpa yakasında bugünkü Karaköy, Tepebaşı, Kuledibi ve Tophaneyi kapsayan ve batıda Kasımpaşa'ya kadar uzanan kısım. ″Beyoğlu ve Galata'da İzmir'in Frenk mahallesinde küçük küçük şanghay'lar gelişmiştir zamanla...″ BFH s.135

Galatasaray Lisesi: İstanbul'da 1868 yılında kurulan ve Batılı öğrenime göre kurulmuş lise düzeyinde farnsızca eğitim yapan kurum. "Hem Galatasaray Lisesi'nde, hem İstanbul Darülfünununda uzun zaman hocalık yapan bu ali himmet zat, yalnız Doğu ilimlerinin değil, çağdaş Batı iliminin de aşinasıdır." Kİ.s.219.

Galatasaray: Bkz. Galatasaray Lisesi. "Ziya Gökalp gibi. Galatasaray'da okumus. Kenan refaı ıle tanısmış mı? Neden tanışmasın! O da, bütün çağdaşları gibi sultan Hamid'e düşman." Kİ.s.82.

Galatasaray: İstanbul'un Avrupa yakasında bir şemt. "Dussulax'yu Galatasaray'ın arka sokaklarından birinde keşfetti." UU.s.247.

Galatat-ı Terceme: Tercüme yanlışları, tercüme hataları. "Önsözde: zavallı Lastik Sait.Ayağında yaz kış çıkarmadığı lastikleri ve üç beş risalesiyle tarihe göçtü.Galatat-ı Terceme (tercüme yanlışları), dilimizin tarihi bakımından çok değerli bir mevute." KA.s.293.

Galate: Galateia. Virgilius'un sığırtmaç türkülerinin üçüncü bölümünde sözünü ettiği coban kızının adı**. "**Virgile'in Galate'si gibi okunup attıktan sonra kayboluyor." IDG.s.162.

Galatea: İspanyo yazar Cervantes (1547-1616)'in 1585'te yazmaya başladığı pastoral romanının adı. **"**Yayımlanan ilk eseri Galatea, Pastoral bir roman."KA.s. 176.

Galatlara mektup: Havari aziz Paulus'un Galetia Hristiyanlarına 56-57 kışında Efes'ten uazdığı mektup. Mektubun yazılış amacı din değiştiren Galatlar'a Musa'nın dininin kurallarını aşılamaya çalışan Yahudiliğe yakın Hristiyanların yanlışlarını ortaya koymaktı. "Galatlara mektup Başlıca konusu da Paul'ün müdafaasıdır. "IDG.s.116.

Galatlılar: ya da Galatlar'a Mektup, Yeni Ahit'te yer alan, Risale hüviyetindeki öğreti metinlerinden birsinin adı. "Galatlılar. Birçoklarına göre Aziz Pavlos'un en eski mektuplarından biri." IDG.s.130.

Galile: (1564-1642). İtalyan gök bilimci ve fizikçi. "Copernikus, Galile, Giardano Buruno aklın cezasını öderler. SNK.s..75.

Galiléo: Galilei (1564-1642) İtalyan gök bilimci ve fizikçi. "Kalpler Galiléo çılmış,tabiat ilimleri almış yürümüştür, ama felsefi düşünce henüz emeklemektedir. SNK. S.72

Gâlip: Şeyh Galip (1757-1799) Hüsn ü Aşk isimli eseriyle bilinen XVIII.asrın en tanınmış divan şairi. "Şimdi arada, çok sevdiği Fuzûlî'ler, Galip'ler, nedimlerle yanyanadır." BÜ.s.122.

Galland Tercümesi: Fransız şarkiyatçi (1646-1715)'ın 1704 yılında Fransızcaya tercime etmeye başladığı Bibbir Gece masalları tercimesi. "Gide'nin bir yumurcakken ezberler gibi okuduğu Galland tercümesini ben yirmi yaşlarında keşfettim." Kİ.s.297.

Galland: (1646-1715).Fransız şarkiyatçi. En mühim eseri 1704 yılında cevirmeye başladığı 12 ciltlik binbir gece uyarlamasıdır. "Birincisi, 18'nci asrın ilk yıllarında basılan Galland 'ın "Binbir Gece" tercümesi."IDG.s.83.

Galsworthy: (1867-1933). İngiliz oyun ve romancı.1932 nobel edebiyat ödülü sahibi. "Sonra şakirtler: Galsworthy, Thomas Mann, Broch, Marcel Proust, Jules Romains." KA.s.140.

Galya: Fransanın eski adı. Antikçağda Pireneler,Akdeniz, Alpler Ren ve Atlas Okyonusu arasındaki bölgenin bütününe verilen isim. **"**Oysa Galya gibi Latinleşen, fakat fatihleri bir buçuk asır putperest kalan Büyük Britanya'da, sanat, endüstri, toplum, dil, her şey yok edilir." (Mağ. Sayfa 30).

Galyalı Amidis. 16 asır İspanyol şövalya romanı. Romana konu olan olayın kaynağı gelli değil ancak İspanyol yazar Garci Ordonez de Montalvo (1450?–1505?) yazmıştır."Onaltıncı asır, Lancelot'nun nesre cevrilmiş bir nüshasına bayılır Galyalı Amidis." KA.s.170.

Galyalı: Galya'dan olan kişi anlamına gelen bu kelime ortaçağda biraz daha farklı bir mana kullanılırdı Romalılar, Galya bülgesindek halka Galli, Yunanlılar, Kedler ve Asyalı'lar sözkonusu olunca Galyalı'lar derlerdi. "Ama Galyalı kâhinlerden zamanımızın birçok kavimlerine kadar milyonlarca insan için tabiinin tabiisi: Hiçbir felsefi düşünce zaman ve mekânda bu kadar yayılamamış."BDE.s.116.

Gambetta: Leon Gambatta (1838-1882). Fransız avukat ve siyaset adamı. 1868 Baudin davasında yaptığı savunma ile meşhur oldu. Kilisenin hakimiyetini savunanlarla giristiği siyasi savaşı en mühim yönüdür. **"**Gambetta, "ilk dusman kilisedir" der, arkasindan papazlari kovar Fransa`dan, fakat hepsini besler ve buyuk bir kismini Turkiye`ye yollayarak "Kilise aleyhtarligi bir ihrac metal degildir'der." SNK.s.170.

Gandavralar: Gandharvalar. Veda'larda eski su Tanrısı. İkinci dereceden Tanrılar arasında yer alan Gandharvalar'ın Gök tanrısı İdranın yanında yaşayıp güzel Apsara'lar ile birlikte bir mizikal topluluğu oluşturduğuna inanılır Rigveda'da çok usta bir okçu ve savaşçı olarak tasvir edilir."Kimnaralar şarkı söylüyordu, Gandavralar şarkı söylüyordu. Münacat okuyordu Siddhalar. Karanalar ilahi okuyordu." BDE.s.376.

Gandhi: Bkz. Gandi**. "**Gandhi'nin bu dost ve yumuşak sesi de tahakkümün duvarlarını iskanbilden şatolar gibi devirmedi mi?." Kİ.s.333.

Gandi: Mohandas Karamçand Gandhi (1869-1948). Ama herkes onu Mahatma "Ulu ruh" Gandi olarak bilir. "Şiddet göstermeme, inancımın birinci maddesidir. Aynı zamanda o, benim itikadımın da son maddesidir." diyerek pasif direnişle Hint kurtuluş destanını başlatan ve yazan Hint kahramanı. "Gandi bir insan değil bir şuur, Hint'in şuuru." BÜ.s.213.

Ganeşa: Ganeşe ya da Ganapati. Göbekli, filbaşlı, dört kollu ve genellikle kırmızı olarak tasvir edilen Hint tanrısı. **"**Parvati ile Şiva'nın aşklarından Ganeşa doğmuş." BDE.s.133.

Ganivet: Angel Ganivet (1865-1898). İspanyol yazar. **"**Ganivet, Don Kişot'u şöyle anlatır." KA.181.

Ganj: Hindistan'da bulunan 3090 km uzunluğundaki Hinduların kutsal ırmağı. "Hint'e adını veren İndus, her sabah bütün bir canlılar dünyasını susuzluktan ve milyonlarca Hintli'yi günahlarından kurtaran Ganj." BDE.s.89.

Gans. Eduart Gans (1797-1839) Alman Hukukçu ve Berlin Üniversitesi profesörü. Hegelci. Savigny'ye ve tarihçi okula karşı çıkarak hukuk felsefesi okulunu kurdu. "Marx yıllarca iki hocanın derslerine devam eder: Gans ile von Savigny." SSSS.s.112.

Garaudy: Roger Garaudy Fransız siyasetçi, bilim adamı ve yazar. 1913'te Marsilya'da doğdu. 1983'e kadar ateşli bir komünist. Fransa'daki komünistlerin en büyük akıl hocalarından. 1983ten sonra müslaüman olur "Müslümanlıkla sosyalizmin münasebetlerini Garaudy'den öğreniyorlar." BÜ.s.250.

Garci Ordonez de Montalvo: (1450?–1505?) İspanyol yazar ve romancı. İspanyo Ortaçağ edebiyatı için ehemmiyetli bir yere sahip olan "Galyalı Amadis" romanının 1492 yılında yazması ya da İspanyolcaya uyarlaması en önemli yönüdür. "Kaynağı neresi? Belki Portekiz, belki Fransa. Muhakkak olan şu Garci Ordonez de Montalvo tarafından İspanyollaştırılmış." KA.s.171.

Gardet: Louis Gardet (1904-1986). Fransız medeniyet tarihçisi ve müsteşriği. "Gardet'in İslam ve hümanizm hakkındaki düşünceleri, İslâm Medinesi (La Cite Musulmane) adlı eserinde yer alıyor." KA.s.93.

Gargantua: Fransız Hümanisti François Rabelais (1490-1553)ın 1534 yılında yazdığı romanı. "Serüven hilkâyesi ile aşk hikâyesinde olabilirlik aranır, fantastik romanda

aranmaz. Rabelais'nin Gargantua'sını,Cervantes'in Don Kişot'unu, Swift'in Güliver'ini hatırlayalım." KA.s.136

Garibaldi:Giuseppe Garibaldi (1807-1882). İtalyan asker ve Siyaset adamı. "Bu parçayı (XXVI.bölüm) XVI. asrın Marseyyez'i diyor Quinet.Charles Benoist'nın tabiriyle "bir milleti dirilten çığlık", üç buçuk asır sonra Cavaur'un,Garibaldi'nin tekrarlayacağı çığlık." UU.s.174.

Gassaniler: Suriye'de hüküm sürmüş olan Hrıstiyan Arap aşireti ve. Gassaniler devleti Hz Ömer döneminde yapılan Yermük Savaşıyla ortadan kaldırılmıştır. "Bizans'ın peyki: Gassaniler , İranlıların peyki: Lahmiler."Kİ.s.148.

Gassendi: Pierre Gassendi (veya Gassend). (1592-1655). Fransız Epikürcü filozof. astronom, matemetikçi ve fizikçi**. "**Bacon'ın ilimler şeması, Locke'un felsefesinde ve Newton'un ilmine uydurulmuş, Locke'un insan müdrikesi ile ilgili tahlilleri Gassendi'nin Epikürcü Atomizmi ile Bayle'in septisizmi arasında yer almıştır." IDG. s.20

Gazali: İmam-i Gazali (1058-1111). Büyük İslam alimi ve müştehidi**.** İslâm'ı iyi tanıyordu Hayrettin İbn-i Haldun'u, Maverdi'yi, Gazali'yi okumuştu." UU.s.49.

Gece: Vedalar'da ana Tanrıçalardan biri olarak kabul edilir. **"**Kıyısı olmayan bir deniz Gece, varlıklar onun kucağında dinlenir. Annemiz Gece, Şafağa ulaştır bizi!" BDE.s.102.

Geceler: Fransız romantiklerinden Alfred de Musset (1810-1857)'in eseri. "Birçok büyük eserlerin ilk şekillerini bu dergide buluruz: Musset'in Geceler'i, Vigny'nin Kaderler'i, Mériméé'nin Colombo'su." BÜ.s.103.

Gelenekten Geleceğe: Tarih Profesörü İlber Ortaylı'nin 1982 yılında yayımladığı eserinin adı. "Hammer Hakkında en esaslı bilgilere, makaleyi yazdıktan sonra Dr. İlber Ortaylı'nın değerli bir kitabında rastladık: Gelenekten Geleceğe. (Nil yayinları,1982, s.55-64).KI.s.107.

Gelibolu: Marmara Bölgesinde Çanakkale iline bağlı ilçe. "Zamaninda çok sevimliş, çok sayilmiş. Ilk Millet Meclisinde Gelibolu Mebusu." Kİ.s.110.

Gembloux: Belçika'ada Namur ilinin kuzey batısında bir komün. "İspanyada Sevilla İsidore ile Tolede'luy İldefonse'nin (yedinci yüzyıl) Flanders'da, Gembloux'lu Sigeber'in (onikinci yüzyıl); İtalya'da Petrarque'ın (ondördüncü yüzyıl 1338) De Viris'leri."Kİ.s.393.

Genç Osmanlılar: Bkz. Jöntürkler.**"**Birer çocuktu Genç Osmanlılar… Yaramaz, serkeş. Mefhumlar ve müesseselerle oynuyorlardı." BÜ.s.131.

General Aupick: Jacgues Aupick (1789-1857). Fransız generali. Baudelaire'nin annesinin ikinci kocası. **"**O büyük bakışı kim temsil ediyordu? Annesi mi, General Aupick mi, Tanrı mı? Hepsi bir." Jur.I.s.192.

Génie: Fransızca'da Dahi, deha, üstün kabiliyetli kişi anlamında bir kelime. Génie bulutların arkasında gülüİ.Seyen tayf." BÜ.s. 225.

Genji: ya da Genji Monogatari. Gerji'nin romanı Japon edebiyatçı ve şair Murasaki Şikibu (978-1014)'nin XI. Asrın başlarında yazdığı romanı. Eser klasik Japon romanının en mühim nümunelerinden biri olarak kabul edilir. "Aşk hikâyelerinin ilk şaheseri Japonya'da yazılmış: bayan Murasaki'nin Genji'si" KA.s.135.

Genji'nin Serüvenleri: Bkz. Genji. "Genji'nin Serüvenleri bin yıl önce yazılmış Japonya'da." KA.s.127

Gentile: Giovanni Gentile (1875-1944). İtalyan filozofu ve Mussolini döneminde milli eğitim bakanı (1922-1924). "Bu görüş önce Gentile, sonra da Alfieri tarafından benimsenecektir". SNK.s.187

Geoffroy Chaucer: (1340-1400). 14. asır İngiliz şair ve yazarı. En önermli eseri 1390 yılına doğru yazdığı sanılan ve 1478 uılında başılan Canterbury masalları ya da hikayeleridir. "Canterbury Hikayeleri'nde Geoffroy Chaucer'ın (1340-1400) çizdiği portreler canlı ve somut."KA.s.213.

George Orwell: (1903–1950) veya asıl adı ile Eric Arthur Blair 20.nci yüzyıl İngiliz edebiyatının önde gelen kalemleri arasındadır. "Sir Herbert Read da aynı kanaattedir (Anarşizmin felsefesi, 1940; Anarşi ve Nizam,1954.) George Orwell'in eserlerinde de aynı inanca şahit oluruz (Katalonca'ya Saygı.1934). Mağ.s.177.

George Sand: (1804-1876). Fransız kadın yazarlarından. Romantizm akımına mensup. "Balzac, XVI. Asrın en yaman üslup ve düşünce tâciri Rabelais'yi, George Sand'a okumak ister." BÜ.s.199.

Géorgique Tercümesi: De Lille (1738-1823)'in 1769 yılında Fransızcaya kazandırdığı Georgica tercümesi. Eser yazarına 1772 yılında Collage de France' ta Latin şiiri kürsüsünü 1774'te de Akamemi üyeliğini kazandırır. "Géorgique tercümesi, De Lille'e akedeminin kapılarını açmış." BÜ.s.117

Gerard De Nerval: Gerard Labrunie Nerval de denir. (1808-1855). Fransız şair ve yazarı. Gerard De Nerval'in adı romantiklerle birlikte anılır; ancak 1855 yılında yazdığı

“Aurélia” isimli romanıyla Gerçeküstücülüğün de öncüsü olur. Bunun dışında Gerard De Nerval’e ün kazandıran bir başka etken Faust tercümesidir.“Gerard de Nerval’i ölüİ.Süzleştiren kendi şiirlerinden çok Faust tercümesi. Edgar Poe’yu dünyaya tanıtan Baudelaire. UU.s.330.

Gerçeküstücülük:Andre Breton’un etkisiyle İki dünya savası arasında doruk noktasına ulaşan şiir edebiyat felsefe ve sanat hareketi. Sürrealizm. “Bu isyan batıda uzun zamandan beri seyrine anlaştığımız bir traji komedinin devamı; dadaizm,fütürizm,gerçek-üstücülük.” Kİ.s.10.

Germen Dünyası: Germania. Germanların ya da germanlara ayakın olanların yaşadıkları yerler. Eskiden Orta Avrupa’nın bir bölümüne verilen ad. Almanya, Bohemya ve Polonya’nın bir bölümünü içine alır. germanlerin yaşadığı yerler. “German dünyası ile Anglo Sakson dünyanın bağımsızlık belgeleridir bu iki çeviri’’IDG.s.89.

Germen: Germen halkından olan german tarzında olan. Germenia ile alakalı. **“**Yunan destanları birer cinayet salnamesi, Yunan İskandinav, Germen destanları.” BÜ.s.207.

Germinal: Fransız Natüralist sanatçı Emile Zola (1840-1902)’nın Romanı. Türk okuyucu Assomoir’ı de, Nana’yı da, Germinal’i de yadırgayacaktı şüphesiz. Ahmet Midhat hiçbir kabiliyete, hiçbir hakikate düşman değildi. Ama Toprak yazarını sevmiyordu, sevemezdi de.”KA.s.295.

Gervinus. Georges Gottfried Gervinus (1808-1875). Alman tarihçi ve siyaset adamı. “Hegel Divan’ı çok beğenir; tarihçi Gervinus, yere batırır.” KA.s.33.

Geschichte der poetischen Nationalliteratur der Deutschen: Alman Millî Şiir Sanatı Tarihi. Alman tarihçi ve siyaset adamı Georges Gottfried Gervinus (1808-1875)’in 1835-1842 tarihlerinde yayınlanan beş ciltlik eseri. “Önce Gervinus’un 1835-1838 arasında yayımlanan Geschichte der poetischen Nationalliteratur der Deutschen’ini kaydedelim.” KA.s. 417.

Getto: Musevî cemaatinin kendi kimliklerini korumak için şehirlerin içlerinde kurdukları ve orada yoğun olarak yaşadıkları bir nevi müstakil bölge ya da eskiden özellikle doğu Avrupa’da bazi şehirlerde Musevîlere ayrılan bölge.“Oryantalistler kendi getto’larından hoşnutturlar dedik.” Kİ.s.64.

Geyik: Fabl türündeki eserleriyla tanınmış Fransız yazarı Jean de La Fontaine: (1621-1695)’in 12 kitaplık fabl eserleinden biri. “La Fontaine, ‘‘Karga, Geyik, Kaplumbağa ve Fare” masalını buradan almış. İkinci bölüm birinciden çok daha kısa.” BDE.s.232.

Gırnata: İspanya'da bir şehir. "Katolik hükümdarlarla savaşan Gırnatalı kahramanlar ve zavallı Rey Chino." KA.s.172.

Gırnata'da İç Savaş: Gines Perez de Hita'nın 1595 yılında yazdığı romanının adı. "Bu hikâyelerin en ünlüsü Gines Perez de Hita'nın: Gırnata'da İç Savaş (1595)." KA.s.172.

Gide: Andre Gide (1869-1951). Nobel edebiyat ödüllü Fransız yazarı ve Kalapazanlar romanı yazarı. "Bu memleket sosyalizmi senelerce Pareto'nun Hüseyin Cahit tercümesi (Sosyalist Meslekler) ve bir de, Gide ile Rist'in ekonomi kitabı'nda (Şükrü Kaya tercümesi) öğrenmiştir'' SNK.s.238.

Gine: Batı Afrika'da bir cumhuriyet. Başkenti Conakry, resmi dili Fransızcadır. Eskiden Sudan'ın güneyinden Gabon'a kadar uzanan bölgeye verilen isim. "Muzaffer Amerika'da, Fuat İsviçre'de, Hikmet Gine'ye gidiyor." Jur.I.s.144.

Gioletti: Giovanni Gioletti. (1842-1928). İtalyan hukukçu ve siyaset adamı. "Gioletti, 'İtalyada Bolşevizm, Moskova'da zeytin ağacı kadar imkansızdır.' der." SNK.s.133.

Girit Medeniyeti: Ege ve Yunan Medeniyetinin ilk ortaya çıktığı yer Girit adasıdır. Bu medeniyet buradan diğer adalara, Mora ve Yunanistan'a yayılmıştır. En önemli eserleri Knossos Sarayı''dır**. "**Yunan mucizeside masal. Yani uzun bir hazırlığın neticesi: Girit medeniyeti, Miken medeniyeti. Sonra Dorlar istilası." Jur.I..s. 157.

Gita-Govenda: Sanskritçe'de şarkı anlamına gelir. XII asırda Belgalli şair Cayadeva tarafından yazılmış bir eser. Eserde Krişna'nın çocukluğu, Radha ve kadın çobanlarla aşkları anlatılır. "Hint'in Neşideler Neşidesi "Gita-Govenda" da onun." BDE.s.129.

Gitancali: Tagor'un Bengalce yazdığı şiir. **"**Bu düşünce,"Gitancali"de, İnsanın Dini"nde, Sadhana da hep çıkar karşımıza." BDE.s.278.

Gizli Hatıralar: Louis Petit de Bachaumont (16901771)'in eseri. "Bazıları papaz Irailh'in eserinden çok Bachaumont'un Gizli Hatıralar'ını beğenirler." Kİ.s.400.

Gladstone: William Ewart (1809-1898). İngiliz devlet adamı. "Başvekil Gladstone, Define Adası'nı bitirmeden elinden bırakmamış." KA.s.141.

Glimpses of Word History: Cihan tarihine Bakış. Hindistanlı devlet ve siyaset adamı Cavaharlal Nehru (1889-1964)'nun eseri. "Nehru, "Glimpses of Word History"yi Tagor'un şu mısralarıyla tamamlar." BÜ.s.245.

Gnoz: Bkz. Gnosa. "İrfan,batı intelijansiyansının Gnoz (gnose) adını verdiyi ilmi ledündü." Kİ.s11.

Gobineau: (1816-1882). Fransız diplomat ve yazar. "ırklararası Eşitsizlik Üzerine Deneme"adlı eseri önemlidir. "Celal Nuri,Guizot karşısında hehangi bir tastik veya red belirtmeden Gobineau'ya atlıyor." Kİ.s.142.

Gobseck hesâbîliği: Gobseck, Balzac'ın 1830 yılında yazdığı romanının başlığı ve ve romanın baş kahramanı. Roman kahramanı Gobseck, âdeta menfaatçılık ve açgözlüğün elinde oyuncak olmuş bir tefecidir. Her münasebetinde kendi çıkarlarının hesabını yapmaktadır. "Cömertliğinin arkasında bir Gobseck hesabîliği sırıtıyor, yatırım yapıyorsun kendine göre, küçük zavallı bir tefeci hesabîliği." Jur.I.s.203-204

Godwin: William Godwin (1756-1836). İngiliz yazar ve siyaset kuramcısı. Aydın bir rasyonalizmin savunucusu olan Godwin,Anarşist Komünizmin temellerini atan kişi ve çağdaş anarşizmin öncülerinden olarak kabul edilir. "Godwin, Proudhon, Stirner, Tucker devleti kayısız şartsız reddeder." BFH.s.41.

Goebbels. Joseph Paul Goebbels (1897-1945). Alman siyaset adamı ve nasyonel sosyalizmin savunucusu. "Goebbels'e göre de, nasyonal sosyalizm, gerçek sosyalizmdir." UU.s.129

Goethe: Johann Wolfgang Von Gothe (1749-1832). Alman edebiyatçısı ve mütefekkir. Kuvvetli bir şair, görmüş geçirmiş bir devlet adamı, değerli bir bilgin ve bir dahi. Bütün Alman edebiyatını Hiçbir edebi ekole bağlanman etkisi altında bıraktı. "Eser, az sonra Goethe'nin önsözüyle Almanca'ya çevrilmiş,1824'de Goethe'nin Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları'nı İngilizceye kazandırmış." Kİ.s.368.

Gogol: NokalayVasilyeviç Gogol (1809–1852). Rus roman yazarı. "Rus Romanı, Gogol'dan sonra Turgenyef'i, Dostoyefski'yi, Tolyos'u anlatıyor." KA.s.228.

Goldmann: Lucien Goldmann (1913-1970) çeşitli dillerde eserler veren Roman Hukukçu, felsefeci, sosyolog ve edebiyarçı. **"**Goldmann "Recherches dialectiques"de, sosyolojiyi Marx'ın kurduğunu ve "Kapital"den başka sosyoloji kitabı yazılmadığını söyler." SNK.s.20.

Goldmann: Lucien Goldmann (1913-1970). Belçikalı Marxsist filozof ve edebiyat tenkitçisi. Goldmann en çok edebiyat sosyolojisi alanındaki araştırmaları ve 1955 yılında kaleme aldığı Pascall ve Racine'i konu alan The Hidden God ile tanınmıştır. "Goldmann "Recherches dialectiques"de, sosyolojiyi Marx'ın kurduğunu ve "Kapital"den başka sosyoloji kitabı yazılmadığını söyler." SNK.s.20.

Goldsmith: Oliver Galdsmith (1728-1774). İngiliz yazar ve şair. **"**Ortaya 'Ogüst Çağı' diye bir mefhum ayılır. Mesela Goldsmith için kraliçe Anne dönemi, 1700–1740 yılları, bir 'augustan age'dir"." Kİ.s.62

Goliat: Bkz. Calut. "Belki doğru, dev: Goliat yani yürüyen dağ parçası, sırtındaki cüce: Davut yani zekâ." BÜ.s.218.

Gomperz: Theoder Gomperz (1832-1912). Avusturyali paraşütçü ve hellenist yazar. Ününü 1896-1909 yıllarında yazdığı Yunan Düşünürleri (Griechische Denker) adlı eserine borçlu. "İsa'dan önce beşinci asır", diyor Gomperz, edebiyatça pek zengin bir dönemdi, ama hiç de kitabi bir çağ değildi bu." Mağ.s.25.

Goncourt Armağanı: Fransız yazar E. De Goncourt'un vasiyeti üzerine, ölümünden (1894) sonra kurulan ve 1902'de resmilik kazanan edebiyat derniğinin 1903 yılından itibaren her yıl Fransız romanına verdiği ödül. "Sadizm hapsediciliği muhabbet evlerinden çıkıp kütüphanelerin başköşesine kuruldu, Goncourt armağanları bile alıyor artık." KA.s.273.

Gongore: Luis de Gongora Y Argote (1561-1627) İspanyol şair. Sone, letrilla ve romans yazan Gongore İspanyanın en önemli şairleri arasında sayılmaktadır. **"**Lope ve Gongora, Le Tasse, Metastase ve Alfieri ile çağdaşlarını vasıflandırırken barok mafhumu çok daha yerindedir'." Kİ.s.68

Gori: Parlak anlamına gelir. Hint'in üç biyük tanrısında biri olan Brahma ve Vişnu gibi isimlerle anılan Şiva'nın isimlerinden biri. "Binbir adı var bu Tanrıça'nın: Uma (nazlı), Beravi (korkunç), Sati (vefakâr eş), Gori (parlak), Kali (siyahî), Durga (yama)." BDE.s.132.

Goriot Baba: Fransız romancı Balzac'ın 1834-1835 yılında yazdığı eser. "Goriot Baba"nın kahramanı Rastignac daha oturmuş, daha zinde bir toplumun çocuğudur." BÜ.s.203-204.

Gotha progarami: Alaman sosyal demeokrat partisinin kuruluşunu belirleyen Gotha kongresinde (1875) hazırlanan program. Lassalle'ın tezlerinden yana olanlarla Marx ve Engels'nin tezlerini savunanların birleşmesinden ortaya çıktı. Sonra Marx ve Engels gotha programının Eleştirisi adlı bir eser yazarlar. "ŞemsettinSami Bey Mihran Efendi'nin Tercuman-i Sark'inda Gotha progaraminin seriat-i Ahmediye'ye uygun oldugunu yazar." SNK.s.162.

Gottsched: John Cheristoph Gottsched (1700-1766). Alman yazar ve profesör. Fransız klasik edebiyatından etkilenerek alman edebiyatında arılaşma çalışmalarında bulundu.

XVIII. yüzyılın Alman edebiyatını yeni baştan kuran kişi olarak biklinir. "Hocaları Voltaire ve Gottsched'den ayrılarak,edebi değerlerin yeniden tarihi birsınıflamaya tabi tutulmasını ister." Kİ.s.407.

Gönüllerde Doğan: Hint mitolojisinde istek tanrısı Kama'nın ünvanlarından birisi. **"**Bir karısı Şefkat, Kama'nın, öteki Şehvet..ve adları saymakla bitmez: Beş Oklu, Gönüllerde Doğan,Sarhoş Eden, Öldüren..." BDE.s.181.

Görice: Osmanlı devletinde Manastır Vilayetine bağlı sancak merkezi. "Bu günkü Arnavutlukta Korçe. "Aslı (Koçi Bey Risalesi) Göreceli Koçi Bey nâm zât-ı maarif-simatın Sultan Murad-ı rabia takdim olduğu lâyihaları câmi bir risaledir." UU.s.320.

Graal: Graal ya da Aziz Grall. Ortaçağ inanışına göre, Hz.İsa 'nın tilmizleriyle birlikte yediği son yemekte kullandığı ve Yusuf'un, yüzbaşının mızrak darbesiyle peygamberin bedeninde aştığı yaradan topladığı kap. "Sezlong entelektüelleri, Graal'i (İsa'nın kullandığı son tas) aramaya giden şövelyelere benziyorlar." Mağ.s.61.

Graf: Arturo Graf (1848-1913) İtalyan yazar, tenkitçi ve şair. "Konuya en büyük katkıyı Graf yapmıştır (1865)." IDG.s.103.

Graİ.Sci: Antonio Graİ.Sci (1891-1937). İtalyan filozof ve siyaset adamı. **"**Demek ki onlar da,Graİ.Sci'nin anladığı manada ,organik birer entelektüeldir." Mağ.s.36.

Gray: Thomas Gray (1716-1771). İlgiliz şair ve yazar. Faransa ve İtalya'da Horace Walpole'Un yakın dostu önemli bir kısmını Campridge'de klasikler doğal bilimler ve arkeoloji üzerine araştırmalar yapar. "Ossian ve "eski İngiliz dramı"çevresindeki polemik,şair bir profesörün ilmi tecessüsünü alevlendirir: Gray."KA.s. 399.

Greene: Robert Greene (1558-1692) İngiliz dram ve roman yazarı. **"**Greene'nin Dalavericilik'i (1591-1592) gibi." KA.s.214.

Grek: Eski Yunan'a verilen ad. Eski Yunanlılarla ilgili, Eski Yunan'a özgü olan "Oynak zekâsıyla Fransız, derin tecessüsü ile Alman, diyalektik virtüozu olarak Grek, tevazuu –isterseniz gururu deyin- kibarlığı, özelebiliği ile yüzde yüz Osmanlı BÜ.s.252.

Grimm Kardesler: Alman Filolojisinin kurucusu sayılan Jacob Grimm (1785-1863) ve kardeşi Wilhelm Grimm (1786-1859)'e verilen isim. Grim kardeşler Alman filolojisi, Alman dili tarihi, Alman Efsaneleri konularında yaptıkları çalışmalarla bilinir. "Perault isittigi gibi anlatiyordu bu hikayeleri, sifahi gelenege saygisi vardi, nitekim daha sonra,Grimm kardesler ile Andrew Lang da ayni seyi yapacaklardir." Kİ.S.315.

Grimm Masalları: Grimm kardeşler'in XVIII. asırda terledikleri masallar kitabı. "Gesta Romanarum ve Fabliau'lardan La Fontaine'in Grimm'in Andersen'in

masallarina kadar bir cok meshur eser sanskritce kaynaktan genis olcude faydalanmiş.” Kİ.s.311.

Grimm: Bkz. Grimm kardeşler**. “**Grimm için de Hz. Muhammed inanmayan bir adamdı.” SNK.s.202

Gringore: Pierre Gringore (1470-1539). Pek çok şiir kaleme almasına rağmen tiyatrolarıyla tanımış 16 asır Faransız yazarı. **"**Sokrat'ın istihzasını Gringore veya Rabelais'nin maskesi altında saklayan akıllı deliler; Charles-quint veya II.Philippe gibi dünyaya söz geçirmeyi düşleyen ikbalperest deliler; Pavie'de I.François esir edilen yahut Berquin ve Nubourg'la alevler içinde can veren yiğit deliler; Munster'deki anabaptisler veya Paıis'teki protestanlar gibi azgın deliler." IDG.s.161.

Grousset: Rene Grousset (1885-1952). Fransız Şarkiyatçi ve tarihçi. Sizinle uçağa binelim diyor Grousset ve yüz yirmi asırlık tarihin üzerinde dolaşalım. Jur.I.s. 156.

Guarino: Guarino Veranese (1374-1460). Guarino de Guarini de denir. İtalyan hümanis yazar ve gramerci. Birçok klasik eserin çevirmeni va yapımcısı. **"**Guarino, 1408'de, elli kadar yazmayla Doğu'dan geldi. Sicilya'nın allame bir kitapçısı Aurispa, 1423'de Venetik'e 200'den fazla yazma taşıdı" KA.s.109.

Guénon: Rene Guenon (1886-1951). Fransız filozof ve yazar. Vedalar’dan etkilenerek Hindu dini ve İslamî konularda araştırmalar yapar. “Guénon diyor ki: Çağdaş insan garip bir ön sezi içinde: bir şeylerin sonu gelecek. BFH.s.9.

Guglielmo Ferrero: (1871-1943).İtalyan tarihçi. Antifaşist olması sebebiyle Fransaya göçmak zorunda kalan ve eserlerinin önemli bir kısmını Fransızca yazan Ferrero çalışmalarını İtalyan tarihi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Buu konudaki en önemli eseri de: Roma’nın Büyüklüğü ve Çöküşü’dür. “Guglielmo Ferrero. Ferrrero’ya göre ilerleme kavramı kişiden kişiye değişir.” Kİ.s.142.

Guizot: François Guizot (1787-1874). Fransız tarihçi ve siyaset adamı.Avrupa ve Fransa medeniyet tarihi üzerine yaptığı çalışmalar ile tanınır. “Celal Nuri’nin tavsiyesi de Guizot’nunki gibi tek kelimeyle ifade edilebilir: Zengin olunuz!” Kİ.s.137.

Gulive’rin Seyahatleri: Jonathan Swift’in 1726 yılında yazdığı fantastik yergisi.eser bir hoşgörü klasiği olarak değerlendirilen eser Daniel Defeo’ya bir cevap niteliğindedir. Robinson bağımsızlığını kurmak için öalışırken Guliver iyi ve murtlu bir bağımlılığı tercih etmektedir. ama cocuklar bu ic karatan yayimlardan illalalah diyerek buyukler icin yazilmis kitaplara el atarlar: “Robinson Crusoe (defoe) Guliverin seyahatleri (swift)gibi.” Kİ.s.313.

Guliver Kompleksi: Jonathan Şwift'in Guliverin Seyahatleri ismli eserinin kahramanın taşıdığı kompleks. Guliver, Houyhnhmnler'in kendini kabullenmeyişni ve reddedişlerini görünce ağlamaya başlar. Bu deyim saf, günahsız ruhsuz ve kişiliksiz insanların tek yönlü ütopyalarını ve sukût-u hayal sonu yaşadıkları hezeyanı anlatmak için kullanılır. "Osmanlı Imparatorlugu'nun Bati karsisindaki davranisi, tam bir Guliver kompleksidir. Sonra bu degerler manzumesi bir anda silinmis, sen Hititsin, sen Sumersin denmistir." SNK.s.167.

Gulliver: Jonathan Şwift'in Guliverin Seyahatleri ismli eserinin kahramanı. Bkz. Guliver'in Seyahatleri. "Baslangicta cocuklar icin yazilmamis eserler Scott'un, cooper'in romanlari gibi, bazende Swift'in "Gulliver"I Cervantes'in "Don kisot"u gibi … bozularak benimsenirler." Kİ.s.317.

Gumplovich[1]: Ludwig Gumplovicz (1838-1909). Polonyalı Sosyal Darwinci, mataryalist sosyolog ve hukukçu. "Inceleme Gumplovich`indir ve yazi su basligi tasir:"İbn Haldun, XVI. Asir Arap Sosyoloğu' Gumplovich yıllardır mudafaasını yaptığı görüşle Ibn Haldun`un fikirleri arasında büyük bir yakınlık görün." IDG.s.226-227.

Gunadya: Hint yazarı. Ne zaman ve nerede yaşadığı bilinmiyor. Kendisi hakkındaki en önemli bilgi Büyük roman anlamına gelen ve Hint hikayelerinin en mühim kaynağını oluşturan "Brihatkata" isimli eserin yazarı oluşudur. "Gunadya yazmış eseri, aslı asırlardır kayıp." BDE.s.236.

Guptalar: Eski Hindistan'da İ.S.270-550 yılları arasında hüküm sürmüş Hanedan. **"**İki yüzyıl saltanat sürmüş Guptalar, ülkelerini genişletmiş, şairleri korumuş, kendileri de şiirle uğraşmış." BDE.s.184.

Guru: Hindu dininde Tanrı ile kul arasındaki vasıta kişi pir, mürşit. "Kadınlar da gurur (mürşit)olabilir."BDE.s.160.

Gurvitch: George Gurvitch (1894-1965). Fransız sosyolog ve Sorbone Üniversitesi profesörü. "Herakleitos'tan Hegel'e, Proudhon'dan Weber'e Sartre'a, Gurvitch'e kadar, düşüncenin bütün fâtihleri diyalektikçidirler." BÜ.s.190.

Gustave Lanson: (1857-1934). Fransız edebiyat tenkitçisi ve edebiyat tarihçisi "Asrın sonunda bu birbirine zıt çalışmaların muhasebesini yapmak ve onlardan faydalanarak hem akla, hem gönle, hem de elle tutulur gerçeklere uygun bir edebiyat tarihi metodu yaratmak şerefi, Gustave Lanson'a nasip olur." KA.s.441.

---

[1] Gumplovich isminin yazımı IDG ve SNK eserlerinin muhtelif yerlerinde Gumplovich ve Gumblowicz farklar göstermektedir. Bunun yazarın imlatercihi olarak değerlendirebiliriz.

Gustave Le Bon: (1841-1931).Fransız hekin ve sosyolog. Ayrıca toplum psikolojisi alanında yazdığı La Psychologie des foules (Yığın Psikolojisi ya da Kitle Psikolojisi) isimli eseriyle tanınmıştır. "Gustave le Bon,'Arap Medeniyeti'gibi nefis bir eserin yazarıdır ama İslâmiyetin muhibi değildir." Kİ.s.192.

Guyau: Marie Jean Guyau (1854-1888). Sanat sosyolojisinin bellibaşlı temsilcilerinden biri olarak kabul edilen Fransız şair ve fülozofu. Şairlerle filozoflardan sonra, bir filozof- şair, Guyau'yu dinleyelim: "Sanat ve şiirde deha alabildiğine geniş ve derin bir sevgi, bir içtimâileşme gücüdür." BÜ.s.226.

Guzman de Alfarache: Mateo Aleman'ın 1599 yılında yazdığı pikaresk romanı. "Hem İspanya'da, hem diğer Avrupa ülkelerinde en çok okunan bir roman da Guzman de Alfarache (1599-1605)" KA.s.174.

Güçlük Tepeleri: John Buryan (1628-1688)'ın 1676 yılında yazdığı Necata Doğru isimli romanında mekan adı. "Sarp Güçlük tepesini soluk soluğa çıkar Hristiyan." KA.s.215.

Gülhane Hattı Hümayunu: Tanzimat Fermanının diğer adı. "Gülhane Hattı Hümayunu... Padişah, fermanla, ülkesine yeni bir düzen vermeyi, örfi (keyfi) davranışları sona erdirmeyi taahhüd etmekle kalmaz, Sanayi ve Ticaret Avrupa'sının ekmeğine yağ süren 1838 Ticaret Antlaşması'nı da tasdik ve teyid eder."BFH.s.121.

Gülistan ve Bostan: İranlı şair Sadi-i Şirazi'nin 1258 yılında kaleme aldığı meşhur eser. "Sadi'nin 'Gülistan ve Bostan'ı Cumhuriyet'e kadar Rüşdiye talebelerinin tecessüsüne açıktı." Kİ.s.299.

Güliver: Bkz Giliver'in seyahatları. "Serüven hilkâyesi ile aşk hikâyesinde olabilirlik aranır, fantastik romanda aranmaz. Rabelais'nin Gargantua'sını,Cervantes'in Don Kişot'unu, Swift'in Güliver'ini hatırlayalım." KA.s.136.

Gün Dergisi:1945 yılında İstanbul'da, AdilMüstecapoğlu yönetininde çıkan haftalık siyaset, sosyoloji, ekonomi ve edebiyat konulu haftalık derginin adı. **"**Tanrıkut'un Gün dergisi: Edebiyat Tarihinde Dejenenereler, Lucretius." Mağ.s. 281.

Gün Ortasında Karanlık: İngiliz uyruğuna geçen ve İngilizce yazan Macar muharriri.Arthur Koestler (1905-1983)'in 1940 yılında yayımladığı eserinin adı. Eserin asıl adı: Darkness at Noon. İngilizce'de Darkness. "karanlık", noon: "öğle vakti" anlamındadır. "Gün Ortasında Karanlık" bir çağın mıuhakemesi; bir çağın hatta bütün çağların." BÜ.s.210.

Günaltay: Bkz. Şemseddin Günaltay. "Fakat Togan bir ilim adamından beklenen kadirşinaslığı nedense Günaltay'dan esirgemiş. Kİ.s.91.

Güneş banliyösünün Cengiz Han'ı: Banliyo bir şehrin, bir yerleşim yerinin yakın cevresi ve dolaylarına denir. Güneş banliyosü, güneşin yakın yerleri anlamına gelir ki yakıcılığı sebebiyle yaklaşmak mümkün değildir. Cengiz Han yeryüzünün en kanlı hakanlarından birisidir. Cengiz Han gibi bir kan dökücüyü, yaklaşılması imkânsız bir mekânın hükümdarı olarak tahayyül etmek daha da korkunçtur. Güneş banliyösünün Cengiz Han'ı deyimiyle şahısların sevgisizliği, acımasızlığı, merhametsizliği ve yok etme hevesi anlatılmaktadır. "İnsan bütün canlı varlıkların çobanı olmalıdır, güneş banliyösünün Cengiz Han'ı değil."UU.120.

Güneş Beldesi: Güneş Ülkesi (Civitas Solis) veya Güneş Beldesi. İtalyan filozofu Tommaso Campanella (1568-1639).'ın 1602 yılında Napoli hapishanesinde Latince ve İtalyanca olarak kaleme aldığı ve 1623 yılında Almanya'da yayımlanan ütopik eser. "Avrupa'da Thomas Morus Ütopyası'nı Campanella'nın güneş beldesi takip eder. SNK.s..77.

Güneş Dil Teorisi: Dillerin tarih öncesinde güneşe verilen "ağ" adından doğduğunu ileri süren, Türklerin medeniyet tarihindeki yerini belirtmek üzere Atatürk tarafından 1935-1937 yılları arasında savunulan görüş. **"**Din İnkılâbı. Bu aşırı tasfiyecilik çıkmaza saplanınca sahneye yeni bir nazariye çıkarılır: Güneş Dil Teorisi." Mağ.s. 266.

Günlük: Günce. Bir yazarın bir günde yaşadıklarını ve düşündüklerini anlattığı yazılara denir. "Batı'da Hazret-i Muhammed için neler söylenmiş? Burada da Dante'nin İlahî Komedya sından, Voltaire'in Adetler Üzerine Denemesi sinden, Napoléon'un Günlük lerinden, Carlyle'ın Peygamber Şeklinde Ortaya Çıkan Kahraman yazısından, Lamartine'in Türkiye Tarihi I inden, Renan'ın Muhammed ve İslâm'ın Menşei inden, Hugo'nun Asırların Destanı şiirinden seçilmiş metinler sıralanıyor." Kİ.s.154.

Gütenberg: Matbaanın mucidi.doğum tarihi ihtilaflı 1394,1400 gibi rivayetler var. Ölümü:1468. batı Almanya Mainz'de doğdu.1434 yılında Strasbourg'a yerleşti. Burada yıllarca harflerin dökümü ve baskı makinesi üzerine çalıştı. Nihayet 1440 yılında icâdını gerçekleştirdi. 1450 yılında Mainz'de ilk basımevini kurdu ve ilk olarak incili bastı. Bir süre sonra ortağı ile anlaşamayarak mahkemelik oldu. Mahkemeyi de kaybederik geçim sıkıntısı içine düştü. Nihayet1468 yılında sefalet içinde öldü. "Şuursuz bir büyücü Güthemberg! Işığı paçavraya hapsetmiş." BÜ.s.263.

Güzel Philippe: (1268-1314). Kurnaz politikacılığı ve Çevresine topladığı hukukçulara Roma hukukundan mutlak kral yetkilerini çıkartmasıyla meşhur olan Fransa kralı. "Güzel Philippe'den beri Roma İmparatorluk hukukunun İmperium'unu, yani hiç kimseye hesap vermek zorunda olmayan mutlak hakimiyet hakkını, Fransa kralı lehine diriltmek isteyen burjuva hukukçularının inatçı gayretlerine meydan okuyuştu bu." UU.s.186.

H. Lefebvre: Henri Lefebvre (1901-1991) Fransız edebiyat doktoru, sosyoloji profesörü ve tarihçi. **"**Diyalektik materyalizmi Fransa'ya aydınlık olarak ilk getiren H. Lefebvre'dir." SNK.s.205

Habakkuk: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygamberlerle ilgili kitaplarından birisi ve Yahudî nebisi. "Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler,1.Samuel,2.Samuel,1.Krallar,2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki." IDG.s.135-136.

Haberci Bulut: Mega-Duta, Bulutlarla yollanan aşk mektubu olup Hint Klasik şair ve oyun yazarı Kalidasa'nın 111 kıtadan oluşan Sanskritçe şiiri. "Haberci Bulut, tasvir sanatının bir şahikası, lirizmin doruk noktası." BDE.s.193.

Haberleşme Meslekleri: Fransa'daki Bordeaux (Bordo) Üniversitesi'nde 1965 yılında açılan bir bilim enstitüsü adı. "Aynı yıl, üniversitenin Teknoloji Enstitüsünde kurulan Sosyal Meslekler ve Haberleşme Meslekleri adlı iki bölüm, İLTAM'ın araştırmalarına geniş bir pedagojik uygulama sahası açtı..." KA.s.458.

Hachette Yayınevi: Bkz. Haşet Kitabevi. "Hachette yayınevinin çıkardığı ve Collage de France Profesörlerinden Jean Delumeau'nun yönettiği 'Zamanımız ve İnsanlar' dizisi bir kitabını da İslâmiyet'e ayırmış: İslam'ın Büyük İnsanları." Kİ.s.163.

Hachette: Bkz Hachette kitapevi. **"**Tek parti devrinde Türkiye'nin bütün irfanı Hachette'e gelen kitaplardan ibaretti.**"**SNK.s.292.

Hacı Bektaş Veli: (1210-1271).Büyük Türk İslam Mutasavvufu ve Bektaşilik tarikatının kurucusu. Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarında yaşayan evliyânın büyüklerinden.Tasavvuf ile ilgili şiirlerini Makalat adlı eserinde toplamıştır."Müstağliplerimize sorarsanız, Yunus Emre, Mevlana, Hacı Bektaş Veli hümanizmin zirveleridir. KA.s..85.

Hacı Bektaş:Bkz Hacı Bektaş-ı Veli. “Dinimizde kinin de, taassubunda yeri yoktur.İnanmış aydından beklediğimiz,Mevlana’lara,Yuus’lara,Hacı Bektaş Velilere yakışan bir anlayış yüceliği ve bütünü kucaklayan bir sevgidir.” Kİ.s.401.

Hacı Kalfa: Bkz. Kâtip Çelebi. ″Galland tabiat konusuna temas ederken Herbelot’nun, bilhassa Hacı Kalfa!nın (Katib Çelebi) “Keşf-el Zünun”unu bütün olarak çevirip eserine aldığını kaydeden.” IDG.s.85.

Hacıyografa: Eski Ahit’in üç ana bölümünden birinin adı. “Hacıyografa veya Yazılar kötülük ve ölümün varlıklar zinciri içinde nasıl bir yer tutuğunu anlatır.” IDG.s.94.

Hades: Yunan mitolojisinde öbür dünyanın tanrısı. Tütanlara karşı zafer kazandıktan sonra yapılan paylaşmaşda yer altı dünyasının krallığını ve ölüler imparatorluğunu onun payına verdiler. “Hades ise tanrıların elçisidir , ölüleri o götürür.” IDG.s.209.

Hadikadüs-Süeda: Erenlerin bahçesi anlamına gelmektedir.Fuzuli’nin 16.yüzyılın ilk yarısında kaleme aldığı eserinin adı. “Sonra yazar,çeşitli eselerdeki Türkçe kelime nisbetlerini yüzde olarak tesbit ediyor.Hadikadüs-suada % 22,Şefik-name’de % 17” Kİ.s.140.

Hadis-i Kutsî: Mânâsı, Allahü teâlâ tarafından, kelimeleri ise, Resûl-i ekrem sallallâhü aleyhi ve sellem tarafından olan hadîs-i şerîfler. “Hadis-i kutsi, nefesini bilen, rabbini bilir buyurur. böyle bir bilgiye fert olarak da , cemiyet olarak da, beşeriyet olarak da , en çok şimdi muhtacız IDG.s.58.

Hafız: Hace Hafız Şirazi (1325-1390) İranlı şair. Eserlerini Hafız Divanı adı verilen kitabında toplamıştır. “Divan’ın iki kaynağı var:Hafız’la Züleyha.Züleyha,şairin batılı sevgilisi:Marianne von Willemer.” KA.s.32.

Haggai: Haggai (Haggay)**.** Biblia (Bible)’nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes’in Eski Ahit bölümünün peygamberlerle ilgili kitaplarından birisi ve Yahudî Peygamberlerinden. Yahudilere göre bu peygamberin özel bir görevi vardı: Sürgünün çabuk sona ermesi ümidi ve Bet-Amikdaş'ın yeniden inşası fikirleri bu kitapta yer alır. “Haggai (İ.Ö.520) mabedin yeni baştan kurulması için İsrailoğulları’nı çağırı.” IDG.s.129.

Haggay: Bkz. Haggai. “Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler, 1.Samuel, 2.Samuel, 1.Krallar, 2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, Malaki.” IDG.s.135-136.

Hak Dini Kur'an Dili: Elmalılı Hamdi Yazır (1887-1942)'ın 10 ciltlik Kur'ân tefsirinin adı. "Ahmet Hamdi (Elmalılı)[1] Hak Dini Kur'an Dili adlı tefsirinde su izahati veriyor. IDG.s.195.

Hakimiyet-i Milliye: Mustafa Kemal Atatürk tarafından 10 Ocak 1920 den itibaren yayınlanan gazete.1934'te gazetenın adı Ulus olarak değiştirildi. "Hâkimiyet-i Milliye" başmuharririnin en çok sevdiği müellifler "Lenin"i hazırlayan Rus yazarlarıdır." BÜ.s.159.

Hakimler Kitabı: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün tarihî kısmında yer alan kitaplarından birisi. "Hakimler Kitabı ne zaman yazılmış? Kestirmek güç" IDG.s.98.

Hakimler: Bkz. Hahimler kitabı."Bu kitapların başlıcaları: Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar." IDG.s.94.

Hakiralar Diyarındaki Alis: Bkz. Alis Harikalar Diyarında. "Hakiralar Diyarındaki Alis gibi, ona dalınca, kırmızı gözlü beyaz tavşanın ardından gitmiş, aynanın öbür tarafına geçmiş olursunuz..." Kİ.s.261.

Hala: Prakrit edebiyatında önemli bir şiir antolojisi olan "Sattasai" adlı eserin yazarı. Hala 4 asırda yaşamış ve Dekkan'ın kuzey-doğusunda hüküm süren bir hükümdardır. **"**Prakrit edebiyatının şaheseri bir antoloji: "Sattasai".Yazarı Dekkan'ın kuzey doğusunda hüküm süren bir hükümdar:Hala." BDE.s.178.

Halep: Suriye'nin kuzeyinde çoğunlukla Türklerin yaşadığı tarih ve kültür şehri. şehir. Halep emiri Seyfü'd Devle'nin sarayında yasamış duvarcılık yaparmış öldükten çok sonra meşhur olmuş." SNK.s.66.

Halévy: Daniel Halevy (1872-1962) Fransız tarihçi ve denemeci yazar. Fransa işçi hareketleri ve Fransa köylüleri konularında araştırma ve deneme yazıları yazmıştır. "Sain-Simon'da 1965'te girer üniversiteye, Bougle ile Halevy sokamazlar, nihayet Gurvitch sokar onu." SNK.s.125.

Halide Edip: (1884-1964) II. Meşrütiyet ve Cumhuriyet dönemi Türk hikaye ve roman yazarı. "İbn Tufeyl'in bu felsefi hikâyesi Halide Edip'ten beri nice tecessüsü alevlendirmiştir ama 'Hay İbn Yakzan'ı ilk yazanın İbni Sina olduğu pek bilinmez." Kİ.s.182.

---

[1] Ahmet Hamdi Aksekili ve Elmalılı Hamdi Yazır isimleri karıştırılmıştır. Burada Elmalılı Hamdi Yazır yazılmalıydı;çünkü bahsi gecen Hak Dini Kur'ân Dili isimli Kur'ân tefsiri Elmalılı Hamdi Yzaır'ın eseridir.

Halide Hanım: Bkz. Halide Edip Adıvar. "Halide Hanim Kenan ellerine yelken açmıştı Halit Fahri Maverâ-yı Cin'e." UU.s.35.

Halide Salih: Halide Edip Adıvar'ın bazı gazete ve dergi yazılarında kullandığı takma adı. Yazar ilk romanı Heyûlâ'yı da bu isimle yayımlamıştır. "Filhakika Halide Salih imzasıyla Âşiyan mecmuasında çıkan yazı romancı Zola'dan çok Dreyfus Dâvâsı'nın havarisini yüceltmektedir. (Yıl 1324, Sayı 9) KA.s.303-304.

Halife Ömer: Hz. Ömer. İslamın Hulefâ-i Raşidin döneminin ikinci halifesi. "Filhakika, peygamberin ölümünden sonra İslam orduları Filistin ve Kudüs'ü fethetmiş, halife Ömer zaptedilen ülkeler ahalisinin hürriyet ve mülklerine, hakim ve kanunlarına dokunmamıştı." BFH.s.89.

Halife: "Allahü Teâlânın emirlerinin yerine getirilmesinde Peygambere vekil olan kişi. Emîr-ül-mü'minîn, İmâm-ül-müslimîn yerine kullanılan bir tâbir olup, bütün Müslümanların emîri, hükümdârı manasına gelir. İlk halîfe ünvânı verilen, Hazret-i Ebû Bekr'dir. Kendisine Halîfe-i Resûlullah (Resûlullah'ın halîfesi) denilmiştir. "O devirde, batıda iş başındaki papalar, Fransa ve İtalya'da tahta çıkan krallar, Bizans imparatorları, İspanya'nın vizigot hükümdarları, İslam âleminde hüküm süren halifeler." Kİ. sh. 153

Halife-i Ruy-i Zemin: Yer yüzünün halifesi. Osmanlı Padişahı için kullanılan bir sıfat. "Bir Ermeni komitecinin Halife-i Ruy-i Zemin'e fırlattığı bomba, garpperest bir şairimize tannan mısralar; 'Bir Lahza-i Teehhür'". Mağ.s.180.

Halit Fahri: Halit Fahri Ozansoy (1891-1971). Cumhuriyet dönemi ve sonrası şair ve yazarlarındandır. Hecenin 5 şairinden biridir. Eserlerinde Daha çok ölüm ve aşk temalarını işledi. Halide Hanim Kenan ellerine yelken açmıştı Halit Fahri Maverâ-yı Cin'e.

Halit Ziya: Halit Ziya Uşaklıgil (1867-1945). Servet-i Funûn dönemi edebiyatının en önemli hatıra, deneme, hikaye ve roman yazarı. "Fikretin olgun ustaca yontulmuş mısralarına kıyasla Halit Ziya'nın nesri ne kadar zavallı." Mağ.s.237.

Halk Partisi: Bkz. CHP. "Halk Partisi eşkiyaların çoban köpeği ve İnönü'nün tercumanlığına naspedildi." Jun.II.s.159.

Halkımız ve Sanatımız: Mehmet Çınarlı (1925-….)'nın 1970 yılında yayımladığı eserinin adı. "Bu arada Mehmet Çınarlı'nın "Halkımız ve Sanatımız" adlı kitabını da muhabbetle selamlamayı vicdani bir borç bilmiştim." Jur.II.s.173.

Halkın Hüriyeti: Halkın Hürrüyeti Partisi. Rusya'da Halkın Hürriyeti adlı gurubun öncülüğünde XIX asrın sonlarında kurulan, 1881 yılında Çar II. Alexander'i öldürdüğünde çok kuvvetlenecek gibi görülen; ancak 1887 yılında Partinin terörcü Şubesinin Çar III. Alexander'e suikast hazırlığı sırasında yakayı ele vermesi üzerine kapatılan grup ve parti. "Halkın Hüriyeti" adlı parti Tkaçev'in Lavrov ve Bakunin'e karşı zaferini simgeler"." Mağ.s.103.

Hallac: Hallaç-ı Mansur, Doğum târihi bilinmemekle berâber 857-860 yılları arasında İran'ın Beyzâ şehrinde doğduğu kaydedilmiştir. Tasavvufta sekr hâli denilen kendinden geçme halinde iken Enel-Hak (Ben Hakk'ım) sözünü söyledi. Bu sözünü, zâhir âlimleri dalâlete ve ilhâda hükmedip katline fetvâ verdiler. 918 yılı Zilkâde ayının 24. Salı günü, Bağdat'ta asılarak şehid edildi. "Bu görüşe göre Risaleler, Ali ibn Talib, Gazali, Hallac, İmam Cafer el Sadık veya çeşitli İsmaili misyonerler tarafından kaleme alınmıştır." IDG.s.50-51.

Haluk: Tevfik Fikret'in oğlu. "Haluk "cins isim"dir artık; tarihten kaçanların ismi." BÜ.s.134.

Halvet Odasında Felsefe: Sadizmin kurucusu ve babası Marquis de Sade (1740-1814)'nin 1795 yılında hapiste yazdığı eserinin adı. "Sade da diyalogdan faydalanmayı ihmal etmez (Halvet Odasında Felsefe, 1795)." KA.s. 237.

Hamburg Dramaturjisi[1]: Alman yazar Gotthold Ephrahim Lessing (1729-1781)'in Alman tiyatrosunu Fransız tiyatrosunun hakimiytinden kurtarmak amacıyla 1797-1769 tarihleri arasında vücüda getirdiği tiyatro eleştirileri derlemesi. "Lessing için, Mektuplar da Laocoon da, Hamburg Dramaturjisi de nazarî izahlar olmaktan çok birer kavga kitabı." KA.s.408.

Hamdi Bey: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. "Hamdi Bey'in hüznü bizi de dertlendiriyor." KA.s.361.

Hamidullah: Prof. Dr.Muhammet Hamidullah (1908-2002) İslâm Peygamberi, İslâm'a Giriş, Resûlullah Muhammed isimli kitapları ile tanınan Hidistanlı hukuk doktoru ve İslam tarihçisi. Paris "CNRS" ilmî araştırma üyesi. "Üçüncü olarak da Hamidullah'ın Le Prophete del'İslam (İslâm'ın Peygamberi) adlı kitabından haberdar ediyor okuyucuyu Walter." Kİ.s.154.

---

[1] Hamburgische Dramaturgie.

Hamit: Bkz. Abdülhak Hamit Tarhan**.** "Avrupalılaşmış edebiyatımızın çiçek bahçelerinde onunla dolaştık, Hamit'i o tanıttı bize, Fecr-i Ati'yi o sevdirdi." BÜ.s.122.

Hamlet: Shakespeare'nin 1601 yılında yazmış olduğu 5 perdelik oyun. "Fetihten fethe koştuğu bu ikiyüz yıl içinde roman bir Hamlet, bir Kaybolan Cennet, bir Mizantrop yaratabilmiş midir? KA.s.147.

Hammer Purgstall: Bkz. Hammer. "Ama Arap edebiyatını bütünü ile inceleyen, Avusturyalı bir müsteşrik olan Hammer Purgstall'dır." K.İ S.300

Hammer: Hammer Purgstall (1774-1856) Avusturyalı şarkiyetçi ve tarihçi. 10 ciltlik "Osmanlı Devleti Tarihi" nisimli eseriyle mâruftur. "İlim, iman konusunda yeterli bir rehber değildir.Öyle olsaydı bir Hammer yalnız mezarını Müslüman mezaları gibi yaptırmakla kalmaz mezar taşına yazdırdığı 'Yusuf Hammer' adına layık olmağa çalışır ve İslamiyetle müşerref olurdu." Kİ.s.99-100.

Hamzaneme: Hamzavî'nin Hz Muhammet'in amcası Hamza bin Abdulmuttalip'in savaşlarını anlattığı dini-destanî halk hikayesi. "Hamzanâmelerle beslenen muhayyeleler, 'Monte Krosto'lara, 'Üç Silahşörler'e, jozef Balsamo'lara eğilecekti." BÜ.s.234.

Hanbeli: İmam Ebu Hanbel'in kurduğu ve dört hak mezhepten biri kabul edilen Hanbeli mezhebinden olan kişi. "Hanbeli fakih, İbn Teymiye ise, İhvan'ı, Nuseyrilere bağlar." IDG.s.50

Hanbelilik: Hanbeli Mazhebi. Ehl-i Sünnet akidesine göre hak kabul edilen dört mezhepten biri. "Dördüncü büyük mezhep Hanbelilik. Kurucusu Ahmed bin Hanbel, (ölümü 855)." Kİ.s.198.

Hançerlioğlu: Orhan Hançerlioğlu (1916-1991). Felsefe ve ruhbilim alanında yaptığı çalışmalarla tanınan Türk yazarı. "Hançerşioğlu, Rıza Tevfik'in amatörce dolaştığı, Çankı'nın saika-ı kaderle içine fırlatıldığı düşünce bahçelerine hazine bulmak iştiyakıyle giren bir sahib-i huruç." Kİ.s.215.

Handan: Halide Edip Adıvar (1884-1964)'ın 1912 yılında mektup tarzında kaleme aldığı eseri. **"**Handan yazarı altı kadar pürüzsüz nazik ahenkli sesiyle anlatmaya başladı." KA.s.371.

Hanefilik: İmamlığını İmam-ı Azam Ebu Hanife'nin yaptığı ameli hak mezhebi. "Hanefilik Osmanlı İmparatorluğu'nun resmi mezhebidir." Kİ.s.197.

Hangi Batı: Attila İlhan (1925-2005)'ın 1972 yılında yazdığı eserinin adı. "Hangi Batı bir facianın hikâyesi: iki yüzyıldan beri kurbanı ve kahramanı olduğumuz bir facianın." UU.s.24.

Hangi Sol : Attila İlhan (1925-2005)'ın 1970 yılında yazdığı eserinin adı. "Hangi Sol"unuzu okudum.İbareler bıçak gibi saplandı şuuruma.**" Jur.II.s.**190.

Han-ı İştiha: Bkz. Han-ı Yağma **"**Fikret bu memeleketin insanlarıyla onların acılarıyla uğraşmadı, Hugo'nun tercumanlığını yaptı. Heyecanliydi, o kadar Balikcilar, Les Pavres Gens'in (Fakir İnsanlar) Han-ı iştiha Joyeues Vie'nin (neseli hayat)tercumesidır." SNK.s.172.

Han-ı Yağma: Tevfik Fikret'in bir hiciv şiiri. "Han-ı Yağma başarılı bir tercüme, daha doğrusu pastiş. BÜ.s.124

Hanuman: Ramayana destanında çok önemli bir rolu olan maymunun adı. Kendisini destan kahramanı Rama'ya adayan Hanuman Tanrının hizmetkârı olarak kabul edilir. "Öyle ki, tabiatın efendisi olan insan, maymun Hanuman'a ve inek Sabbala'ya perestiş için secdeye kapanıyordu." BDE.s.79.

Harabat: Ziya Paşa'nın tertiplediği 1875 yılında İstanbul'da yayımladığı üç ciltlik divan edebiyatı antolojisi. Eserin girişinde, Mukaddime-i Harabat başlığı ile verilen değerlendirme o dönem edebiyatçıları için bir münakaşa sebebi olmuştur. Zira burada savunulan düşünce Şiir ve İnşâ makalesindeki iddialarının tam zıttıdır. "Cumhuriyet aydınları üstadın 'Şiir ve İnşa, başlıklı makalesini, tartışılmaz bir delil imiş gibi her vesileyle öne sürer.Oysa Paşa Harabat isimli antolojisiyle bu makaledeki hükümlere hiç de inanmadığını ispat ettiği gibi,daha önce veya daha sonra yazdığı şiirlerle de ciddiye alınacak bir yazar olmadığını göstermiştir. Kİ.s.241.

Hari: Kendime bağlayan, kendine çeken, celp eden, anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hint mitolojisinde Vişnu'nun ünvanlarından biridir. "Vişnu'nun çeşitli sıfatları var: Savayambu (kendiliğinden varolan), Ananta (sonsuz), Hari (kendine bağlayan, çeken), Mukunta (kurtarıcı), Madhava (baldan), Keşava (uzun saçlı), Narayana (varlıkların kaynağı ve barınağı)." BDE.s.128.

Hari: Tanrı Vişnu'nun kendine bağlayan, çeken anlamına gelen bir sıfatıdır. Vişnu yerine bazen Hari adı kullanılır. Hari, dini şarkı ve dualarda en fazla kullanılan tanrı isimlerinden biri. "En sonunda lakşim arz-i endam etti gandarvalar bir şarkı tutturdu; raksa başladı apsarlar sevinçten Lakşim, Hari'ye koştu." BDE.s.157.

Haricî: Peygamberimizin ve eshâbının gösterdiği doğru yoldan ayrılmış olan fırkalardan biri. Hazret-i Ali ile Muâviye arasında 657 târihinde yapılan Sıffîn Harbinde, Hz. Ali hakem tayinine râzı olup karşı tarafla sulhu kabul ettiği için yanında olanlardan bir kısmı ondan ayrıldı ve ayrı bir grup oluşturdular. İşte bunlara ayrılan, dışarı çıkan anlamında "Hâricî" denilmiştir. "Bir tarihçi, Bermekiler devrinde, zaman zaman tekrarlanan bu toplantıları anlatırken sünnî, şiî, haricî, mutezili, imamî, Zerdüşti âlimler bir araya geliyordu, der."IDG.s.36

Hariciye Vekaleti: 1835 yılında Reis'ül küttaplık makamı yerine kurulan makam. Bugünkü manada dışişleri bakanlığı anlamında."Tekrar Hariciye Vekaletinde mütercimdir." Kİ.s.270.

Haris II: "Gassaniler sülâlesi tarihini pek az biliyoruz. Batı tarihçilerinin kendisinden bahsettiği Gassani hükümdarlarından ilki: II. Haris, daha doğrusu dul karısı Marya." Kİ.s.148.

Haris IV.: " IV. Haris, lâkabı: Ekber. O da ününü karısı Mari'ye borçlu, Mari'nin şöhreti ise küpelerinden geliyor, bu küpelerin dünyada bir benzeri daha yokmuş, her biri güvercin yumurtası büyüklüğünde iki inci." Kİ.s.148.

Haris V: "V. Haris, Jüstinyen tarafından genel filark nasbedilmiş, monofizist temayüllü bir Hristiyan olduğundan Theodora'nın iltifatına nail olmuş." Kİ.s.148.

Harizmi: Ebu Abdullah Muhammet bin Ahmed El Harizmî X.asırda yaşamış İranlı alim. İlimlerin anahtarları anlamına gelen "Mefâtih il-ulûm" isimli eseriyle tanınmıştır. 'Harizmi'nin 'Mefatih il-Ulum'u Nedim'in Fihrist'i gibi ansiklopediler de İslamın düşünce hayatına o dönemin armağanlarıdır." IDG.s.81.

Harp ve Sulh: Hint edebiyatının önemli eserlerinden Pança Tantra'nın beş bölümünden üçüncüsünün adı. "Üçüncü bölümün adı: Harp ve Sulh, Kokolukika (Kargalarla Baykuşların Düşmanlığı) (Kelile ve Dimne'nin sekizinci, Hümayunname'ni dördüncü mephası.)" BDE.s.233.

Harris. James Haris (1709-1780). İngiliz filozof ve dilbilimci. "Yazar, önsözde daha önceki kamuslardan, bilhassa Fransız ve İtalyan akademilerinin sözlüklerinden, Furetiére'in, Trevoux'nun, Chauvin'in , Harris'in kamuslarından geniş ölçüde faydalandığını anlatıyor." IDG.s.16.

Harşa Karita: MS. VII. asırda yaşamış olan Hint yazarı Bana'nın, Güney Hindistan'da hüküm süren Harşa isimli hükümdarın haytını anlattığı roman şeklinde yazılan eserinin adı. "Bana'nın meşhur eseri 'Harşa Karita' (Harşa'nın Hayatı)." BDE.s.239.

Harşa: (606–647) Harşa 7. yüzyılda Güney Hint'te saltanat süren son büyük hükümdar "Şimdi 7. yüzyılın başındayız, kuzeyde hükümdar Harşa saltanat sürmektedir, güneyde Pallava hanedanı." BDE.s. 290

Harun Reşit: (764-809). Beşinci Abbâsi halîfesi. Hâdî'nin 786'da ölümünden sonra hilâfete geçti. Halîfelik dönemi Abbasî Devletinin en parlak devrini teşkil eder. "Dokuzuncu asrın başlarında, İmparator Şarlman ile halife Harun Reşid'in birbirlerine yolladıkları elçiler sadece nezaket ziyaretleri yapmıyorlardı." BFH.s.90.

Harun: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve İsrâiloğullarına gönderilen peygamberlerden biri. Hz. Musa'nın kardeşi. "Bir yanda kahramanlar, bir yanda peygamberler. Ve Membre'ye gaipler aleminden haberler. Fısıldayan Dodon, Teb, Raphidim, kutsalkaya, Arz-ı mev'üt, Musa'nın kollarını semaya kaldıran Harun'la Hur, cenkler ve Tih sahrası, Amos'un kasırgayla çalk'da alanan arabası." UU.s.342

Harvard Üniversitesi: 1936 yılında John Harvard Cambridge'te kurulan Amerikan yüksek öğretim kurumu. "Hüseyin Nasır'ın eserini görememiştim.Harvard Üniversitesinde doktora tezi olarak kabul edilen -İslam'da Kozmolojik Doktrinler - adlı kitap konuya büyük bir yer ayırmıştı." IDG.s.49

Harzemi: Muhammed bin Mûsâ el-Harezmî (780-850). Dokuzuncu yüzyılda yetişen cebir alanında ilk defâ eser yazan Müslüman-Türk matematik, coğrafya ve astronomi âlimi. "Yahya Bermeki`nin dostu Fazl Ibn Sehl (Merv`in guneyindeki Saras);Muhammed ibn Musa Harzemi, araplara atfedilen cebrin kurucusu (cebir kitabi 820 lerde yazilmis), Hiyre Mekke'den ne kadar uzaksa Harzemi de arapliktan o kadar uzaktir; Halid Marvarrudi; Mervli Habes. Ahmed Fergani; Ebu Mashar Belhi (Bahtrian`li)

Hasan Ali Bey: Bkz. Hasan Ali Yücel. "Akçuraoğlu'nun su itirafi ne kadar hazin: 'Hasan Ali Bey Almanlardan veya Ruslardan istifade ettigi için olacak ki tarihte usulun tekamülünü gösterirken Ibn Haldun'u zikretmeyi unutmamiştır." IDG.s.231.

Hasan Ali Yücel: 16 Aralık 1897'de İstanbul'da doğdu. 26 Şubat 1961'de İstanbul'da öldü. Şair ve yazar. 1938 Celal Bayar hükümetinin Milli Eğitim Bakanı ve köy enstitülerinin kurucusu. "İstanbul Üniversitesi Rektörü Tevfik Sağlam Paşa ile eski maarif vekili Hasan Ali Yücel'e ilk lügatimizin adını sordum, ikisi de Redhouse'den habersizdiler." Kİ.s.267.

Hasan Ali: Bkz. Hasan Ali Yücel. "Hasan Ali 'Edebiyatımızda en eski medeniyetlere beşik olmuş Anadolu'nun eski sakinlerine ilk akrabalık duyan ve duyuran, Yakup Kadri oldu. Şimdi Sabahattin Eyüboğlu'nda ve onunla beraber pek çok gençlerimizde gördüğümüz Anayurt Anadolu'yupayen geçmişiyle beraber yaşayarak benimseme fikri, kökenlerini burada bulur' diyor." UU.s.14.

Hasan Mahir: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. **"**Nihayet Hasan Mahir." KA.s.361

Hasan Mellah: Ahmet Mithat Efendi'nin 1874 yılında yazdığı romanın adı. Roman, Hasan adındaki roman kahramanının denizde geçen serüvenini anlatır. "Mithat efendiyi okumalıyız ama 'Rakım efendi ve eflatun,bey veya Hasan Mellah hikayelerin değil 'Avrupa'da bir Cevelan, 'Üss-ü İnkilab, 'Niza-İlim ve Din, gibi ciddi kitaplarını." Kİ.S.232.

Hasan Sabbah'ın cenneti: İran'daki İsmâiliyye Devletinin kurucusu ve Bâtınîliğin bir kolu olan Haşşaşîn Fırkası'nın reisi Hasan Sabah'ın örgüt mensuplarına bu faaliyetleri karşılığı bulunduğu vaatdi. Hasan Sabah bağlılarına cenneti dünyada da yaşamayı ve mutluluğu tatmayı vaat ediyordu. "Yüzlerce mektep, binlerce keşiş, elçiliklerle bololar, ekaliyetler, ikide bir Beyoğlu'nu zevk panayırı haline getiren şuh aktrisler ve mürebbiyeler (Hasan Sabbah'ın cenneti kaç para eder?)." UU.s.28.

Hasene Hanım: Ali Suavi'nin İngiliz kökenli karısının adı**.** "Hasene Hanım -Ziya Bey'in İngiliz dilberine taktığı ad- iyi olarak Fransızca konuşur ve ne de Fransızca iki kelimeyi bir araya getirebilir." Mağ.s.149.

Hasköy: İstanbul da bir semtin adı."Oysa 23 Mayıs Pazartesi günü Suavi Efendi Filibe, Hasköy ve salim Rumeli ahalisinden ... bin kadar muhacir ile Çırağan Sarayı'na saldırarak Sultan Murat'ı Serasker kapısına götürüp çıkarmağa kalkmış." Mağ.s.153.

Haşet Kitabevi: Hachette Kitabevi, Fransız yayınevi aşet kitabevinden ibaretti Avr yılında Louis Chistophe tarafından kuruldu. Hachette kuruluşu bugün Fransa'nın en büyük yayın kuruluşudur. Kurum Türkiye'de Agence générale de librairie et de publication adıyla 1929 yılında İstanbul'da şube açmıştır. "Haşet Kitabeyi'nden ibaretti Avrupa'mız, girdapları olmayan bir kıta, tezatsız ve tek boyutlu; bir kartpostal Avrupası." BÜ.s.137

Haşhaşi: Hasan Sabah' ın kurmuş olduğu örgüte mensup olan kişiler."Bu fedailer ekseriya esrar içtikleri için anlara haşhaşi derlerdi." Mağ.s.17.

Haşhaşiye: Hasan Sabbah'ın kurduğu tarikat. "Ehl-i salib Suriye tarafına gittikleri vakit Suriye'de pek çok bâtiniye bakayası olan Haşhaşiye vardı." MAĞ.S.217.

Haşim: Ahmet Hâşim (1887 Bağdat-4 Haziran 1933 İstanbul). Fecr-i Âti döneminin en önemli şairi. Ahmet Hâşim sembolist ve empresyonist akımın Türk şiirindeki başlıca temsilcisidir. Dolayısıyla şiirlerinde derin bir melânkoli, müphemiyet, uzak ve meçhul diyarlara duyulan özlem ve psikanalitik yorumlara müsait bir renk ve musiki hissedilir. "Büyük nâzımların çoğu, nesirde de büyüktür Namık Kemâl ve Hâşim gibi." BÜ.s. 82.

Hatem Bin Tâî: Cömertliğiyle meşhur Arap şairi ve kabîle reisi. Altıncı asrın sonunda, yedinci asrın başında yaşamıştır. İsmi Abdullah bin Sa'd'dır. Çok cömert olduğu için 'Hâtem', Tayy kabîlesinin reisi olduğu için 'Tâî' lakabı verilmiştir 'Hatem bin tainin yaşayışını hatırlayınız.' ." Mağ.s.223

Hatice-t'ül kübrâ: Hz. Hatice. Hz. Muhammed'in ilk eşi ve ilk iman eden kişi. Resulullah'ın en büyük destekçisi ve teselli kaynağı. Dul ve zengin bir kadındı. Ticaretle uğraşırdı. Arabistan'ın çeşitli bölgelerine kervanlarla mal gönderiyordu. Kervanlarından birine başkanlık eden Hz. Muhammet ile tanıştı. Hz. Muhammde'in özünde ve sözündeki doğruluğa hayran kaldı. 595 ylında peygamberimizle evlendi. Bu esnada Hz. Hatice 40 Hz Muhammet 25 yaşındaydı. 4'ü kız, 2'si erkek 6 çocukları oldu. Erkek çocuklar küçük yaşta irtihal etti. Kızlarından Hz. Fatma, Hz.Ali ile evlendi. Peygamberimizn soyu Hz. Fatıma'nın çocuklarıyla devam etti. Peygamberimiz Hz. Hatice ile evliyken başka hiçbir kadınla evlenmedi. Hicretten üç yıl önce cennete göç etti. "Muhammed'in ilk mucizesi : Hatice-t'ül kübrâ." BÜ.s. 274.

Hatipler Diyaloğu: Hatipler üstüne diyaloglar. MS.81 yılında Tacitus tarafından kaleme alınan, 106'ya doğru yayınlanan ve kimin olduğu uzun süre tartışılan 75 hatibin katıldığı bir toplantı biçiminde sunulan eserin adı. "Tacitus bu eserde hitabet ve şiirin mukayesesini yapmaktadır.Gerçi Tacite de Hatipler Diyaloğu'nda edebiyatla meşgul olur." KA.s.391.

Havana: La Havana, Kuba'nın başkenti ve il merkezidir. Şehir'de coğrafî konumun da etkisiyle denizcilik önemlidir. XIX. Asrın sonlarından itibaren şeker üerimi önem kazanmıştır. "Monokültür sisteminin kuruluş sebebi bu: Brezilya 'da kahve, Birmanya'da pirinç Güney Denizleri'ndeki adalarda baharat, Küba'da şeker kamışı, Havana'da Tütün vs. Arada, Avrupa'nın talepleri artıyordu birden." BFH.s.6.

Havariler: Hz. İnsa'nın incil'i yaymak için seçtiği, ya da özel bir çağrıda bulunduğu kişilere havari denir. Cemil Meriç'in eserlerinde "havari" kelimesi bu mananın dışında

“kendini bir davaya, bir fikre adayan kişi” manasında ve ‘Havarilerin İşleri’ eseri yerine de kullanılır. Bkz. Havarilerin İşleri. “ ‘Havarilerin İşleri’ Kitab-ı Mukaddes üzerinde çalışanlarca zaman zaman ihmal edilmiş ama ‘Tarihî Kitaplar’ Eski Ahit için ne kadar önemli ise, ‘Havariler’ de yeni Ahid için o kadar önemlidir. O olmasa Resullerin mektuplarını okuyanlar sık sık istikametlerini şaşırırlardı." IDG.s.115.

Havarilerin İşleri: Luka İncilinin devamı olarak yazılan ve Hz. İsa’nın Kudüs’e gelişi, Paul’un ve müridlerinin Anadolu ve Avrupa’daki misyonerlik faaliyetleri gibi konulardan bahseden Hristiyanların kutsal kitablarından biri. “ ‘Havarilerin İşleri’ Kitab-ı Mukaddes üzerinde çalışanlarca zaman zaman ihmal edilmiş ama ‘Tarihî Kitaplar’ Eski Ahit için ne kadar önemli ise, ‘Havariler’ de Yeni Ahit için o kadar önemlidir. O olmasa Resullerin mektuplarını okuyanlar sık sık istikametlerini şaşırırlardı." IDG.s.115.

Havarilerin Menkibeleri: Kitab-ı Mukaddes’in Yeni Ahid bülümünde yer alan kitaplardan birisi. “Protestan Ingiltere’de büyüklerin çocuklari için en uygun saydığı eserler: Kitab-I Mukaddes ile Havarilerin Menkibeleri idi.” Kİ.s.312.

Havran: Suriye’nin güney batısında yanardağ kökenli, Kolon tepeleri Kolon ve Cebel Durus arasında kalan plato. “Havran’daki Sebai cemaati de bunların arasındaydı.” IDG.s.81.

Hayal Mahmut: 18.yy da Bengal de yaşamış olan meşhur Müslüman şair. “17.yüzyılın en tanınmış Müslüman şairleri arasında Alaol, Kazi, Nasir Mahmut, Seyit Sultan ve Ali Raqca sayılabilir.18. yüzyılın en önemli ismi Hayal Mahmut...” BDE.s.282.

Hayam: Ömer Hayam (1047-1122). İranlı filozof, matematikçi ve şair rubaileriyle ün yapmıştır. “Talim Terbiye Kurulu’nun 12.3.1971 tarihli taslak programı esas alınarak hazırlanan son edebiyat programında yalnız son sınıflarda Tagor, İkbal, Sadi, Hafız, Hayyam, Racine, Moliere, Shakespeare,Goethe’den parçalar aktarılması istenmektedir.” Kİ.s.24.

Hayat Hikayemden Parçalar: Saint-Simon (1760-1825)’ın 1809 yılında yazdığı eserinin adı. “Ne var ki, Saint-Simon yalnız tarihi malzemeden faydalanmaz, daha 1809’da kaleme aldığı ‘Hayat Hikayemden Parçalar’da sosyolog için, kucağındayaşadığı toplumla ilgili ampirik araştırmaların ne kadar önemli olduğunu anlatır.” SSSS.s.137.

Hayat ve Kitaplar: Servet-i Fünun dönemi edibi Ahmet Şuayip (1876-1910)’in Fransız edebiyatı üzerine yaptığı çalışmaları ihtiva eden eserinin adı. “Beşir’in de, Sait bey’in

de, Ahmet Midhat Efendi'nin de tanımadığı Madam Bovary yazarını Türk okuyucusu daha sonra Ahmet Şuayb'in Hayat ve kitaplar'ından öğrenecektir."KA.s.298.

Haydutlar: Schiller'in 1782'de yazdığı ilk dramı. Eserin konusu trajik biçimde sonuçlanan iki kardeş arasındaki rekabet ve toplumsal düzene bir meydan okuyuştur. "Xenephon'un 'Husrev-Name sinden, Cervantes'in Don Kişot'una, Zola'nın romanlarına, Schiller'in Haydutlar'ına kadar... dünya edebiyatının enafis-i asarını onun büyük gayreti sayesinde tanıdık.Schopenhauer felsefesinden söz açan ilk Müslüman O'dur." Kİ.s.231.

Hayrullah Efendi: Hekimbaşı Hayrullah Efendi (1820-1866). Türk hekimi ve tarih araştırmacısı. "Hammer'in Osmalı Tarihi'nden ve De la Croix'nın Vakâyinamesinde ise Hayrullah Efendi ile Hammer'in tesirleri pek bârizdir." Kİ.s.105.

Hazar: Hazar denizi, Rusya, Azarbeycan, Kazakistan, Türkmenistan ve İran arasında yer alan deniz ya da göl. Önde beyaz atlı akıncılar yürüyordu, arkada sürüler… Hazar kıyılarından göçmüşlerdi." BDE.s.100.

Hazret-i Ali: Hz. Peygamberin damadı ve İslamın 4. halifesi. "Ne bir Haticetülkübra ne bir Hazret-i Ali." UU.s.249.

Hazret-i İbrahim: Kur'an-ı Kerim de ismi geçen Peygamberlerden biri. "Nemrut ile olan mücadelesi ile bilinir. Müslümanlara göre beldeyi Hazret-i İbrahim kurmuş." Kİ.s.148.

Hazret-i İsmail: Kur'ân-ı Kerim de ismi geçen Peygamberlerden biri. "İbrahim Hâcer'i ilerde Mekke olacak yere getirmiş, orada bir taş görmüş, karısı ile bu taşın üzerinde yatmış, bu beraberlikten Hazret-i İsmail doğmuş ve bu taş bütün Araplarca kutsal sayılmış." Kİ.s.148.

Hazret-i Muhammet: Son din İslamiyetin peygamberi 571 yılında Mekke de dünyaya geldi. 632 yılında Medine de irtihal buyurdu. "Akıl hocaları Hazret-i Muhammed'den çok Ampedokl, Fisagor, Eflatun veya Aristo gibi eski Yunan bilgeleriydi." IDG.s.46.

Hebennak: Ahmaklığı ile ün yapmış Yezit adında bir Arabın lakabı. Bu kelime dilimizde ahmak olduğu halde kendini çok zeki zanneten kişler içn kullanılır. "Ve zavallı manüskirim aylarından beri ârafta bir hebennakının vereceği hükmü beklemektedir."Jur.I.s.128.

Heccav: Aşırı hicveden, çok yeren. "Horatius, sevdiklerini yaralamak için oklarını uzaklara atan bir heccav, çağımızın zevk ve sefaret hocası." BÜ.s.123.

Hegel: Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Büyük bir sistem kurarak, Kant'ın imkansız olduğunu söylediği şeyi gerçekleştirmiş, yani rasyonel bir metafizik kurmuş olan ünlü Alman filozofu. 1770-1831 yılları arasında yaşamış olan Hegel'in temel eserleri: Phanomenologie des Geistes (Tinin Fenomenolojisi), Wissenschaft der Logik (Mantık Bilimi), Enzyklopadie der Philosophischen Wissenschaften im Grundrisse (Felsefi Bilimler Ansiklopedisi), Grundlinien der Philosophie des Rechts (Hukuk Felsefesinin İlkeleri). "Hegel belki haklı: tarih tezatlar içinde gelişir." BÜ.s.177-178.

Hegelcilik: Friedriche Hegel'in felsefesi. Hegel'e dayanan düşünce akımının tamamı**.** Hegelcilikle Schellingcilik en aşırı yorumlarına ulaşırken Saint-Simon'la Fourier'nin doktrinleri de Ruslastıılıyordu." Mağ.s.79.

Hegel'in Devlet Felsefesini Tenkit: Marx Engels'in 1842 yılında yazdığı eserinin adı. "Marx "Hegel'in Devlet Felsefesini Tenkit"adlı eserini 1842 sonlarında tamamlar." SSSS.s.115.

Heidegger:Martin Heidegger (1889-1976) Alman filozof ve tanrı bilinci "Paris salonları, Heidelberg'den dönen genç bilgini sevgi ile bağırlarına bastılar." BDE.s.65.

Heine: Heinrich Heine (1797-1856). Alman edebiyat tenkitçisi, seyahatname ve roman yazarı.Tagor'un vatanı istikbaldi, istikbali bile aşan bir vatan: ebediyet. Heine gibi tabutuna bir kılıç konulmasını istemiyordu Tagor." BÜ.s. 245.

Heinse: Johann Jakop Wilhem Heinse (1746-1803) Alman yazar ve estetik kurancısı.Nihayet romanesk edebiyat: Wieland'ın Agaton ve Abderiten'i, Goethe'nin Werther ve Wilhelm Meister'i, Klinger, Heinse ve F.H.Jacobi'nin romanları." Kİ.s.212.

Hekate :Yunan mitolojisinde ay, cehennem ve denizin genellikle üç başlı ve üç gövdeli olarak tasvir edeilen tanrıçası. "Hekate'nin iki kitabı var: Hiberboreen'ler, bir hayal ülkesinde geçen bu hikâye ve Mısırlı'lar, ancak birkaç sayfası kalan bir ütopya, yazar çeşitli düşüncelerini aktarmak için tarihi bir çerçeve olarak kullanır." KA.s.153.

Hektor: Truvalı kahraman. Turova ordusunda komutan Hekabenin oğlu Antromakhe'nin kocası "Rama ile Sita'nın sürgüne giderken söyledikleri sözler, Hektor`la Andromak`ın vedalaşmalarından çok daha güzel,çok daha dokunaklı. BDE.s.151.

Helenizm:Yunan uygarlığının bütünü. Hellenizm adı altında genel olarak Yunan medeniyetin tamamı anlatılmak istenir. "Oysa dünyanın yarısı helenizmle ilgisi olmayan temellere dayanıyor." BDE.s.21.

Heliogabalus: Bkz Elagabalus. "Örnek almışlar Yunanlıları: Messalia Lamia'yı, gölgede bırakmış, Neron Dematrius'u, Heliogabalus Alkibiyades'i." UU.s.15.

Helvetius: Claudes Adrien Helvetius (1715-1771)Fransız filozof. Felsefe, şiir ve matematik alanında çalışmalar yaptı.1758 yılında Del'espit (Ruh Hakında) isimli yazısı dolasıyla Ansiklopedisi ile birlikte mahkum edildi ve meydan ortasında yakıldı. **"**1758' de Helvetius'un "Ruh Hakkında"'sı baştakileri öfkelendirdi." IDG. s.18

Hemaçandra Banerci: (1838-1938). Bengalli roman yazarı. **"**Hemaçandra Banerci (1838-1938) daha geniş tabaklara seslenen bir romancı,romanlarının konusu küçük burjuvazi.Kâh bir talebenin hayatını anlatır.kâh bir fahişenin." BDE.s.275.

Henri Corbin: Bkz. Corbin: "Henri Corbin, Histoire de la Philosophie İslamıque, "İslam Felsefesinin Tarihi" Paris 1964." IDG.s.45.

Henry Mackenzie: Henry Mackenzie'nin hissi hikayeleri, Horace Walpole'nun gotik romanı, Otrante Şatosu (1764), Beckword'un, Ann Radcliffe'in, Lewis'in kara romanları, okuyucunun heyecan ihtiyacını karşılar." KA.s.221.

Heptameron: Navara kraliçesi Angoulmli Marga Rita'nın 1559 yılında yazdığı Bobcaccio'nun Dekamoron'unu hatırlatan ve yetmiş iki hikayeden oluşan derlemesi. "Heptameron yazarı Marguerite d'Angouléme'in üstadı da, Boccacio." KA.s.212.

Hera:Yunan mitolojisinde analığın yüceliğini ve hakimiyetini temsil eden evlilik tanrıçası. "Hera'da, Hristiyan bir arap kabilesinin çocuğu olan Huneyn,Yunanca eserleri Siryanice ve Arapçaya çeviren en ünlü mütercimdir." IDG.s.222.

Heraklaitos: Efesli Heraklaitos (MÖ 550'ye doğru-MÖ 480'e doğru) Yunan filozofu. Heraklaitos'un sistemi akış sistemine dayanır:Felsefesi "her şey akar",aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz gibi formullerle özetlenir. **"**Parmenides'in durağan ve değişmez varlığına karşı, niteliksel değişme olarak oluşun gerçekliğini öne süren Yunan filozofu. Bilgi bakımından, empirik ya da duyusal bilgiye hiç değer vermeyen Herakleitos, gözlerin ve kulakların kötü tanıklar olduğunu öne sürerek, rasyonalizmin savunuculuğunu yapmıştır. Herakleitos kendisinden önceki filozofların boşu boşuna evrende kalıcılık ve süreklilik aradıklarını, oysa evrende kalıcılık bulunmayıp, mutlak bir değişmenin söz konusu olduğunu öne sürmüştür. "Ve şiir bir Hereklaitos'un vecizelerine dönüşüyordu çok defa: namütenahi karanlık. Ve nazlı nazlı ışıldayan bir ateşböceği." BÜ.s.152

Herakles'e (Krişna) :Yunan mitolojisinde gücü simgeleyen Yunanlı kahraman. Roma mitolojisindeki Hercules Herakles'e benzer ve onunla onunla özdeşleştirilir.Hint

mitolojisinde Herakles'in benzeri tanrı Krişna'dır. "Onlar da Dyonysos'a (Şiva), Herakles'e (Krişna) inanırlar." BDE.s.30

Heraklit:Bkz. (Heraklatios) Yunan'ın yedi bilgesinden biri. "Bir nehrin sularında iki defa yıkanılmaz" sözüyle tanınır. "Sensiz giden trenler, ufuklarda kaybolan birer ümit.Nehir gibi akmıyor günler Heraklit Heraklit." BÜ.s.297

Herbert Spencer: (1820-1903). Fransız sosyolog. "Spencer 'Sosyolojiye giriş'inde sosyal ilimlerin gelişmesi 10 büyük yalana bağlar (Milli yalan, sınıf yalan vs.)" SNKs.241.

Herder: Johhan Gottfried Herder (1744-1803) Alman filozof ve yazarı. "O büyük zeka; Herder'i okuyarak tarihin sıralarına aşina olmuş." IDG.s.144.

Heredia: Jose-Maria de Heredia(1842-1905). İspanyol asıllı Fransız şairi. Şair, Les Trophees (Ganimetler) adlı eserinde topladığı sonetleriyle parnasizmin en büyük şairlerinden biri sayılmaktadır. **"**Parçalar Heredia'nın soneleri gibi, başlıbaşına bir bütün."BDE.s.192.

Hérésie: Bkz. İtizal**.** "Hür düşünce bir îtizal (hérésie). Ama kilise olmadan itizal olmaz." BÜ.s.105

Herkül Sütunlar: Akdeniz kıyısında Cebel-i Tarık boğazının girişini gösteren dağlık burunlar. Efsaneya göre Herkül (Herakles) görevini dünyanın sınırları olarak belirlediği bu burunlarda tamamladı. " Her çağın Herkül Sütunları vardır." BÜ.s.104

Herkül: Bkz. Herales. **"**Matbaanın icadından beri girişilen en muazzam teşebbüs…Diderot, XVIIII. Asırda, düşüncenin Herkül'ü, Ansiklopedinin etrafında çöreklenen yılanlarla tam otuz yıl boğuşmuş." IDG.s.13.

Herman Paul: (1846-1921) Alman filolog ve profesör. Almanca'nın tarihi ve sözlük bilim üzerine çalışmaları önemli yönünü teşkil eder. "1891-1893 arasında Herman Paul bu filolojinin fikri ve teknik temallerini atar." KA.s.423.

Hermes Trismegiste: Hermes Trismegistos. Üç kez büyük Hermes.Yunanlılar tarafından Mısırlıların ay tanrısı Thot'a verilen ad. "Mısırlıların şakirdi olan Yunanlılar , ona (Üç kere büyük) demişer." IDG.s.212.

Hermes: Yunan mitolojisinde Yunan öncesi dönemden tanınan çoban tanrısı ya da koç tanrısı. "Bu isimlerin yanında Yesu ve efsanevi Hermes gibi nebilere de yer veriliyordu." IDG.s.46.

Hernani: Victor Hugo'nun 1829 yılında yazdığı beş perdelik dramı. **"**Hugo: Asırların Efsanesi, Hernani, Marion Delorme. Yarım kalmış bir Kral Eğleniyor." Mağ.s.281.

Herodotos. Heredot. (MÖ 484'e doğru-MÖ 420'e doğru).Yunanlı tarihçi. "Herodotos, yurttaşlarinin bu yersiz gururunu ilk fark edenlerden biri." BDE.s.28.

Hersekli Arif Hikmet: 1839-1903 Osmanlı'nın son döneminde divan edebiyatı tarzı eser veren şairleri. "Yahya Kemâl Fransızca öğrenen Nâbi, veya Hersekli Arif Hikmet." Jur.I.s.138.

Herzen: Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870). Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar. **"**Herzen der ki:"Biz iki cehreli Janus'a benzeriz, hepimiz aşığız Rusya'ya, ama bu aşkin iki yüzü var." Mağ.s.79

Hess: Bkz. Moses Hess "Boran'Holbach'ın imzasıyla çıkan Sağduyu'yu (1928 Abdullah Cevdet tercümasi), ya Bucher'in Madde ve kuvvet'ini okumuşlardır.Abdullah Cevdet arapgirl'lidir,"20. yüzyılda zekâ"adlı bir dergisi vardır. Mehmet İzzet, Hess ile Geleyz'in sosyolojisini çevirir. SNK.s.83

Hezâr Bütgede: Bâki'nin Kanûnî Mersiyesi'nden bir beyitte geçen kelime gurubu. Beyitin tamamı söyle:Aldın hezâr bütgedeyi, mescîd eyledin, Nâkus yerlerinde okuttun ezanları. Günümüz Türkçesiyle: Binlerce kiliseyi mescide cevirdin, çan yerlerinde Ezanlar okuttun. "Biz ki İslâm'ın kılıcı idik, "hezâr bütgedeyi mescid" eylemiş,"nâkûs yerleinde ezanlar okutmuştuk; biz ki salibe karşı hilâl, küfre karşı hak, zulme karşı adalettik." BÜ.s.194-195.

Hezekiel: Ezehyel. Eski Ahit'in bir bölümü. ayrıca eski ahitte adı geçen bir peygamber. Eski Nebiler (Yeşu,Hakimler,1.Samuel,2.Samuel,1.Krallar,2.Krallar. Sonraki Nebiler: IDG.s.135 136.

Hezeliyat: Sürurî'nin eğlenceli hiciv anlamına gelen eseri**.** Nef'î'nin "Siham-ı Kaza'sıyla Sürurî'nin "Hezeliyât"ı arasındaki fark birincisinin daha usta bir şairin elinden çıkmış olması." BÜ.s.124.

Hristiyanlık Bilgisini Geliştirme Cemiyeti: 1698'de İngiltere'de kurulan Kitab-ı Mukaddes Cemiyetinin adı. "İngiltere'de 1698'de kurulan Hristiyanlık Bilgisini Geliştirme Cemiyeti tercüme faaliyetlerine gerekli zemini hazırladı." IDG.s.132.

Hristiyanlık:Peygamberi Hz. İsa, Kitabı İncil olan ilâhî din. "Hristiyanlığın Tanrısı dünya işlerine karışmıyordu, bir mavera yöneticiydi sadece" KA.s.359.

Hırsız Feneri: Karşısındakileri gösteren fakat kendini taşıyanı göstermeyecek şekilde yapılmış, önü camlı fener. "İdeolojiler, uçurumları aydınlatan hırsız fenerleri." BÜ.s.93.

Hicaz :Suudi Arabistan'ın Kızıldeniz kıyısında kuzeyde Akabe körfezi ve Ürdün'den güneyde Asir'e kadar dağlık bir şerit halinde uzanan tarihi bölge. Osmanlı döneminde

Mekke, Medine ve Cidde sancaklarından oluşan bir vilayet. “Hazret aynı zamanda hem Hicaz’da, hem İstanbul’da, hem Bursa’da, hem de Simav’da bulunmaktadır.” Mağ.s.157.

Hicret: Bir yerden başka bir yere göç etmek. Hz. Peygamber (sas) ve ashabının İslâm devletini kurmak üzere Mekke'den Medine'ye göç etmeleri. “Modern bir yahudi alimi, Hirschfeld Hicret olmasa İslamiyet olamazdı. Medine’de Yahudiler olmasa, Hicret diyecek kadar aşırılığa kaçmıştır. Buhari’nin topladığı hadislerden biri müminlere şu buyruğu verir: Yahudilerle savaşacaksınız, bir yahudi bir taşın arkasına saklandı mı, taş dile gelecek ve ey Tanrı kulu, arkama bir Yahudi gizlendi, onu katlet diyecektir. “ Kİ.s.152.

Hidiv İsmail Paşa: (1830-1895) Mehmet Ali Paşa’nın soyundan Mısır valilerinin beşincisidir. Hidiv, Mısır valiliği ile ilgili bir ünvan olup bu ünvanı ilk kez Abdülaziz vemiş; İsmail Paşa da ilk kez kullanmıştır. “Fazıl Paşa kardesi Hidiv Ismail Pasa tarafindan tahtan uzaklastirilmistir.” SNK.s.161.

Hikâye Irmakları Okyanusu: Hint XI. Asır yazarı Somadeva’nın 1063-1081 yılları arasında kaleme aldığı sanılan Kathasaritsagara isimli hikaye kitabının Türkçe adı. “Bin yıl önce, gözlem ve düşlerini Papirüslere dökmüş Mısır, Hint, Hikâye Irmakları Okyanusu’nu yaratmış.” KA.s.127.

Hikaye-i Mağdurin: Sefiller romanının Osmanlı Türkçesine tercümesinin adı. “Sefiller, daha doğrusu bir zabıta romanına benzetilen Hikaye-i Mağdurin.” KA.s.289

Hikemiyat: Hikmetli söz, öğretici nitelikteki veya felsefi düşünce ihtiva eden edebiyat eserleri. **“**Eskilerin hikemiyat dediği gnomik nev’in ilk örneklerini de Vedalar’da bulmaktayız.” BDE.s.105

Hikmet Bayur: Yusuf Hikmet Bayur (1891 – 1980) Türk siyaset adamı ve tarihçisi Yusuf Hikmet Bayur, 1881 yılında İstanbul'da doğdu. Türk devrim tarihi konusundaki çalışmalarıyla tanınmıştır. Hindistan Tarihi (1946-50, 3 cilt) İsimli eseri Türkiye’deki Hindoloji çalışmaları açısından önemli ve öncü bir eserdir. **“**Hikmet Bayur’un Üç ciltlik Hint Tarihi’ne rağmen tanımıyoruz.” Jur.I.s.148.

Hikmet: Hikmet kitabı.Yahudi Kanon’una dahil edilmeyen ancak Yahudilerce kutsal kabul edilen metinlerden biri. **“**Tobit, Judith, Hikmet, Ecclesiasticus, Baruch, Maccabees kitapları da öyle.”IDG.s.118.

Hikmet: Reyhanlı’da Cemil Meriç’in genlik yıllarında kitapçılık yapan bir kitapçının adı. “Hikmet, Cemil Meriç Reyhaniye’ye Ribotyu getiren adamdır demiş.” Jur.I.s.86.

Hilmi Kitabevi: Cumhuriyet döneminde kurulan ve birçok eserin basımını yapan kitabevi. "Sonra 1942, iki ciltlik bir tercüme, Hamdi Varoğlu'nun (Hilmi Kitabevi). KA.s.210.

Hilmi Yavuz: 14 Nisan 1936'da İstanbul'da doğdu. Felsefe Profesörü ve şair. imgeci şiirler yazdı. Sonraki yıllarda gelenekçilikle çağdaş bir bakışı kaynaştıran, biçim ve özün dengelendiği bir düzey sergiledi. İslam mistisizmi, özellikle de tasavvuftan yararlanarak kendine özgü bir sözcük dağarcığı geliştirdi. "Daha sonra Hilmi Yavuz'la hesaplaşılır." KA.s.341.

Hilmi Ziya Ülken İçin: Prof Dr. Erol Güngör tarafından 16 Haziran 1974 yazılan ve Ortadoğu gazetesinde neşredilen yazının başlığı. "Eski bir şakirdin tahassüslerini billurlaştıran "Hilmi Ziya Ülken İçin",biraz mersiye, biraz hatıra. Mağ.s.250.

Hilmi Ziya: Prof. Dr. Hilmi Ziya Ülken. (1901-1974). Felsefeci ve sosyolog. "Hilmi Ziya Ülken'e göre: "Medreseden yetişmiş ateşli bir devrimci. Mağ.s.145.

Himalaya: Dünyanın en yüksek sıra dağı.Pakistan, Hindistan, Nepal, Çin, Bhutan topraklarında yer alır.Arakan ile Hindikuş arasında 2800 km boyunca uzanır. Şiva'nın karısı Himalaya'nın kızı Parvati. Binbir adı var bu Tanrıça'nın: Uma (nazlı), Beravi (korkunç), Sati (vefakâr eş), Gori (parlak), Kali (siyahî), Durga (yaman) BDE.s.132.

Hinayana: Küçük taşıt anlamına gelen Sankritçe kelime. "Budacılığın Mahayana (Büyük Taşıt) geleneği yanlılarının daha tutucu okullara verdikleri isim. Sankritçe yazılan kutsal metinlerin en eskilerine 'Hinayana' (Küçük Gemi) deniliyor." BDE.s. 172

Hinayanacılar: Budizmde eski geleneğe bağlı olanları, Theravidin(eskilerin yolunu izleyenler) grubunu ifade eden bir kelime. "Hinayanacılar'a göre, kurtuluşa tek başına gidilir." BDE.s.172.

Hindice: Bkz. Hinduca. Buna mukabil, Hint-Arya dilleri edebi bir kişilik kazanır. Bilhassa Hindice, Bengalce, Maratca, Güceratca. Bu edebiyatların altın çağı 1400 yıllarında başlar, en büyük temsilcileri Candidas, Vidyapati, Surdas ve Tulsidas." BDE.s.93.

Hindistan Konseyi: Yeni Dünyayı yönetmek amacıyla kurulan ve son biçimini 1524'te Forseca'nın ölümü üzerine alan İspanyol kurumu. Konsey doğrudan kralın ya da şövalyenin başkanlığı altında Yeni Dünya'nın yasa ve kararnamelerini hatırlıyor ve yüksek adalet divanı gibi görevlerde bulunuyordu. Konsey, 1834'te kaldırılmıştır. "1783'de Kalküta'da mütevazi bir sekreterdi, 1801'de Fort William Koleji'nde

Sanakritçe ve Hint hukuku hocası, 1805'de Kalküta Yüksek Mahkemesi'nde reis oldu, 1807'de de Hindistan Konseyi'ne üye seçildi." BDE.s.42.

Hindistan Ve Büyük Moğol Devletlerinin Tasvirini de İçeren Bernier'nin Yolculuğu: Fransız seyyah Bernier (1620-1688)'in 1669 yılında doğu seyahatinden döndükten sonra kaleme aldığı seyahatname türündeki eserinin adı. "Hindistan Ve Büyük Moğol Devletlerinin Tasvirini de İçeren Bernier'nin Yolculuğu" (Voyage de Bernier, contenantla Description des Etats du Grand Mogol, de I'Indoustan etc.)." BDE.s.33.

Hindistan: Asya'da bulunan ve yüzölçümü bakımından dünyada yedinci, nüfus bakımından ikinci sırada yer alan, başkenti Yeni Delhi olan devlet. "Biritanya İmparatorluğu'nun Hindistan'a yerleşmesi, o ülkenin düşünce hayatında yepyeni bir sayfa açar, Batı ile Doğu, birbirinden çok farklı bu iki medeniyetilk defa olarak Kalküta'da karşı karşıya gelirler, devamlı bir temastır bu, doğrudan doğruya bir temas." BDE.s.272.

Hinduca: Hint-Avrupa dil ailesinin Asya kolundan gelen bir dil. Hinduca,tarihi Sanskritçe ve bugünkü Hintçe'nin yaşayan kollarını ihtiva eder. "Farsça'ya, Türkçe'ye, Hinducaya çevrilmişlerdir. İslam dünyasının çeşitli kütüphanelerinde bulunan yazmalardan anlıyoruz ki Risaleler Kozmoloji üzerine yazılmış İslami eserlerin en yaygınıdır." IDG.s.59.

Hint Dili ve Bilgeliği Üzerine Deneme: Friedrich'in 1808 yılında yazdığı eseri. "1790'da Şakuntala'yı keşfeden, 1800'de Hint'i en yüksek romantizmin vatanı olarak vasıflandıran Friedrich, 1808'de yayımladığı. "Hint Dili ve Bilgeliği Üzerine Deneme" adlı eseri ile endiyanizmin tarihinde yeni birdevir açar." BDE.s.56.

Hint Edebiyatı Tarihi: Jean Lahor (Henry Cazalis) tarafından 1888 yılında yazılan eserin adı. Eserin Orijinal adı: Histoire de la Littérature Hindoue'dir. "Şairane bir "Hint Edebiyatı Tarihi"nin de yazarı olan Jean Lahor, Hint karamsarlı ğını büyük bir belagatle dile getirir." BDE.s.69.

Hint Edebiyatı: Cemil Meriç'in 1964 yılında yayımladığı eserin adı. Eser sonradan Bir Dünyanın Eşiğinde başlığı ile yayımlanmıştır. Yazarının 48 yılını gömdüğünü söylediği eser bugün de bu isimle yayımlanmaktadır. "Hint Edebiyatı, Saint- Simon, Bu Ülke veya Umrandan Uygarlığa aynı kaynaktan fışkırdılar." Mağ.s.284.

Hint Tarihi: Yusuf Hikmet Bayur (1891-1980)'un 1946-1950 yılları arasında yazdığı üç ciltlik Hindistan Tarihi konulu eseri. 'Hikmet Bayur'un:Üç ciltlik Hint Tarihi'ne rağmen tanımıyoruz.' Jur.I.s.148.

Hint: Bkz. Hindistan. "Ama Donetz'de, Ural'da, Mançuri'de, Hint'te, Güney Afrika'da da kolayca işletilebilir kol kömür madenleri vardır."BDE.s.74.

Hint'in Neşideler Neşidesi: Edwin Arnold (1832-1904)'un 1876 yılında yazdığı eserinin adı. "1861'de "hipotadesa"dan ilham alarak "Öğütler Kitabı"nı yayımlar, 1876'da "Gita-Govenda"dan esinlenerek Hint'in Neşideler Neşidesi'ni kaleme alır, 1879'da yayımladığı "Asya'nın Işığı" ("The Lıght of Asia") budizmle ilgili nasları ve efsaneleri bir araya toplar, İngilizce konuşulan ülkelerde eşsiz bir ilgi uyandırır kitap." BED.s.45.

Hint'ten Neler Öğrenebiliriz: Diğer adıyla "Sanskritçe Gramer" Marx Müler (1823-1900)'in Hint medeniyeti ile alakalı kitaplar dizisinde yer alan en mühim eserlerden biri. "'Sanskrit Edebiyatları Tarihi', 'Sanskritçe Gramer' ya da asıl adıyla "Hint'ten Neler Öğrenebiliriz?" en önemli eserlerindendir." BDE.s.68.

Hint-Avrupa Ailesi: Dünyada yer alan en büyük dil ailelerinden biri. bu dil ailesinin biri Asya'da, diğeri Avrupa'da olmak üzere iki kolu vardır. Doğuda ve Batıda birçok dil bu ailedendir. Almanca, İngilizce, Fransızca, latınce Rusca, Hintçe vs **"**İki büyük aileye ayrılır bu diller: Hint-Avrupa ailesi ve Dravit ailesi." BDE.s.95.

Hipokrat: Hippokrates (MÖ 460-377'ye doğru) antik çağın en büyük ekibi. Kaynaklarda ismi Bukrat olarak geçer.Hippokrates'in koyduğu kurallar tedavi sanatının ahlâk kuralları olarak kabul edilmiş ve tıp dünyasında Hipokrat yemini deyimiyle günümüze kadar gelmiştir. "Hipokrat külliyatını Fransızcaya kazandırmak için ömrünün çeyrek asrını harcayan, Latinceden Baba Pilin'in Tabiat tarihini çağdaş dünyaya tanıtan bir allame idi hazret." Kİ.s.264.

Hippel: Theodor Gottliebvon 1741-1796 Alman ve Kant'ın dostu güldürü romanlarıyla tanınmıştır. "Hipper'in meyhanesinde tanıdığı bir kadın hayat arkadaşı oluyor." BÜ.s.200.

Hippodomos. Yunan mitolojisinde Thebai'ye saldıran yedi önderden biri. Saldırı sırasında ölmüştür. Eflatun Hippodomos Montesquieu devlet rejimleri ile cografya arasında münasabet görürler."SNK.s.39.

Hira Dağı: Mekke'nin üç mil kuzeydoğusunda, bu günkü Tâif ve Riyad yolunun solunda, bir dağın adı olup bu dağdaki bir mağarada Peygamber efendimize ilk vahyin

gelmesi sebebiyle İslam tarihinde önemli bir yeri vardır. Hirâ Mağarası bugün dahi mevcûdiyetini korumakta olup hacca ve umreye gidenlerin ziyaret ettiği bir yerdir. "İslamiyet politeizmin tanrıları silip süpürmüş ama mabetlerine pek dokunmamış, onları İslamiyet için mübarek yerler saymış (Hacer-i esved, Zemzem kuyusu ve Hira dağı üzerine malumat, bkz. sh. 49-50) Kİ.s.151.

Hiroşima: Japonya'da bir kent ve il merkezi. **"**Hiroşima'ya atılan bomba insanlığın vicdanında 'crématoire' fırınlarından veya Auschwitz'in gaz odalarından daha az akisler uyandırıyor." Jur.I.s.202

Hisar Dergisi: 16 Mart 1950'den başlayarak Aralık 1980'e kadar çıkan aylık fikir sanat ve edebiyat dergisi. "Sonbahara. Kabaklı, Hisar dergisi için yazı istiyor, olur dedim belki başka dergilerde yazarım. Fevziye'nin selamları var, çocukların hürneti." Jur.II.s.158.

Hisar: Bkz. Hisar Dergisi. **"**Çoğu,Hisar'ın ahusu şefkat ve himayesinde yeşerdi.**"**Jur.II.s.187

Hissiyat Ruhiyatı: Fransız Flozof ve ruhbilimci Theodure Ribot (1839-1916)'in 1896 yılında yazdığı Psychologie des Sentiments isimli eseri. "Ribot 'yu çocukken tanımıştım. Hissiyat ruhuyatı ziyaret ettiğin ilk harikalar diyarı." Jur.I.s.185.

Histoire de la Philosophie İslamıque: Bkz. İslam Felsefesi Tarihi. **"**Henri Corbin, Histoire de la Philosophie İslamıque, "İslam Felsefesinin Tarihi" Paris 1964." IDG.s.45.

Historia Critica de la Literatura Espanola: İspanyol edebiyat tarihi eleştirisi. Jose Amador de Los Rios (1818-1878)'un 1861-1865 yılları arasında yazdığı eserinin adı. **"**Jose Amador de Los Rios`un Historia Critica de la Literatura Espanola`sı (1861-1865) ile Manuel Milay Fontanals`ın De la Poesia Heroico Popular Castellana`sı (1878) gibi." Kİ.s 423.

Historie du Développement Cultural et Scientifique de I'Humanité: İnsanlığın İlmi ve Kültürel Gelişmesi Tarihi. UNESCO tarafından 1969 yılında yayımlanan eser. **"**Historie du Développement Cultural et Scientifique de I'Humanité "İnsanlığın İlmi ve Kültürel Gelişmesi Tarihi" 1969, U.N.E.S.C.O)" IDG.s.37.

History of Civilisation in England: The History of Civilisation in England (İngiliz Medeniyeti Tarihi). İngiliz tarihçi yazar Thomas Buckle (1821-1862)'nin 1857 yılında yazdığı eseri. "İngiliz Buckle History of Civlisation in England (1857)`ında, iktisadi olayların tarihin akışı içindeki tayin edici etkisinden söz ederken, Marx ile Engels pek tanınmıyorlardı." KA.s.418.

History of Spanish Literature: İspanya Edebiyatı tarihi. İngiliz edebiyat araştırmacısı ve yazar James Fitzmaurice Kelly'un 1898 yılında yazdığı İspanya edebiyatı Tarihi. "George Tichnor (daha önce de zikrettik) ile History of Spanish Literature (1898) yazarı James Fitzmaurice Kelly." KA.s.424.

Hitit: Hitit'lere ait, Hitit'lerle ilgili. Hititlere ait olan şeyi belirtir. "Sonra bu değerler manzumesi bir anda silinmii, sen Hititsin, sen Sümersin denmiştir." SNK.s.164.

Hititçe: Hitit'lerin konuştuğu tarihî Hint-Avrupa ailesine mensup dil. "İki asırdan beri iki dünyada yetişen bilginlerin çalışmaları sayesinde, Fenik'çe, Asuri ve Bible'ce, Sümerce, Hititçe metinler de bir söküldü." IDG.s.92.

Hititler: Orta Anadolu'da MÖ XIX-XII. Asırlar arasında yaşamış ve büyük bir imparatorluk kurmuş olan halk. "Bir orta mektep tarih kitabında Sümerleri, Hititleri, hatta Etrüskleri bulamayınca afallıyor." UU.s.30.

Hitler: Adolf Hitler 1889-1945 Alman devlet adamı. "Marx'la Engels'in Kömünist Beyanname'si, Maurras'ın Monarşi Üzerine Anket'i, G.Sorel'in Şiddet Üzerine Düşenceler'i, Lenin'in Devlet ve İhtilal'i, Hitler'in Mein Kampf yahut Kavgam'ı.." UU.s.170.

Hitopadeşa:Yararlı öğretim anlamına gelir. Hindistan'da çocukların eğitiminde büyük yeri olan ahlakî hikaye,masal ve kıssalardan oluşan bir tür ahlâk kitabı. Eser, büyük ölçüde Pança-Tantra'dan ilham alınarak derlenmiştir. "1846'da İngiltere'ye geçen Müller "Şarki Hint Kumpanyası"nın teşvikiyle 1846'la 1875 arasında, altı ciltlik "Rig Veda"yı yayımlar, ayrıca "Hitopadesa"yı (1844) ve "Haberci Bulut"u (1847) da İngilizce'ye çevirir." BDE.s.68.

Ho Chi-Minh: Ya da Ho Şi Minh (1890-1969) Vietnam'lı devlet adamı.1945 yılının 2 Eylül'ünde Vietnamı'ın bağımsızlığını ilan etti ve cumhurbaşkanı oldu. "Tedhiş eylemcileri içinde çağdaş halk kahramanları var: Mao,Ho Chi-Minh, Che Guavera gibi." BFH.s.57.

Hobbes. Thomas Hobbes (1588-1679) İngiliz filozof. Hobbes 1642'de yazdığı De Cive (Yurttaşlık Üzerine) ve 1651'de yazdığı Leviathan eserleriyle ve geliştirdiği siyasi iktidar kuramıyla tanınmıştır. "Büyük modern devletlerin monarşik mutlakiyete doğru çetin yürüyüşünü izlerken Machiavelli'nin Hükümdar'ı Bodin'in Devlet'i , Hobbes'un Leviathan'ı Bousuet'nin Kitabı Mukaddes'den çıkarılan Siyaset'iyle karşılaşıyoruz önce; sonra tersine bir hareketin mutlak monarşiye karşı muzaffer bir tepkinin başlayış ve ilerleyişini gösteren kitaplar: Locke'un Sivil Hükümet Üzerine Deneme'si,

Montesquieu'nun Kanunların Ruhu, Rousseeau'nun Toplum sözleşmesi, Sieyés'in Üçüncü Sınıf Nedir'i.." UU.s.170

Hodbin: Bencil, egoist. "Yahud da marazi ve çok hodbin bir mülkiyet hırsı, yani kendisinden başkasına kaçmamam, biricik düşüncesiydi." Jur.I.s.391.

Hodbinlik: Hodbin olma durumu, yalnızca kendini ve kendi çıkarlarını düşünme, bencillik gösterme. **"**Hasbi düşünce, namussuzlukların en müraisi, hodbinliklerin en sefili." Mağ.s.251.

Hoffman:Ernst Theodor Wilhelm Hoffman (1776-1822) gerçeğin bütün tadını kesin çizgilerle veren fantastik hikayeleriyle ün yapmıştır.Hikayelerinde ürperti veren manzara ve olay tasvirlerinde bulunmuştur. Hoffman'ın dünyasına benzeyen suni ve hasta bir alemdeyiz." Kİ.s.227.

Hollanda: Batı Avrupa'da kuzey denizi kıyısında başkenti Aİ.Sterdam, resmi dili Hollandaca olan bir devlet. **"**Eski dünya Hollanda kumsallarında can veriyordu." IDG.s.158.

Homer: Bkz.Homeros. "Kayaya çaktılar Promete'yi, Homer'i karanlığa gömdüler, Tanrılara yaklaşan, Nemesis'in gazabına uğrar." BÜ.s.256

Homeromastiks: MÖ:IV.asırlar civarında yaşadığı sanılan Zoilos'un Homeros'un şiirlerindeki çelişki ve saçmalıkları ortaya koymak için yazdığı 9 kitaplık esere verilen adı. "Eserin adı Homeromastiks Homer'e Kötek lakabı olmuş Zoil'in." KA.s.386.

Homeros: İlyalı ve Odysseia destanlarını yazdığı sanılan Yunan'lı şair.MÖ IX. Asırda yaşadığı sanılmaktadır. "Homeros da Kal-u Bela'dan beri aşinası, üstelik zihni melekeleri bakımından ortanın altında olduğunu söylüyor." Kİ.s.308

Homerosoğlu: Azra Erhat'ın Yaşar Kemal'in "Demirciler Çarşısı Cinayeti" adlı eseri üzerine 1970 yılının Haziran ayında Cumhuriyet Gazetesi'ne yazdığı bir tenkitte Yaşar Kemal için övgü maksatlı kullandığı lakap. **"**Azra Erhat halis bir homerosoğlu diyor, ama destan yazmaz, romancıdır." KA.s.344.

Homo Ekonomikus: İktisadi insan anlamına gelen ve iktisadi analizde tamamen akıcı biçimde davranan bir varlık olarak kabul edilen özneyi belirtmek için kullanılan Latince kelime. Homo Economicus elindeki sınırlı imkanlarla en azami tatmini sağlamaya çalışır. İnsanı sadece menfaat ve çıkar açısından değerlendiren veya iktisadî üretim yapan bir araç olarak güren anlayış. "Kültür, Homo Ekonomikus'un kanlı fetihlerini gizlemeye yarayan bir şal." BÜ.s.173.

Homo Moralis. Ruhu olan, ahlâkı olan, genelene ve göreneklere başlı olan insan ya da bu özellikleri dikkate alarak eser vermeye çalışan yazar anlmında yatın kökenli bir kelime gurubu. "Zaferden zafere koşan homo faber karşısında, ne yapacağını şaşıran bir homo moralis, devle cüce." BDE.s.19.

Homo Sapiens: Homo cinsinin en yeni türünü adlandırmak için kullanılan Latince kelime. Bergson'a göre zekası sayesinde çevresine belli ölçüde uyum sağlamış ve böylece doğrudan etkilendiği uyarıdan bağımsız olarak düşünmek ve soyut bir biçimde akıl yürütebilmek imkanını elde etmiş olan insan**. "**Batı, homo-sapiens'in ülkesiyle, Rusya, bozkır barbarlarının." Mağ.s.106.

Homolog: Embriyolojik kökeni ve temel yapısı aynı olduğu halde fonksiyonları değişik organlar için kullanılan bir biyoloji terimi. "Yani romanın yapısı ile mübadelenin yapısı tıpatıp homologdur." KA.s.331

Honore de Balzac: Bkz.Balzac. **"**Klasik Fransızca, Amyot, Rebelais, Montaigne ile Cheteaubriand, Victor Hugo, Honore de Balzac arasında başlayıp biten Fransızca'dır..".**"** Kİ.s.53.

Horace Walpole: (1717-1797), Orford kontu ve ingiliz yazar. Horace Walpole ingilterede Gotik yenileşmenin ve İngiliz usulu bahçelerin öncüsü. "Henry Mackenzie'nin hissi hikayeleri, Horace Walpole'nun gotik romanı, Otrante Şatosu (1764), Beckword'un, Ann Radcliffe'in, Lewis'in kara romanları, okuyucunun heyecan ihtiyacını karşılar." KA.s.221.

Horasan: Güneşin yeri, Ddoğan güneşin yeri anlamında, İran'ın kuzeydoğusunda bir bölge. Horasan Amu-Derya (Ceyhun) güneyindeki ve Hindukuş'un kuzeyindeki memleketleri ihtiva etmekle birlikte, Siyasî bakımdan Mevereünnehr ve Sicistan'ı da hudutları içine alır. Bu artışın sırrını şöyle izah ediyor Taşer: "Milli şuur, Horasandan İzmit'e kadar her yerdeki Türk'ü, Ertuğruloğlunun açtığı mukaddes sancağın altına çekiyordu." Mağ.s.261.

Horatius. (MÖ.65-MÖ.8) Lâtin şairi azat edilmiş bir kölenin oğlu. Roma'da çğrenim gördükten sonra 20 yaşında Atina'ya felsefe tahsili için gitti. Romaya döndükten sonra vergilius ile tanışır. 38 yaşında zengin ve vatansever tabakada iyi bir okuyucu kitlesi bulur. İmparatorun sekreterlik teklifini reddeder. Horatius, bahtiyarların şairi, Juvenalis mustariplerin" BÜ.s.123.

Hosea (osea): Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygambarlarla ilgili kitaplarından birisi. Eser Kuzey krallığında vaizler

veren Hosea'nın kehanetlerini anlatır. “Kuzey krallığında vaizler veren Hosea'nın kehanetleri (İ.Ö.740-722).” IDG.s.128.

Hoşça: Hoşea.Samireye’nin düşüşünden (MÖ 722-721) önceki yıllarda İsrail Krallığı’da etkinlik gösteren kutsal kitap peygamberi. Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler,1.Samuel,2.Samuel,1.Krallar,2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya, Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki.” IDG.s.135-136.

Hotantorlar: Hotantor ya da Hoi-Hoiler güney ve güneybatı Afrika’da bir kavim. XVIII. Yüzyılda Bantular tarafından sürülen ya da kırılan Hotantolar hayvancılık ve toplayıcılıkla geçinirler. Dıştan evli ve baba yerli Klanlar biçiminde örgütlenmişlerdir. “Hotantorlar içinde büyüdüm.” Jur.I.s.128.

Hölderlin: Friedrich Hölderlin (1770-1843). Alman şairi.“Birçok yolcular cinnette karar kıldı: Neietzsche, Hölderlin.” BÜ.s.220.

Huart: Clement İmbaylt Huart (1854-1926). İran, Arap ve Türk terih ve edebiyatları üzerinda araştırmaları ile bilinen Fransız şarkiyatçı ve yazarı. "Ali Nihat Tarlan beyin Farsçadan çevirdiği söylenen ‘İran Edebiyatı Tarihi’de, Cemal Sezgin’in Huart’dan dilimize aktardığı ‘Arap Edebiyatı’ da Cumhuriyet devrinin anılmaya lâyık hayırlı birer teşebbüsüdür.” Kİ.s.300.

Hubeyş ibn Hasan: Abbasi dönemi Arap mütercimlerinden. 765 yılında kurulan Dar-ül Hikme’de IX asın asırda Yunanca eserlerin Arapçaya tercümesinde önemli bir katkı sağlamış olan Arap mütercimi. “Oğlu İshak ibn Huneyn’le (ölümü 910)yeğeni Hubeyş ibn Hasan’ı da zikretmeliyiz.” IDG.s.222.

Huck: Amerikan hikâye, roman, otobiyografi ve seyahat yazarı Mark Twain (1835-1910)’in 1884’te yazdığı Huckleberry Finn romanının kahramanı. “Tom ile Huck ise Mark Twain’in çocukluk hatıralarına bağlıdır.” Kİ.s.319.

Huckleberry Finn: Amerikan hikâye, roman, otobiyografi ve seyahat yazarı Mark Twain (1835-1910)’in 1884 yılında yazdığı eserinin adı. “ ‘Mark Twain’in Huckleberry Finn’ise idrakimin bugün kü nufuz edemedigi bir dünya.” Kİ.s.312.

Huet: (1630-1721) 1670 yılında yazdığı Romanların Menşei Hakkında Mektup isimli eseriyle bilinen XVII. asırda yaşamış tenkitçi yazar ve Avranches piskoposu.” “Piskopos Huet onyedinci asırda şöyle demiş: ‘Roman, okuyucu eğlensinve bilgisini arttırsındiye sanatkârane bir tarzda kaleme alınan sevdâ serüvenleridir, aylak efendilerin boş vakit geçirmesine yarar.” KA.s.132.

Hugo: Bkz.Victor Hugo**. "**Sonra Hugo: Asırların Efsanesi, Hernani, Marion Delorme. Yarım kalmış bir Kıral Eğleniyor." Mağ.s.281.

Humboldt: Wilhelm Humboldt (1767-1835) Alman dilbilimci ve siyaset adamı. Dil edebiyat ve antropoloji üzerine çalışmalarda bulunmuştur. "Barth (1922) kültür ismini maddi veya teknolojik unsur anlamına kullanılan son yazardır. Bu kullanışıyla Humboldt`un kültür anlayışını destekler." Kİ.s.27.

Hume: David Huma (1711-1776) İskoçyalı filozof, terihçi ve iktisatçı. "Ne var ki terakki felsefenin gerçek mimari on sekizinci asır: Fontenelle, Turgot, Hume, Condercet, Herder, Diderot."Mağ.s.187.

Humeyni: Ayetullah Humeynî (1902-1989). İran dini ve siyasi lideri. "Humeyni'nin beyanatları varken Fehmi Ffendiyi kim okur?" Kİ.s.280.

Humiliation: Küçük düşme alçalma, utanç, küçük düşürme alçaltma. "Yılları çeşitli 'humiliation' lar içinde geçen, kucağında yaşadığı cemiyette hep yabancı muamelesi gören, bazen Türk, bazen şehirli, bazen insan olduğu için envaı hakarete uğrayan göçmen çocuğu bir yere tutunmak, bir komütüneye girmek ihtiyacındaydı."Jur.I.s.77.

Humour: Fransızca'da nükte mizah karşılığı bir terim. "Humour gündelik hayatın âdiliklerine karşı, bu hassas nizamın bir çeşit zırhı. Kİ.s.375.

Humphry Clinker: "Tobias Smollet (1721-1771), Roderick Random (1748), Peregrine Pickle'in Maceraları (1751) ve en değerlisi Humphry Clinker (1771) olan hikâyelerinde pikaresk bir hava içinde komik ve satirik romanı geliştirmiş." KA.s.220.

Hun medeniyeti: Tarihi MÖ.XIII. asra kadar gittiği tahmin edilen; ancak MÖ.IV. asıra ait yazılı belgeleri bulunan, Asya'da Orhun ve Selenga ırmağı boylarında Ötüken merkezli; batı'da ise IV ve V. Asırda kurdukları devlet ve medeniyet. "İntelijansya Türk-İslam medeniyeti yoktur. Hun medeniyeti, Tatar medeniyeti vardır, ecdadımızdır diyor ve Osmanlı'yı tarihten kazımak istiyor." SNK.s.293.

Hun: Orta Asya'da ve Doğu Avrupa'da devlet kuran ve tarihi MÖ. IV. asra kadar giden Türk soyu. "Kendine yeni cedler arayan kibar intelijansiyamız, elbette ki Yunan'ı Moğol veye Hun'a tercih edecekti." UU.s.14.

Huneyn Bin İshak: (809-873). Meşhur Arap mütercimi. Abasiler dönemi Dar-ül Hikme müdürlerinden olan ve Hristiyan Arap bir âileden gelen Hüneyn Bin İshak'ın Yunanca eserlerin Arapça ve Siryani'ce tercümesine önemli bir katkı sağlamıştır. "Onun yerine; talebesi olan Huneyn ibn İshak geçecektir (809-873)" IDG.s.222.

Huntington: Ellsworth Huntington (1876-1947). Amerikalı kâşif ve coğrafyacı. Orta ve Batı Asya milletlerinin geri kalışını bu bölgedeki kuraklığa bağladı ve tarihsel evrimi iklim değişiklikleriyle açıklayan genel bir görüş ortaya attı. "İnsan toplumların kaderini coğrafya ile açıklamak arzusu Hipokrat'dan Huntington'a kadar uzanır." SNK.s.137.

Hurramiye: Ebu Müslim'in (753-754)'de idam edilmesinden sonra Horosan'da ortaya çıkan, mensuplarınca her hoş olan şeyin mübah sayılan bir mezhep. "Müslüman müelliflere göre, dağlara çekilen Mezdek'ler çeşitli mezhepler kurdular.Mesela Hurramiye, Bâtınilik, İslamiye gibi." Mağ.s.215.

Hurufilik: Hurûf, harf'in çoğuludur. Harf, Arapça'da alfabeyi teşkil eden işaretlerin her biridir. Söz manasına gelir. Hurûfî, Arapça sıfat olup, İlm-i hurûf ile ilgili olarak harflerin sırlarına dair itikat ve düşünceye inanan kişi demektir. Hurufilik inançlarının temeli ilm-i huruf'un hurâfe fikirleri üzerine kurulan bir fırkadır. Çok eskilere dayanan bir mazisi olmasına rağmen, Hurufilik denince, İran'da Esterâbâd Kadiu'l-Kudâtı'nın oğlu olàn Fazlullâh el-Hurûfi (740-796/1340 1394)'nin XlV. asrın sonlarında kurup bir sistem halinde geliştirdiği fırka anlaşılır**. "**UNESCO.. Bu garip harflerin esrarını çözebilmek için ne, kabalizme başvurmak yeter ne hurufilikten anlamak."Kİ.s.331

Hüseyin Cahit: Hüseyin Câhit Yalçın (1874-1957). Servet-i Fünûn dönemi ve sonrası yazarlarından. Servet- Fünûn döneminde hikaye ve romancı olarak tanınmıştı ancak sonraları siyasî yazarlığı tercih etmiştir. "Servet- Fünûn dönemi Huseyin Cahit Pareto'yu: Abdullah Cevdet Gustave le Bon'u getirir. Hüseyin Cahit Pareto'yu." SNK.s.28.

Huxley: Bkz. Aldous Huxley "Huxley de kurduğu mezhebin adını Paulus'un bu hatırasından esinlenerek uydurmuş olmalı: agnosto theo, agnostisizm." Kİ.s.199.

Huzur Evi: Bkz. Santiniketan. "Kapısında şu cümleler okunuyordu Huzur Evi'nin: 'Burada hiçbir puta tapılmaz, her inanca saygı gösterilir." BDE.s.279.

Huzur: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın 1949yılında yazdığı ve Türkiye'de yaşanan medeniyet değişimini konu edindiği romanının adı. "İnce Memet'in haydudu Batı'yı seçmiş, Huzur'un kişileri ise Batı ile Osmanlı arasında bir tereddüdün romanını yaşamışlardır."KA.s.341.

Hükümdar: Niccola Machiavelli (1469-1527)'nin 1513'te yazmasına rağmen ölümünden sonra, 1532 yılında, yayımlanan siyasi inceleme kitabıdır. "Machiavelli Roma tarihinden bilhassa Tacite'den öğrendiklerini, 'Hükümdar'da tekrar eder." SNK.s.149.

Hülagü: (1217-1265) Bağdat'ı işgali sırasında binlerce eseri yakan ve ortalığı kan gölüne döndürdüğü için Kara Hülâgü diye anılan Moğol hükümdarı ve İran'da Moğol İlhanlı hanedanının banisi. "Tarih bir medeyeneti en küçük vicdan azabı, en küçük bir utanç duymadan sadizmlerine kuban eden bu gorillere Hülagü'nun kazıkladığı lanetler mağarasında bile yer vermekte tereddüt edecektir. Jur1.s.181.

Hümanist: Hümanizmi benimseyen kişi. "Marksizmden egzistansiyalizme kadar Avrupa'nın tüm düşünce akımları hümanist." KA.s.85.

Hümanitarizm: İnsancıl duygu ve davranışlar. **"**Onlara göre, hümanitarizm tabiata aykırıdır, çünkü gelişmenin şartı rekabettir, organizmalar arasındaki sonsuz rekabet" KA.s.102.

Hümanizm: Papazlar tarafından değiştirilen Hristiyanlığın ortaçağda temsilcisi durumunda olan kilisenin halka zulüm ve baskısına karşı tepki olarak doğan Yunan ve Latin kültürü ve insanlık anlayışını benimseyip, onları kendilerine örnek alan, bu çerçeve içerisinde insana değer verilmesini esas kabul eden düşünce sistemi. " Hümanizm, çağdaş laisizmin ilk şekli." BFH.s.11.

Hümayunname: Kelile ve Dinme'nin XVI. asırda Türkçeye çevirisinin adı. Eser Ali Vasi Celebi tarafından, Hüseyin Vaiz Kâşifî'nin Envâr-ı Süheylî adlı eseri esas alınarak tercüme edilmiş ve Kanunî Sulatan Süleyman'a sunulmuştur. "Edirneli Ali Celebi Huseyin bin Ali Vaiz'in tercümesi üzerinde yirmi yil uğraşmış ve "Hümayunname"yi Kanunu Sultan Süleyman'a ithaf etmis." Kİ.s.310.

Hürmüz: Hürmüz ya da Ahuramazda. Zerdüştlerin hayır tanrısı." Köprülüyü dinleyelim: Hürmüz'le Ehrimen'in ebedî mücadelesi, nihayet Ehrimen'in çözülmez zincirlerle bağlanarak son menfasına gönderilmesiyle nurun zulmete, hayrın şerre galebesiyle bitmiştir."BÜ.s.146.

Hürriyet Kasidesi: Namık Kemâl tarafından yazılan Tanzimat döneminin en meşhur şiirlerinden biri. Eserin gerçek adı: Besâlet-i Osmâniye ve Hamiyet-i İnsaniye'dir. "Namık Kemâl'in hayatından Magosa'yı çıkarın, "Hürriyet Kasidesi" sönükleşiverir." Jur.I.s.365-366.

Hürriyet ve İtilaf: İkinci Meşrûtiyet devrinde kurulmuş partilerden biri. Türk siyasî tarihinin ilk muhalefet partisi olarak bilinir. 21 Kasım 1991'de İstanbul,

Şehzâdebaşı'nda kuruldu. Amasya mebusu İsmâil Hakkı Paşa, Sivas mebusu Dr. Dagavaryan, Tokat mebusu Mustafa Sabri Efendi, Hama mebusu Abdülhamîd Zehrâvî, Piriştine mebusu Hasan Bey, Sinop mebûsu Dr.Rızâ Nur Bey, Ayân meclisi âzâları Damat Ferit ve Müşir Fuâd Paşalar, Emekli Ferik Süleymân Paşa, emekli Miralay Sâdık Bey, gazeteci Tâhir Hayreddîn Bey tarafından kurulan fırkanın ilk reisi Dâmâd Ferîd Paşadır. "Bilhassa İstanbul da, Avrupa düşünceleriyle beslenmiş ve çok defa komitenin gadrine uğramış hatırı sayılır Türk aydınları vardı. Bunlar gittikçe sesini yükselten ciddi bir muhalefet oluşturdular: Hürriyet ve İtilaf." BFH.s.151.

Hürriyet Yayınları: Ocak 1972 yılında İstanbulda kurulan neşriyat kurumu. "Hürrüiyet Yayınları'nın Namık Kemal'i tanıtmak teşebbüsünü takdirle karşılarız." UU.s.310.

Hürriyet, John Stuart Mill Hürriyeti Nasıl Anlıyor: Rıza Tevfik'in Ulum-u İktisadiye Mecmuasının11. cildinin I. ve II. sayısında yayımlanan makalesinin başlığı. **"**Ulum-u İktisadiye Mecmuasında şöyle bir makaleye rastlıyoruz: 'Hürriyet, John Stuart Mill hürriyeti nasıl anlıyor?' (cilt 11, sayı 1, ss. 19-39 ve sayı 2, ss. 190-237)." Kİ.s.210.

Hüseyin Cahit: Hüseyin Cahit Yalçın (1875-1957). Hikâye, roman yazarı ve mütercim. Edebiyat-ı Cedide akımının önde gelen isimlerinden biri.. "Hüseyin Câhit'le tartışmalarında Ali Kemâl'i çok daha dürüst çok daha tarihe hürmetkâr, çok daha bizden bulmuşumdur." BÜ.s.164.

Hüseyin Dâniş: Hüseyin Daniş Pedram (1870-1942) İsfehan'dan gelerek İstanbul'a yerleşen Türk yazar. "Hüseyin Daniş samimi bir Zerdüştpereşttir. Mirzanin İran-kadimmuhabbeti bir kaçış değil, kendi kendine dönüş." BÜ.s.147.

Hüseyin Kadri: Hüseyin Kâzım Kadri (1870-1934).Türk bilim ve siyaset adamı. Beyrut'ta bulunduğu sırada hazırlamaya başladığı Büyük Türk Lügatı'ında Türkçe, Arapça, Farsça kelimelerle Türkçe'nin Uygur, Çağatay, Azerî,Yakut, Çuvaş, Altay ve Kırgız şivelerine lehçe ve şivelerine âit sözlerini şahit ve örneklerle vermiştir "Bir Hüseyin Kadri, bir Şemsettin Sami, günümüzde bir Mehmet Doğan… Lügat yapmak Akademinin vazifesi olduğu halde Akademinin dışında kalmış dışında gelişmiş." Kİ.s.289-290

Hüseyin Nasır: Seyyid Hüseyin Nâsır (1933-….) İranlı bilim tarihi ve İslamiyat profesörü. "Hüseyin Nasır'ın eserini görememiştim. Harvard Üniversitesinde doktora

tezi olarak kabul edilen 'İslam'da Kozmolojik Doktrinler' adlı kitap konuya büyük bir yer ayırmıştı." IDG.s.49.

Hüseyin Rahmi: Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944) Pörüler tarz hikaye, roman ve oyun yazarı. Hüseyin Rahmi, 54 eseriyle edebiyatımızda önemli bir simadır. "Orhan Veli'de öyle. Onun da sevilen şiirleri alışlanlar ve Hüseyin Rahmi nesrinden bir arpa boyu ileri gitmeyen en güdük zekâlıların kolayca içine girebildikleri." Jur.I.s.138.

Hüsrev Anuşirvan:[1] (531-579). Sasani Pers kralı. Anuşirvan (Nuşirevan) lakabıdır. Diğer yandan İran devletinin güneyinde, Gonde Şahpur'da, Sasani hükümdarı Husrev Anuş Revan (521-579)hocalarının çocuğu suriyeti olan bir mektep açtırır. IDG.s.221.

Hüsrev ile Şiirin: Fars ve Türk edebiyatlarında Sasanî hükümdarı Hüsrev ile Ermeni melikesi Şiirin'in efsanevi aşklarını konu alan mesnevi türü. "Daha sonra yazar, romandan önce klasik Osmanlı yazınında anlatan türü, Farsçadan kaynaklanan mesnevilerle kendini gösterir; bunlardan en çok bilinenler Leyla ile Mecnun, Yusuf ile Süheyla Hüsrev ile Şiirin dir."Kİ.s.248.

Hyde Parc:Londra'da Şehrin batı bölümünde 146 hektarlıkbir alanı kapsayan park. "Hyde Parc'da bir bahar sabahı." Jur.I.s.130.

Hydpark: Bkz. Hyde Parc. **"**Milton'un Hydparkta eteğinin feşafeşine aşık olduğu kadın gibi." SNK.s.300.

Hypersensibilite: Aşırı duyarlık anlamına gelen Fransızca bir kelime. "Hypersensibilite (aşırı duygusallık) yaşla geçiyor." SNK.s.401.

Hypolite[2] **Taine**: Hyppolyte Adolphe Taine (1828-1893). Fransız filozof ve tarihçi. "İlk yazı Hypolite Taine'in : Çocuklarda ve İnsanlarda Dil." BÜ.s.104.

Ilan Kovadigal: Tamul romanesk edebiyatının önemli manzum romanlarından biri olan Silappatigaram'ın yazarı. "Canist bir keşiş olduğu söylenen şair Kola kralınınikinci oğlu, adı:Ilan Kovadigal." BDE.s.289.

Institutios. Romalı siyaset adamı ve yazar Flavius Mağnus Aurelius Cassiodore (490-580)'un dini ve dindışı konuları bir araya getirdiği ortaçağ kültürü ile alakalı dereleme kitabı eserin tam adı: İnstitutiones divinarum et saecularium litterarum (Tanrısal ve Din Dışı Edebiyat Kuramları)dır. "Ayakta durmak isteyen batı kültürü, altıncı yüzyılda yeni bir derleme hazırlar . Cassiodore'un Institutios'u."KA.s.392

---

[1] IDG. ismli eserde Husrev Anuş Revan olarak zikredilen isim kaynaklarda Hüsrev Anuşirvanolarak geçmektedir. İsimden başka Hüsrev Anuşirvan'nın doğum tarihi CM. tarafından 521olarak verildiği halde kaynaklar531 olarak vermektedir.

[2] Kelimenin yazımı kaynaklarda Hyppolyte şeklindedir.

Irak: Türkiye'nin güneyinde bir Ortadoğu ve arap ülkesi. "Kültürün beşiği ve modeli başta Irak olmak üzere Doğu'dur." Kİ.s.158.

Isparta Devleti: İlk çağda Yunan Şehir devleti. Isparta'da devletin çıkarlarına aykırı veya kendi çıkarları için konuşmağa yeltenenler cehenneme yollanmış." BFH.s.25.

Isparta: MÖ. 546'da baris tarafından kurulduğu sanılan, bugün Akdeniz Bölgesinin Antalya Bölümü'nün iç kesimlerinde, göller yöresinde yer alan şehir. "Eflâtun, kargaşalıktan kurtulmanın çaresi, Yunanistan'ın arkaik müesseselerine dönmek, diyormuş, canlı bir örneği de varmış filozofun: Isparta." Jur.I.s.385.

Itri: (? - 1712) yaklaşık 1630 ile 1640 yılları arasında doğduğu sanılmaktadır. Asıl adı Mustafa'dır. Itrî, şiirlerinde kullandığı mahlastır. Buhurîzade Mustafa Efendi diyede anılmıştır. Itrî, Şeyhülİslam Esad Efendi'nin belirttiğine göre, bini aşkın beste yapmış olan çok verimli bir bestecidir. Bunların büyük bir çoğunluğu unutulmuş ya da kaybolmuştur; bugün ancak kırk dolayında eseri bilinmektedir. "İslamiyet Süleymaniye'de kubbe, Itri'de nağme,Baki'de şiir." Mağ.s.228

İbâhiyum: Mübah kılmak, bir şeyin mübah ve meşru olduğunu kabul ve ilan etmek" anlamlarına gelen "ibâha" görüşünde olanlar. Asılsız te'villerle, İslâm dininin koymuş olduğu yasakların bütününü veya bazılarını helâl sayan, farzları ortadan kaldıran; nefsin hoşlanıp zevk aldığı her şeyi mübah ve meşru gören sapık ve batıl mezhep, anlayış İbâhilik, müstakil bir mezhep olmaktan ziyade, çeşitli bid'at mezheplerinde görülen ve genellikle İslâm öncesi kültür kaynaklarından beslenen bozguncu ve sapık bir anlayış niteliğindedir. Bu nedenle, İbahiyeyi, Mu'tezile, Şia, Havaric ve Ehl-i Sünnet gibi müstakil bir mezhep olarak değil de, bir takım yıkıcı ve bozguncu maksatlara ulaşmak üzere çeşitli sapık mezhepler tarafından kullanılan bir anlayış ve görüşdür. "Avrupa İbahiyum mesleğine pek yatkın." Mağ.s.218.

İber:Güney Avrupa'nın akdenizdeki üç büyük adasının en batısındaki ve en büyüğünün adı. İber yarımadasında İspanya, Portekiz,Andorra devletleri ve Cebeli Tarık bulunmaktadır. "Yunan dünyası Latin dünyasından ayrılıyor; Afrikalı, İber veya Galyalı barbarlar üzerindeki ağabeylik hakkından vaz geçmek istiyordu." IDG.s.88.

İblis. Şeytanın özel ismi. Bir çok ismi bulunan şeytanının isimlerinden biri. Şeytan; cinnilerden ve insanlardan şerli yaratıkları nitelemek için kullanılan bir cins isimdir. Hz. Adem (a.s)'in cennetten çıkmasına sebep olan, Kur'an'da anlatılan şeytanın birçok isimleri vardır. Meselâ; el-Adüvv, Aduvullah, Azazil ve İblis bunlardandır. "Adem, İblis'e boyun eğmedi ama çağımızın insanları secde etti."BFH.s.4.

İbn Abidin: (1784-1836). Osmanlı din âlimi. Şam'da yetişen Osmanlı fıkıh âlimlerinin en meşhurlarındandır. "Düşüncelerini savunurken rastgele bir devlat adamının tanıyamayacağı bir çok fakihlerden de iktibas yapar: Mavak, İbn Abidin, Taftazani, İbn Kayyim el Cevziyye, ibn Âkil ve el Harafî gibi." UU.s.49.

İbn Arabi: Bkz. Muhiddin İbn Arabî. "Suhraverdi ve İbn Arabi gibi Işrakiyun ve Sufiyun böyle yapmışlardı." IDG.s.75.

İbn Bâce: İbn-i Bâcce (?-1138) doğum tarihi muhtelif.On ikinci yüzyıldaEndülüs'te yetişen felsefeci ve mûsikî üstâdı ve bilim adamı.İbn-i Bacce; tıb, felsefe, tabiat ilimleri, matematik, lügat, şiir ve mûsikî alanında söz sâhibiydi. "Nitekim, 'Şarkda İbnSina garbda vezir İbn Bâce ile Kadı Rüşd gibi şeyh ve reis-i hükema ve müellif İbn Haldunile muasırı bulunan vezir İbn-el Hatib ve Devlet-i Âliye'de Kemalpaşazade ve İdris Bitlisi ve Ebussuud gibi nice büyük âlimler, devletin 'müşirve müsteşarı' olarak reyleriyle sultanları aydınlatmış, hükümet idaresinde onlara yardımcı olmuşlardır."UU.s.162.

İbn El Mukaffa: (723-759). Aslen İranlı olan Arap nasir ve müterci. Abbsî devletinin çeşitli kademelerine katiplik vazifesi yapan İbn El Mukaffa, genç yaşta ölmesine rağmen birçok telif ve tercüme eser bırakmıştır. En önemli eseri de Pança-Tantra'nın Pehlevi dilinden Arapçaya tercümesi olan Kelile ve Dimne'dir. "İbn El Mukaffa tercümesi yeniden tercüme edilmiş Farsça'ya. 12. yüzyılda yapılan bu tercüme Nasrullah'ın eseri." BDE.s.234.

İbn el-Kifti: (1172-1248) Malik El Aziz'in veziri, tarih ve edebiyat araştırmacısı. 1326 yılında Kahire'de basılan Kitab-ı Tarih el Hükemâ ismli eseri 414 hakim ve filozofun hal tercümelerini ihtiva etmektedir. "İbn el-Kifti'ye göre, İhvan-ı Safa, Mutezile mektebine mensuptur." IDG.s.50.

İbn Haldun, XVI. Asir Arap Sosyoloğu: Polonyalı Sosyal Darwinci, mataryalist sosyolog ve hukukçu.Ludwig Gumplovicz (1838-1909)'in 1899 yılında Polonya felsefe dergisinde yayımladığı makalesinin başlığı. "Inceleme Gumplovich`indir ve yazi su basligi tasir:"İbn Haldun, XVI. Asir Arap Sosyoloğu' Gumplovich yıllardır mudafaasını yaptığı görüşle Ibn Haldun`un fikirleri arasında büyük bir yakınlık görün.".IDG.s.226-227.

İbn Hişam: (1309-1360) On dördüncü yüzyılda yetişmiş büyük fıkıh âlimi ve dilcilerden "Hazret-i Muhammed'in hayat hikâyesini, genel bir biyografya şeklinde insanlık tarihine mal eden ilk Arap tarihçisi İbn İshak'ın yazdıkları, İbn Hişam'ın eseri aracılığıyla zamanımıza ulaştığı şekliyle, bu bölümde bulduğumuz ilk metin.".Kİ.s.153.

İbn İshak: (Medine704- Bağdat 768).Miladî sekizinci yüzyılda yetişen İslâm târihçisi. Meşhur siyer âlimi ve muhaddis. "Hazret-i Muhammed'in hayat hikâyesini, genel bir biyografya şeklinde insanlık tarihine mal eden ilk Arap tarihçisi İbn İshak'ın yazdıkları, İbn Hişam'ın eseri aracılığıyla zamanımıza ulaştığı şekliyle, bu bölümde bulduğumuz ilk metin." Kİ.s.153.

İbn Kayyim el Cevziyye: (1292-1350) İbn-i Teymiyye'nin yetiştirdiği din adamlarından. O da hocası gibi Ehl-i Sünnet akidesine ters fikirleriyle tanındı. "Düşüncelerini savunurken rastgele bir devlat adamının tanıyamayacağı bir çok fakihlerden de iktibas yapar: Mavak, İbn Abidin, Taftazani, İbn Kayyim el Cevziyye, ibn Âkil ve el Harafî gibi." UU.s.49.

İbn Maseveyh[1]: Ebu Zekeriya Yuhanna (?-857). Harun Reşit zamanının ünlü Hristiyan Arap hekimi. İsmi Rönesans'ın tıp kaynaklarında "İoannes Damaskenos" olarak geçen ünlü hekim. . "İran'lı Nevbaht ile Yahudi Maş'allah, Bağdat medresesinin sorumluluklarını İbn Masuyeh ile paylaşırlar."IDG.s.223.

İbn Miskevey: (?-1030) Onuncu ve on birinci asırlarda yetişen tarihçi ve felsefeci. İhvân-üs-Safâ'nın tenkidini yapması önemli bir yönünü oluşturur. "El-Biruni 'asâr-ı bâkiye'sinde insanları hakika-ı tahrife sürükleyen sebepleri teşrih ederken hayatın piskolojik bir nazariyesini' kurmamış mıdır? İbn Miskevey, kılı kırka yaran bir müşahit değil mi?" Kİ.s.89.

İbn Mukaffa: Bkz. İbn El Mukaffa. "Bu alanda en büyük mütercim, zerdüşt dininden İslamiyete geçen İbn Mukaffa'dır." IDG.s.223.

İbn Rüşt: (1120[2]-1198) On üçüncü yüzyılda Endülüs'te yetişen meşhur İslam filozofu, doktor, astronomi bilgini ve matematikçi. "Bununla beraber amaçları ne İbn Rüşd'ünki ile aynıdır ne de Akinalı Toma'nınkiyle." IDG.s.56.

---

[1] İbn Maseveyh, metinde İbn Masuyeh olarak zikredilmiştir.
[2] 1126 olarak da veren kaynaklar da vardır.

İbn Seb'în[1]: ibn Dara'da denir. (1217-1269/1270[2]). Peygamberliğin çalışma yoluyka kazanılan bir rütbe olduğuna inanarak Hira dağında vahiy bekleyen Arap feylosofu. Mursiya civarındaki Rokat'da dünyaya gelen ve Bani Sab'ın adı ile meşhur olan bir aileye mensup olan feylosofa, Arapçada yetmiş manasındaki Seb'in denilmesinin sebebi 1247 senesinde Sab'iyyûn denilen felsefi mesleğe mensup 70 kişi ile doğuya doğru seyahate çıkarak Mekke'ye yerleşmesidir. "İbn Sab'in (ölümü 1270) Felsefi düşünce ile imanı tecrübenin (sprituel) terkibini yapan İslam Yeni-eflatuncuları , açıktan açığa Hermes'e dayanan bir isnad silsilesi kuralar. Mesela Sühreverdi (1191), İbn Seb'in (ölümü1270)." IDG.s.207.

İbn Sina: (980-1037) İslâm âleminde yetişen meşhur felsefeci ve tıp âlimi. İsmi, Huseyn bin Abdullah bin Hüseyin bin Ali bin Sînâ el-Belhî, künyesi Ebü'l-Ali'dir. İbn-i Sînâ diye meşhur oldu. Batı dünyâsında Avicenne adıyla tanındı. "İbn sina'nın Metafiziği Üzerine İnceleme:Saliba'nın kitabı şu ismi taşıyor:'İbn Sina'nın Metafiziği üzerine inceleme'." Kİ.s.187.

İbn Teymiye: 1263-1328 Takıyyuddin Ebu'l-Abbas b. Abdilhalim b. Teymiyye (661/1263) yılında Harran'da ilim ehli bir ailede doğmuş Ehl-i Sünnet mezheblerinden birisi olan Hanbeli Mezhebi âlimlerinden ileri gelen İslâm bilginlerinden birisidir. İbn Teymiye 'Hicretin dördüncü asırı sonlarında kaleme alınmıştır, diyor, amacı, Fatımî hânedanına bir devlet doktrini sunmak için şeriatı, felsefeyi, şiiliği uzlaştırmaktır."IDG.s.45.

İbn Tufeyl: (1106-1185) On ikinci yüzyılda yetişen astronomi, felsefe ve tıp âlimi. Özellikle asronomi alanında zamanının oteritesi olarak kabul edilmiştir. "İbn Tufeyl'in bu felsefi hikâyesi Halide Edip'ten beri nice tecessüsü alevlendirmiştir ama 'Hay İbn Yakzan'ı ilk yazanın İbni Sina olduğu pek bilinmez." Kİ.s.182.

İbn'ül Emin Mahmut Kemal Bey: Bkz. İbn'ül Emin Mhmut Kemâl İnan. "Bir İbn'ül Emin Mahmut Kemal Bey'in irfanından da mahrumdurlar." Kİ.s.275.

---

[1] Metinde İbn Sab'in olarak geçmektedir.
[2] İbn Seb'in'in ölüm yılı MEB. İslam Ansiklopedisi'nde 1269 olarak verilmektedir. Meydan Larousse ise bir tarih vermekten kaçnarak 1270'e doğru şeklinde ifade eder.

İbn-el Hatib: İbn'ül Hatib Zu'l-Vizaratey Lisanüddîn Ebû Abdullah Muhammet bin Abdullah bin Said bin Ali bin Ahmed El Salmanî. (1313-1375)[1]. Endülüs'ün ünlü devlet adamı, tarihsi, edebiyatçısı ve de şairi. Yaklaşık 60 adet eserinin ancak üçte biri muhafaza edilebilmiş. **"**Nitekim, 'Şarkda İbn Sina garbda vezir İbn Bâce ile Kadı Rüşd gibi şeyh ve reis-i hükema ve müellif İbn Haldunile muasırı bulunan vezir İbn-el Hatib ve Devlet-i Âliye'de Kemalpaşazade ve İdris Bitlisi ve Ebussuud gibi nice büyük âlimler, devletin 'müşirve müsteşarı' olarak reyleriyle sultanları aydınlatmış, hükümet idaresinde onlara yardımcı olmuşlardır." UU.s162.

İbni Batuta Seyahatnamesi: Tuhfet-ün-Nüzzâr fî Garâib-il-Eİ.Sâl ve Acâib-il-Esfâr İbn-i Battuta (1303-1368)'nın ömrünün büyük bir bülümünü geçerdiği seyahatlardan sonra Fas Merînî Sultânı Ebû İnan'ın arzusu üzerine kâtib İbn-i Cüzey'e anlattığı ve İbn-i Cüzey, bâzı târihî eksiklikleri de ilâve ederek, eseri 1355 senesinde tamamladığı eseri. "Tercüme Odasındayken İbni Batuta Seyahatnamesi'ni çevirir Türkçeye." Kİ.s.269.

İbn-i Haldun: (Tunus 1332-Kahire1406) Büyük İslâm târihçisi, kırâat ve fıkıh âlimi, devlet adamı, sosyolog ve Mukaddime yazarı.İsmi, Abdurrahmân bin Muhammed Hadramî, künyesi Ebû Zeyd, lakabı Veliyyüddîn'dir. Aslen Yemen'in Hadramut şehrinden olduğu için Hadramî, âilesi Tunus'a hicret etmeden önce Endülüs'ün İşbiliyye şehrinde oturduklarından İşbilî isimleriyle de anıldı. "İbn-i Haldun akıl, Vico seziş. İkisi de zirvedir." BÜ.s.230.

İbn-i Hallikan: (1211-1282). İbn-Hılligân'da denir. On üçüncü asırda yetişen Şâfiî mezhebi fıkıh ve târih âlimi. "İbn-i Hallıkan, İslamın Plutarque (onüçüncü asrın ortasında)Vefayat-ül Ayan birçok yazarın hal tercümesini intiva eder." KA.s.394.

İbnülemin Mahmud Kemal İnal: 1870-1957 Son devrin meşhur târihçilerinden. Adı Mahmûd Kemâl'dir ama kullandığı İbnülemîn mahlas ismi ile tanınır. Târih, biyoloji ve monografi alanlarında eserler yazdı. "İbnülemin Mahmud Kemal İnal Osmanlı Döneminde Son Sadrazamlar, 2193 sayfa, 3 cilt, İstanbul Maarif Matbaası, 1940, s. 762-763." Mağ.s.147.

İbrahim Peygamber: Kur'ân-ı kerîm'de ismi bildirilen peygamberlerden, ülülazm adı verilen altı peygamberden biri olup, Keldânî kavmine gönderilmiştir. Peygamber efendimiz Muhammed aleyhisselâmdan sonra peygamberlerin ve insanların en üstünüdür. Allahü teâlâ ona Halîlim (dostum) buyurduğu için Halîlullah veya

[1] MEB. İslam Ansiklopedisi'nde İbn El Hatib'in ölümü için 1374 tarihi verilmektedir.

Halîlürrahmân olarak bilinir. İbrahim Peygamber gibi, kucağına fırlattıkları ateş denizini, hem kendileri hem de gelecek nesiller için, bir gül bahçesine çevirebilenler pek nadir.” Jur.I.s.365.

İbrahim:Bkz. İbrahim Peygamber. “Kur’an’ın bir çok âyetlerinde, İbrahim’in, Yusuf’un, İsa’nın, Sokrat’ın, Fisagor’un birçok sözlerinde bu mertebeye imalâr vardır.” IDG.s.43

İbraniler: İsraillilerin ataları Ürdün'ün ötelerinden kabile şeklinde kenanilerin olduğu yere isadan önce 2.bin yılın sonlarında gelmeye başlamışlardır. ″Onlar da ibraniler gibi tabiatın mucizelerinde Allah’ın yetlerini veya zat-ı uluviyetin nişane-i celalini keşfetmeğe çalışmışlardır.” IDG.s.76.

İbret Gazetesi: Aleksan Sarrayfan Efendi’nin İstanbulda 1870-1873 yılları arasında çıkardığı günlük gazete. Gazete kapatıldıktan sonra İbretnama-ialem adıyla haftalık mizah dergisi olarak yayın hayatını sürdürdü. “İbret gazetesi, bu Avrupa görmüş intelijansiyaya sayfalarını açtı.” Mağ.s.220.

İbret: Bkz. İbret gazetesi. Ikinci Abdulhamid’in sutkardesi Nuri Bey, 1871 Haziran’nda Ibret’te Enternasyonel’in methini yapar.” SNK.s.161.

İbsen: Henrik İbsen. Norveçli tiyatro ve oyun yazarı. (1828-1906) Eserlerinde genellikle toplumsalkonuları işledi ancak bazen ferdi meseleleri de işledi. Tarihi tarajedilerde,burjuva dramlarında ve şiirli oyunlarda Norveç için çok önemli bir yere sahiptir. Başlıca eserleri şunlardır: Brand, Perra Gynt, Bir bebek Evi, Hortlaklar, Yaban Ördeği, Halk Düşmanı, Denizden Gelen Kadın,Hedda Gabler, Jon Gabriel Borkmann, Ölüler Uyanınca. “ibsen, çoğunlukla azınlığın farkını ne güzel anlatmış: “Çoğunluk hiçbir zaman haklı değildir. Anlıyor musunuz hiçbir zaman.” BFH.s.33. İbsenin eserindeki kahramanlar da dram kahramanı olmaktan uzak.sayfa KA.s.263.

İcma: Edille-i şer'iyyenin (din bilgilerinin elde edildiği delîllerin, kaynakların) üçüncüsü. Bir asırda yaşayan müctehid denilen derin âlimlerin bir mes'elenin hükmünde birleşmeleri, ictihadlarının birbirine uygun olması. “Ona göre icma bütün İslam kavimlerinin rızası demek. ” Kİ.s.197.

İçtihad Koleksiyonu: “Bir ‘İçtihad’ koleksiyonu 1938’ten bu yana yayımlanan dergilerin topundan daha Bkz. İctihat değerli.” Jur.I.s.363.

İçtihad: Abdullah Cevdet tarafından 1904 yılında çıkarılan dergi. II. Meşrutiyet’ten önce yurt dışında yaşayan Jöntürklerin düşüncelerini dillendirdiği dergi 1905’e kadar Cenevre’de, 1905-1911 yılları arasında Mısır’da, bu tarihten sonra da İstanbul’da yarı

Türkçe yarı Fransızca olarak yayımlanmaya başladı. “içtihad çıkarken Türk Yurdu çıkarken Sırat-ı Müstakim çıkarken bir Abdullah Cevdet bütün edebiyat fakültelerimize bulutlardan bakacak heybet ve hey’ette bir jeandı.” Jur1.s.180.

İdeal Devlet: Bkz. Devlet. “Eflatun ‘İdeal Devlet’inden şairleri kovmağa kalkıştığı için sonu gelmeyen hücümlara hedef olmuştu.” Kİ.s.245.

İdealist Sosyalizm: Bkz. Ütopyacı Sosyalizm**.** “Alman Sosyalizmi, Fransız Sosyalizmi, İdealist Sosyalizm, Materyalist Sosyalizm vardır.” IDG.s.146.

İdealist: İdealizmi savunan, idealizmi preniplerini benimseyen kişiler**.** "Böyle bir melekenin varlığına inananlar idealist adını almış, inanmayanlar ampirist." IDG.s.169.

İdeolocya Örgüsü: Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983)’ün 1968 yılında yayımladığı eseri. “Necip Fazıl dergilerde yayımlanan denemelerini “İdeolocya Örgüsü”başlığıyla kitaplaştırır.” Kİ.s.49.

İdris Aleyhisselam: Kur'ân-ı Kerîm’de adı geçen peygamberlerden. “İhvan’ın tasvirini yaptığı ayinler ise İdris aleyhisselamın varislerince tebliğ edilen inançla sıkı sıkıya alakalıdır, Haranilerle demek istiyoruz.” IDG.s.57.

İdris Bitlisi: (….-1520). On beş ve on altıncı yüzyıl Osmanlı âlim ve devlet adamlarından. Heşt Behist isimli eseri ilk sekiz Osmanlı padişahının dönemini ihtiva eder. “Nitekim, ‘Şarkda İbn Sina garbda vezir İbn Bâce ile Kadı Rüşd gibi şeyh ve reis-i hükema ve müellif İbn Haldunile muasırı bulunan vezir İbn-el Hatib ve Devlet-i Âliye’de Kemalpaşazade ve İdris Bitlisi ve Ebussuud gibi nice büyük âlimler, devletin ‘müşirve müsteşarı’ olarak reyleriyle sultanları aydınlatmış, hükümet idaresinde onlara yardımcı olmuşlardır.”UU.s162.

İdris: Bkz. İsris Aleyhisselam. “Hermes, mani profetolojisi’den İslâmî profetoloji’ye geçti. İdris’le Henok (ohnok)’la aynileştirdi.” IDG.s.206.

İgnace de Loyola: Aziz İgnace de Loyola (1491-1556). Cizvit Tarikatının kurucusu. **“**Don Kişot’u İgnace de Loyola’ya benzetirler.” Kİ.s.180.

İğva: Yanıltmak, saptırmak, şüpheye düşürmek, vesvese vermek; şeytanın insanı İslâm yolundan ayırmak için; onun kalbine verdiği vesvese. Buna "hizlân" da denir. “Ve göklerde yükselen belde-i ruhaniyemiz ayân oldu. Cedlerimizle çocukları İblis’in iğvasına uydukları için oradan kovulmuşlardı.”IDG.s. 42.

İhvan-ı Safa risaleleri: İslâm felsefesi tarihinde, insanları taassuptan kurtarmak, toplumu ıslah edecek bir aydınlar ahlâkı ortaya koymak ve tabiat ilimlerinden yola çıkarak bir felsefe kurmak iddiasıyla miladi X. yüzyılda oluşturulmuş bir dernek veya

aydınlar topluluğu olan İhvanü's-Safâ grubunun düşüncelerini yaymak için "Resailu-İhvanu's-Safâ" adıyla bilinen bir ansiklopedi mahiyetindeki eserlerinin adıdır. Bu bakımdan onlara İslâm dünyasının ilk ansiklopedileri de denir. "Zira İslam dünyasında hem felsefi hem görüşe dayanan hem de zamanın bütün ilimlerini kucaklayan tek ansiklopedi İhvan-ı Safa risaleleridir."IDG.s.34.

İkinci Korentililer: Bkz. Korentlilere İkinci Mektup. "İkinci Korentililer"Birinci Korentililer'den bir iki yıl sonra kaleme alınmıştır." IDG.s.130.

İkonoloji: Mefhumları resimlerle ifade etme sanatı. Eski resim ve okonoları inceleyen bilim dalı. "iki asır önce basılan bir ikonoloji kitabında, kadın olarak tasvir edilmiş demokras; alnında asma yapraklardan bir taç, sırtında kaba saba giysiler; bir elinde nar, ötekinde yılan." BÜ.s.169

İktisat Prensipleri: isviçreli tarihçi ve ekonomist. İsviçreli Sismondi (1773-1842)'nin 1819 yılında yazdığı ekonomi kitabı. "Cenevreli Sismondi İktisat prensipleri'ni (1819)Ingiltere'yi ziyaret ettikten sonra yazar." SSSS.s.44.

İktisat Prensipleri: John Stuart Mill (1806-1873)'in 1828 yılında kaleme aldığı gençlik dönemi eseri. "İlk iktisat kitabını 1828'de kaleme almış.1843'de 'Mantık' 1848'de 'İktisat Prensipleri'." Kİ.s.210.

İlâhî Komedya: Dante'nin 1306 dan ölüm tarihi olan 1321 yılına kadar yazdığı eserin adı. Eser Cennet, Cehennem ve Araf olmak üzere 33'er bölümlük üç ana bölümden oluşur. "İtalya beşyüz yıl tek birlik tanımış 'İlâhî Komedya'nın gerçekleştirdiği edebî birlik." BÜ.s.228.

İlber Ortaylı: (1947-….) Yeniçağ tarihi Profesörü. "Hammer hakkinda en esasli bilgilere,makaleyi yazdiktan sonra,sayin Dr.Ilber Ortaylinin degerli bir kitabinda rastladık." Kİ.s.105.

İldefonso: Aziz İldefonso (607-667) İspanyol Hristiyan ilahiyatı uzmanı ve ve rahip. "İspanyada Sevilla İsidore ile Tolede'lu İldefonse'nin Flanders'da, Gembloux'lu Sigeber'in İtalya'da Petrarque'ın De Viris'leri." KA.s.393.

İlhad: Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadîs-i şeriflerde açıkça bildirilmiş olan, müctehid âlimlerin söz birliği ile bildirdikleri ve Müslümanlar arasında yayılan iman bilgilerine uymamak, doğru yoldan ayrılmak küfre (îmansızlığa) sebeb olan inanış. "İbn Sina'yı ilhad ile suçlayan bir çok çağdaşları çıkmıştır.Kİ.s.185.

İlhan Selçuk: (1925-….). Günümüz gezeteci ve yazarlarından. Yiğit gazeteci ve değerli yazar İlhan Selçuk'a, İnsanın insan için kurt olduğu bir dünyada Hint bir ümit ve bir teselli. Jur.I.s.373.

İlhanlılar Tarihi: İranlı tarihçi ve şair Vassaf (1264/1265-1334)'ın en Meşhur eseri Tarih-i Vassaf'ın[1] beşinci cildi. "Vassaf'ın 'İlhanlılar Tarihi'ni tanıtmış Avrupa'ya. Kİ.s.103.

İlim, Hürriyet ve Barış: Aldous Huxley (1894-1963)'in 1946 yılında kaleme aldığı, siyasi muhtevalı eserinin adı. "Bu görüş Aldous Huxley'in İlim, Hürriyet ve Barış (1946) kitabında en açık ifadesini bulur." Mağ.s.177.

İlimde Budizm: Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870)'ın 1843 yılında yazdığı eserinin adı. "Ve 41'le 43 arasi iki eser yayimladi:Ilimde Diletantizm ve Ilimde Budizm." Mağ.s.86.

İlimde Diletantizm: Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870)'ın 1843 yılında yazdığı eseri. "Ve 41'le 43 arasi iki eser yayimladi: Ilimde Diletantizm ve Ilimde Budizm." Mağ.s.86

İlluminé: Kelime, aydınlatılmış, ışıklandırılmış nurlandırılmış manasında Fransızca sıfat. "Bu topluluklar şöyle bir inanca dayanıyordu: hakikat hiçbir dinin veya mektebin inhisarında değildir sadece bazı insanların imtiyazıdır. Bunlara ermiş (illuminé) diyoruz.".IDG.s.46.

İlmi Zihniyet ve Edebiyat Tarihinde Metot: Fransız edebiyat tenkitçisi ve öğretim üyesi Gustave Lanson (1857-1934)'un 1909 yılında Brüksel'de verdiği bir konferansın adı. "Filhakika,1909`da Brüksel`de, İlmi zihniyet ve Edebiyat Tarihinde Metot konulu bir konferansta söyle diyordu Gustave Lanson." Kİ.s.421.

İlmi ledün: Allahü Teâlâ'nın ihsânı olup, çalışmadan ziyade manevi terfiya bağlı olarak kavuşulan ilim. İlm-i Ledün verilmesinde Hızır (as)'ın rûhâniyeti vâsıta olmaktadır. Allahü Teâlâ'nın ihsânı olup, çalışmadan kavuşulan ilim. İrfan, batı intelijansiyansının Gnoz (gnose) adını verdiyi ilmi ledün dü." Kİ.s.11.

İlm-i nücûm: Astroloji. bugün Hermes ansiklopedisinin artiklari diye ele alınan kitapların konusu kehanetler ilm-I nucum tip kimya tabi ilmler ve felsefedir." IDG.s.203.

İlmin Geleceği: Fransız yazar ve dinler tarihçisi Ernest Renan (1823-1892)'ın 1848 yılında yazdığı ancak yayımlamadığı eseri. Eser, Şehbenderzade Hilmi Efendi

[1] Eserin adı: Tacziyatal-amsâr va tazciyat al-a'sar olup tarih-i Vassaf adıyla da bilinmekteidr.

tarafından Türkçe'ye aktarılmıştır**. "**Son zamalarda dilimiz yeni bir renan tercümesi daha kazandı: 'İlmin Geleceği'." Kİ.s.190.

İLTAM: Bkz. Edebiyat ve Artistik Kitle Teknikleri Enstitüsü**. "**Aynı yıl, üniversitenin Teknoloji Enstitüsünde kurulan Sosyal Meslekler ve Haberleşme Meslekleri adlı iki bölüm, İLTAM'ın araştırmalarına geniş bir pedagojik uygulama sahası açtı…" KA.s.458.

İlyada ve Odise: Homeros'un yazdığıYunan Destanları. "Kitab-ı Mukaddes'in bu bölümleri aşağı yukarı aynı sırada yazılmış olan İlyada ve odiseye'te benzetilebilir'' IDG.s.96.

İlyada: Manzum olarak Homeros tarafından yazılmış, Trova savaşlarını konu olan ve 24 bölümden oluşan. "İlyada bir çiçek bahçesi, Mahabharata bir orman." BDE.s.139.

İmam Cafer el Sadık: (702-765). On iki imâmın altıncısı ve İslâm âlimlerinin büyüklerinden. Eshâb-ı kirâmı görmekle şereflenen Tâbiîn devrinin ve evliyânın yükseklerinden. Kendilerine Silsile-i aliyye denilen büyük âlimlerin dördüncüsüdür. Künyesi En meşhûru Sâdık'tır. Babası Muhammed Bâkır, onun babası İmâm-ı Zeynelâbidîn, onun babası hazret-i Hüseyin ve onun babası da hazret-i Ali'dir.. (H.83)de Medîne-i münevverede doğdu ve (H. 148) senesinde aynı yerde vefât etti. Kabri, Cennet-ül-Bakî'de olup, babası ve dedesi yanındadır. "Bu görüşe göre Risaleler, Ali ibn Talib, Gazali, Hallac, İmam Cafer el Sadık veya çeşitli İsmaili misyonerler tarafından kaleme alınmıştır." IDG.s.51.

İmam Cafer: Bkz. İmam Cafer-i Sadık. "Filhakika Cabir VII. Asırda yaşamıştı; altıncı imamın, İmam Cafer'in talebesi idi; kendisine atfedilen üç bin eserin gerçekten muharriri idi." IDG.s.214.

İmamî: İmamiye. Şiiliğin en yaygın olan fırkası. Şîa denilince İmâmiyye anlaşılmaktadır. İmamiye mensupları Peygamber efendimizin vefâtından sonra Hz. Ali ve sırasyla onun iki oğlu ile torunlarını meşrû imâm kabul eden ve on iki imâma inanmayı îmânın şartlarından sayan kimselerin mensub olduğu fırka. Bunlara on iki imâmı kabul ettikleri için İsnâ-aşeriyye (On ikiciler), İmâmet meselesine inanmayı dînin aslından saydıkları için İmâmiyye denilmektedir. **"**Bir tarihçi, Bermekiler devrinde, zaman zaman tekrarlanan bu toplantıları anlatırken sünnî, şiî, haricî, mutezili, imamî, Zerdüşti âlimler bir araya geliyordu, der."IDG.s.36.

İmrül Kays. (Öl.530). Cahiliye dönemi yadi askı şairlerinin en başarılılarından biri. "Kur'an sadır olmaya başladıktan sonra İmrül Kays, şiirlerini mekke kapısından almıştır.” SNK.s.80.

İnce Memet: Yaşar Kemal’in 1955 yılında yazdığı romanın adı Romanın kahramanı İnce Mehmet 1925-1933 yılları arasında Toroslarda bir eşkıya olarak anlatılmaktadır. “İnce Memet’in haydudu Batı’yı seçmiş, Huzur’un kişileri ise Batı ile Osmanlı arasında bir tereddüdün romanını yaşamışlardır”.”KA.s.341.

İndra: Ateşli anlamına gelen İndra Devalar’ın Kralıdır. Vedalar çağında Hint tanrılarının en büyüğü olan İndra savaç tanrısı olarak kabul edilir ve göğün hakimi, yıldırımlar yaratıcısı bereketli yağmurların dağıtıcısı ve aryaların koruyucusu olarak tasvir edilir. “Güneş gibi gözler kamaştırır bakışım,/ Ben İndra, her savaştan zaferle çıkmışım!” BDE.s.100.

İndumati: Hint milli şairi ve oyun yazarı Kalisada (IV-V.asır)’nın Raghuvanşa isimli eserinde sözü edilen ve prenses. Eserin kadın kahramanı. İndumati ile evlenmek isyeten beylerden biri. **“**Güzel İndumati, Parantapa’yı başıyla selamlayıp yoluna devam etti.” BDE.s.187.

İndus: Güney Asyada Bir Irmak 3040 km Tibet’in yüksek yaylalarında ağır ağır kuzeybatı yönüne doğru akmaktadır. “Hint’e adını veren İndus, her sabah bütün bir canlılar dünyasını susuzluktan ve milyonlarca Hintli’yi günahlarından kurtaran Ganj.” BDE.s.89.

İnebahtı Savaşı: Osmanlı-Haçlı donanmaları arasında, Korinthos körfezinde, İnebahtı yakınlarında yapılan ve Osmanlı donanmasının kaybıyla neticelenen deniz savaşı (7 Ekim 1571). “Bir yıl sonra İnebahtı Savaşı.” KA.s.176.

İngiliz Medeniyeti Tarihi: Bkz History of Civilisation in England. **“**Devrin en büyük kamusu, İngiliz Medeniyeti Tarihi’ni tarih felsefesinin İngiltere’ye borçlu olduğu en geniş en selahiyetli abide olarak vasıflandırır.”U.U.s.239.

İngiliz ve Yabancı Kitab-ı Mukaddes Cemiyeti:1804 yılında, İngilterede kurulan dini derneğin adı. Dernek Kitab-ı Mukaddes’in yayılması yolunda faliyet göstermiştir “1804’de kurulan İngiliz ve Yabancı Kitab-ı Mukaddes Cemiyeti benzeri birçok derneklere ön ayak oldu ve 770 çeşitli dilde Kitab-ı Mukaddes’den parçalar bastı ve dağıttı.” IDG.s.132.

İngilizce: Hint Avrupa dil ailesinden İngilizlerin konuştuğu bir dil.“Zavallı Celâl Elinde ne Oscar Wilde’nin İngilizcesi gibi muhteşem bir piyano ne Mallerme’nin Fransızcasına benzer çok sesli bir org var.” BÜ.s.153.

İngilizceden-Türkçeye Sözlük: İngiliz dil araştırmacısı ve şarkiyatçısı Sir James William redhouse (1811-1892)’un 1855[1] yılında yayımladığı küçük sözlük. Bu eser cep kılavuzu şeklinde hazırlanmıştır. “1856’da Türkçeden-İngilizceye, İngilizceden-Türkçeye iki küçük sözlük.” Kİ.s.270.

İngilizce-Türkçe Sözlük: İngiliz dil araştırmacısı ve şarkiyatçısı Sir James William redhouse (1811-1892)’un 1861 yılında yazdığı sözlük. “1861’de İngilizce-Türkçe Sözlük,yayımlanır.1890’da Türkçe-İngilizce.”Kİ.s.270.

İngilizler:İngiliz Milletine mensup olan kişiler. “Azerbaycan Heyet-i Murahhas azası sıfatıyla Bakü’den Paris’e gitmek üzere iken İstanbul’da İngilizler tarafından tutuklanarak Malta’ya sürdürülür”. BÜ.s.156.

İngiltere: Büyük bir İtalya’nın güney kısmı; kuzeyde İskoçya, batıda Galler ile sınırlıdır. “Derginin vatanı İngiltere.” BÜ.s.102

İnhitat: Düşme, iyi ve ihtişamlı bir durumda güçsüz ve zelil duruma düşme, çökme “Parlak bazı dönemlerin sarstığı ağır fakat karşı konmaz bir intihat.” IDG.s.35.

İnhiyarî menfa: Hukukta sürgün yerini kendisinin seçmesi anlamına gelen bir terim. “İhtiyarî menfa”sına ayak basrr basmaz milletlerarası maceracılar aldı etrafını” BÜ.s.139

İnönü: İsmet İnönü. “Halk Partisi eşkiyaların çoban köpeği ve İnönü’nün tercümanlığına naspedildi.” Jun.II.s.159.

İnsallığın Kültür ve İlmi Gelişmesinin Tarihi: ÜNESKO tarfından 1969 yılında yayımlanan Draper’in eseri. **"**Önce güzel bir tarih yayımlamış:-İnsallığın Kültürel ve İlmi Gelişmesinin Tarihi- (1969)” Kİ.s.331

İnsan Hakları Beyannamesi: Birleşmiş Milletler Teşkilatı’na üye olan devletlerce bütün insanlar tanınan temel hakları belirten ve bildiren beyanname olup 10 aralık 1948 tarıhında Birleşmiş Milletler genel kurulunca kabul edilmiştir. “Ne gariptir ki, Michelet ve Quinet gibi Fransız tarihçileri Hint’i metafizik hürriyetin vatanı olarak selâmlar ve Upanişadlar’ı İnsan Hakları Beyannamesi’ne bağlarken, Alman nazariyecileri, Gobineau’dan da faydalanarak, Hint’lerin milletleri boyunduruk altına alma fetvası koparmaya çalışıyorlardı.” BDE.s.69.

---

[1] Mydan Larousse’nin verdiği tarih1855’tir. Cemil Meriç ise 1856 yılını vermektedir.

İnsan Irkları Arasındaki Eşitsizlik Üzerine Deneme: Jean Jacques Rousseau'nun 1755 yılında yayımladığı eserinin adı. "İnsan ırkları arasındaki eşitsizlik üzerine deneme" ırkçılığın İncil'idir".SNK.s.182.

İnsan İlmi Üstüne Düşünceler: Saint Simon (1760-1825)'in 1811 yılında yazmaya başladı ve 1813 yılında yayımladığı eserinin adı. "Okuyucularımız hatırlayacaklardır, Saint Simon daha 1813'de İnsan İlmi Üstüne Düşünceleri'nde teolojik ve feodal sistemin yıkılışı yüzünden Avrupa'nın bir buhran içinde yuvarlandığını, umûmi fikirlri yani felsefeyi düzenlemek suretiyle buna bir çare bulunması gerektiğini söylemişti." SSSS.s.86.

İnsan Türünün Kültür Tarihi: Alman dilbilimci ve yazar Johann Christoph Adelung (1732-1806)'un 1782 yılında yazdığı eserinin adı. "Adelung (1732-1806),1782`de 'İnsan Türünün Kültür Tarihi'ni yayımlar." Kİ.s.30.

İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi: Fransız kurucu meclisinin 17-26 ağustos 1789 tarihleri arasında yapılan toplantısında görüşülerek onaylanan 17 maddelik beyanname. Beyanname 1791 Fransız anayasasına önsöz olarak eklenmiştir. "İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesine göre, "insanlar hür ve hakça eşit doğarlar." Mağ.s.226.

İnsanın Tarihi: Saint Sımon (1760-1825)'ın 1810 yılında kaleme aldığı eserinin adı. "Sosyal Fizyoloji Üstüne"den önce "İnsanın Tarihi"ni (1810) kaleme alır." SSSS.s.136.

İnsanlığın İlmi ve Külterel Gelişme Tarihi: UNESCO tarafından 1967 yılında pariste yayımlanan eser. "LHistorie du Developpement Culture et Scientifique de I'humanite," İnsanlığın İlmi ve Külterel Gelişme Tarihi. Cilt 2: L'Antiquite, Eski Çağlar. "Les Religions et les Debuts de la Philosophie" Dinler ve Felsefenin Başlangıcı 193 v.d Paris 1967. " IDG.s.100.

İnsanlığın Komedya'sı: " 'İnsanlığın Komedya'sı, ondokuzuncu asır Avrupalısına seslenen bir Binbir Gece." Kİ.s.297.

İnsanlığın Komedyası:"Balzac'ı okuyan tarihçi Lavisse, İnsanlığın Komedyası yazıldığı çağın bütün tarih kitaplarından daha öğretici diyordu." KA.s.363-364.

İnsanlık Komedyası: Balzac'ın bütün romanlarını topladığı genel başlık. "İnsanlık Komedyası'nın tek kahramanı: Balzac." BÜ.s.209.

İntelijansiya: Rus dilinde aydın anlamına gelen bu kelime terim olarak entelek Aydınlar takımı anlamında kullanılmaktadır. "Filhakika, intelijansiyamızın şerefine

şampanya şişeleri patlattığı bu sözde bâkire, Tanzimat'tan beri tanıdığımız "batılılaşma mitinin ta kendisi." BÜ.s.97.

İntikadname: Edebi tenkit. Edebi tenkit tarzında yazılan eserler. "Fakat Habibin eseri gerçekten de bir intikadnamedir." Mağ.s.246.

İntikat ve İntikadi Mülahazalar: Cumhuriyet öncesinde ve sonrası düşünür ve. Dârü'l-fünûn Edebiyat fakültesi felsefe tarihi profesörü. Mehmet Ali Aynî (1869-1945)'nin Çetitli yerlerde yayınlanan eleştirilerini topladığı eserinin adı. "M.Ali Ayni: İntikat ve İntikadi Mülahazalar." SNK.s.273.

İntroduction: Bir kitabın ya da bir konuşmanın başındaki açıklama. Önsöz. "Üstat Existentialisme ou marxisme'nin introduction'unda şöyle diyordu." Jur1. s.184.

İonesco: Eugene İonesco: (1912-….) Rumen asıllı Fransız tiyatro ve oyun yazarı. " İonesco, 'Tuhaf değil mi der'?, "Entelektüeller ne büyük yazar, ne ünlü ressam, ne politika adamı, ne de bilgin."Mağ.s.16.

İpek Yolu: Akdeniz kıyısında eski Çin'in ortasına kadar Asya'yı boydan boya geçen kervan yolu. Hristiyanlığın doğuşundan önce kullanılmaya başlanan bu ticaret yolu adını Çinden getirilen ipekten almıştır. "Çok geçmeden İpek Yolu yenden açılıyor." Jur.I.s. 153.

İran: Batı Asyada batısında Türkiye ve Irak, doğusunda Pakistan ve Afganistan, kuzeyinde Azerbeycan ve Nahcivan, güneyde Basra Körfezi ve Umman denizi ile çevrili Fars ülkesi. "Kanunların Ruhu müellifi, ülkesinin I.François'dan beri sıkı münasebet halinde bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu'nu bu kadar tanırsa,Hint'i Çin'i, İran'ı ne kadar tanır?" BÜ.s.193.

İranlı Mektupları: Fransız yazar Montesquies (1689–1755)'nun 1721 yılında Hollanda'da yayımladığı, 161 mektuptan oluşan eseri. "Asrın başlarında çıkan İranlı Mektupları (1712) birçok taklitçi bulur." KA.s.237.

İrlanda: Britanya takım adalarının başlıca iki adasından daha küçük ve daha batıda olanı ve bu adalar üzerinde olan devlet. "Meğer burası Marholt'un ülkesi İrlanda, genç kız da Marholt'un yeğeni Sarışın Iseult değil miymiş!" KA.s.161.

İrrasyonel: Bilgide aklın ikinci derecede rol aynadığını kabul eden irrasyonalizm düşüncesini benimseyen kişi. Akıl dışı, gayri aklî**.**"Rasyonel, irrasyonel gibi nevzuhur tefriklerden habersizdiler." BÜ.s.175-176.

İsa: Hz İsa. Allah'ın Peygamberi. Kendisine İncil adlı kitap inzal olan Hristiyanlık dininin Peygamberi. **"**Kur'an'ın bir çok âyetlerinde, İbrahim'in, Yusuf'un, İsa'nın, Sokrat'ın, Fisagor'un birçok sözlerinde bu mertebeye imalâr vardır." IDG.s.43.

İsa'nın Hayatı: Alman tarihçi ve yazar Davit Friedrich Strauss (1808-1874)'in 1835 yılında yazdığı eseri. "İnsanlık,düşünce tarihinde yeni ufuklar açan stratus'un İsanın Hayatı adlı eseri de,Almanca aslından çok,onun Fransızca tercümesinden okudu." Kİ.s.264

İsaiah: İsaiah (İşaya) Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygambarlarla ilgili kitaplarından birisi. "İsaiah: Çeşitli dönemlerde yazılmış üç kehanetin derlemesi." IDG.s.128.

İsfahan: İran'da 1550m yüksekliğindeki yaylak yerde zanda-Rud irmağı üzerinde tarihi bir şehir. "Derviş kıyafetine girerek hapishaneden kaçar ve dostu Curcaniyle Beraber İsfahan'a varır." Kİ.s.184.

İshak Efendi: Başhoca İshak Efendi (….-1834). 19.yy Türk bilgini ve mütercimi. Tersane ve Divan-ı Hümayun tercumanlıklarında bulundu. Dört ciltlik Mecmua-i Ulûm-i Riyaziye isimli eseriyle maruftur. "Başhoca İshak Efendi'nin yardımıyla Tercüme Odasına girer."Kİ.s.269

İshak ibn Huneyn: (.?.-911)[1] Abbasiler dönemi Dar-ül Hikme müdürlerinden Hüneyn bin İshak'ın oğlu. Kendis de babası gibi mütercim. Babasının müessese müdürlüğü ve sonrası dönemde Yunanca eserlerin Arapçaya tercümesine önemli bir katkı sağlamış olan Arap mütercimi. "Oğlu İshak ibn Huneyn'le (ölümü 910)yeğeni Hubeyş ibn Hasan'ı da zikretmeliyiz. IDGs.222.

İshak: Şam ve Filistin ahâlisine gönderilen peygamberlerden. İbrani Peygamberi. Hz İbrahim ile Sara'nın oğlu olup Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen Peygaberlerin biridir. "İshak'ın evlenmesi de güzel anlatılmıştır." IDG.s.96

İshakoğlu Humeyr: Bkz İshak İbn Huneyn. "Müslumanlıktan sonra 11.yuzyılda felsefe dogar . antik filozoflorun tercumesi: İshak oglu Humeyr." SNK.s.43

İsis: Mısır tanrıçalarından. Ama İsis Yunan mitolojisine de geçmiş. Mısır mitolojisinde İsis Kral tanrı Osiris'ın kız kardeşi ve karısı ve güneş tanrısı Horus'un anasıdır. İsis aynı zamanda Ebulhevl'in sevgilisi olarak tahmin edilmektedir. **"**Mısır'ın gökleri altında Menfis ve Teb'de, büyük ehramın önünde, kutsal İsis'in ve kadimler kadimi Ebulhevl'in huzurunda, çölün aydınlığı ve haşmeti içinde Ezeli Ruh'un, Ruh-u cihanın

[1] MEB. İslam Ansiklopedisi. 911 olarak vermekte. CM. 910.

bütün varlıklarla, onların istihalelerini halkeden yaratıcı Kelam'ın, konuşan remizleri ile karşılaştı." IDG.s.150

İsis: Mısır tanrıçası olup Mısır dilinde Esi olarak geçmektedir. İsis'in en eski tapınağı Kıpti dilinde Nau-esi diye ifade edilen Neteru tapınağıdır. "indünyadaki telcisi." IDG.s.211.

İsis: Mısır'ın gökleri altında Menfis ve Teb'de, büyük ehramın önünde, kutsal İsis'in ve kadimler kadimi Ebulhevl'in huzurunda, çölün aydınlığı ve haşmeti içinde Ezeli Ruh'un, Ruh-u cihanın bütün varlıklarla, onların istihalelerini halkeden yaratıcı Kelam'ın, konuşan remizleri ile karşılaştı.". IDG.s.150.

İskandinav: Kuzey Avrupa yarımadalarının tamamında yaşayan Germen asıllı millete mensup olan kişi veya kişiler. "Yunan destanları birer cinayet salnamesi, Yunan İskandinav, Germen destanları." BÜ.s.207.

İskandinavya: Kuzey Avrupa yarımadasının tamamı; Baltık denizi, Kuzey denizi, Norveç ve Barents ile sınırlı olup İsveç, Norveç, Danimarka ve Fillandiyayı içine alır. "Jan Huizinga öyle der 'kültürden ne anlıyoruz?' Kelimenin kaynağı Almanya. Hollanda, İskandinavya ve slav ülkeleri tarafından uzun zamandır benimsendi." Kİ.s.24.

İskender: Makedonya Kralı Büyük İskender (MÖ.356-323). Doğuya yaptığı seferde tanınmıştır. Bu sefer sırasında Gordion düğümünü kaba bir yolla çözdü ve Asyaya hakim olduğunu idda ederek Hindistana kadar ilerledi. "Dünyayı şeytan mı yönetiyor? Düzeni büyücüler mi bozdu? Bu kördüğümü çözecek İskender nerede?" BFH.s.1.

İskenderiye: Mısır'da, tarihi liman sehri, ilim merkezi ve vilayet. ″İskenderiye, Antakya, Edessa, Nizip, Haran, Gundişapur. Batı Asya'daki ve Kuzey Afrika'daki ilim merkezlerinin hepsi İslam dünyasının parçaları..." IDG.s.80.

İskenderiye Mektebi: Eklektik ve Mistik özellikler gösteren yeni Eflatuncu okul. MS. III. asırda kurulan ve eski felsefenin son çağını temsil eden okul. Bu okul 529 yılında Justinianus tarafından kapatıldı ve temsilcileri İran'a kaçtı. "İskenderiye mektebi II. dünyanın buluştuğu bir kültür ocağıydı, Doğu ve Greko-Latin medeniyeti." SNK.s.71.

İskenderiye: "İskenderiye, Beyrut, Sur, Akka Limanları Kafkasya, İran, Arabistan veya Afrika bölgelerine doğru uzanan ticaret yollarının köşe taşlarıydı." BFH.s.89.

İskenderiye: "İskenderiye'de Origen eserleri onun da,aşağı yukarı,böyle bir derlemeden faydalandığını gösterir." IDG.s.124.

İskenderiyeli Clément: Titon Flavıos Klemes (150'e doğru-211 ile 216 arası) günahın bilgisizlikten doğduğunu ileri sürerek bilgiyi Hristiyanlığın gayesi sayan Yünanlı yazar

ve ilahiyatçı düşünür. "Taınos'u öğrencisi Kilise babalarından bir çoğu Helen hikmeti ile meşbu idiler ve helenizme yakınlıklarından dolayı "gentils" arasında imtiyazlı sayılıyorlardı. "IDG.s.142.

İskoçya: Büyük Britanya adasının üç bölümünde en kuzeyde olanı. "İskoçya, walter Scott'un cazibesine yakalananlar için kendi vatanlarından daha canlı, daha gerçek,daha iyi bilinen bir dünyadır." BÜ.s.112.

İslahatçılar ya da Modern Sosyalistlar Üstüne İncelemeler: Fransız yazar ve sosyolog Lous Reybaud'un 1840 yılında yazdığı eserinin adı. "Sosyalizm kelimesinin mucidi olmakla övünen bir yazar, Louist Reybaud, 1840'da kaleme aldığı, bir yıl sonra da Fransız Akademisi'nin ödül verdiği ünlü Islahatçılar ya da Modern Sosyalistlar Üstüne İncelemeler adlı kitabında şöyle der:"SSSS.s.67.

İslam Felsefesi Tarihi: Histoire de la Philosophie İslamıque Fransız İran uzmanı Henry Corbin (1903-1978)'in 1964 yılında yayımladığı eseri. "Müşterek Corbin, ' 'İslam Felsefesi Tarihi'' isimli katabının ilk bölümünün İslam'daki tercüme faaliyetlerine ayırır." IDG.s.220.

İslam Hümanizmi: Fransız yazar: Luis Gadret (1904-…)'in 1977 yılında yazdığı İslamın Medinesi adlı eserin içinde bir bölüm. "Gardet'in "Kısaltarak aktardığımız"İslam Hümanizmi" kitapta elli sayfalık bir bölümdür." KA.s.93.

İslam Medenıyeti Tarıhi: Türkistan, Türk tarihi ve İslam tarihi üzerine çalışmalar yapan Rus doğu bilimci ve Türkolog Vasiliy Vladimiroviç Barthold (1861-1932)'un 1918 yılında yayımladığı eserin adı. "Eser 1940 yılında Fuat Köprülü tarafından Tatar Türkçesinden Türkiye Türkçesine aktarılmış. "Türkçeye çevrilen bir başka eserde Barthold'un "İslam Medenıyetı Tarıhı." Kİ.S.81.

İslâm Medeniyeti Tarihi: Arap ve Hristiyan yazar Cürci Zeydan'ın 1902-1908 tarihler arasında yazdığı eserin adı. Eser 1912 yılında Zeki Mügamiz tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. "Önce, bir şarklı kaleminden çıkmış ve dilimize çevrilmiş 'İslam medeniyeti tarihi'." Kİ.s.80.

İslam Medinesi: Fransız medeniyet tarihçisi ve müsteşriği. Louis Gardet (1904-1986)'in 1976 yılında yayımladığı eserinin adı. "Gardet'in İslam ve Hümanizm ve hakkındaki düşünceleri (La Cite Musulmane) adlı eserde yer alıyor." KA.s.93.

İslam Şarkında Tarih Telakkileri: Zeki Velidi Togan'ın Tarihte Usul adlı eserinin 145-175 sayfaları arasındaki bölüm başlığı. "Oysa kitabın en zengin bölümlerin biri 'İsâm Şarkında Tarih Telakkileri'ne ayrılmış" Kİ.s.90.

İslâm ve Medeniyeti: Andre Miquel'in yazdığı ve A.Colin yayın evi tarafından Dünyanın Kaderi eserler dizisi içinde yayınlanan eserin adı. "İslâm ve Medeniyeti A. Colin yayınevinin Dünyanın Kaderi dizisinde yayımladığı 571 sayfalık bir eser." Kİ.s.157

İslam'da Tarih ve Müverrihler: M. Semsettin Güneltay'ın 1925 yılında yazdığı tarih ve tarih yazımı ile alakalı eseri. "İslam'da Tarih ve Müverrihler" bu konuda kaleme alınan en mufassal ve en vakıfâne eserden biri." Kİ.s.90.

İslam'ın Büyük İnsanları: Faransız Hachette yayın evinin hazırladığı zamanımız ve İnsanlar dizisinde yer alan Louis Gardet (1904-1986)'in yazdığı İslamiyet ile alakalı eser. "Hachette Yayınevi'nin çıkardığı ve Collage de France profesörlerinden Jean Delumeau'nun yönettiği 'Zamanımız ve İnsanlar' dizisi bir kitabını da İslâmiyet'e ayırmış: İslam'ın Büyük İnsanları." Kİ.s.163.

İslâmiyet: İslam dini. Allah tarafından insanlara gönderilen Vahiy esasına dayalı son hak din **"**İslâmiyet, 'sebb ü e,setm'i hoş görmez."BÜ.s.124.

İsmail Habip: İsmail Habip Şevük(1892-1954). Osmanlı'nın son dönemi yazar ve aydınlarından Türk Teceddüt Edebiyatı isimli eseriyle ve bu esere yapılan tenkitleri bir araya getirdiyi "Ne Dediler" isimli eserleriyle tanınan edebiyat araştırmacısı. " Edebiyatı içtimâîleştirdi; 'Teceddüt Edebiyatı', Türkiye'de bir nevi efkâr-ı umumiye, bir zevk ve irfan ittirâdı yaratan kitap." BÜ.s.122.

İsmail Hikmet Ertaylan: (1899-1967). Edebiyat araştırmacısı ve eski edebiyat profesörü. Şiir, hikâye ve roman da yazmasına rağmen bu alndan Türk, Yunan ve Latin edebiyatları ile ilgili eserler vermiştir. "İsmail Hikmet (Ertaylan) şairi doğuşunundan itibaren adım adım izliyor." Kİ.s.217.

İsmail Mezhebi: Bkz İsmailiye. "Mezhebinden olan, Fatimileri tutan babası, oğlunun eğitimine büyük önem vermiştir." Kİ.s.183.

İsmaili Akımı :Bkz İsmailiye. "Son zamanlarda Corbin, Sabi'lerle İsmailileri arasındaki münasebetleri incelerken İhvan hakkında şöyle bir hüküm belirtmiştir: bunlar bir münevver topluluğu idi: aynı zamanda İsmaili akımın sözcüsü idiler." IDG.s.52.

İsmailîler: Peygamber Efendimiz'in torunlarından büyük âlim İmâm-ı Câfer-i Sâdık'ın vefâtından sonra, büyük oğlu İsmâil Müslümanların imâmıdır ve ondan sonra çocuklarıdır dedikleri için İsmâiliyye denilmiştir. İsmâiliyye fırkası mensubları, Cennet, ibâdetlerden kurtulmak ve lezzetli şeyleri yapmaktır; Cehennem ise, ibâdetlerin

yüklerine katlanmak ve haramlardan sakınmaktır Görüşündedirler. "Hem sâbîler'in, hem ismailîlerin anlayışını mezceder." IDG.s.45.

İsmaililik: Bkz İsmailiye "Şu gerçeği unutamayız: İsmaililik, önceleri İmam Cafer'in oğlu İmam İsmail etrafında kümelenen müridler tarafından kurulmuştu." IDGs.214.

İsmailiye: İsmailiye Mezhebi. İmam Cafer-i Sadık'ın büyük oğlu İsmail (öl.762) tarafından sekizinci asırda kurulan mezhebin adı**.** "Müslüman müelliflere göre, dağlara çekilen Mezdek'ler çeşitli mezhepler kurdular. Mesela Hurramiye, Bâtınilik, İsmailiye gibi." Mağ.s.215.

İsmet Paşa: Mustafa İsmet İnönü (1884-1965). Türkiye Cumhuriyetinin II. cumhurbaşkanı. "Daha sonra İsmet Paşa'nın başvekilliğini yapacak olan tanınmış din bilgini Şemseddin Günaltay'a göre "Şeyh Peygamber kadar şâyân-ı hürmet, ona itiraz edenler Ebu Cehil kadar lânete müstahaktır." UU.s.67.

İsnan Soyunun Kültür Tarihi Üzerine Deneme: Bkz. İnsan Türünün Kültür Tarihi. "Adelung 1782'de "insan Soyunun Kültür Tarihi Üzerine Deneme"yi yazdı." Kİ.s.41.

İsokrat: İsokrates MÖ. (436-338) Atinalı Hatip. Belagat sanatında gösterdiği başarısı ile tanınmıştır. "Atina'daki hatiplerin kavgalarına da karışmış Zoil İsokrat'a karşı Lysais'u tutmuş"."KA.s. 386.

İspanya Edebiyatı Tarihi: Amerikalı edebiyat aratırmacısı ve yazar George Ticknor'1845 yılında yazdığı eserinin adı. "Otuz yıl sonra (1845), Amerikalı George Ticknor,İspanya Edebiyatı Tarihi'ni kaleme alır (Fransız Tercümesi 1851)." KA.s. 412.

İspanya İç Savaşı: 1936-1939 arasında İspanyol cumhuriyetçi Frente Popular hükümetini Franco yönetimindeki askeri ve milliyetçi bir ayaklanmayla karşı karşıya getiren savaş. "1936-39 İspanya İç Savaşında, anarşistlerle komünistler, Franco'ya karşı, cumhuriyet hükümetinin yanında yer alırlar." Mağ.s.176.

İspanya ve İspanyol Medeniyetinin Tarihi: "Historia de Espana y de la civilizacion espanola" İspanyo tarihçi ve yazar Rafael Altamira Y Crevea'nın 1900-1904[1] yıllarında yazdığı İspanyatarihi ve İspanyol medeniyetini konu alan eserinin ismi. "Altamira'nın 1900'le 1911 arasında yazdığı eser: İspanya ve İspanyol Medeniyetinin Tarihi adını taşır." UU.s.97.

İspanya: Güney Avrupa'da bir devlet. Portekiz ile birlikte İberik yarımadasını meydana getirir. "İspanya'da engizisyon olmuş, Rusya'da çar." BÜ.s. 91.

---

[1] Meydan Larousse eserin yazılış tarihini 1900-1904 yılları arası olarak vermektedir. Yazarın 1929 yılında yazdığı "Historia de la civilizacion espanola" adında başka bir eseri daha vardır.

İspanyol: İspanya halkından olan, bu halkı meydana getiren kimseler. "İspanyol romanının tümü -Don Kişot da dahil- o kaynak kitaptan fışkırmışa benzer." Kİ.s.297.

İsrafil: Dört büyük melekten biri. Kıyamet gününün meydana gelmesi ve kıyamette insanların tekrar dirilmesiyle memur melek. İslâm inanışına göre İsrafil "Sûr" denilen ve niteliği Allah tarafından bilinen bir ses verme cihazına iki defa üfleyecektir. Birinci üfleyişte Sûr'dan çıkan korkunç sesle bütün canlılar ölecek ve her şey alt üst olacak yani kıyamet kopacaktır. İkinci üfleyişte bütün insanlar dirilecek yerlerinden kalkarak mahşer meydanında bir araya geleceklerdir."Avrupa'nın ufkunda İsrafil'in sûru gibi çınlayan bu ses bir vicdanın sesdir. Yaralı bir vicdanın." BÜ.s.196.

İsrail Kaviminin Tarihi: Bkz İsrail tarihi. "Renan, Histoire du Peuple d'Israel, İsrail Kaviminin Tarihi, cilt 1.)" IDG.s.108.

İsrail Nebîlerinin Soluğu: Bkz. Sahyun Nebileri. "İsrail nebîlerinin soluğu bu." BÜ.s.226.

İsrail Tarihi: Diğer ismiyle **"**İsrail Halkının Tarihi". Fransız yazar ve dinler tarihçisi Ernest Renan (1823-1892)'ın 1887 yılında yazmaya başladığı beş ciltlik eseri. ″Konu, öylesine geniş, o kadar karışık ve içinden çıkılmaz meseleleri kucaklıyordu ki.. önce Renan'ın 5 ciltlik 'İsrail Tarihi'ne başvurduk." IDG.s.87.

İsrailoğulları: Bir ismi de İsrâil olan Yâkûb aleyhisselâmın neslinden gelenlere verilen ad. Benî İsrâîl. "İsrail oğulları arz-ı mev'ud'a geldikleri zaman karşılarında Jeriko'yu buldular.",diyor Tevrat. ." BÜ.s.278.

İssawi: Charles Issawi (…-2000) arap Kıpti kökenli Mısırlı iktisat ve Ortadoğu tarihçisi. "Kazim Kadri Ogan'ın tercümesi bir yürekler acısı.Beyrut üniversitesi profesörlerinden İssawi'nin değerli bir eseri: «An Arab Philosophy of History», «Bir Arab Tarih Felsefesi başlığını taşır." SNK.s.69.

İstanbul Darülfününu: Bkz. Darülfünûn. Hem Galatasaray Lisesi'nde, hem İstanbul Darülfünununda uzun zaman hocalık yapan bu ali himmet zat, yalnız Doğu ilimlerinin değil, çağdaş Batı iliminin de aşinasıdır. Kİ.s 219.

İstanbul Üniversitesi: 30 Mayıs 1453'te Ayasofya ve Zeyrek'te yapılan bilimseltoplantılarda korulmasına kararlaştırılan ve 1470 yılında Fatih Külliyesi adıyla kurulan, Türk üniversitesi. "İstanbul Üniversitesi Rektörü Tevfik Sağlam Paşa ile eski maarif vekili Hasan Ali Yücel'e ilk lügatimizin adını sordum,ikisi de Redhouse'den habersizdiler." Kİ.s.267

İstanbul: Türkiye'nin en bürük şehri ve Osmanlı İmparatorluğunun başkenti. "Nitekim Fatih de, İstanbul'u aldıktan sonra, Cenevizli ve Venedikli bezirganların Hristiyan İmparatorları devrinde yararlandıkları intiyazları korumalarına izin verdi.'' BFH.s.86.

İstılahat-ı Edebiye: Tanzimat dönemi şair ve yazarı Muallim Naci'nin edebiyat terimlerini ihtiva eden kitabının ismi. "Naci'nin Istılahat-ı Edebiye'si de kişiliği olmıyan bir kitap."Kİ.s.274

İstiare: Teşbihin unsurlarından sadece birisiyle yapılan edebi sanat "Söylemek istediğini bütünüyle söylemez yazar, söylemek de istemez.Gizler,istiârelere başvurur." BÜ.s.107.

İstihsan: Kelime anlamı olarak iyi ve güzel bulma, beyenme gibi anlamlara gelen kelime terim olarak Hanefi meshebinde, şereatte hadislere dayanarak karar verme, bir konu üstünde konuşurken, onunla ilgili en uygun en gerekli hadisi söyleyerek sonuca varma, Kıyas denilen delîlin iki kısmından birisi olan hafî (gizli, kapalı) kıyas, yâni asl (hakkında açıkça hüküm bulunan şey) ile, fer' (hakkında açıkça hüküm bulunmayan şey) arasında müşterek (ortak) olan ve aslın hükmünün fer'e verilmesine sebeb olan illetin (vasfın, özelliğin), müctehid âlim tarafından kolayca anlaşılamadığı kıyas. "İstihsan'ın yerine de amme menfaatini yani istislah'ı ikame eder." Kİ.s.197.

İstiklal Savaşı: Birinci dünya savaşının sonunda imzalanan Sevr Antlaşması'nın sonrasında Osmanlı topraklarının İtilaf devletlerince işgal edilmesi üzerine, son Osmanlı Mebuslar Meclisi'nin aldığı Misakı Milli esasına dayanarak Türk halkının başlattığı hakimiyet savaşı. Mesela gayet basitleşti . Ondan sonra birinci Dünya Harbi, İstiklal Savaşı, Birinci Cumhuriyet . Birinci Cumhuriyet'ten sonra kopuş büsbütün ilerledi." SNK.s. 392

İstikraz: Eski hukukta ödünç para alma, borçlanma anlamına gelen bir terimdir "İstediği, sadece 1 milyonluk bir istikraz ile Napoli civarına bir Osmanlı donanmasının yollanmasından ibaretti." BFH.s.88.

İstirak-İdrak: Osmanlı Sosyalist Fırkası tarafından çıkarılan Türkçe ilk sosyalist dergi. Derginin imtiyaz sahibi İştirakçı Hilmi (Hüseyin Hilmi) olup, 1909-1912 yıllarında arasında neşredilmiştir. "Ucüncü bir görüş Istirak-ı İdrak Mecmualarının görüş." SNK.s.162.

İstislah: Hukuk dilinde bir maslahatı diğer bir maslahata tercih etmek ve maslahata göre hüküm vermek anlamına gelir. Dini terim olarak ayetlerde, hakkında açık bir hüküm bulunmayan meselede maslahat hangi yönde ise o yöne göre içtihat etmek

anlamına gelmektedir. “İstihsan’ın yerine de amme menfaatini yani istislah’ı ikame eder.” Kİ.s.197.

İsviçre: Orta Avrupa’da bulunan bir devlet. Kuzeyinde Almanya, doğusunda Avusturya ve Liechtenstein, güneyinde İtalya, batısında Fransa bulunur. 25 eyaletten meydana gelmiş konfederasyondur “Filhakika jön Türklerin bu kıdemli mücahidi velinimeti ikinci Abdülhamit’e takdim ettiği bir arîzada, genç doktoru şöyle müdafaa ediyordu: Jön fesede namında elyevm isviçre’de bulunan hey’et-i neşriyenin başına geçmiş olan doktor Cevdet söz anlar bir admdır.” BÜ.s.140

İsviçreli: İsviçrede yaşayan kişi. “İselin ,isviçreli, 1768 de bir ‘İnsanlık Ttarihi’ yazmış’.” Kİ.s.29

İsyan: Roman, deneme, tiyatro ve Makale yazarı Albert Camus (1913-1960)un 1951 yılında yayımladığı eserin adı “Fransız: Camus’nün temel düşümcesi Sizif Miti. (1943) ile İsyan (1951) dadır.” BFH.s.47.

İşaretler ve tenbihler: El-İşârât vet-Tenbihât. İbni Sina’nın felsefi eseridir. “Saliba’dan Şifa’dan başka ‘işaretler ve Tenbihler’kitabınıda incelemiş İbn Sina’nın”.” Kİ.s.188.

İşâya: Eski Ahit’te adı geçen nebilerden biri. “Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler,1.Samuel,2.Samuel,1.Krallar,2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki.” IDG.s.135-136.

İşçi Partisi: Türkiye İşçi Partisi (TİP) 12 şubat 1961 tarihinde 12 sendikacı tarafından, merkezi İstanbul da olmak üzere Avni Erakalın’ın ilk genel başkanlığında kurulan siyasi parti. “Neden İşçi Partisi’ne girmiyorsun?” Jur.I.s.148.

İşraki: Phythakoras’ın felsefesiyle ilgili olan, onun felsefesini benimseyen kimse ″İşraki bilgilerle mutasavvuflar, Cenab-ı Hakk’ın mutlak mütaaliyetini inkar etmezler.” IDG.s.79.

İşrakiye: 12yy da şahabettin sühreverdiği tarafından başlatılan felsefi akımın adı. ″Mutasavvufların , bilhassa İbn Arabi mektebine mensup olanların ve İşrakiye’nin görüşü ise, ilahi prensip ile ilahi mebdein tecellileri arasındaki münasebetin başka bir yönü üzerinde durur.″ IDG.s.79.

İşrakiyun: Bir İslam felsefe okulu ve o okulun mensupları. özellikle imam-ı şafi’ye bağlı Suhreverdi’ğinin mensupları tarafından yaşatılan akım. İşrakiler tanrıyı ve zihinler dünyasını bir ışık olarak, bizim bilgi tarzımızıda yukardan gelme bir

aydınlanma şeklinde tasavvur eder "Suhraverdi ve İbn Arabi gibi Işrakiyun ve Sufiyun böyle yapmışlardı." IDG.75.

İştirak: Kelime manası ortak olma ortaklaşma olan iştirak Hukuk terimi olarak birden fazla alacaklıya ayit olan ve alacaklılardan birinin tek başına alacağın tamamını veya bir kısmını istiyemeyeceği alacak anlamına gelmektedir. Karmatlar da, Mazdek de, Şakirtleri de kadinlarda ve eşyada istirak istiyordu." SNK.s.162.

İştirakcilik: Ortaklaşalık ortak olma durumu "Halbuki ŞemsettinSami'ye gore sosyalizmde iştirakcilik yoktu, komunizmde vardi." SNK.s.162.

İştirakiye: Komünizm Sosyalizm "Filhakika muzdarip Şarkın binbir zulumle ezilen yoksul yığınları için,refah ve adalet rüyasıydı,iştirakiye."Mağ.s.223.

İtalyan Vico: Bkz. Vico."UNESCO'nun dünya düşüncesinden çağdaş insana sunduğu şaheserler daha çok kendi şaheserleri İbn Haldun'dan önce, İtalyan Vico." Kİ.s.332.

İtihasa: Mahabharata Destanı'nda olduğu gibi bir ana konu etrafında toplanan yüzlerce hikayeden oluşan Hint destan türü. "Bir ana konu etrafında kümelenen yüzlerce hikâye: İtihasa." BDE.s.138.

İtilaf Devletleri: Üçlü ittifakta denir. Birinci dünya savaşında ittifak devletlerine karşı birleşen Fransa, İngiltere, Rusya devletlerine verilen ad. "Lozan'da Türklere fazla mülâyim davrana itilaf devletlerine kızacak kadar da Türk dostudur" BÜ.s.161.

Îtizal: İnzivaya çekilme Topluluktan ayrılarak yalnızlığı seçme uzlete çekilme. "Hür düşünce bir îtizal (hérésie). Ama kilise olmadan itizal olmaz." BÜ.s.105.

İttihat Gazetesi: 28 Ağustos 1875'de İstanbul'da yazınlanmaya başlayan gazate. "28 Ağustos 1875'de yayımlanan İttihat gazetesi, Paşa'nın ıslahatçı kişiliğini koltuk kabartıcı bir mukayeseyle mühürlüyordu." UU.s.46.

İttihat ve Terakki: Türkiye'de kurulan ilk siyâsî parti. 21 Mayıs 1889'da Ittihâd-ı Osmânî adıyla ve Abdülhamîd Hanı tahttan indirmek gâyesiyle gizli bir cemiyet olarak kuruldu. Daha sonra Ittihat ve Terakki adını aldı. Yapılan ilk toplantıda Cemiyetin başkanlığına Ali Rüşdî, kâtipliğine Şerefeddîn Mağmûmî, muhâsib üyeliğe de Âsaf Derviş seçildiler. On seneye yakın bir müddet iktidârda kalan, koskoca Osmanlı Devleti'nin yağma edilmesine sebeb olan Ittihat ve Terakkinin son kongresi, birinci Dünyâ Harbinin mağlubiyetle bitmesinden sonra 14 Kasım 1918'de toplandı. Bu kongrede parti kendini feshederek, târihe karıştığını îlân etti. "Şunu da unutmamalıyız, bu nesil ittihat ve Terakkinin parlamentoda çevireceği dolapları nasıl bilebilirdi." BFH.s.136.

İvanov: Vyaçeslav İvanoviç İvanov (1866-1949). Rus filozof ve yazarı. Sembolizm nazariyecileri içinde ehemmiyetli bir yere sahip olan yazar roman ve şiirlerinin dışında din alanında yaptığı araştırmalar ve verdiği eserlerle de dikkat çekmiştir**. "**Kazanova, daha 1915'de bu fikirleri ileri sürer. Goldziher, Macdonald, Lane Poole, Massignon ve İvanoy da onu takip ederler." IDG.s.52.

İyinin ve Guzelin Ötesinde: Nietzsche (1844-1900)'nin 1855-1856 yıllarında yazdığı ahlakî muhtevalı eserinin adı. Nietszche'de "Ahlakin Seceresi" "İyinin veya Güzelin Ötesinde " "Zerdust boyle dedi" de Surhomme'u (ustun insan) anlatir." SNK.s.61.

İyonyalı: İsmi İon adında bir kahramandan gelen eski Yunan'da bir halk. Klasik görüşe göre İyonyalı'lar Dorlar. Ailoisler ve Akha'nın yanı sıra Yunan halkının büyük bir bölümünü oluşturan bir kavimdir. "Çok defa İyonyalı göçmenler veririmiş dersi." KA.s.385.

İzmler: Sonu izm ile biten kelimeler. "İzmler idrakimize giydirilen deli gömlekleri." BÜ.s.90.

İznik Meclis-i Ruhanisi: Hristiyanlık tarihindeki Konsil toplantılarının 325 ve 787 yıllarında yapılan Piskoposlar toplantısı. "Kiliseler birliği konsülleri Evet İznik Meclis-i Ruhanisi'nden bu yana Kiliseyi ikiye ayıran hadisenin biricik saiki nass olmamıştır." IDG.s.89.

İzzet: Bkz. İzzet Tanju."İzzet hayatını kurmaya çalışıyor." Jur.I.s.395.

J. J. Rousseau ve Edebi Kozmopolitizmin Kaynakları: Joseph Texte'in 1895 yılında Fransa'da hazırladığı mukayeseli edebiyat tezi. "1895'te ilk mukayeseli edebiyat tezini savunur: J.J.Rousseau ve Edebi Kozmopolitizmin Kaynakları." KA.s..430.

J.P.Sarte: Jean-Paul Sartre (1905-1980) Fransız filozof ve sanatkâr.. Kişinin özgürlüğünü savunan Egzistansiyalizm (Varoluşçuluk) akımının kurucusudur. "J.P. Sarte'ın "Altona Mahpusları"nda Alman ordusunda subaylık yapan Franz; Kendini istiyerek hapsettiği zindanda, yengeçlere dertlerini şöyle anlatır: SNK.s.127.

Jacob Böhme: (1575-1624) Alman gizemci ve filozofu. Kutsal kitap ve vahiy konusundaki incelemelerini anlatan Aurora (1612) isimli eseri ünlüdür. Böhme romantizm akımı üzerinde ve Kant sonrası Alman felsefecileri üzerinde tesirler bırakmıştır. "Hengel reel olan her şey rasyoneldir, rasyonel olan her şey relldir, formülünü Meister Eikchart ve Jacob Böhme'den alır." SNK.s.153.

James II : 1430-1460 İskoçya kralı I.James oğlu ve halefi **"**Kardeşi ve halefi II.James, İngiliz kamuoyunun ekseriyetine meydan okuyarak açıktan açığa Katolik olduğunu ilan ediyordu." UU.s.231.

Jan Huizinga: (1872-1945), Hollandalı tarihçi ve 1915-1941 Leiden Üniversitesi tarih kürsüsü başkanı. "Jan Huizinga şöyle der "kültürden ne anlıyoruz? Kelimenin kaynağı Almanya. Hollanda, İskandinavya ve Slav ülkeleri tarafından uzun zamandır benimsendi." Kİ.s.24.

Jan Valjan: Sefiller romanının kahramanı **"**Yirmi yıl peşini bırakmadı polis. Yirmi yıl Jan Valjan hayat"ı. Mağ.s.280.

Jane Austen: JANE AUSTEN (1775-1817) Yaşadığı yıllarda İngiliz Romantizmi en parlak dönemini sürdürüyordu. Ancak Austen romantiklerden ayrılarak "gelenek ve görenekler komedisinin" neo klasik temelini attı. "İngiltere'de de modern hikâye, Jane Austen, Brontë kardeşler gibi kadın yazarlarla başlar." KA.s.136.

Janet: Bkz Paul Janet "Sonra dost isimler janet, Spencer,Wundt. Bir kelimeyle bütün Batı." BÜ.s.104.

Janus: Roma mitorojisinde iki çehreli tanrı mitolojiye göre çehresinin biri öne diğeri arkaya bakmaktadır iki çehreli Janus tasviri ilk olarak Roma rahiplerinde bulunmuş olup kapının iki yüzünü simgelemektedir onun içidir ki Janus kapılar tanrısı olarak kabul edilir. Janus'la ilgili efsaneler Romanın kuruluşuna bağlanır. "İzm'ler masum değildir, onların arkasında sırıtan bir Janus vardır." SNK.s.284.

Japon: Japon halkından olan veya bu halkın soyundan gelen kimse veya kimseler "Fransız benim, Japon da benim, Senegalli de ben." Jur.I.s.144.

Japonya: Uzak doğuda başkenti Tokyo, resmi dili Japonca olan bir devlet. Fransa'da değerli üstatlar sayesinde (Fernand Baldansperger,Paul Hazard,Paul Van Tieghem,Jean-Marié Carré)geliştirilen mukayeseli edebiyat oradan Almanya'ya İtalya'ya ABD'ye ve Japonya'ya geçer." KA.s.430.

Jaspers. Bkz: Karl Jaspers. "İnsanlığın tarihi neden İsa ile başlasın? Tarihin mihver çağı İsa'dan önce beşinci yüzyıl. Bugünün insanı o zamandan beri yaşıyor (Jaspers)…" BÜ.s.195.

Jaures Dergisi: Jaures'in 1904 te kurduğu L'homanite gazetesi. "Jaures'in "politikacı" sosyalizmine, Sorbon'da hakim olan pozitivist ve laik düşünceye ateş püskürür hazret." Mağ.s.56.

Jaurès. 1859-1914 Fransız hatip yazar ve devlet adamı 1901 Fransız sosyalist partisini kurarak çeşitli sosyalist eğilimleri birleştirmek ister 1904 te L'homanite gazetesini kurdu 31 temmuz 1914 te bir deli tarafından öldürüldü. "Sadrazam Sait Paşa'nın oğlu ömür boyu gurbette yaşadı; bazen Chénier idi bazen Zola, bazen Jaurès." BÜ.s.134.

Jaures'in Hayatı: Rus asıllı Fransız yazar Rapoport'un 1920 li yıllarda yazdığı eserinin adı. "Jaures'in Hayatı" da çok güzeldir." SNK.s.175.

Jdanov: Andrey Alexandroviç Jdanov 1896-1948 sovyet siyaset adamı ve yazar "Said'in tahlilleri sinirlarina kadar goturulurse, Jdanov'unkine benzeyenyalnis bir hukme varilabilir." Kİ.s.68.

Jean (Yuhanna) İncili: Yuhanna İncili ya da Aziz Yuhanna'ya göre İncil. Aziz kilisenin kanbul ettiği dört incilden Sonuncusu. "Jean (Yuhanna) İncili ile diğer inciller arasında ortak bir yan yoktur." IDG s.114.

Jean Bodin: (1530-1596) Fransız filozof ve yüksek yargıç. 1576 yılında yayımladığı eseri "Devletin Altı Kitabı" ya da "Cumhuriyetin altı kitabı" adlı eseriyle meşhurdur. "Zamanında devlet işlerine ve harici siyasetine faal olarak katılan Jean Bodin de "Politikacılar"dandı.Önce hukuk hocasıydı,sonra majistra oldu." UU.s.186.

Jean de Meung: Jean de Meung ya da Meun (1240-1305). Fransız yazar. Baş tarafını Guillaume de Lorris'in yazdığı Roman de la Rose'a eklediği 17723 dizeyle ünlüdür. "Evi ise Eflatun'u, Sokrat'ı, Jean de Megung'ü, Saint-Paul'ü, Virjil, Pattelin'i hatta Villon ipsizini barındıracak kadar büyük." KA.s.233.

Jean Du Bellay: (1492-1498) Fransız diplomat ve piskopos. "Fransa'nın Roma nezdindeki bir elçisi, Jean Du Bellay Fransız asilzadelerine Antika eserler teminiyle görevlendirilir." KA.s.118

Jean Guitton: (1901-…?). Fransız filozof ve felsefe profesörü. "31 Ocak 1963 "Nouvelles Litteraires"de Jean Guitton'un güzel bir yazısı var." Jur.I.s.110.

Jean Lacroix: 1900-1986 Fransız filozof ve yazar. "Şimdi de, Auguste Comte'un biograflarından biri filozof Jean Lacroix'yı dinleyelim:"SSSS.s.90.

Jean Lahor: (1840-1909) Fransız şair ve hekimi. Jean Lahor takma adıdır, asıl adı: Henry Cazalis'tir. En önemli eseri olan Illusions (Hayal) isimli şiir kitabını, doğu düşüncesi ve karamsarlığından etkilenerek yazmıştır. Lahor, Hindistan dini ve felsefesiylede yakından ilgilenip 1888 yılında Histoire de la Littérature Hindoue (Hint Edebiyatı Tarihi) ismli bir eser kaleme almıştır. "Şairane bir "Hint Edebiyatı Tarihi"nin

de yazarı olan Jean Lahor, Hint karamsarlığını büyük bir belagatle dile getirir." BDE.s.69.

Jean Rostand: (1894-1977). Fransız biyolog ve yazar. "Jean Rostand, "tabiatın sırlarından bazılarını aşırdık", diyor, ilim adamı çok defa ne yaptığını bilmeyen bir büyücü çırağı." BÜ.s.218.

Jeanne D'arc: (1412-1431) Fransız Milli kahramanı basit bir köylü ailesinin kızıydı on üç yaşındayken tanrıdan geldiğine inandığı sesler duymaya başladı haftada üç defa duyduğu bu sesler, kuşatılan Orleans'ı ve bütün Fransayı kurtarmak için harekete geçmesini istiyordu. O sırada kral V Charles akıl dengesini kaybetmiş Fransa çeşitli yenilgiler ve yüzyıl savaşlarında İngilizlerle imzalanan Proyes antlaşması yüzünden çok güç durumdaydı bu sırada Jeanne D'Arc erkek kılığına girdi ve her yanı istila edilen Fransa'yı boydan boya aşarak 1429 da Kralın bulunduğu Chinon'a vardı Kralı Fransız tahtının gerçek mirasçısına verilmesini sağlama konusunda ikna etti. Poitiers'de silah kuşanarak asker kılığına girdi. Mayıs 1429 da Orleans'a girerek şehri İngilizlerin elinden kurtardı. "Bütün bu haltlar Jeanne d'Arc ile İsa adına işlendi." KA.s.311.

Jean-Paul Richter: Johann Paul Friedrich Richter. (1763-1825). Jean Paul denir. Alman yazarı. J.J.Rousseau'ya duyduğu hayranlıktan dolayı jean Paul adını benimsedi. "Bu bakımdan, Almanlar arasında en çok Jean-Paul Richter'e yakın." Kİ.s.374.

Jerusalem: Johann Friedric Wilhelm (1709-1789) Alman protestan ilahayatçısı. "Bilgi sosyolojisi Avusturyalı bir filozofun,jerusalem'in ortaya attığı bir tâbidir." UU.s.273

Jimnaz: Eğitim kurumu. Almanya, İsviçre vb. ülkelerde ortaoğretim kurumlarına verilen ad. "Sonra Karabağda açılan Rus Jimnazı." BÜ.s.155.

Jirondenler: Fransa da Fransız ihtilali sırasında faliyet gösteren siyasi parti "1789 İhtilâlinden sonra "Jironden"lerin siyasi rakiplerini yermek için kullandıkları "anarşist" 1840'dan itibaren öğünülecek bir vasıf olmuştur." Mağ.s.162.

Joel Chandler Harriss. (1848-1908). Amerikalı gazeteci ve yazar. Özellikle zenci halk masalları derlemesi yaparak amerikadaki zengi ve kölelik meselelerine tarafsız bir yaklaşım getirilmesine katkıda bulunan bir yazardır. "Bu olaylara Chandler Harris'in (1880) 'Remus Amca'sindaki hikayeleri de eklemek lazım." Kİ.s.320.

Joel: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygamberler kısmında yer alan kitaplarından birisinin adı.Bu bölümde Yoel isimli nebi anlatılır. **"**Joel Mecazî bir dille çekirge afetini anlatır. kıyamet günü yakındır ve Rab tecelli edecekti." IDG.s.128.

John Bright: (1811-1889) Barışsever söylemleriyle tanına bu çerçevede Empertalist siyasete ve Kırım savaşına karşı çıkan İngiliz siyaset adamı. "Matthew Arnold`un 'Kültür ve Anarşi'de (1869) ileri sürüldüğü görüşler John Bright'e bir cevaptı." Kİ.s.31.

John Cowper Powys. (1872-1963). İngiliz yazar, şair ve denemeci. "Resmi eğitimden çok kendiliğindenlik üzerinde durur." Kİ.s.32.

John Dewey: John Dewey (1859-1952)kişiye yararlı olan ve ona mutluluk veren düşünceler doğrudur. Ona göre düşünce çevreye uymayı, doğadan yararlanmayı ve mutlu olmayı sağlayan bir alettir. Bilimselyasalar ve kuramlar başarılı olursa, yani uygulamada bir işe yararsa iyi ve doğrudur, aksi olursa yanlıştır düşüncesini savunan Fransız filozof. "John Dewey `nin Cyclopaedia of Education (1911)daki 'kültür'manası, ne Tylor`u zikreder ne başka bir antropolog`u." Kİ.s.33.

John Dewey: (1859-1952), Cumhuriyetin kuruluş yıllarında Türkiye'ye çağrılan incelemeler yaparak Türk eğitim sisteminin kurgusu üzerine rapor hazırlayan Amerikan eğitim bilimci ve filozofu. "John Dewey`nin 'Cyclopaedia of Education' (1911)daki 'kültür'manası, ne Tylor'u zikreder ne başka bir antropolog'u . Oysa yazar, Kolombiya'dayken Boas'la tanışmıştır." Kİ.s.33.

john Henry Newman: (1801-1890) İngiliz rahip ve 1851-1858 yıları arası Dublin Katolik üniversitesi rektörü sonra tekrar kardina."Kardinal John Henry Newman'a göre, liberal bir terbiyenin esas amacı bu yetkinliği sağlamaktadır." KA.s.98.

John Locke: İngiliz empirizminin kurucusu olan ünlü filozof.1632-1704 yılları arasında yaşamış olan Locke'un temel eserleri, An Essay concerning Human Understanding (İnsan Zihni Üzerine Bir Deneme) ve Two Treatises of Government (Yönetim üzerine İki Deneme)'dir. "Hem tahttan indirilen II.James'in kızı hem de William'ın karısı olan prenses Mary, 1689 şubatında kocasıyla buluşmak ve taç giymek için Hollanda'dan ayrılırken, onu İngiltere'ye götüren gemide John Locke da vardı, John Locke ve istikbali.İstikbali derken iki eserin yazmalarını kasdediyoruz.Locke onlarla ün sağlayacaktı kendine:İnsan Zekası Üzerine Deneme ve Sivil Hükümet Üzerine Deneme.İkinci kitabın asıl adı: 'Sivil Hükümetin Hakiki Menşei, Gerekçesi ve Amacı Üzerine ikinci deneme",ikinci deneme, çünkü Locke onunla aynı zamanda yayımlanacak olan birinci denemesinde, mutlakiyetçi bir yazarın, Sir Robert Filmer'in Patriaarka adlı eserindeki yanlış prensipleri çürütmeye çalışmıştı." UU.s. 231.

John Lyly: (1534-1606) J İngiliz yazar. "John Lyly'nin Eyuphues'u (1578), zarif bir üslupla anlatılan, içine ahlâkî ve dinî mülahazaların da serpiştirildiği romantik bir serüven." KA.s.213.

John Markos. Dört İncil yazarından biri olarak genel kabul gören Aziz markos "Aziz markos İncil'i, Genel olarak John Markos'a atfedilir."IDG.s.129.

John Stuart Mill: (1806-1873). İngiliz Filozof ve iktisatçı yazar. **"**John Stuart Mill ve Matthew Arnold gibi yazarlar, incelmiş fakat din dışı dünya görüşü olarak ele alınan hümanizmin en mükemmel temsilcileridir." KA.s.112.

John Wilkes: (1725-1797) İngiliz siyaset adamı ve politika yazarı. "İngiltere'de John Wilkes'in saldırıları Lord Bute hükümetinin düşmesine –kısmen de olsa-yol açmıştır." Mağ.s.43.

Jose Amador de Los Rios: (1818-1878). İspanyol şair ve yazarı. Jose Amador de Los Rios`un Historia Critica de la Literatura Espanola'sı (1861-1865) ile Manuel Milay Fontanals'ın De la Poesia Heroico -Popular Castellana'sı (1878) gibi. Kİ.s.423.

Joseph Andrews. The History of the Adventures of Joseph Andrews. İngiliz yazar Henry Fielding (1707-1754)'in 1742 yılında yazdığı duygusallığın parodisi niteliğindeki eseri. "Fielding, Joseph Andrews'un önsözünde, nesir şeklinde yazılmış komik bir destan diye tanımlanan destan diye tanımlar romanı." KA.s.130.

Joseph Bédier: (1864-1938) Fransız tenkitçi ve profesör. "Kornuay âşıklarının acılı serüvenini son terennüm eden şairlerden biri de Joseph Bédier 'Kornuay'da bir kral Marc yaşamaktaymış bir zamanlar." KA.s.161.

Joseph de Maistre: (1753-1821). Fransız felsefeci yazar ve siyaset adamı. **"**Rivarol ve Joseph de Maistre gibi ülke dışına kaçan Fransızlar da ihtilale düşman." Mağ.s.115.

Joshua: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümününde yer olan kitaplardan biri. "Joshua (İ.Ö.)400: Musa'nın ölümünden Filstin fethi sonuna kadar İsrailin başına gelenler." IDG.s.126.

Joubert: Petrus Jacobus Joubert 1831-1900 buerlerın başkomutanı ve general guney afrıka cumhurıyetının bagıİ.Sızlık kahramanı "Ve ince JAUBERT'İ, sonra Napoleon'u benimser'' SNK.s.235

Joyce: James Joyce (1882-1941). İrlandalı eksprestyonist (dışavuruncu)roman yazarı. "Romancı ister soyut ve sembolik bir dil kullansın, ister halk diline yönelsin, isterse Joyce gibi her ikisiyle yazsın, roman, artık, bir dil araştırması, bir dil tecrübesidir." KA.s.286.

Jön fesede: Genç fesatçılar, genç sahtekarlar anlamına gelir. Ebuzziya Tevfik İkinci Abdulhamit'e yazdığı bir mektupta Jön Türk yerine bu ifadeyi kullanmıştır. Ama kendisi de Jön Türk akımının kurucularındandır. "Filhakika jön Türklerin bu kıdemli mücahidi velinimeti ikinci Abdülhamit'e takdim ettiği bir arîzada, genç doktoru şöyle müdafaa ediyordu: Jön fesede namında elyevm isviçre'de bulunan hey'et,i neşriyenin başına geçmiş olan doktor Cevdet söz anlar bir admdır." BÜ.s.140.

Jön Türkler: Yeni Osmanlılar, genç Osmanlılar adıyla da bilinen bu grup 1865'te İstanbul'da gizli bir dernek olarak kuruldu. Sadrazam Ali Paşa'nın tepkisi karşısında derneğin ileri gelenlerinden Mustafa Fazıl Paşa'nın çağrısı üzerine faaliyetlerine Paris'te devam etti. Jön Türkler 1871'den sonra hükümetle anlaşarak genel aftan yararlandılar ve yurda döndüler jön Türkler, Tanzimat ve sonrasında yapılan yenilikleri yeterli bulmayarak, Osmanlı Devleti'nin art arda yaşadığı siyasi ve ekonomik krizlerden kurtulabilmesi için bir anayasa hazırlayarak meşrutiyetin ilan edilmesini, ülkede serbest seçimlerin yapılıp mebuslar meclisinin oluşturulmasını, Mebuslar meclisinde Müslüman olmayanların da temsil edilmesini, devlet işlerinin bu meclis tarafından denetlenmesini istiyordu. "Filhakika jön Türklerin bu kıdemli mücahidi velinimeti ikinci Abdülhamit'e takdim ettiği bir arîzada, genç doktoru şöyle müdafaa ediyordu:Jön fesede namında elyevm İsviçre'de bulunan hey'et,i neşriyenin başına geçmiş olan doktor Cevdet söz anlar bir admdır." BÜ.s.140.

Juan de Valdes: (öl.1541). İspanyol hümanisti ve yazarı. "1535'de yazılan Dialogo De La Lengua'da, Juan De Valdes, Kastilyaca'nın kaynakları, belli başlı özelliklerini ve edebiyatta kullanışı anlatır iki İtalyan'a."KA.s.397.

Jules Mohl: (1800-1876).Alman "Ya Jules Mohl (1800-1876)? Paris'e Doğu dillerini öğrenmek için gelen genç Alman, mütercim ve şarkiyatçı. "Fransızca'ya "Şehname"yi kazandırdı." BDE.s.67.

Jules Guesde: Mathieu Jules Bazile Gueste Jules Gueste de denir (1845-1922) Fransız siyaset adamı ve 1882-1902 işçi partisinin lideridir "Jules guesde taraftarıdır. Milran, kolektivizmi demokratik sosyolozm olarak tarif ader. SNK.s.76.

Jules Renard: (1864-1910), Fransız roman hikaye ve oyun yazar. "Jules Renard, Anna Karenina'yı okumak istememiş, çünkü yüzde yüz Fransız olmayan hiçbir şey ilgilendirmezmiş üstadı." KA.s. 229.

Jules Reviczky[1]: (1855-1889). Macar şair ve yazarı. "Jules Reviczky, 1855–1889, ne güzel söylemiş:'Şarkı güzel, şarkı kutsal, hele milli ise ama şarkıların en güzeli insanlığın, dünyanın şarkısı "." Kİ.s.47

Jules Romains: Fransız yazarı Louis Farigoule (1885-1972)'ün yazılarında takma ad olarak kullandığı ve sonradan kanuni adı olan ismi. "Sonra şakirtler:Galsworthy, Thomas Mann, Broch, Marcel Proust, Jules Romains." KA.s.140.

Jules Verne: (1828-1905), Fransız bilim- kurgu romanı yazarı. "Ama modern ilmi bilgilere ragmen "fantaziler rafi"na en çok beğenilern kitaplar hâlâ H.G.Wells'inkilere Jules Verne'inkiler." Kİ.s.321.

Juliette: Sheakpear'nin ünlü Romeo ve Juliette isimli romanının kadın kahramanı. **"**Önce aşk, 'bir Destemona veya bir Juliette'in aşkı gibi saf ve içli." BDE s.209.

Jung: Carl Gustave Jung (1875-1961). İsviçreli psikiyatris "Pant ile Nirala birinci akımdan yanadırlar, deneyciler Benedetto Croce'den, Freud'la Jung'un psikanalizinden, egzistansiyalizmden, Japon şiirinden ilham alan yeni bir edebiyat yaratırlar.'' BDE.s.251.

Jurnal: Olayların günü gününe yazıldığı günlük defteri. "1939'da Eminönü halk evinde Dosto'nun Jurnal'ini karıştırmış ve büsbütün hayal kırıklığına uğramıştım." UU.s.212.

Justinianus: (öl.565) Doğu Roma kralı. Roma kanunlarının toplayıcısı veya toplatıcısı olan hükümdar "Asıl araştırma konusu Hint hukuku idi, Justinianus'u olmak istiyordu bu hukukun." BDE.s.41.

Juvenalis: Decimus Jumius Juvenalis (İ.S.60-130-140'a doğru) Latin hiciv şairi "Bazan revak,saray kadar muhteşem: Dusaultx'nun Juvenalis tercümesinde yazdığı giriş, Juvenalis'in kaleminden çıkmacasına heybetli…" Kİ.s.277.

Jüpiter: 1950'li yıllarda kullanılan iki Amerikan füzesinin adı."Ve Jüpiter'in korkunç silahını, emekleyen bir çocuğun parmakları bir avuç ışığa kalbedebiliyor." BÜ.s.218.

Kaalubela: Kaalu (söylediler) ve bela (evet)kelimelerinden oluşmaktadır. "bela dediler" anlamında.bir kelime grubu. Terim anlam olarak Elest Meclisinde ruhların Allah'a söz verdikleri anı ifade eder Kaalubela'ya "bela zamanı" da denir. "Avrupa kaalubela'dan beri Hintlilerin nefis kumaşları alıyor, ona mukabil kıymetli madenler veriyordu." BDE.s.77.

---

[1] Cemil Meriç'in "Jules Reviczky" diye zikrettiği isim Meydan Larousse'de "Gyula Reviczky" olarak geçmektedir.

Kaamus-u Â'lâm: Şemsettin Sami (1850-1904)'nin 1889-1893[1] yılları arasında yazdığı,tarih coğrafya ve önemli kişileri ihtiva eden 6.ciltlik ansiklopedik Kamus-u'nun adı "Şemsettin Sami'nin Kaamus-u Alem'i 6 cilt. 12 sene çalışır." SNK.s.325.

Kaamus-u Fransevisi: Şemsettin Sami (1850-1904)'nin 1880 yılında yazdığı Fransızca dan Türkçe'ye sözlük. "Ancak 1876'da bunlari yazan ŞemsettinSami Bey, 1312'de 4. baskisini yapan Kaamus-u Fransevisi'nde sosyalizmi "Silk-i Sakim-i İstirakiyun" (sapik olan istirakiyun yolu) diye tarif eder (Arap Sah'in tabiriyle "tek ayak uzerinde dünyayi velveleye veren" Timurlenk).".SNK.s.162.

Kabahatli Kim: Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870)'ın 1845 yılında yazdığı romanının adı. "Ayni yil bir roman cikti: Kabahatli Kim." Mağ.s.87.

Kabakçı:Kabakçı Mustafa İsyanı. 29 Mayıs 1807'de Osmanlı Sultanı Üçüncü Selim Hanın tahttan indirilerek yerine Dördüncü Mustafa Han'ın geçirilmesiyle neticelenen isyan. Kastamonulu olan Kabakçı Mustafa'nın Mayıs 1807'de, âsîlerin lideri seçilmesinden önceki hayatı bilinmemektedir. "Celali, Kabakçı hareketleri ihtilaldir."SNK.s.310.

Kabaklı: Bkz Ahmet Kabaklı "Naci Çelik'in Kabaklı hakkındaki hezeyanları bize meşhur bir mısraı hatırlattı: "Edip olur kişi sermaye-i hayâsı kadar." KA.s. 340

Kâbe: Mekke'de bulunan Harem-i Şerif'in ortasında yer alan Müslümanların kıblesi "Kâbe inşa edilmiş ve Kâbe'nin koruyuculuğu babadan oğula geçerek Kureyşlilere kadar gelmiş." Kİ.s.149.

Kabil Kompleksi: Psikolojide büyük kardeşin küçük kardeşe duyduğu kıskançlık. Terim kardeşi habili kıskançlık yüzünden öldüren Kabil'in vicdan azabından kurtulmak için yaşadığı mekanı terk etmesi ve diyar diyar gezmesi hadisesinden ilham alınarak oluşmuştur."Bu firar bir Kabil kompleksi." BÜ.s.95.

Kabiller: Kabil Adem peygamberin oğludur küçük kardeşi Habil'i öldürmesiyle bilinir metinde yazar Kabiller diyerek zulm eden kişileri anlatır. "Yalnız bu ailede de Kabileler ve Habiller var".SNK.s.383.

Kabillersoyu: Kabil, Hz Adem'ın oğlu. Tarihin ilk kardeş katili. Zararı önce en yakınındaki kişiler dokunmuş bir bedbaht. Kapitalizmin kurucusu olan burjuvazi önce kendi ülkelerindeki en kalabalık ve en fakir sınıfı sömürmüştür. Sonra da bütün kıtalardaki insanları s.mürmeyi gaye edinmiştir. Kendine en yakın insanlara en fazla

[1] Meydan Larousse eserin yazım tarihini 1888-1899 olarak vermektedir

zarar veren bu ihtilal imtiyazlıları Kabil'in soyu olarak vasıflandırılmıştır "Batılı, bir Kabiller soyu." KA.s.359.

Kabli (a priori) prensibler sistemi: ön, öncelik prensibi. "Kabli (a priori) prensibler sistemi: Bu prensiplerin doğruluğu tecrübeyle ıspat edilemez, mantıki olarak ifade edebilirler, ne olduklarını biliriz". IDG.s.172.

Kaçak: Orhan Kemal (1914-1970)'in 1970 yılında çliminden sonra yayımlanan romanı. "Kaçak eski bir romancının nasıl zorlandığını ve tükendiğini gösterir." KA.s.342.

Kadambari: MS.VII. asırda yaşamış Hint yazarı Bana'nin roman olarak değerlendirilen eserinin adı. " 'Kadambari' adlı eseri de Hint edebiyatının şaheserlerinden sayılır." BDE.s.239.

Kaderin Sırrı Üzerine: Büyük İslam bilginlerinden olan filozof ve hekim İbn Sina (980-1037).'nın küçük risalelerinden biri "Sonra üçbeş sayfalık risaleler: 'Fiil ve İnfial üzerine' 'Kaderin, Sırrı Üzerine.'" Kİ.s.185.

Kadın ve Sosyalizm: "Cemil Meriç'in 7 Ekim 1966 tarihli Lamiâ Çataloğlu'na yazmış olduğu mektupta yazacağını söylediği kitabın adı. "Yarın yeni bir kitaba başlayacağım: 'Kadın ve Sosyalizm'. Bu kitabı senin için yazacağım." Jur.II.s.33.

Kadının Köleleştirilmesi: Stuart Miil'in 1899 yılında yazdığı eserinin adı "Diğer eserleri de şunlar: 'Ütilitaryanizm' (1863), 'August Comte ve Pozitivizm' (1865), 'Temsili Hükümet', 'Kadının Köleleştirilmesi', 'Otobiyografi' (1899) , 'Din Üstünde Denemeler'." Kİ.s.210.

Kadir Gecesi: Hicri takvimde Ramazan ayı içinde saklı olan ve Kuran'ın Levh-i mahfuz'dan semayi dünyaya indirilmeye başladığı gecedir. "Kadir gecesi Peygamberin Ali ibn Ebi Talib'in halifeliğini ilan ettiği gecedir." I. D. s.57

Kadisiye Mağlubiyeti: Kadise savaşı. 637 yılında Hz. Ömer zamanında Müslümanlarla İranlılar arasında yapılan ve Zaloğlu Rüstem komutasında İranlıların yenilgisiyle neticelenen harbin adı. **"**Kadisiye mağlubiyeti üzerine, Eski İran'ın düştüğü zeval ve inkırazdan muzdarip ve nalân olan Firdevsi-i Tusi, Araplar'ın ve Araplığın en büyük bi-aman düşmanı idi". Mağ.s. 264

Kaf Dağı: Mitolojide, özellille doğu mijolojisinde dünyayı çepeçevre kuşatan efsanevi dağ. Kaf dağı tabiri ulaşılması güç yer, makan, görkemlilik ifadesi olarak kullanılır. "Bir zamanlar bir kamuoyu, bir toplum, bir edebiyat dünyası vardı.Bugün beş altı tane.Hepsininde burnu Kaf Dağında." Mağ.s.245.

Kafka: Franz Kafka (1883-1924). Eserlerini Almanca yazan Çek ekspresyonist yazarı. Hayatının ve eserlerinin örtak yönü "Her şeyi sunmak ve hiçbir şeyi doğrulamamak"tır. "Nietzsche'nin Zerdüş'ü ile Kafka'nın Şato'su da birer fantastik hikâye." KA.s.136

Kafkasya: Karadenizin doğusunda büyük ve küçük Kafkas dağlarıyla kaplı olan bölgeye verilen ad. "İskenderiye, Beyrut, Sur, Akka limanları Kafkasya, İran, Arabistan veya Afrika bölgelerine doğru uzanan ticaret yollarının köşe taşlarıydı." BFH.s.89.

Kahire: Mısır'ın başkenti Nil kıyısında, deltanın başına 25km büyüğünde bir yerleşim yeri. "Önce 1378'de Heİ.Sen'de katledilmiş der, sonra da 1406'da Kahire'de eceliyle ölmüştür der. H. See, Marrou İbn Haldun'dan söz etmek".SNK.s.174.

Kahraman: Bkz. Kahramanlar. 'Carlyle insanın yaşayışını ve düşünce ufkunu genişleten büyük insanlara 'Kahraman' adı veriyor.'Kİ.s.181.

Kahramanlar Üzerine Konferanslar: Diğer ismiyle Kahramanlar.Ünlü İskoç yazar Thomas Carlyle (1795-1881)'nin 1840 yılında verdiği bir kısım desler dizisi. Du dersler daha sonra "Kahramanlar" adıyla kiyaplaştırılmıştır. "Kahramanlar Üzerine Konferanslar'da (1840) büyük adam doktrini, insanklık tarihine tatbik edilir." Kİ.s.376.

Kahramanlar: İskoçyalı yazar Thomas Carlyle (1795-1881)'in 1841 yılında neşrettiği meşhur kitabı. "Reşat Nuri, Kahramanlar'ı elli küsur yıl önce çevirmiş Türkçeye" Kİ.s.366.

Kailasa: Hint Mitolojisine göre doruğunda Tanrı Şiva ile eşi Şakti'nin oturdukları evrensel ve ulaşılmaz dağ "Bambu dallarında türkü söyleyen rüzgâr/ Kılavuzun olsun Kailasa'ya kadar." BDE.s.380.

Kakafoni: "Biliyorum ki, küçük bir aldatış senfoniyi kakafoniye çevirir".Jur.II.s.68.

Kalapurnodoya: Hint Telugu edebiyatında orta çağda yaşamış hikayeci ve yazar Pingali Surana'nın eseri. "Kahramanları Tanrılar, periler ve insanlar olan garip bir eseri var: Kalapurnodaya" BDE.s.298.

Kalde: Mezopotamya'nın ve Sümer'in güneyine verilen ad daha sonra Kalde adı Bütün Bağbil için kullanılır. Kalde aynı zamanda Bağbile en görkemli Çağlarını yaşatan hükümdar sülalesinin de adıdır. "Doktrinleri:eski Kalde'nin astrolojisı matematik ve astronomik araştırmaları ile nev Fisagori ve nev Eflatuni spritualitenin birleşimi idi". IDG.s.223.

Kale Kumandanın Kızı: Bengal romanının babası olarak kabul edilen Bankim Çandra Şaterci: (1838-1894)'nin 1864 yılında yazdığı eseri. "İlk kitabı 'Kale Kumandanın Kızı' (1864), 'Mutluluk Manastırı' (Anandadamat) en tanınmış romanı, Bengal

vatanseverlerinin millî marşı ‘Anavatana Selam’ (Bande Mataram) bu romandan alınmış bir ilahi.” BDE.s.275.

Kale Kumandanın Kızı: Bengalli edebiyatcı Bankim Çambra Şaterci (1838-1894)’nin 1864 yılında yazdığı eseri. “İlk kitabı ‘’Kale Kumandanın Kızı’’ (1864), ‘’Mutluluk Manastırı’’ (Anandadamat) en tanınmış romanı, Bengal vatanseverlerinin millî marşı ‘’Anavatana Selam’’ (Bande Mataram) bu romandan alınmış bir ilahi. Bankim Çandra Şaterci: (1838-1894),Bengal’in Walter Scott’u,İlk kitabı,Kale Kumandanın Kızı 1864 Mutluluk Manastırı (Anandadamat) en tanınmış romanı,Bengal vatavseverlerinin millî marşı “Anavatana Selam’’ (bande mataram)bu romandan alınmış bir ilahi.” BDE.s.275.

Kalem-i Âlâ: Hakikat-i Muhammediye, akl-ı kül. “Allah'ın, Hakikat-i Muhammediye' de ilim sıfatı ile tecelli ve zühur etmesi itibariyle buna akl-ı külli, kalem-i a'lâ ve levh-i a'zâm gibi isimler verilmiştir." IDG.s.182.

Kali Yuga: Hint dilinde karanlık çağı anlamında bir kelime. “Kali Yuga Ne zaman sona erecek?” Jur.I.s.118.

Kali: Siva’nın karısı Devi’nin kara derili (Syama) halidir. Bu Tanrıça’nın kan dökücü yönünü gösterdiği zaman aldığı biçim ve adtır. Boynunda insan kafataslarından yapılma kolyesi, kanlı ağzı ve çevresindeki yılanlarla korkunç bir görünüşe sahiptir. “Halk inançlarında Devi, Durga,Kali, Parvati,Uma,Padma, Kendi gibi binbir isimle anılan Ana Tanrıça`yı baştacı eder tantrizm.” BDE.s.161.

Kalidasa: IV-V. asırda Sanskrikçe yazan Hint milli şairi ve oyun yazarı “Kalidasa’ya Hint’in Shakespeare’i dedirten de bu şaheser.” BDE.s.52.

Kaliforniya (Berkeley) Üniversitesi: 8 değişik yerde kampusü bulunan ilk olarak 1855 yılında Berkeley’i de açılan, ABD’nin en önemli yüksek öğretim topluluğunu oluşturan devlet ünüversitesi. “Meselâ 1964-65 Amerika’nın Kaliforniya (Berkeley) Üniversitesi’nde ve daha bir çok Amerikan üniversitesinde görülen hareketlerle, üniversite dışı gençlerin bazı direnişlerinde bulmak mümkün”. Mağ.s.177.

Kalitatif: Nitel, nitelikle ilgisi bulunan “Kantitatif birikmelerden kalitatif bir mahiyet degisikliği dogar.”SNK.s.55.

Kalküta Yüksek Mahkemesi: Hindistan’ın Kalküta eyaletinde bulunan mahkeme. “1783’de Kalküta’da mütevazi bir sekreterdi, 1801’de Fort William Koleji’nde Sanskritçe ve Hint hukuku hocası, 1805’de Kalküta Yüksek Mahkemesi’nde reis oldu, 1807’de de Hindistan Konseyi’ne üye seçildi.” BDE.s.42.

Kalküta: Hindistan'da batı Bengal eyaletinin merkezi olan bir kent "Avrupa'da ilk Veda okulu Collége de France'da Burnouf tarafından kurulmuş (1838); Rig-Veda aynı tarilerde, Kalküta'da yayımlanmış." BDE.s.109.

Kalpa: Yeni bir dünyanın yaratılmasıyla sonuçlanan bir kozmik dönemi belirten Sanskritçe kelime. Brahman yılının bir gününe eşit olan bir kalpanın süresi, 12 milyon insan yılıdır. "Bakışları süzgünleştiren iksir/ Kalpadan çıkılır,/ Ciçekleri ayaklarını kınalar,/ Çiçekleri saçlarını süsler yosmaların." BDE.s.382.

Kalpazanlar: Andre Gide'nin 1926 yılında kaleme aldığı serüven romanı. "Kalpazanlar yazarına göre, bir felaket değil bu." KA.s.151.

Kalu Belâ: Kalu ve Bela kelimelerinden müteşekkil. Kalû: onlar dedi anlamında. Belâ: evet anlamında iki Arapça kelime. Allah insanları yaratmazdan evvel onlarının ruhlarını yaratmıştır. Allah yarattığı ruhları bir mecliste toplayarak onlara Elestü bi- Rabbiküm? (Ben sizin Rabbiniz Değil miyim?) dedi. Ruhlar da Allah'a cevaben Belâ. (evet.) dediler. Böylece Allah'a kulları ahit ve söz vermiş oldu. Müslümanlar, Müslüman oluşlarını bu elest meclisindeki söze bağlarlar. "Taşrada ve köylerde askerlik bir felaket, ama vergiler kalu belâdan beri hep aynı vergiler, halk bunlara alışık ve zaten çok ağır da değiller." BFH.s.140.

Kalvinist: Calvin'in dini öğretisine inanan kişi veya kişiler. "Kalvinist Reform, yeni Yunan hümanizminin ihtiva ettiği paganizme karşı zaruri bir baş kaldırmadır. KA.s.89.

Kalvinnist: "Presbiteryenler (İskoçyalı) Kalvinnist, Knox demokratik bir teokrasi.Devlet dine karışmamalı, pastörleri halk kendisi seçmelidir."SNK.s.217.

Kalyanos. Eski çağda (MÖ V.asır) Ktesias'a bir müridi için tarihçilerinin kullandıkları isim. "Etrafındakileri "kalyana" hitabıyla selâmladığı için, tarihçilerin "Kalyanos" diye bahsettikleri bu Hintli, İskender'in iltifatına mazhar olur, ama gördüğü itibar gözlerini kamaştırmaz, dünya nimetlerini küçümsemeye devam eder ve... hiç beklenmedik bir anda ölmeye karar verdiğini bildirir." BDE.s.29.

Kama: Hint istek Tanrısı. Veda sonrası mitolojide aşk tanrısı olarak ortaya çıkar ve Ramana, Mayi, Ananga, Vama… gibi birçok isimle anılır. **"**Tanrı'nın evlenme teklifini bir şartla kabul etmiş: Önce Kama hayata kavuşacak". BDE.s.132.

Kamandakiya: Hintli yazar Narayana'nın Hitopadesa (faydalı bilgi)adlı eserini yazarken başvurduğu ve faydalandığı önemli bir eser. Bu eser hakkında kaynaklarada açıklayıçı bilgi yoktur. "Yazar, 'Hükümdar için Ahlâk Kitabı' (Kamandakiya) adlı bir kaynaktan da faydalanmış." BDE.s.233.

Kama-Sutra: 4. ile 7.asır arasında Vatsyayana tarafından Sanskritçe yazılan aşk kuralları kitabı **"**Kama-Sutra", bugün de aşk sanatının en güzel kitabı. BDE.s.181.

Kamban: Gugmumdur Kanban (1888-1945) İzlandalı tiyatro oyunları ve roman yazarı. "Kamban 12. yüzyılda "Ramayana"yı çeviriyor Tamulcaya,24.000 beyitlik destan, bugünde halkın ençok sevdiğikitaplardan biri." BDE.s.293.

Kamil Paşa: "Kâmil Paşa (Yusuf) 1808-1876 Sultan Abdülazîz Han devri sadrâzamlarından. 1808 yılında Arapkir'de doğan Kâmil Paşa, Akkoyunlu âilesine mensuptur. Devrinin başarılı devlet adamlarından ve en zenginlerinden olan Paşa, dürüst ve iyiliksever bir kimse olarak tanınmıştır. Arapça, Farsça ve Fransızca bilen Kâmil Paşa'nın edebiyatçı olarak tanınmasını sağlayan eser, Fenelon'un yazdığı Telemak'ın Maceraları adlı kitabın tercümesi olan Terceme-i Telemak'tır. "Kâmil Paşa'nin telemek'ı Avrupa'dan gelen bir Hümayunnâme" BÜ.s.143.

Kâmil Paşa: Mehmet Kamil Paşa (1832-1913) Kıbrıslı Türk Sadrazamı. 1885 yılından itibaren 1909 yılında ki İtihat ve Terakki cemiyeti ile anlaşmazlığına kadar çeşitli tarihlerde 3 defa sadaret makamına gelmiştir. "1909 Ocak'ında, Meclisle Sadrazam Kâmil Paşa arasında bir ihtilaf çıkar. İttihat ve Terakki de bu ihtiyar devlet adamından kurtulmaya can atmaktadır."BFH.s.145.

Kamus-u Felsefe: Rıza Tevfik'in 1914 yılında İstanbul'da yayımladığı 2 ciltlik kitap. Kamus-u Felsefe'nin ilk cildi 806 sayfa, ikinci cildi ise 400 sayfadan oluşmaktadır. "Kamus-u Felsefe yazarı geniş tecrübesine rağmen mâbedi pencereden seyreder, içeri girmez. Daha sonrakiler mâbedin varlığından bile habersiz." BÜ.s.105

Kamusu Fransevi: Şemsettin Sami (1850-1904)'nin 1880 yılında yazdığı Türkçeden-Fransızya, Fransızcadan-Türkçeye yazdığı 2 ciltlik sözlüğünün adı. "Filhakika, Kamusu Fransevide sosyalizmin karşılığı "silki sakimi iştirakiyyun"dur." Mağ.s.222.

Kansu: Ceyhun Atuf Kansu (1919-1978). Cumhuriyet dönemi şair va yazarlarında. "Sadreddin Celal üniversite hocası oldu, Kansu CHP Genel Sekreterliği'ne getirildi."SNK.s.268.

Kant: Immanuel Kant. (1724-1804) yılları arasında yaşamış olan ünlü Alman filozofu. Temel eserleri: Kritik der Reinen Vernunft (Saf Aklın Eleştirisi), Kritik der Pratischen Vernunft (Pratik Aklın Eleştirisi) ve Kritik der Urteilkraft (Yargı Gücünün Eleştirisi). " 20. asirin baslarinda Boutroux, Brunschvig ve Bergson Laplace ve kant'in anladigi manada kati bir determinizmi insani sahada Kabul etmezler ve determinizme ilk darbeyi indirdiler. SNK.s.37.

Kant: Immanuel Kant (1724-1804): Felsefede rasyonalizm ve ampirizm akımlarının bir sentezini yapan Alman Felsefeci "Kant'in daha sonra tekrarliyacağı gibi bir Numen'ler bir de Fenomenler var." SNK.s.61.

Kanun-ı Esasi: Osmanlı Devleti'nde, Sultan İkinci Abdülhamit Han'ın emriyle 28 kişilik bir heyet tarafından hazırlanıp, 23 Aralık 1876'da kabul ve ilan edilen anayasa özelliğindeki kanun. Devletin şeklini, çatısını, devlet içindeki teşrî (yasama), icra (yürütme), kaza (yargı) kuvvetlerinin birbiriyle münasebetini, bunların hangi organlar vasıtasıyla kullanıldığını ve ayrıca ferdin devlete karşı olan hak ve görevlerini tayin eden Kanun-u Esasî, 12 kısım ve 121 maddeden ibarettir. "Büyük diye tanıtılan Tanzimat ricalinin zavallılığı. Midhat Paşa ve dört elle sarılınan son tılsım: Kanun-ı Esasi. Mağ.s.258.

Kânun-ı Kadim: Eski âdet. "Ne kanun-u kadim kalmıştı ne dib-i dirin." BÜ.s. 131.

Kanuni Süleyman : Kanuni Sultan Süleyman.Osmanlı sultanlarının onuncusu ve İslam halifelerinin yetmişbeşincisi. Saltanatı: 1520-1566. Babası: Yavuz Sultan Selim-Annesi: Hafsa Sultan. Doğumu: 27 Nisan 1495 Vefatı: 7 Eylül 1566. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi, Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi. "1535, I.François ile Kanuni Süleyman arasındaki bu ittifak Hristiyanlık aleminde büyük tepkilere yol açmıştır."BFH.s.84.

Kanunlar: Nomoi (yasalar kanunlar) Platon'un tamamlayamadan öldiği eserlerinden birisi. "Eflatun'un Onun için ne Eflatun'un devletiyle kanunlarına ne Aristonun Poletikasına ne de Hristiyan orta çağının beli başlı siyasi eserlarine yer verebildik". UU.s.168.

Kanunların Ruhu: Fransız yazar Montesuieu'nün 1748 yılında cenevre yayınladığı eserinin adı. "Kanunların Ruhu müellifi, ülkesinin I.François'dan beri sıkı münasebet halinde bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu'nubu kadar tanırsa,Hint'i Çin'i, İran'ı ne kadar tanır?" BÜ.s.193.

Kapilar: Hint Tamul vecizeler (Gromik şiir) edebiyatının önemli yazarlarından biri. "Kapilar devrimci bir şair, kasların baş düşmanı, felsefî problemlere de aşina." BDE.s.288.

Kapital: Das Kapital. Karl Marx'ın sosyalizmin gelişmesinde belirleyici bir rol oynayan ana eseri. Das Kapital eklemeler 4 eserden oluşup ilki 1867 yılında yayımlanmıştır "Goldmann "Recherches dialectiques"de, sosyolojiyi Marx'ın kurduğunu ve "Kapital"den başka sosyoloji kitabı yazılmadığını söyler." SNK.s.20.

Kapitalist: "Kapitalist istihsalin hakim siması tüccar veya müteşebbistir.**" SNK.s.**207

Kapitalist Ekonomi: Kapitalist üretim biçimi özellikle 19 yy da batı Avrupa da ortaya çıkmış olan, üretim amacının özel mülkiyetine ve bu araçların onlara sahip olmayan emekçiler tarafından işletilmesi dayanan iktisadi sistem "Bu insiyakların doludizgin at koşturduğu bir iktisat düzeni ilham etti: Kapitalist Ekonomi." BFH.s.3.

Kapitalizm ve İlim: "Rodinson'un 'Kapitalizm ve İslam'ı iltifatınıza layıktı.**"**Jur.II.s.169.

Kapitalizm: Sermayenin ve servetin belli ellerde toplanarak,sermayedar ile sermayeyi arttırmayı hedefleyen işçilerin ayrı olduğu ve dolayısıyla işçinin sömürüldüğü sınaî, ticârî ve mâlî merkezileşmeyi esas kabul eden iktisâdî ve içtimâi doktrinin adı."Sarayın direnişi azaldıkça kapitalizm, taarruzunu yoğunlaştırır: keşişler, mektepler, mürebbiyeler, mason locaları." BÜ.s.135

Kapitülasyon: Osmanlı Devletinde yabancıların statüsünü tespit eden hukukî, malî, idarî ve dinî özellikteki antlaşmalar. Kapitülasyonlara, kısaca "imtiyaz" veya "imtiyâzât-ı ecnebiyye" de denir. "Kalktığını iddiâ ettiğimiz kapitülasyonlar, ruh dünyamızda yaşıyor, hem de bütün habasetiyle." BÜ.s.126.

Kaplumbağa Masalı: Fabl türündeki eserleriyle tanınmış Fransız yazarı Jean de La Fontaine: (1621-1695)'in 12 kitaplık fabl eserleinden biri. "La Fontaine, 'Karga, Geyik, Kaplumbağa ve Fare' masalını buradan almış. İkinci bölüm birinciden çok daha kısa.' BDE.s.232.

Kara Yacur: Hint Kutsal kitaplarından Yacur-Veda'da duaların ve yorumların birlikte bulunduğu bir bölümün adı. "Yacur-Veda'da adak törenlerinde okunacak dualarla Hint nesrinin ilk örnekleri sayılan yorumlar var. 'Kara Yacur'da dualarla yorumlar yanyana, "Ak Yacur" da yalnız dualar var." BDE.s.109.

Karabağ: Yukarı Karabağ. Yaklaşık 4400km² lik Azerbaycan Cunhuriyeti'ne bağlı bir bölge."Sonra Karabağda açılan Rus Jimnazı." BÜ.s.155.

Karacaoğlan: Cukurova'da 16-17. arasında asırlar yaşadığı zannedilen ve aşık tarzı şiirler söyleyen halk aşığı. "Karacaoğlan bir mozayik parçası. Emrah da öyle." Jur.I.s.378.

Karadeniz: 41° ile 45° kuzey enlemleri arasında bulunan, kıtalararası büyük bir iç deniz. Avrupa'nın güney doğusundaki Balkan ve Anadolu yarımadaları ile, Doğu Avrupa ovaları ve Kafkasya arasında, doğu-batı doğrultusunda uzanır. Batı kısmında kuzey bölgesi Odessa civârında 47° kuzey enlemine kadar çıkar. "İsa'dan iki üç bin yıl

önce Baltık denizi ile Karadeniz arasında yaşayan kabileler dört bir yana dağılmış." BDE.s.38.

Karagöz: Türk gölge oyunu Hacivat ile Karagöz'e adını vereb ve eserlerdeki iki eksen kişiden birinin adı. Oyunda karagöz halkın sağduyusunu kıvrak zekasını, dil çabukluğu gibi özellikleri taşıyan dürüst mert yapmacıksız bir kişiliği temsil eder. "Karagöz'ün repertuvarı tarihinkinden daha zengin." BÜ.s.221.

Karahanlılar Devri: Karahanlı devleti. 840-1212 târihleri arasında Türkistan ve Mâverâünnehir'de hâkimiyet kuran ilk Müslüman Türk devleti. "Karahanlılar devri (Arapça) Abbasiler'in Türkçe'ye karşı bir teveccühü vardır (1077)" SNK.s.321.

Karahisarlı Ahterî Mustafa Efendi: Ö:1561 16. asır Osmanlı sözlük bilgini Afyon, Kütahya ağzıyla yazdığı Ahter-i Kebir isimli lugatıyla ünlüdür. "16. asırda Karahisarlı Ahterî Mustafa Efendi Arapça'dan Türkçe'ye Lügatı'nı hazırlar." SNK.s. 321.

Karakterler: Fransız yazarı La Bruyere (1645-1696)'nın 1668 yılında yayınladığı ve 1120 karakteri anlattığı portre kitabı. "La Bruyere'in Karakterleri'i edebi eser sayılmayacaktı."KA.s. 236.

Karamazof "Evet Karamazof , Tanrı'nın olmadığını yetkili ağızlardan işitince ağır bir yükten kurtulmuş gibi sevinç duyar." KA.s.359.

Karamazof Kardeşler: Rus yazar Dostoyevsky'nin 1879-1880 yıllarında yazdığı romanın adı. **"**Karamazof Kardeşler de, insan mizacını temsil edemez."KA.s.263.

Karamazoflar: Bkz.Karamazof Kardeşler. **"**Karamazoflar'ı Papaz Zossima'nın ölümü sahnesine kadar karıştırmış. "Arkasını merak eden varsa, zahmet edip kendi kendine okusun' buyuruyordu." Mağ.s.272.

Karamita: Karmati ya da karami İsmini kurucusu Hamdan bin Karmat'tan alan, İsmailiyye Mezhebi'nin kollarından birinin yandaşlarına verilen isim. "İlk İslam düşüncesinin doğuş tarihi, Fatimî hareket, İsmaililerle Batıniler ve Karamita'ler arasındaki nazari ve siyasi münasebetler, İslam tarihinin en karanlık ve çetin meseleleri arasındadır." IDG.s.52.

Karataka: ''Kral arslan, müşaviri boğa ve nedimleri iki çakal: Karataka ve Damanaka. Doğu dillerine çevrilirken, esere çakalların adı verilmiş: "Kelile ve Dinme" BDE.s.232.

Karataka: Pança-Tantra'da, Mitra-Bheda hikayesinin şahıslarından biri olan çakal. "Kral arslan, müşaviri boğa ve nedimleri iki çakal: Karataka ve Damanaka. Doğu dillerine çevrilirken, esere çakalların adı verilmiş: 'Kelile ve Dimne'." BDE.s.232.

Karga Masalı: Karga masalı ya da fablı. Fabl türündeki eserleriyla tanınmış Fransız yazarı Jean de La Fontaine: (1621-1695)'in 12 kitaplık fabl eserleinden biri. "La Fontaine, 'Karga, Geyik, Kaplumbağa ve Fare' masalını buradan almış. İkinci bölüm birinciden çok daha kısa." BDE.s.232.

Karl Friedrich: (1828-1885) Kızıl Prens lakaplı Purusya Prensi ve Maraşal. "Karl Friedrich'in Brzenski'ye yazdığı Totaliter Rejimler'de bu rejimler belli kıstaslarla tanınır: Resmi bir devlet ideolojisi mevcuttur, milli hayat bir polis kontrolü altındadır." SNK.s.126.

Karl Jaspers. (1883-1969). Alaman filozof ve psikiyatris. "Karl Jaspers İ.Ö. 5. yüzyıla "tarihin mihver çağı" der."SNK.s.153.

Karl Lamprecht: (1856-1911) Alman tarihci çağdaş ekonomi tarihi üzerine yaptığı çalışmalarla bu alanın öncülerinden kabul edilir. "Karl Lamprecht büyük adamların (bilhassa Bismarck'ın) şahadetine dayanarak, büyük adamın tarihte önemli bir rol oynamadığını ispata çalışmış." Kİ.s.361.

Karl Mannheim : "Karl Mannheim,Almanya'da doğmuş,İngiltere'de hocalık yapmış,1947'de ölmüştür." SNK.s.209.

Karl Mannheim: (1893-1947). Avusturya kökenli İngiliz toplum bilimci. En önemli eseri 1929 yılında yazdığı İdeoloji ve Ütopya'dır. "Düşünce sosyolojisi deyince akla gelen isimler Max Scheler,George Lukacs ve Karl Mannheim'dir. Gold mann'a göre; bu sosyologların üçü de tarihî maddecikten ilham almıştır." UU.s.273.

Karl Vorlander: (1860-1928) Alman filozof yeni kampçılıktan etkilenerek Marbuk okulunun savları ile Marxcılığı, özellikle ahlak konusunda bağdaştırmaya çalışmıştır. "Bu iki büyük araştırmacının yorumları sayesindedir ki "sofistaiyenin tarihi bir zaruret ve ihtiyaç ile meydana geldiği ve bir medeniyet vazifesi ifa eylediğini anlıyoruz" diyor Karl Vorlander.." Mağ.s.27.

Karman: Üç büyük Hint dininin kabul ettiği temel ilke kişinin geçmişteki eylemleri sonucu hayvan veya insan şeklinde yeniden doğuşu. Bu görüş insanı bir öok hayatlardan oluşan zincirin bir halkası kabul eder Karman Saİ.Sara inancının ayrılmaz bir parçasıdır. "Tanrı'yı kötülemeden, dünyadaki kötülükleri izah etmek ancak Karman ile mümkün." BDE.s.117.

Kartaca: Tunus'ta, Tunus körfezi'nin doğu kıyısında bir yer adı. Tarihi olarak Afrika kıyıları boyunca Tir ya da Kıbrıs'tan gelen Fenikeliler'in kurdukları ticaret sömürgelerinden birisi anlamında efsane göre Fenikeli Elisa yada Dido tarafından

kurulmuştur. “O zamana kadar (İrenaeus ve Tertullian'a göre)hem Lyon hem Kartaca kutsal kitap olarak İncilleri, Paul'un Mektuplarını ve daha bazı mektupları okuyorlardı.” IDG.s.124.

Kartacalı Augustinus. Aziz Augustinus (354-430) yıllarında yaşadığı tahmin edilmektedir Latin kilisesi bilgini. Bütün düşüncesini 2 tema üzerine otutturdu Tanrı ve Tanrının inayetiyle kurulan insan oğlunun kaderi. “Kartacalı Augustinus, buhranlar içinde kıvranıyormuş.” BÜ.s.262.

Kartel: Tek el. Birbirinden bağımsız (ekonomik, teknik ve mali bakımdan) işletmeler arasında rekabeti sınırlandırmak ya da büsbütün ortadan kaldırmak amacıyla yapılan anlaşma. “Kartel ve Trustleri kuran bir dünyada liberalizm olamaz” SNK.s.129.

Kast: Aynı etkinlikleri sürdüren ve aynı soyadı taşıyan hiyerarşik ve katı bir içtimai tabakalaşma. “Kast bir ana kucağıdır Hintli için.”BDE.s.20.

Kastomonu: Batı Karadeniz Bölgesi’nde, Karadeniz kıyıları ile İlgaz Dağlarının doruk çizgisi arasında uzanan il merkezi. “Fazıl Paşa, Kastomonu’da çile dolduran genç ikbalperesti Paris’e çağırtır.” Mağ.s.159.

Kaşgarlı Mahmut: 1025 yıllarında doğup, 1090 yıllarında öldüğünü ve 11. yüzyılın ilk üç çeyreğini yaşadığı sanılmaktadır. İlk Türk dil bilgini. Meşhur eseri Dîvânü Lügati’t-Türk’tür. Dîvân’ını Halîfe Ebü’l-Kâsım Abdullah bin Muhammedü’l-Muktedi bi-Emrillah’a 1072 yılında sunmuştur. 1071-1077 târihleri arasında Bağdat’ta bulunmuş, Türk dil ve kültürünün Arap dünyâsına tanıtılmasında büyük rol oynamıştır. “Bununla beraber,11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmut, milli gururunu tatmin için Divan-ı Lügattit Türk’ü kaleme aldı. 7500 kelimedir.” SNK.s.321 “Kısaca,Kaşgarlı Mahmut’dan Celal Nuri’ye kadar dille uğraşan hiçbir ilim adamımız yok.” Kİ.s.262.

Kaşi: Hindistan’daki Varanasi (banaras) kentinin eski adı. “Köpek Konkana gitmiş/ Aslan olurmu söyle./Kaşiyi gördü diye/Fil mi olacak domuz? BDE.s.297.

Katalan dil öbeği: İspanyanın kuzey doğusunda yer alan Catalonya özerk bölgesine ayit İspanyol lehçesi ve Katalonya dili. “Bugün Roman diller denilince Latince’den türeyen dil âilesi akla gelir:İtalyanca öbeği, sarca öbeği, provans öbeği,Katalan dil öbeği, İspanyolca öbeği, Portekizce öbeği Faransızca öbeği vs.” KA.s.135.

Katalonca’ya Saygı: George Orwell’ın 1934 yılında yazdığı eserinin adı “Sir Herbert Read da aynı kanaattedir (Anarşizmin felsefesi, 1940; Anarşi ve Nizam,1954.) George Orwell’in eserlerinde de aynı inanca şahit oluruz (Katalonca’ya Saygı.1934).” Mağ.s.177.

Katalonya'ya Saygı: George Orwell'in 1934 yılında İngilterede yayımladığı eserinin adı. "George Orwell'in eserlerinde de aynı inanca şahit oluruz (Katalonya'ya Saygı)Mağ.s.177.

Katedral: Bir piskoposluk bölgesinde, piskoposun kürsüsü cathedra'nın bulunduğu ana kilise. "Siyahlara bürünmüş kadim bir katedral." BÜ.s.228.

Katedral: İskokopsluk Kilisesi. **"**Utrecht katedralinde merhameten büyütülmüştü." IDG.s.159.

Katerina II.: Catherina. (1729-1796) Rus İmparatoriçesi. Bir Alaman Prensesiydi 16 yaşında iken Rus Veliahtı II. Petro ile evlendi**. "**Kitabi çıktığı zaman II.Katerina gerici çevrelerin etkisi altindaydi."Mağ.s.71.

Kathasaritsagara: Hikâye Irmakları Okyanusu. Şiva tarikatına bağlı Keşmirli Brahman. Somadeva (Öl.1070)'nın Gunadya'nın Brihatkata" eserinden faydalanarak 1063-1081 yıllarında yazdığı Hint hikâyeleri kitabı. "Somadeva çok faydalanmış bu kitaptan. Eserin adı: "Hikâye Irmakları Okyanusu" (Kathasaritsagara), İsa'dan sonra 1063'le 1081 arasında kaleme alınmış. Kocaman bir kitap bu." BDE.s.236.

Katip Çelebi: (1608-1656)Târih, coğrafya, bibliyografya ve biyoğrafya ile meşgul olmuş meşhur âlim.Asıl adı Mustafa olup, 1608 (H. 1017)de İstanbul'da doğdu. Hacca gittiği ve başmuhâsebeci ikinci halîfesi olduğu için Hacı Halîfe ve Hacı Kalfa isimleriyle de tanındı. "Mukaddime,Osmanlı aydınının XVI.asırdan beri tavaf ettiği bir abide:Taşköprülüzade, Katip Çelebi, Naima. " UU.s.142.

Katolik Ruhanî Meclisi: Sosyal ve iktisadi İncilin ruhani ve papanın emirlerine uygun bir reform yapmayı amaçlayan Katolik dini meclisi. **"**İslahatçıların tutumuna karşılık olsun diye Katolik Ruhani Meclisi deuterocanonical kitapları da (Apokrifleri)içine alan daha geniş bir Kanon tespit etti."IDG.s.121.

Katolik: "Fontanals, çağdaş Katolik İspanya'da bayraklaştırılan Marcelino Menéndezy Pelayo'nun hocasıdır." KA.s.424

Katolik: Papayı ruhani önder olarak tanıyan Hristiyanlık mezhebi bu mezheb inançta, dini törenlerde ve dini hayatta ortaklığı temel alır bu mezheb kitap (İncil), gelenek ve Klise üçlü esasına dayanır. "1054 yılında Doğu ve Batı kilisesinin ayrılmasından sonra ortaya çıkan bilhassa Batı Avrupa'da ve Latin Amerika'da yayılmış olan Hristiyanlık mezhebi. Roma kilisesinin kendine verdiği unvan. 1071'den sonra Türk hâkimiyetine son vermek maksadıyla yüzlerce plân yapması, tarihteki bütün Haclı Seferleri'ni tertip etmesi ve aynı gaye uğruna misyonerlik faâliyetini finansa etmesi, merkezi Vatikan

olan bu mezhebin siyasi kimliği ile yaptığı işlerden bazılarıdır. Cevdet Paşa'nın torunu Katolik rahibesi, Fikret'in oğlu Protestan papazı olur." BÜ.s.134

Katyani: Hint kutsal kitabı Upanişadlar'ın brihadarankaya-Upanişat bölümünde adı geçen bir şahıs adı. "Ben gidiyorum, ama önce seninle Katyani arasında varımı yoğumu pay edeyim.' " BDE.s.319.

Katyayana: MÖ. III. asırlarda yaşadığı zannedilen Hint dil ve gramer bilgini. "Sénart (1874-1928) Katyayana'nın Pali gramerini çevirir, Barth (1834-1888) kırk yıl endiyanizm araştırmalarına kılavuzluk eder." BDE.s.67.

Kaufman: (1818-1882). Rus Generali. "Skobolev ve Kaufman'ın Tatar ülkesindeki fetihlerinden sonra Rus istilâsı İç Asya'da da dizginlenmiş oluyordu." BFH.s.76

Kautsky: Karl Kautsky (1854-1938) Alman sosyal demokrat yönetici, sisayet kuramcısı ve siyaset adamı. "Sosyal demokrasinin yetiştirdiği Kautsky, 2.Enternasyonal'in kurucularından."SNK.s.75.

Kavaid-i Osmaniye: Ahmet Cevdet Paşa (1822 veya1823-1895)'nın 1881 yılında yazdığı Osmanlı Türkçesi grameri. Bu eser, bugünkü anlamda, dilimizin ilk gramer kitabı sayılır. "Filhakika, paşa Kavaid-i Osmaniye ile Türkçenin, Belâgat-ı Osmaniye ile Türk belagatının ilk temel kitaplarını vermekle kalmamış, tok berrak, vakur üslubuyle edebiyatımıza düşünce nesrinin en güzel örneklerini sunmuştur." UU.s.317.

Kavgam: Mein Kampf Adolf Hitler (1889-1945)'in eseri. "Marx'la Engels'in Kömünist Beyanname'si, Maurras'ın Monarşi Üzerine Anket'i, G.Sorel'in Şiddet Üzerine Düşenceler'i, Lenin'in Devlet ve İhtilal'i, Hitler'in Mein Kampf yahut Kavgam'ı.." UU.s170.

Kavl-i mücerret: Delilsiz, ıspatsız, şahitsiz söz. "Ayrıca müruriye ve nakliye vergileri de alınıyordu. Bitin bu engeller -fiilen uygulansalar da, kağıt üzerinde kalsalar da- kapitülasyonların derpiş ettiği ticaret serbestisini kavl-i mücerrette bırakıyordu."BFH.s.80.

Kavya: Ramayana destanında olduğu gibi her parçanın (her hikayenin) ana olaya bağlandığı Hint destan türünün adı. Hitliler Ramayana'yı, işlenmiş şiirin, "kavya"nın, ilk örneği sayarlar, onlara göre Valmiki ilk gerçek şairidir, şiirde kullanılan "şloka" kalıbını da yaratan o." BDE.s.177.

Kaybolan Cennet: John Milton (1608-1674)'un eseri. "Fetihten fethe koştuğu bu ikiyüz yıl içinde roman bir Hamlet, bir Kaybolan Cennet, bir Mizantrop yaratabilmiş midir?" KA.s.147.

Kaynarca: Küçük Kaynarca anlaşması Osmanlı ile Rusya arasında 1774 yılında imzalanan ve ilk defa Müslümanların yaşadığı bir toprağın (Kırım) kaybedildiği anlaşma. "1851'de açılan Encümen-i Dâniş, 1774'den 1826'ya, yani Kaynarca'dan Vak'a-i Hayriye'ye kadar geçen zaman için, Hammer'i tamamlayacak tarih yazmak vazifesini ona vermişti." UU.s.318.

Kayser: Roma ve Bizans hükümdarları için kullanılan ünvan. "Rum Konstantiniyesi'nde böyle bir egemenlik yoktu.Orada her zorba, kayser olabilirdi. (KI s.114-115.

Kazaî magister: Yargı gücü, yargılama selâhiyeti. "Emr (teşrî-magister) Kur'an'ındır. Fıkıh (kazaî- magister) bütün müminlerindir."BÜ.s.171.

Kazan Üniversitesi: Tatavistan Özerk Cumhuriyeti'nin kazan şehrinde kurulan üniversite. "Zeki Velidi Togan'in Hatiralar'indan sunlari ogreniyoruz:1912-13 yillarinda Prof. Khwostov, genç öğrencisine İbn Haldun'un fikirlerini hülasa etmesini teklif etmiş. O da "devlet teşkilatına ve milliyetin rolüne ait bahisleri" Kazan Universitesi Arkeoloji Cemiyetine sunarak bir teblig halinde özetlemiş."IDG.s.232.

Kazan: Tatanistan Özerk Cumhuriyeti'nin Başkenti. "1804'den itibaren Karkor ve bilhassa Müslüman bölgelerinde Doğu dilleri, üniversite egitiminde yer alir.Kİ.s.63

Kazasker: Osmanlı İmparatorluğu'nda başlangıçta ordu ile ilgili davalara bakan, daha sonra bütün Osmanlı adliye teşkilatının başı durumunda olan görevli. "Kazasker olabiliyordunuz, imam olabiliyordunuz, müderris olabiliyordunuz." SNK.s.391.

Kazeruniye: Ebu İshak İbrahim bin Şehriyar (963-1033)'in kurduğu tarikat. Bu tarikata İshakiye ya da mürşidiye de denir. "Şirazlı gemicilerin Hint'e getirdikleri ilk tarikat: Kazeruniye. Kazeruniye'nin piri Kebir adlı bir evliya." BDE.s.247.

Kâzım Kadri Ogan: Bkz. Kazım Kadri. Kazim Kadri Ogan'ın tercümesi bir yürekler acısı.Beyrut üniversitesi profesörlerinden İssawi'nin değerli bir eseri:An Arab Philosophy of History»,'Bir Arab Tarih Felsefesi' başlığını taşır." SNK.s. 69.

Kazi: Bengal'de 17. asırda yaşamış olan Müslüman şair "17.yüzyılın en tanınmış Müslüman şairleri arasında Alaol, Kazi, Nasir Mahmut, Seyit Sultan ve Ali Raqca sayılabilir.18.yüzyılın en önemli ismi Hayal Mahmut..." B.D.Es.282

Kaziye-i muhkeme: Kesin Hüküm."Kırk yıllık Kâni'nin Yâni olamayacağı, Türk'ün akl-ı selimi için bedâhetlerin bedâheti; bir medeniyetin başka bir medeniyete istihale edemeyeceği Danilevsky'den beri bir Kaziye-i muhkeme." BÜ.s. 98.

Keats: John Keats (1795-1821) genç yaşta ölmesine rağmen bir öok eser bırakan İngiliz şairi. “Neden bir rüzgâr Keats ile Baudelaire’in eserlerini Menandros’unkilerin yanına sürüklemesin?” UU.s114

Kebir: Ö:1518 Hintli sufi. “Aziz Paulos çadırcı idi. Böhme köşker, Kebir dokumacı.” BDE.s.248.

Keçecizâde: Keçecizâde İzzet Mollah (1785-1829) 19.yy. Osmanlı şairi. Keçecizâde lakabıyla tanınır Mihnet Keşan isimli eseri ile meşurdur. “Keçecizâde’nin misafirlerinden biri Hançeri’ye hayran kalır, “Neden ihtida etmedin?” der, Keçeci den “Sen bu kadar cahilsin, neden tanassur etmedin?” der.” SNK.s.324.

Kehama’nın Bedduası: İngiliz şair Robert Southey (1774-1843)’in 1810 yılında yazdığı eserinin adı. “Southey (1774-1843) “Kehama’nın Bedduası’nda (1810), Hint Kaynaklarından geniş ölçüde faydalanır: Bhagavad-Gita, Gita-Govenda, Vedalar, Manu Kanunları.” BDE.s.43

Kelam-ı Kadim: Kuran-ı Kerim. “Fatihler için tek mukaddes kelam vardır:Kelam-ı Kadim Ötesi:eğlence,satranç gibi,cirit gibi;ötesi yani edebiyat.” Kİ.s.383

Kelile ve Dimne: Hintli filozof Beydeba tarafından III. Asırda, Sanskrit diliyle yazılmış olan politik didaktik eser. “Topluluk, adını Kelile ve Dimne’deki _ Boynu halkalı kumru_ hikayesinden almış.” IDG.s.48

Kelime-i Şehadet: İslamın ilk şartı. “Eşhedü en lâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh" mübârek sözü. Mânâsı şöyledir: "Ben şahadat ederim ki Allahtan başka ilah yokyur ve yine şehadet ederim ki Hz. Muhammed onun kulu ve resûlüdür" ″Bu doktrin, en cihanşumul ifadesini Kelime-i Şehadet’de bulur.” IDG.s.76.

Kelimeler: Jean Paul Sartre (1905-0980)’nin eseri “Sartre’ın ‘Kelimeler’inden hoşlanmadım.” Jur.I.s.359.

Kemal Bilbaşar: Hikâye, roman ve oyun yazarı.1910 yılında Çanakkale'de doğdu. Yüksek öğretimini Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya Bölümünde tamamlamış, 1935 yılında mezun olmuştur. Nazilli ve İzmir Karataş Ortaokullarında öğretmenlik yapan Bilbaşar 1961 yılında emekliye ayrılmış, bir süre siyasetle uğraştıktan sonra 1966'da İstanbul'a yerleşmiş, kendini tümüyle yazmaya vermiştir. Yazar 21 Ocak 1983'te ölmüştür. “Kemal Bilbaşar ve Yeşil Gölge adlı hakkında Naci Çelik’in hükmü şu: “Bilbaşar’ın doğru’su, Türkiye’nin hâlâ 1938’den sonra bozulduğundan öteye gidememiştir”.”KA.s.341.

Kemal Tahir: (1910-1973). Cumhuriyet sonrası "ToplumsalGerçekçi" hikaye ve roman yazarı. **"**Kemal Tahir Batı'nın yalanlarını anladıktan sonra, onu sonuna kadar yaşadıktan sonra kendi asliyetine dönmüştür." SNK.s.309.

Kemal: "Kemal edebi nesri kurdu." KA.s..369

Kemâl'in Hal Tercümesi: Namık Kemâl çok sevdiği, Selahaddin Eyyübî, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim gibi Türk-İslâm büyüklerinin hayat ve hizmetlerini ayrı ayrı biyografiler halinde yazarak tarihe ait yazılarını Terâcim-i Ahvâl başlığı altında birleştirip Evrak-i Perişan isimli kitapta toplamış ve eser 1883 yılında neşredilmiştir. "Kemâl'in Hal Tercüme"leri bir Selehaddin Eyyübi, bir Nuvruz Bey, bir Yıldırım Beyazit… tarihten çok destandır.Kİ.S.96

Kemalpaşazade: Şemsettin Ahmet bin Süleymen İbni Kemal de denir (1469-1534) Türk İslam alemi ve Şeyhulislâm. "Nitekim, 'Şarkda İbn Sina garbda vezir İbn Bâce ile Kadı Rüşd gibi şeyh ve reis-i hükema ve müellif İbn Haldunile muasırı bulunan vezir İbn-el Hatib ve Devlet-i Âliye'de Kemalpaşazade ve İdris Bitlisi ve Ebussuud gibi nice büyük âlimler, devletin 'müşirve müsteşarı' olarak reyleriyle sultanları aydınlatmış, hükümet idaresinde onlara yardımcı olmuşlardır."UU.s.162.

Kenan Eli: Filistin-Fenike kıyısında bir bölge. Yahudilere göre Arz-ı Mevut'un eski adı. "Halide Hanim Kenan ellerine yelken açmıştı Halit Fahri Maverâ-yı Cin'e.UU.s.29.

Kenan Rifai: Kenan Rifai Büyükaksoy (1867-1950) Türk eğitimci ve Rifai tarikatının Şeyhi "Ziya Gökalp gibi. Galatasaray'da okumuş. Kenan Refai ile tanısmımı? Neden tanışmasın! O da, bütün çagdaşları gibi Sultan Hamid'e düşman."UU.s.29.

Kenaniler: Amurrular'ın göçünden (MÖ 24. ve 18. asır çivarlarında) sonra Fenike-Filistinde ortaya çıkarak din ve dil alanında kendini gösteren kültürel topluluğa verilen ad "Ama toprağın eski sahibi olanKenani'ler, istilacılara karşı direnmektedir'' IDG. s.95.

Kepler: Johannes Kepler (1571-1630) Alman fök bilimci. Modern gök bilimin kurucusu sayılır. "Meselâ bir Kepler'le bir Newton'un keşifleri, şu veya bu sebepten dolayı içtimaîleşmiyorsa bu sebepleri ortadan kaldırmak için çekinmemek lâzım." BÜ.s.205.

Kepler: Johannes Kepler (1571-1630) modern gök biliminin kurucularından olan Alman gök bilimcisi. "Kepler, Galiléo çılmış,tabiat ilimleri almış yürümüştür, ama felsefi düşünce henüz emeklemektedir. SNK.s.72.

Kerim Sadi: Asıl adı Ahmet Nevzat Cerrahoğlu (1900-1977) Türk araştırmacı ve sosyalist yazarı. "Ne garip Akif için yazılmış en güzel kitap hâlâ Kerim Sadi'nin imzasını taşıyor. Kİ. s 224

Keşava: uzun saçlı anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hint mitolojisinde Tanrı Vişnu'nun ünvanlarından biridir. "Vişnu'nun çeşitli sıfatları var: Savayambu (kendiliğinden varolan), Ananta (sonsuz), Hari (kendine bağlayan, çeken), Mukunta (kurtarıcı), Madhava (baldan), Keşava (uzun saçlı), Narayana (varlıkların kaynağı ve barınağı)." BDE.s.128.

Keşf-üz Zünûn: Keşf-üz-Zünûn an Esâmi-il-Kütüb vel-Fünûn: Katip Çelebi (1608-1656)'nin On beş bine yakın kitap ve on bine yakın müellifi tanıtan büyük bir bibliyografya ansiklopedisi mâhiyetindeki eserinin adı. Mısır'da, Almanya'da, İstanbul'da basıldı. Lâtinceye de tercüme ve tâb edilmiştir. "On sekizinci asırda Kâtip Çelebî , Kitabiyat Ansiklopedisi'ni 'Keşf-uz Zunun' ismiyle Arapça yayımlamıştı." Kİ.s.284.

Keşiş Meslier: Bkz. Jean Meslier "Keşiş Meslier'ye benzemek. her dürüst yazarın kaderi değil mi?" Kİ.s.257

Keşiş: Hristiyanlarda, manastırda yaşayan, hiç evlenmemiş papaz, karabaş rahip. "Sarayın direnişi azaldıkça kapitalizm, taarruzunu yoğunlaştırır: keşişler, mektepler, mürebbiyeler, mason locaları..." BÜ.s.135

Keşmir: Hindistan'da eski bir eyalet Hindistan ile Pakistan arasında paylaşılmış olmasına rağmen 2 devlet arasındaki ihtilafın temel sebebidir. "9.yuzyilda,Kesmirli edebiyatcilarin-Kalidisa ve daha sonraki buyuk sairlere dayanarak-kurduklari saf siir teorisi cagimizdakini hatirlatir...".BDE.s.195.

Ketubim: Aziz Hieromymus'tan başlayarak, Tevrat'ın 3.bölümüne verilen ad. İlk 2 bölümünün adı Torah ve Nebiin'dir. "Hakikat şu ki koleksiyonun belli başlı kısımları (Kanun, ebiler. Ketubim) MÖ. birinci asırda yazılmış buluynuyordu" IDG.s.91

Keyhüsrev: İran efsanevi hükümdarı Siyauş'un oğlu ve Efrasiyap'ın torunu. Hayat macerası onun adını bir cins isim olarak kullanılmasına vesile olmuş ve Edebiyatımızda kahramanlığı ve güçlü hükümdarı simgelemek için kullanılan bir ünvan "Nemesis, Nemesis, Alnı bir mezar taşı kadar soğuk, bakışı bir cellat satırından daha korkunç ilahe! Neyimi kıskandın benim? Keyhüsrev'in debdebe ve daratına kızmakta haklıydın, Krezüs belki hışmına layıktı." Jur.I.s.37.

Keynes. John Maynard Keynes (1883-1946) İngiliz iktisatçı ve yazarı. "İnsanoğlunun iktisadi ilerlemesinde görülmemiş bir epizodtu." BFH.s.101.

Kıpçakça:"Tatarcandan, Kıpçakçadan, Çağataaycadan ölü kelimeler devşirildi." Jur.s.72.

Kıpçakça: Tarihi Türk şivelerinden biri. orta Türkçenin kuzey batı kolunu oluşturtan tarihi lehçe. Kumancada denir. "Tatarcadan,Kıpçakçadan,Çağataycadan ölü kelimeler devşirildi."Jur.I.s.72.

Kıpti: Eski Mısır halkından olan kıpt sülalesinden gelen kimse Başlangıçta Mısır halkına günümüzde ise Mısırdaki Hristiyanlara verilen isim. "Bereket ki,Bizanslı tarihçiler,Suriyeli,Ermeni ve Kıpti vakanüvislerle el ele vererek sünni tarihçilerin dokunmadığı bir çok hakikati ortaya çıkardılar."Kİ.s.147.

Kırım Savaşı: 1853-1856 yılları arasında Osmanlı Devleti ile müttefikleri İngiltere, Fransa Piemonte ile Rusya arasında yapılan savaş "Kırım Savaşı Osmanlı'ya karşı alakayı arttırınca İngiliz zabitanı İçin bir Vademecum yayımlar."Kİ.s.270.

Kırım Soneleri: Polonya'nın en büyük şairi Adam Mickiewicz (1798-1855)'in Rusya sürgününde şârkî usulle yazdığı kasidesinin adı. "Rus döneminde güzel bir şark kasidesi 'Faris', nefis -Kırım soneleri' ve 'Kondrat Valenrod' kaleme alınmıştır.K.İ s.328.

Kırım Sonetleri: Polonya'nın en büyük şairi Adam Mickiewicz (1798-1855)'in 1826 yılında yazdığı ve romantik tabiat görünüşünün yoğunlaştığı eserinin adı. Eserin asıl adı: Sonety Kryİ.Skie'dir. "Rus döneminde güzel bir şark kasidesi -Faris-, nefis -Kırım soneleri- ve -Kondrat Valenrod- kaleme alınmıştır.Kİ.s.328.

Kırım Tarihi: Geschichte der Chane der Krim (Kırım Hanlartı Tarihi) Avusturyalı şarkiyetçi ve tarihçi Hammer Purgstall (1774-1856)'ın 1856 yılında yazdığı eserinin adı. "Kırım Tarihi'ni yazmış." Kİ.s.103.

Kırım: Ukrayna'ya bağlı bir Tatar Türklerinin yaşadığı özerk cumhuriyet. "Venedikli bezirganlar Cengiz'in bayrağı altında hiçbir endişe duymadan huzur ve emniyet içinde Kırım'dan Pekin'e, Suriye sahillerinden Çin denizine kadar gidebiliyorlar. Jur.I.s.153.

Kırk Ambar: Cemil Meriç'in 1980 yılında yayımladığı eserinin adı. "Kırk Ambar'da dünya edebiyatları kavramına dokunmuştur. 'Bir Dünyanın Eşiğinde' ise dünyanın en eski edebiyatına ayrılmıştır." IDG.s.87.

Kırmızı ve Siyah: Stendhal'ın 1830 yılında yazmış olduğu romanın adı. Roman Kızıl ve Kara ismiyle de bilinir. "Kırmızı ve Siyah'ı da seninle beraber okumak isterdim." Jur.II.s.33.

Kısası Embiya: Kısas-ı Embiya ve Tevarih-i Hulefa, Ahmet Cevdet paşa (1822 veya1823-1895)'nın 1874-1889 yıllarında yazdığı 6 ciltlik eserinin adı. "Halk arasında itibar gören Siret'lerle Cevdet Paşa'nın 'Kısası Embiyası'sı idi." Kİ.s.84.

Kıvılcımlı: Hikmet Kıvılcımlı (1902-1971), Türk siyaset adamı doktor ve yazar. 1954 Vatan Partisi kurucusu ve genel başkanı. "Atak, terbiyesiz deli dolu bir yazardı Kıvılcımlı." Kİ.s.258.

Kıyas. Kıyas-ı Fukaha. İslam Fıkhında, bir hadisenin kitap,sünnet ve içma-i ümmet ile sabit olan hükmünü; aynı illete, aynı sebebe ve aynı hikmete dayandırarak o hadisenin tam benzerinde ispat etmektir. Diğer bir ifâde ile hakkında nass (âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîf) bulunmayan bir mes'elenin hükmünü, buna benzeyen ve hakkında nass bulunan başka bir mes'elenin hükmüne benzeterek anlama. "Kıyas'da çeşitli vakalara hukuk kurallarının uygulanışı idi." Kİ.s.196.

Kıymetli Taşlar: Tamul vecizeler (Gromik şiir) edebiyatının önemli manzum eserlerinden biri. "Yüz doksan bir dörtlük, her dörtlükte dört ayrı şeyden bahsedilir, her dörtlük kıymetli bir taş, kitabın adına bunun için "Kıymetli Taşlar" denmiş." BDE.s.288.

Kızıl Meydan: Rusca'da "Krasnaya Ploşçard" yani "Güzel meydan". Kremlin sarayının karşısında bulunan Moskova'nın en büyük meydanının adı. "Kızıl Meydan'daki türbe yetmemiş vlademir iliç ölür ölmez petrograd'a lenigrrad adını tak millar.. vs." Jur.1.s.189.

Kızıl Sultan: Sultan II. Abdülhamit Han için Siyonist gazeteci Theodor Herlz'in ortaya attığı lakap. ″Adına ve hatırasına eklenen -Kızıl Sultan- lakabı tarihin en büyük yalanı." BFH.s.128.

Kızılbaş: Şii mezhebi'nin kolların da birine mensup olan kişilere verilen ad. "Anadolu'nun bazı mahallelerinde mevcut olan Kızılbaşlar,hep Mezdekîler bakayasındandır." Mağ.s.217.

Kızılbaşlık: Kızılbaşların oluşturduğu mezhep. "Bir limonluk (sera) havası, bir kızıbaşlık ve istimna iklimi içinde tükenip gider." Mağ.s.55.

Kızılderili: Kuzey Amerika yerlilerinin (Kuzey Kutbu ve Labrador bölgesindeki Eskimolar ve kuzey-batı kıyısındaki ahalkların çoğu dışında) tümünü belirten ad. "Sosyologlarımız, bir Kızılderili köyünü keşfe gider gibi, alan araştırmasına koyoluyorlar." BÜ.s.106.

Kibir Kent: İngiliz edebiyatçı John Bunyan (1628-1688)'ın "Necata Doğru" eserinde tasvir edilen bir mekan. "Ölüm Karanlığı Vadisi'dir burası. Sonra, Kibir Kent'e ulaşır: alışveriş, riya, yalan panayırı." KA.s.215.

Kierkegaard: Soren Kierkegaard (1813-1885). Danimarkalı yazar ve tanrıbilimci. "Marx 'ı tanıyormuyuz Kierkegaard tanıyormuyuz." UU.s.252.

Kilikya: Anadolu'nun güneyindeki bölge. Adana, Mersin, ve Karaman illeriyle Konya'nın güneyini, Antalya'nın doğusunu kapsıyordu. "Suriye ile Kilikya'yı Mehmet Ali'ye kazandıran Kütahya Barış antlaşması, Mısır valisinin zaferini belgeler."BFH.s.121.

Kimnaralar: "Ne insanlar" anlamına gelen Kimnaralar, Hint Mitolojisinde At başlı ve insan vücutlu yaratıklar olup, Kubara'nın sarayında Guhyalar,yakşalar ve Kimpuruşalarla birlikte hizmet ederler. "Kimnaralar şarkı söylüyordu, Gandavralar şarkı söylüyordu. Münacat okuyordu Siddhalar. Karanalar ilahi okuyordu." BDE.s.376.

Kipling: Joseph Rudyard Kipling (1865-1936). Bombay'da doğan ve hayatının önemli bir kısmını Hindistan'da geçiren İngiliz yazarı ve 1907 nobel edebiyat ödülü sahibi. "Ama bence, macera romanı, kahramanları yaşayan kimseler olmak şartıyle, sanat eseri sayılabilir. Kipling'in, Conrad'ın ve Stevenson'ın kahramanları gibi." KA.s.150.

Kisra: Sasanî hükümdarlarının kullandığı unvan. Kisra ünvanını ilk olarak Anuşliveran kullanmış olup sonraları bu soydan gelen herkez kullnmaya başlamıştır. Kisra makamı sözü ile de hükümdarlık anlatılıyor. "Bu arada Mezdek'i sevmeyen Şehzade Hüsrev sabırsızlıkla tahta çıkmayı bekliyordu Mezdekçiler, Kavaz'ın büyük oğlunu Kisralık makamına geçirmek emelindeydiler." Mağ.s.215.

Kitab el Hâsıl ve'l Mâhsul: İslâm âleminde yetişen meşhur felsefeci ve tıp âlimi İbn-i Sina (980-1037)'nın 21ciltlik eseri. "Riyaziyenin bütününü sergileyen Kitab el Mecmu'ilimlerin tümünü elealan yirmibir ciltlik 'Kitab el Hâsıl vel Mâhsul'ayrıca ahlâk üzerine bir eser." Kİ.s.183.

Kitab el İnsaf: Büyük İslam bilginlerinden olan filozof ve hekim İbn Sina (980-1037).'nın' doğu ve batı felsefesini değerlendirdiği büyük ansiklopedik eserinin adı. "Mesela yirmi ciltlik Kitab el İnsaf." Kİ.s.185.

Kitab el Ma'âd: İslâm âleminde yetişen meşhur felsefeci ve tıp âlimi İbn-i Sina'nın 1015 yılında yazdığı eseri. "Tanınmış devlet büyüklerini tedavi eder.Ve 'Kitab el Ma âd'ı nyazar.Kİ.s.184.

Kitab el Mecmu: İslâm âleminde yetişen meşhur felsefeci ve tıp âlimi İbn-i Sina'nın yazdığı ilk eserinin ad. "Riyaziyenin bütününü sergileyen 'Kitab El Mecmu',ilimlerin tümünü ele alan yirmibbir ciltlik 'Kitab el Hâsıl vel Mâhsul'ayrıca ahlâküzerine bir eser." Kİ.s.183.

Kitab el Şifa: Büyük İslam bilginlerinden olan filozof ve hekim İbn Sina (980-1037).'nın kapsamlı bir felsefe ve bilim ansiklopedisi niteliğindeki eserinin adı. "En ünlüleri muazzam Kitab el Şifa ile El Kanun fi'l Tıp" Kİ.s.185.

Kitab el Şifa: İslâm âleminde yetişen meşhur felsefeci ve tıp âlimi İbn-i Sina (980-1037)'nın 1020 yılında yazdığı eseri. "On ciltlik 'Lisan el Arab'İki yüz elliden fazla eseri: En ünlüleri muazzam 'Kitab el şifa'ile 'El kanun Fi'l tıb'." Kİ.s.185.

Kitab- ı Mukaddesin Serseri Yahûdisi: Kitab-ı Mukaddeste anlatılan bir hikaye Hadise şu: Yahudi bir ayakkabı tamircisi sandallarını tamir ettirmek isteyen Hz. İsa'yı tanımaz ve kovar bu davranışından dolayı Tanrı'nın gazabına uğrar ve ömür boyu dolaşmaya mahkûm edilir. Ayrıca bu garip Yahudi bir feleket taşıyıcısıdır gittiği her yere Veba illetini taşır, onun gittiği her yerde bir bereketsizlik vuku bulur. "Serseri Yahudî" aynı zamanda Fransız romancı Eugene Sue'nin bu olayı anlatan romanıdır. "Türk aydını Kitab-ı Mukaddesin serseri yahûdisi." BÜ.s.95.

Kitab-ı Mukaddes. Eski Ahit (Tevrat ve Zebur) ve Yeni Ahit (İncil) bir arada (66 kitapçık veya kısım olarak) tek bir kitap oluşturmaktadır. Buna da Kitab-ı Mukaddes veya Kutsal Kitap denilir. "Emil Kitab-ı Mukaddesin şeytana yüklediği suçları, hemcinslerine yükler." BÜ.s.196.

Kitab-ı Mukaddes'ten Çıkarılmış Politika: Onyedinci yüzyılın dev yazarlarından biri olan "Bossuet (1627-1704)'in En tanınmış eseri. "Kitab-ı Mukaddesten Çıkarılmış Politika, Doğunun ezelden beri aşinası olduğu bir konuyu işlemiş." UU.s.209.

Kitabiyat Ansiklopedisi: Bkz. Keşf-üz Zünûn. **"**On sekizinci asırda Kâtip Çelebî, Kitabiyat Ansiklopedisi'ni 'Keşf-uz Zunun' ismiyle Arapça yayımlamıştı. ismiyle Arapça yayımlamıştır "Kİ.s.284.

Kitab-ül Macid: 800'lu yıllarda yaşayan Arap simyacı ve Cafer-i Sadık'ın telebesi olan Cabir bin Hayyan'ın eseri. Kitab ül Macid'e göre onu anlamak, yani bu kitabı bütün Corpus'un düzenini anlamaktır." IDG.s.218.

Kitap el-İmta: X. asırda yaşayan, ancak hayatı hakkında fazla bbir malumata sahip olmadığımız İslam fıkıh âlimi ve mutasavvıfı. Abu Hayyan el Tevhidi'nin hiciv

muhtevalı eseri. “Stern, Abu Hayyan el Tevhidi’nin “Kitap el-İmta”ını okuduktan sonra bu kanaatini te’yit edecektir.” IDG.s.52.

Kitap ve Hayat: Fransız yazar Marthe Robert’in “La verite Epique” (Destan Hakikatleri) isimli eserinde bir bölüm adı. “Marthe Robert, eserinin ‘Kitap ve Hayat’ adlı bölümüne şöyle başlar: Destanın temel görevi bir manada gerçeği aksettirmekti.” KA.s.190.

Kitaplar Kavgası: Jonathan Swift (1667-1745)’ın hicviyesi.“Kitaplar Kavgası ise öğrenmek zahmetine katlanmadan her şeyi bilmek iddiasındaki ukelâların hicvi. Saheseri: Güliver’in Seyahatleri (1726).” KA.s.217.

Kitle Psikolojisi: Bkz. Yığın Psikolojisi**.** “Hangi muhalledat? Kitle Psikolojisi yazarı, rüzgarın istikametine göre yönelen bir düşünce fırıldağıdır.” BÜ.s.162.

Kiyas-ı Fıkhî: Bkz. Kıyas. “Cüzziden cuzziye ferdden ferde intikal yani temsil veya kıyas-ı fikhî” IDG.s.195.

Kiyetizm: Dingincilik.İhtiraslardan ve dünya hırslarından sıyrılarak gönül huzuru içinde arzuları dizginlemek ve Kendini ilahi iradeye teslim etme. Böyle yapacakların kiyetizm’i (dingincilik) lüzumsuz, bu itibarla faydasız bir hareketten sakınmak olacaktır.” Kİ.s.359.

Klasik Fransız Edebiyatı Tarihi: Fransız edebiyat tenkitçisi Ferdinand Brunetiere (1849-1906)’in 1904 yılında yaımladığı eserinin adı. “Ne Fransız Edebiyatı Tarihi`nde (1897), ne de Klasik Fransız Edebiyatı Tarihi’nde (1904-1918) polemiğe yer verir.” KA.s.420.

Klasik Lecture: Niccola Machiavelli (1469-1527)’nin yazdığı eseri. “Zindan sonra San Casciano. Vettorini'ye mektup. Klasik lecture'ler. Sefalat. "Prenslikler hakkında" (Hükümdar) adlı eser bu devamlı okumalarının sonucunda doğar.” SNK.s.188.

Klasisizm: XVII asırda, Özellikle XIV.Louis döneminde Fransa’da ve dönem Fransız yazarlarının eserlerinde eğilim ve kuramların (Yunan ve Roma Antikitelerine hayranlık, ölçü ve biçimde mükemmellik kaygısı, insan doğasına duyulan ilgi) bütünü için kullanılan kelime. “Klasisizm birçokları için biçime verilen büyük önemdir.” KA. s.77.

Kleopatra: Yunan mitolojisinde Boreas ile Oreithyia’nın kızı. Phineus’un karısı. Efsaneye göre Kleopatra’nın kocası, Dardanos ile evlenebilmek için onu hapseder, sonra Argonuatlar harekete geçer ve Kleopatra’yı kurtararak kocası Phineus öldürürler. "Soğan sattırır Kleopatra'ya." Kİ.s.304.

Klerikalizm: Din adamlarının kendi alanları dışına çıkarak kamu işlerine karışmalarını kamu işlerini etkisi altına almalarını amaçlayan sistem ya da akım. "Ve Gambetta Fransa ve insanlığın tek düşmanı vardır: Klerikalizm,der." SNK.s.278.

Klinger: Frederich Maximilian Von Klinger (1752-1831). Alman oyun ve roman yazarı. "Nihayet romanesk edebiyat: Wieland'ın Agaton ve Abderiten'i, Goethe'nim Werther ve Wilhelm Meister'i, Klinger, Heinse ve F.H.Jacobi'nin romanları." KA.s.212.

Klukhohn: Clyde Kay Maben Klukhohn (1905-1960). Amerikalı antropolog ve yazar. "Amerika'nın en tanınmış antropologlarındam, Kroeber ile Klukhohn, kültürün şimdilik 161 tarifini tesbir etmişler." UU.s.98.

Koalisyona Karşı Alınacak Tedbirler: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1815 yılında Thierry ile birlikte yazdığı eserinin adı."Koalisyona Karşı Alınacak Tedbirler,1815, (Thierry ile) (Opinions sur les Mesures a prendre contre la Coalition)." SSSS.s.152.

Koçi Bey: Sultan IV. Murât ve kardeşi Sultan İbrâhim'e sunduğu risâleleri ile tanınan 17. yüzyıl Osmanlı devlet adamı. "Osmanlı Devleti: IV. Murat'a Sultan Süleyman devrine dön! Diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşa'ya kadar Osmanlı Devleti'nin bütün ıslahatçıları gerici." BÜ.s. 80.

Koestler: Arthur Koestler (1905-1983). İngiliz uyruğuna geçen ve İngilizce yazan Macar muharriri. Koestler "Gün Ortasında Karanlık"ta, tarihte şiddetin rolü ve tarihin akışını tayin eden kanunlar üstüde durur." SNK.s.26.

Kokolukika: Pança Kantra'nın 3 bölümünün genel başlığı. "Üçüncü bölümün adı: Harp ve Sulh, Kokolukika (Kargalarla Baykuşların Düşmanlığı) (Kelile ve Dimne'nin sekizinci, Hümayunname'ni dördüncü mephası.)" BDE.s.233.

Kolektivizm: Üretim araçları üzerinde,küresel milli ya da evrensel çapta ortak mülkiyete dayanan iktisadî sistem. "Kolektivizm, kanunlaşmış bir komünizm: Herkesin yeri bellidir; kolektivizmde insanlar çalışmak zorundalar; yaptıkları işe göre yer, içer,giyinir ve başlarını sokcak bir yer sağlarlar sosayalizmin tasarladığı düzende sanayi onbaşılarına, yüzbaşılarına ihtiyaç vardır." Mağ.s.172.

Kolit: Kalınbağırsak iltihabı. "Kolit'e yakalanan ve çeşitli huzursuzluklar içinde kıvranan şeyhimiz kendini Hamadan'a atar ve 1037 Ramazanında ölür.Kİ.s.185.

Kolombiya: Güney Amerika'da Büyük Okyonus ile Antiler Denizi arasında yer alan bir devlet. "John Dewey`nin 'Cyclopaedia of Education (1911)!daki 'kültür'manası, ne

Tylor'u zikreder ne başka bir antropolog'u. Oysa yazar, Kolombiya'da iken Boas'la tanışmıştır." Kİ.s.33.

Kolonizatör: Sömürgeleştiren, gittiği yerlerin kaynaklarını sömürmek için yeni yerlere gidip yerleşen. "Hristiyanlarla, yahudiler aşağı yukarı aynı zamanda Arabistan'a gelmiş, Hristiyanlar daha çok misyoner, yahudiler ise kolonizatör olarak." Kİ.s.151.

Kombinezon: Bir bütünü oluşturmak için değişik elemenları düzenlemek, ayarlamak, birleştirmek. ″Abdülhamid'in ayırıcı vasfı tirimetrik (düzenleyici) olmaktır, kombinezonlara bayılır, kesin çözümlemelerden hoşlanmaz.″ BFH.s.128.

Komedi: Komedi ya da Komedya. Olay örgüsünün işlenişi, bir çağa has törelerin hicvi, kusurların ve gülünç yönlerin sergilenmesiyle güldürmek amacını güden tiyatro oyunu**.** "Tarih, eserini iki defa oynarmış; önce trajedi, sonra komedi." BÜ.s.85.

Komprador: Yabancılarla ilişki kurmaları hükûmetleri tarafından yasaklanan halklarla sömürgeci şirketler arasındaki ticarete mecburî olarak aracılık eden yerli. "Turkiye`de mekanik materyalizm bir nevi kompradorluktur. SNK.s.171.**Komünist Beyannamesi**: Komünist Parti Manifestosu. 29 Kasım-10 Aralık 1847 arasında Londra'da toplanan komünistler birliği ikinci kongresinin, Frederich Engels'nin teklifiyle yaptığı başvuru üzerine Karl Marrx'ın, yine F. Engels'in yardımıyla kaleme aldığı metin. Metnin yazımı1848 ocak ayının sonuna doğru tamamlandı ve metin aynı yıl K. Marx adıyla Almanca sonra da İsveççe yayımlandı.Fakat İngilizce ceviride (1850), gerekse Rusça (1869), Sırpça (1871), Fransızca ve İspanyolca (1872) vb. Marx ile Engels'in isimleri birlikte yer alır. "Marx-Engels'in Komünist Beyannamesi'nde (1848) şöyle yazıyor." UU.s. 96.

Komünist Manifestosu: Bkz. Komünist Beyannamesi. "Thiers etat nedir? 1848 Komünist Manifestosu ile karşılaştırılması, dikkate layık sonuçlara götürebilir'' SNK.s.235.

Komünist Parti: Fransız Komünist Partisi (FKP). 1920'de Fransa'da kurulan siyasi parti. "Fransa'da Komünist Parti'sine hürriyet sağlayan 89'da ölenlerdir, 48'de ölenlerdir, 70'te ölenlerdir. Aristokrasi, liberalizme âşık olduğu için burjuvaziyi geliştirmedi." Jur.I.s.381.

Komünizm: "Kominizme gelişini Fyordizm'le açıklayan yazar hiç de inandırıcı değildir." KA.s.355.

Komünizm: Maddi servetin ortak hale getirilmesini amaçlayan siyasî kuram. "Kapitalizmle komünizm Batı'nın iki çehresi… Biri kumarhane, öteki mahpes." BÜ.s.214.

Komünler: Fransız idârî teşkilatlanmasının temelini meydana getiren tüzel kişiliğe sahip merkezden bağımsız toprak ortaklığı. "12. asırdan beri haklarını adım adım fetheden (burjuvazinin başlangıcı olan) komünler 1789'da iktidara geçer." SNK.s.23.

Kondrat Valenrod: Polonya'nın en büyük şairi Adam Mickiewicz (1798-1855)'in 1828 yılında yazdığı ve bir ayaklanma çağrısı olan eserinin adı. Eserin asıl adı: Konrad Wallenrod'dur. "Rus döneminde güzel bir şark kasidesi -Faris-, nefis -Kırım soneleri- ve -Kondrat Valenrod- kaleme alınmıştır.Kİ.s.328.

Konfiçyüs. MÖ. (551-479) yılları arasında Buda'yla Konfiçyüs'ün sesi uzun zaman erişemez Avrupa'ya ve Asya'nın hikmetini tek başına Zerdüşt temsil eder." BÜ.s.145.

Konformist: Yerleşmiş adetlere ya da davranış biçimlerine ya da büyük bir çoğunluğu düşüncelerine uyan kimse veya bu kimselerin tutumu için kullanılır. "En liberal demokrasi Amerika, en konformist ülke Platin saçlı vamp'ın, milyonlarca "examplaire"i. Moda bitevileştiriyor insanları." Jur.I.s.200.

Konkan: Hindistan'da kıyı bölgesi, Daman ve Goa arasında, Batı Gatlar'a sırtını dayayan 500km uzunluğundaki ova bölgesi. "Köpek Konkana gitmiş/ Aslan olurmu söyle./Kaşiyi gördü diye/Fil mi olacak domuz?."BDE.s.297.

Korentlilere Birinci Mektup: Yeni Ahit'te yer alan öğreti metinlerinden birsi. Eser; ölümden sonra dirilişin inkârı, cinsî ahlâksızlık, hizipleşme, bazı vaizlerin belâgat gücünü abartması gibi konulardan bahsetmektedir. **"**Korentlilere birinci mektup: İlk Hristiyan cemaatini etkileyen meselelerden bir kısmını ele alır." IDG.s.116.

Korentlilere İkinci Mektup: Yeni Ahit'te yer alan öğreti metinlerinden birsi. Eser; risaleleri tanımayanlara karsı Paul'un müdafaası niteliğindedir. **"**Yeni Ahit'te yer alan öğreti metinlerinden birsi. Korentlilere 2.mektup: Cemaatler meselesini ele alır ama teferruata inmez." IDG.s.116.

Korovalar: Muhabharata destanındaki kandavaların düşmanı. **"**İsa'dan bin iki yüz yıl önce Korovalar'la Pandavalar'ın dedesi olarak tecelli etmiş." BDE.s.140.

KorozyalılaraMektup: Yeni Ahit'in üçüncü kısmı olan resullerin kitabında yer alan kitaplardan birisi. "Korozyalılara mektup: Efeslilere mektupla bir çok benzerlikleri var."IDG.s.116.

Korporatizm: Hem ferdiyetçiliği hem kolektivizmi rededen ve meslekleri karar alma yetkisine sahip hükümet katında temsil edilen, kararları kamu güçlerince yaptırıma bağlanan, sürekli ve kurumsal organlar halünde teşkilatlanmasını ön gören akım. **"**İtalyan faşizminin en büyük özelliği korporatizmidir." UU.s.133.

Kosiki: Kalisada tarafından yazılan Hint tiyatro eseri. "Malavika ile Agnimitra"nın kadın kahramanı Malavika'nın mürebbiyesi. **"**Kosili görmüş geçirmiş bir kadi." BDE.s.212.

Kosmos Karşısında İnsan: Jean Guitton'un Nouvells Litteraires gazetesinde 31 ocak 1963 yılında yayımladığı yazının başlışğı. "Yazının başlığı 'Kosmos Karşısında İnsan'." Jur.I.s.110.

Kosmos. Kozmos. Evren ve yasaları, ya da daha genel olarak, gerçek, ya bilimselya da düşsel bir anlayıstan doğan her türlü evren. "Kaosu kosmos yapan insan zekâsı, tecrübelrini ideolojilerde sergilemiş." BÜ.s.93.

Kosta ibn Luka: (820-912): Çağdaş ruh hekimliğinin öncüsü kabul edilen ünlü Abbasi dönemi müellif ve mütercimi. "Kosta İbn Luka da (820-912) da çağdaş ruh hakimliğinin öncüsü sayılan büyük mütercim ve müelliflerden"IDG.s.223.

Kostak: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. Geçmişe uzanan Kostak (yani yazar)27 Mayıs öncesini hatırlamaktadır." KA.s.353.

Kovadis. Polonyalı yazar Henryk Sienkiewicz'in eseri. Eseri, Şaziye Berin Kurt Türkçe'ye çevirmiştir. "Mesela bir Senkiyeviç, Senkiyeviç'in Kovadisi sadece Avrupaya kendisine çok süslü, çok muhteşem bir tasvirini sunduğu için mutlaka layık görülmüştür." SNK.s.384.

Kovalan: Tamul romanesk edebiyatının önemli manzum romanlarından biri olan Silappatigaram'ın erkek kahramanı. "Kovalan zengin bir tüccar karısı Kannege hem güzel hem kibar."BDE.s.289.

Kozanoğlu: Bkz. Ziya Kozanoğlu. **"**Scott, Balzac'ı yaratır; Michel Zevaco, Kozanoğlu'nu." BÜ.s. 234.

Kozet: Jan Valjan'ın tüyler ürperten öyküsü. Yoksulluk sonucu içine düşülen yanlış davranışlar sonunda kürek cezasına mahkum edilmiş. Bu mahkumiyetin Jan Valjan üzerindeki olumsuzetkileri, cezaevinden çıktıktan sonra Jan Valjan'ın isim değiştirerek yeni bir hayata atılma çabası karşısında önüne çıkan engeller. "Andersen'in dostu olan bu zat edebiyata talihsiz cocuk, pansiyon hayati yetim tipleri sokmus, mucadeleci ve

talepleri olan bir edebiyat yaratmis hem "Sefiller"in Kozet'ini hemde Daudet'nin "petit' chose"unu mujdelemistir." Kİ.s.318.

Kozmoloji: Evren Bilimi. "Gazali bile kozmolojisinin etkisinde kalmıştır." Kİ.s.186.

Kozmolojik İlimler: Evren ve onun düzeni ile ilgilenen bilim. ″Kozmolojik ilimlerin amacını tayin eden ilahi iradedir." IDG.s.76

Kozmolojik: Evren bilim ile ilgili. "İhvan'ın kozmolojik ve metafizik görüşlerini ele alır.'' IDG.s.51.

Kölelikten Efendiliğe: Samiha Ayverdi'nin 1978 yılında yayınladığı, Hicrî 1400. senesinin idrâki dolayısiyle başta Müslüman devlet başkanları olmak üzere bütün İslâm âlemine yapılmış bir birlik ve berâberlik çağrısı niteliğindeki eseri. "Samiha Ayverdi'nin Kölelikten Efendiliğe adlı risalesi de unutulup gitti." Kİ.s.281.

Köprülü: Fuat Köprülü (1890-1966). Edebiyat tarihçisi ve Yeni Türk Edebiyatı profesörü. "Köprülüyü dinleyelim: 'Fikret'in gençlere tahayyül ettirmek istediği âlem, bütün anâsırı arasında kutsî bir âhenk, ilâhî bir aşk, mevcud olan bir iyilik ve güzellik dünyası:mev'ud bir eremdir." BÜ.s.140

Körler Üzerine Mektup: Fransız yazar ve Ansiklopdedist Diderot'un 1749 yılında yazdığı eserinin adı. "1749.Temmuzunda Diderot, "Körler üzerine mektup" yazısından dolayı tutuklandı." IDG.s.17.

Kral Eğleniyor: Fransız yazar Victor Hugo (1802-1885)'nun tiyatro eseri. "Sonra Hugo: Asırların Efsanesi, Hernani, Marion Delorme. Yarım kalmış bir Kıral Eğleniyor." Mağ.s.281.

Krallar I, II: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün tarihi konulu kitaplarından birisi. Kapsam itibariyle Davud'un ölümünden Kudüs'ün düşmesine kadar olan İsrail tarihinini anlatır ve bir cilttir.1 ve2 Krallar: İÖ 500-400: Önceleri Davud'un ölümünden Kudüs'ün düşmesine kadar İsrail tarihini anlatan tek ciltlik bir eserdi." IDG.s.127.

Krallar Kitabı: Bkz. 1. ve 2. Krallar. "Krallar Kitabı gündelik yaşamayı yansıtan düz yazılarla dolu" IDG.s.90.

Krallar: Bkz. 1. ve 2. Krallar. "Kitabların başlıcaları şunlardır: Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar (1 ve2)" IDG.s.94.

Kremlin: Kremi Moskovski (Moskova Kremlini) Moskova'nın merkez mahallesi. Moskova prenslerine ve rus çarlarına âit eski konutların, daha sonra SSCB yönetim birimlerinin ve günümüzde Rusya fedarasyonunu hükûmet binalarının bulunduğu

yer.“Devrimci bir kanat.Bougle ile Halevy’e göre,Kremlin’e yerleşen Lenin,”Kapital’in üç cildini yazı masasına koyarken,çarların sarayına Saint-Simonculuğun aşırı sol kanadı otağ kuruyordu.” SSSS.s.110.

Kristof Kolomb: (1450 veya1451-1506) Amerika kıtasını keşfeden ispanyol denizci. **“**Kristof Kolomb’un önüne Amerika’yı çıkaran kader, benim karşıma da Dosto’yu çıkarmıştı, Dosto’yu yani sonsuzu. Mağ.a.271.

Krişna Kumari: Bengalli şair ve yazar Madusun Datta (1824-1873)’un trajedi eseri. “Krişna Kumari İlk Bengalce trajedi.” BDE.s.275.

Krişna Üçlemesi: Bengalli yazar Nabina Çandra Sen (1846-1909)’in eseri. **“**Krişna Üçlemesi, Hint rönesansının destanı. Nabina Çandra Sen: (1846-1909)bazen Byron’u hatırlatır,bazen Hugo’yu.” BDE.s.275.

Krişna: Adı “kara” anlamına gelir. Hint Mitolojisinin en önemli kahramanlarından ve tanrılarındandır. Tanrı Vişnu dünyada insan olarak bedenleşmiş şekillerinden biridir Krişna. Büyük Hint destanı Mahabbaratta da ve mahabbaratta’ya ek olarak yazıldığı düşünülen Harivaİ.Sa da Krişna’nın kahramanlıklarından çok söz edilir. “17.asırda Krişna ile Rada’nın aşklarını terennüm eden Biharilal bile Sattasai’nin taklitlerinden ilham almış.” BDE.s.179.

Kritisizm: Eleştiricilik. Kant’ın “Saf Aklın Eleştirisi” kitabıyla bir metod ve problemetik olarak ortaya çıkmıştır. “Kant’ı devam ettiren kritisizim, Maine de Biran’dan gelme Spritüalizm” Jur1. s.185.

Kriz Çağının Sosyal Felsefesi: “Sorokin 1953’de Kriz Çağının Sosyal Felsefesi adlı bir eser çıkarır”.SNK.s.251

Kroeber: Alfret Louis Koeber (1876-1960).Amerikalı antropoloji profesörü ve yazar**.** “Amerika’nın en tanınmış antropologlarındam, Kroeber ile Klukhohn, kültürün şimdilik 161 tarifini tesbir etmişler.” UU.s. 98.

Kronaloji: Tarihî olayların zamanlarını ve tarihlerini inceleyen bilim dalı. “Kronoloji ve Yunanca muallimi, Canterbury baş piskoposu, Oxford’ta doktor, sonra Aİ.Sterdam’daki Athenaum’da profesör.” Kİ.s.404.

Kronikler I.-II.: Biblia (Bible)’nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes’in Eski Ahit bölümünün tarihi konulu kitaplarından birisi. 1. ve 2 Kronikler Yahudi Canon’unda son kitaptır ve tek cilttir. 1. ve 2 Kronikler Adem'den başlar,Yahudilerin Hüsrev zamanındaki restorasyon kalkınmalarına kadar gelir. Kelime itibariyle Kronik de

olayları önemlerine göre değil, yalnızca oluş sırasına göre anlatan tarihî metinlere denir. "1 ve 2 Kronikler**:**Yahudi Canon'unda son kitap olup tek cilt halindedir." IDG.s.127.

Kronikler: Bkz. Kronikler I, II "Sonra bunlara beş tomar daha eklenir: Neşideler, Neşidesi, Ruth, Yanıp yıkılmalar, Esdras, Néhemie, Kronikler." IDG.s.109.

Kronos. Yuanan mitolojisine göre bir süre dünyaya hakim olan tanrı. Adı zaman anlamına gelen Khronos'tan kelimesinden türetilmiştir. Yunan mitolojisinde Kronos dönemi yeryüzünün "altın çağı" olarak kabul edilir. "İsa `dan beş yüz yıl önce yaşayan Yunan komedi yazarlarına göre , kronos `un saltanat sürdüğü devirlerde insanlar zevk içinde yaşamaktaydılar." BDE.s.158.

Kropotkin: Pyotr Alekseyeviç Kropotkin(1842-1921).Rus devrimci ve yazar."Bakunın ve Kropotkin için devrim yakın bir gelecekte, devleti ortadan kaldıracaktır." BFH.s.41.

Kruşçef: "Kruşçef eski merkeziyetçilikten vazgeçmiş,polis rejimi nispeten yıkılmıştır".SNK.s.265

Ksenofon: "Hüükmdarlığının ilk yıllarından itibaren, asilzadelerinin eğitimi için Tukidites'in, Ksenofon'un, Diodore de Sicile'ın, vs. tercüme eserlerini bastırır:" KA.s.118.

Ksenophon: (MÖ:430-355) Yunanlı filozof ve tarihçi. Sokrates'in öğrencisi. "Batı, Hint'e dair ilk masalları Ksenophon'un çağdaşı Ktesias'dan (İ.Ö. 5. yüzyıl) dinler." BDE.s.28.

Kşatriya: Hindistan'daki soylu ve savaşçı kast. Savaşçı asil analamında sankritçe bir kelime. Kşatriya Brahmanlardan sonra gelen kastır. "Batılı nasıl uzun veya kısa boylu, sarışın veya esmer, Danimarkalı veya İspanyol olarak doğarsa; Hintli de dokumacı veya balıkçı, Brahman veya Kşatriya olarak doğar."BDE.s.20.

Ktesias. MÖ. V asırlarda yaşayan Yunanlı tarihçi ve önce genç Keyhusrev'in daha sonra da II.Artakserkses Mnemon'un hekimi. "Batı, Hint'e dair ilk masalları Ksenophon'un çağdaşı Ktesias'dan (İ.Ö. 5. yüzyıl) dinler." BDE.s.28.

Kubera: Kuvera adıyla da anılır. Hint zenginlik ve servet Tanrısıdır. Kubera, Visravas adlı Brahman'ın oğlu olduğu için Vaisravana diye de çağırılır. "Hint'in her bankasında heykelcileri var. Şiva'nın iki oğlu daha olmuş. Savaş Tanrısı Skanda ile servet Tanrısı Kubera."BDE.s.133.

Kudüs Rûhânî Meclisi: Hristiyan dünyasının beş büyük patrikhanesinden biri. Bir asır sonra (1672'de) Kudüs Ruhani Meclisi Doğu Ortodoks kilisesi için Eski Ahit'in Kanon'unu yeniden düzenledi."IDG.s.121.

Kudüs: Bugün Siyonist İsrail tarafından işgal edilmiş durumda bulunan Filistin topraklarının ortalarında, Lut Gölü'nün yaklaşık yirmi dört km. batısında, Akdenizden yaklaşık elli km içerde, denizle Şeria Irmağı arasında yer alan İslam'ın kutsal kentlerinden Beytü'l-Makdis, Mukaddes, el-Kuds ve Kuds-i Şerif gibi adlarla da anılır. İbranice'de Yeruşalim adıyla bilinir. Müslümanlar gibi Yahudiler ve Hristiyanlarca da kutsal sayılır. "Filhakika, peygamberin ölümünden sonra İslam orduları Filistin ve Kudüs'ü fethetmiş, halife Ömer zaptedilen ülkeler ahalisinin hürriyet ve mülklerine, hakim ve kanunlarına dokunmamıştı."BFH.s.89.

Kûfe: Kadisiye Savaşını kazanan Sad bin Ebu Vakkas tarafından 638-640 yıllarında Irak'ta kurulan, İslâm'ı İran topraklarına yaymak için bir üs vazifesi gören İslam'ın ilk dönemlerindeki önemli şehirlerinden biri. "Kurucusu Ebu Hanife .Küfe'li Basra'da müderrislik yapmış,767'de zindanda ölmüş." Kİ.s.196.

Kuhn: Dieter Kuhn (1935-….). Konularını genellikle tarihten alan Alman yazarı. "Bir Alman tarihçisinin (Kuhn) kaleminden çıkan cümle belli ki, bu kaynaktan ilham alıyor UU.s.97."

Kumarasambav: Hint lirik şairi kalidasa'nın Asuralar (kafir, ifrit) ile savaşan tanrıların savaşlarını anlattığı uzun şiiri. "Kumarasambav'a" şairin uzun şiirlerinden ilki." BDE.s.185.

Kumarbaz Rus Romancı Fyod Mihailloviç Dostoyevskiy (1821-1881)'nin 1867 yılında yazdığı, mutsuz bir aşk yüzünden profesyonel bir kumarbaz olup çıkan genç bir adamla kumar tutkusu yüzünden servetini kaybeden yaşlı bir kadının anlatıldığı romanı. 'Sonra Kumarbaz'ı okudum. Sarmadı." UU.s.212.

Kur'ân: Son vahiy dini olan İslâm'ın mükaddes kitabı. Kur'ân, "karae" fiilinden edilen bir mastar olup, Allâh'ın son kitabına özel ad olmuştur. "Kur'an mensudur: Yedi askı Şairlerini secdeye kapandıran bir nesir."BÜ.s.82.

Kurbağalar: Aristophane'in MÖ.405 yılında sergilenen komedisi. "Dönemi anlatmak için Aristofan'ın Kurbağalar'ını hatırlıyalım oyunun belkemiği, eşil ile Öripid arsında ki karşılaştırma. Dioinisos bir şair bulmak için cehenneme iner."KA.s. 386.

Kurb-u sultan, ateş-i suzan: Sultana yakın olmak yakıcı, kavurucu bir ateş gibidir. "Timur'un büyük iltifatlarına mazhar olur, ama bilir ki 'Kub-u sultan, ateş-i suzan'dır." SNK.s.68.

Kureyşliler: Peygamber Efendimiz'in mensup olduğu Mekke'li Arap kabilesi. "Kâbe inşa edilmiş ve Kâbe'nin koruyuculuğu babadan oğula geçerek Kureyşlilere kadar gelmiş." Kİ.s.149.

Kurtlar Sofrası: Sonra, "Bıçağın Ucu"nu okudum. Sonra "Kurtlar Sofrası"nı.**"**Jur.II.s.190.

Kuru: Hindistan'da yaşayan Sihlerin Peyganber kabul ettiği kişilerin genel adı. "Silkin ey Kuru'nun oğlu! Erkekleş! Hükümdara fazilet değil, yavuzluk yaraşır." BDE.s.339.

Kurum Türkçesi: Türk Dil Kurumun türettiği kelimeler. "Kurum Türkçesine senden başka hiç kimsede tahammül edemiyorum.**"**Jur.II.s.192.

Kussiyetmeap: Kutsiyetin bulunduğu yer. "Kaşlarını atar kutsiyetmaeap Bizim kanunlarımız avam içindir der, dâhiler için değil." BÜ.s.149.

Kuşa: Hint şairi Kalidasa'nın "Raghuvanşa" isimli eserinin erkek kahramanı. Kuşa'nın tahta geçişi...Siyahlar içinde genç hükümdarın karşısına dikilen Kuşavati beldesinin ruhu: BDE.s.188.

Kuşavati: Hint şairi Kalidasa'nın "Raghuvanşa" isimli eserinde tasvir edilen bir yerleşim yeri, bir belde. **"**Kuşa'nı tahta geçişi...Siyahlar içinde genç hükümdarın karşısına dikilen Kuşavati beldesinin ruhu:" BDE.s.188.

Kuşku Kapısı: Attila İlhan'ın "Hangi Batı" isimli eserinin bölümlerinden biri, II. Bölümü. "İkinci Bölüm: 'Kuşku Kapısı'. Yalanla beslenen bir neslin ızdıraplarıyla karşı karşıyasınız; ızdırapları, isyanları ve arayışlarıyla." UU.s.30.

Kutadgu Bilig: Yûsuf Has Hâcib'in 1069-1070 yılında yazdığı meşhur eseri. Kutadgu Bilig, siyâsî ve kültür bakımından, Türk-İslâm muhîtinin çok mühim bir merhalesini teşkil etmektedir. Eser, Tavgaç Ulug Bugra Karahan (Hakan) Ebu Ali Hasan bin Süleyman Arslan Kara Hana ithâf edilmiştir. Kitâba ilk ilâve edilen 77 beyitlik bir manzûme vardır. Bu manzûm önsözde eserin kendisi ve yazarı hakkında malûmât verilmektedir. "Kutadgu Bilig'den Humayunname'ye kadar birçok siyasetnameler." KA.s. 332.

Kutup Yıldızı: Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870)'ın 1855 yılında Londra'da çıkardığı gazetenin adı. "Aynı yıl bir gazete kurdu: Kutup Yıldızı." Mağ.s.87.

Kuzguncuk: İstanbul'da Boğaziçi'nin Anadoluı yakasının güney kesimlerinde, Üsküdar ile Beylerbeyi arasında bir semt. "Kolomb'un önüne Amerika'yı çıkaran tesadüf 1936'da Kuzguncuk'taki yalı'ya sürükledi beni." UU.s.246

Küba: Büyük Antiller'de, Meksika Körfezi'nin girişinde, Küba adası ve bağlı adacıklardan oluşan, başkenti Havana, resmi dili İspanyolca olan ülke. "Monokültür sisteminin kuruluş sebebi bu: Brezilya 'da kahve, Birmanya'da pirinç Güney Denizleri'ndeki adalarda baharat, Küba'da şeker kamışı, Havana'da Tütün v.s Arada, Avrupa'nın talepleri artıyordu birden." BFH.s.6.

Küçük Asya: Anadolu'nun Karadeniz ile Akdeniz arasındaki batıya, Ege ve Marmara Denizi'ne doğru uzanan yarımada kesimine verilen isim. "Akdeniz'in Batı havzasındaki Marsilya, Cenova, Piza, Venedik, Barselona şehirleriyle Küçük Asya'nın, Suriye ve Mısır'ın limanları arasında uzun zamandan beri ticari münasebetler vardı." BFH.s.89.

Küçük Prens: Fransız hayacı ve yazar Antonie De Saint-Expery (1900-1944)'nin 1956 yılında yayımlanan eseri. "Saint-expery'nin 'Küçük Prens'i yazması gibi…" Kİ.s.323.

Kültür Gerçeği: ABD'ye göç eden Polonyalı filozof ve toplum bilimci. Florain Witold Znaniecki (1882-1958)'in 1919 yılında yazmış olduğu felsefi ve sosyolojik eserin adı. "F. Znaniecki Polonyalı bir sosyolog. "Kültür Gerçeği"adlı kitabını ingilizce yazmış (1919)." Kİ.s.35.

Kültür ve Anarşi: Matthew Arnold (1822-1888)'un 1869 yılında yayımladığı eserinin adı. "Matthew Arnold`un 'Kültür ve Anarşi'de (1869) ileri sürüldüğü görüşler John Bright`e bir cevaptı." Kİ.S.31.

Kültür ve Tarih: Tarihçi ve antropolog Fhilip Bagby'nin 1958 yılında londra'da yayınlanan eseri. "Eseri 1958'de yayımlanır: Kültür ve Tarih (Culture and History, Londra.)"UU.s.103.

Kültür, Kavramlara ve Tanımlara Eleştirel bir Bakış: A.L.Kroeber ile Clyde Kluckhohn tarafından yazılan ve ilk defa, New York'ta 1952 yılında yayınlanan eser. "Birincisi aydınlarımızca uzun zamandır zikredilen fakat okunmuş olduğu çok şüpheli olan İngilizce bir eser: Culture, a Critical Review of Concepts and Definitions (Kültür, Kavramlara ve Tanımlara Eleştirel bir Bakış)" Kİ.s.19.

Kültüralizm: Kültür ve kişilik antropoloji okulunun ileri sürdüğü görüşlerin tümü. Bu okula göre her kültür, tipik bir bireysel kişilik, özel bir ruhbilimselyapı özel bir davranış, özel bir düşünce biçimi geliştirir. "Kültüralizm tabirini, kültür olayı üzerinde gelişen düşüncelere açıktan açığa veya zımni olarak dayanan ön faraziyeler zemini üzerinde kurulabilecek bir dünya görüşü için kullanacağız…" Kİ.s.35.

Kürt Mahmut: Yaşar Kemâl'in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan roman kahramanlarından birinin adı. Roamnda Kürt Mahmut Akyollu Murtaza adında diğer bir şahısı öldürür. **"**Kürt Mahmut, Derviş'in uşağı,'yı öldürecek." KA.s. 347.

Kürtler: Ön Asya'da, bugün İran, Türkiye, Suriye, Irak, gibi yerlerde yaşayan bir kavim. "Ama mahallesindekiler başka bir dil konuşuyorlardı. Çerkezler vardı, Kürtler vardı,Türkmenler vardı,Türk yoktu." Jur.I.s. 78.

Kütahya Barış Antlaşması: 1833 yılında Osmanlı Devleti ile Mısır Valisi Kalavalı Mehmet Ali Paşa arasında imzalanan anlaşma. "Suriye ile Kilikya'yı Mehmet Ali'ye kazandıran Kütahya Barış antlaşması, Mısır valisinin zaferini belgeler..." BFH.s.121.

Kypride: Yunan Mitolojisinde, dünyaya hükmeden ve hüküm sürdüğü çağda dünyaya altın çağını yaşatan bir tanrıça. "Empedokles`e sorarsanız ,altın çağlarda ,bir Tanrıça (Kypride) dünyaya hükmetmekteydi." BDE.s.158.

L'Ancien et le Nouveau: L'Ancien et le Nouveau, De Don Quichotte a Kafka (Eski ve Yeni Don kişottan Kafka'ya) Fransız tenkitçi Marthe Robert'in 1967 yılında pariste yayımladığı eserinin ismi. **"**Don Kişot'a yeni bir yorum getiren en değerli eser, çağdaş bir kadın yazarın: L'Ancien et le Nouveau." KA.s.183.

L'İslam, religion et Communaute (İslâmiyet Din ve Toplum): Fransız Medeniyet tarihçisi ve müsteşrik Louis Gardet (1904-1986)'in 1967 yılında yazdığı İslamiyet ile alakalı eser. "La Cite Musulmane, Vie Sociale et Politique" (Müslüman Şehir Sosyal ve Siyasi Hayat)1957, eser1976'da dördüncü kere basımış; 'Connaitre I'İslam' (İslâmı Tanımak) 1958; 'les Grands Problemes de la Theologie Musulmane" (İslam Teolojisinin Büyük Prablemleri), 1967; 'L'İslam, religion et Communaute (İslâmiyet Din ve Toplum), 1967; 'Les Hommes de I'İslam' (İslamın Büyük İnsanları)1977 belli başlı eserleridir." Kİ.s.163.

La Bruyere: Jean de La Bruyere (1645-1696). Fransız yazarı. Sağlam bir üslup ile kaleme aldığı portreler ile tanınmıştır. "La Bruyere'in Karakterleri'i edebi eser sayılmayacaktı." KA.s.236.

La Cite Musulmane, Vie Sociale et Politique: Müslüman Şehir Sosyal ve Siyasi Hayat Fransız Medeniyet tarihçisi ve müsteşrik Louis Gardet (1904-1986)'in 1957 yılında yazdığı İslamiyet ile alakalı eser. "La Cite Musulmane, Vie Sociale et Politique" (Müslüman Şehir Sosyal ve Siyasi Hayat)1957, eser1976'da dördüncü kere basımış; 'Connaitre I'İslam' (İslâmı Tanımak) 1958; 'les Grands Problemes de la Theologie Musulmane" (İslam Teolojisinin Büyük Prablemleri), 1967; 'L'İslam, religion et

Communaute (İslâmiyet Din ve Toplum), 1967; 'Les Hommes de I'İslam' (İslamın Büyük İnsanları)1977 belli başlı eserleridir." Kİ.s.163.

La Fascination de I'İslam: Batı'yı Büyüleyen İslam. Maxime Rodinson'un eseri. Eseri 1983 yılında Cemil Meriç Türkçe'ye kazandırmıştır. ″Her Müslümanın ibretle okuması gereken nefis bir hicviye. 3- Rodinson'un kitabı: "La Fascination de I'İslam" (batıyı Büyüleyen İslam) (1980)." IDG.s.82.

La Fontaine: Jean de La Fontaine: (1621-1695). Fabl türündeki eserleriyla tanınmış Fransız yazarı. Fabllerini 12 kitaplık "Fabller" isimli eserinde toplamıştır. "La Fontaine, ''Karga, Geyik, Kaplumbağa ve Fare'' masalını buradan almış. İkinci bölüm birinciden çok daha kısa." BDE.s. 232.

La Harpe: (1739-1803) Fransız şairi ve tenkitçisi.1799'da Lise veya Eski ve Yeni Edebiyat dersleri adlı bir kitap yayımlar. Bu eser Fransa'da ilk edebiyat tarihini bütünü içinde ele alan ilk kitaptır. La Harpe, şairliği ve tenkitçiliği dışında tiyatroculuğuyla da ön plana çıkmıştır. "La Harpe isteyenen dilediği mânâda kullandığı bu içi boş kelimelerden hiç hoşlanmaz." BÜ.s.225.

La Manie de la lecture: Manası "Okuma Hastalığı". Ossip-Lourié'nin 1915'de, Theodure Ribot (1839-1916)'un kurduğu Revue Philosophigue dergisinde okuma üzerine yazılmış olan bir yazı."Psikolog romancının Revue Philosophigue 'de çıkan bu yazıyı (La Manie de la lecture), Ossip- lourié s. 261, vd. 1915) okumamış olmasına imkân var mı? BÜ.s.113.

Lacan: Jacques Marie Lacan (1901-1981).Fransız hekim ve psikanalizci. "Lacan:'ı okuyorum (Paris Tıp Fakültesi klinik şeflerinden doktor Lacan'ın Fransız Ansiklopedisinin "La Vie Mentale"e ayrılmış sekizinci cildinde yer alan "Aile"yazısı.)" Jur.1.s.121.

Laclos. Pierre Choderlos de Laclos (1741-1803). Fransız hikaye, roman ve deneme yazarı. "Yalnız Fransız romanını ele alsak, bir Le Sage, bir Marivaux, bir Prévost, bir Rousseau, bir Laclos, bir Sade.. insan ruhunun karanlık dehlizlerinde taramadık bir köşe bırakmışlar mıydı?" KA.s.129.

Lâedriye: Agnostisizmin eş anlamlısı. Bilinmezcilik. Bilinmezciliğin eski adılarından biri. "Agnostisizm,bütün felsefe ıstılahlarımız gibi yabancı,ama cihan ölçüsünde bir gerçeği isimlendiriyor. Eskiler kah 'Lâedriye' demiş, kah 'Lâirfaniye'." Kİ.s.199.

Lafargue: Paul Lafargue (1842-1911). Fransız siyaset adamı, önceleri Proudhoncu sonra Marx'cı sosyalime yöneldi. Marx'in damadı. "Bu kaypak tanımlar, hürriyet

kelimesini de daha birçok kelimeler gibi, 'Metafizik bir orospu' haline getirmiş (Lafargue)." Mağ.s.198.

Lagouis. "Sana Legouis'nin kitabını almağa gidiyorum."Jur.II.s108

Lahbabi: Muhammed Aziz El Lahbabi (1922- ….). eserlerini Fransızca yazan Faslı çağdaş Arap yazarı. **"**Lahbani'nin asabiye'yi izah tarzı oldukça dikate değer; asabiye diyalektiğin iharekete geçiren kuvvet. İbn Haldun hayatın gelişmesini böyle bir diyalektikile açıklar**."** UU.s.152.

Lahmiler: Irak'a yerleşen ve el-Hire'de (kada sonra kurulan Kûfe yakınında) Pers İmparatorluğuna bağlı bir hanedanlık kuran eski bir arap kabilesi. "Bizans'ın peyki: Gassaniler , İranlı'ların peyki: Lahmiler." Kİ.S.148.

Lahor: Afganıstan'da, bir şehir. **"**Daha sonra, yani 1000 yıllarında batıdan gelen yeni kültür Efganistan'dan inerek Lahor'a yerleşecektir: İslam." Jur.I.s. 154

Lâirfaniye: Agnostisizmin eş anlamlısı. Bilinmezcilik. Bilinmezciliğin eski adılarından biri. "Agnostisizm, bütün felsefe ıstılahlarımız gibi yabancı, ama cihan ölçüsünde bir gerçeği isimlendiriyor. Eskiler kah 'Lâedriye' demiş, kah 'Lâirfaniye'. " Kİ.S.199.

Laisizm: "Laisizm bahsinde de su-i tefehhüm mümkün değildir. Bilakis,Avrupa'nın üzerinde ittifak edilebilecek din-dışı (protan) bir takvim kabul ve teklif etmemesi yani pozitivist.**"**Jur.II.s.183.

Laisizm: Laiklik kelimesinin es anlamlısı bir Fransızca kelime. "Hümanizm, çağdaş laisizmin ilk şekli." BFH.s.11.

Lakşmana: Hint Ramayana Destanı'nda dasaratha'nın Sumitra'dan olma oğlu, destana kahramanı Rama'nın üvey kardeşidir. Destanda Rama'ya olan bağlılığı ve sevgisi ile dikkati çeker."Lakşmana ile şatrugna üçüncü bir kraliçenin çocuklarıdır." BDE.s.153.

Lakşmi: Hint mitolojisinde güzellik, aşk, talih ve bolluk tanrıçası. "Tanrısaldır Dropadi'nin güzelliği, sonbahar lötüslerinin sevgilisi tanrıça Lakşmi'ninki kadar." BDE.s.333.

Lalande André : Bkz. Lalande. "Onlar da Fourier gibi her şeyin (çekim sayesinde) tıkır tıkır işleyeceğini söyler. Bir kelimeyle hepsi de iyiİ.Serdir." (Lalande André, Vacobulaire Technique et Critique de la Philosophie, Paris 1960)." Mağ.s.166.

Lalande: Andre Lalande (1867-1963). Fransız filozofu ve profesörü. "Lalande'a göre bu mübhemiyetleri önlemenin tek yolu vardır:akılı ikiye ayırmak:birinci akıl müesses'dir. "IDG.s.174.

Lale devri: Fransa'nın 3.cumhuriyetinde Quarter Latin'de sanat öğrenimi yapmış bir şair, Lale devri'nin şairi Ahmet Haşim de yeni değildir." KA.s..370

Lale Devri: Osmanlı tarihinde, 1718 Pasorofça Anlaşması'ndan 1830 Patrona Halil İsyanı ve akbinde III. Ahmet'in tahtan indirilmesine kadar geçen süre için kullanılan isim. "Yirmibirinci yüzyılın makine gürültüleri içinde sersemleyen insanlerına Lale Devri unutulmaz şarkılarını,ihtiraslarını,ürpertilerini terennüm eden 'Kökü mazide olan atidir." Kİ.s.239.

Lalla-Rookh: İskoçyalı Thomas Moore (1779-1817)'un konusunu 1817 yılında yayımladığı, konusunu doğudan (Hint) alan manzum eserinin adı. Eser dört hikayeden oluşur ve Vivtoria dönemi öncesi egzotizmin klasik bir örneği olarak kabul edilir. "İskoçyalı Thomas Moore (1779-1817), 1817'de dünya ölçüsünde şöhret kazanan bir poem yazar : "Lalla-Rookh". Üç yıl sonra Fransızca'ya çevrilen bu poem, bir Saint-Simoncu tarafından operaklaştırılır: sahnede Bernier'in Hint'ini ve Evrengzib'in çehresini görür gibi oluruz." BDE.s.44.

Lamartine: Alphose De Lamartine (1790-1869). Fransız şair ve romancısı. Eserlerindeki şairanelik ayırıcı vasıflarından biridir. **"**Bu cezbe Lamartine'in de yabancısı değildir. "Mucizelerini terennüm edeyim diye, ikinci bir ses yerdin bana Tanrım." BÜ.s.225-226.

Lamennais: Felicite De La Menneis. (1782-1854). Fransız yazar ve düşünür ve papaz. "Birinci düşünceyi aristokratik ve teokratik mektep temsil eder, Bonald'ın Maistre'in, Lamennais'nin mektebi; ötekini liberal mektep, Benjamin Constnt'in, 'Minerve' yazılarının mektebi." SSSS.s.50.

Lamia: YunancadaVampir ve dişi canavar adında bir kelime. Yunan mitolojisine göre Zeus bir Lamia'yı sever cocukları Hera tarafından öldürüldüğü için o bütün anneleri kıskanır ve çocuklarını öldürür. "Örnek almışlar Yunanlıları: Messalia Lamia'yı, gölgede bırakmış, Neron Dematrius'u, Heliogabalus Alkibiyades'i." UU.s.15.

Lamia: Bkz. Lamia Çataloğlu. "Ben, Lamia'mda Rezzan'ımda, Eminem'de Goethe'nin ezeli kadınnını buldum."Jur.II.s111.

Lancashire: İngiltere'nin kuzeyinde İrlanda Denizi ile Penin arasında yer alan yönetim merkerzi. "Bu tarihten önce Lancashire'deki pamuk dokuma tezgâhları Hint'tekiler kadar basitti." BDE.s.75.

Lane Poole: Standey Lane Poole (1854-1931). İngiliz doğu bilimci. "Kazanova, daha 1915'de bu fikirleri ileri sürer: Goldziher, Macdonald, Lane Poole, Massignon ve İvanoy da onu takip ederler." IDG.s.52.

Langles: Louis Mathieu Langles (1763-1824). Fransız şarkiyatçı. 1795 yılında Fransada, doğu dilleri özel okulunun ve coğrafya derneği'nin öncüsü. "Konvansiyon tarafindan 1795'de acilmistir. Kurucusu: Langles."Kİ.s.62.

Langlois. Charles Victor Langlois (1863-1929). Fransız ortacağ tarihiçisi ve Sorbone Üniversitesi pofesörü. Renard'ın amacı, Langlois ile Seignobus'un tarih için yaptığını, edebiyat tarihi için yapmak, yani bir edebiyat tarihinin gerektirdiği araştırmaları bir bir anlatmak." KA.s.446.

Lanson: "Aynı zamanda Fransa dışında Dilthey'in Fransa'da Taine'in veya Lanson'un etkisiyle mukayeseli edebiyat uzmanları düşmanca tavırlarını bastırmış gibilerdir." KA.s.430.

Lanson: Bkz. Gustave Lanson. "Lanson'a göre: "insan iradesinden en fazlasını isteyen bütün doktrinler, prensip olarak ifadenin aczini kabul ettiler, ihtiyari hareketi yok sayıp, dünyayı kaderciliğe teslim ettiler"." Kİ.s.358.

Lanzo del Vasto: Doğum Tarihi ekle Fransa'da yaşayan çağdaş İtalyan romancı, şair ressam ve tiyatro yazarı "Lanzo del Vasto doğru söylüyor: Korkunç bir tehlikenin arifesindeyiz. Çatışan milletler ve sınıflarla, gelişen teknik uçuruma açılan iki ray." BÜ.s.213.

Lao Tseu: MÖ. VI. asırda yaşadığı sanılan Çinli Filozof. "Konfiçyüs ile Lao Tseu Çin felsefesini kurmuşlar." BDE.s.163.

Laocoon: Alman yazar Gotthold Ephrahim Lessing (1729-1781)'in 1766 yılında yayımladığı estetik tenkit konulu eseri. "Lessing için, Mektuplar da Laocoon da, Hamburg Dramaturjisi de nazari izahlar olmaktan çok birer kavga kitabı." KA.s.408.

Laplace: Jean Laplache (1924-….). Alman doktor ve psikanalizci. "20. asirin baslarinda Boutroux, Brunschvig ve Bergson Laplace ve kant'in anladigi manada kati bir determinizmi insani sahada Kabul etmezler ve determinizme ilk darbeyi indirdiler." SNK.s.37.

Larousse: 1852 yılında Parris'te Pierre Lauresse ve Augustin Boyer tarafından kurulan yayınevi. **"**Hangi ansiklopedi Larousse'un Avrupa irfanına armağan etti "XIX.Asrın Büyük Üniversel Kamusu" ile heyetçe boy ölçüşebilir." IDG.s.12.

Latin: Latium halkından olan kimseler. **“**Dadaizm, sürrealizm veya ekspresiyonizm gibi akımlar ne belli bir toplumun vazıh ve tabii ihtiyaçlarından doğar, ne Cermenlerin, Slavların veya Latinlerin mizacından, ne menşelerini belirlemek, ne bir edebiyetın başka bir edebiyat üzerindeki etkisinden söz etmek, ne ölçülük davası gütmek kabildir.' (Felix Bertaux).” Kİ.s.41.

Latince: “Sol, Latince’de meş’um, eski Almanca’da eğri demek.” BÜ.s.78.

Lautréamont: İsidore Ducaase Lautréamont (1846-1879). Fransız şairi. Sürrelistlerin ilham kaynaklarından ve akıl hocalarından biri. “Lautréamont birkaç havâi fişek savurdu, entelektüel birer tepkiydi bunlar.” BFH.s.39.

Lavater: Johann Kapsar Lavater (1741-1801). İsviçreli kuramcı, şair, hatip ve Protestan tanrıbilimci. “Bu ilmin üstadı Balzac’ın hayran olduğu Lavatar’dır SNK.s.148.

Lavoisier: Antoine Laurent De Lavosisier (1743-1794).Fransız kimyacısı. “Lavoisier'nin "Hiçbir şey kaybolmaz, hiçbirşey yeniden var olmaz' dediği gibi, din de "Allah'a ısmarladık deyip gitmez.” SNK.s.80.

Lavoisier:”Bir Lavoisier,bir Chénier,bir Danton,bir Saint-Just.Ve dudaklarında tebessüm bir aşk randevusuna gider gibi giyotine giden mağrur,mühteszi,zarif bir aristokrasi.” Jur.II.s.153.

Lavrov: Pyotr Lavroviç Lavrov (1823-1900). Rus sosyalist ve yazar. **“**Lavrov, başından itibaren devrimcidir ama Bakunin'in isyan metodunu benimsemez."Mağ.s.101.

Laytmotiv: Leitmotiv. Bir müzük eserinde bir düşünceyi, bir duyguyu, bir durumu ya da kişiyi çağrıştırmaya yarayan ayırt edici motif veye tema. “Batının faikiyeti Akvemü’l Mesâlik’in laytmotivlerinden biri.” UU.s.57.

Le Bon Sens. Fransız maddeci filozof ve papazı Rahip Meslier diye de bilinen Jean Meslier (1664-1729)’in eseri olmasına rağmen 1928’de Boran'Holbach'ın imzasıyla çıkan eseri. Eserin Türkçeye tecümesini Abdullah Cevdet yapar “O sırada çıkan ve Abbé Meslier’nin adını taşıyan “Le Bon Sens” adlı eser aslında Baron d’Holbach’ındır, Tanrı tanımaz.” SNK.s.25.

Le Bon: Bkz. Gustave Le Bon. “Vatanında pek az tanınan Le Bon, Osmanlı ülkesinde yaman bir mürüt bulur, Abdullah Cevdet.” BÜ.s.160.

Le Breton: François Andre Le Breton (1708-1779) Fransız basımcı, kitapçı. Özellikle abone yoluyla piyasaya sürdüğü (ekim 1750) ve yayımlanmasını 1772 yılına kadar sürdürdüğü Ansiklopedi’yi basmasıyla tanınır. **“**1745 de le Breton iki ortak daha almıştı: matematikçi D’Alembert’le iktisatçı Malves 1746 başlarında filozof Denis

Diderot da onlara katıldı ve 1747 Ekiminde Ansiklopedinin genel yönetimini üzerine aldı.” IDG.s.17.

Le Gênie du Christianisme; Fransız romantiklerinden, roman, deneme ve seyahat yazarı François-Rene de Chateaubriand (1768-1848)’nin 1802 yılındakaleme aldığı Hristiyanlığı yücelten eserinin adı. “Chateaubriand, 1802’de, Renê ile Atala’yı Hristiyanlığı yücelten aldığı Le Gênie du Christianisme’e ithal edince, roman kavgası sona ermiştir.” KA.s.238.

Le Play: 1806-1882 Fransız mühendisi ve iktisatçısı. Tasarladığı pederşâhî dünya düzeninde, çeşitli hücrelerin âile düzeni gibi işlemesini ve istihsah bolluğundan çok, huzura yönelmelerini ister. Le Play meşrutiyet devri aydınlarımızı da etkilemiştir.Ali Suâvi ilk hayranlarındandır. Cemil Meriç’e göre Prens Sabahattin’in de akıl hocasıdır.“Le Play, sürüyü şer kuvvetlerine kaptırmak istemeyen kiliseyi temsil eder; şer kuvvetlerine, yani sosyalizme.” BÜ.s.183.

Le Prophete del’İslam: Hindistanlı hukuk doktoru ve İslam târihçisi Prof. Dr.Muhammet Hamidullah (1908-2002)’ın yazdığı eser. “Üçüncü olarak d “Üçüncü olarak da Hamidullah’ın Le Prophete del’İslam (İslâm’ın Peygamberi) adlı kitabından haberdar ediyor okuyucuyu Walter.” Kİ.s.154.

Le Roman Experimental: Fransız Edebiyat tenkitçisi Ferdinand Bruntiere (1849-1906)’nin 14 Şubat 1880 tarihinde Revué des Deux Mondes dergisinde yayımladığı makale. “Bruntiere’in Revue des Deux Mondeks’daki Le Roman Experimental, (14 Şubat 1880) ve Les Romanciers (15 Eylül 1881) makalelerini görmüş olsa o kadar aşırı bir hayranlığa kapılmayacaktı.” KA.s.290.

Le Sage: Alain Rene Lesage (1668-1747 Fransız romancı ve dram yazarı. Topal Şeytan ve Gil Blas en tanınmış iki romanıdır. “Yalnız Fransız romanını ele alsak, bir Le Sage, bir Marivaux, bir Prévost, bir Rousseau, bir Laclos, bir Sade.. insan ruhunun karanlık dehlizlerinde taramadık bir köşe bırakmışlar mıydı?” KA.s.129.

Lebbeyk: "Efendim, buyurunuz, emrediniz!" mânâsında, çağırana cevap ifâdesi. “Yönetilmek, yetkileri de bilgileri de, faziletleri de olmayan yaratıklar tarafından göz altında bulundurulmak, casuslanmak, sürüklenmek, onların kanunlarına boyun eğmek, kurallarına lebbeyk demek, güdülmek, tartaklanmak, damgalanmaktır..” BFH.s.43.

Lecanaire: (1800-1836). Fransız katil, hırsız. Yayınlanmış bir eseri bulunmamasına rağmen şair. Kellesi kesilmeden “Hatıralar”ını yazdığı için yazar. Özel isminden çok

cins isim olarak meşhur olmuş, Topluma, kanuna ve toplum kurallarına aykırı olanları adlandırmak için bir cins isim. **"**Marx da toplumun eseri, Lacenaire de." BÜ.s. 217.

Lefebvre: Henry Lefebvre (1901-1991)Fransız sosyolog ve filozof. **"**Fransızlar içinde dünya görüşü tabirini Goldmann ve Lefebvre gibi Alman kültürü ile temas edenler kullanıyor." SNK.s.296.

Légion d'Honnerur: 19 Mayıs 1802 tarihinde Bonapart tarafından ihdas edilen Fransız askeri ve sivil madalyasının adı. " Maupassant çok daha insafsız: ' bir aydını küçülten üç şey var: akademi üyeliği, Légion d'Honnerur nişanı, Revue des DeuxMondes yazarlığı." BÜ.s.104.

Lehçe-i Osmanî: Ahmet Vefik Paşa (1823-1891)'nın 1877 yılında yazdığı eseri. "Velet Çelebi Doktor Knoş'un bir kitabına yazdığı önsözde, Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmanisi'de Şemsettin Sami'nin Kamus-u Türkisi de, Redhouse'un müsveddelerinden faydalanılarak tertip edilmiştir,hükmünü veriyordu." Kİ.s.267.

Lehçe-t-ül Hakayık: Ali Bey'in (1844-1899) Hakikatlerin dili anlamına gelen eserinin adı. Eser lügat şeklinde düzenlenmiş olup, kelimelerin alay yollu açıklanışı sırasında insanlığın ve 19.asrın sonunda Osmanlı toplumunun kusurları tenkit edilmiştir. Cemil Meriç Kırk Ambar kitabının ikinci kısmı için bu ismi uygun görüp aynı isimle isimlendirmiştir. "İkinci bölüm Lehçe-t-ül Hakayık liberalizm'den kapitülasyonlara, sömürgecilikten kadın ruhuna, kader muammasından Ali Şerati'ye, Marksizm'den İslamiyet'e, üçüncü dünya kavgalarına kadar çağımızın belli başlı problemleri." Kİ.s.12.

Lehçetü'l-Lûgat: Şeyhülİslam Esat Efendi(1685-1753)'nin H.(1136-1145) yılları arasında telif ettiği Türkçeden Arapça ve Farsça'ya sözlüğüdür. "XVIII. Yüzyılda Şeyhülİslam Esat Efendi ilk defa Türkçe'nin lügatını yazar. Bestekardır. Lehçe-t-ül Lûgat'ı için sekiz sene çalışır."SNK.s.321.

Lehimci Bunyan: Bkz. " 'Ah'mâk-ı Hayâl'dilimizde ilk defa yazılan felsefi bir roman. Lehimci Bunyan'ın 'Necat Yolunda'sı İngiltere'de Kitab-ı Mukaddes'ten sonra en çok okunan kitapmış." Kİ.s.88.

Lehistan: Eskiden Polonya'ya verilen ad. **"**Lehistan niçin ve ne zamandan beri Polonya olmuş?" Kİ.s.325.

Leibniz: Gottfried Wilhelm Leibniz (1646-1716). Alman filozof. **"**Leibniz'e göre, akıl ise hakikatların zincirlenişi; insan zihninin tabi olarak kavradığı hakikatlar." IDG.s.172.

Leiden: Hollanda'nın güneyinde bir şehir merkezi. "Bkz. Arab socialism, Hanna and gardaner,Leiden 1969." Mağ.s.223.

Leipzig: Almanya'nın Saksonya eyaletinde Saksonya Anhalt eyaleti sınırına yakın bir şehir. "1845'de Leipzig'de Alman Dogu Derneği ve Gazetesi." Kİ.s.63.

Leitmotiv: Bkz. Laytmotiv. "Hayalle gerçek arasındaki çatışma, bütün eserlerinin leitmotiv'i" KA.s. 208.

Lejitimist: Herhangi bir hanedanın veya krallığın haklarını koruyan kimse. "İşte lejitimist, Orleancı'nın zıddı, Bourboncu demektir, meşrutiyetçi değil." SNK.s.232.

Lejyon: Roma ordusunun askerî birlikleri. "Doğduğu zaman Roma Lejyonlari'nın çiğnediği aç ve muzdarip kalabalıkların dini olarak doğar." SNK.s.50.

Leman Gölü: Orta Asya'da, Alplerin eteğinde yer alan göllerin en büyüğü. "Ne yazık ki Leman Gölü kıyılarında hayal kirikliği bekliyordu Saint-Simon'u, Madam do Stael anlamadı onu." Jur.II.s.30.

Lenigrrad: Sen-Petersburg şehrinin 1924-1991 yılları arasında taşımış olduğu adı. "Kızıl meydan 'daki türbe yetmemiş vlademir ilç ölür ölmez petrograd'a lenigrrad adını takmışlar. vs ."Jur.I.s.189.

Lenin: Vlademir İliç Ulyanov Lenin (1870-1924). Rus komünist devlet adamı. "Marx'la Engels'in Kömünist Beyanname'si, Maurras'ın Monarşi Üzerine Anket'i, G.Sorel'in Şiddet Üzerine Düşenceler'i, Lenin'in Devlet ve İhtilal'i, Hitler'in Mein Kampf yahut Kavgam'ı." UU.s170.

Leninizm: Lenincilik, Lenin'in kavram ve uygulamalarının tamamı. "Düşüncelerin bütünü değişmişti:İzafiyet ve Quantum nazariyeleri,hormonların ve psikanalizin keşfi, Leninizm ve davranış psikolojisi,uçak ve radyo, ekspresyonizm, sürrealizm." Mağ.s.40.

Leon X.: "Bir Cesar Borgia'nın başaramadığı işi neden bir Medici başaramasın?Cesar'ı bir papa destekliyordu:VI.Aleksandr. Medici'yi de bir papa desteklemektedir:X.Leon..." UU.S.173.

Leonardo da Vinci: (1452-1519). İtalyan ressalm, heykelci,mühendis ve mimar. Mono Lisa başta olmak üzere bir koç meşhur tasvirin sahibi. "Leonardo da Vinci, beyaz bir kuğuya benzeyen uçak, dağlardan karları alıp kucak kucak yanan şehirlerin bağrına serpsin istiyordu." SNK.s.22.

Leopald Wiese: Leopold Von Wiese (1876-1969). Alman sosyolog. Alman sosyoloğu Leopald Wiese, "kelime tasviri sosyolojide asla kullanılmamalıdır" ,diyor (1919). Lundberg`e göre kavram müphemdir (1939).Chapple ve Coon`un "Antropoloji Prensipleri"nde kültür kelimesine bile bile yer verilmemiştir." Kİ.s.23.

Lepanto: İnebahtı. İnebahtı Deniz Savaşı**:** Sonraları, Don Kişot'u yazmaktan çok, Lepanto çolağı olmakla övünürmüş." KA.s.176.

Lermantof: Bkz. Lermantov. "Lermantof, çağımızın anlayışına daha yakın." KA.s.225.

Lermontov: Mihail Yuriyeviç Lermontov (1814-1841). 1840 yılında Zamanımızın bir kahramanı isimli eserinin yayımlanmasıyla Rus cemiyet ve ahlâki hayatına getirdiği tenkitlerden dolayı skandal meydana getiren Rus şairi ve yazarı. "Bana ilk evvel kafkasya'yı sevdiren, kafkasya'nın güzelliklerini andıran Lermontov ve Puşkin'in tasvirleridir." BÜ.s.159.

Les Religions et les Debuts de la Philosophie: Bkz. Dinler ve Felsefenin Başlangıcı "LHistorie du Developpement Culture et Scientifique de I'humanite," insanlığın ilmi ve Külterel Gelişme Tarihi. Cilt 2: L'Antiquite, Eski Çağlar "Les Religions et les Debuts de la Philosophie" Dinler ve Felsefenin Başlangıcı 193 v.d Paris 1967. " IDG.s.100.

Les Grands Problemes de la Theologie Musulmane" (İslam Teolojisinin Büyük Prablemleri): Fransız Medeniyet tarihçisi ve müsteşrik **Louis Gardet** (1904-1986)'in 1967 yılında yazdığı İslamiyet ile alakalı eser. "La Cite Musulmane, Vie Sociale et Politique" (Müslüman Şehir Sosyal ve Siyasi Hayat)1957, eser1976'da dördüncü kere basımış; 'Connaitre I'İslam' (İslâmı Tanımak) 1958; 'les Grands Problemes de la Theologie Musulmane" (İslam Teolojisinin Büyük Prablemleri), 1967; 'L'İslam, religion et Communaute (İslâmiyet Din ve Toplum), 1967; 'Les Hommes de I'İslam' (İslamın Büyük İnsanları)1977 belli başlı eserleridir." Kİ.s.163.

Les Hommes de I'İslam' (İslamın Büyük İnsanları): Fransız Medeniyet tarihçisi ve müsteşrik **Louis Gardet** (1904-1986)'in 1977 yılında yazdığı İslamiyet ile alakalı eser. "La Cite Musulmane, Vie Sociale et Politique" (Müslüman Şehir Sosyal ve Siyasi Hayat)1957, eser1976'da dördüncü kere basımış; 'Connaitre I'İslam' (İslâmı Tanımak) 1958; 'les Grands Problemes de la Theologie Musulmane" (İslam Teolojisinin Büyük Prablemleri), 1967; 'L'İslam, religion et Communaute (İslâmiyet Din ve Toplum), 1967; 'Les Hommes de I'İslam' (İslamın Büyük İnsanları)1977 belli başlı eserleridir." Kİ.s.163.

Les Lois Psychologi gues de l'Evolution des Peuples: Le Bon'un eseri. "Ve bir kavmin tabib-i içtimîsi olmak üsteyenlere uzviyet-i akvâmın teşrihini, fizyolocyasını göstermek için Les Lois Psychologi gues de l'Evolution des Peuples'ü tercümeye koyulur." BÜ.s.160.

Les Oriantales: Victor Hugo (1802-1885)'nun 1829 ytılında yazdığı romanı. **"**Hugo'ya Doğu'yu tanıtan: Fouinet olmuş. Fouinet'in sunduğu malzemeyi geniş ölçüde Les Oriantales'in (1829) arkasına yığmış şair, bir kısmınıda dosyalarında saklamış" KA.s.34.

Les Romanciers: Fransız Edebiyat tenkitçisi Ferdinand Bruntiere (1849-1906)'nin 15 Eylül 1881 tarihinde Revué des Deux Mondes dergisinde yayımladığı makale. "Bruntiere'in Revue des Deux Mondeks'daki Le Roman Experimental, (14 Şubat 1880) ve Les Romanciers (15 Eylül 1881) makalelerini görmüş olsa o kadar aşırı bir hayranlığa kapılmayacaktı." KA.s.290.

Lesbos: Midilli. "Ne var ki Avrupa daha çok Lesbos'lu Longüs'ün bir pastorali üzerine durmuş: Dafnis ve Kloe." KA.s.154.

Lessing: Gotthold Ephrahim Lessing (1729-1781). Alman tiyatro ve eleştiri yazarı. "Spinoza'nın, Lessing'in sempati ile karşıladığı, adeta benimsediği bir inanç." BDE.s.116.

Lester Ward: Lester Frank Ward (1841-1913). Fransız sosyolog, botanikçi ve palrontolog) "Lester Ward'a göre: Almancada kültürle medeniyet birbirinden çok ayrı iki kavram" Kİ.s.25.

Levh-i Mahfuz: Korunmuş levha; Allahü Teâlâ'nın takdir ettiği her şeyin yazılı bulunduğu, nasıl olduğu bizce bilinmeyen ve her türlü te'sirden korunmuş levha. "Levh-i mahfuzdaki bilgiler onun malûmatının sadece bir bölümüdür."IDG.s.182.

Leviathan: Leviathan or the Matter, From and Power of a Commonwealth Ecclesiastical and Civil (Leviathan ya da dinine bağlı sivil bir devletin özü, biçimi ve gücü).Thomas Hobbes'un 1651 yılında yazdığıve tasarladığı devlet yapısını açıkladığı eserinin adı. "Cumhuriyet İngiltere'sinde Cromwell hüküm sürüyor ve 1651 sene-i miladiyesinde garip başlıklı bir kitap yayımlanıyordu: Leviathan." UU.s.199.

Leviler: Kaynaklarda Leviller, Levitler ve Levililer gibi değişik şekillerinde zikredilir. Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün Torah kısmında yer alan kitaplarından birisinin adı. Kitap Sina'da nazil olan kanunları, kurban kanununu ve rahiplik müessesesinin kuruluşu bigi konuları ihtiva eder. "Kitabların başlıcaları şunlardır: Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar (1 ve2)" IDG.s.94.

Levsiyat: Kirli ve aşağılık şeyler. "Zola, levsiyatı hoşlandığı için tavsiye etmez." KA.s.302

Levy-Bruhl : "C.Levi-Strauss,Levy-Bruhl'ün birçok görüşleri,sınıfının ve cemiyetinin ideolojisinin tesiri altında kalmıştır iddiasındadır.**" SNK.s.**204

Lévy-Bruhl: Lucien Lévy-Bruhl (1857-1939) Fransız filozof ve sosyolog. "Lévy-Bruhl, daha takdirkârdır: Saint-Simon Comte'a kılavuzluk etmiş, dehasının gelişmesi için en uygun yolu göstermiştir fakat Pozitif Felsefe Dersleri'nin yazarı orijinal bir filozoftur." SSSS.s.89.

Lewis. Matthew Gregory Monk Lewis (1775-1818). İngiliz roman ve piyes yazarı. En önemli eseri 1796 yılında yazdığı The Monk adlı romanıdır. "Henry Mackenzie'nin hissi hikayeleri, Horace Walpole'nun gotik romanı, Otrante Şatosu (1764), Beckword'un, Ann Radcliffe'in, Lewis'in kara romanları, okuyucunun heyecan ihtiyacını karşılar." KA.s.221.

Lexicologie: Fransızca sölük bilimi anlamında bir terim. **"**Lexicologie kelimeler dünyasına açılan kapı, kelimelerin çağlar boyunca geçirdiği farklılıklar, şecereleri, sicilleri." SNK.s.316.

Lexicon: Sözlük, Lügat. "Çeyrek asır önce Rıza Tevfik'ten Türkçenin en güvenilir lügatı hangisidir diye sormuştum, tereddüt etmeden Redhouse'un Lexicon'udur demişti." Kİ.s.267.

Leyla ile Mecnun: Konusu arap kaynaklı olmasına rağmen İran ve Türk edebiyatlarında da, mesnevi konusu olarak çok sık işlenen aşk efsanesi. "Brötanya ozanlarının rüyası, bütün Avrupa'nın rüyası olmuş. Doğunun Leyla ile Mecnun'u gibi Nala ile Damayanti'si gibi, Ferhat'la Şirin'i gibi.." KA.s.161.

Leyla ve Mecnun: "Daha sonra yazar , "Romandan önce klasik Osmanlı yazınında anlatım türü ,Farsça'dan kaynaklanan mesnevilerle kendini gösterir;bunlardan en çok bilinenler Leyla ve Mecnun, Yusuf ile Züleyha ,Hüsrev ile Şirin vs.dir" der" KA.s.320.

LHistorie du Developpement Culture et Scientifique de I'humanite: Bkz. İnsanlığın İlmi ve Külterel Gelişme Tarihi: "LHistorie du Developpement Culture et Scientifique de I'humanite," insanlığın ilmi ve Külterel Gelişme Tarihi. Cilt 2: L'Antiquite, Eski Çağlar "Les Religions et les Debuts de la Philosophie" Dinler ve Felsefenin Başlangıcı 193 v.d Paris 1967. " IDG.s.100.

Liberal: Liberelizm yanlısı. "Liberallerle, Fabiancılarla, filantroplarla tartışabilirsiniz." BÜ.s.211.

Liberalizm: Devlet toplum ve birey arasındaki ilişkilerde önceliğin bireyin hak ve özgürlüklerinde olması gerektiğüni savunan iktisadi ve siyasi düşünce akımı."Fransa'da

Komünist Parti'sine hürriyet sağlayan 89'da ölenlerdir, 48'de ölenlerdir, 70'te ölenlerdir. Aristokrasi, liberalizme âşık olduğu için burjuvaziyi geliştirmedi." Jur.I.s.381

Liberalizm: Gerek ekonomi felsefesinde gerekse siyaset felsefesinde devlet, toplum ve birey arasındaki tüm ilişkilerde bireyin hak ve özgürlüklerini öne çıkaran; her bireyin vicdan, inanç ve düşünce özgürlüğünün tanınması gerektiğini savunan ekonomik ve siyasal öğreti. "Kartel ve Trustleri kuran bir dünyada liberalizm olamaz SNK.s.129.

Liberalizm: "Liberalizm burjuvazinin ortaya attığı bütün teoriler otonomisidir." SNK.s.98

Liliputlar Ülkesi: Gülüver'in ilk yolculuğunda karaya çıktığı düşünülen hayal ülkesi. Burası küçültülmüş bir ingiltere'dir. "Köy bir gurbet, bir sürgün, bir Lilluputlar ülkesidir hazret için." Jur.I.s.380.

Linda: Cemil Meriç'in gençliğinde, Hatay'da, bir kerhanmede karşılaştığı ve beraber olduğu hayat kadını. "Linda ne bir 'la Dame aux Camelias'ydı , ne bir Manon Lescaut." Jur.I s. 91.

Linga: Simge anlamında bir Sabskritçe kelime. Terim olarak da Hint Mitolojisinde tanrı Şiva'nın erkeklik organı biçiminde, taştan ya da benzeri madeden yapılmış, bir sutunla ya da daha küçük bir şeyle şekillendirilen simgesi. "Birden bir Linga belirdi önümüzde, pırıl pırıl bir Linga." BDE.s.377.

Lingua Romana: Roman dilleri. "813 Tours Konsilinde halkın halkın anlaması için papazların halk dilinde, yani romanca vaaz etmeleri kararlaştırılmıştır: lingua romana, eski Fransız halkının konuştuğu dil." KA.s.135.

Lisan el Arap: Büyük İslam bilginlerinden olan filozof ve hekim İbn Sina (980-1037).'nın İsfahan'da bir Arapça bilgininin onu dilbilgisindeki yetersizliği dolayısıyla eleştirmesi üzerine üç yıl çalışarak yazdığı eserinin adı. "On ciltlik 'Lisan el Arap' iki yüz elliden fazla eseri kitaplar, mektuplar bize kadar gelmiştir." Kİ.s.185.

Liszt: Franz Von Liszt (1851-1919). Suçluyu bir hasta olarak kabul eden ve ve ona kişiliğine uygun bir ceza verilmesi gerektiği fikrini ortaya atan Alman kriminoloji uzmanı. "Liszt de, Henrie Heine de onun şakirdi." SSSS.s.109.

Litterature Üniverselle: Dünya edebiyatı anlamında gelen Fransızca bir kelime. Kelimenin Almanca karşılığı: weltliteratere; İngilizcesi ise woldliteratere'dir. "Carlyle İngilizceye 'World literature'diye çevirmiş mefhumu,Fransızlar 'Litterature universelle'diye." KA.s.24.

Littre: Emile Litre (1801-1881). Fransız filozof ve sözlük bilimci. “Le Monde’dan öğrendiğimize göre littre, 2 Haziran 1881’de hayata gözlerini yummuş.” Kİ.s.261.

Littre’nin Sözlüğü: Dictionnaire de la Lenguage Française. Fransız filozof ve sözlük bilimci Emile Litre (1801-1881)’in 1863-1873 seneleri arasında yazdığı sözlüğü. “Gabriel Matzneff şöyle demiş bu yıl dönümü vesilesiyle:Littre’nin Sözlüğü,bize yeni hazineler,hayalimizden geçmeyen zevkler sunan Ali Baba’nın Mağarası.” Kİ.s.261.

Litvanya: Baltık Deniz’i kıyısında, Kuzeyinde Letonya, Güney batısında Rusya, Güneyinde Polonya, doğu ve güneydoğusunda beyaz Rusya arasında kalan bir devlet. **"**Büyük şairin fırtınalı hayatına bir göz atalım 1798'de -yani Puşkin'den bir yıl önce Litvanya'da- doğar.” Kİ.s.326.

Lizbon: Portekiz’de Tajo Irmağının sağ kıyısında bulunan bir şehir. Portekiz’in başkenti. “Her akşam Lizbon sokaklarında bir hayalet dolaşırmış, efendisi Camuens’e sadaka toplamağa çıkan Cavalı bir köle.” BÜ.s.232.

Locke: Johan Lucke (1632-1704). Mutlakiyetçiliğe karşı çıkarak erkler ayrılğını avunması sebebiyle Liberalizmin kurucusu kabul edilen İngiliz filozof ve siyaset adamı. **“**Bacon’ın ilimler şeması, Locke’un felsefesinde ve Newton’un ilmine uydurulmuş, Locke’un insan müdrikesi ile ilgili tahlilleri Gassendi’nin Epikürcü Atomizmi ile Bayle’in septisizmi arasında yer almıştır.” IDG.s.20.

Lodovico Muratori: (1672-1750). İtalyan yazar. 25 ciltlik eseri: Rerum İtalicarum scriptores ismli eseri Ortaçağ tarihinin kaynaklarını ortaya koyan önemli bir eserdir. **“**Bunlara muratori parçaları da denir,çünkü fihristi yayımlayanın adı Ludvico Muratori'dir.” IDG.s.124.

Logos Spermaticos: Sperma söz anlamında bir kelime olup insanları tesir altında bırakacak kadar güçlü olan sözlere için kullanılır. “Logos Spermaticos, diyor bir yazar: gebe bırakan söz. Kimi?” BÜ.s.261.

Loire Irmağı: Fransada bulunan 1006 km uzunluğu ile farnsanın en uzun akarsuyu olan irmak. “Birincisi, Eisleben’de bir köylü kulübesinde, gotik kulelerin ve ormanların gölgedinde. İkincisi Chinon’da, Loire ırmağının çiçekli kıyılarında, kimine göre bir aktar dükkanında, kimine göre meyhanede.”KA.s.230.

Lombardiya: İtalyan’ın güneyinde yer alan, ülkenin en kalabalık bölgesi. “Aksine Ruhr’un yahut Lombardiya’nın sanayicileri de, İtalya’nın büyük toprak sahipleri gibi, Hitler ve Mussolini’ye yardımlarını esirgememişlerdir.” UU.s.130

Lombroso:Cesare Lambroso (1835-1909). İtalyan kriminoloji uzmanı. "Bu mektebin üç büyük temsilcisi: Lombroso, Feri, Sighele". BFH.s.23.

Loncalar: Eskiden aynı meslekten kişilerin özellikle esnaf ve zanaatkarların çalışma ve Pazar sorunlarını çözmek, mesleğe yeni eleman yetiştirmek amacıyla kurdukları birlik. "Orta-Çağ loncalarında ve loncalara bağlı Hermetizm kollarında amaç bu idi." IDG.s.74.

Londra: Thames Irmağı kıyısında yer alan büyük biritanya'nın başkenti. "1751-52 lerde Londra'da 7 kere basılmış Chambers. IDG.s.16.

Lope de Vega: Felix Lepo de Vega Carpio (1562-1635). İspanyol komedi yazarı. "Lope de Vega, Gongora, Quevedo, Tirso de Molina, Calderon.. onyedinci yüzyılın birinci yarısına pırıltı saçarlar".Kİ.s.67.

Lotüs. Bkz. Lötüs. **"**Bazen bir lotüsse kurulup vina çalar."BDE.s.126.

Louis- Philippe: (1773-1850). Fransızlar'ın 1830-1848 yılları arsındaki Kralı. **"**Kelimeye bu anlamı kazandıranlar, onsekizinci yüzyılda La Harpe, Voltaire, Cizvitler; ondokuzda, İmparatorluk üniversitesi, Resterasyon devriyle Louis-Philippe devrinin hocaları." Kİ.s.63

Lourdes. Franasa'da Hautes-Pyrenées kontunun merkezi. Hristiyanlarca mücizelerin gerçekleştiğine inanılan bir yer olduğuna inanılan Lourdes'i her yıl 4 milyona yakın kişi ziyaret eder. "Ben ne Jeanne D'arc'ım, ne Lourdes'da meryem ana'yı gören çoban kızı." UU.s.249.

Louvre: Louvre Sarayı. Eskiden Fransa kralının paristeki sarayı. "Bir Amerikan milyonerinin Louvre'da dolaşması gibi, Joconde onu görür, o joconde'u görmez." UU.s.206.

Lovejoy: Arthur Lovejoy (1873-1962). Düşünce tarihinin öncülerinden biri olarak kabul edilen Amerikalı filozof. "Ne var ki Amerikalı Lovejoy'un 'Düşünceler Tarihi Üzerine Denemeleri'nde Durum başkadır." KA.s.427.

Lowie: Robert Harry Lowie (1883-1957). Avusturya kökenli Amerikalı antrapolog. "Mesela Summer, Keller, Malinowski, Lowie, Wisler, Sapir, Boas, Benedict. A.B.D'de antroploji kendini, 'kültür ilimi' olarak tarif eder." Kİ.S.41

Lozan: Lozan Barış Antlaşması. İstiklâl Savaşının sonunda Türkiye ile I. Dünya Savaşı'nı kazanan Devletler (İngiltere, Fransa, İtalya) ve Yunanistan arasında Romanya ve Japonya'nın katılmasıyla, İsviçre'nin Lozan kentinde 24 Temmuz 1923 tarihinde

imzalanan anlaşma. “Lozan’da Türklere fazla mülâyim davrana itilaf devletlerine kızacak kadar da Türk dostudur” BÜ.s.161.

Lötüs: Botanikçilerce hiçbirisi lötüs olarak sayılmayan birçok bitki türüne verilen ad. Hint mitolojisinde lotus gün doğarken açan gün batarken kapanan bir çiçek olarak tasvir edilir ve güzelliği saflığı ve tanrı güzelliğini temsil eder. “Sonbahar lötüsünün yapraklarına benzer kirpikleri, teni sonbahar lötüsü kokar.” BDE.s.333.

LSD: ya da L.S.D. 25. Almanca Lyserg Suare Diathylamid’in baş harflari. İndol türevlerinin başında gelen halisinojen. Önceleri yapay olarak elde edilen sonra çavdar mahmuzu ürünlerde tabii olarak bulunan uyuşturucu madde. “Çağdaşlaşmak, Avrupa’nın yeni ihraç metâı, kokain ve LSD gibi… şuuru felce uğratan bir zehir.” BÜ.s.97.

Lucretius. Tam adıyla: Titus Lucretius Carus (MÖ.98-55). Latin şairi. “Bhagavad’ın yanında Lucretius’un: “De Rerum Natura“sı ne kadar sığ, ne kadar nesir.” BDE.s.87.

Lugat-i Naci:Tanzimat devri şair ve yazarlarından Muallim Naci (1850-1893)’nin 1890 yılında yazdığı lügatı. “Lugat-I Naci’de,renksiz kokusuz.”Kİ.s.274

Lugaz: Türk edebiyatında, Konusunu canlı ya da cansız varlıların, eşyaların oluşturduğu manzum bilmeceler. “Oysa gerçek, içinden çıkılmaz bir lugaz.” KA.s.206.

Luka İncili: Luka İncili ya da Aziz Luka’ya göre İncil. Aziz Markos İncilinden sonra 80’li yıllarda yazılmış olan ve kilisenin kanbul ettiği dört incilden üçüncüsü. "Luke (Luka) İncili'ne gelince. Bu kitapta Marc'da da Mathieu'de de bulunmayan malzeme vardır." IDG.s.114.

Lukacs. György Lukacs (1885-1971) Macar komünist filozof, edebiyat kuramcısı ve siyaset adamı. “Etiemble, belli ki Lukacs ile Goldmann’ın roman hakkındaki tezini beğenmemiş.” Kİ.s.247.

Lukas. Bkz Luka İncili**. “**Lukas da aynı kaynaktan yararlanmış. İnciller içinde en yaygını.”IDG.s.129.

Lunaçarski: Anatoliy Vasilyeviç Lunaçarskiy (1875-1933). Rus siyaset adamı ve yazar. “Sovyet tenkitcisi Lunacarski (1875-1933)ye gore Bazarov, Rus edebiyatinda ilk “musbet” kahraman.” Cagdaslarinin deyimiyle bir Orlando Furioso.” Mağ.s.84.

Lundberg: Erik Lundberg (1907-…). İsveçli iktisatçı ve ünlü İsveç Konjonktör Enstitüsü müdürü (1944-1955). Alman sosyologu Leopald Wiese, “kelime tasviri sosyolojide asla kullanılmamalıdır,” diyor (1919). Lundberg’e göre kavram müphemdir

(1939).Chapple ve Coon'un "Antropoloji Prensipleri"nde kültür kelimesine bile bile yer verilmemiştir." Kİ.s.23.

Lut Kıssası: Kitab- Mukaddes'te (Yaradılış XIX bölümünde) anlatılan kıssa. " (Neşideler Neşidesini hatırlarsınız…Hadi şiirin hakları vardır diyelim, hürrüyeti vardır diyelim. Lut kıssasına ne buyrulur.)" BÜ.s.198.

Lut: Hz. Lût (a.s) Kur'ân-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biri. Eşcinsellikle mücadelesi ile tanınır. Hz. İbrahim'in kardeşi Hârân'ın oğludur. Lût (a.s), İbrahim (a.s) ile birlikte Harran'dan Filistin'e göç etti. Burada kıtlık baş gösterince Lût ve İbrahim (a.s.) beraberce Mısır'a gittiler. Bir süre sonra Mısır kralının verdiği mal ve sürüleri yanlarına alarak birlikte tekrar Filistin'e döndüler. Zamanla yerleştikleri bölge, sürülerini almaz oldu. Hz. Lût bunun üzerine, amcası İbrahim (a.s.)'ın bölgesinden ayrılıp Sedom şehrine yerleşti. Daha sonra bu şehre peygamber olarak gönderildi. Sedomlu'lar bozuk ahlâklı, kötü niyet insanlar idi. Yol keserler, yolcuların elinde avucunda ne varsa alırlardı.Sedom halkı dünyada daha önce kimsenin yapmadığı sapık işleri, ahlaksızlıkları yapıyor, eşcinsel davranışlarda bulunuyor, azgınlıkta birbirleriyle yarış ediyorlardı. Hz. Lût, kavmini doğru yola davet ettiyse de aldırmadılar. Yaptıkları kötü işleri devam ettirdiler. Karısı da ona inanmayanlardandı. Hz. Lut Kavmi kütülüklerinden uzaklaştıramayınca allah melekleri vasıtasıyla Sodomluları helek etmek istedi Melekler, Lût'un bulunduğu Sedom şehrine geldiler. Kendisine iman edenlerle birlikte sahan olmadan şehri terk etmesini söylediler. Sabah olunca, her birinin üzerinde kime isabet edeceği yazılı taşlar yağmaya başladı. Böylece kavim helek oldu. "Sodom'da kalmış Lut'un ümmeti." BÜ.s.283.

Luter: Martin Lüter (1483-1546). Reform hareketlerinin öncülerinden Alman tanrıbilimci. "Polemiğin tuzu biberi: küfür. Luther, Erasmus, Calvin tulumbacı gibi küfrederler." BÜ.s.127.

Luxembourg Bahçesi: **Luxembourg Sarayı ve** Bahçesi. Paris'te VI. arrondissement'da naiplik görevini yürüten Marie de Medicis tarafından 1612 yılında Luxsemborg konağının yakınında yaptırılan, Boyceau'nun düzenlediği, 1650 yılından beri sanatçı ve yazarların uğrak yeri olan bahçe. "Yalnızlık ve Madam Fouché. Saint-Michel Bulvarındaki apartman, şüphenin zehri, hastahane, Luxembourg bahçesi." Jur.I.s.343.

Lübnan: Lübnan Cumhuriyeti, Batı Asya'da, Akdeniz kıyısında, başkenti Beyrut, resmi dili Arapça oaln bir devlet. "Petrol kaynaklarının bulunuşu Amerika Birleşik

Devletleri'nin iktisadî tarihini değiştirmiştir, ama daha o zamanlarda Ortadoğu'da, Sahra'da veya Lübnan'da bir o kadar önemli kaynaklar vardı." BDE.s.74.

Lykurgos: (MÖ.390-324): Platon ve İsokrates'in öğrencisi Atinalı Hatip. "19. yüzyıl Avrupası'na göre, Yunan mucizesi bütün ihtişamını Asya'ya borçlu: Pythagoraslar, Demokritoslar, Lykurgoslar. meşalelerini ya Ganj kıyılarında tutuşturmuşlar, ya Nil boylarında." BDE.s.28.

Lyon:Fransa'da bir şehir. **"**O zamana kadar (İrenaeus ve Tertullian'a göre)hem Lyon hem Kartaca kutsal kitap olarak İncilleri, Paul'un Mektuplarını ve daha bazı mektupları okuyorlardı." IDG.s.124.

Lysias. (MÖ:440'a doğru-380'e doğru). Atinalı hatip. "Atina'da ki hatiplerin kavgalarına da karışmış Zoil İsokrat'a karşı Lysais'u tutmuş." KA.s.386.

M. Ali Ayni: Mehmet Ali Aynî (1869-1945) Cumhuriyet öncesinde ve sonrası düşünür ve. Dârü'l-fünûn Edebiyat fakültesi felsefe tarihi profesörü. "M.Ali Ayni:İntikat ve İntikadi Mülahazalar."SNK.s.273.

M. Şemseddin: Şemseddin Günaltay. " Z.V. Togan'ın 'Tarihte Usul' adlı nefis araştırİ.Sında M. Şemseddin ismine rastlayamadık. Kİ.s.90.

Maari: Ebülala el Maari (973-1073) 4 yaşında yakalndığı çiçek hastalığı yüzünden gözlerini kaybeden ve hayatı boyunca onun psikolojik tesirini üzerinden atamayan arap feylesofu. "Yahut insanların arasına çıkabilmek için deha ile taçlanmaları, bir Homer, bir Milton, bir Maarri olmaları şart." Jur.I.s.107

Maarifetname: Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın 1760 yılında telif ettiği din, tasavvuf ve bilim konularını kapsayan ansiklobedik eseri. "Bu efendiye göre tek kitap vardı dünyada:Maarifetname." UU.s.257.

Mabadüt Tabiyesi: Metafizik, fizik öresi. "Avrupa'nın mabadüt tabiyesi neyi halletmiş." Kİ.s.385.

Mably: Gabriel Bonnot de Mably (1709-1785). Fransız filozof ve tarihçi. "Bir uyur-gezerler kafilesi aralarında kimler yok ki: Mably, Rousseau, Fenelon…" Mağ.s.211.

Macarca: Ural-Altay dil ailesinin Fin-Ugur dillerinden, özellikle Macaristan'da konuşulan bir dil."İnkilap,ancak yazı dilleri olmayan milletlerde,mesela Macarca ve Çekçede düşünülebilir."Kİ.s.141.

Macaristan: Balkanlarda, başkenti Budapeşte, resmi dili Bulgarca olan. "Oysa Macaristan'da Michael Babits 1942'de Avrupa Edebiyat Tarihi'ni yazmıştır." KA.s.428.

Macarlar: Macar halkından olan kişliler**.** "Çinlilerden Suriyelilere, İranlılara; Annamitlerden Lehlere, veya Macarlara kadar eski dünyanın bütün medeni kavimleri vatanlarına vahşi akıncıların dolduğun gördüler." Jur.I.s.153.

Macauley: Thomas B. Macauley (1800-1859). İngiliz hukukçu, siyaset adamı, şair, Tarih ve deneme yazarı**. "**İngilizler 19. asrın başından itibaren kendi dillerini öğretmeye başlarlar Hint'lilere, Macauley İngilizcenin yerleşmesinde büyük bir rol oynar."BDE.s.94.

Machiavelli: Neccolo Machivelli (1469-1527). İtalyan siyaset adamı ve yazar. "Machiavelli, insanlığı ikiye ayırır: tarihi yapanlar, tarihin malzemesi." BÜ.s.203.

Mackay: Claude Mavkay (1890-1948). Zenci rönesansının önemli isimlerinden olan Amerikalı şair, roman ve biyografi yazarı. Biyografilerini 1937 yılında yayımladığı 'A Long Way from Home' isimli eserinde yayımladı. "O çılgın zekâyı, ölümünden yarım asır sonra bir biyografın (Mackay) hayran tecessüsü umulmadık birba's-ü bâd-el mevte kavuşturacaktır." BÜ.s.200-201.

Madam dö Stael: (1766-1817) Fransız kadın yazarlarından. Romantizm çerçevesinde değerlendirilir. "19. yüzyılın başlarında Fransız aydınlarına kılavuzluk eden iki büyük yazar var: Chateaubriand ve Madam dö Stael." BED.s.59.

Madam Bovary: Gustave Flaubert (1821-1880)in 1857 yılında kaleme aldığı romanı adı. "Flaubert'in romanı. Emme'nın müphem ve çılgın, acı hayâl kırıklıklarını,arayışlarını, küçük sevinçlerini ve sonsuz acılarının dramlaştırıldığı eser."Madam Bovary" Flaubert'in kendisi." BÜ.s.209.

Madam dö Renal: Stendhal'in Kırmızı ve Siyah romanının kadın kahramanı. "Kırmızı ve Siyah'ın Madam dö Renal'i sana ne kadar benzer bilmiyorum." Jur.II.s.33.

Madam dü Deffant ile Horace Walpole Aşkı: Madam dü Deffant Fransız kadın yazar (1697-1780) skandallarla dolu bir hayatı var. Horace Walpole de İngiliz yazar (1717-1797). Bu iki yazar birbirlerinde ahir-i ömürde aşık olurlar aralarındaki mektuplaşma Madam dü Deffant'in ölümünden sonra (1809) yayımlanan Mektuplar'ının kaynağını teşkil eder. **"**Aşkın yaşı olmaz. Madam dü Deffant ile Horace Walpole'un aşkı Jur.II.s.38.

Madde ve Kuvvet: Alman maddeci filozof Ludwig Bürcner (1824-1899)'in 1855 yılında yayımladığı eserinin adı. **"**Büchner'in "Madde ve Kuvvet"i (Baha Tevfik) ile, Abbé Meslier'nin "Akl-ı Selim"i (Baron d'Holbach) Abdullah Cevdet'ten bu yana Türk intelijansyası üzerinde en çok etki eden iki kitaptır." SNK.s.25.

Maddecilik: Maddenin zihinden önce geldiğini,kabul ederek maddi doyuma ve hazza öncelik tanıyan felsefi görüş. Materyalizm**. "**Ama gemi su almakta devam ediyor. Maddecilik keşiflerin kara cübbeleri altında imparatorluğun dört bucağına taşınır." BÜ.s.133.

Maddî Medeniyet ve Kapitalizm: Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985)'in 1979 yılında yayımladığı üç ciltlik eseri. " 'Oluşan Dünya.' Yazarı Fernand Braudel, Collège de France hocalarından, Modern Medeniyet Tarihi okutuyor; Ecole Pratique des Hautes Etudes'de de kurulduğu günden beri bölüm başkanı. Başlıca Eserleri: II.Flip Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Maddî Medeniyet ve kapitalizm Sonra çeşitli makalelerini bir araya getiren Tarih Üzerine Yazılar." UU.s.93.

Maddiyun: Maddinin çokluğu. Maddeciler, materyalistler anlamında. "Hükemanın yüksek kısmı olan israkiyun böyle halt etseler maddiyun tabiiyun gibi asağı kısımları ne halt etsin ? Masaaiyun da melaikeye ukul-u asare ve erbab-ul enva ismini vermiş." IDG.s.196.

Madhava: Baldan anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hint mitolojisinde Tanrı Vişnu'nun ünvanlarından birirdir. "Vişnu'nun çeşitli sıfatları var: Savayambu (kendiliğinden varolan), Ananta (sonsuz), Hari (kendine bağlayan, çeken), Mukunta (kurtarıcı), Madhava (baldan), Keşava (uzun saçlı), Narayana (varlıkların kaynağı ve barınağı)." BDE.s.128.

Madrid: Madrit'in il merkezi ve İspanya'nın başşehri**. "**Paris, Londra veya Madrit herhangi bir dişi kadar muhteşem herhengi bir dişi kadar alelâde." BÜ.s.260.

Madritli Müslime: İhvanü's-Safa risalelerini derlemesiyle bilinen, Hicri IV. Asırda yaşayan İslam bilgini**.** Bir İslâm âlimi, Madridli Müslime (ölümü 395) doğaya yaptığı bir seyahatte risaleleri toplayıp yok olmaktan kurtarmış."IDG.s.37.

Madura Akademisi: Hindistan'da Vagiai Irmağı kıyısında bir kent olan Madura'da kurulan akademi. "Manimekhalenin yazarı Sattanar, Madura Akademisinden, geniş ufuklu bir tenkitçi" BDE.s.289.

Madura Akademisi: Hint Tamul edebiyatında bahsedilen üç akademiden biri. Rivâyetlere göre Pandya krallarının korumasında olan bu akademiler 9950 yıl sürmüş ve 8598 kere ödül almıştır." 'Manimakhale'nin yazarı sattanar, Madura Akademisi'nden, geniş ufuklu bir tenkitçi." BDE.s.289.

Madura Hindistan'da Vagiai Irmağı kıyısında bir kent: "Kovalan bu değerli bileziği Maduradaki bir kuyumcuya satmak istiyor." BDE.s.289.

Madura: “Madura şehrindeymiş bu akademi, Comorin burnunun güneyinde yer alan bu şehri de, akademiyi de dalgalar alıp götürmüş.” BDE.s.284.

Madura: Hindistan’da, Vaigai Irmağı kıyısında tarihi bir kent. “Kovalan bu değerli bileziği Madura’daki bir kuyumcuya satmak istiyor.” BDE.s.289.

Madurin Hikâyesi: Victor Hugo’nun Sefiller romanının Türkçeye yapılan tercümesinin adı. **“**Romanda Hesaplaşma’ya dönelim. Aynı çevirmen 1862’de Sefiller’i, Madurin Hikâyesi adıyla çevirmiş.” KA.s.333.

Madusun Datta: (1824-1873). Bengalli şair ve komedi yazarı. “Tom Amca’nın Kulübesi: Bu realist şahesere Bengal’in Tom Amca’nın Kulübesi adını verirler. Aynı yıl edebiyat göklerinde yeni bir yıldız pırıldar: Madusun Datta (1824-1873).” BDE.s.274-275.

Maghada Hanı: Hint milli şairi ve oyun yazarı Kalisada (IV-V.asır)’nın Raghuvanşa isimli eserinde sözü edilen şahıslardan biri. Sadıç kadın Maghada Hanı’nın önünde durup söze başladı.” BDE.s.186.

Magosa: Gazi Magosa. Kıbrıs’ın doğu kıyısında bir liman kenti. “Namık Kemal’in hayatından Magosa’yı çıkarın, “Hürriyet Kasidesi” sönükleşiverir.” Jur.I.s.365-366.

Magrib: Bkz. Mağrib. “Batı’nın bilhassa Magrib’in metinlerde adı çok az geçer.” Kİ.s.158.

Mağrib: Afrika’nın kuzey batısında Akdeniz ile Büyük Sahra arasında kalan ülkelerin bütününe verilen isim. Mağrib üç büyük bölgeye ayrılır bunlar: 1-İfrikiyye (Trablus ve Tunus). 2-Orta Mağrib (Cezayir).3- El-Aksa (Fas). “Batı irfanına İslam dünyasını tanıtan ilk eser Doğu Kütüphanesi... ve Doğu Kütüphanesi’nde Mağrib yok.... ” UU.s.140

Mahabharata: Ünlü Hint destanı. Mahabbaratta, “Büyük Bharata Soyu” anlamına gelen bir kelimedir ve bu soyun yaşadığı “Büyük Savaşı” anlatır. Eser yaklaşık 100.000 beyitten ve 18 bölümden oluşmaktadır. “Hint`in en büyük iki destanından biri olan Ramayana, Hintliler`e göre, Mahabharata`dan çok daha yaşlı.” BDE.s.151.

Mahakavya: Büyük Kavya anlamına gelen bu kelime Hint edebiyatında genellikle meşur bir efsanenin kahramanını anlatan ve şairin amacı hüner göstermek olan destansı şiir türünün adıdır. “Destanın çeşitleri var Hint’te: İtihasa, Kavya, Mahakavya.” BDE.s.138.

Mahatma: Mahatma Gandhi (1869-1948) Hindistanın bağımsızlık kahramanı. “İlyada, Şehname, Mahabharata, Mahatma'nın yarattığı epope yanında ne kadar zavallı.” Kİ.s.335.

Mahavira: Büyük kahraman anlamında bir kelime olup canizmin kurucusunun bir ismidir. “Mahavira`yı yaratan böyle bir çevre.” BDE.s.164.

Mahir: Bkz. Hasan Mahir. “Evet zavallı Mahir**.”** KA.s.361.

Mahmut Celâlettin Paşa: Çorluluzade Mahmut Celâlettin Paşa (1839-1899).Türk siyast adamı besteci ve tarihçisi. “Karısının âşıkı olduğu rivayet edilen İngiliz Sait Paşa için , “fasid ve ebleh” dir. Suavi, Mirat-ı Hakikat sahibi Mahmut Celâlettin Paşa’nın hükmü de hayranlık belirtmekten uzak: “müsfit, sefih-i rüzigar, ebleh-firib.”Mağ.s.151.

Mahmut Ali: Cemil Meriç’in oğlu Mahmut Ali Meriç. **“**Oğlu Mahmut Ali ile kızı Ümit liseyi bitirene kadar, yaz tatillerinde babalarına yardımcı olurlar.” SNK.s.12.

Mahmut Celalettin: Bkz. Mahmut Celâlettin Paşa. “Devrin tarihçilerine göre Suavi’yi bu kanlı teşebbüse götüren hırsıdır (Mahmut Celalettin, Abdurrahman Şeref).”Mağ.s.154.

Mahmut II: (1784-1839) Otuzuncu Osmanlı sultanı ve İslâm halîfelerinin doksan beşincisidir. Osmanlı Sultanlarından I. Abdülhamit Han’ın, Nakş-i Dil Sultandan olan oğludur.1808 yılından 1839 yılına kadar padişahlık yapmıştır. “Osmanlı Hanedanı’nın son renkli müstebidi II. Mahmut’la küstah Mısır valisi Mehmet Ali arasındaki anlaşmazlıktan faydalanan Palmerston, Padişaha Britanya müzaheretini vaad etti.” BFH.s.80.

Mahreçler Teorisi: Mahreç satiş sürüm sürüm yerleri anlamına gelir. Bu kanuna göre ekonominin tamamında talep yetersizliğinden veya diğer deyimle aşırı üretimden kaynaklanan gayri iradi işsizliğin ortaya çıkması mümkün değildir. Bu kanuna göre arzda meydana gelen her artiş kendisi kadar bir talep artişina yol açmakta yani "her arz kendi talebini yaratmaktadir.” Her arz kendi talebini yaratacağından toplam talep toplam arza eşit olacaktir. 2. Fransız Dalı. İyimserdirler. Jean-Baptististe Say, Bastiat. Say mahreçler Teorisinin kurucusu.” SNK.s.147.

Maia: “Yunan mitolojisinde Adlas ile pleione’nin kızı. Tanrı Zeus ile birleşerek Hermes’i doğurmuştur. Zeus’la Kallisto’dan olma arkas’a sütninelik yaptığı için Hera’nın hışmına uğramış ve bir yıldız olarak göğe çıktıktan sonra rahat etmiştir. Yunan Tanrısı , Zeus’le Maia’nın oğlı, Maia ise Atlas’ın kızıdır.” IDG.s.209.

Maistre: Bkz. Joseph de Maistre. “Birinci düşünceyi aristokratik ve teokratik mektep temsil eder, Bonald’ın Maistre’in, Lamennais’nin mektebi; ötekini liberal mektep, Benjamin Constnt’in, ‘Minerve’ yazılarının mektebi.” SSSS.s.50.

Maitreyi: Upanişadlar’da (Brihadarankaya-Upanişad’da) Yahnavalkya’nın karısı. “ ‘Yacnavalkya ‘maitreyi, dedi, yolcu yolunda gerek’.”BDE.s.319.

Makedonya: Balkanlarda Yunanistan, Bulgaristan, Arnavutlık ve Sırbistan arasında kalan, resmi dili Makedonca başkenti Üsküp olan devlet. ″Balkan devletleri, o zamanlar Avrupa Türkiyesi denilen kara parçasının merkezine yani Makedonya’ya hep birden göz dikinceye kadar padişahın işine yaramıştı.″ BFH.s.131.

Makedonyalı Zoil: Bkz Zoil. “Bu sayede bütün edebiyat tenkitçilerin ceddini tanıyoruz işe başlar başlamaz: Makedonyalı Zoil.” KA.s.386.

Makrokosmos: Büyük evren anlamında bir fessefî terim. “Makrokosmos’un da, içinde başka ne var: su, toprak, hava ve ateş…” IDG.s.211.

Makroskopik: Gözle görülebilen, müşahede edilebilen anlamında bir terim. “Mikroskopik dunya ile Makraskopik dunyanin kanunları cok ayri.” SNK.s.32

Makyavel: “Politikacı Makyavel’den beri şüpheli bir yaratıktır.” KA.s.358.

Makyavelcilik: Yönetmek için her yolun geçerli olduğu düşüncesine dayanan ve hiçbir ahlâkî değeri dikkate almayan Machiavelli’nin siyasal sistemi. “Maddeciliğin zaferler kazandığı bir devirde, liberal burjuvazi Voltaire’ciydi, Enfantin’le müritlerini Makyavelcilikle suçladı.” SSSS.s.101.

Makyavelizm: Bkz. Makyavelcilik**.** “Ferman dinlettigi bir dunyada tarafsizlik meziyet olabilir mi?” Kİ.s.67-68.

Makyevalik: Makyavel gibi düşünen. **“**Habis, haris, Makyevalik bir toplumu anlamasına imkan yoktu Osmanlı’nın**.”** SNK.s**.**283.

Makyevelizm: Bkz. Makyavelcilik. "Dava talihsiz bir kavmin çilesine ağilmek tarihin derinliklerine ibretkavmin çilesine eğilmek değil, Sovyet Rusraya'nın dillere destan makyevelizmini bir kere daha yermek.” Kİ.s.325.

Mala Ovası: Hint Klasik dönem şair ve yazarı Kalidasa’nın mensur eseri Meghaduta’da adı geçen bir yer. “Mala ovasında genç kızlar/ seni türkülerle karşılayacak.” BDE.s.379.

Malabar Körfezi: Hindistan’ın Umman Denizi kıyısında Dakkan Yarımadası’nın batı bölgesinde yer alan Goa ile Kanya Kumari burnu arasında yer alan Malabar şehrinde

sınırları içindeki yer. “Almanların ve Malabar Körfezi’nde bir Camoens’leri vardı, ne Kalküta’da bir Jones’leri.” BDE.s.52.

Malaki: Malaki (Malachi). Biblia (Bible)’nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes’in Eski Ahit bölümünün peygamberlerle ilgili kitaplarından birisi ve Yahudî nebisi. Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler, 1.Samuel, 2. Samuel, 1.Krallar, 2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki.”IDG.s.135-136.

Malavika ile **Agnimitra**: Hint klasik dönem şair ve yazarı Kalidasa (IV-V.asır)’nın tiyatro eseri. “Malavika Ile Agnimitra”ustadın gençlik eseri.” BDE.s.211.

Malavika: Kalisada tarafından yazılan Hint tiyatro eseri. “Malavika ile Agnimitra”nın kadın kahramanı. Malavika, kralice Dharini’nin cariyelerinden bir rakkasedir. Malavika has bahceye, aşokayi çiçeklendirmeye iner.” BDE.s.212.

Malay: Malezya, Endonozya Güney-doğu Asya takımadaları ve Sunda adalarında yaşayan halka verilen isim. Malaya dili Endonozya öbeğinden olan, Endonozya ve malezya’da konuşulan dil.“Galland’ın tercümesi Grek, Alman, Felemenk, Macar ve Malay dillerine aktarılmış.” BDE.s.236.

Malaya Dağları: Malezya’nın diğer adı. Malezya Dağları. “Malaya dağlarından ince bir rüzgâr eser.” BDE.s.386.

Malayalam: Kerala eyaletinde yaklaşık 33 milyon kişi tarafından konuşulan Güney Dravid dili. **“**Hint yarımadasının güney yarısında yaygın olan Dravitçe’nin dört büyük lehçesi var: Tamul, Malayalam, Kannada, Telugu.” BDE.s.95.

Malcolm X: (1925-1965). Molcolm Little de denir. Hayatını Amerika’da kurulmasını hayal ettiği tam bağımsız bier zenci devletine adayan Amerikalı Müslüman siyaset adamı. “Fakat asıl mürşid: Malcon X. Deli mi dahi mi bilmiyorum.” Kİ.s.279.

Malebranche: Nicolas De Malebranche (1638-1715). Fransız rahip ve filozof. “Eflatun orta çağın realistleri Malebranche, Fenelon gibi aklı savunan filozoflara göre namütenahi, mutlak zaruri, ezeli, cihanşümul, mükammel gibi mafhumlar yalnız müspet birer düşünce değil, bütün düşüncelerin en müspetidirler, onlar sayesinde karşı konmaz ve en yüce gerçeği tanırız.” IDG.s.169.

Malesherbes: Chretien Guillaume De Lamoignon De Malesherbes (1721-1794). Diderot’un Ansiklopedisi’nin yayınlanmasına verdiği destekle bilinen Fransız yargıç ve siyaset adamı. “Bereket XVI. Louis’nin neşriyat müdürü Malesherbes, Diderot’yu zamanında uyardı ve müsveddeleri kendi evinde sakladı.” IDG.s.17.

Malezyaca: Bkz. Malay. "Malgaşça'yı: Bulucistan'da Seylan'a: Dravit Dillerini: Konuşanların sayısı yetmiş milyonu aşar. Seylan'a da aşar Dravit dilleri izlerine Bulucistan'da bile rastlanır. Gramer bakımından Türkçe'ye benzer Dravit dilleri fonetik bakımından daha çok Malgaşça'yı, Malezca'yı andırır." BDE.s.283.

Malgaşça: Madagaskar'da konuşlan, birbirine çok yakın15 lehçeden oluşan, Endonozya öbeğinden bir dil. "Bulucistan'da Seylan'a: Dravit Dillerini:Konuşanların sayısı yetmiş milyonu aşar. Seylan'a da aşar Dravit dilleri izlerine Bulucistan'da bile rastlanır.Gramer bakımından Türkçe'ye benzer Dravit dilleri fonetik bakımından daha çok Malgaşça'yı, Malezca'yı andırır." BDE.s.283.

Malherbe: Francois de Malherbe (1555-1628). Fransız klasik şairi. Fransız Klasik şiirinin kurucusu sayılır. **"**Fransa'da Pleade'ın yapay klasisizm'ine karşı olan Malherbe, Fransızca'nın mükemmelleşmesine adar kendini ve klasik akımın kanun kurucusunu olur." Kİ.s.72.

Malik bin Enes. (771-795). Ehl-i Sünnet ve Cemâat mezhebinin amelde dört mezhebinden birisi olan Mâlikî Mezhebi'nin imamı. 771 (H.93) yılında Medine-i Münevvere'de doğmuş 795 (H.179) yılında yine Medine-i Münevvere'de vefat etmiştir."Maliki Mezhebi'de çok yayılmış bir mezhep.Medine'de kurulmuş,kurucusu Malik bin Enes." Kİ.s.197.

Malikî Mezhebi: Ehl-i Sünnet ve Cemâat mezhebinin amelde dört mezhebinden birisi. İmamı: İmam Malikü'bnü Enes'tir. Bkz. Malik bin Enes**.** "Maliki Mezhebi de çok yayılmış bir mezhep. Medine'de kurulmuş, kurucusu Malik bin Enes." Kİ.S.197.

Malinowski: Bronislaw Malinowski (1884-1942) Polonyalı antrapolog. Mesela Summer, Keller, Malinowski, Lowie,Wisler, Sapir, Boas, Benedict. A.B.D'de antroploji kendini,'kültür ilimi' olarak tarif eder." Kİ.s.41.

Mallarmé :Stephane Mallerme (1842-1898). Sembolizmin öncülerinden olan Fransız şairi. "Ribmaud'ya göre Asya,"hikmetin ezelî vatanıdır", Mallarmé "Nala ile Damayanti" gibi daha önce Fransızca'ya çevirilen Hint masallarını yeni baştan yazar." BDE.s.69.

Malta şövalyesi: Akdeniz küçük bir takımadanın başlıca adı olan Malta'nın Sövalyelerinin Katolit kilisesini savunması ve kendilerini kilisenin mücahidi görmeleri ile ünlenmiş. "Oysa Saint-Simonlar doğar doğmaz Malta şövalyesidirler.SSSS.s.28.

Malta: Akdeniz kıyısında küçük bir takımadacıklar bütününün genel adı. Azerbaycan Heyet-i Murahhas azası sıfatıylaBakü'den Paris'e gitmeküzere iken İstanbul'da İngilizler tarafından tutuklanarak Malta'ya sürdürülür." BÜ.s. 156.

Manche: Manş. Avrupa'nın Kuzey-batısında, Fransa ile İngiltere arasında sığ deniz. "Manche ötesi için de öyle mi acaba? Hayır"." Kİ.s.70

Mandragor: La Mandragola İtalyan siyaset adamı ve yazar Neccolo Machivelli (1469-1527) 1520 yılında yazdığı tiyatro eser. "Belfegor adlı bir hikaye ile Mandragor adlı tatlı bir tiyatro eseri vardır". SNK. s.188.

Manifesto: Bildiri. Beyanname. "Gerçekte avrupa medeniyetinin ilk Manifesto'su Dercarte'in "Usul Hakkındaki Risâle"sidir. (bizde 1895, 1983 ve Vekâletin 2 baskısı "konuşma" diye yanlış çevrilmiştir.) SNK. S.72

Maniheizm: Mani tarafından kurulan, iki eşit ve zıt iyilik-kötülük ilkesinin birlikte var olaİ.Sına dayanan dini anlayış. "Bu melek , insanın semavi bir nüshası olan ışıktan bir suret şeklinde tasavvur edilen ve zerdüştilikte kişiye ölüm anında ayan olan ." IDG.s.208

Manikavaşaga: VIII-IX asırlarda yaşamış en önemli şivacı şairi. Şiirlerinin geneli ilahi mahiyetindedir. "Manikavaşaga 8. yüzyılda yaşamış, ötekilerden daha olgun, daha derli toplu. Şaheseri "Tiruvaşaga".İngilizce'de Almanca'da birçok tercümeleri var bu kitabın." BDE.s. 291

Manimakhale: Tamul romanesk edebiyatının önemli manzum romanlarından biri. ve baş kahramanı. Manimakhale, konu olarak Silappatigaram'ın devamıdır. Eserin kahramanı Manimakhale, Silappatigaram'da roman kahramanı olan Kovalan'ın dansöz sevgilisi Matavi'nin kızıdır. " "Manimakhale"nin yazarı sattanar, Madura Akademisinden, geniş ufuklu bir tenkitçi."BDE.s. 289.

Manimekhale: Mudaralı Cattan'ın roman terzındaki şiiri. Tamul romanesk edebiyatının en öenmli eserlerinden biri Eser Tamul edebiyatının ilk milli eseri olarak da kabul edilen. "Yani Manimekhaleden sonra yazılmış" BDE.s. 289.

Manivela: Kaldıraç, **"**Komiserin manivelası**:** devrim, dava alt yapıyı değiştirmek, üst yapı kendiliğinden düzelir."BDE.s. 145.

Mannheim: Karl Mannheim (1893-1947)Avusturya kökenli İngiliz sosyolog ve frofesör "Mannheim'e göre İdeolojinin gayesi mevcut düzeni devam ettirmektedir." UU.s.**264**

Mantık: Akıl yürütmeyi kendi başına,yani yüneldiği konudan ve hertürlü ruh bilimselsüreçten bağımsız olarak inceleyen bilim. "İlk iktisat kitabını 1828'de kaleme almış.1843'de 'Mantık' 1848'de 'İktisat Prensipleri'." Kİ.S.210.

Manu Kanunları: Efsanevi Hint kıralı manu'nun hazırladığı sanılan "Manu-smriti" yasaları."Hint kozmogonisini dünyaya tanıtacak, eser "Manu Kanunları" adıyla ün salarak, 1797'de Almanca'ya, 1833'de Fransızca'ya çevrilecektir." BDE.s.:42

Manu: Manu "adam" anlamında sanskrıtçe bir kelime; Hint mitolojisinde evrenin her evresinde insan soyunun atası sayılan ilk insan için kullanılır.Manu-smriti yasalarını hazırlayan kişi olrak bilinir. "Bir sabah Manu'ya yıkanması için su getirdiler." BDE.s.316.

Manuel de Socialogie: Bkz. Sosyolojinin El Kitabı. "1962-63'de başlayan bu Sosyoloji öğrencileri için Fransızca derslerinde Cemil Meriç, Cuvillier'nin "Manuel de Socialogie"sini (Sosyoloji El Kitabı) okutuyordu." SNK.s.14.

Manuel: Bkz. Sosyolojinin El Kitabı. "Cuvillier`in iki ciltlik Manuel'inde (1952)bir dip notuna misafir edilir ustad." IDG.s.227

Manukaritram: XV. asrın sonu ve XVI asrın başlarında yaşayan Hint şairi Allasani Peddana'nın Telugu diliyle yazdığı eserleri. "Allasani Peddana var,eseri "Manukaritram",konu Markandeya Puranadan alınma." BDE.s.298.

Marat: Jeanpul marat (1743-1793) Fıransız doktorve siyaset adamı. "Başka doktrinciler, sınırları daha kesin ideolojik nazariyeler kurdular; mesela Marat, bir biolojist ve doktordu; amacı korkutmaktı önceleri,hayatının sonuna doğru imha yanlısı oldu." BFH.s.19.

Marazi Okuma: İncelemek düşünmek için değil, okumak için okuma yöntemi.başka bir ifadeyle sanat heyecanı yada zeka geliştirme gibi gayeler gütmeden okuma biçimi. "marazî oluma bir sebep midir.Netice mi?" BÜ.s.115.

Marc (Markos) İncili: Katolik kilisesinin kabul ettiği dört İncil kitabından birisi olup dört incilin en eskisidir. "Marc (Markos) İncili dört İncil'in en kısası ve birçok bilgine göre en eskisidir." IDG s.114.

Marc İncili: Bkz. Marc (Markos) İncili "Marc İncili'nin ilk bölümlerinde beslenme, tedavi ve tabiat güçlerine boyun eğdirme mucizeleri vardır." IDG.s.114.

Marcel aymé: (1902-1967) Roman ve oyun yazarı. "Biz de marcel Aymé gibi düşünüyoruz." KA.s.82

Marcel Proust: (1871-1922) Fıransız şair ve roman yazarı. "Marcel Proust, çocukken okuduğu kitapların başında Teophile Gautier'nin 'Capitaine Fracasse'ını hatırlıyor." Kİ.s.307.

Marco Polo: (1254-1324) Venedikli gezgin. Marco Polo'nun kitabı ya da il milione adlı eseri çin'e ve ona komşu ülkelerin efsanevi zenginliklerine ilişkin mitlerin gelişmesine kaynaklık etmesi açısından önemlidir." "Hindistan'a kadar uzanan Marco Polo'nun (1254-1323) anlattıklarına dudak bükülür ve açtığı yol çok geçmeden unutulur, gider." BDE.s.31.

Marcuse: Her bert Marcuse (1898-1979) Alman kökenli Amerikalı filozof. Freudcu Marxçılığın başlıca temsilcilerinden biri. Kahramanımızın masasında daima Marcuse gülümser." Mağ.s.60.

Marguerite D'Angouléme: (1492-1549). Navara kraliçesi hikaye ve komedi yazarı. Heptameron yazarı Marguerite d'Angouléme'in üstadı da, Boccacio." KA.s.212.

Mari: Gassani devletine 495 yılında kıral olan 4. Haris'in küpeleriyle meşur karısının adı. "IV. Haris, lakabı: Ekber. O da ününü karısı Mari'ye borçlu, Mari'nin şöhreti ise küpelerinden geliyor, bu küpelerin dünyada bir benzeri daha yokmuş, her biri güvercin yumurtası büyüklüğünde ikinci." Kİ.s.148.

Maria Joseph Chenier: (1764-1811) Fransız siyaset adamı ve tiyatro yazarı. La Harpe İhtilal Lisesi'nde, Maria Joseph Chenier İmparatorluk Atheneesi'nde,Villemain Ecole Normale Superieure'de, sonra Paris Üniversitesi'nde ders verir." KA.s.415.

Marie-Antoinette: (1755-1793) Fransa kraliçesi. İmparator I. Franız ile Avusturya imparatoriçesi Maria-Theresia'nın kızı. Versay'a yürüyenler kimlerdi biliyor musunuz? Yüz bin XVI. Louis ile yüz bin Marie-Antoinette." UU.s.176.

Marie-louise: Marie-Louise de habsbourg-Lorraine (1791-1847) Avustuya arşidüşesi, Fransızların imparatoriçesi**.** "1810'da Marie Louise'le beraber parise gelir. Kİ.s.102.

Marion De Lorme: (1611-1650) Lorme senyörü ve Fıransa maliyecilerinin Champagnedeki başkanı Jean Delon'un kızı ve Fransız yazar Victor Hugo (1802-1885)'nun 1831 yılında yazdığı piyesinin kadın kahramanı. **"**Hugo: Asırların Efsanesi, Hernani, Marion Delorme. Yarım kalmış bir Kıral Eğleniyor." Mağ.s.281.

Marivaux: Pierre Carled de Chamblain de Marivaux (1688-1763). Fransız tiyatro ve roman yazarı. "Yalnız Fransız romanını ele alsak, bir Le Sage, bir Marivaux, bir Prévost, bir Rousseau, bir Laclos, bir Sade. insan ruhunun karanlık dehlizlerinde taramadık bir köşe bırakmışlar mıydı?" KA.s.129.

Mark Twain: (1835-1910) Amerikan hikâye, roman, otobiyografi ve seyahat yazarı. "Mark Twain'in Huckleberry finn"I ise idrakimin bugun ku nufuz edemedigi bir dunya." Kİ.s.312.

Marksist: Marksın düşüncelerini benimseyen ve kabül eden. "Marksist ne demek ? Marx, ne vahye mahzar bir peygamberdir, ne tecrübe dışı bilgilerle donanmış bir kâhin." BÜ.s.187.

Marksizm: Marxcılık Karl Marx Friedrich Engels ve izleyicilerinin görüşleri. "Marksizmin tek büyük faydası olmuş: dikkatimizi liberal Avrupanın yalanlarına çekmek." BÜ.s.186.

Marlinsky: Aleksandr Bestujev (1797-1837). Rus yazarı. Marlinsky imzasıyla yazdığı serüven romanları ile tanınmıştır. "Başka romancılar da çıkmış o dönemde, Marlinsky gibi." KA.s.225.

Marlowe: Christopher Marlowe (1564-1593) İngiliz oyun yazarı. "Shakespeare'in çağdaş olan Marlowe da işlemiş." Jur.I.s.358.

Marmontel: Jean François Marmontel (1723-1799). Fransız trajedi, roman ve anı yazarı. "Dördüncü ciltte: Turgot, Duclos, Bordeu… Beşincide Voltaire, Marmontel, Forbonnais, Deleyre; altıncıda De Brosses, Saint Lambert, Morellet, Necker, Quesnay görünür." IDG.s.19.

Marquis de Sade: Bkz. Sade. "İsa'dan Marquis de Sade'a, Homeros'tan Milton'a kadar bütün bu büyükler Nemesis'in hışmına uğradı" Jur.I.s.40.

Marseillaise: Fransızların mılli marşi sözleri 14 temmuz 1795'de müziği ise 14 şubat 1879'da kabül edilmiştir. Yazarı Claude Joseph Rouget De Lisle'dir. "Her şiir bir Marseillaise, bir edebi bir Mirabeau nutku olamaz ki." KA.s.301.

Marshall Plânı:Avrupa'ya iktisâdî yardım yapmak için düzenlenen ve General Marshall tarafından ortaya konulan program. "İkinci Dünya savaşı'ndan sonra yeni putlar çıkmış ortaya: Truman, Marshall Plânı ve Amerikan sosyolojisi." BÜ.s.184.

Marsilya: Fransa'da bir kent. Akdeniz kıyısında yer alan bu şehir Fransa'nın 2. büyük şehridir. "Akdeniz'in Batı havzasındaki Marsilya, Cenova, Piza, Venedik, Barselona şehirleriyle Küçük Asya'nın, Suriye ve Mısır'ın limanları arsında uzun zamandan beri ticari münasebetler vardı." BFH.s.89.

Martyr: İnancından ötürü öldürülen ya da işkenceye tabi tutulan hristyan. "O halde? Tefekkürün her ülkede birnevi "martyr" olduğu belki bir vakıa." Jur.I.s.110

Marx: Karl Marks (1818-1883) Alman filozof ve kuramcı Marxsizmin kurucusu. "Hatta Marx'ın tarihi maddeciliğini bile bile sahneye çıkarır." BÜ.s.159

Marx-Engels'in Komünist Beyannamesi: Bkz. Komünist Beyannamesi "Marx-Engels'in Komünist Beyannamesi'nde (1848) şöyle yazıyor." UU.s.96.

Marya: Gassani hükümdarı II. Haris'in karısı. "Gassaniler sülâlesi tarihini pek az biliyoruz. Batı tarihçilerinin kendisinden bahsettiği Gassani hükümdarlarından ilki: II. Haris, daha doğrusu dul karısı Marya." Kİ.s.148.

Masal Tarihinin Tenkidi: İspanyol rahip bibliyografçacı ve yazar Nicolas Antonio (1617-1684)'nun eserinin adı. "Sevilla'lı bir rahip, Nicolas Antonio, önce Masal Tarihinin Tenkidi'ni yazar -manalı bir başlık- Sonra 1672'de,Yeni İspanya Kütüphanesi'ni (Bibliotheca Hispana Nova) yayımlar." Kİ.s.404.

Masallar: "Taine'in edebiyat tenkidi alanındaki ana eserleri:La Fontaine ve Masalları, Tite-live,İngiliz edebiyatı Tarihi,Sanat Felsefesi."KA.s.439.

Mask: Bir kimsenin, özellikle de yeni ölmüş bir kimsenin yüzünden çıkarılan ve gerektiğinde çoğaltılan kalıp. Hoca yürüyen bir Manyetofon bir mask, Zeus gibi kafasından bir Atena doğurmuyor, zürriyeti yok." UU.s. 210.

Maslahat: İş husus, konu, madde anlamına gelen maslahat İslam hukukunda iyiliğe ve hayıra vesile olan şey anlamında bir terimdir. Filhakika ehl-i sünnet vel cemaat uleması, kaynakları oldukça bulanık olan bu 'muhit-ül maarife'temas etmeden geçmeyi maslahata daha uygun bulmuşlardır." IDG.s.34.

Mason Locası: Çeşitli aşamalardaki masonlardan oluşan gurupların her biri. "Sarayın direnişi azaldıkça kapitalizm, taarruzunu yoğunlaştırır: keşişler, mektepler, mürebbiyeler, mason locaları..." BÜ.s.135.

Masonluk: Üyelelerinin (biraderler veya kardeşler) birbirlerini işret ya da sembollerinden tanıdıkları ve sırlarını saklı tutmayı yemin ettikleri dünya çapındaki Yahûdi teşkilatı. Ovidius'un dediği gibi: "Prolem sine matre creatam".Masonlukta üstad-ı azam oldu: bektaşilikde postnişin kutup, felsefede ise şakirdi olmayan bir hoca. Kİ.s.214.

Massachusetts Kanunname: ABD'nin Kuzey Doğusunda yer alan bir eyalet ve o eyaletin kanunları "Hürriyet nedir? Şarlman'ın hocası Alcuin'e göre: Günahsız bir hayat.bir ahlakçının anlayışı bu.Massachusetts kanunname'sindeki tarif de aşağı yukarı aynı: "doğru ve iyi olanı yapmak hakkı." Mağ.s.201.

Massignon: Louis Massignon (1883-1962). Fransız Şarkiyatçı. "Kazanova, daha 1915'de bu fikirleri ileri sürer: Goldziher, Macdonald, Lane Poole, Massignon ve İvanoy da onu takip ederler." IDG.s.52.

Maş'allah: (Öl.815) Asıl adı Mişa olan Yahudî kökenli arap gökbilimci. "İranlı Nevbaht ile Yahudi Maşallah, Bağdat medresesinin sorumluluklarını İbn Masuyeh ile paylaşırlar." IDG.s.223.

Matavi: Silappatigaram'da roman kahramanı olan Kovalan'ın dansöz sevgilisinin adı. Eserin erkek kahramanı Kovalan eşi Kannege'yi Matavi ile aldatır. **"**Manimakhale, Kovalan ile sevgilisi dansöz Matavi 'nın kızı." BDE.s.289.

Mateo Aleman: (1547-1608). İspanyol roman yazarı. "Benzerlerine ibret olsun diye, bu güzel romanı kaleme almış Mateo Aleman." KA.s. 174

Mathura: Hindistan'da Yamuna kıyısında yer alan bir kent.Mathura Vişnucuların kutsal kenti olup Hindistan'ın yedi kutsal şehrinde biridir." Krişna, Mathura'da dünyaya gelir." BDE.s.129.

Matsudan Datta: (1824-1873) Bengal'in en büyük şairlerinden biri. **"**Bengal'in en büyük şairlerinden Matsudan Datta'nın (1824-1873) "Captive Lady"si geçek bir edebi değer." BDE.s.94.

Matta İncili: Matta'ya göre İncil Kilise'ye göre I.tarihi sıraya göre ıse III. incildir. Eserde Eski Ahit düşüncesi ile yoğrulmuş kişilere hitab eden yazar İsa'nın Peygamberlerce geleceği bildirilen mesh olduğunu kanıtlamaya çalışır. Kitab-ı Mukaddes'teki bir başka tercüme hatası da Matta İncili'nde: "Devenin iğne deliğinden geçmesi,zenginin Allah'ın melekütuna girmesinden daha kolaydır." UU.s.338-339.

Matteiotti: Giacomo Matteotti (1885-1924). İtalyan siyaset adamı. "Mülkiyet rejiminde bir değişiklik yok, bir zorlamayla iktidara geliş yok. (Sosyalist milletvekili Matteiotti'nin öldürülmesi hariç." SNK.s.131.

Matthew Arnold: (1822-188). İngiliz şair ve yazarı; ayrıca Oxford Üniversitesi edebiyat hocası. **"**John Stuart Mill ve Matthew arnold gibi yazarlar, incelmiş fakat din dışı dünya görüşü olarak ele alınan hümanizmin en mükemmel temsilcileridir"KA.s.112.

Maupassant: Guy de Maupassant (1850-1893). Fransız hikâyeci ve realist- naturalist yazarı. Üç yüzü aşan hikayeleriyle hikâyecilikte bir tarz oluşturmuştur. **"**Maupassant çok daha insafsız: "Bir aydını küçülten üç şey var: Akademi üyeliği, Légion d'Honneuer nişanı, Revue des Deux Mondes yazarlığı" BÜ.s.102.

Mauriac: François Mauriac (1185-1970). Fransız roman yazarı. “Roman bu çıkmazı aşabilecek mi? Romancılar ümitlidir. Mauriac’ı dinleyelim.” KA.s.148.

Maurras. Charles Maurras (1868-1952). Fransız yazar ve siyaset kuramcısı. “Marx’la Engels’in Kömünist Beyanname’si, Maurras’ın Monarşi Üzerine Anket’i, G.Sorel’in Şiddet Üzerine Düşenceler’i, Lenin’in Devlet ve İhtilal’i, Hitler’in Mein Kampf yahut Kavgam’ı.” UU.s.170.

Maurras’cı: Fransız yazar ve siyaset kuramcısı Charles **Maurras** (1868-1952).ın görüşlerini kabül edip savunan. “Mauras’cı da Chamberlain’cı da. Bütün ideolojiler ilme dayandıklarını ileri sürmektedirler.” Mağ.s.58

Mauss. Marcel Mauss (1872-1950). Fransız sosyolog ve anropolog. « Bu dersi yeğeni Mauss 1925’de basar.” SNK.s.123

Maverdi: Ebul Hasan Ali bin Muhammed El Maverdi (974-1058). Bağdat medreselerinde yetişmiş Şafii fıkıh alimi. “İslâm’ı iyi tanıyordu Hayrettin İbn-i Haldun’u, Maverdi’yi, Gazali’yi okumuştu.” UU.s.49.

Mayakovski: Vladimir Vladimirovic Mayakovski (1893-1930). Rus şairi. Şairi eserleri fütürist (gelecekçi) akım çerçevesinde değerlendirilmektedir. “Biraz Heine, biraz Nietzsche, biraz Mayakovski; biraz divan, biraz halk, biraz Fikret, biraz Arif. Ama yine de kendsi.” Mağ.s.239.

Mayorka: Mallorca İspanya’ya bağlı Balear adalarının en büyük adası. Merkezi Palma’dır. Mayorka’daki inzivagahında Zohar’ın ibranice metnine eğilen hurufi Raymond Luyle mi?” IDG.s.154.

Mayötik: Karşısınıdakinin zihninde gerçeğin belirmesini amaçlayan Platoncu Felsefi yöntem. **“**Sokrat'ın 'mayötiğinden' ve Eflatun'un diyalektiğinden başlayıp İzokrat'ın sofistiğinden ve Ciceron'un retoriğinden geçerek Kilise Babalarının apolojetiğine ve Ortaçağ'ın skolastiğine kadar devam eden fasılasız davranış.”KA.s.122.

Mayura: 7.asırda yaşayan Hint şairi. “Öfkelenmiş yumurcak hayasız babasına beddua etmiş, cüzzama yakalanmış Mayura Ama ‘Gunese Sarki’ başlıklı şiiri Tanrıları oylesine costurmus ki,sucunu bagİslamislar.” BDE.s.198.

Mazdeizm: Eski bir İran dini. Mecusilik olarak bilinir. Ahuramazda’ya tapınılması nedeniyle mazdeizm olarak adlandırılır. “Elbette ki XIX. asrı kızıla boyayan bu mezhep- sîyasî yi mazdeizm’e icra etmek yanlış.” Mağ.s.179.

Mazoşizm: Kişinin bir başkası tarafından kendisine verilen acıdan haz duyması olarak kendini gösteren cinsi sapıklık. "Allah bizi içine düştüğümüz mazoşizm girdabından bir an önce kurtarsın." Kİ.s.226.

Me'mun: Ebu Cafer Abdullah Bin Harun Reşit (786-933). Abbasi halifesi (813-833). Harun Reşit'in oğludur. "Hilkatın sırrı ve tabiatın tekniği Me'mun zamanında meçhul bir Müslüman tarafından yazılmış fakat 'Apollonius de Tyane' adsıyla piyasaya sürülmüştür." IDG.s.208.

Meani'il lehçe: İngiliz dil araştırmacısı ve şarkiyatçı Sir James William Redhouse (1811-1892). 1890 yılında yazdığı eser."Redhouse 1890'da "Meani'il Lehçe"yi (lehçelerin manasını) hazırlar." SNK.s.323.

Mecelle: Osmanlı Devleti zamânında, Ahmed Cevdet Paşa Başkanlığındaki ilmî bir heyet tarafından, İslâm Hukûkuna bağlı kalınarak hazırlanan ve asıl ismi Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye olan meşhur kânun. Mecelle, lügatte; içinde hikmet bulunan sahife, ciltlenmiş kitap, dergi vs. mânâlarına gelir. 1877 yılında Abdülhamid Han zamânında tatbik edilmeye başlanmış. 1926'da yürürlükten kaldırılmıştır. Mecelle, 1851 maddeden meydana gelmiş bir kânun olup, İslâm devletlerinde ve bu arada Osmanlı Devletinde uygulanmış, bugünkü mânâsıyla medenî hukûkun ve hukuk usûlünün birçok bölümünü ihtivâ etmektedir″-Mecelle-nin son kitapları tatbik mevkiine girmiş, hukuk mahkemelerinin sayısı da selahiyeti de artmış, şeri mahkemelerinin selahiyetleri ise bir kat daha kısıtlanmıştır." BFH.s.135.

Meclis-i Kebir-i Maarif: Osmanlı devletinde Sait Paşa'nın Sadrazamlığı sırasında,1885 yılında, eğitim alanında en yüksek karar organı niteliğinde oluşturulan makam. "Meclis-i Kebir-i maarif ve Encümen-i Dâniş azasıdır." UU.s.66.

Mecmua-i Ebuzziya: Ebuzziya Tevfik tarafından 21 Ağustos 1880'den başlayarak onbeşgüde bir İstanbul'da yayınlanan dergi. "Ve eser Tanzimat aydınlarının tefekkür ve tecessüs hudutlarını gösteren tarihî bir vesika olarak Mecmua-i Ebuzziyâ'nın sayfaları arasında unutuldu gitti." BÜ.s.197.

Mecmuâ-i Fünûn: Tanzimat ve meşrutiyet döneminde İstanbulda bu ismi taşıyan birçok dergi vardır. Kastedilen dergi ise Temmuz 1862'de başlayarak aylık olarak Ahmet Vefik Paşa, Münif Paşa, Hayrullah Efendi, Ethem Pertev Paşa gibi yazarların katkısıyla çıkan dergidir. Mecmua-i Fünûn bir avuç bürokrasinin nâşir-i efkârıdır daha doğrusu Batı'dan ithal edilen posa fikirlerin segilendiği bir meydan." BÜ.s.101.

Meçhul Asker: Cahit Sıtkı Tarancı'nın bir şiirinin adı. Arif Nihat Asya bu topraklar uğruna şehit olan hiç kisenin meçhul olmadığı, onların yerinin Cennet-i Alâ olduğunu düşündüğü için yapılan Meçhul Asker tanımlamasına karşı çıkmış ve bunu Bir Bayrak Rüzgar bekliyor şiirine konu etmitir. "Yarın beynine son kurşunu yerken tabiatın şehrayini ile bir kere daha kucaklaşacak ve nesiller Meçhul Asker'in mazar taşında onu da hürmetle selamlayacaktır" Jur.I.s.38

Meddah: Gelenekli halk tiyatrosunda tek kişi tarafından sahnelenen oyun ve anlatıyı yapan kişinin adı. "Şimdi Meddah'dı,şimdi pehlivan,az sonra politikacı,derken saz şairi."Kİ.s.213-214.

Medeniyetler Tarihi Bu Günü aydınlatan Dün: Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985)'in 1969 yılında yayımladığı üç ciltlik Tarih üzerine yazılar kitabını oluşturan makalelerden biri. "1969 yılında yayımladığı bu eserde yer alan makalelerden birsi de Medeniyetler Tarihi: Bu Günü aydınlatan Dün" UU.s.93.

Medici: Floransa'yı hakimiyet altına aldıktan sonra XVI-XVIII. asırlar arsında bu şehirde hüküm süren İtalyan bankacı âilesi. "Bir yandan, memleketin bu karanlık günlerinde kendisi gibi usta bir kaptandan faydalanılmasını tavsiye ederken, bir yandan da Medici'yi İtalyan birliğini kurmağa davet eder." UU.s.173.

Medine: Medine-i Münevvere. Peygambermizn hicret ettiği ve mübarek ravzasının bulunduğu şehir. Medine'nin eski adı Yesrib olup Medine ismini Hicretten sonra Peygamberimiz vermiştir. "Üçüncü asırdan itibaren durum değişecek, Medine civarına Yemen'den bir çok aşiretler gelecektir." Kİ.s.151.

Medler: MÖ.VII-Vı.asırlarda hüküm süren doğu imparatorluğunun temelini oluşturan eski İran halkı. "En korkuncu dragon, Arslan: Babil'dir. Medler: Ayı. Panter: İran. Dragon'a gelince." IDG.s.110

Medlicott: "İngiliz tarihçisi Medlicott, -Berlin Kongresi ve Sonrası- adlı eserinde şöyle yazar:" BFH s.130.

Medrese: Selçuklu ve Osmanlı Devletlerindeki ünüversite düzeyinde eğitim yapan Türk eğitim kurumu. "Nihayet medrese ve saray." Jur.I.s.62.

Mefatih il-Ulûm: X. Asırda yaşamış İranlı alim Ebu Abdullah Muhammed bin Ahmed El Harizmî'nin "ilimlerin anahtarları" anlamına gelen ansiklopedi tarzında hazırlanmış çeşitli konulardaki makalelerden müteşekkil eseri. "Mefâtih il-ulûm" isimli eseriyl tanınmıştır. "Harizmi'nin 'Mefatih il-Ulum'u Nedim'in Fihrist'i gibi ansiklopediler de İslamın düşünce hayatına o dönemin armağanlarıdır." IDG.s.81.

Mefisto: “Bir akşam için ruhumu Mefisto’ya verirdim.” Jur.II.s.45.

Mefisto: Mefistofeles ya da Mephistopheles’in kısa söylenişidir ki Faust’un kahramanıdır. Faust’un tutkularını karşılamak için yeryüzüne gelen, misterlerde görülen hayalet ortaçağ insanının şuur altındaki İblisi simgeler. “Mefisto’ya benzeyen bir hayelet.” Kİ.s.214.

Mega-Duta: Bkz. Haberci Bulut. “1808’de Colebrooke’e iltihak eden Wilson, 1813’de “Mega-Duta”yı İngilizce’ye çevirdi.” BDE.s.43

Megasthenes. MÖ.III. asırda yaşamış, 302-297 yılları arasında Seleukos Nikator tarafındab çeşitli görevlerle Hint kralı Mandragupta’nın sarayına gönderilen, buradaki gözlemlerini indika isimli eserinde anlatan Yunanlı tarihçi ve çoğrafyacı. “Seleukos MÖ. 212’de Babil tahtına kurulur, Ganj kıyılarında muazzam bir ülke olduğunu duymuştur. Pataliputra şehrinde oturan hükümdara bir elçi yollamaya karar verir: Megasthenes.” BDE.s.29.

Meghanada-Badha: Bengalli şair ve yazar Madusun Datta (1824-1873)’nın Ramayana destanı kahramanı Rama’nın Seylan’a olan seferini konu alan eseri. “Meghanada Badha kafiyesiz yazılan epik bir şiir konu Rama’nın Seylan seferi. Krişna Kumari:İlk Bengalce trajedi. BDE.s.275.

Mehdî: Doğru yolda olan, hidayete ermiş olan gibi anlamlara gelen mehdi terim anlamda Hz. İsa’nın kıyamet kopmazdan önce kaldırıldığı semadan yeryüzüne tekrar ineceği ve dünyadaki dirlik ve düzeni sağlayacağı inancını ifade eder. **“**Burada söz konusu olan Mizan-ı hak’tır, yani adı. Adl’i gerçekleştirecek olan ise, Mehdîdir.” IDG.s. 45.

Mehlikâ Sultan: Ay yüzlü sultan anlamında olan bu kelime gurubudur. Mehlika Sultana aşık olamak, Yahya Kemal’in şiirinde de anlatıldığı üzere bir hayalin, bir emelin ve hülya’nın peşinden beyhude olarak koşan kişiler için kullanılan bir tabirdir. Cemil Meriç’in kastetdiği kişiler ise jön Türkler’dir. “Mehlikâ Sultana âşık yedi genç.” BÜ.s.131.

Mehmet Ali Ayni: (1869-1945). Türk eğitimci. Darulfünün müderrisi. Tasavvuf tarihi ve Felsefe hocası. “İkinci meşrutiyet intelijansiyası, bir Abdullah Cevdet, bir Rıza Tevfik, bir İzmirli, bir Said Halim, bir Mehmed Ali Aynı, bir Şehbenderzade teker teker incelemedikçe böyle bir işi başarmamız düşünülmez.” Kİ.s.85.

Mehmed İzzet (1891-1930) Cumhuriyet döneminin Durkheim'ci felsefecilerinden. Sorbonne Üniversitesi felsefe bölümü mezunu ve Dârü'l-fünûn'da öğretim üyesi. "Boran'Holbach'ın imzasıyla çıkan Sağduyu'yu (1928 Abdullah Cevdet tercümasi), ya Bucher'in Madde ve kuvvet'ini okumuşlardır.Abdullah Cevdet arapgirl'lidir,"20. yüzyılda zekâ"adlı bir dergisi vardır. Mehmet İzzet, Hess ile Geleyz'in sosyolojisini çevirir." SNK.s.83.

Mehmet Ali Paşa: Kalavalı Mehmet Ali Paşa (1769-1849) Mısır Valisi ve Mısır'da Kavalalılar Hânedânlığının kurucusu. "Kolay mı! Mehmet Ali Paşa, Bonaparte'ın Mısır Seferi'nden sonra, 1805'de Memlukları boğazlayarak, Mısır valisi olmuştur." BFH.s.118.

Mehmet Celal: (1867-1912). Adada Söylediklerim (1886) kitabımdan dolayı "Ada şairi"; her konuda kolay şiir söylediği için de "şair-i zi-irtical" lakabıyla anılan meşrutiyet dönemi Osmanlı şairi. "İsmail Habip, Mehmet Celal'i anlatırken şöyle diyor." KA.s.339.

Mehmet Çınarlı: Günümüz şair ve yazarlarından ve Hisar Dergisi kurucusu. **"**Bu arada Mehmet Çınarlı'nın "Halkımız ve Sanatımız" adlı kitabını da muhabbetle selamlamayı vicdani bir borç bilmiştim.**"** Jur.II.173.

Mehmet Doğan: D. Mehmet Doğan (1947-….) Daha çok sosyal ve iktisadî tarih, fikir ve basın tarihi, dil gibi alanlarla ilgili olarak çalışmalar yaptın günümüz araştırmacı ve yazarı. Bir Hüseyin Kadri, bir Şemsettin Sami, günümüzde bir Mehmet Doğan "Lügat yapmak Akademinin vazifesi olduğu halde Akademinin dışında kalmış dışında gelişmiş." Kİ.s.289-290

Mehmet Emin Bey: Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944). Milli edebiyat dönemi şairlerinden ve Türk Yurdu dergisinin kurucularından olup Cemalettin Efgani hayranı ve bütün çağdaşları gibi Abdülhamit düşmanı. Siyasi olarak Türkçü ve 1907'de itibaren İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi. "Türk şairi Mehmet Emin Bey'e Türkçülüğü aşılayan, kendisinin söylediğine göre Efganlı Şey Cemâlettin'dir." UU.s. 67.

Mehmet Galip: Mehmet Galip Bey (1865-1935). Tarihçi yazar ve Osmanlı'nın son döneminde, valilik büyük elçilik gibi bir çok devlet görevinde bulunan yönetici. "Mehmet Galip, Âli ve Fuat Paşaların vasiyetnamelerinden söz etmekte, fakat bunların ne zaman, hangi dille yazıldıklarını kaydetmemektedir. (Tarih-i Osmâni Encümeni Mecmuası,1329,s.70.)" UU.s.43.

Mehmet Murat Bey: (1708-1778). Damatzade, Molla Murat olarak da bilinen Osmanlı kazaskeri. Mizanci Murat, Mehmet Murat Bey`in "Tarih-i Ebul Faruk" namiyla meşhur tarihi."SNK.s.167.

Mehmet Namık Paşa: (1804-1892). Osmanlı asker, vali, nazır, ve siyaset adamı. "Burada değerli koruyucular bulur: Vefik Paşa. Mehmet Namık Paşa gibi." Kİ.s.269

Mehmet Rauf: (1875-1931) Eylül romanıyla maruf Servet-i Fünün dönemi roman yazarı. "Resimli kitabın edebiyat tenkitçisi Raif Necdet, arkadaşı Mehmet Rauf'un Yunan Tarih-i Edebiyatı'nı büyük bir muhabbetle selamlar." UU.s.12

Mehmet Sadık Paşa: (1825-1901). Osmanlı Sadrazamı ve Ali Paşa ve Mithat Paşaların Maliye Nazırı. "İnal, Suavi'yi ve Çırağan olayını, eserinin Sadrazam Mehmet Sadık Paşa'ya ayırdığı bölümünde ele almıştır." Mağ.s.147.

Mein kampf: Kavgam. Adolf Hitler'in 1925 yılında yayımlanan, mücadelesini ve siyasi düşüncelerini anlattığı eserinin adı. "Mussolini İyalyası, Almanya'da nasyonal sosyolizm, Rusya'da Bolşevizm. Şiddet her yere hakim. Lenin"Devlet ve İhtilal "i, Hitler "Mein Kampf"ı yazar".SNK.s.179.

Meiners. " 'Tarih Felsefesi'nde bize ilgilendiren kişiler: Irwing, Adelung, Herder, Meiners ve Jenisch. Hepsini eserleri 1779-1801 arasında yayılmış." Kİ.s.29.

Mekâtib-i Sultanye Nâzırı: Bu günkü anlamda: Lise Okulları Bakanlığı. Osmanlıda, Orta Öğretimler genel müdürlüğü karşılığında bir makam."Mektab-i Sultani'ye yerleşen yeni müdür ilk iş olarak Mekâtib-i Sultanye Nâzırı ünvanını benimser." Mağ.s.152.

Mekke: Bu gün Suudî Arabistan sınırları içinde bulunan, İslamın doğduğu ve onun yüce peygamberi Hz. Muhammed'nin doğduğu, Müslümanların mübarek haram şehri. "Birbirleriyle yarışan üç belde görüyoruz: Mekke, Yesrib (Medine) ve Taif." Kİ.s.148.

Mekong Nehri: Tibet Platosundan 5000 m'yi aşan bir yükseltiden doğan Güney-doğu Asya'nın en uzun ırmağı. **"**Mekong nehrinin ağzında ölümle kucaklaşır ve elinde dalgalardan kurtardığı şaheser, karaya çıkar." BÜ.s.231-232.

Meksika: Latin Amerika'da başkenti Meksiko, resmi dili İspanyolca olan bir devlet. "Avrupalıların Amerika'da boy gösterişi Perulu ve Meksikalı'lar için tesadüfi olmuştur." Kİ.s.363

Mektebi Harbiye: Mekteb-i Umum-i Harbiye. Osmanlı'da II. Mahmut zamanında,1834 yılında, açılan ve savaş bilimleri öğrenimi veren okul. "Mektebi Harbiye'nin talebe

mevcudu büyük artış kaydetmiştir: Abdulhamit saltanatının başlarında 50 zabit mezun olurken, son on yılında 700 zabit mezun olmaya başlamıştır." BFH.s.135.

Mekteb-i Sultani: Galatasaray Lisesi. "Mektab-i Sultani'ye yerleşen yeni müdür ilk iş olarak Mekâtib-i Sultanye Nâzırı ünvanını benimser." Mağ.s.152.

Mektuplar: Alman tiyatro ve eleştiri yazarı Gotthold Ephrahim Lessing (1729-1781)'in eseri. "Lessing için, Mektuplar da, Laocoon da, Hamburg Dramaturjisi de nazari izahlar olmaktan çok birer kavga kitabı." KA.s.408.

Melanchton: "Psikoloji 16.yüzyılda ruh çağırma ilmi (Melanchton) 1560.Wolff-Bonet (Fransız). Fakat XVIII. Asır psyche kelimesine düşmandır.**"** SNK.s.199.

Melanchton: Plilipp Schwarzerd Melanchton (11497-1560).Alman reformcu ve Yunanca profesörü. "Erasmus yazı hayatına Deliliğe Methiye ile başlar; Luther, dostu Melanchton'la kafayı çeker." KA.s.231.

Melih Cevdet: Melih Cevdet Anday (1915-….) Günümüz şair ve yazarı. "Melih Cevdet ve benzerleri, Ataç gübreliğinde yetişen son mantarlar." Jun.II.s.160.

Memfis: Menfis ya da Memphis diye de adlandırılır.Kahire'nin 35 km güneyinde yer alan tarihi Mısır sitesi "Memfis ve Sümer medeniyetleri, bütün manevi fetihlerini nibeten çok kısa bir zamanda tamamlamış." Jur.I.s.157.

Memluklular: Kölemenler de denir. Eyyübî devletinin ardından Mısır ve Sürüye'de 1250-1517 arasında hüküm süren devlet. "II. Mahmud sabırsızlık içindedir, yeniçeri baskısından kurtulmaya can atar, ama kolay mı! Mehmet Ali Paşa, Bonaparte'ın Mısır valisi olmuştur." BFH.s.118.

Memun: Ebu Cafer Abdullah Bin Harun Reşid (786-833). 813-833 yılları arasında hilafet makamında oturan Abbasi halifesi. **"**Kur'an felsefesinin icaplarına göre yorumlamaya, harfi tefsirlere karşı aklın ve ahlâkın hakları korunmağa çalışıldı, bilhassa "Memun'un hilafeti devrinde bu yeni görüşler öylesine hakimdiler ki başka düşünceleri susturmağa kalkıştılar." IDG.s.34

Menandr: Louis Menanr (1822-1901). Antikçağ kütüründen etkilenerek, Hristiyanlık ve antik çoktanrıcılığı bağdaştırarak yeni bir din kurma sevdasında olan Fransız bilgin ve yazar. **"**Konfiüçyüs de unutulmamış. Sonra yamaçlarda sohbet edenler: Virjil ve çevresinde Menandr, Tibül, Terens, Fenelon. Az ötede, bir başka kafilenin şeyhi Horas ve maiyeti: Pope'lar. Boileau'lar, Montaigne'ler." KA.s.51.

Menandros: MÖ.II asrın ikinci yarısında yaşayan Buda dinini kabul eserek Budacılıkla Helenizm arasında bir bileşim oluşturmaya çalışan Baktria'nın Yunanlı kralı. **"**Menandros Hint`in benimsediği tek yabancı hükümdar. (İ.Ö.2.asır.)" BDE.s.171.

Menandros: (MÖ.342-292). Yunanlı komedi yazarı. "Neden bir rüzgâr Keats ile Baudelaire'in eserlerini Menandros'unkilerin yanına sürüklemesin?" UU.s114.

Menéndez Pelayo: Marcolino Menéndez Pelayo (1856-1912). İspanyol edebiyat tenkitçisi ve yazar. "Menéndez Y Pelayo'nun Fransa ile sıkı münasebetleri var: şakirtlerinin en büyüğü Menéndez Pidal."Kİ.s.424.

Menéndez Pidal: Ramon Menéndez Fidal (1869-1968). İspanyol edebiyat tenkitçisi ve dilbilimci. Özellikle Eski İspanyol dili ve edebiyatı üzerine çalışmıştır. "Menéndez Pelayo'nun Fransa ile sıkı münasebetleri var: şakirtlerinin en büyüğü Menéndez Pidal." Kİ.s.424.

Menenius Agrippa Masalı: MÖ.502'de Roma Konsülü. Ağır borçlar altında bulunan ve Aventino tepesinde çekilmiş pleblerle senatoyu yazdığı bir meselle barıştırır. "Organisist nazariye Menenius Agripa masalının ilim kılığına sokulnuş ifadesidir." Kİ.s.350.

Meninski: Franciszek Meninski (1623-1698) asıl adı:François de Mesgnien ya da Manin'dir. Fransız kökenki Polonyalı doğu bilimci ve Türkolog." Doğu dilleriyle uğraşanların sonunda Meninski'yi zikrediyor Galland." IDG.s.86.

Mensucat: Tekstil, dokunmuş şeyler, dokumalar. "Avrupa menseli mensucatla Avrupa emtiası ancak bir avuç tüketiciyi ilgilendiriyordu, yok denecek kadar az tüketiciyi."BFH.s.79.

Mephis. Fransız feminist ve sosyalist yazar. Flora Tristan (1803-1844)'in 1830 yılında yazdığı romanı. "Proletarya kelimesi ilk defa 1830'lara doğru (feminizmin öncüsü) Flora Tristan'ın Mephis adlı romanında sahneye çıkar." SNK.s.158.

Mérimé: Prosfer Mérimé (1803-1870). Fransız hikaye yazarı **.**"Birçok büyük eserlerin ilk şekillerini bu dergide buluruz: Musset'in Geceler'i, Vigny'nin Kaderler'i, Mériméé'nin Colombo'su." BÜ.s.103.

Merimee: Prosper Merimee (1803-1870). Fransız romantik edebiyatının özgün adlarından biridir. Eserde yer alan Çingenelerin yaşamları,yaşayışları üzerine bilgiler; yazarın, Çingenelerin yaşamlarınıderin bir araştırma sonucu bu eserde ortaya koyduğunugösteriyor. "Birçok büyük eserlerin ilk şekillerini bu dergide buluruz: Musset'in Geceler'i, Vigny'nin Kaderler'i, Mériméé'nin Colombo'su." BÜ.s.103.

Merkantilizm: Amerika'da altın ve gümüş madenlerinin bulunmasıdan sonra, XVI. Ve XVII. Yüzyıllarda ortaya atılmış olan, devletlerin asıl zenginliğinin değerli maddelerden oluştuğunu ileri süren ve korumacı bir politikayı savunan iktisadi görüş. "Başka ülkelerle ticaret yapmağa girişiyorlarsa, sırf çıkarları içindi bu. Merkantilizm dönemi." BFH.s.4.

Mersiyeler: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün peygambarlarla ilgili kitaplarından birisi. Mersiyaler'de Kudüs felaketini anlatan akrostiş tarzda manzumeler yer alır. "Mersiyeler Kudüs'ün felaketlerini anlatan akrostiş tarzında manzumeler." IDG.s.128.

Merton: Robert King Metron (1910….?). Amerikalı sosyolog ve yazar. "Bu kadar esnek teori her hadiseyi izah eder, daha doğrusu hiçbir hadiseyi izah edemez, Merton'a göre" UU.s.284.

Merton: Robert King Metron (1910-….) Amerikalı toplumbilimci ve düşünür. "Merton'a göre anomi'nin kaynağı, toplumun teklif ettiği amaçlarla, bu amaçları elde etmemizi sağlayan meşru vasitalar arasında uyuşmazlıktır; ferdin toplum tabakaları içindeki yerinde doğan bir uyuşmazlık." Mağ.s.184.

Meru: Vedalar'da dı geşen efsanevi Hint dağı. Hint mitolojisine göre bu dağ dünyanın ekseni olarak kabul edilir ve eteklerinde Himalayalar yer alır. "Dağlar padişahı Meru, gün ışığında nasıl pırıl pırıl yanarsa, kandava öyle yanıyordu." BDE.s.348.

Meryem Ana: Hz. İsa'nın annesi. Hz. Meryem. "Ben ne Jeanne D'arc'ım, ne Lourdes'da Meryem Ana'yı gören çoban kızı." UU.s.249.

Mes'udi: Ebulhasan Ali bin Hüseyin El Mesûdî (öl:956). Arap seyyah ve tarihçi. "Onuncu asrın başlangıcı, Farabi'nin, Mes'udi'nin, İsfahanlı Abul Farac'ın, İslâmi sanat ve ilimlerin doğuşunda büyük bir rol oynayan daha bir çok _limlerin sahneye çıkışına şahit oldu."IDG.s.81.

Meseller: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. "Meseller, eski Doğu'da, bilhassa Mısır'da üzerinde çok uğraşılmış bir türün örnekleriyle dolu." IDG. s.110.

Mesih: Dinler tarihinde,kusurlu ya da kötü olan yürürlükteki düzene son verip, ilahi destekle adalet ve mutluluk düzeni kuracağına, inanılan kişi. "Sonra anlaşılmış ki, "semevattaki pederimiz" günahlarını bağışlatmak için (kime bağışlatacak belli değil) Mesih suretinde tecelli etmiş." BÜ.s.194.

Meslier: Jean Meslier (1664-1729). Rahip Meslier de denir. Fransız maddeci filozof ve papaz. Vasiyet isimli eserindeki görüşleriyle XVIII. asırda anarşizmin öncülerinden biri olarak kabul görür. "Abdullah Cevdet papaz Meslier'nin (d'Holbach) 'Sağduyu' adlı eserini çevirir, yani 18.yüzyıl mekanik materyalislerinin şakirdidir." SNK.s.279.

Mesnevi: Mevlânâ Celalaeddin Rumî'nin 6 ciltlik, Farsça manzum eseri. "Yunusun mısralarını kanatlandıran imanla, Mesnevideki pırıltılar aynı ezeli nurdan." Mağ.s.228

Mesnevi-i Şerif: Bkz. Mesnevî**. "**Mesnevi-i Şerif'in tasavvufa ve hikemiyata müteallik aksamından madasında yani, menakıb ve hikayat kısmında sırf realizm mesleği ihtiyar buyurulmuştur."KA.s. 294.

Messalina: Valeria Messalina (Doğumu MS.25'e doğru) Roma Kraliçesi. Zalim entrikaçı ve çok evli. Roma Kraliçesi iki tane Messaline vardır. Diğer Messaline MÖ. 35yıllarında doğan Neron'un üçüncü karısıdır. İkisinin ortak yönü çok evlilikleri. Ancak Cemil Meriç'in kastettiği Masselina, Valeria Messalina'dır. Çünkü Valeria Messalina, Yunan mitolojisindeki Lamia ile kıskançlık, intikam ve ölüm saçma gibi yönlerden benzeşmektedir. "Örnek almışlar Yunanlıları: Messalia Lamia'yı, gölgede bırakmış, Neron Dematrius'u, Heliogabalus Alkibiyades'i." UU.s.15.

Meşaaiyûn: İslâm dünyasında Aristocu felsefeye ve o felfefeyi benimseyenlere verilen ad. "Meşaaiyun da melaikeye ukul-u asare ve erbab-ul enva ismini vermiş" IDG. s.196.

Meşrûtiyet II: 23 Temmuz 1908 Tarihinde II.Abdülhamit tarafından Kanun-u Esasi'nin ikinci kez yürürlüğe konmasıyla başlayan meşrûti yönetim dönemi. 16 Mart 1920 târihine kadar devam eder. "İkinci Meşrûtiyet'in bir başka Le Bon peresti'de Celâl Nuri. Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye yazarına göre." BÜ.s.161**.**

Meşrutiyet II: Osmanlı Devletinde 23 Temmuz 1908'den 16 Mart 1920 târihine kadar olan Meşruti idare dönemi. "Deregiler, ikinci Meşrutiyet'te bir hitabet kürsüsüydü.hitabet kürsüsü veya bayrak." BÜ.s.101.

Metafizik: Fizikötesi. Felsefenin öze, mahiyetlere ve sebeplere âit olan kısmı. Başka bir ifedeyle varlığın mutlak bilgisini amaçlayan bütüncü düşünce. "Bir yandan mutlak'ı bilemeyiz,der; ve daha başlangıçta metafiziği ve hadsi bilgileri reddederler bir yandan da ilme çatarlar." Kİ.s.201.

Metodist: XVIII. asırda Jhon Wesley tarafından kurulmuş olan Hristiyanlık tarikatına mensup olan kişi. "Metodistler, yolculuğa çıkmadan veya ev değiştirmeden önce Kitab-ı Mukaddes'e başvururlar, karşılarına çıkan ilk cümle Tanrı'nın davranışlarını tasvip ettiğinin veya etmediğinin delilidir." Kİ.s.346.

Metot Üzerinde Deneme: Metot Üzerinde Deneme veya Metot Üzerine Konuşma Descates'in 1637 yılında yayımladığı eserinin adı. "Descartes'in Metod Üzerine Denemesi'sinde mefhumu daha gelişmiş bir şekilde buluruz." Kİ.s.20.

Metternich: Metternich-Winnerburg (1773-1790). Rheinland asıllı Avusturyalı devlet adamı ve diplomat**.** "Bakunin, 'devletin başına bir Saint Vincent De Paul'ü getirseniz, kısa zamanda bir Guizot veya bir Metternich olup çıkar,'der." SNK.s.153.

Mevlâna: Mevlâna Celaleddin Rumi (1207-1273). Merv'den göş ederek Anadoluya gelen ve Anadolu'nu Türk İslam kimliği kazanmasında büyük bir yeri olan Türk sufisi. **"**Mevlana 'Ne güzel âlimdir âmirin önünde eğilmez, ne güzel âmirdir âlimin önünde eğilir'der." SNK.s.286.

Mevud Hüküm:Halide Edip Adıvar (1884-1964)'ın 1918 yılında yazdığı romanı. "Halide Hanım bu aşka uzun zaman sadık kalacak Mevud Hüküm romanı (1917) perestide –i hayaline armağan edecek." KA.s.305

Mey: "Asırlarca meydana getirdiğimiz eserler, Gül ve Bülbül, Şem ve Pervane, Mey, Muğbece gibi dokuz on manzumeden ibaret kaldı." KA.s.369.

Meydan Larousse: Büyük Ligat ve Ansiklopedi. Grand Larousse Encyclopedique'nin Meydan gazetecilik ve neşriyad limitet şirketi tarafından yapılan Türkçe baskısı. " Ne güzel tarif: "Gerici, bir toplumun gelişmesini istemeyen, her yönüyle eskiyi özleyen ve eski düzeni getirmeye çalışan (kimse)" (Meydan Larousse) BÜ.s.80.

Mezamir: Hristiyan ve Yahudilerin ibadetlerinde yer alan Kitab-ı Mukaddesteki 150 Mezmurun tamamı ve bunları içiren kitap. "Bu risalelerin en mühimi: Mezamir. Hem havralarda, hem kiliselerde okunur." IDG.s.110.

Mezdek Mezhebi: İran'da V.asırda, Mezdek tarafından kurulan mezhep. "Cevdet paşa olsa Mezdek mezhebinin artıkları der geçerdi." BÜ.s.202.

Mezdek: Hayatı hakkında kesin bilgi bulunmamakla bereber V.asrın ikinci yarısında yaşayan ve Mezdekilik mezhebinin kuran kişi. "Sasani hükümdarlarından Kabaz zamanında Mezdek." Mağ.s.215.

Mezmurlar: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. Kitap ibâdetlerde okunmak üzere yazılan neşideleri ve ilâhîleri ihtivâ eder. "Mezmurlar'da dünya edebiyatının en yüce lirik neşidelerinden bazılarını bulursunuz." IDG.s.90.

Mezopotamya: İki Irmak arasındaki ülke anlamında bir kelime olup, Dicle ve Fırat Nehri'nin arasındaki yerin -özellikle aşağı kesimlerindeki aliviyonlu toplarkarın

bulunduğu havza- adı. “Bir zamanlar dünyanın en eski edebiyat mahsulü zannediliyordu Bible… oysa bugin anlaşılmıştır ki en kadim kısımları bile gerek Mezopotamya’daki gerekse Mısır’daki edebiyat eserlerinden aşağı yukarı ikibin yıl daha gençtir.”IDG.s.93.

MHP: Alparslan Türkeş’in kuruculuğu ve liderliğini yapyığı Milliyetçi Hareket Partisi. “Ahmet hakikati arayan iyi niyetli bir insan, Taşer de öyleydi. MHP büyülü, CHP öyle.” SNK.s.401.

Mısır: Akdeniz ve Kızıldeniz kıyısında Nil Nehri’nin iki yakasına kurulmuş eski bir medeniyet merkezi ve bu gün bu topraklarda hüküm süren devletin adı. “Akdeniz’in Batı havzasındaki Marsilya, Cenova, Piza, Venedik, Barselona şehirleriyle Küçük Asya’nın, Suriye ve Mısır’ın limanları arasında uzun zamandan beri ticari münasebetler vardı.” BFH.s.89.

Micah: Mika (Micah). Biblia (Bible)’nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes’in Eski Ahit bölümünün peygambarlarla ilgili kitaplarından birisi. Eserde Micah isimli nebi sosyal adâletsizlik konusunda kehanetlerde bulunur.**"**İsaiah'ın çağdaşı, sosyal adaletsizlikler karşısında kehanette bulunur. Kudüs,büyük bir felaketin arifesindedir.”IDG. s.129.

Michel Angelo: **Michelangelo** Bounarroti (1475-1564). İtalyan heykelci, ressam, mimar ve de şair. “Ne Dante rahipti, ne Aristo, ne Tasso. Rafaello, Michel Angelo, Leonardo da Vinci laiktiler.” SSSS.s.93.

Michelangelo: Bkz. Michel Angelo. “Rüyalarından biri Machiavelli oldu, mısralarından biri Michelangelo.” BÜ.s.228.

Michelet: Jules Michelet (1798-1874). Fransız yazarı ve tarihçisi. “Ne gariptir ki, Michelet ve Quinet gibi Fransız tarihçileri Hint’i metafizik hürriyetin vatanı olarak selâmlar ve Upanişadlar’ı İnsan Hakları Beyannamesi’ne bağlarken, Alman nazariyecileri, Gobineau’dan da faydalanarak, Hint’lerin milletleri boyunduruk altına alma fetvası koparmaya çalışıyorlardı.” BDE.s.69.

Midhat Paşa: (1822-1884)Tanzimat devri Osmanlı sadrâzamlarından 31 Temmuz 1872’den başlamak üzere çeşitli defalar sadarete getirildi. Abdülazîz Han’ın şehit edilmesinde rol oynadığı tespit olunarak îdama mahkum oldu. Buna, kabîne üyeleri, eski sadrâzamlar, müşir ve feriklerden teşekkül eden bir Temyîz Heyeti karar verdiyse de Pâdişâh azınlıkta kalanların reylerini tercih ederek îdâm hükmünü sürgüne çevirtti. İzzeddîn Vapuru ile Cidde üzerinden Tâif’e gönderildi. Midhat Paşa, üç yıl kadar burada yaşadı. İngilizler tarafından kaçırılacağını haber alan Hicaz Vâlisi Osman Nuri Paşanın emriyle, 8 Mayıs 1884 gecesi, kaldığı odayı basan Berber İsmâil adındaki bir

asker tarafından boğularak öldürüldü. Cenâzesi, Tâif Kalesi surları dışındaki kabristana defnedildi. 26 Haziran 1951'de kemikleri Tâif'ten İstanbul'a getirilerek Hürriyet-i Ebediye Tepesinde gömüldü. "Büyük diye tanıtılan Tanzimat ricalinin zavallılığı. Midhat Paşa ve dört elle sarılınan son tılsım: Kanun-ı Esasi." Mağ.s.258

Midrash: Kitab-ı Mukaddes'in hahamlarca yorumlanma yöntemi. Bu yönteme göre değişen dini, siyasi ve içtimai durum karşısında kutsal metinhlerin tarihin belli bir anında saptanmış, sözel anlamının ötesindebu duruma uygun daha derin bir anlam ortaya çıkarmaya çalışılır. **"**Bu gibi malzemeyi kucaklayan özel denemeler de vardır: Midrash" IDG.s139.

Mihailovski: Nikolay Konstantinoviç Mihailovski (1876-1952). Rus siyeset adamı gazeteci ve sosyolog. **"**Mihalovski'ye göre, Rus toplumunda iki endişe var: Sorumluluk endişesi, haysiyet endişesi."Mağ.s.99.

Mihaylovski: Bkz Mihailovski. "Mihaylovski, zekayı arka plana iten bu anlayışı alayla karşılamış." Kİ.s.357.

Mihran Efendi: Şemsettin Sami Bey Mihran Efendi'nin Tercüman-i Sark'ında Gotha progaraminin seriat-i Ahmediye'ye uygun oldugunu yazar."SNK.s.162.

Mika: Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen ve İşaya ile aynı dönemde yaşamış olan peygamber. "Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler, 1.Samuel, 2.Samuel, 1.Krallar, 2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki." IDG.s.135-136.

Miken Medeniyeti: Yunanistan'da, Anadolu'dan MÖ. II. binde Yunanistan'a gelen Akalar tarafından oluşturulan, antikçağ medeniyeti. "Yunan mucizeside masal. Yani uzun bir hazırlığın neticesi: Girit medeniyeti, Miken medeniyeti. Sonra Dorlar istilası. Jur.I.s.157.

Mikrokosmos. Küçük evren yani insan. dış dünya ile arasınada benzerlik bulunması bakımından ele alınan insan**. "**Mikrokosmos'un da , içinde başka ne var: su, toprak, hava ve ateş." IDG.s.211.

Miletos Masalları: Büyük İskender zamanında Miletos'lu Aristit tarafından yazıldığı sanılan; ancak bu güne herhengi bir nüshası kalmamış olan masal kitabı. "Bunların en önemlisi Miletos Masalları." KA.s.153.

Militarizm: Bir topluluğun hayatında askrî ögelerinhakim bir yer tutması. "Mistisizmi arasında her zaman medd-ü cezir vardır." BFH.s.100.

Miller: Henry Miller (1891-1980). Amerikalı yazar. Otobiyografi tarzına benzeyen Romalarıyla ün yapmıştır. "Yunanıstan'a giderken, vapurda iki gençle tanışıyor Müller." BÜ.s.154.

Milletlerarası Anarşistler Konferansı: 1922 yılının Aralık ayında Berlinde toplanan Anarşist konferansı. "1922 Aralık'ında, Berlin'de toplanan ve aşağı yukarı bütün anarşist sendikaları bir araya getiren, Milletlerarası Anarşistler Konferansı, Lenin'in Proleterye diktatoryası nazariyesini açıktan açığa reddetmişti;konferansta söyle deniliyordu.Mağ.s.176.

Milli Eğitim Bakanlığı: Eğitim ve öğretim hizmetlerinin yürütülmesini sağlamak, bu hizmetlere yönelik kurum ve kuruluşların açıklasıyla ilgili çalışmaları sürdürmek üzere kurulan bakanlık. "Kaldı ki, gerek Milli Eğitim Bakanlığı'nın gerekse Sabahattin Eyüboğlu'nun çevirileri Devlet başlığını taşımaktadır." UU.s.333

Milli Eğitim ve Kültür: "Bu makaleler daha sonra genişletilerek 'Milli Eğitim ve Kültür' dergisinde çıktı." IDG.s.49.

Milli Mecmua: Cumhuriyetin ilanından sonra istanbul'da,1 Kasım 1923 tarihinden itibaren, Mehmet Mesih Bey atarafından aylık olarak yayın hayatına başlayan ilk dergi. **"**Freklerde bir adamın münevver olabilmesinin ilk şartı kadim Roma ve Yunan medeniyetlerinin şaheserleriyle kendi milletlerinin büyük klasiklerini asıl metinlerden okumak idi. (Milli Mecmua, sayı: 1, 1927)." Mağ.s.21.

Mills: Lawrance Heywrth Mills (1837-1918). Amerikalı doğu bilimci.ve Oxford'da Zerdüş metinleri filolojisi profesörü. "Zerdüşt ünvanlı uzun bir şiirini Mills'ten alınmış bir epigrafla tuğralar." BÜ.s.147.

Milton: John Milton (1608-1674). İngiliz Şairi, tarihçisi,bilgini ve denlet adamı. Klasizm akımına mensup. En önemli eseri: Kaybolan Cennet'tir. "Cromwell ne Marx'ın annesi oğlunu anlayabilmiş; ve Cromwell, Milton'u." BÜ.s. 220.

Mir: Kolektif toprak mülkiyeti, köy komünü. "Ama her iki taraf da Mir'den ve ortaklaşa calismadan yana idi." Mağ.s.68.

Mirabai: 'XVI.asırda Hindi ve Guracarati diliyle yazan kadın şair ce Racput prenses. 'Krişna sevgisi Batı Hint'te çok gelişmiş, Codpurlu prenses Mirabai (15. yüzyıl), kocası öldükten sonra kayınbiraderinden kötü muamele görmüş, ibadete vermiş kendini, o kadar sevmiş ki Krişna'yı, Krişna'nın heykeli ikiye bölünüp kucaklamış prensesi!" BDE.s.247.

Mirabeau: Honoré Gabriel Riqueti Mirabeau (1749-1791). Fransız siyaset adamı ve yazar Konuşma kabiliyeti, zekâsı ve çarpıcı çirkinliği ile ünlü olan yazarın nutukları ünlüdür. Her şiir bir Marseillaise, bir edebi bir Mirabeau nutku olamaz ki." KA.s.301.

Mirat-ı Hakikat: Türk siyast adamı besteci ve tarihçisi Çorluluzade Mahmut Celâlettin Paşa (1839-1899)'nın 1908-1909 yıllaeında yayımladığı eserinin adı. "Karısının âşıkı olduğu rivayet edilen İngiliz Sait Paşa için , "fasid ve ebleh" dir Suavi, Mirat-ı Hakikat sahibi Mahmut Celâlettin Paşa'nın hükmü de hayranlık belirtmekten uzak: "müsfid, sefih-i rüzigar, ebleh-firib." Mağ.s.151.

Mirza: Genellikle İran hükümdar soyundan gelenlere ve bunların dışında soylu kişilerle ülkede önde gelenlere verilen ad. "Hüseyin Daniş samimi bir Zerdüştpereşttir. Mirzanin İran- kadimmuhabbeti bir kaçış değil, kendi kendine dönüş." BÜ.s.147.

Misissipi: ABD'de 3780km uzunluğundaki dünyanın en uzun ırmağı. "Huck finn'de insanligin somurgeciligin koleligin hicvi var suphesiz, fakat kitabin degerini yapan o bolumleri degil, Misissipi'ye verilen yer cok daha onemlidir. K.İ.s.319.

Miskaveh: Ebu Ali Ahmet bin Muhammd bin Yakup Miskeveyh (933-1030). İranlı filozof ve tarihçi. "İbn Zarah, Miskaveh, Abu'l Vafa, al Buzcani, Abu'l Kasım el Ahvazi bunların sözleri bir araya getirilerek Risaleler meydana çıkmış." IDG.s.50.

Misterler: Avrupa'da Orta Çağ'ın sonu ile XVI asır arasındaki döneme özgü tiyatro olup, Kutsal kitapaki oyunların taklit ve tekrarına dayanması bakımından dini mahiyetli bir oyundur. **"**Misterlerde yaşamış filozofların ezoterik (bâtinî) derslerinde devam etmiştir." BFH.s.10.

Mistifikasyon: "Anlaşılmasını güçleştirip gizli duruma sokma"."Ahlâk burjuvazinin mistifikasyonudur" SNK.s.247.

Mistizm: Müşahede ve mürakabeden çok duygu ve sesgiye dayanan akide. "Mazinin bir terkibe kavuşmayan halk hareketleri rasyonalizmle mistizm kutupları arasında yalpa vurur gibi." BÜ.s.210.

Misyoner: Bir dini, özellikle de Hristiyanlığı yaymakla görevli kimse. "Hristiyanlarla, yahudiler aşağı yukarı aynı zamanda Arabistan'a gelmiş, Hristiyanlar daha çok misyoner, yahudiler ise kolonizatör olarak." Kİ.s.151.

Mişna kanunları: Torah (yazılı yasa) haham yorumları derlemesi. Tanrı buyrukları ile ilgili bir yasal düzenlama sayılmaktadır bu sebepten gelenekçi sözlü yasa olarak adlandırılmaktadır. "İsrail bilginler ve hahamlarını önermiş, tartışmış ve kabul etmişler."

Mit: Geleneksel olarak yapılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren, tanrı, tanrıça, evrenin doğuşu ile ilgili hayalî alegorik bir anlatımı olan halk hikâyesi, mitos, mitoloji. " Batılılaşma miti eskiyince yeni bir nâzenin çıktı sahneye… daha doğrusu, aynı nâzenin taze bir makyajla arz-ı endam etti." BÜ.s. 97.

Mithat Efendi: Bkz. Ahmet Mithat Efendi. "Renan müdefaanamesi ise o bülten zekanın hamiyetini ebediyete kadar ispat edecek bir vesikadır." Kİ.s.87.

Mitos. Mitoloji. Bkz. Mit, "Avrupa'nın içtimâi ve siyasi mitosları karşısında bu apışıp kalmak, bu kendini küçük görmek, bu papağanlaşmak ne için?" BÜ.s.188.

Mitra: Rigveda'da adı geşen en büyük tanrılardan biri. Genellikle Tanrı Varuna ile birlikte anılır. Mitra aynı zamanda güneş tanrısıdır; zaten esere göre güneşin yönünü Mitra düzenler. "Agni'nin iki kızı var: biri beyaz, biri siyah. Gündüzleri Mitra dinler ilahilerimizi, geceleri Varuna…" BDE.s.101.

Mitra-Bheda: Beş bölümden oluşan Pança-Tantra'nın ilk bölümünün adı. "Birinci bölümün adı Mitra-Bheda (Dostluğun Bozuluşu)." BDE.s.232.

Mizanci Murat: (1854-1917). Asıl adı Mehmet Murat olan Türk taritçi ve siyaset adamı. Mizan dergisinin sahibidir. 12 cilt olarak tasarladığı ancak 7 cilt olarak yayımlanabilen Tarih-i Ebul Faruk ile ünlüdür. "Mizanci Murat, Mehmet Murat Bey`in "Tarih-i Ebul Faruk" namiyla meshur tarihi." SNK.s.167.

Moda: İstanbul'da bir semt. "Sonra Moda'da Caddebostan'ında Bağlarbaşı'ında birer oda." UU.s.258.

Moderen Çağdaşlarda Fikirlerin ve Hadiselerin Gelişmesi Üstüne Düşünceler: Fransız İktisatçı, metemetikçi ve filozof Antoine Augustin Cournot (1801-1877)'nun 1877 yılında eseri. "İşte Cournot'nun 1872'de yayımlanan moderen çağdaşlarda fikirlerin ve hadiselerin gelişmesi üstüne düşünceleri." UU.s.169.

Modern Avrupa'daki Devrimler: Ünlü İskoç yazar Thomas Carlyle (1795-1881)'nin 1837 yılında verdiği bir kısım desler dizisi. "1837'de 'Modern Avrupa'daki Dervrimler' üzerine dersler vermiş" Kİ.s.368.

Modern Sosyalistler veya Islahatçılar: Fransız filozof Louis Reybaud'un ağustos 1836, Kasım 1837 ve nisan 1838'de tarilerinde Revue da deux mondes'da üç inceleme yazısının başlığı ve aynı başlıktaki eseri. "'Gerçek şu ki, yeni doğan sosyalizm lafzını aydınlar çevresine tanıtan Louis Reybaud'un Modern Sosyalistler veya Islahatçılar ünvanlı eseri." Mağ.s.210.

Moğol: Moğolistan halkından ya da Moğol soyundan olan kimse. “Kendine yeni cedler arayan kibar intelijansiyamız, elbette ki Yunan’ı Moğol veya Hun’a tercih edecekti.” UU.s.14.

Mohenco Daro: Pakistan’da Sind bölgesinde, Sindhu (İndus) kıyısında ön tarih dönemine âit arkeolojik yer. **“**Mohenco Daro beş bin yıldan beri konuşmuyor, Aryalar ne zaman gelmiş Hint’e, Vedalar hangi tarihte yazılmış, bilen yok.” BDE.s.91

Mohikan: Eskiden Connecticut bölgesinde yerleşmiş; ancak bugün kabile olma niteliğini kaybetmiş Algonkin kızılderililerine verilen ad. “Savaş halindeki bir cemiyette herkes bir mohikan.” Jur.I.s.130.

Mohikanlarin Sonuncusu: Fenimore Coopper’ın 1926 yılında yayımlanan romanı. “Mohikanlarin sonuncusu (1828) toplumun icinde bulundugu durumu ifsa eder.” Kİ.s.318.

Moksa: Tesanuh’tan, metampsikoz’dan kurtuluş. Ölüm ve doğumların ezeli çarkından, saİ.Sara’dan kurtuluş. “Kurtuluş (Moksa) kesretten vahdete dönüş.”BDE.s. 120.

Moliere: (1622-1673) Fransız tiyatro yazarı. Dünya komedi türünün en büyük yazarlarından biri. "Moliere'in son komedisinde, eski adetleri ileri sürerek kendini kaldırmaya çalışan bir ukala dümbeleğine şu cevabı verir kızçağız: 'Eskiler eskilerdir efendim, bizse şimdi yaşıyoruz"." Kİ.s.61

Molnar:Ferenc Molnar (1878-1952). Macar yazar. “Kahramanı delikanlılar olan nice realist roman yazılmış, mesela Erich Koestner’in Emil ve Dedektifler Molnar’in ‘Pal Sokağinin Çocukları’… ama hiçbirinde Twain’in havası yok.” KI.s.319.

Monarşi Üzerine Anket: Fransız yazar ve siyaset kuramcısı.: Charles Maurras (1868-1952)’in eseri.“Marx’la Engels’in Kömünist Beyanname’si, Maurras’ın Monarşi Üzerine Anket’i, G.Sorel’in Şiddet Üzerine Düşenceler’i, Lenin’in Devlet ve İhtilal’i, Hitler’in Mein Kampf yahut Kavgam’ı..” UU.s170.

Monizm: Hukukî normların tamamını bür bütün olarak kabul eden akide. ″Vahdet-i vücut demek Allah’la kainat arasında cevherce ayniyet vardır, demek değildir. Bunun panteizm’in ya da monizm’in herhangi bir şekliyle de ilgisi yoktur.″ IDG. s.76.

Monod: Gabriel Monod (1844-1912). Fransız tarih profesörü. “Hocaları Fustel de Coulanges, Monod. ” SNK.s.122.

Monofizist: Hz. İsa’nın varlığında tanrılıkla insanlığın tek ve aynı bir öz halinde birleştiğini kabul eden kişi. “V. Haris, Jüstinyen tarafından genel filark nasbedilmiş,

monofizist temayüllü bir Hristiyan olduğundan Theodora'nın iltifatına nail olmuş." Kİ.S.148.

Monokültür: Ekonomide, peşin satılık ürün, peşin satış amaçlı üretim anlamlarına gelir. Geçim amacıyla ya da takas yoluyla değiştirilmekten ziyada, yalnızca paraya dayalı bir piyasa da satılmak üzere yetiştirilen bir tarım ürünüdür. " Monokültür sisteminin kuruluş sebebi bu: Brezilya 'da kahve, Birmanya'da pirinç Güney Denizleri'ndeki adalarda baharat, Küba'da şeker kamışı, Havana'da Tütün v.s Arada, Avrupa'nın talepleri artıyordu birden. BFH.s.6.

Monroe Doktrini: James Monroe'nun 2 Aralık 1823 tarihinde Amerikan Kongresi'ne sunduğu yıllık raporda ileri sürülen dış politika prensipleri. Bu raporun temel düşüncesi: Latin Amerika'nın Avrupalılar tarafından sörülmesini ABD engellemelidir. "Birinci engel ABD'nin geçen asrın ilk çeğreğinde ilan ettiği Monroe doktrini ABD, Avrupa'nın iştiyaklarını dizginleyecek kadar güçlü değildi o sırada." BFH.s.73-74.

Montagnard: Fransa'da, Konvansiyon meclisinden üst sırada oturan montagnelı milletvekilleri. "Daha çok bir 'Montagnard' gibi konuşur ve hareket eder." SSSS.s.75.

Montaigne: Michel de Montaigne (1533-1592). Serbest düşüncenin öncülerinden olan Fransız deneme yazarı. Hayatı boyunca yazdığı tek eseri ünlü "Denemeler"idir. "Montaigne elinde bir kitapla resim çektiren adam." BÜ.s. 209.

Monte Kristo: Alexandre Dumas'ın 1845 yılında yazdığı romanı. Hamzanâmelerle beslenen muhayyeleler, 'Monte Krosto'lara 'Üç Silahşörler'e, 'Jozef Balsamo'lara eğilecekti." BÜ.s.234.

Montemayor: Jorge De Montemayor (1520-1561). İspanyol roman yazarı. "Tür, Montemayor'un Diana'sıyla (1550) fethetti İspanya'yı: çoban kızı Diana ile çoban Sireno'nun sevdalıları." KA.s.172.

Montesquies. Charles De Secondat Montesquies (1689 – 1755). Fransız yazar. "Ne var ki hukuk-u esasiye müderrisi, Şirazlı şairle Montequies veya Rousseau arasında nasıl bir münasebet bulacağını katiyen söylemez." BÜ.s. 159.

Montesquieu: "Brunschvig'e göre sosyolojinin kurucusu Montesquieu'dur." SNK. s.110

Montessori Metotları: İtalyan kadın hakim ve eğitimci Maria Montessori (1870-1952)'nın eğitim metodu. Bu yöntemle öocuk öğretim etkinliklerinde serbest bırakılır ve okuleğitiminin zorlayıcılığına gerek kalmadan salt beş duyunun eğitimi yoluyla aşamalı bir biçimde öğrenmeyi öğrenir. "Aşırı Montessori metotlarıyla yetiştirilen

çocuklar da, hürriyet "angoisse"ıyla mücaele için haşin bir "surmoi" kuruyorlar." Jur.I.s.198.

Montherlant: Henry Millon de Montherlant (1895-1972). Fransız trajedi ve roman yazarı. "45 yaşına kadar d'Annunzio'nun tesiri altında yazmış Montherlant Jur.I.s.194.

Monthly Review: İngiltere'de 1749'da çıkarılan derginin adı. Bu dergi İngiltere'de çıkarılan ilk dergi olarak bilinir. "İngiltere'de ilk dergi 1749'da çıkar. Monthly Review." BÜ.s.102.

Montpellier: Montpellier, Fransa'da, Üniversite,etkin bir kültür, sanayi ve ticaret merkezi. "Sonra Montpellier, göz hapsinde geçen aylarve Paris." SSSS.s.79.

Moralist: Töreci. Eserlerini yazarken töre ve ahlâk mevzularına ehemmiyet veren Moralist davranışımızın şartları üzerinde kafa yoran adam UU.s.166.

More: Thomas More veya Morus da denir. (1478-1535). İngiliz sövalye aziz ve yazar. İdeal yönetim anlayışını konu alan 'Ütopya' isimli eseri ile meşhurdur. Aşağıdaki anlamlarda kullanılmış İngilizce'de :Tarım, toprağı işlemek (1420); ibadet (1483); zihnin, yeteneklerin, davranışların eğitimi (1510); More, Hobbes (1651), Johnson (1752), Macaulay (1848),Hobbes kelimeyi jimnastik anlamına da kullanmış. (1628) Kİ.S.38.

Moreas. Jean Moreas (1856-1910). Yunan asıllı Fransız sembolist şairi**. "**Aynı soruyu Conrad, Apollinnaire, Moreas yahut Stuart, Merril için de tekrarlıyabiliriz"K. A.s.42

Morellet: Andre Morellet (1727-1819). Fransız yazar ve filozofu. "Dördüncü ciltte: Turgot, Duclos, Bordeu… Beşincide Voltaire, Marmontel, Forbonnais, Deleyre; altıncıda De Brosses, Saint Lambert, Morellet, Necker, Quesnay görünür." IDG. s.19

Morelly: (17171778). Fransız yazar ve filozofu. "Bu çılgın yazarların başında da Morelly ile Babeuf." Mağ.s.211.

Moreno: Jacob Levy Morena (1892-1974). Freud ve Marx etkisinde kalarak bu iki düşünceyi kaynaştırmaya çalışan Rumen asıllı Amerikan sosyolog. "Moreno'ya inanmıyorum. Jur.I.s.142.

Morgan: Lewis Henry Morgan (1818-1881). Amerikalı antropolog**.** "Morgan 'Eski Toplum' adli eserinin ilk sayfalarindan itibaren soyle der:" Kİ.s.56.

Mosca: Siyasi Fikirler Tarihini:"Mosca'nın "Siyasi Fikirler Tarihini" Fransızca'ya çevirir." SNK. s.103

Moses Hess: 1812-1875 Alman siyaset kuramcısı.Marx ve Engels'in yakın dostu.Komünistler birliği kurucu üyelerinden olan Hess Yahudilerin hürriyetine

kavuşması içinde çalışmış,bu yönüylede siyonizmin öncülerinden sayılmıştır. “Moses Hess Hegeliyanizmle Saint- Simonculuğu birleştirerek Marx’ı hazırlayacaktır.” SNK.s.156.

Moskava Universetesi: Rusya’nın başşehri Moskova’da 1755 yılında kurulan Rus Üniversitesi. “1725’te bir Ilimler Akademisi kurulmustu,1755’te ise Moskava Universitesi.” Mağ.s.75.

Moskova: Rusya’nın başkenti. Sol’un halk vicdanında yarattığı tedailer: casusluk, darağaçları, Moskova; sağ’ın müphem, seviİ.Siz, sinsi bir iki hayal.” BÜ.s. 78.

Motivasyon: Güdülenme. Bir kişiyi, herhangi bir hedefe ulaşmak için gerekli olan heyecanı sağlayarak hedefe ulaşma isteği sağlamaya çalışmak anlamında bir psikoloji terimi. Kitle şiddeti, her ne kadar terörist eyleme karşı bir tepki olarak görürse de umumiyetle bir plânı yoktur, kontrol edilmesi de mümkün değildir ve rasyonel bir motivasyona dayanmayabilir. BFH.s.21-22.

Mozart: Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791). Meşhur Avusturyalı besteci. **"**’Aullu-Gelle yaşamamış olsa, çağdaş estetik Raphael'i, Racine'i, Mozart'ı, Geothe'yi aynı kategoriyi sokmak için nasıl bir ad bulacaktı acaba?"KA.s.63

Muallakat:Muallakat-ı Seb’a diye anılan Arapça eserlerin kısa adı. “William Jones’un Muallakat tercümelerini düşünüyorum.” Kİ.S.280.

Muallim Cevdet: Muallim Cevdet İnancalp (1883-1935). Türk yazarı ve eğitimci. “Muallim Cevdet ‘Tedrisat-i Iptidaiye’ mecmuasında Velidi’nin görüşlerini tenkit etmis. Cevdet Beyin itirazla karsiladigi dusunceler sunlarmis. ‘Teokratizm, Turkler icin basbelasi olan bir zihniyettir.’ ‘Teokratizm’, İslam camiasinin oz sifati degildir.”IDGs/232

Muallim Nâci: (1850-1893).Asıl adı ömer olan Tanzimat dönemi şair ve yazarı. “Namık Kemal, Muallim Naci aynı şikayet içindedirler. Burhan-ı Katı ile Kaamus-u Okyanusu meczeden bir lügat ihtiyacı.” SNK.s. 324.

Mubid: Mecusilerin büyük mezhep memuru. “İslâm’ın gümrah nûru ateşgedelerin titrek ışığını söndürtdükten sonra , mubidler Hint’e göçer.” BÜ.s.146.

Mucem ül-Buldan: Arap çoğrafyacısı ve biyografi yazarı Şihabettin Ebu Abdullah Yakut Rumî (1179-1229)’nin İslâm ülke ve kentlerinin tarihini, coğrafyasını ve iktisadî durumunu anlattığı eserinin adı. “Ondan biraz önce, Arap coğrafyacısı Yakut, Mu’cem ül-Buldan adlı eserinde edebiyata da yer vermiş ve ünlü edebiyatçılar lügatı de kaleme almışlardır.” KA.s.394.

Muhakemet'ül-Lûgateyn: Ali Şir Neva'i (1441-1501)'nin,1499 yılında yazdığı, Türkçe ile Farsçayı mukayese eden ve Türkçe'nin farscadan üstün bir dil olduğunu örnekleri ve delilleri ile ortaya koyan eseri. "15. asırda Ali Şir Nevai Muhakeme'tül-Lûgateyn'de Kaşgarlı'nın yaptığını yapar, Farsça ile Türkçe'yi karşilaştırır ve Türkçe'nin zenginliğini İslam dünyasına ispat eder. (Farsça)." SNK.s.321.

Muhammet Bin İdris Eş-Şafi: İmam Muhammedü'bnü İdris-i Şâfîi (767-819)[1]. Amelde dört hak mesepten biri olan Şâfî Mezhebi'nin imamıdır. "Üçüncü büyük mezhep: Şafilik.Kurucusu: Muhammed bin İdris eş Şafi. (ölümü 817)" Kİ.s.197.

Muhammed ibn Musa Harzemi: Yahya Bermeki`nin dostu Fazl Ibn Sehl (Merv`in guneyindeki Saras);Muhammed ibn Musa Harzemi, araplara atfedilen cebrin kurucusu (cebir kitabi 820 lerde yazilmis),Hiyre Mekke`den ne kadar uzaksa Harzemi de arapliktan o kadar uzaktir;Halid Marvarrudi;Mervli Habes.Ahmed Fergani;Ebu Mashar Belhi (Bahtrian`li) IDG.s.224

Muhammed ve İslâm'ın Menşei: Fransız yazar ve dinler tarihçisi Ernest Renan (1823-1892)'ın …. Tarihinde yazdığı eserinin adı. "Batı'da Hazret-i Muhammed için neler söylenmiş? Burada da Dante'nin İlahî Komedya sından, Voltaire'in Adetler Üzerine Denemesi' sinden, Napoléon'un Günlük'lerinden, Carlyle'ın Peygamber Şeklinde Ortaya Çıkan Kahraman yazısından, Lamartine'in 'Türkiye Tarihi I'inden, Renan'ın Muhammed ve İslâm'ın Menşei'inden, Hugo'nun Asırların Destanı şiirinden metinler sıralanıyor." Kİ.s.154.

Muhammed: "Muhammed'e nasıl iman ettiklerini anlıyorum".Jur.2.S:73

Muhammet Abduh: (1849-1905). Ehl-i Sünnet akidesine zıt görüşleriyle İslam dünyasını ve başta Mehmet Akif olmak üzere bir çok şairimizi tesiri altında bırakan Mısırlı yazar ve düşünür. "Bununla beraber Akvemü'l Mesâlik yazarını Tahtavî'yi, Sadık Rıfat Paşa'yı, daha sonra Şinasi'yi, Ziya Paşa'yı, Namık Kemal'i, Efgani ve Muhammet Abduh'u.. içine alan zincirin halkalarınından biri sayabiliriz." UU.s.49.

Muhammet Gori: Muizzettin Muhammet Guri (öl. 1206). 1173-1206 yılları arası Hint Guri sultanı. "Muhammet Gori Komutanlarından Bahtiyar'ın 1193'de Bihar'ı fethetmesi sonucu, Bengal'in büyük bir kısmı Müslümanlar'ın eline geçer ve Hindular'ın çoğu Müslümanlığı kabul eder."BDE.s.282.

---

[1] İmam-ı Şâfi'nin vefatı hemen hemen bütün kaynaklarda 819 olarak geçmesine ragmen Cemil Meriç 817 olarak vermiştir.

Muhammet: Hz.Muhammet. "Bütün Kanun koyucular, Solon, Muhammet veya Napolyon, suçludurlar BÜ.s. 205

Muhbir Gazetesi: 1867 senesinde Ali Süavi ve Filip Efendi'nin çıkarmaya başladığı gazete. Muhbir Gazetesi'nde hükumeti sert bir dille tenkid etmesi sebebiyle, kısa süre sonra kapandı. "Filip Efendi Muhabir gazetesini bu sıralarda (1867) çıkarmaya başlar." Mağ.s.158.

Muhiddin İbn Arabi: İbnül Arabi de denir. (1165-1240). Arap mutasavvıf ve sufi. "Gerçi Risaleler bir Muhiddin İbn Arabi'nin veya bir Muhiddin el Buni'nin ezoterik ilmini içermez ama sade ve çok defa gayet güzel bir dille Tabiat görüşünün ana hatlarını açıklar." IDG.s.59.

Muhiddin İbn Arabi: Muhyiddin İbn'ül Arabî (1165-1240). İslam Muhasavvıfı. Vahdet-i vücud nazariyesini son noktasına kadar götüren ve şöhreti bütün İslâm âleminde gittikçe genişleyerek bu güne kadar gelen meşhur sûfî. Sadreddin el Konevi'nin hocası. "Gerçi Risaleler bir Muhiddin İbn Arabi'nin veya bir Muhiddin el Buni'nin ezoterik ilmini içermez ama sade ve çok defa gayet güzel bir dille Tabiat görüşünün ana hatlarını açıklar." IDG.s.59.

Muhtar: Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu isimli eserindeki erkek sahıslardan biri olup, Roman kahramanı Ferit'nin arkadaşı rolünde bir karakterdir. "Felsefe talebesi Ferid'in arkadaşları da birer soyutlama: Saim, şapşal bir komünist; Muhtar, nazizme hayran; Selma ile Nilüfer, romana laf olsun diye misafir edilmiş." Kİ.s.228

Mujik: Rusya'da ihtilâlden önce kırsal kesimde yaşayan insan. Köylü. "Slavcilar, Rus geleneginin, car, Ortodoks kilisesi ve mujik arasinda siki bir is birligi gerektirdigine ve gerektirecegine inaniyorlardi." Mağ.s.68.

Mukaddemet'ül Edep: Edebiyata önsöz anlamında bir terkip olup Zemahşeri'nin 12. asırda yazmış olduğu Arapça sözlüktür. "12.yüzyıl, Zimahşeri, Mukeddeme-tül Edep-Arapça-Farsça-Moğolca." SNK.s.321.

Mukaddime: İbn-i Haldun'un, 1394'ta yazdığı tarih felsefesiyle ilgili eseri. "Mukaddime, bulutları dağıtan bir rüzgâr." BÜ.s.230.

Mukaddime-i Celâl: Celal mukaddimesi. Namık Kemal'in 1885 yılında yazdığı Celaleddin Harzemşah isimli oyununun önsözü. Uzun bir "Mukaddime-i Celâl", yedi yüz sayfalık bir zafer neşidesi." BÜ.s.122.

Mukunta: Kurtarıcı anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hint mitolojisinde Tanrı Vişnu'nun ünvanlarından biridir. "Vişnu'nun çeşitli sıfatları var: Savayambu (kendiliğinden varolan), Ananta (sonsuz), Hari (kendine bağlayan, çeken), Mukunta (kurtarıcı), Madhava (baldan), Keşava (uzun saçlı), Narayana (varlıkların kaynağı ve barınağı)." BDE.s.128

Mulahhas-ı Hümayun: Özetlenmiş, kısaltılmış Hümayunname anlamına gelip Şeyhülislâm Yahya Efendi tarafından, Kelile ve Dinme'nin XVI. asırda Türkçeye çevirisi olan Hümayünname'yi özetleyerek oluşturduğu eseridir. "Divan nesrinin en parlak örneklerinden biri sayılan Hümayunname Şeyhülislâm Yahya Efendi tarafından kısaltılmış: 'Mulahhas-ı Hümayun'." BDE.s.236.

Muneccimbaşı: Münetcimbaşı Ahmet Dede (1631-1702). Türk din âlimi, sufi, tarihçi ve şair. Münetcimbaşı tarihi diye anılan dünya tarihi niteliğindeki, Arapça Cami üd-Düvel isimli eseri ile meşhurdur. "17. yuzyil Muneccimbasi'nin tarihi, Arapca yazilmistir, Nedim Turkce'ye cevirmistir." SNK.s.167.

Munster: İrlanda Cumhuriyeti'nde, adanın göney batısındaki engebeli ve dağlık bölgelere doğru uzanan bir kent. **"**Sokrat'ın istihzasını Gringore veya Rabelais'nin maskesi altında saklayan akıllı deliler; Charles-quint veya II.Philippe gibi dünyaya söz geçirmeyi düşleyen ikbalperest deliler; Pavie'de I.François esir edilen yahut Berquin ve Nubourg'la alevler içinde can veren yiğit deliler; Munster'deki anabaptisler veya Paıis'teki protestanlar gibi azgın deliler." IDG.s.161.

Muradyan Bey: "1908'de ll.meşrutiyet'te Osmanlı meclisine birçok sosyalist mebus girer (Vlahof Efendi Bulgar,Muradyan Bey Ermeni'dir)".SNK.s.260

Murahhasa: Delege, Yönetim kurulu üyesi, kendine ruhsat verilen. "Nitekim Venedik'te ikamet eden Türkler de padişahın orada bulundurduğu murahhasa bağlıydılar." BFH.s.79.

Murasaki: Murasaki Şikibu (978-1014). Japon edebiyatçı ve şair. Genji Monogatari romanının yazarı. "Aşk hikâyelerinin ilk şaheseri Japonya'da yazılmış: bayan Murasaki'nin Genji'si" KA.s.135.

Murat bey: Bkz. Mizancı Murat. "Murat Bey, herkesin elinde bulunan Solakzâde ve Naima Tarihleri gibi birkaç eserle Hammer tarihinde başka bir kitap görmemiş ve hatta mehazlarını okumadığı için Hammerin muhazzam eserini inceden inceye mütalaa ve içindeki malümatı öğrenmeye de sabır tahammülü göstermemiştir." Kİ.s.105.

Murat IV: (1612-1640) Osmanlı pâdişâhlarının on yedincisi ve Islâm halîfelerinin seksen ikincisi. Babası Birinci Ahmed Han, annesi Mâhpeyker (Kösem) Sultandır. Genç Osman'ın başına gelen acı felâket ve yerine geçen amcası Mustafa Hanın kısa bir süre sonra tahttan indirilmesi üzerine henüz on bir yaşında iken 10 Eylül 1623'te Osmanlı tahtına çıktı. "Osmanlı Devleti: IV. Murat'a Sultan Süleyman devrine dön! Diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşa'ya kadar Osmanlı Devleti'nin bütün ıslahatçıları gerici." BÜ.s.80

Muratori: Bkz. Lodovico Muratori. **"**Bunlara muratori parçaları da denir,çünkü fihristi yayımlayanın adı Ludvico Muratori'dir." IDG.s.124.

Murazaki: "Genç romancı, bin yıl önce yaşayan bir Murazaki ile, bir George Sand'la,bir Madam dö Staél'le boy ölçüşebilecek bir kabiliyet." KA.s.365.

Murugan: Dravit dilinde Savaş tanrısı. "Dravitlerin savaş tanrısı Murugan ile korkunç tanrıça Korrave arada bir boy gösterip kayboluyorlar" BDE.s.290.

Musa: Hz. Musa. Allah Teâlâ'nın, dört büyük kitaptan biri olan Tevrat'ı verdiği ve yeryüzünde dinini tebliğ edip, hakim kılması için gönderdiği Ulu'l-Azm peygamberlerden biri. Hz. İbrahim (a.s)'in soyundan olup, İsrailoğullarının akidelerini islah etmek ve onları Allah Teâlâ'nın dilediği nizama kavuşturmakla görevlendirilmişti. "Musa'nın gözünü kamaştıran nur, kavurdu gözbebeklerini." BÜ.s.255.

Musevilik: Hz Allah tarafından Hz Musa peygambere indirilen ilâhi din Musevilik aynı zamanda en eski tek tanrılı dindir. Musevilerin kutsal kitabı Tevrat'ta din ile ilgili konular, dua ve kanunlar yer almaktadır.Yahudî Peygamberi Hz. Davud'a inen Zebur adlı ilâhî kitap Tevrat'ın tamamlayıcısı durumundadır."Musevilik Zerdüşlüğün damgasını taşır: hayırla şer arasındaki ikililik meleklerle cinlerin savaşı kıyamet gününem îman." BÜ.s.145.

Muson: Tropikal enlemlerde, özellikle Güney Asya'da Yazın denizden karaya, kısın karadan denize esen mevsimlik rüzgar sistemi ve bu rüzgar sistemiyle gelen yağmurlardır. Metinde muson yağmuru ksatedilmektedir. "Musonlar kesilince açlık başlar." BDE.s.89.

Musset: Alfred de Musset (1810-1857) Fransız romantiklerinden şair ve tiyatro yazarı. Özellikle şiirleriyle tanınmış ve sevilmiştir. Ceceler ve Lamartine Mektuplar adlı şiir kitapları meşhurdur."İlhâm perisi, Musset'yi de sık sık ziyaret eder. Yarı putperest, yarı Hristiyan bir bâkire bu." BÜ.s.226.

Mussolini: “George Sorel,Mussolini ve Hitler’in çok sevdiği Lenine’in deha müsveddesi olarak vasıflandırdığı sui generist bir sosyalist.” SNK.s.109.

Mussolini: Benito Mussolini (1883-1945) İtalyan Devlet adamı ve faşist diktatörü. 1925 yılıda kurduğu diktatörlüğünü 1943 yılına kadar sürdürdü. 1945 yılında, metresi ile birlikte İsviçreye geçmeye çalışırken Como gölü yakınlarında yakalanarak îdam edildi. “Bakumin, Blanqul,Georges, sorel, Troçki, Mussolini, Goebbels aynı doktrinin devamcıları.” BFH.s.19.

Mustafa Ağa: Yaşar Kemâl’in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan roman kahramanlarından birinin adı. “Derviş Bey, Mustafa Ağa’ya elçi olarak Alicik’i gönderiyor.” KA.s.349.

Mustafa Bey: Yaşar Kemâl’in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan roman kahramanlarından birinin adı. “Sahne: Mustafa Bey’in konağı” KA.s..350.

Mustafa Celaleddin: (1828-1875). Polonya asıllı Osmanlı Paşası ve yazar. Eski Türkler isimli eserinde ilkçağ kavioleri arasında ki Türklerin büyük yerinden bahseder. "Mustafa Celaleddin 1848 İhtilaline katıldığı için vatanını bırakmak zorunda kalan Polonya asillerinden Constantin Bergenski'dir."Kİ.S.325.

Mustafa Fazıl: Bkz. Mustafa Fazıl paşa. “Devlet-i Aliye ile ihtilafa düşen Mustafa Fazıl, emellerini gerçekleştirmek için Yeni Osmanlıları Paris’e çağırır.” UU.s.49.

Mustafa Fazil Paşa: (1829-1875). Mısır Prensi ve Mehmet Ali Paşa’nın torunu. “Çok gecmeden Mustafa Fazil Pasa’nin daveti ve Jean Pietri’nin araciligiyla Fransa’ya kaçarlar.” SNK.s.161.

Mustafa Kemal Paşa: Bkz. Mustafa Kemâl. “1923 yılında Türk Milleti Mustafa Kemal Paşa’ya, Nuh Peygamber’in gemisine bağlandığı gibi bağlanmıştır.” KA.s..354

Mustafa Kemal: Mustafa Kemâl Atatürk (1881-1939). Türkiye Cumhuriyetinin Kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı. “Sonra Sevr ve Lozan… Mustafa Kemal 150 aydını mektepten talebe kovar gibi sınır dışı etti.” Jur.I.s.215.

Mustafa Nihat: Mustafa Nihat Özön (1896-1980). Cumhuriyet dönemi edebiyat tarihçisi ve yazar. “Mustafa Nihat’ın Türkçe’de Roman’ından da haberleri yoktu.” KA.s.332.

Musurus Paşa: (1842-1907) Stephanos diye de denir. Rum asıllı Türk diplomat. “Paşadan cevap alamayan Redhouse iki yıl sonra Musurus Paşa’ya başvurur eserin dört cildini tamamlamıştır.” Kİ.s.270.

Mutezile: ayrılanlar Kenara çekilenlar anlamında bir kelime olup, emevi devleti zamanında Vasıl bi Ata'nın kurduğu düşünce akımının adıdır. **"**Bununla beraber hemen işaret edelim ki Mutezile'nin bozguna uğraması kavgayı nihai olarak sona erdirmiş değildir." IDG.s.35.

Mutezili: Bkz. Mutezile**. "**Bir tarihçi, Bermekiler devrinde, zaman zaman tekrarlanan bu toplantıları anlatırken sünnî, şiî, haricî, mutezili, imamî, Zerdüşti âlimler bir araya geliyordu, der." IDG.s.36.

Mutlu Dağlar: John Buryan (1628-1688)'ın 1676 yılında yazdığı Necata Doğru isimli romanında mekan adı. "Sille tokat bir zindana atılan Hristiyan, ümitsizlik devrinin pençesine düşer, yine kaçmayı başarır, ver elini Mutlu Dağlar." KA.s.215.

Mutluluğun Fethi: İngiliz filozof ve mantıkçı Bertrand Russell (1872-1970)'in 1924 yılında yazdığı eseri. "Russell'in, Mutluluğun Fethi'ni bir daha oku." SNK.s.409.

Mutluluk Manastırı: "Kale Kumandanın Kızı:İlk kitabı ''Kale Kumandanın Kızı'' (1864), ''Mutluluk Manastırı'' (Anandadamat) en tanınmış romanı,Bengal vatanseverlerinin millî marşı ''Anavatana Selam'' (Bande Mataram) bu romandan alınmış bir ilahi. Bankim Çandra Şaterci: (1838-1894),Bengal'in Walter Scott'u,İlk kitabı,Kale Kumandanın Kızı 1864 Mutluluk Manastırı (Anandadamat) en tanınmış romanı,Bengal vatavseverlerinin millî marşı "Anavatana Selam'' (bande mataram)bu romandan alınmış bir ilahi." BDE.s.275.

Mutluluk Manastırı: Bengal romanının babası olarak kabul edilen Bankim Çandra Şaterci: (1838-1894)'nin eseri. "İlk kitabı 'Kale Kumandanın Kızı' (1864), 'Mutluluk Manastırı' (Anandadamat) en tanınmış romanı, Bengal vatanseverlerinin millî marşı 'Anavatana Selam' (Bande Mataram) bu romandan alınmış bir ilahi." BDE.s.275

Muzaffer Bey: Metinde herhangi bir açıklık bulunmadığı için bu kisinin kim olduğu mechulumüzdür. "Devlet kütüphanesi müdürü muzaffer Bey'de olabilir." SNK.s.382.

Müceddit: Yenileyici anlamına gelen bu kelime dini terim olarak, İslâm dînini kuvvetlendiren, bid'atleri yâni İslâm dînine sokulmak istenen reformları, hurâfeleri söküp atan ve sünnetleri ortaya çıkaran âlim anlamındadır. **"**Yazık ki müceddıtler Aristocuların cedel usullerini benimsemişlerdir, önce bu metotla hasımlarını hapt ettiler fakat hasımları da aynı silâhlarla karşı koyunca münazara medrese kavgasına dönüştü."IDG.s. 34

Müdafaanâme: Bkz. Renan Müdafaanamesi. "Efganlı'ya yârenleşmek fırsatı vermekle kalmaz, Namık Kemâl'e de meşhur Müdafaanâme'sini ilham eder." UU.s. 69.

Müderris. Osmanlı'da profesör. "Kazasker olabiliyordunuz, imam olabiliyordunuz, müderris olabiliyordunuz." SNK.s.391.

Müeyyedüdin Hüseyin Tugrai: XI. Asırda yaşamış (öl.1087) Şirazlı düşünür devlat adamı ve yazar. "11'de katledilen İsfahanlı Meşhur şair ve simyager Müeyyedüdin Hüseyin Tugrai Cabir'in ikiyiz eserini incelemiş olan Muhyiddin Ahmet Bani (ölümü 1225) Mısır'lı Emir Aydamür Jildaki (ölümü 1342 veya 1360)sık sık Cabir'e baş vurur."IDG.s.218.

Mülahazat-ı Felsefiyesi: "Hadimname yazarını Mülahazat-ı Felsefiyesi'yle baş başa bırakarak Mehmet Emin Bey'in muhteşem salonuna yöneldik." KA.s.371

Mülhazat-ı Felsefiye: Rıza Tevfik'in felsefi eseri. "Abdülhak Hamid hakkındaki "Mülhazat-ı Felsefiye"sinde Hamid'den çok kendisi var." Kİ.s.214.

Mülhit: Tanrıtanımaz, ateist. **"**Basra'da da aynı düşünce kaynaşmasına şahit olmaktayız, üstelik orada tartışmalara, Budistler, manikeenler hattâ düpedüz mülhitler bile alınıyordu." IDG.s.36

Mülkiyet Nedir: Mülkiyet Nedir ya da Hukuk ve Yönetim İlkesi Üstüne Araştırmalar. Proudhon'un 1840 yılında kaleme aldığı eseri. "Marks'ı komünizme getiren Proudhon'un 'Mülkiyet Nedir?'i olmuştur" SNK.s.240.

Mülkiyet Üstüne: Bkz.Mülkiyet Nedir. "Proudhon, "Mülkiyet Üstüne"nin ilk risalesinde "kolektif güç" kelimesini kullanır." SSSS.s.122.

Mümtaz Turhan: (1908-1969). Cumhuriyet sonrası Türk bilimadamı Sosyal Psikoloji profesörü ve yazar."Demek ki Mümtaz Turhan için münevverin başlıca vasıfları sıkı bir talim ve terbiye görmekten ibarettir." Mağ.s.22.

Münif Paşa: Asıl adı Mehmet Tahir (1830–1910).Meşrutiyet dönemi mütercim-yazar şair ve devlet adamı. "Mecmua-i Fünun" dergisi sahibi. "Harflerimizi değiştirmemizi ilk defa teklif eden İslâm düşmanı Volney'dir. Münif Paşa'nın hocasıdır." SNK.s.295.

Münih: Almanya'da Isar suyu kıyısında bir şehir. "Schelling, Münih'te bir Doğu Akademisi kurmaya kalkar, akademinin başına "Cermenler'in Doğu ihtiyacını billûrlaştıran" F. von Schlegel getirilecektir." BDE.s.57.

Müntehabat: Bir yazarın eserlerinden seçmelerin derlendiği eserin adı. "Müntehabat yıllarca mekteplerde okutulmuş." Kİ.s.268

Müntehabatı Lügat-ı Osmaniye: İngiliz dil araştırmacısı Sir James William Redhouse (1811-1892)'un 1846 yılında yazdığı Türkçe sözlük. "Müntehebatı Lugat-ı Osmaniye 1846'da yayımlanmış,Türkşenin ilk mazbut sözlüğü." Kİ.s.267.

Mürebbiye: Terbiyeci. Osmanlının son dönemlerinde çocukları eğitimi ile ilgilenmesi için tutulan genellikle yabancı uyruklu kadınlara verilen isim. "Mürebbiyeler üşüşür memlekete, gerçek bir istiladır bu." BFH.s.137.

Müruriye: Resmi, köprü ya da yol gibi kamuya ait yerlerden geçmekiçin ödenen para geçmelik. "Ayrıca müruriye ve nakliye vergileri de alınıyordu. Bütün bu engeller -fiilen uygulansalar da, kağıt üzerinde kalsalar da- kapitülasyonların derpiş ettiği ticaret serbestini kavl-i mücerrette bırakıyordu." BFH.s.80.

Müsebbip: Safvet Nezihi (1871-1939)'nın 1910 yılında yazdığı romanı. "Safvet Nezihi, müsebbip, 1910." Mağ.s.145.

Müslümanlarda İlim: Avusturyalı şarkiyetçi ve tarihçi Hammer Purgstall (1774-1856)'in yazmayı hedeflediği ancak ömrünün kifayet etmediği eserinin adı. "Osmanlı Devleti Tarihi" nisimli eseriyle mâruftur. "Oniki büyük cilt olarak rastlanan kitap 'Müslümanlarda İlim' adlı ansiklopedisine bir giriş olacakmış. Kİ.s.103.

Müsteşrik: Doğu bilimci, şarkiyatçı. Doğu kültür ve medeniyeti hakkında araştırmalar yapan batılı ilim adamı. "Genç bir İngiliz müsteşriki: "Bu kitap ya Avesta'nın kendisidir" ,diye yazar." BÜ.s.145.

Müşahedat: Ahmet Mithat efendi'nin bir hikayesinin adı. "Müşehedat, realizm tarzında yazmaya özendiği bir hikayedir."KA.s. 295.

Müteferrika: İbrahim Müteferrika (1674-1745). Matbaacı, yazar ve mütercim. Osmanlıda ilk matbaayı kuran kişi. "Vankulu, Sahhah Lûgatını Türkçe'ye çevirir ve 1729'da Müteferrika tarafından basılır, bunu Esat Efendi'ninki takip eder. Arkasından Firuzabadî'nin lûgatı Farsça'dan Türkçe'ye çevrilir: Kaamus-u Okyanus." SNK.s.322.

Mütefferrik Yazılar: Thomas Carlyle (1795-1881)'ün 1830'lu yıllarda, çeşitli zamanlarda yayınlanmış yazılarını toplayarak oluşturduğu eserinin adı "1827'de Edinburg Review'nun yazı ailesine katılıyor; ilk yazısı:Jean-Paul Richter. Dergilerde çıkan makaleleri 'Mütefferrik Yazılar' başlığı altında kitaplandırılmış." Kİ.s.368.

Mütenebbi: Ebuttayyip Ahmet bin el-Hüseyin el- Cufî El Mütenebbî (915-965). Arap şairi. "Divanı'nı manzum olarak çevirmiş. 'Mütenebbi'nin divanı da Avrupa dillerine kazandırdığı şaheserler arasında 'Evliya Çelebi Seyahatnamesi'ni Avrupa'ya tanıtan yine o. Kİ.s.103.

Mütercim Asım: (1755-1819). Türk dil bilgini ve tarihçi. "Mütercim Asım'dan öğrendiğimiz bunlar." Kİ.s.141.

Mütercim Rüştü Paşa: (1811-1882). XIX yüzyılda yaşayan çeşitli zamanlarda beş defa sadrazamlığa gelrn Osmanlı devlet adamı. "Mütercim Rüştü Paşa, Vefik Paşa, Ali Paşa, Fuat Paşa, Reşit Paşa bunların tek vazfı vardı: Batı dili bilmek." SNK.s.392.

Müz: Zeus'un kızı ve hafıza tanrıçası. **"**Onun için de ilham perisine yani Zeus'un kızı Bellek Tanrıçası olan Müz'e başvurur." KA.s.192.

Mystification: Aldatıcı sey, yutturmaca anlamında Fransızca bir kelime. "Bütün sosyoloji bir mystification'dan ibarettir." SNK.s.294.

Nâbi: (1642-1712). XVII. Asır divan şairi ve Edebiyatımızdaki hikemî tarz şiirn en öeml temsilcisi. **"**Yahya Kemâl Fransızca öğrenen Nâbi, veya Arif Hikmet. Jur.I.s.138.

Nabina Çandra Sen: (1846-1909). XIX. Asır Bengal şairi. "Nabina Çandra Sen (1846-1909)bazen Byron'u hatırlatır, bazen Hugo'yu." BDE.s.275.

Nabizade Nazım: (1862-1893). Tanzimat edebiyatı roman yazarlarından Karabibik romanıyla tanınmaktadır. Bir Nabizade Nazım'ı düşünün. Genç ediplerimizin en zekilerindendi."KA.s.298.

Nabot: Karısı kraliçe Yezavel'in bahçesini genişletmek isteyen İsrail kralı Ahab'ın göz diktiği bağı satmayı kabul etmediği için, hileli bir dava sonucunda ölüme mahkum ettirdiği İsrailli kişi. "Tanrı İsrail kralı Asab ile karısı Cezabel'i şiddetle cezalandırdı; çünkü onlar, elinden bağını almak için Nabot'u öldürdüler; Tanrı'nın ve (aynı zamanda) ülkenin kanununu hiçe sayarak bir tebanın malıyla, şerefiyle, hayatıyla oynadılar." UU.s. 224..

Naci Çelik: (1947-….) günümüz yazarlarından. Eleştiri alanında çalışmalar yapan yazar bu çalışmalarını Romanda Hesaplaşma (1971) isimli eserinde toplamıştır. Naci Çelik, Cevdet Kudret'in uydurma dile iltifatlarını az görmüş, "uyaklar", "oluşturulmuş", "yerselleştirmek"… gibi kelimelerle süslemiştir "iktibasını". İmdi."KA.s. . 332

Naci Efendi: Bkz. Muallim Naci. Müşterikler kongresinde Türkün ve İslam'ın haklarını Avrupa'nın kendini beğenmiş ilim adamlarına vakur bir celadetle haykıran ve o milletlerarası kongreden Naci efendiyle Zihni efendi iki altın nişan kazandırarak dönen yine üstadımızdır." Kİ.s.231.

Naci: Bkz. Muallim Naci. "Naci'ye Tercümanı hakikatin kısmı edebisini tevdi eden Efendi,şairin inkar edilmez kabiliyetlerini herkesten çok takdir ediyordu." Mağ.s.236.

Nadir Şah: (1688-1747). Bir Türkmen Afşar Hanedanlığının kurucusu ve 1736-1747 İran şahı. "Adam Farsçanın zamanımıza kadar muteber bir gramerini Fransızca olarak kaleme almış, Nâdir Şah tarihini Voltaire'in diline kazandırmış." Kİ.S.280.

Nagalar: Hint mitolojisinde yılan tanrılardır. Nagalar, insan yüzlü ve yılan kuyruklu olarak tasvir edilir.“Nagalar taşıyordu tahtı.” BDE.s.375.

Nagarakalar: Yılan kral anlamına gelen Nagaların liderini belerten Sanskritçe bir kelime. **“**Ve hayatın tadını çıkaran aylak bir gençlik: Nagarakalar.” BDE.s.182.

Nagarcuna: Güney Hindistan’lı, Budhacı bir filozof. Efsanavi yönü ağır basan Nagaraka’nın İ.S I. ve II. asırlarda yaşadığı sanılmaktadır. Çinli seyyah Hiuen-Tsang `ın budizm tarihi bakımından son derece önemli eserinden öğrendiğimize göre, İsa `dan sonraki ilk asırlarda Hint `te dört bilge yaşıyormuş, bunlara "dünyayı aydınlatan dört güneş." Deniyormuş: Aşvagoşa, Deva, Nagarcuna ve Kumaralata. BDE.s..173.

Nagazaki: Japonya’da, Hyuşu adasında, Çin denizi kıyısında bir şehir. “Bu yol sizi atom bombasına, Nagazaki’deki iki yüz bin ölüye götürür.” BÜ.s. 211.

Nahun: Biblia (Bible)’nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes’in Eski Ahit bölümünün peygamberlerle ilgili kitaplarından birisi ve Yahudî nebisi. “Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler, 1.Samuel, 2.Samuel, 1.Krallar, 2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki.”IDG.s.135-136.

Nahuş-Natak: XIX.asır Hint şair ve yazarı Giridhardas 1857 yılında yazdığı dramı. “İlk dram ‘Nahuş-Natak’ (1857), yazarı: Giridhardas.” BDE.s.251.

Naili: (1608-1613?- 1666). Tasavvufi konularda şiirler yazan Sebk-i Hindî’yi en iyi şekilde temsil eden XVII. asır divan şairi. “Fakat bir Bâki’ye, bir Fuzuli’ye, bir Naili’ye klasik demek kelimeyi zorlamaz mı? Klasik,romantik gibi tabirler Avrupa edebiyatları için geçerlidir. KA. s.84.

Naili: (?-1666). 17 asır divan edebiyatı şairi. “Ne Fuzuli’yi hatırlıyor, ne Nedim’i , ne Naili’yi” KA.s.369.

Naima Tarihi: Ravzatü’l-Hüseyin fi Hulâsatı Ahbâri’l-Hâfîkayn. Ünlü Osmanlı müverrihi Naima (1652-1715)n’ın1574-1655 yılları arasındaki olayları anlatan tarihi. “Murat Bey, herkesin elinde bulunan Solakzâde ve Naima Tarihleri gibi birkaç eserle Hammer tarihinde başka bir kitap görmemiş ve hatta mehazlarını okumadığı için Hammerin muhazzam eserini inceden inceye mütalaa ve içindeki malümatı öğrenmeye de sabır tahammülü göstermemiştir.” Kİ.s.105.

Naima: “Bu büyük kelime virtüozumuz Sinan Paşa’yı , Koçi Bey’i , Naima’yı, Hümayunname tercümesini, Evliya Çelebi’yi hiç okumamış olabilir mi?” KA.s.369

Naimâ: 1652-1715, ilk resmî vak'anüvis ve Osmanlı tarihçileri arasında en ünlü kişidir. Asıl adı: Mustafa Naimâ Efendi'dir "Mukaddime, Osmanlı aydınının XVI.asırdan beri tavaf ettiği bir abide:Taşköprülüzade, Katip Çelebi, Naimâ... " UU.s.142.

Nakş-ı Ber Ab: Devansız, devaİ.Sız şey anlamına gelmektedir. Ali Kemâl "Peyam-ı Sabah"taki yazılarını bu başlıkla yazar. "Zavallı Payam-ı Sabah başmuharriri… o hazin başlığın (nakş-ı Ber Ab) yalnız bütün mahsusat- edebiyesini değil, kısa fakat hummalı hayatını da kucaklayan bir mezar taşı kitâbesi düşünmüş müydü acaba." BÜ.s.163.

Nakula: Mahabbaratta Destanı'nıda anılan erkek kahramanlarden, Pandu'nun Madri'den olma ikiz çocuklarından biri. İkiz kardeşi Sahadeva'dır. "Gözlerinden alev saçılan, arslanlar kadar güçlü; yiğit ve yağız kardeşim Nakula için tek zar atacağız."BDE.s. 331.

Nala İle Damayanti: Hint Mahabbaratta destanında bir hikâyenin adı. Damayanti İdra, Agni, Varuna ve Yama gibi büyük tanrılar arasından bir insan olan Nala'yı kendisine eş olarak seçer Kötü kalpli Dvapara ile Kalı bunu hazmedememiş ve Nala'yı krallıktan etmek için hileli bir zar oyunu ile nala'yı ormana sürgüne göndermişler. Hikâye özetle bu iki ağın birbirinden ayrılışını ve tekrar kavuşmalarını anlatır.Nala kraldır Damayanti de onun güzel, sadık ve hünerli karısıdır. " 'Ribmaud'ya göre Asya, 'hikmetin ezelî vatanıdır', Mallarmé 'Nala ile Damayanti' gibi daha önce Fransızca'ya çevirilen Hint masallarını yeni baştan yazar." BDE.s.69.

Nala: Hint Mahabbaratta destanındaki Nala ile Damayanti hikâyesinin erkek kahramanı. Nala, İdra, Agni, Varuna ve Yama gibi büyük tanrılar arasından yeryüzünde bir insan ve kraldır. Ayrıca Nala kelimesi Ramayana Destanı'nda Hindistan ile Seylan adası arasında köprü kuran kişinin adı olarak da geçer. "Beldenin adı. Şehzadeninki: Nala." BDE.s.354.

Nâmık Kemâl: (1840-1888) Tanzimat edebiyatının en ömenli gazeteci, siyâsetçi, şair ve yazarlarından. Edebiyatın hemen her türünde eserler verdi. Eserlerindeki vatan hürrüyet teması onu vatan şairi olarak tanıttı. "Nâmık Kemâl'i okurken (bilhassa mektuplarını) sık sık yüzünüz kızarır." BÜ.s.128

Namık Kemal'in Mektupları: Namık Kemâl, İstanbul'da Avrupa'da bilhassa Magosa, Midilli Sakız'da iken doslarına, hocalarına, cocuklarına, bazı mühim şahsiyetlere mektuplar yazmıştır. Bu mektuplar Fevziye Abdullah Tansel Tarafından derlenerek, Namık Kemâl'in Mektupları başlığını taşıyan dört ciltlik bir eser oluşturulmuştur. "Fevziye Abdullah Tansel, Namık Kemal'in Mektupları C. II, s. 154. İlk hayranlarından

biri: Mizancı Murat ‘Suavi bu millet-i Mâdureye pek büyük bir ders-i amel gösterdi.’.”Mağ.s.145.

Nana: Fransız natüralist sanatçı Emile Zola (1840-1902)’nın 1880 yılında yazdığı içtimâi muhtevalı romanının adı. “Türk okuyucu Assomoir’ı de, Nana’yı da, Germinal’i de yadırgayacaktı şüphesiz. Ahmet Midhat hiçbir kabiliyete, hiçbir hakikate düşman değildi. Ama Toprak yazarını sevmiyordu, sevemezdi de.”KA.s. 295.

Nanak Şah: (1469-1538) Guru Nanak diye adlandırılan Hindli ruhani Lider ve Sih dininin kurucusu. “Nanak Şah, sihizmin kurucusu ve bu tarikatın on büyük guru’sundan ilki.” BDE.s.248.

Nanda: “Pança Kantra’nın Labdhapranasana bölününde anlatılan bir hikayede hükümdar rolundeki şahısın adı. “Hükümdar Nanda karısını memnun etmek için, kendi ağzına gem taktırıyor, atlar gibi kişniyor ve sırtına bindirip dolaştırıyor nâzenini.’’ BDE.s.233.

Nannaya Batta: (1022-1063) Tamul Edebiyatının 11 asırda yaşayan en önemli şairlerinden biri. Yazmış olduğu muhtasar Mahabharata tercümesi bu edebiyat için asrın en mühim eseri kabul edilir. Ayrıvca Tamulca’nın ilk gramerini de Nannaya Batta yazmıştır. “İlk önemli eser, en büyük Telugu yazar Nanaya Battanın (1022-1063)kaleme aldığı kısaltılmış Mahabharata” BDE.s. 296.

Nantes Fermanı: 1598 yılında IV. Henri tarafından Fransa’ada yayınlanan ferman. Bu ferman ile Faransa, Protestanlığı tanıyor ve inanç hürriyetini sağlıyordu. Ferman 1685 yılnda XIV. Lous tarafından yürürlükten kaldırıldı ve Potestanlara sağlanan bütün haklar geri alındı.. **“**685’Türçe Nantes fermanın ilgası, Fransız protestanlarının uğrayacağı büyük zulmün ve Protestan göçünün başlıyacağını işaret ediyordu.” UU.s.230.

Napoleon III: (1808-1873) Fransız İmparatoru. Napoleon Bonapart’ın kardeşi plan Hollanda kralı Louis Bonaperte’nın oğlu olup 1852-1870 yılları arasında krallık yapmış 1870 yılında Prusya ile savaş sırasında Sedan’da ordusuyla birlikte teslim olmuştur. "Yeğeni III.Napoleon'un Ham hapishanesinde okuduğu tek kitap Prens'tir". SNK. s.187

Napoléon: Bkz. Bonapart “Devlet adamı için “mutlakiyetin habercisi (Napoléon).” BFH.s.35.

Napoli: İtalya’ın üçüncü büyük şehri. “İstediği, sadece 1 milyonluk bir istikraz ile Napoli civarına bir Osmanlı donanmasının yollanmasından ibaretti.” BFH.s.88.

Napolyon Celâl: Celal Sılay'ın lakabı. Celal Sılay'a, şair arkadaşlarının taktığı lakap. Bu lakaba Cemil Meriç bir ekleme yapar: "Deli Celâl". "Genç şairler, aralarında bir hükümdar çalımıyla dolaşan bu küstah delikanlıya, Napolyon Celâl lakabını takmışlardı. Napolyon Celâl, Deli Celâl." BÜ.s.150

Napolyon I : Bkz. Bonapart. "Bu itibarla Batıni (ezoterik) mezhepler ana çizgileriyle birdir; ona ister brahmanlarda, ister Mısır rahiplarinde, ister Fisagor'da, ister haham Simon-Ben-Jakain'ın "Zohar"ında, ister Kabalist Hanri Kunrat' da, yoksul köşker Jakob Böhme' de, ister 18. yüzyılın tanınmamış filozofu Lui Klod dö Sen Marten' de, ister I. Napolyon tarafından ideolog diye zulme uğrayan büyük fikir adamı Fabr d'Olive' de rastlayın." IDG.s.152.

Napolyon: Bkz. Bonapart**. "**Napolyon'un orduları ihtilâlin ideolojisini dünyanın dört bucagına taşır; ideolojisini yani kelimelerini." BÜ.s.79.

Narah: Hint dini mentinlerinden Surdalar'da kainatın yaradılışı ile ilgili bir bölümde yer anlatılan inanışa göre: kainatın atası lan Brahma'nın su için kullandığu tabirdir ki Nara'nın çocuğu anlamına gelir. "Suya narah derdi: Nara'nın cocuğu olduğundan." BDE.s.324.

Narayana: Suların üstünde hareket eden evrensel ruh, Varlığın kaynağı ve barınağı anlamına gelen bir terim olup Hint mitolojisinde Tanrı Vişnu'nun ünvanlarından birirdir."Vişnu'nun çeşitli sıfatları var: Savayambu (kendiliğinden varolan), Ananta (sonsuz), Hari (kendine bağlayan, çeken), Mukunta (kurtarıcı), Madhava (baldan), Keşava (uzun saçlı), Narayana (varlıkların kaynağı ve barınağı)." BDE.s.128.

Narendranat Datt: (1862-1902) yılları arasında yaşamış Bengalli şair Vivekananda'nın asıl adı. "Vivekananda: Ramakrişna: (1836-1886)Tek satır bırakmamış bir peygamber, mürşidi Vivekananda, asıl adı Narendranat Datt (1862-1902) ikiside Bengalli." BDE.s.279.

Narodnia Valia: Narodnaya Volya (Halkın hürriyeti).1879 yılında toprak ve özgürlükler hareletinin bölünmesiyle ortaya çıkan ihtilalci Rus teşkilatı. **"**Bu nesil Çerniçevski ile başlar, Narodnia Valia ile devam eder"." Mağ.s.91.

Narsis. Narsizmi benimseniş. Narsizmi tatbik ederek yaşayan kişi. "Avrupa kendi hayaline aşık bir Narsis." SNK.s.297.

Narsis."Kelime Narsis'in kendini seyrettiği dere." Jur.I.s.65.

Narsizm: Kişinin kendi kendine hayran olması, Hastanın kendine karşı tutkunluk duymasıyla beliren cinsî sapıklık. "Tarihçilerin iddiasına göre, nerede doğduğu, ne

zaman doğduğu, hatta doğup doğmadığı mechul olan bu insana, Avrupa'nın hâlâ taabbüt etmesi anlaşılmaz bir zaaf: belki bir kadirnaşinaşlık, belki bir narsizm." ." BÜ.s. 195.

Nasâra Tâifesi: Müslüman hakimiyeti altındaki doğu Hristiyanlarına verilen isim. "Nasâra Tâifesi, çarmıhta can veren şefkat tanrısı adına cinayetler işlemiş." BÜ.s.194.

Nasır Hüsrev: (1003-1088). İranlı kelam âlimi, feylesof ve şair. "Ömer Hayyam'ı Gazali'yi Nasır Hüsrev'i hatırlayalım." IDG.s.81.

Nasır: Cemâl Abdünnasır (1918-1970). Bütün gayretini Arap dünyasının bitliği için çalışmakla geçiren Mısırlı devlet adamı. 1954 itibaren Başbakan ve 1956 dan itibaren de cumhurbaşkanı olarak görev yaptı."Petron'un Arjantin'i, Nasır'ın Mısır'ı... gibi." UU.s.136.

Nasiketas. Hint dini mentinlerinden katha-Upanişat'da ölüm tanrısı yama ile konuşan genç Brahman. "Başka ne muradın varsa söyle Nasiketas" BDE.s.322.

Nasir Mahmut: 17.yy da Bengal de yaşamış olan meşhur Müslüman şair. "17.yüzyılın en tanınmış Müslüman şairleri arasında Alaol, Kazi, Nasir Mahmut, Seyit Sultan ve Ali Raqca sayılabilir.18.yüzyılın en önemli ismi Hayal Mahmut..." BDE.s.282.

Nasreddin Tusi: Ebu Cafer Nasrettin Muhammet bin Hasan-ı Tusi (1201-1274). İranlı bilim adamı, felsefeci, felsefesi, şair ve Vezir. "Birçok büyük alimler şerhler yazmış kitaba. Mesela Nasreddin'i Tusi, Fahreddin'i Razi." Kİ.s.188

Nasyonal Sosyalizm: Faşizm. Otoriter sağ idooloji, siyasal parti ya da devletten bahsederken kullanılan ve aşırı milliyetçilik temeline dayanan sosyol akım. "Nasyonal Sosyalizm ve Faşizm (1922–42), tanrıdan boşalan tahta başka bir mit oturttular: üstün ırk mitini." SNK.s.24.

Nata Raca: Tanrı Şiva'nın bir başka adıdır. Nata Raca, Dans Racası anlamına gelmektedir. Çünkü şiva geceleri mezarlıklarda horo tepen çilekeş bir tanrıdır. **"**Evet Şiva'nın bir adı da Nata Raca (Dans Racası)." BDE.s.131.

Nataka: Hint edebiyatında, konusunu tarihten ve mitolojiden alan,kahramanları tanrılar ya da hükümdarlardan oluşan, 5-10 perdeden oluşan, batı edebiyatındaki tragedyayı çağrıştıran bir tür tiyatro eseri. "En asilleri: Nataka." BDE.s.209.

Nato: (North Atlantic Treaty Organization) Kuzey Atlantik Anlaşması Teşkilatı. Kuzey Atlantik bölgesinde barış ve güvenliği sağlamayı amaçlayarak 4 Nisan 1949 tarihinde ABD, İngiltere, Belçika, Hollanda, İtalya Fransa İzlanda Kanada Lügsemburg Norveç

ve Portekiz'in imzaladığı anlaşma. "Kaderimize alfabenin harfleri hükmediyor. SSCB., ABD, NATO vs." Kİ.s.331.

Natüralist: Natüralizm akımının görüşlerini benimseyen kişi. "Bununla beraber natüralist olmaktan çok, romantik. Hemaçandra Banerci (1838-1938)daha geniş tabaklara seslenen bir romancı, romanlarının konusu küçük burjuvazi. Kâh bir talebenin hayatını anlatır.kâh bir fahişenin." BDE.s.275.

Natüralizm: Tabiatçılık anlamına gelen natüralizm XIX.asrın önemli sanat akımlarından birisidir ve sanat ve edebiyatta: "Sanat tabiatın safiyane bir taklidi olmalıdır" görüşünü benimser. Natüralizmin kurucusu ve en önemli temsilcisi Fransız yazarı Emile Zola'dır. **"**Naturalizm bir hisardı Zola için." KA.s.265.

Natya-Sastra: Dans sanatı anlamına gelen bir kelime olup İlkçağda yaşamış olduğu sanılan Bharata-Muni'nin yazmış olduğu, tiyatro derlemeleri aİ.Siklopedisi niteliğindeki eser. "Natya-Sastra,tiyatro'nun nasil kurulacağını, canlandıracakları duyguya gore aktorlerin takinacaklari tavrive edalari,her rol icin gerekli makyaji,yazarin kullanacagi uslubu...anlatır." BDE.s.208.

Navarin Bozgunu: Osmanlı donanmasının Mora Adası'nın güney batısındaki Navarin Limanı'nda İngiliz Fransız ve rus müttefik donanması tarafından 20 Ekim 1927 tarihinde yakılışı. **"**Navarin bozgunu, 1828'de Ruslar'ın Edirne'ye girişi, 1829'da Yunan bağımsızlığı. 1830'da Cezayir Fransızlarca işgal, 1832'de Sisam'a muhtariyet verilmiş." Mağ.s.258.

Navarin: Şimdiki adıyla Pylos. Yunanistan'da Peloponisos'un batı kıyısında küçük bir şehir. "Navarin'de, Korfu'da, Tunus'ta yiğitçe dövüşmüş." KA.s.176.

Nayanar: Tamul edebiyatında, VII ve XI. Asırlarda Apar, Sambandamurti, Sundaramurti gibi Şivacı şairler için kullanlan bir unvan. "Nayarlar eserlerini "Tamul Vedası"da denilen, "Trumurai" isimli kutsal bir kitapta toplamışlar." BDE.s.291.

Nazım Hikmet: Nazım Hikmet Ran (1902-1963). Cumhuriyet dönemi şair ve yazarı. "Nazım Hikmet şiirin kapısını düşünceye açan adamdır." Mağ.s.238

Nazım: Bkz. Nazım Hikmet.**"**Nazım, Peyami'ye kıyasla mutlu azınlığın temsilcisidir. "Kİ.S.229

Nazif: Bkz.Süleyman Nazif. "Sezai'ye, Cenaba, hatta Nazif'e rağmen dilimiz aydınlık ve berrak bir ifâdeye ulaşamamıştır." Mağ.s.237.

Nebatî Hayat: Bitkisel Hayat. "Ve bu hayhuy içinde, sesi büsbütün kısılan edebiyat, birkaç zavallı derginin soluk sayfaları arasında nebatî bir hayat yaşar." BÜ.s.101

Necat Yolunda: John Buryan (1628-1688)'ın 1676 yılında yazdığı eseri. "'Ah'mâk-ı Hayâl' dilimizde ilk defa yazılan felsefi bir roman. Lehimci Bunyan'ın 'Necat Yolunda'sı İngiltere'de kitab-ı Mukaddes'den sonra en çok okunan kitapmış. Kİ.s.88.

Necat: İslâm filozofu ve tıp âlimi İbn-i Sina (980-1037)'nın 1030'lu yıllarda İsfehan'da yazığı esertinin adı. "Onbeş yıl içinde en tanınmış eserlerini armağan eder edebiyete: meselâ Necat'ı,meselâ 'Danişname-i Alâye'yi." Kİ.s.184.

Necata Doğru: Bkz. Necat Yolunda. "Biricik şaheser John Buryan'ın (1628-1688) eseri: Necata Doğru (Pilgrim's Progress), (1676)." KA.S.:214.

Necati Lugal Armağanı: Prof.Dr.Necati Lugal (1878-1964)'ın hatırasına 1968 yılında Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan eser. "Ek olarak Cemal Tukin'in 1968'de nesredilen makalesinden alınmış bazi bilgileri de takdim edelim Necati Lugal Armaganı." Kİ.s.106.

Necip Fazıl: Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983). Cumhuriyet sonrası şiir, tiyatro, hikâye ve roman yazarlarından, Ağaç ve Büyük Doğu dergileri sahibi. "Necip Fazıl, Atsız, Serdengeçti birer dava adamı idiler. Yaşıyorlardı ve bağırıyorlardı. Bu cocuklar vıyaklıyor." Jur.I.s.298.

Necip: Bkz. Necip Fazıl. "Necip, susuyordu, Nazım hapisteydi." BÜ.s.126

Necker: Suzanne Curchod Mme Necker (1739-1794).Fransızca yazan İsviçreli kadın edebiyatçı ve yazar. Devlet adamı ve maliyeci Jacques Necker'in karısı ve Mme de Stael'in annesi. "Dördüncü ciltte: Turgot, Duclos, Bordeu Beşincide Voltaire, Marmontel, Forbonnais, Deleyre; altıncıda De Brosses, Saint Lambert, Morellet, Necker, Quesnay görünür." IDG.s.19.

Nedim: (1681-1730). Asıl adı Ahmet olan Osmanlı şairi. XVIII.asrın en önemli divan şairlerinden biri. Lale Devri şairi olarak bilinir. "Şimdi arada, çok sevdiği Fuzûlî'ler, Galip'ler, nedimlerle yanyanadır. BÜ.s.122.

Nedîm: El Nedîm. Ebü'l Farac Muhammed B. 'Abî Yakup İshak El-Varrak El Nedim El Bağdadî. Arap bibliyoğrafya müellifi olup hayatı hakkında pek az şey bilinmektedir. 987/988 yılında yazdığı Fihrist'i ile tanınmaktadır. ″Harizmi'nin 'Mefatih il-Ulum'u Nedim'in Fihrist'i gibi ansiklopediler de İslamın düşünce hayatına o dönemin armağanlarıdır." IDG.s.81.

Nef'î: Erzurumlu Nef'i (1572-1635) Siham-ı Kaza'sıyla meşhur Hiciv şairi. **"**Nef'î'nin "Siham-ı Kaza'sıyla sürurî'nin "Hezeliyât"ı arasındaki fark birincisinin daha usta bir şairin elinden çıkmış olması." BÜ.s.124.

Nefs-i Emmâre: Kötülüğü emr eden nefs anlamına gelip nefsin en alt tabakasınıoluşturur. İnsanın bütün kötülükleri nefs-i emmârede toplanmıştır. Nefs-i emmâre hiç iyilik yapmak istemez. Hep kötülük yapmak ister. Kendisine ve başkalarına zararlı olan şeyleri sever. "Sonra akl-ı sani: nefs-i natıka, şeytan, nefs-i emare…" IDG.s.178.

Nefs-i nâtıka: İnsanı hep kötülük ve aşağılıkişler yapmaya zorlayan nefs-i Emarenin diğer adı. "Eski felsefede,akl-ı kül :ilk yaratılan ;asl ve hakikat-I beşeriye.Nefs-i natıka,cebrail,akl-ı faal; evvel-i ukulu aşare;müdebbire-i ukul:ruh-i Muhammedî." IDG.s.178.

Nehemiah: Nehemya: Sürgünden sonra (MÖ.V.yy) Ezra ile birlikte İran sayayındaki görevi ve daha sonraki Yahudiyye Valiliği sırasında Kudüs'ü onaran ve Ezra ilr birlikte çeşitli reformlar gerçekleştiren İranlı Yahudi. **"**Daha sonraki bir Yahudi geleceğine göre Ezra ve Nehemiah zamanında -büyük bir Sinagog- Bible'in kanunlarını tespit etmeye kalkmış."IDG.s.118.

Néhemie: Nehemya Kitabı. Kitab-ı Mukaddes'te Nehemya'nın yaptığı reformları anlatan bölümün adı. "Sonra bunlara beş tomar daha eklenir: Neşideler, Neşidesi, Ruth, Yanıp yıkılmalar, Esdras, Néhemie, Kronikler." IDG.s.109.

Nehru: Cavaharlal Nehru (1889-1964). Ömrünün önemli bir kısmını Hindistanın bağımsızlığı için çalışmakla geçiren Hindistanlı devlet ve siyaset adamı. Bağımsız Hindistan'ın ilk başvekili olan Nehru İndira Gandi'nin babasıdır. **"**Gandi (1869–1948), Radharişnan (1888–1975), Nehru (1889–1964) İngilizce eserleriyle Hint'i dünya efkârına tanıtan değerli imzalar."BDE.s. 94

Nemçe: Neİ.Se de denir. Osmanlı devletinde XVI.asırdan itibaren Avusturyalı'lar için kullanılan isim. "İş bu Fransa ihtilâfatı sırasında, Nemçe halkı dahi serbestlik sevdasına düşmüş, pek çok kanlar dökerek, hükümetlerini hükümet-i meşruteye kalbetmek istemişlerse de hükümet-i imparatoriye galib gelerek yine hükümet-i mutlaka tahtında kalmışlar…" Mağ.s.214.

Nemesis. Yunan Mitolojisinde intikam tanrıçası. Mitolojiye göre Ölçüyü aşan herkesonun gazabına uğrar. "Nemesis, Nemesis, Alnı bir mezar taşı kadar soğuk, bakışı bir cellat satırından daha korkunç ilahe! Neyimi kıskandın benim? Keyhüsrev'in debdebe ve daratına kızmakta haklıydın, Krezüs belki hışmına layıktı." Jur.I.s.37.

Nemours: Fransa'da, Gâtinais'de, Loing kıyısındabir kanton. "Sevmediği Clêves prensiyle evlenmiştir. Derken Nemours düküne çıldırasıya âşık olur." KA.s. 235.

Nemrut: Ünlü Babil Kralı. Mısır kralları için kullanılan "firavun" ünvanı gibi genel bir ünvan olduğu yönünde görüşler de vardır. Bunlardan başka dilimizde nemrut sözü acımasız gaddar kişiler için kullanılır. "Talut, Davut, Delf şehri, Endor mağarası, her akşam altın makasla kesilen mukaddes mum... Ölülerin arasında Nemrut'u görüyorum." UU.s.343.

Neolitik Çağ: Cilalı taş Devri**. "**Neolitik çağdan beri yapılan en büyük devrim, 19. yüzyılda sanayi devrimidir." SNK.s.23.

Neo-platonizm: Yeni Eflatunculuk İ.S. III asırda İskenderiye'de ortaya çıkan ve VI asra kadar devam eden, Platoncu fikre mistik unsurlar katarakonu yeniden canlandırmayı amaçlayan düşünce sistemi. "Hakikat-ı Muhammediye ve akl-ı külli telâkkasinin platonizm, neo-platonizm ve Hristiyanlığın (logos, kelime-i ilâhiye)tesiriyle Müslümanlar arasında yayıldığı öne sürülmüştür." IDG.s.183.

Nepal:Asya'da, Himalayalar'da,Çin ile Hindistan arasında başkenti Katmandu resmi dili Nepal dili olan bir devlet. "Nepal kütüphanesindeki eski Bengalce yazmalar 1907'de bulunmuş, en eskileri 1101 tarihini taşıyor." BDE.s.244.

Nepos: Bkz. Cornelius Nepos. **"**Ciceron'un, Quintilien'in, Nepos'un, Plautus'un, Martial'ın, Ovid'in, Pline'in, Varon'nun, Tavitus'un ve daha az tanınmış kişilerin yeni eserleri manastırlarda ve daha başka yerlerde yeni eserler keşvedildi" KA.s.108

Neron: Roma İmparatoru. (İ.S. 37-68) Krallığı sırasında çıkan ve Roma'nın felâketlerinden biri olan yangından sorumlu tutuldu. Yangını lir çalarak seyrettiği hatta, Roma'yı yeniden inşa etmek için kendinin çıkardığı da söylenilir. "Neron'un sefahat maceralarını bir bir anlattıktan sonra hikâyeyi bir vasiyetnâme olarak mühürlemişve imparatora armağan etmiş, sonra yummuş gözlerini hayata." KA.s.156.

Nerval: Bkz. Gerard De Nerval. ″Filhakika, "Doğu Kütüphanesi", Hugo'dan Nerval'e, Tennyson'dan Lamennais'ye kadar bir çok batı yazarlarının başvurduğu bir anakitaptır.″ IDG. s.83

Nesturi: Nestorius'un kurmuş olduğu Hristiyan mezhebine mensup olan kimse. Nesturîler Hz. İsa'nın Tanrı değil tanrısal özellikleri olan bir Nebi olarak kabul ederler. "Bu dönemin büyük şöhreti Sergius Raş Ayna (ölümü İstanbul 536);bu çalışkan nesturi papazi, kendi yazdığı eserler bir yana,Galien'in eserleri ile Aristo'nun mantıla ilgili eserlerinden bir çoğunu siryaniceye çevirmiştir."IDG.s. 222.

Neşideler Neşidesi: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. Neşidelerin en

güzelleri anlamına gelen bir aşk şiirleri derlemesidir. Eser genelde sevda şiirlerinden oluşur. "Neşideler Neşidesi de dini bir kitaptan çok, dünyevi bir aşkın hikayesi." IDG.s.110.

Netaic-el Vukuat: Mansurizade Mustafa Nuri Paşa'nın eseri. Eser, Osmanlı Tarihinin 1841'e kadar olan bölümünü altı bölüm halinde inceler, olaylar ve sonuçları üzerinde durulur. Bu yönüyle vakanüvis geleneğinden ayrılır ve Türk tarih yazıcılığına yeni bir eksen kazandırır**.** "Netaic-el Vukuat Ibn Haldun'un tavirlar nazariyesini Osmanlı tarihine tatbik eder.Namik Kemal Hammer'i duzeltmek icin kaleme aldigi "Osmanlı Tarihi"nde Tunuslu filozofdan büyük bir sitayişle söz eder." IDG.s.231.

Neuilly'de Bir Pencere:Attila İlhan'ın "Hangi Batı" isimli eserinin birinci bölümünün genelbaşlığı. Neully Paris Banliyösünde varlıklı kesimin oturduğu bir komündür. "Birinci Bölüm: 'Neuilly'de bir Pencere'." UU.s.27.

Nevilerin Menşei: İngiliz tabiat bilimci Charles Darwin (1809-1882)in 1859 yılında yazdığı eseri. "Darvin 'Nevilerin Menşei'ni hazırlarken kendi düşüncesini doğrulayan notları kütüphanesinin en uzak yerine sokardı, kendi düşüncesini cerhedenleri ise, her an yazıhanesinin üstünde bulundururdu'' SNK.s.242

Nevropat: Sinir hastalığına tutulmuş olan, sinir hastası kişi. "Anarşisti somut olarak târif etmek çok güç. Kanun dışı, toplun dışı, insanlık dışı demek meseleyi hal etmez. Bilgine göre neropat. Sosyolog ve hukukçuya göre, deklase. " BFH.s.44.

Nevrotik: Nevrozla ilgili Bkz. Nevroz."Nevrotik bir dehâ veya tarihî bir tesadüf bu vakıayı olsa olsa hızlandırır."

Nevroz: Sinir sisteminin bozulması. Davranış bozukluklarına sebep olmakla birikte kişiliğin tamamen yıkılmadığı akıl hastalığı. İsteri, nevrasteni, psikasteni belli başlı nevrozları oluşturur. **"**Bazı hekimlere göre sanrıdır deha, bazılarına göre bir nevroz." BÜ.s.227.

Nevruz Bey: Namık Kemal (1840-1888)'in 1871 yılında yazdığı Evrak-ı Perişan ismli biyografi kitabında bir bölüm. "Kemâl'in Hal Tecrübe'leri bir Selehaddin Eyyübi, bir Nevruz Bey, bir Yıldırım Beyazit… tarihten çok destandır." Kİ.S.96.

Nev-Yunanilik: Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde Mehmet Rauf Yahya Kemal, Yakup Kadri, Hasan Ali Yücel…. Gibi aydın ye yazarlarımızın antik Yunan kültürüne hayranlıklarını ihtiva eden düşünce akımı. "Nev-Yunannilik Avrupa'dan gelen bir moda idi." Kİ.s.238.

New English Dictionary: Amerikalı gazeteci, dilbilim uzmanı ve sözlük bilimci Noah Webster (1758-1843)'in eseri. "New English Dictionary 1375 deki kullanışı aktarır."KA.s.381.

New York Daily Tribune: 1853 yılında New York'ta J.G.Benetti tarafından ilk olarak New York Herald adıyla kurulan günlük gazate."New York Daily Tribune" gazetesine yazdığı makalelerde (1853) ve aynı yıl Engels'e yolladığı bir mektupta Marx ilk defa olarak, "Doğu Despotizmi" hakkındaki düşüncelerini geliştirir." BDE.s.76.

New York: ABD'nin kuzey-doğusunda bir eyaleti. "Kültürün yaratıcı dönemi, dev kentlerde (megalopolis) sona erer: Paris, Londra, Berlin ve bilhassa New York." UU.s.111.

Newton: Sir Isaac Newton (1642-1727). İnciliz fizik,matemetik ve astronomi bilgini. "Bacon'ın ilimler şeması, Locke'un felsefesinde ve Newton'un ilmine uydurulmuş, Locke'un insan müdrikesi ile ilgili tahlilleri Gassendi'nin Epikürcü Atomizmi ile Bayle'in septisizmi arasında yer almıştır."IDG.s.20.

Neyzan Tevfik: Neyzen Tevfik Kolaylı (1879-1953) Hiciv şairi ve neyzendir.Türk edebiyatında Nef'î ve Şair Eşrefin ardından hiciv türünün en usta şairlerinden biri olarak kabul edilir. Şiirlerinin tamamı 1919 yılında "Hiç" adıyla 1924'te "Azab-ı Mukaddes" adıyla yayımlanmıştır. "Neyzen Tevfik, yıldırımı olmayan şimşek." BÜ.s.124.

Nibelungenler: Nibelungen ya da Niflunfgen germen mitolojisinde cüceler soyu demektir. Ancak Kırk Ambar'da zikredilen "Nibelungenler de Homer gibi klasik, çünkü ikiside sağlam ve güçlü." cümleisinde kastedilen Nibelungenlled'tir ki Nibelungen Sarkısı anlamına gelen 1200 yıllarında yazıldığı sanılan Alman destanıdır. "Nibelungenler de Homer gibi klasik, çünkü ikiside sağlam ve güçlü. KA.s.81.

Nicolas Antonio: (1617-1684). İspanyol rahip bibliyografçacı ve yazar. "Sevilla'lı bir rahip, Nicolas Antonio,önce Masal Tarihinin Tenkidi'ni yazarmanalı bir başlık -Sonra 1672'de, Yeni İspanya Kütüphanesi'ni (Bibliotheca Hispana Nova)yayımlar." KA.s.404.

Nietzsche: Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844-1900) Alman flozofu. Nietzsche, felsefî akımlardan Nihizlizmin öncüsü kabul edilir. "Avrupa medeniyetine muhalif olanlar daha cok Avrupalılardir.Mesela Nietzsche, bir Max Nordau." KI.s.120.

Nigantu: Vedanga'ların en önemli kolundab biri olan Sutralarda dilbilgisi ile alakalı bir bölüm. Bu bölümde Vedalarda geçen kelimeleri anlamlarına göre sıralayan bölüm. Bu bölümde Vedalarda geçen anlaşılması zor kelimelerin karşısına eş anlamlıları yazılarak

anlamlandırılmaya çalışılır. Bkz. Vedangalar. **"**Vedalar'da geçen kelimeleri, anlamlarına göre sıralayan "Nigantu" lar da, dil bilgisinin bir başka bölümü." BDE.s.122.

Nihat Sami Banarlı: (1907-1974). Cumhuriyet dönemi edebiyat araştırmacısı ve yazar. Resimli Türk Edebiyatı Tarihi isimli eseriyle maruftur. "Muhterem Nihat Sami Banarlı, Olemp'i ararken Himalaya çıktı karşıma ve ak saçlı rişilerden ilahiler dinledim." Jur.I.s.371

Nihayet ül-Talib: XIV.arırda yaşamış İranlı din ve tasavvuf adamı Emir Aydamür Jildaki'nin tasavvufla ilgili eseri. "İran'da bir tasavvuf üstadı olan (XV.yüzyıl) Şah Nimetullah Veli, Jildaki'nin Nihayet ül-Talib adlı kitabına kendi eliyle şerhler düşer." IDG.s.218.

Nihilist: Nihilizm akımını benimseyen kişi. Sosyal gelenek ve göreneklere tenkitçi tavır takınan, hiçbir ahlâki değer ve sosyal kontrol kabul etmeyen kişi. Bkz. Nihilizm."Bu sahte nihilist daveti alayla karşılar." BÜ.s.134.

Nihilizm ve Anarşizm Vech-i Zuhurları: Mehmet Rauf'un Resimli Kitap dergisinin 6 cildinde yer alan yazısının başlığı. "Bununla ilgili bir başka yazıya Resimli Kitap'da rastlıyoruz: 'Nihilizm ve Anarşizm Vech-i Zuhurları' (M. Rauf, 1327,Cilt 6,s.1004-1023). Renksiz sığ bir tanıtma yazısı." Mağ.s.181.

Nihilizm: Rusya'da II Alexsandr devrinin ikinci yarısında gelişen ihtilalci, aşırı ve sert ferdiyetçilik hareketi. Nihilizm cevherî hiçbir realite olmadığını ileri sürerek her şeyi inkâr eder. Nihilizm, sosyal gelenek ve göreneklere tenkitçi bir tavır takınarak, hiçbir ahlâki değer ve sosyal kontrol kabul etmez."Nihilizm, anarşizmin Çarlar Rusya'sında aldığı isim." BFH.s.1.

Nikola I: (1796-1855) Rus Çarı. 1825 yılından itibaren 30 yıl çarlık yapmıştır. Ayaklanma,yeni Car I.Nikola'nin (hukumdarligi:1825-1855) hayatinda bir dönüm noktasıdır." Mağ.s.67.

Nikola Vasiliyeviç: Önce dedesinin dizi dibinde hikâyeler dinlemiş Nikola Vasiliyeviç." KA.s.225.

Nikola: Nikola I (1796-1855). Rus İmparatoru (1825-1855) "Ama, kurduğu yeni ordu 1828 – 29'da Nikola'nın Rusları tarafından mağlup edilir." BFH.s.121.

Nikomakus. MS. II. asırlarda yaşamış Yunanlı matematikçi ve müzik kuramcısı. "İhvan, her vesileyle tekrarlar: 'Bilhassa tabiatı anlamak için sayıları ele almışız, hesap

ve hendeseyi remzi ve metafizik biçimde yorumlayışımız bakımından Fisagor'la Nikomakus'un izleyicisiyiz'." IDG.s.59.

Nil: Kuzey-doğu Afrika'da Sudan topraklarından doğarak Mısır'dan Akdenize dökülen 6700kmlik nehir. "19. yüzyıl Avrupası'na göre, Yunan mucizesi bütün ihtişamını Asya'ya borçlu: Pythagoraslar, Demokritoslar, Lykurgoslar... meşalelerini ya Ganj kıyılarında tutuşturmuşlar, ya Nil boylarında." BDE.s.28.

Nilanakta: Şiva'nın ünvanlarından biridir. Mor hançereli anlamına gelir. "Şiva'ya mor hançereli (Nilanakta) denişi bundan."BDE.s. 132.

Nilüfer: Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu isimli eserindeki kadın sahıslardan biri. "Felsefe talebesi Ferid'in arkadaşları da birer soyutlama: Saim, şapşal bir komünist; Muhtar, nazizme hayran; Selma ile Nilüfer, romana laf olsun diye misafir edilmiş." Kİ.s.228.

Nimégue Barış Anlaşması: 1678 ve 1679'da Fransa'nın savaşmakta olduğu komşularıyla imzaladığı barış anlaşması. Bu anlaşmayla Fransa önemli topraklar kazanır ve XIV. Louis Avrupanın hakemi durumuna gelir. **"**Unutmayalım ki XIV.Louis saltanatının en parlak yılıdır 1679.Nimégue barış anlaşması bu yıl imzalanmıştır." UU.s. 225.

Ninon de Lenclos: (1616-1706). Eserlerinden ziyade güzelliği ve zamanının en ünlü erkekleriyle kurduğu ilişki sebebiyle hatırlanan Fransız kadın Edebiyatçı. "Bernier (1620 – 1688) felsefeyi Gassendi'den öğrenmişti: Chapelle, Moliére gibi. Ninon de Lanclos'nun salonunda "cici filozof "du adı." BDE.s.32.

Ninova: Dicle Irmağının orta bölününde MÖ:VII. asırda Asur'un başkenti. "Elam, Ninova, Bâbil müphem birer isimdi Avrupalı için, şairane birer isim." UU.s114

Nirala: Surya Kant Tripathi Nirala (1896-1961) Sebest nazımla şiir yazan, Hint romantik akımının öncüsü Hintli şairi. "Pant ile Nirala birinci akımdan yanadırlar, deneyciler Benedetto Croce'den, Freud'la Jung'un psikanalizinden, egzistansiyalizmden, Japon şiirinden ilham alan yeni bir edebiyat yaratırlar." BDE.s.251.

Nirvana: Hint dini düşüncesinde tefekküre dayalı uygulamaların nihayi amacı. Budacılıkta arzuların ve ferdi şuurun yok edilmesiyle ulaşılan aşkın özgürlük durumunu anlatır. "Yakup şöhret avcılığına çıkarken boynuna tılsımlı bir muska takar: Nirvana." BÜ.s.147.

Nisard: Desire Nisard (1806-1888). Fransız edebiyat tenkitçisi ve yazar. "Nisard, Brunetiere, Maurras, Seilliere, Irving Babitt, T.E. Hulme, T:S. Eliot ve başkaları, romantizmi yere batırmak için klasiği yücelymiş"." Kİ.s.63

Nissen: Rudolf Nissen (1896-1981). Alman Cerrah ve tıp profesörü. "Nissen'in Büyük Tıp Lügatı'nı tıp dünyasına armağan eden o." Kİ.S.264

Nisvaz: İstanbul'da 1940'lı yıllarda sanatçı ve aydınlarının bir araya geldiği kahvehenelerden biri. "Sadri Ethem her İstanbul gelişi Nisvaz'da otağ kurardı." BÜ.s.150.

Nişada: Hint Mahabbaratta Destanı'nındaki "Nala ile Damayanti" hikâyesinde tasvir edilen himalaya eteklerinde bir yer adı. "Nişada, beldenin adı. Şehzadeninki: Nala" BDE.s.354.

Nişan-ı iftihar: Osmanlıda II. Mahmut zamanında çıkarılan İftihar nişanı, iftihar madalyasıdır. "1841'de Nişanı İftihar alır." Kİ.s.270.

Nişan-ı Zîşân: Şeref madalyası**.** "ve Hristiyan Batı'nın göğsümüze iliştirdiği bu idam yaftasını, bir 'nişan-ı Zîşân gibi gururla benimsedi aydınlarımız." BÜ.s.96.

Niti-Şastra: Hint kültründe Hükümet İdaresi ve Ahlâk kaidelerini ihtiva eden ilim ya da eser. "Huzura çağırılan bilge, şehzadelere altı ayda Niti-Şastra'yı (Hükümet İdaresi ve Ahlâk) öğreteceğini söylüyor'' BDE.s. 232.

Niyazi Berkes:1908-1988. Sosyoloji Profesörü. Berkes, toplumbilim üzerine görüş ve düşüncelerini yansıtan çalışmalarının yanı sıra Türkiye'nin Osmanlı Dönemi'nden günümüze değin geçirdiği değişimleri inceleyen araştırmaları ile bilinir. "Kitaba Niyazi Berkes'den bir epigrafla giriyoruz, iştihayı tıkayan kakavan bir epigraf. Bir avuç kelime leşi…" UU.s.25.

Niza-ı İlim ve Din: Amerikalı J.W. Draper'in dini, felsefi, ahlâkî konulu üç ciltlik eserinin adı. "Darülfünunda Dinler Tarihi okutan üstat, Amerikalı profesör Draper'in iddalarını Niza-ı İlim ve Din adlı üç ciltlik eserde tuzla buz etmiştir." Kİ.s.232.

Niza-ı ilim ve Din: Ahmet Mitat Efendi'nin J.W. Draper 'den tercüme ettiği eseri. Eser Dini, ahlâkî, felsefî mahiyettedir. Mitat Efendi eseri, kendi eklediği "İslam ve Ulûm" bölümüyle birlikte 1896 yılında neşretmiştir. "Mithat efendiyi okumalıyız ama 'Rakım efendi ve Eflatun bey, veya 'Hasan Mellah, gibi hikayelerini değil 'Avrupa'da bir Cevelan, 'Üss-ü İnkilab Niza-ı ilim ve Din, gibi ciddi kitaplarını." Kİ.s.232.

Nizam-ı Cedid: Osmanlı Devletinde 18. asır sonunda, askerî ve idârî sâhalardaki düzensizliklere çâre bulmak için yapılan teşebbüslerin ve islahatların tamâmı için

kullanılan isim. Ayrıca, Avrupa usûlleriyle meydana getirilen tâlimli orduya verilen ad. “Fakat Nizam-ı Cedid’le başlayan devir için, böyle bir fikir yürütmek imkânsız.” Mağ.s.257.

Nizamî: Nizami Aruzi XII.asrın II yarısında yaşayan İranlı şair ve yazar. “Cahilliye şiiri, onuncu asır Arap şiiri, İran şiirinde Nizami, Hafız, biraz sonra Hayyam bu geleneklerin klasikleridir.” KA.s.83-84.

Nizip: Güney doğu Anadolu bölgesinde Gazantep iline bağlı bir ilçe. “İskenderiye, Antakya, Edessa, Nizip, Haran, Gundişapur. Batı Asya’daki ve Kuzey Afrika’daki ilim merkezlerinin hepsi İslam dünyasının parçaları...” IDG.s.80.

Nobel: “Mütevazi kabiliyetleri olan bu arkadaş, Nobel peşinde koşacağına daha çok okusa, daha az yazsa hem kendisi hem de edebiyatımız için hayırlı olurdu.” KA.s.352

Nobel: İsveçli kimyacı Alfred Nobel (1833-1896)’in vasiyeti üzerine1901 yılından itibaren Stockholm Akademisi’nin seçtiği beş kişilik bir heyet tarafından verilen mükafat. “Kaldı ki Nobel’in edebiyat mükafatı , kendi aile fertlerine ihsanından ibarettir.” SNK.s.383.

Nominalist: Nominalizmi benimsediyen, nominalizme inanan kişi. "Rönesans nomanilistlerin realistleri yenişidir.” SNK.s.75.

Nominalizm: Cinsler, nev’iler yani umumi fikirlerin ve küllîlerin; zihinde ve zihnin dışında kendiliğinden veya tecrübenin mahsulü olarak mevcut olmadıklarını, bunların birer hayalden, isimden kelimeden ibâret olduğunu ileri süren felsefi görüş. Bu itibarla nominalizm realizm karşısındadır ve bilgimizin objektifliğini reddeder. "Nominalizm ve realizm tartışmaları insan kaderi için gerçekten mi önemliydi?" Kİ.s.305.

Nomokrasi: Kanunların saltanatı, kanunların, hakimiyeti**.** “Evet İslam bir kanun ve nizam hakimiyeti (nomokrasi) dir.

Nonviolence: “Nonviolence mücahidi Hint sulhperestliğini cihana yaymak istedi.” Jur.I.s. 388.

Non-violence: Şiddete başvurmama, şiddeti terk anlamına gelen gelen bir Fransızca kelime. "Non-Violence Asya'dan gelir. Gandhi".” SNK.s.180.

Noralya: Peyami Safa’nın Matmazel Noraliya’nın Koltuğu isimli romanında, roman kahramanı Ferit’in Büyükada’da evine taşındığı kadın. Matmazel Noraliya ölmüştür ancak . Ferit hizmetçiden dinlediği hatıralardan etkilenerek, evin her tarafına sinmiş olan Noraliya’nın mistik ruhunun izlerini sezer geceleri de rüya mı hayal mi olduğuna

hükmedemediği noraliya'nın hayaletlerini görür. "Hikayede canlı olan yalnız bir ölü: Noralya..." Kİ.s.228.

Nordau: Bkz.Max Nordau**.** "Bu artışı nasıl açıklayacağız? Nordau, ırkın sonu diyor. Bizce burjuva düzeninin sonu." BFH.s.32.

Normandiya: Kuzey-batı Fransa'da tarihi bir il. "'Efendiler solcudur tabi', ama Paris'in en muhteşem semtlerinde otururlar. Normandiya'da yazlıkları vardır." Mağ.s.59.

Nostradamus: Jean Nostredame (1507-1577) Fransız hukukçuve yazar. "Ne varki üç asır sonra 1575'de Nostradamus, Provence Kontları Döneminde Yaşayan En Eski ve En Ünlü Şairlerin Hayatı isimli kitabını kaleme aldığı zaman hiçbir şey değişmemiştir." KA.s.395.

Notr-Dam: Katoliklerin Meryemana verdileri unvan .Meryemana'ya adanan kiliselere de bu ad verilir. **"**İlk defa olarak seyrettiğimiz Partenon'un, Sen-Piyer kilisesinin veya Notr-Dam'ın önünde nasıl huşu'la eğilirsek,Ansiklopedi'nin önünde de aynı saygıyla eğilelim." IDG.s.13.

Notre Dame: Notre-Dame'ın Kamburu (Notre-Dame de Paris). Victor Hugo (1802-1885)'nun 1831 yılında yazdığı romanı. **"**O olmasa Hugo, "Notre Dame"ı yazamazdı." BÜ.s.234.

Nouveau Dictionnaire d'Economie Politigue par Say et Chailley: 1900 yılında Fransa'da yayımlanan İktisat sözlüğü. "Nouveau Dictionnaire d'Economie Politigue par Say et Chailley" Mağ.s.176.

Nouvelles Litteraires: 1922'de Andre Gillon'un kurduğu, edebiyat, bilim sanateleştiri ve kaynakça üzerine yazılar yayımlayan Fransız gazetesi. "31 Ocak 1963 "Nouvelles Litteraires"de Jean Guitton'un güzel bir yazısı var." Jur.I.s.110

Novalis: Frederic Novalis (1772-1801). Alman şairi. "Ya şairler? Heine, Novalis, Hölderlin, Rückert... "Hintliler antik çağın romantikleri, Cermenler modern çağların" diyor von Schroder." BDE.s.54.

Novelas: Novelas Ejemplares (Örnek Hikâyeler). İspanyol yazar Migel de Cervantes (1547-1616)'in 1613 yılında yazdığı eseri. "Novelas'ları da meşhur."KA.s. 176.

Novikov: Nikolay İvanoviç Novikov (1744-1818) Rus yergi yazarı. "Aynı yıllarda XVIII. asır uyanışının en ateşlı öncülerinden olan Novikov (1744-1818) da tutuklanıp kalebentliğe mahkum ediliyordu." Mağ.s.71.

Novum Organum: Francis Bacon'un 1620 yılında, Latince olarak yazdığı eseri. "Bacon'un 'Novum Organum'u, Locke'un 'Essay Concerning Human Understanding'i,

Berkeley'in 'Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge'i gibi." BDE.s.241.

Nuh Peygamber: "1923 yılında Türk Milleti Mustafa Kemal Paşa'ya, Nuh Peygamber'in gemisine bağlandığı gibi bağlanmıştır." KA.s..354

Nuh Tufanı: Kur'ân-ı Kerim'in 71.süresi olan Nuh suresinde anlatılan, Nuh peygamberin tebliğine rağmen Ved, Suva, Yegus ve Nesr gibi putlara tapmaya devam eden kavmin suda boğuluşu. "Mesela Nuh Tufanı.. Aynı eserin iki ayrı rivayete dayandığını gösterir. (gemiye alınan hayvanların sayısı, tufanın süresi, Nuh'un gemiye iki kapıdan girişi..)" IDG.s.102.

Nuh: Hz. Nûh. Ulûl-Azm" peygamberlerin ilkidir. Allah Teâlâ'ya ibadeti terkedip, tapınmak için kendilerine putlar edinen ve böylece yeryüzünde ilk defa fesada uğrayan bir kavmi tevhid akidesine döndürmek için gönderilen peygamber. IDG.s.148.

Numa: Numa Pompilius MÖ.715-672 Romanın efsanevî krallarından. Bir mağarada Su Perisi veya Kaynaklar Tanrıçası Egeria'dan öğütler almasıyla tanınır. Dindar bir hükümdar olarak bilinen Numa Pompilius aynı zamanda Roma'nın ilk kanun koyan hükümdarıdır. "Yalnız Numa'ya görünmüş Egeria"." BÜ.s.260.

Numa'nın Perisi: Numa'yı geceleri ziyaret eden ve ona din ve devlet yönetimi, konularında öğütler veren karısı ya da dostu Egeria. Bkz. Egeria. "Sokrates'in Demon'u: Sokrates'in Demon'u, Musa'nın yanan çalısı, Numa'nın perisi… birer remiz." BÜ.s.226.

Numenler: Kant felsefesinde fenomenin zıttı. Duyularla kavranamayan ancak akıl ve sezgi ile kavranabilen şeyler. "Kant'ın daha sonra tekrarlayacağı gibi bir Numen'ler bir de Fenomenler var. SNK.s.61.

Nuovo Scienza: Bkz. Scienza Nuovo. "Montesquieu külliyatında Vico'yu bir kere zikretmez. Çekmecesi Nuovo Scienza'dan alınmış notlarla dolu." UU.s.254.

Nur Risaleleri: Said Nursî (1873-1960)'nin muhtelif zamanlarda yazdığı fıkıh, kelam, tefsir mahiyetli risaleler külliyatı. "Bir fırtına rüzgârına benzeyen Nur risâlelerinin zaman zaman boğuk, zaman zaman heybetli yankısı." BÜ.s. 246.

Nurcu: Kendilerini Nur talebeleri ya da Nur şakirtleri diye adlandıran, Said Nursî (1873-1960)ye bağlı, iman ve itikat konularında onuun gösterdiği yoldan giderek dinî hayatını şekillendirmek isteyen kişi ya da kişiler. "Yani, nurculardan önce kelâm var." BÜ.s. 246.

Nurculuk: Cumhuriyet ve sonrası dönemde Said Nursî (1873-1960)nin görüşleri doğrultusunda şekillenen dinî akide. “Nurculuk, bir tepkidir.” BÜ.s. 246.

Nur-ı Muhammedî: “Ölçüye sığmayan, sınırlandırılamayan ve vahyin kaynağını teşkil eden ilâhi ilim,Hakikat-ı Muhammediye, Nur-ı Muhammedi, akl-I külli,akl-ı ilahi." IDG.s.181.

Nuri Bey: Menapirzade Mustafa Nuri Bey (1844-1906). Vezir Gürcü Yusuf Paşa’nın oğlu, İnkılap, ibret gazetesi yazarı ve Osmanlı siyaset adamı. “Nuri Bey, sadrazamın cihanşümul bir tehlike olarak vasıflandırdığı Enternasyonel’i çoşkun bir üslupla müdafaya kalktı.” Mağ.s.220.

Nursery Rhymes: Oyun tekerlemesi, oyun için yazılan kafiyeli şiirler**.** “Oyun için yazılan ahenkli kafiyeli bu siirlere Fransa’da “comptines” Ingiltere’de “Nursery Rhymes”denir.” Kİ.s.322

Nusayriler: Şamın kuzeyinde, özellikle Lazkiya cevresinde ve Cebal-i Nusayriye eteklerinde aşırı şii inançlı arap topluluğuna mensup olan kimseler. “Nemiriler ya da ensariler olarak da bilinir, çoğunluğu Suriye’de yaşayan bir şii mesebinin üyeleri. “Bu mezhepler İslamdaki Şiiliğe Harram mektebi ve Nusayriler kanalıyla sızmıştır.” IDG.s.57.

Nusr: Bitlis’e bağlı bir köy. Nurslu Bilge: Said Nursi. “Nusr’lu bilgenin elli yıl önce müjdelediği rüya dileriz ki bütünüyle gerçekleşsin.” Kİ.s.100.

Nuşirevan: Bkz.Hüsrev Anuşirvan “Bir müddet dedik, zira Kabaz’ın ölümünden sonra yerine geçen oğlu Nuşirevan “büyüyüp de saltanatta kesb-i istiklâl edince havas-ı ricalini toplayıp” şöyle konuşmuş.” Mağ.s.216.

Nüsha-yı sugra: İnsan. Küçük nüsha, Nüsha-i Kübra olan kainatın nüshası. “İnsana ahsen-i takvim olduğu için, bir nüsha-yı sugra olarak bakar.” SNK.s.282.

Obscurantisme: Bkz. Obskürantizm “Tefek küre kapılarını kapayan bu bağnaz’izm olsa olsa “obscurantisme”dir, sosyaliz m değil. UU.s146

Obskürantizm: Halk arasında bilgi ve öğrenimin yayılmasını istemeyenlerin sistemi. “obskürantizm heyülâsı yok edilmedikçe, herhangi bir diriliş hayaline kapılmak çılgınlık.” BÜ.s.92.

Od: Pythionikoi ya da Zafer Odaları Yunan lirik şairi Pindaros’un 45 şiir ile metin aktarmaları ve parirüsler yoluyla saklanmış, çeşitli konuları içeren dört kitabın genel adı. Od, terin anlamıyla**,** Eski Yunanlı’larda konusuna göre biçimi değişen ezgiyle söylenen lirik şiirlerin adı**.** Pindare'ın od’lari "Bir Pindare'ın od'unda, Eflatun'un

diyaloğunda, Horas'ın şiir sanatında, Seneka'nın bir kitabında, hatta Roma forum'unda ve hatta Atina'nın Akropol'unda, düzen ve ahenk aramak fazla nekazet"KA.s.124.

Odise:Bkz. Odysseia. "Bir Mahabarata, bir Odise belli bir zamanda yazılabilirdi ancak." SNK.s.112.

Odysse: Bkz. Odysseia. "Odysse'de ise tanrıların elçisidir , ölüleri o götürür." IDG.s.209

Odysseia: Homeros'a mal edilen 24 şarkılık manzum Yunan Destanı. "Ramayana, İlyada gibi biten bir Odysseia .Arada Ovidius`un metamorfozları. BDE.s.151.

Odysseus. Yunanlı Kahraman, İthakinin efsanevi kralı ve Homeros'un Epik destanı Odysseia'nın kahramanı ve batı edebiyatında en çok ele alınmış karekterlerden biridir. "Çanakkale, İstiklal Savaşı; Derviş Bey'de ünlü Odysseus gibi binbir maceradan sonra yurduna ana döner." Kİ.s.348.

Oeuvres de Claude Henri de Saint-Simon: 1966 yılında Saint Simaon'un eserlerinin bir arada basılarak piyasaya sürülen külliyat. Bu külliyat ile Saint-Siman'un eserleri, sansürsüz olarak, okuyucusunun beğenisine çıkabilmiştir. "Fransa ancak 1966'da yeni bir Saint-Simon külliyatına sahip olabilnmiştir:" Oeuvres de Claude Henri de Saint-Simon",Editions Anthropos, Paris, 6 cilt." SSSS.s.150.

Ogarev: Nikolay Platonoviç Ogarev (1813-1877). Stihotvoreniya Poemıy isimli şiir kitabındaki romantizm ile dikkatleri çeken Rus şair. Herzen'in dostu. **"**1825'de ömur boyu dostu kalacak Ogarev'le ant içtiler, bütün güçlerini Dekabristlerin davasına adayacaklardı." Mağ.s.86.

Ohio Üniversitesi: ABD'nin Ohio Eyaşetinde …. Tarihinde kurulan Üniversite. "Bu esrarengiz dahiyi daha yakından tanımak isteyenler Amerikanın Ohio Üniversitesi araştırıcılarından Carter V. Findley'in yazısına eğilmek zorundadırlar." Kİ.S.268

Okuma Hastalığı: Rus asıllı Fransız yazar Ossip Lourié'nin 1915 yılında Revue Philosophique dergisinde yayımladığı makalesi. "Okuma Hastalığı serlevhalı makale şoyle başlıyor." BÜ.s.113

Olemp Tanrıları: Yunan mitolojisinde Zeus kuşağı tanrılara verilen isim. "Olemp Tanrılarının ahlak düşı maceralarıyla,Pelopones haydutlarının düzme menkıbeleri ne alâkadar ederdi onu." UU.s.10.

Olemp: Bkz. Olimpus. "Himayala'nın keşfi Olemp'e karşı beslediğimiz sevgiyi azaltmadı." BDE.s.20.

Oligarşi: İktidarın az sayıda aydınları (aristokrasi)veya mülk sahibini azınlığın (plütokrasi)elinde bulunduğu siyasi sistem. "İktidar, reisleri tarafından temsil edilen büyük ailelerin elinde idi, bir nevi oligarşi..." Kİ.s.150.

Olimpus: Olympos. Homeros destanlarındaki Tanrıların toplanıp şölen yaptıkları yer efsanevi yer olup Zeus'un mekanıdır.. Yunanistan, Mekadonya ve Kıbrıs ve Girit'te bu ismi taşıyan birçok dağ vardır. Kelimenin Menşei ise bilinmemekle beraber Sümer soylu olabileceği düşünülmektedir. "Yunanistan'da, Olimpus'da, Akropol'da, Ölezis'de, bu düşüncelerin insanda ve tanrılarda ete ve deriye bürünerek, beşeri trajedi ve Psişe'nin semavi hikayesi suretinde geçiş resmi yaptıklarına şahit oldu. IDG. s.150

Oluşan Dünya: Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985)'in 1959 yılında Fransız ASnsiklopedisi'nin 20. cildinde yayımladığı yazının başlığı. " 'Oluşan Dünya.' Yazarı Fernand Braudel, Collège de France hocalarından, Modern Medeniyet Tarihi okutuyor; Ecole Pratique des Hautes Etudes'de de kurulduğu günden beri bölüm başkanı. Başlıca Eserleri: II.Flip Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Maddî Medeniyet ve kapitalizm Sonra çeşitli makalelerini bir araya getiren Tarih Üzerine Yazılar." UU.s. 93.

Om: Bkz.Aun (Om). "Bütün Vedalar'ın övdüğü, bütün zahitlerin zikrettiği kutsal kelime om." BDE.s.323.

Omnipotan: "Omnipotan,kadir-i mutlak demek."Jur.II.s115

On Dokuzuncu Asrın Büyük Lügatı: Fransız Sözlük bilimci Pierre (1817-1875) Larousse'nin 1863 yılından başlayarak ölümüne 1876 yılına kadar fasiküller halinde yayımlanan lügatı. "Terakki hayatın kanunudur Larousse'un On Dokuzuncu Asrın Büyük Lügati'ne göre." Mağ.s.187.

On Dokuzuncu Asrın Büyük Kamusu: Bkz. On Dokuzuncu Asrın Büyük Lügatı "Mefhumun gelişmesini Ondokuzuncu Asrın Büyük Kamusu'ndan izleyelim." Mağ.s.198.

On İki Sezarın Hayatı: Yunanlı yazar Plutarkhos (50-125)'ın biyografi türündeki eseri. "Demosthene ile Ciceron, Suetone, birkaç yıl sonra, On İki Sezarın Hayatı ile beraber 'Ünlü Kişilerin Hayatı'nı da kaleme alır." KA.s.391

On Liberty: Hürriyet üstüne. İngiliz yazar ve iktisatçı John Stuart Mill (1806-1873)'ün 1859 yılında yazdığı eseri. "Yalnız Hüseyin Cahit 1927'de Stuart Mill'in 'On Liberty'sini Fransızca'dan dilimize çevirmiş." Kİ.s.210.

On Şehzadenin Maceraları: MS. VI. veya VII. asırda yaşadığı sanılan Hint yazar Danden'in romanı. Eser en eski Hint romanı sayılmaktadır. "En eski roman 'On Şehzadenin Maceraları'. Hint'in Gil Blas'ı bu kitap." BDE.s.238.

On the Veda sor Sacred Writings of the Hindus: Vedalar Üzerine Deneme ya da Hindular'ın Kutsal Metinleri. Colebrook'un 1805 yılında yazdığı eseri. "On the Veda sor Sacred Writings of the Hindus (Vedalar Üzerine Deneme ya da Hindular'ın Kutsal Metinleri)."BDE.s.109

Opera: Koro ve orkesra için sahnede oynanmak üzere yazılın dindışı, dramatik müzikli tiyatro eseri. "Operaya, Comédie-Française'e kendini kabul ettiren Hint, Binbir Gece Masalları'nı hatırlatan bir ahenk cümbüşü ile romanı da damgalar." BDE.s.62

Oportünist: Fırsatçı. Zekeriya radikal sosyalist bile değildi, demokrat ve oportünistti." UU.s.215.

Oportünizm: Davranışlarını şahsî menfaatlerini uygun düşecek şekilde ayarlama fırsatçılık. "1934'de Çoban Köpekleri'ni yazan Paul Nizam,Durkheim'i oportünizmle itham eder." SNK.s.124.

Orange: Fransa'da, Rhöne ovasında konton merkezi. "Orange prensinin sancaklarına yazılı olan şiar: "Hürriyet için, Protestanlık için, Parlemento için"di." UU.s.231

Orduca: Pakistan'da konuşulan Hint- Avrupa dil gurubunun Hint kolundan bir dil. **"**Orta Hint dilleri içinde en önemlileri Hindice ve Orduca, kuzeybatıda Güceratca ve Maratca, kuzeydoguda ise Bengalce."BDE.s.95

Organizatör: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1819-1820 yıllarında çıkardığı geniş hacimli derginin adı."'Politika'dan sonra 'Organizatör' ve Saint-Simon'un meşhur Parabol'u." SSSS.s.81.

Orhan Bey: Osmanlı Padişahlarından 2.si. Osmanlı devletini teşkilâtlandıran ve büyük bir devlet haline getiren Orhan Gazi'dir. Doğumu : (H. 680 - M. 1281)Vefatı . (H. 761 - M. 1360) Saltanatı : 1326 - 1359 (33) sene. "Osmanlı Beyliği 1299'da Söğüt'te kurulduğu zaman 400 atlıya sahip bir uç beyliği iken, 1326 Bursa fethinde Orhan Bey, 38.000 atlıya kumanda ediyordu." Mağ.s.260.

Orhan Kemal: (1914-1970). Asıl adı Mehmet Raşit Öğütçü. Cumhuriyet dönemi roman,hikâye, hatıra ve oyun yazarı. **"**Naci Çelik, Orhan Kemal'den bahsederken daha müşfiktir." KA.s.342

Orhan Şaik Beyefendi: Orhan Şâik Gökyay (1902-1994). Günümüz şair ve yazarları ve edebiyat araştırmacısı. "Orhan Şaik Beyefendi'ye." Jur.II.s.195.

Orhan Veli: Orhan Veli Kanık (1914-1950). Garip şâri ve 1940 sonrası şiirin önemli isimlerinden biri. "Orhan Veli de öyle. Onun da sevilen şiirleri alışılanlar ve Hüseyin Rahmi nesrinden bir arpa boyu ileri gitmeyen en güdük zekâlıların kolayca içine girebildikleri." Jur.I.s.138.

Orient: Doğu anlamında Fransızca bir kelime. "Orient, müphem bir kelime. Bazen Rusya, bazen İspanya".SNK.s.172.

Origen: Origenes (185'e doğru-252-254). Yunan tanrıbilimci ve Kutsal kitap yorumcusu. Aziz Augustinus ile birlikte Histiyan Antikçağının en büyük düşünürlerinden biridir."Çünkü Origen'den başka pek azı Yahudice biliyordu."IDG.s.120

Origenes de la Novela: İspanyol edebiyat tarihçisi ve yazar Menendez y Pelayo'nun 1910yılında yayımlanan denemesi. "Antologia de Poetas Liricos Castellanos (1890-1908) ile Origenes de la Novela (1905-1910) adlı denemesinde Taine yönteminin izleri görülür." KA.s.425.

Orissa: Hindistan'da Bengal körfezi kıyısında 156000Km² yüzölçümü olan bir eyelet. ''Hindistan deyince, batıda Gücerat, Sind ve Pencap, kuzeyde Himalayalar, doğuda Bengal, güneyde de Orissa ve Marat bölgeleriyle çevrilmiş olan Hint yarımadasının kuzeyi gelir akla." BDE.s. 245

Oriyantaliz: Doğu bilimi. **"**Avrupa da geç tanımıştır bu risaleleri. Uzun zaman "Asya Cemiyeti" nin sekreterliğini yapan allâme Jules Mohl, Stenier'in bir kitabını vesile ederek ondokuzuncu asır oriyantalizminin ortak kanaatına tercüman oluyor." IDG.s.34.

Orleans: Fransa'da bir bölge ve departement merkezi. "Filhakika Littre'nin affedilmesi güç suçları var. Orlean Piskopos'u, Akademiye alınmaması için elinden geleni yapmış:" Kİ.s.263.

Orman Çiçekleri: Bengalli Hint şairi Tagor (1861-1941)'un 1874 yılında yayımladığı çocukluk dönemi şiirlerini topladığı eseri. "İlk şiirleri on üç yaşındayken yayımlanıyor: "Orman Çiçekleri" BDE.s.276.

Ormanda Uyuyan Güzel: Perrault'un masalı. "Zavallı Ormanda Uyuyan Güzel! Seni uyandıracak şehzade doğmadı henüz, doğmayacak da." Jur.I.s.82.

Orobindo: (1870–1950) Hintli şair. Eserlerinin büyük bir bölümü İngiliz dili ile yazılmıştır. "Bu değerler kah Orobindo gibi reformcu bilgelerin etkisiyle değişikliklere tabi tutulur, kah şüpheci ve Marksist bir yaklaşımla sigaya çekilir." BDE.s.296.

Ortaçağ Felsefesi: “Volf'un ‘Ortaçağ Felsefesi’ başlıklı kitabından Abelard'ı okuttum." Kİ.s.305.

Ortaçağ: “Demek ki XIX.asrın ikinci yarısında ortaya çıkan Türk romanını kavramak için “Ortaçağ dünya görüşüyle,modernleşme istemi arasında yer alan bir geçiş dünya görüşü”ne eğilmek lazım.” KA.s.321

Ortadoğu: Muhtevası net olarak belirlenmemiş ve kullanan kişinin niyetine göre değişen coğrafi terim olmakla birlikte, genellikle Ortadoğu terimi Doğu Akdenize kıyı olan ülkeleri,Türkiye’yi, verimli Hilal ülkeleri (Suriye, İsrail, Lübnan, Irak, Filistin)i Mısır’ı Arabistan’ıİran ve Afkanistan’ı kapsayacak şekilde kullanılır. Libya, Sudan hatta Hindistan’ı içine alacak şekilde kullanıldığı da olur. “Petrol kaynaklarının bulunuşu Amerika Birleşik Devletleri’nin iktisadî tarihini değiştirmiştir, ama daha o zamanlarda Ortadoğu’da, Sahra’da veya Lübnan’da bir o kadar önemli kaynaklar vardı.” BDE.s.74.

Ortega y Gasset: Jose Ortega y Gasset (1883-1955). İspanyol yazar ve düşünür. “İspanyol filozofu Ortega y Gasset, yazısını hümanistik gelenek içinde kaleme alır.” Kİ.s.34.

Oryantalizm Alan: Edward Said’in “Oryantalizm” isimli eserinin üç ana kısmından birinci kısmının genel başlığı. “Oryantalizm Alan adini tasiyan ilk kisim, zaman ve tarihsel tecrube icinde oryantalizmin genis bir tablosunu cizerek ayni zamanda onun felsefi ve politik motiflerini ele alır.” Kİ.s.67.

Oryantalizm: Doğu bilimi, Batının doğu ile ilgili araştırmaları. “ Sonra oryantalizm’in olgunluk çağı. Esrarı çözülen Zentçe: Zentçe İran’ın en eski dillerinden biri. “BÜ.s.146.

Os Luciades: Portekiz’in tek büyük şairlerinden biri Camoens (1525-1580)’in yazdığı tek eseri. “Portekiz’in tek büyük şairi var: Camoens (1525-1580) Şiire Şark’ın kapılarını açan Camoens tek eser yaratmış: ‘Os Luciades’.” BDE.s.31.

Oscar Wilde: Oscar Wilde (1854-1900) İrlandalı şair ve oyun yazarı.Dorian Gray'ın Portresi yazarın tek romanıdır. Eserinde sanat sanat içindir görüşünün izleri, inceden inceye işlenmiş tümceler, hemen belli olmaktadır.Roman, Gotik romanın doğa üstü öğeleriyle Fransız dekadan edebiyatının "büyük günahlarını birleştirir. “Zavallı Celâl… Elinde ne Oscar Wilde’nin İngilizcesi gibi muhteşem bir piyano ne Mallerme’nin Fransızcasına benzer çok sesli bir org var.” BÜ.s. 153

Osmanlı Devleti Tarihi: Avusturyalı şarkiyetçi ve tarihçi Hammer Purgstall (1774-1856)’in 1830 yılında tamanladığı 10 ciltlik öeşhur Osmanlı tarihi eseri. “Hiçbir kâtip

ve yardımcı kullanmadan tamamlamak istediği bu eser, Arap şiiri ve edebiyatı üzerine yazılmış en muhteşem abidelerden biri«Osmanlı Devleti Tarihi »de Peşte de yayımlanmış 1827-1843), dokuz büyük cilt, 1835-1843 arasında Fransızcaya aktarılmış. Kİ.s.103.

Osmanlı Bankası: İngiliz-Fransız ortak grubu tarafından Türkiye'de kurulan yabancı sermeyeli banka. 1863'de Bank-ı Osmânî Şâhâne adıyla kuruldu. Türkiye'nin en eski bankası olan bu kuruluşun Türkiye dışındaki adı: Banque Ottomare'dir. "Osmanlı Bankası, nişanlar, sefâret baloları ve Beyoğlu'nu zevk panayırına çeviren şuh aktrisler." BÜ.s.135

Osmanlı Devleti: Bkz. Osmanlı İmparatorluğu. "IV. Murat'a Sultan Süleyman devrine dön! Diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşa'ya kadar Osmanlı Devleti'nin bütün ıslahatçıları gerici." BÜ.s.80.

Osmanlı Döneminde Son Sadrazamlar: Son devrin meşhur târihçilerinden İbnülemin Mahmud Kemal İnal (1870-1957)ın 1940 yılında yayımladığı 3 ciltlik eserinin adı. "İbnülemin Mahmud Kemal İnal Osmanlı Döneminde Son Sadrazamlar, 2193 sayfa, 3 cilt, İstanbul Maarif Matbaası, 1940, s.762-763." Mağ.s.147.

Osmanlı Gatetesi: Genç Osmanlıların Paris'e kaçarak orada kurdukları gazete. Gazetenin başında bir zaman Abdullah Cevdet de bulunmuştur. "Paris'te "Osmanlı" gazetesin yazı işlerini deruhte eden genç politikacı halk ruhiyatının yabancısıdır." BÜ.s. 160.

Osmanlı İmparatorluğu: 1299 yılında 1923 yılına kadar hakimiyetini devam ettirten büyük Türk devleti. "Kanunların Ruhu müellifi, ülkesinin I.François'dan beri sıkı münasebet halinde bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu'nu bu kadar tanırsa,Hint'i Çin'i, İran'ı ne kadar tanır? BÜ.s.193.

Osmanlı İmparatorluğu: "Osmanlı İmparatorluğu, tarihin tanığı tek sınıfsız ve demokratik millettir".SNK.S.260

Osmanlı Müellifleri: Bursalı Mehmed Tahir'in eseri**.** Eserlerinin en mühimi olan bu kitap on iki senelik bir inceleme ve araştırma neticesinde meydana gelmiştir. İçerisinde 1600'ü aşkın âlim, şair ve evliyâ zâtın hal tercümesi anlatılmıştır. Üç cilttir. "Bursalı Tahir'e göre Suavi: "Eshab-ı faziletten bir harika-i zeka" (Osmanlı Müellifleri, C. I, 1914);" Mağ.s.145.

Osmanlı Tarihi: Namık Kemal Hammer'i duzeltmek icin kaleme aldigi eserin adı. "Hürriyet yazarlarının Osmanlı Tarihini okurken bunları düşünüyordum." UU.s. 310.

Osmanlı Toplumunun Genel Çizgileri: Güzin Dino'nun 1978yılında yazdığı Türk Romanının Doğuşu isimli eserinin ikinci bölümünün genel başlığı. "Bu basma kalıp hükümleri Osmanlı Toplumunun Genel Çizgileri takip ediyor." Kİ.s.249.

Osmanlıca: Osmanlı dönemi Türkçesi. "Fikret'in Osmanlıcası Osmanlıcanın Kemâli, Yahya Kemal kuğunun son şarkısı." Mağ.s.239

Osmanlılık: Osmanlı olma, Osmanlı gibi yaşama, Osmanlı'nın kültür mirasını tevarüs etme durumu. "Türk inkılabının en doğru tarifi: 'Turk milletinin Osmanlılıktan kopusudur." Kİ.s.121.

Ossian: III. asırda yaşamış İskoçyalı efsanevi kahraman ve şair. Fingan'ın oğlu. 1760 yılında James Macpherson Ossian adıyla gaelceden çevrilmiş Fragmensts of ancient Poetry isimli bir eser yayınlar. Eser, büyük bir ilgi görerek yeni bir şiir akımının doğmasına yol açar. Ossian'ın şiiri yeni klasik ya da ön romantik diye nitelendirilen birçok sanatçıya ilham kaynağı olmuştur. Cemil Meriç Aşağıdaki ifadesinde kendinin de işaret ettiği gibi Mussat'ın ilham perisinin Yunanlı olmaktan çok İskoçyalı olduğunu anlatmak istiyor. Çünkü o tarihlerde şair Macpherson Ossian'ı geniş bir okuyucu kitlesine sevdirmişti."Homeros'tan çok Ossian'ın kızı. Kendini şaire sunan bir sevgili, şairi koruyan bir Tanrıça değil." BÜ.s. 226.

Ossip Lourié: XIX asrın sonlarında ve XX.asrın başlarında yaşayan Rus asıllı Fransız ruhiyatçı ve yazar. "Psikolog romancının Revue Philosophigue 'de çıkan bu yazıyı (La Manie de la lecture), Ossip- lourié s. 261, vd. 1915) okumamış olmasına imkân var mı?" BÜ.s.113.

Otarsi: Yun. Ter. Ekonomik anlamda kendi kendine yeterli olmaya yönelen bir ülkenin rejimi. "Ficte, Almanya için kurtuluşun bir iktisidi bağımsızlık otarsi olmasını ister." SNK.s.133

Otarsik: Oligarşi anlayışına sahip. "(Türkiye otarsik hayat yaşamıyor. Turistler, işçi dövizleri, devalüasyonlar)".SNK.s.272.

Otarşi: Fr. Ter. Otokrasi. Bir kişinin yönetimi tamamen elinde bulundurma şekli. "Iktisat ve kültürde otarşi (siyasi) ve otarsiye (ekonomik bakimdan kendi kendine yetmek) sahip olmalidir." SNK.s.54.

Othello: Othello ya da Vededikli mağribi. W. Shakespeare'nin G. Giraldi Cintio'dan esinlenerek 1604'te yazdığı beş perdelik trajedi. Hristiyanların hizmetindeki Mağripli komutan Otello Destemora'nın kendisini sevmesinden ve babasına rağmen kendisiyle gizlice evlenmesinden dolayı mutludur. Ama yardımcısı sinsi İago kıskançlık

duygularını uyandırınca Othello Destemora'yı boğar. Othello W. Shakespeare'nin sanat hayatında devamlı işleyeceği kıskançlık duygusunu işlediği ilk eseridir. "Othello yazarı, onun için, barbar bir palyaço idi." KA.s.332.

Otobiyografi: İngiliz İktasatçı yazar John Stuart Mill (1806-1873)'in 1873 yılında kaleme aldığı hayat hikâyesi. "Diğer eserleri de şunlar: 'Ütilitaryanizm' (1863), 'August Comte ve Pozitivizm' (1865), 'Temsili Hükümet', 'Kadının Köleleştirilmesi', 'Otobiyografi' (1899) , 'Din Üstünde Denemeler'." Kİ.s.210.

Otobiyografi: Bir yazarın kendi hayat hikâyesini anlattığı eserlere denir. "Otobiyografileri hep şüpheyle karşılarım." BÜ.s.291.

Otopsi: Edebiyat-i Cedide'nin Otopsisi. Hikmet Kıvılcımlı (1902-1971)'nin 1935 yılında yazdığı eserinin adı. " 'Otopsi'de, yerini bulamamış haşin ve haşarı bir tecessün arayış ve buluşları vardı." Kİ.s.258.

Otranto Şatosu: Orford kontu ve ingiliz yazar Horace Walpole (1717-1797)'un 1764 yılında yazdığı romanının adı. Henry Mackenzie'nin hissi hikayeleri, Horace Walpole'nun gotik romanı, Otrante Şatosu (1764), Beckword'un, Ann Radcliffe'in, Lewis'in kara romanları, okuyucunun heyecan ihtiyacını karşılar." KA.s. 221.

Otuz İki Taht Hikâyesi: Hikâye Irmakları Okyanusu anlamına gelen Somadeva'nın Gunadya'nın Brihatkata" eserinden faydalanarak 1063-1081 yıllarında yazdığı Kathasaritsagara isimli eserinde bir hikaye kitabının adı. "Otuz iki Taht Hikâyesi'' de hoş: Hükümdar Boca, üzerinde otuz iki resim bulunan tahtına oturacak.Gelgelelim her defasında, resimlerden biri canlanıp hikâye anlatıyor.'' BDE.s. 237.

Otuz Yıl Savaşı: 1618-1648 arasında, dini sebepler ile çıkan Avrupa'da, özellikle Kutsal İmparatorluk'ta büyük bir yıkıma yol açan ve Fransa ile ispanya arasında 1659'a kadar süren çatışma. "Buna mukabil, Almanya'da Otuz Yıl Savaşı'ndan beri siyasî ve ekonomik gelişme son derece yavaşlamış,adeta durmuştu." UU.s.292.

Otuzundaki Kadın: Otuzundaki Kadın ya da Otuz yaşındaki kadın. Balzac'ın Scenes de la vie privée (1831-1834) dizisinde yer alan romanı. "Sonra Fergaus, Duchesse de Langeais (kitapçıda kayboldu)." Otuzundaki Kadın. Balıkçı Kız (kitapçıda kayboldu). Kibar fahişelerin İhtişam ve Sefaleti." Mağ.s.283.

Ovaiyar: Tamul vecizeler (Gromik şiir) edebiyatında önemli şairlerinden biri. Ovaiyar, Tirikkular yazarı Tiruvalluar'ın kız kardeşi imiş. "Tirikkular yazarının bir de kız kardeşi var: Ovaiyar, vecizeleri ilk mekteplerde ezberletilen bir şair bu." BDE.s.288.

Ovid: Bkz. Ovidius“Saatleri saniyeleştiği haz şehrayinlerinden, saatleri asırlaştığı menfa cehennemine yuvarlanan Ovid, şımarık şikayetlerini mısralaştırırken Roma’da okunacağına inanıyordu.” Jur.I.s.36.

Ovidius: Publius Naso Ovidius (MÖ:43-İ.S:17 ya da 18). Aşklar, sevme sanatı, Heroides gibi erotik eserleriyle bilinen Antikçağın ünlü Latin şairi. “Altın çağ hilkatin çağı, diyor Ovidius..” Mağ.s.186.

Owen: Robert Owen (1771-1858). İngiliz sosyalist yazar. “Owen’nin şakirtleri, İngiltere’de sosyalizim kelimesini kullanmışlardır.” SNK.s.21.

Oxford Dictionary: Oxford English Dictionary (Oxford İngilizce Sözlüğü). 1933 yılında 12 cilt olarak yayınlanan İngiliz dilinin tarihsel sözlüğü. “Kültür kavramının tarihçesini tespit ederken önce İngiliz dilinin tanınmış abidesi olan “Oxford Dictionary” den yararlanacağız.” Kİ.s.38.

Oxford Ünüversetisi: İngiltere’nin Oxford şehrinde temelleri 13 asırda atılan tarihi eğitim kurumu. **“**Bu alimlerin başında Herbolot’yu talebesi Galand’ı, Oxford Universitesi’nden Pacocke’u, Utretch’te doğu dilleri hocalığa yapan Reland’ı, Cambridge üniversitesinde Arapça okutan Ocleky’i görürüz.” Kİ.s.76.

Ödip Kompleksi: Erkek çocuğun enesine karşı duyduğu sevgi ve babasına karşı duyduğu düşmanlığı ifade eden Freudî görüş. “Ödip Kompleksi fikir adamlarının ortak zaafı.” BÜ.s.190.

Ödip: Kral Oidipus. Sphokles’in MÖ.425’e doğru oynanan oyunu. Oyunda kahramanı Oidipus babasının katili ve kendi öz annesinin kocasıdır. “Çünkü önce , farkına varacaklardır ki Ebülhevl’in sakladığı sır:insanldır , kainatın ikinci nüshası , Allahın halifesi olan tabiatın bütün unsurlarını ve güçlerini hülasa eden insan.habeşistan.” IDG.s.212

Öğütler Kitabı: Edwin Arnold (1832-1904)’un 1861 yılnda yazdığı eserinin adı. “1861’de “hipotadesa”dan ilham alarak “Öğütler Kitabı”nı yayımlar, 1876’da “Gita-Govenda”dan esinlenerek Hint’in Neşideler Neşidesi’ni kaleme alır, 1879’da yayımladığı “Asya’nın Işığı” (“The Lıght of Asia”) budizmle ilgili nasları ve efsaneleri bir araya toplar, İngilizce konuşulan ülkelerde eşsiz bir ilgi uyandırır kitap.” BED.s.45.

Öklid: MÖ.III. asırlarda yaşadığı sanılan Yunanlı Matematikçi. “Onunla Almagest’i, Öklid’in ‘Elemanlar’ını ve bir parça mantık okuyan delikanlı çok geçmeden hocasını geride bırakmıştır.” Kİ.s.183.

Öldüren: Hint mitolojisinde istek tanrısı Kama'nın ünvanlarından birisi. **"**Bir karısı Şefkat, Kama'nın, öteki Şehvet ve adları saymakla bitmez: Beş Oklu, Gönüllerde Doğan, Sarhoş Eden, Öldüren…" BDE.s.181.

Ölmeye Yatmak: Adalet Ağaoğlu (1929-….)'nun 1973 yılında yazdığı ilk romanı. "Düğün Gecesi'ne bir dehlizden giriyoruz: Ölmeye Yatmak." KA.s.362.

Ölü Canlar: Nikolay Gogol'ün 1842 yılında yazdığı romanının adı. **"**Çağdaş Rus romanı Ölü Canlar'la başlar." KA.s.207.

Ölü Deniz: Batı Asya'da kıyıları İsrâil ve Ürdün'e uzanan kapalı deniz olan Lut Gölü. Ölü deniz elyamaları ise,1946-1956 aeasında Lut gölü'nün Kuzey Batı kıyısında, Kurman sitindeki mağaralarda bulunan aramca ya da İbranice yazılmış eski elyazmalarına denir. "Eski Ahd'in Yahûdîi Konon'u nasıl kurtulmuş? Bu konuda aydınlatıcı bilgileri ölü deniz civarındaki araştırmalarda buluyoruz." IDG.s.119.

Ölüm Alayı: Bu haşin, bu anlayışsız kalabalık içinde Kişot'u ilgilendiren, daha çok kürek mahkûmları ile sergerdeleri, Ölüm Alayı'nın oyuncuları, Biskalyalı vs.. yani ıslah etmeye yeltendiği düşmanlar." KA.s.201.

Ölüm Irmağı: İngiliz edebiyatçı John Bunyan (1628-1688)'ın "Necata Doğru" eserinde tasvir edilen bir mekan. Kahraman Mutlu Dağlara ve Kutsal beldelere ulaşmak için bu Ölüm ırmağını aşması gerekmektedir. "Ama önce Ölüm Irmağını aşmak gerekir, ayak kayar görüş bulanır." KA.s.215.

Ölüm Karanlığı Vadisi: İngiliz edebiyatçı John Bunyan (1628-1688)'ın "Necata Doğru" eserinde tasvir edilen bir mekan. "Ölüm Karanlığı Vadisi'dir burası. Sonra, Kibir Kent'e ulaşır: alışveriş, riya, yalan panayırı." KA.s.215.

Ömer Hayyam: (1047-1122). Rübaileriyle ünlü İranlı şair ve feylesof. "Ömer Hayyam'ın rubailerini Almancaya aktarmış." Kİ.s.103.

Ömer Rıza Doğrul: (1893-1952). El-Ezher Üniversitesi'nden mezun, Cumhuriyet dönemi gazeteci ve yazarı ve DP milletvekili. "İlki 1260'da yapılmış (Horasanlı Ahmet). Sonuncusu Ömer Rıza Doğrul'un (1945)." BDE.s.236.

Ömer Riza: Bkz. Ömer Rıza Doğrul. "Ömer Riza'nın çocuklar için yazılan Ramayana tercümesine, Kelile ve Dimme'sine rağmen tanımıyoruz." Jur.I.s.149.

Ömer Seyfetti: (1884-1920). Milli Edebiyat dönemi hikâye yazarı. Genç Kalemler dergisini çıkardı ve Yeni Lisan harelketinin öncüleri arasında yer alarak dilde sadeleşme cereyenını başlattı. "Recaizade'ye Behruz Bey, Hüseyin Rahmi'ye Şık ve Şıpsevdi, Ömer Seyfettin'e Efruz Bey tiplerini kim ilham ettirmiştir?" KA.s.338

Ömer: Adalet Ağaoğlu (1929-….)'nun 1973 yılında yazdığı Ölmeye yatmak romanının ana karakterlerinden biri. "Ölmeye Yatmak pısırık bir koca olarak tanıdığımız Ömer, bir Anna Karanina'nın talihsiz eşine hiç benzemiyor." KA.s.363.

Örgüt Psikolojisi: Sighele (1868-1913)'nin …. Yılında yazdığı eseri. "En ünlü eserlerinden biri: Örgüt Psikolojisi." BFH.s.30.

Öte Kıyıdan: Rus filozof, edebiyat tenkitçisi, gazeteci ve yazar Aleksandr İvanoviç Herzen (1812-1870)'ın 1850 yılında yazdığı siyasi mahiyetli eserinin adı. "1850'de buyuk bir yanki uyandiran iki kitap:Fransa ve Italya'dan Mektuplar ve Öte Kıyıdan." Mağ.s.87.

P.N. Boratav: Pertev Naili Boratav (1907-1998). Türk halk Edebiyatı profesörü. J. Cassou, 'Cervantes'in Dehası' ;Türkçe'ye çeviren: P.N. Boratav (Yurt ve Dünya,Ağustos 1914, sayı 8)."KA.s. 211.

Padma: Hint Mitolojisinde tanrı şakti'nin halk arasında anılan isimlerinden biri. "Halk inançlarında Devi, Durga, Kali, Parvati, Uma, Padma, Kendi gibi binbir isimle anılan Ana Tanrıça`yı baştacı eder tantrizm." BDE.s.161.

Padova: İtalya'da Bacchiglione ırmağı'nın kıyısında bir şehir. "Derken yeni bir nüshası bulunmuş ve 1664'de Padova'da basılmış. Eserin en önemli nüshası epizodları: ' Trimalsipon'un Şöleni', ve ' Efes'in Matronu'." KA.s.157.

Paganist: Paganizme uygun, paganlıkla ilgili. Bkz. Paganizm.**"**Yunan felsefesi paganistti." SNK.s.297.

Paganizm: Hristiyanlığın başlangıcını izleyen ilk yüzyıllarda, özellikle kırsal kesimlerde yaşayanların uzun süre bağlı kaldıkları çok tanrıcılığa Hristiyanların verdikleri ad. "Ferdi cemaat içinde eritmeyen pagatizm, hürriyeti,direnişti." KA.s.86.

Pakistan: Asya'da Hindistan'dan ayrılma Hindistan ile Pakistan arasında, Başkenti İslâmabat, resmi dili Urduca olan Müslüman devlet. "Fuat'ı Pakistan'dan çağırıyorlarmış." Jur.I.s.159.

Pal Sokağının Çocukları: Macar yazar. Ferenc Molnar (1878-1952)'ın 1907 yılında yayımladığı romanı. "Kahramanı delikanlılar olan nice realist roman yazılmış, mesela Erich Koestner'in Emil ve Dedektifler Molnar'in 'Pal Sokağinin Çocukları'… ama hiçbirinde Twain'in havası yok." Kİ.s.319.

Pali: Bkz. Palice.**"**Pali demek, metin demek." BDE.s.95

Palice: Orta Hindistanda Hint-ari dili. Sankripçeye yakın, ortaçağ budhacılığının din dili. **"**Ne var ki Hint yarımadasından çabuk sökülmüş Palice." BDE.s.95

Pallas:28 Mart 1802'de Alman W.Olbers tarafından ikinci kez bulunan küçük gezegen. "Hermes'in alev alev yanan toprağında, Pallas'ın masmavi göğü altında, Jan'ın (Yuhanna) muzdarip ve peygamberane beldesi içinde, bizim sisili batının kucağında, bir rüya gibi, hayal meyal seçtiğim hakikatler, muhteşem bir gerçek oldu." IDG.s.152.

Pallava: 250-910 yılları arasında eski Hint hanedanı. "Şimdi 7. yüzyılın başındayız, kuzeyde hükümdar Harşa saltanat sürmektedir, güneyde Pallava hanedanı." BDE.s.290

Palmerston: Henry temple Palmerston (1784-1865). Britanyalı siyaset adamı. "Osmanlı hanedanı'nın son renkli müstebiti II. Mahmud'la küstah Mısır valisi Mehmet Ali arasındaki anlaşmazlıktan faydalanan Palmerston, Padişaha Britanya müzaheretini vaad etti." BFH.s.80.

Pamela yahut Mükâfatlandırılan Fazilet: Pamela, or Virtue Rewarded. İngiliz yazar Samuel Richardson (1689-1761)'un1740 yılında mektuplar halinde yazdığı romanı. " Onlardan birçok hikayeler dinlemiş. Pamela yahut Mükâfatlandırılan Fazilet (1740), bu hatıralardan doğmuş." KA.s.219

Pamela: İngiliz yazar Samuel Richardson (1689-1761)'un1740 yılında mektuplar halinde yazdığı romanı Pamela yahut Mükâfatlandırılan Fazilet (Pamela, or Virtue Rewarded)'in baş kahramanı. "Pamela hayranları, kendini beğenmiş bir yazarla, kahramanlarının duygusal dalgalanışlarını tartışırken, Fielding, Joseph Andrew'da (1742) han odalarının erkekli atmosferini, kavga döğüşleri, tabiatın bağrından geçen maceraları ele almaktaydı." KA.s.219.

Pampa: X. asırda yaşamış ve Kannara dilinde eser vermiş Hint şairi. "10.yüzyılda yaşayan Pampa, Kannara edebiyatının en büyük şairi sayılır." BDE.s.295.

Pan: "Yunan mitolojisinde, kırlar, çobanlar, ormanlar ve görüldüğü zaman panik oluşturan kaca ve ürkütücü cinsellik tanrısı. "Kır Tanrısı olarak Pan'la karıştırılır." IDG.s.209

Panama Kanalı: Orta Amerika'da, Panama Cumhuriyeti'nde okyanuslar arasıkanal. Kanal Atlas Okyanus'unu (Antiler Denizi), Büyük Okyanus'a (Panama Körfezi) bağlar. "Süveyş Kanalı da Panama Kanalı gibi insanlığa Saint-Simoncuların armağanı." SSSS.s.107.

Panaroma: Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974)'nun 1953/1954 yılında iki cilt olarak yayımladığı romanı. "Halide hanım Vurun Kahpeye'yi, Yakup Kadri Yaban'ı ve Panaroma'nın ikinci cildini kaleme alırken, kendi vatanlarından çok Fransa'nın bu gerip taşra kasabasını hatırlamış değil midirler?" KA.s.315.

Pança-Tantra: sanskripçe pantra (beş) ve tantra (Öğreti) kelimelerinden oluşan isim Hindistan'da, miladın ilk yıllarında derlenmiş bir masal ve hikaye kitabı olup ilerde yazılacak bü tür eserlerin ilk örneği ve kaynağıdır. "Bugün tanıdığımız masalların ana kaynağı: 'Pança-Tantra' (politika ve idare sanatı üzerine beş kitab). Eserin ilk şekli kayıp." Kİ.s.309.

Pandavalar: Pandava Kral Pandu'nun beş oğlunun soyadı. Pandavalar da Mahabharata Destanı'nda şiir olup, Kral Pandu'nun oğullarının yüz kişilik yeğenlerine karşı zaferini anlatır. "Nasıl vaktiyle, halk arasında dolaşan bütün masallar, fıkralar Pandavalar`ın maceralarına bağlanmışsa, İsa `dan sonraki ilk asırlarda da bütün destan parçacıkları Buda`nın hayat hikayesine bağlanıyordu." BDE.s.172.

Pandit: Pandita Hoca, allame, uzman anlamına gelen sanskripçe bir kelime olup Hindistan'da geleneksel dini bilgi sahiplerine, kutsal metin uzmanlarına verilen bir ünvandır. "Vezir Danişment Han, frenk bilginini memnun etmek için saraya, Dara Şükuh'un Upanişadlar'ı çevirtmek üzere Delhi'ye çağırdığı Panditler'den birini davet etmiştir." BDE.s.33.

Pandular: Pandu solgun anlamında bir kelime olup mahabharata Destanı'nda hikâyesi anlatılan Hastinapura kralının adıdır. Pandular, Pandu'nun hikâyelerini anlatan Mahabharata Destanı'ndaki şiirlerdir. "Pandular cennete döndüler, her biri bir tanrı oldu." BDE.s.344.

Panini: MÖ V-IV asırlarda yaşadığı sanılan Hintli gramerci. Sanskritçe dilbilgisi üstüne Astadhyayı (sekiz Bölüm) yazdı. "Dili ilk defa olarak felsefi bir incelemeye tabi tutma şerefi ise Panini'ye ait." BDE.s.123.

Panjermanizm: Fransız ihtilâli'ne ve Almanya'ya yerleştirilen Napolyon ilkelerinin bazılarına tepki olarak doğan pangermanzim, Germen asıllı halkların aynı siyasi otorite altında toplamayı amaçlayan ideoloji. "Rusya panjermanizm fikrine panslavizm şeklini kazanır. SNK.s.154.

Panslavizm: Slav asıllı halkların aynı siyasi otorite altında toplamayı amaçlayan ideoloji. "Rusya panjermanizm fikrine panslavizm şeklini kazanır." SNK. s.154

Pant: Sumitra Nandan Pant (1900-1977). Hindistan'da çağdaş romantizmin, Milliyetçiliğin ve simgeciliğin en öenemli temsilcilerinden biri olan ve Hindi diliyle yazan Hint şairi. "Pant ile Nirala birinci akımdan yanadırlar, deneyciler Benedetto Croce'den, Freud'la Jung'un psikanalizinden, egzistansiyalizmden, Japon şiirinden ilham alan yeni bir edebiyat yaratırlar." BDE.s.251.

Pantagruel: Fransız Hümanisti François Rabelais (1490-1553)ın 1532 yılında yazdığı romanı. "Şüphesiz Don Kişot da büyük eser ama Pantagruel ile Gargantua'nın yanında daha tek boyutlu." KA.s. 230.

Panteist: Tanrıyı ile dünyayı birleştiren ve aynileştiren felsefi akıma inanan kişi. "Panteist düşüncesinin zaferi yobazları telaşa düşürür." BDE.s.62.

Panteizm: Tanrıyı ile dünyayı birleştiren ve aynileştiren felsefi akım. "Tasavvuf'daki vahdet-i vücut. Vahdet-i vücut demek Allah'la kainat arasında cevherce ayniyet vardır, demek değildir." IDG.s.76.

Panteon: Devlet ve Memleketine şan vermiş olan kişilerin gömüldüğü milli anıt mezar. **"**Bütün soylu insanların Panteonu olmalı bu tapınak; insanoğluna sürekli hazlar sağlayan, zekâmızı geliştiren herkesin yurdu Parnas da Serrat gibi"." Kİ.s.51

Panteon: Yunan ve Romalı'ların bütün tanrılarına adadıkları tapınaklar**. "**Hint panteonundaki mabutlar saymakla bitmez."BDE.s. 136

Panthéon: MÖ. Julii ailesiyle ilişkili tanrılar adına yaptırılan ve Romada bulunan anıt. Anıtı Agrippa yaptırmış Eser bir çok kere tahrib olmuş ve retore edilmiştir. Fantheon anıtı 609 yılında santa Maria ad Martyres'e adanmıştır. Raffaello'nun Vittorio Emanuele II'nin ve Umberto I'in mezarları bu anıtta bulunmaktadır."Bu keşmekeşte André Suarè sesini yükseltir: Zola'nın yerine Panthéon'dur." KA.s.308.

Panurge: Fransız Hümanisti, yazFrançois Rabelais (1490-1553)'in Gargantua romanının kahramanı. "Asıl vaka Panurge'ün mutlu bir evlenme yapıp yapmayacağı üçüncü kitapta başlar." KA.s.234.

Papadiamantopulos: İoannis Moreas Papadiamantopulos (1856-1910). Fransız klasik şairi. "Başka bir tabirle papadiamantopulos (jean Moréas) ile Kübalı Heredia'nın coşkun tilmizi Yahya Kemâl, Paris kahvehanelerinde duyduklarını Peyam-ı Sabah okuyucularına şöyle aktarır." UU.s.13.

Papağan'ın Yetmiş Hikâyesi: Tutiname. Hikâye Irmakları Okyanusu anlamına gelen Somadeva'nın Gunadya'nın Brihatkata" eserinden faydalanarak 1063-1081 yıllarında yazdığı Kathasaritsagara isimli eserinde bir hikaye kitabının adı. " 'Papağan'ın Tetmiş Hikâyesi'' Doğu'da en çok okunan kitaplardan biri (Tutiname)." BDE.s.237.

Papaz Zossima: Rus yazar Dostoyevsky'nin 1879-1880 yıllarında yazdığı romanı Karamazof Kardeşler'in şahıslarından biri. Karamazoflar'ı Papaz Zossima'nın ölümü sahnesine kadar karıştırmış. "Arkasını merak eden varsa, zahmet edip kendi kendine okusun" buyuruyordu." Mağ.s. 272.

Parabol: Saint-Simon'un 1819 yılında yazdığı ancak öğrencisi Olinde Rodrigues tarafından 1832 yılında "parabol" diye isimlendirilen meşhur hicvî eserinin adı. "Uzun zaman tek başına savaşan 'Parabol' yazarının fikirleri 1820'den sonra yankılar uyandırır ve üstat gözlerini kapar kapamaz adını taşıyan bir mektep kurulur." SSSS. S.61.

Paralel Hayatlar: (Bioi parelleloi). İ.S. I. asırda yaşadığı sanılan Plutarkhos'un biyografik eseri. "Ama gerçek biyografi dönemi Plutarque 'Paralel Hayatlar'ı ile başlar."KA.s. 391.

Paramatman: Hint inanışında yüce ruh, tanrı anlamında bir terim. "Günaha girmeden dünyadaki ömrünü tamamlayan ruh, bir "paramatman"olur ve bir zaman için Saİ.Sara`dan kurtulur." BDE.s.165.

Parantapa: Hint milli şairi ve oyun yazarı Kalisada (IV-V.asır)'nın Raghuvanşa isimli eserinde sözü edilen ve prenses İndumati ile evlenmek isyeten beylerden biri. **"**Dünyada binlerce bey var, doğru. Ama onlar yıldız Parantapa ay..." BDE.s.187.

Parcanya: Yağmur bulutlu anlamına gelen bir kelime olup Rigveda'da zikredilen tanrılardan biridir. Fırtına Tanrısı. "Parcanya: böğüren bir boğa,/ Tohum saçıyor toprağa,/ Gözleri kor kor." BDE.s.304.

Pareto: Vilfredo Pareto (1848-1923). İtalyan sosyolog ve iktisatçı. Huseyin Cahit Pareto'yu:Abdullah Cevde Gustave le Bon'u getirir." SNK.s.28.

Paricata: Hint mitolojisinde güzel kokular saçan ve genneti kokularıyla süsleyen bir ağaç. "Sonra cenneti güzel kokuları ile dolduran ağaç: Paricata."BDE.s.156.

Paris Asya Derneği: 1812 yılında doğu kültürüni araştırmak amacıyla Pariste kurulan dernek. "Ondokuzuncu asrın başlarından itibaren Doğu ile ilgili bir çok dernekler kurulur: 1812'de Paris Asya Derneği." Kİ.s.62.

Paris Büyükelçiliği: Osmanlı'nın Paris Büyükelçiliği. "Dilini anlamadığı o Babil kulesinde tek kılavuzu Paris Büyükelçiliğinde görevli imam hoca Tahsin Efendi'nin , çok tonton bir adam diye kendisinden söz ettiği A. Fanton" Mağ.s.191.

Paris Esrari: Fransız romancı Eugéne Sue (1804-1857)'nin 1842-1483 yıllarında yazdığı eseri. "Tefrika romanlari geniş halk tabakalarina hitap ettikleri icin, onun hayatini kaleme alirlar: Eu. Sue'nun 'Paris Esrari' SNK.s.159.

Paris Kominasi: Fransız edebiyat doktoru, sosyoloji profesörü ve tarihçi Henri Lefebvre (1901-1991)'nin eseri. "H.Lefebvre (1958 Komunist Partisi'nden kovulan degerli tarihci) Paris Komunasi adli eserinde bir tarihcini ilk vasfi yalan soylememektir." SNK.s.48.

Paris Komünü: Temmuz 1789-Ekim 1795 arası Fransız ihtilali sırasında Paris belediye Hükümeti. “Bürjuvazi Paris Komünası’ndan sonra, aristokrasinin putlarına sarılır,Spiritüalist olur.” SNK.s.142.

Paris Kongresi: 1856’da Krım Savaşın’ndan hemen sonra III. Napolyon tarafından toplanan kongre. "Paris kongresinde kapütülasyonların ilgasını taleb eden Osmanlı murahhaslarının kastettikleri,sadece ikamet anlaşmalarının ilgasıdır.” BFH.s.92.

Paris Muhasebeleri: Ali Kemal (1867-1922)’in1899 yılında yazdığı eseri. “Paris Muhasebeleri’ni hâlâ severek okurum.” BÜ.s. 164.

Paris. Fransa’nın başkenti. "Sokrat'ın istihzasını Gringore veya Rabelais'nin maskesi altında saklayan akıllı deliler; Charles-quint veya II.Philippe gibi dünyaya söz geçirmeyi düşleyen ikbalperest deliler; Pavie'de I.François esir edilen yahut Berquin ve Nubourg'la alevler içinde can veren yiğit deliler; Munster'deki anabaptisler veya Paris'teki protestanlar gibi azgın deliler." IDG.s.160.

Paris: Fransa’nın başkenti. “Paris’e giderken bir yangından kaçtığını zannediyordu genç doktor.” BÜ.s.139

Parlamentarizm: Yürütme organının seçimle kurulmuş yasama organına karşısorumlu olduğu siyasî sistem. “Avrupa’da ne politika vardır, ne millet! Parlamentarizm, demokrasi... bunlar büyük dâvâları küçük menfaatlerin ve küçük insanların oyuncağı yapacaktır.” Mağ.s.151.

Parmak Çocuk: Charles Perrault’nun 1697 yılında yazdığı Histoires ou contes du temps passe isimli eserinde yer alan bir masal. “Ayni masalin yalniz Fransa’da degil dunyanin cesitli ulkelerinde bir cok benzerleri bulunmustur.mesela parmak cocuk, mesela Ormanda uyuyan guzel.” Kİ.s.315.

Parnasse: Parnasse okulu. Romantiklerin duygusallığına tepki olarak kurulan şirin duygusallığı yansıtmamasını, nesnelliğe, şeklî yetkinlik ve uyuma ağırlık veren,Pazitivist okulun görüşlerinibenimseyen Fransız şiir okulu. “Boileau mu? Paranesse’ın o babacan kanun vazıı yarı somurtan yarı sırıtan adasıyla Horace’ı okuyun der size Aristo’yu okuyun.” UU.s.253.

Pascal: Blaise Pascal (1623-1662). Fransız bilim adamı ve yazar. Daha çok fizik ve matemetik alanındaki çalışmaları ile bilinen pascal aynı zamanda iyi bir nesir yazarıdır da. Öfke bazen için için kükrer, Pascal’ın “ Bir Taşralıya Mektuplar’ında olduğu gibi.” BÜ.s.127

Pascal'ın Dilemması: Dilemma ikilem demek. Pascal'ın dilemması Pascal'ın Hristiyanlık sevdirmek, insanların Hristiyanlığa tabi olması için geliştirdiği akıl din ikilemi. Pascal'ın Dilemması şöyle. Hristiyanlık size bir mutluluk vâad ediyor, neden buyruklarına uymuyorsunuz? Uysanız ne kaybedersiniz? Aklımı susturmam lâzım diyeceksiniz, çünkü dini hakikatler rasyonel değildir; hürriyetimden vazgeçmeliyi, çünkü din bir takım mükellefiyetler yükler. İyi ama, dine boyun eğmezseniz necat yolunu yani ebedî saadetinizi kaybetmiş olmayacak mısınız? Fedâ edeceğiniz akıl da hürriyet de fani; öte yandan kazanç nâmütenahî. "Dünyanın en korkunç problemi önünde anarşist, Pascal'ın dilemmasını tazelemiştir." BFH s.37-38.

Patriaarka: "Hem tahttan indirilen II.James'in kızı hem de William'ın karısı olan prenses Mary, 1689 şubatında kocasıyla buluşmak ve taç giymek için Hollanda'dan ayrılırken, onu İngiltere'ye götüren gemide John Locke da vardı, John Locke ve istikbali.İstikbali derken iki eserin yazmalarını kasdediyoruz.Locke onlarla ün sağlayacaktı kendine:İnsan Zekası Üzerine Deneme ve Sivil Hükümet Üzerine Deneme.İkinci kitabın asıl adı: "Sivil Hükümetin hakiki menşei, gerekçesi ve amacı üzerine ikinci deneme",ikinci deneme, çünkü Locke onunla aynı zamanda yayımlanacak olan birinci denemesinde, mutlakiyetçi bir yazarın, Sir Robert Filmer'in Patriaarka adlı eserindeki yanlış prensipleri çürütmeye çalışmıştı." UU.s. 231.

Paul Janet: (1823-1899) Fransız filozofu ve edebiyat profesörü "Sosyalizme düşman bir felsefe tarihçisi, Paul Janet, Saint-Siman'u, Saint-Simon'u, ölümünden yarım asır sonra yazdığı bir makalede çağdaş sosyalizmin kurucusu olarak vasıflandırır." SSSS.s.65.

Paul Nizan: (1905-1940)'ın Fransız yazar. Siyasi hicin türündeki eserleri ve 1934 yılında yazdığı 'Çoban Köpekleri' isimli eseriyle bilinir. "1934'de Çoban Köpekleri'ni yazan Paul Nizan, Durkheim'i oportünizmle itham eder." SNK.s.124.

Payam-ı Sabah: Ali Kemal'in Başmuharrirliğini yaptığı gazetenin adı. Ali Kemâl, II. Meşrutiyet'ten sonra istanbul'da Peyam adında günlük bir siyasi gazete çıkardı. Gazete sonraları Peyam-ı Edebî, Peyam-i Sabah Edebî Nüshası ve Peyam-ı sabah adlarıyla yayınlandı. 1919 yılında Damat Ferit Hükümeti'nde Maarif Nazırlığı olunca gazetesini Mihran Efendi'nin Sabah gazetesiyle birleştirdi gazetenin adı payam-i Sabah olarak kaldı. Peyam-i Sabah'ın başyazarı ve sorumlu müdürü oldu. "Zavallı Payam-ı Sabah başmuharriri… o hazin başlığın (nakş-ı Ber Ab) yalnız bütün mahsusat-ı edebiyesini

değil, kısa fakat hummalı hayatını da kucaklayan bir mezar taşı kitâbesi olacağını düşünmüş müydü acaba.” BÜ.s. 163.

Pazartesi Konuşmaları: Fransız münekkidi Charles-Augustin Sainte-Beuve (1804-1869)’in tenkitlerini topladığı iki eserden biri. Eser 15 ciltlikten müteşekkildir. Diğer eseri ise 13 ciltten oluşan “Yeni Pazartesiler”dir “Edebiyat portrelerine düşkündür. Pazartesi Konuşmaları’nın çoğuna buismi verebiliriz.” KA.s.416.

Pehlevice: "Anquelit Duperron'un (1731-1805) sonsuz fedakarlıklar pahasına karanlıklardan kurtarabildiği ‘Avesta’, İran'ın eski geleneklerini dile getiren pehlevice yazılmış dağınık sayfalar, çarmıha gerilen hükümdarlara mağrur şehinşahların menkıbelerini ebedileştiren üç beş kitabe..” Kİ.s.294.

Peregrine Pickle’in Maceraları: Tobias Smollet (1721-1771), Roderick Random (1748), Peregrine Pickle’in Maceraları (1751) ve en değerlisi Humphry Clinker (1771) olan hikâyelerinde pikaresk bir hava içinde komik ve satirik romanı geliştirmiş.”KA.s.220.

Peron: Juan Domingo Peron (1895-1974). Arjantinli devlet adamı ve diktatörü. “Gündelik dilde faşizm yalnız faşist İtalya’nın doktrini değil, Hitler Almanya’sını da onlara az çok benzeyen bütün rejimleri de ifade eder:Franco İspanya’sı, Salazar Portekiz’i Peron Arjantin’i...gibi.” UU.127.

Peronizm:Arjantinli peron’un öğretilerinden kaynaklanan siyasi düşünce. “Peronizm, refah çağında ortaya çıkar, iktisadi buhranla ilgisi yoktur. ” UU.s.136

Perrault: Charles Perrault (1628-1703) Fransız yazar. Çocukları eğlendirmek için kaleme aldığı masallarla ün kazanmıştır. “Fransız edebiyatinda Perrault’un masallariyla Fabliau’lar ve”roman de renard”neyse “Remus amca”da Amerikan cocuk edebiyati icin o’dur.” Kİ.s.321

Perroux: François Perroux (1903-1987). Fransız iktisat profesörü. “Perroux doğru söylüyor:”Bu atom ve feza çağında hepimiz bir parça Saint-Simoncu değil miyiz? SSSS.s.109.

Perse: Hint mitolojisinde canavarlarla şavaşan efsanevî kahraman. **“**Perse canavarlar avlarken yüzünü bir bulutla örtermiş.” Kİ.s.336.

Persécuté Maniaque: Cana kıyan manyak, cana kıyma meraklısı anlamında Fransızca kelime grubu. “Tanpınar’ı teşhisi yerinde: Başveren inkılâpçı bir megaloman, bir “persécuté maniaque”tır.” Mağ.s.160.

Persifal:Alman besteci ve dramaturg Richard Wagner'in 1882 yılında tasarlanan ve oynanan eseri. "Persifal'in muhteşem mimarisinde Hint mabetlerinden devrilmiş merömerler var." BDE.s.70.

Perstiş: Tapınış, şiddetli sevgi, gönül akışı. "Aydın okumak için okur. Kitaba kitap olduğu için perestiş eder." BÜ.s.113.

Pertev Paşa: (1824-1872). Şakacı ve hoşsohbet bir kişi olarak bilinen Pertev Paşa Tanzimat devri devlet adamı, şair ve yazarlarındandır.. "Vaka -i Hayriye'den sonra devlet gemisinin dümenini eline alan Pertev Paşa tekke şeyhlerinin sözüyle hareket ederek Edirne antlaşmasıyla sonuçlanan meş'um seferin açılmasına ve sonra da Cezayir'in elden gitmesine sebep oldu." BFH.s.120.

Peru: Güney Amerika'da büyük Okyanus kıyısında başkenti Lima, resmi dili İspanyolca olan devlet. "Peru'nun, Tataristan'ın , Arabistan'ın siyasi ve ahlaki hayatına gelir." Kİ.s.75.

Peruka: Peruk. Tabii saçlardan ya da sentetik liflerden yapılmış yapma saç "İkinci mütercim Gohory (1571) XVII. Asır mütercimleri Machiavelli'ye "peruka" giydirirler..." UU.s.182.

Pestenkiranî: Saçma, saçmasapan saçmasapan söz anlamında Farsça bir terim. **"**Pestenkeranî bir burjuvazi ve yoksul zanaatkarlar." Mağ.s.66

Peter Pan: J.M. Barrie'nin çocuk edebiyatı klasiklerinden biri olan anlatısı. 1904 yılında oyun olarak da yazılmıştır. "Birlesik devletler icin huck finn italya icin pinokyo Danimarka icin Denizkizi Ingiltere icin Peter Pan milli birer kahraman sayilmistir.heykelleri dikilmis akin akin ziyaretcileri olmus KI.s.319.

Petersburg'dan Moskava'ya Seyahat: 18 asır Rus yazarı Radicev (1749-1801)'in eseri. "Petersburg'dan Moskava'ya Seyahat adli eserin yazari Radicev (1749-1801) XIX.asir Rus aydinlarinin butun hususiyetlerini tasir." Mağ.s.71.

Petit Chose: Le Petit Chose (bir Çocuğun Hayatı). Fransız romancı Alphonse Daudet (1840-1897)'in 1868 yılında yazdığı romanı. Andersen'in dostu olan bu zat edebiyata talihsiz cocuk, pansiyon hayati yetim tipleri sokmus, mucadeleci ve talepleri olan bir edebiyat yaratmis hem "Sefiller"in Kozet'ini hemde Daudet'nin "petit' chose"unu mujdelemistir." Kİ.s.318.

Petraçevski: Mihail Vasiliyeviç Patraşevskiy (1821-1866). Fourier yanlısı bir dışişleri mütercimi ve Rus ihtilalci. "Petracevski, sosyal bir davaya gönül veren Rus toprak sahiplerinin en güzel örnegi." Mağ.s.80.

Petrapavlovskaya Kalesi: Matartalist Rus intelijansiyası ve Edebiyat tenkitçisi Dimitri Pisarev (1840-1868)'in hapsedildiği kale. **"**Dört yıl Petrapavlovskaya kalesinde kalmış." Mağ.s.98.

Petrograd: Sen-Petersburg şehrinin 1914-1924 yılları arasındaki adı. "Kızıl meydan'daki türbe yetmemiş Vlademir iliç ölür ölmez petrograd'a Lenigrrad adını takmişılar.. vs." Jur.I.s.89.

Petronius. Caius arbiter Petronius (öl İ.S.66). Latin yazar. Pison'un ihânetini öğrendikten sonra Neron tarafından intihare zorlanan, zevk düşkünü ve zeki senatorla aynı kişi olarak kabul edilen Petronius Satyrikon isimli eserin yazar olduğu sanılmaktadır**.** "Bu Petronius, Marsilya civarında doğan bir Galyalı imiş." KA.s.156.

Peyami Safa: (1899-1961). Cumhuriyet sonrası roman, hikaye, inceleme ve deneme yazarı. "Peyami Safa'nin Turk İnkilabına bakışlari Celal Nuri'ninkine kiyasiya cok sığ ve tarihi temelden mahrum bir karalamadir."Kİ.s.113.

Peyami: Bkz. Peyami Safa. Nazım, Peyami'ye kıyasla mutlu azınlığın temsilcisidir. Kİ.s.229.

Peygamber Şeklinde Ortaya Çıkan Kahraman: Thomas Carlyle (1795-1881)'ün bir yazısının başlığı. "Batı'da Hazret-i Muhammed için neler söylenmiş? Burada da Dante'nin İlahî Komedya sından, Voltaire'in Adetler Üzerine Denemesi sinden, Napoléon'un Günlük lerinden, Carlyle'ın Peygamber Şeklinde Ortaya Çıkan Kahraman yazısından, Lamartine'in Türkiye Tarihi I inden, Renan'ın Muhammed ve İslâm'ın Menşei inden, Hugo'nun Asırların Destanı şiirinden metinler sıralanıyor." Kİ.s.154.

Peyk: Uydu. Güçlü bir devlete her bakımdan (ideolojik, ekonomik, politik..) bağlı devlet için kullanılır. "İslamiyet'ten önce, biri Bizans'a, öteki İran'a bağlı iki peyk vardı." Kİ.s.147.

Phanomenologie des Geistes: Tinin Görüngübilimi Hegel'in 1807 yauımlanan ve Hegel'in Schelling'den kopuşunun belgesi olarak kabul edilen eseri. "Phanomenologie des Geistes'in yayımladığı 1807 ise, edebiyat olgusunun bir tarih olayı olarak kavrandığı, yani akışı içinde ele alındığı yıldır." KA.s.410.

Philippe II: "Sokrat'ın istihzasını Gringore veya Rabelais'nin maskesi altında saklayan akıllı deliler; Charles-quint veya II.Philippe gibi dünyaya söz geçirmeyi düşleyen ikbalperest deliler; Pavie'de I.François esir edilen yahut Berquin ve Nubourg'la alevler

içinde can veren yiğit deliler; Munster'deki anabaptisler veya Paıis'teki protestanlar gibi azgın deliler.” IDG.s.161.

Philon: İskenderiyeli Philon (MÖ.20,13-MS.50). Yunan diasporasından Yahudi filozof. Kitab-ı Mukaddes ve Torah yorumcusu. "Joseph'le Philon'un yanında Kilise, daha doğrusu bazı Doğu kiliseleri, bize apokaliptik ve mistik mahiyette bir çok eser aktarmıştır.”IDG.s.112.

Physiocratie: Fransız İktisatçı ve siyaset adamı Dupont de Nemours (1739-1817)un 1767 yılında yazdığı Eseri. Eserin Tam adı:Physiocratie,ou Constitution naturelle du gouvernement le plus avantageux du genre humain olup, Fiziyokrasi ya da insanlık için en elverişli yöntemin doğal kuruluşu anlamına gelmektedir. “Say bu adı Ouesnay’nın 1782de Dupont de Nemours tarafından yayımlanan “Physiocratie” yazılarından almış.” Jur.I.s.132.

Pic De La Mirandolle Pico Della Mirandola (1463-1494). İtalyan hümanist ve filozof. Pic de la Mirandolle (hümanist) ile papa VI. Aleksandr kirli bir evde karşılaşırlar. SNK.s.185.

Pico della mirandello: **Bkz.** Pic de la mirandolle “Arayan Pico della Mırandella da Pascal veya Montesquieu’de modern antropolojik düşüncenin yaklaşımlarını hatırlatan birçok fikirler bulunabilir.” Kİ.S.21.

Picon: Gaetan Picon (1915-1976). Fransız edebiyat tenkitçisi ve deneme yazarı. “Picon’un kanaatı şu: Rougon Macguart’lar, karaİ.Sar bir destan.” KA.s.266.

Pierre Larousse: (1817-1875)Fransız sözlük bilimci ve yayıncı. “Mithat efendi bir asrı dolduran düşüncedir.Osmanlıların Diderots’u; daha doğrusu Pierre Larpusse’u.” Kİ.S.232.

Pierre Leroux: “Sosyalizm kelimesi önce İtalya’da Kralcı manasında, sonra İngiltere’de Robert Owen’da, Fransa’da Louis Reybaund ve Pierre Leroux’da geçer.” SNK.s.115.

Pierre Mouchon: Panckouckce 1755 de (dördü metin, biri planş olmak üzere) beş ciltlik bir ek çıkartdı ansiklopediye (Paris, 1776-77).Sonra bunlara Pierre Mouchon’un hazırladığı 2 cild endeks de ilave adildi. (Aİ.Sterdam 1780).” IDG. S.20

Pikaresk Roman: Toplumun alt kesimlerinden (Serseri, uşak…) gelen ve yaşadığı serüvenler sırasında toplumun kurulu düzenini eleştirme fırsatı bulan bir kahramanın hikâyesini anlatan eserlere denir. “Tam bir pikaresk roman havası.” BDE.s.236.

Pilpay: Pilpay ya da Bidpai. III. Asırda yasadığı sanılan yarı efsanevi Brahman Rahip. Kanynağını Pança-Tantra'dan alan ve doğulu ve batılı masal yazarlarıyla kitap resimcilerini etkileyen ahlakî hikâyeler kitabını Sanskritçe olarak kaleme alır. "Pilpay (Beyd-i Ba)'ın hikâyelerini yüzyıllardan beri zevkle okuyan Avrupa onlardaki derin ve gerçekçi hayat felsefesini anlıyabilmiş midir? Zimmer, «hayır» diyor bu soruya..." Kİ.S.309.

Pindare: Pindaros (MÖ.518-438). Yunan lirik şairi. Pythionikoi ya da Zafer Odaları isimli eseri **"**Bir Pindare'ın od'unda, Eflatun'un diyaloğunda, Horas'ın şiir sanatında, Seneka'nın bir kitabında, hatta Roma forum'unda ve hatta Atina'nın Akropol'unda, düzen ve ahenk aramak fazla nekazet"KA.s.124.

Pindaros. Bkz. Pandare. "Pindaros, bahtiyarların yaşadığı hayal ülkesini söyle anlatır: Mağ.s.185.

Pindus: Doğu Yunanistan'ı Batı Yunanistan'dan ayıran kireçli, narnlı, kum yamaçlı dağlar bütünü. **"**Zümrüt yamaçlı Pindus; yanık yamaçlı Sina. Uzaklardan, Newton'u müjdeleyen Hiseta..." UU.s.344

Pinokyo: İtalyan yazar Collodi'nin,1880-1883'te yazdığı, küçük bir çocuğa dönüşmüş bir kuklanın serüvenlerini anlattığı eseri. "Ne Pinokyo'yu tanimisim, ne Alis Harikalar diyarinda'yi." Kİ.s.312

Pirizade Sahip Mehmed Molla: 1674-1748. Osmanlı ŞeyhülİslamI. Şair yazar ve mütercim. İbn-i Haldun mütercimi olara bilinir. "Baron de Slane 1730'da Prizade Sahip Mehmed Mollo tarafından Türkçeyeöevrilen mukaddemeyi kullanır"." SNK.s. 174.

Pirizade Sahip Molla: Bkz. Pirizade Sahip Mehmed Molla. "Bizde ilok defa Prizade Sahip Molla 5'de 3'ünü yapar. SNK. S.69

Pirizade: Bkz. Pirizade Sahip Mehmed Molla "XVIII.asırın başlarında Pirizade, Mukaddime'nin üçte ikisini türkçeleştirir. " UU. s.142

Pisarev: Pisarev veya Pisaryov. Dimitri Pisarev (1840-1868). Kısacık ve mahkumiyetle dolu ömrüne dört tane değerli eser sığdırabilen matartalist Rus Edebiyat tenkitçisi. " "Pisarev veya Pisaryov (1840-1868), "Bazarov ben'im" diyecek kadar tok sözlü ve cesur"." Mağ.s.97.

Pitoresk: Durumu,görünüşü bir nedenle resim konusu olmaya elverişli bir görünim,bir nesne ve benzeri için kullanılır.Sanatta ise 18. ve 19. yy'larda İngilterede bahçe düzenleme sanatında ve konak mimarlığında görülen bir eyilim için kullanılr. "Orientales'in Divan'dan farkı: Goethe'de pitoreskin, içerde olması".K:A:s.35

Pitt: “Birisi Pitt’in gazetecisidir, öteki hükümetten maaş alır, üçüncüsü insafsız bir muhafazakar kesilir”.Jur.II.s:63

Pitt: 1.Pitt William Pitt (1708-1778) 2.Pitt William Pitt (1759-1806) Baba oğul olan İngiliz siyaset adamları. “O sırada yayımlanan bir ansiklopediye makaleler yazarak başlamış mesleğe (bilhassa Montesguieu,Montaigne,Nelson ve iki Pitt üzerine) Schiller’in Hal Tercümesi’ni kaleme almış.Kİ.s.366

Planş: Grav. Estamp çıkarmak için kazıma işleminin yapıldığı ahşap ya da metal levha ya da kazılmış bir planş yardımıyla basılmış estamp prova baskı. **“**Diderot ve arkadaşları daha çok planş’larla estamplardan faydalandılar.” IDG.s.15.

Platonizm: Platonculuk, platon ve Tilmizlerinin temsil ettği felsefi akım. "Hakikat-ı Muhammediye ve akl-ı külli telâkkasinin platonizm,neo-platonizm ve Hristiyanlığın (logos, kelime-i ilâhiye)tesiriyle Müslümanlar arasında yayıldığı öne sürülmüştür.” IDG.s.183.

Plehanov: Georgiy Walentinovich Plehanov (1856-1918) Rus sosyalist yazar. Kerim Sâdi, Türk soyalizminin Pelehanov’udur.” BÜ.s. 252

Pléiade Ansiklopedisi: Pleiade mektebi üyelerinin hazırlamış oldukları edebiyat ansiklobedisi. Bkz pleiade mektebi. Üç ciltlik Pledia Ansiklopedisi’nin Edebiyatlar tarihi adını taşıyan birinci cildine bir önsöz yazan Ratmınd Queneau esere neden edebiyat tarihi değil de edebiyatlar tarihi denildiğini açıklar.”KA.s. 383.

Pleiade mektebi: Fransız edebiyatında şairler grubu.Atlas’ın yedi kızına tembihte bulunularak yedi kişiden oluşur. **“**Klasisizm, Pleiade mektebinin çabalarından sonra XVII. yüzyılda doruğuna ulaşır"." Kİ.s.72.

Pleiade şairleri: Pleiade mektebine mensup olan yedi şair. Bunlar: J.Du.Bellay,J.A.De Baif,Pontus De Tyard,E. Jodelle, R.Belleau (1554’de genç yaşta ölen J.De Laperuse yerini aldı) ve J.Dorat (Ronsart’ın 1582’de J.Pelatier Du Mans’ın ölümünden sora onu seçtiği sanılır.) **“**Pleiade şairleri bütün Ortaçağ geleneklerini bir yana iterek yalnız Yunan ve Latin örneklerini benimser” KA.s.116.

Plekhanov: Bkz Plehanov. **"**Lenin ile Plekhanov arasındaki ihtilafda bu değil mi? Tkaçev, Rus devletinin meşruti bir devlet ve burjuva devleti haline gelmesini istemek". Mağ.s.103.

Plotinius: (205-270) İskenderiyeli Filozof. “bu unsurlar Plotinius’dan gelen saf akıl ve ruhların süduru nazariyesiyle kaynaştırılmıştır.” IDG. 70

Plutark Tercümesi: Bkz. Plutarque tercümesi **"**Galiba kelimeyi 16. asırda Plütark tercümesinin ithafında yalnız Amyot kullanmış ve I.François'nın Fransa'da edebiyatın yeniden doğuşunu (rönesansını) başlattığından söz etmiş"KA.s.116

Plutark'ın Kahramanları: Yunanlı yazar Plutarkhos (50-125)'ın hayatlar isimli biyografi kitabında söz ettiği 46 Yunanlı ve Romalı ünlü. Kimi örnek göstereceksin çocuklarına Plutark'ın kahramanlarını mı? Plutark'ın kahramanları Rousseau'yu heyecanlandırabilirdi. Jur.I.s.203

Plutarque Tercümesi: Fransız Hümanist Jacgues Amyot (1513-1593)'un 1572 yılında Plutarktos'tan tercüme ettiği baş eseri. "İspanyada Sevilla İsidore ile Tolede'luy İldefonse'nin Flanders'da, Gembloux'lu Sigeber'in İtalya'da Petrarque'ın De Viris'leri Rönesansa Antikite'yi keşfettiren büyük eserlerden biri Amyot'nun Plutarque tercümesi." KA.s.393-394.

Plutorque: İ.S. I. asırda yaşadığı sanılan Yunanlı biyografi yazarı "Hermes'in kitaplarindan ilk soz eden Yunanli plutorque olmuş." IDG.s.203.

Plütark:Bkz. Plutorque Kelimeyi, muhib-i hikmet tâbiriyle açıklayan Plütark olmuştur." IDG.s.37

Pococke: Edward Pococke (1604-1691) Okxford ünüversitesın'de Arapça profösörü ve İngiliz şarkiyatçı. "Bu alimlerin başında Herbolot'yu talebesi Galand'ı,Oxford Universitesinden Pacocke'u, Utretch'te doğu dilleri hocalığa yapan Reland'ı, Cambridge üniversitesinde Arapça okutan Ocleky'i görürüz." Kİ.s.76.

Poem : Fransızca bir kelime olup şiir anlamındadır. "İskoçyalı Thomas Moore (1779-1817), 1817'de dünya ölçüsünde şöhret kazanan bir poem yazar : "Lalla-Rookh". Üç yıl sonra Fransızca'ya çevrilen bu poem, bir Saint-Simoncu tarafından operaklaştırılır: sahnede Bernier'in Hint'ini ve Evrengzib'in çehresini görür gibi oluruz." BDE.s.44.

Poetik: Şiirle alakalı, şiirin yapı, tür,biçim vb. özelliklerini konu alan edebi eserlerin genel adı. "Bu dönem, Aristo'nun Poetik'i üzerindeki yorumlar ve tartışmalar sayesinde (Yunanca yazma 1508'de bulunmuştu), klasik edebiyat tenkidinin ölçülerini de meydana çıkarmıştır" Kİ.s.72.

Polatika: Bir yazar veya düşünürün şiir hakkındaki görüşlerini ihtiva eden eseri. Metinde kastedilen ise Aristo'nun eseridir. "Onun için ne Eflatun'un devletiyle kanunlarına ne Aristo'nun Poletika'sına nede Hristiyan orta çağının beli başlı siyasi eserlarine yer vere bildik." UU.s168.

Polémologie: Savaşın toplumsalve Psikolojik bir olay olarak bütün alanlardaki (siyasi, ekonomik, demografik) neden ve sonuçlarıyla birlikte incelenmesi anlamına gelen bir terim olup ilk defa 1945 yılında Fransız sosyolog Gaston Bouthoul tarafından öne sürülmüştür. Polémologie ile ilgili Aron'un, Bouthol'un eserleri vardır." SNK.s.144

Police: Polis. "Police XVII. Asırdan itibaran bu günkü manada kullanılmaya başlar: zabtiye." UU.s.81.

Poligamiyi: Bir erkeğin birden çok kadınla ya da kadının birden çok erkekle yasal olarak evlenmesine izin veren sistem. Çok eşlilik. **"**Hint'in kalkınması için avrupa'ya dayanması gerektiğine inandığı için,İngilizler'le dost olur,onların reform hamlelerini destekler:dulların yakılmasını önleyen, yeniden evlenmelerini sağlayan,kadınlara miras hakkı tanıyan,polgamiyi yasaklayan reformlardır bunlar."BDE.s. 273.

Politeizm: Çok tanrıcılık. "Mütenahi'nin namitenahiden mutlak olarak ayrı olduğunu söylemek caizdir, ama, birbirinden mutlak olarak ayrı iki şe'niyet nizamı olmayacağına göre böyle bir iddia politeizm'e götürür." IDG.s.79.

Politeizmi: Çok tanrıcılık. "Walter'e göre Hazret-i Muhammed politeizmin mirasındaki temelleri korumuş ama onları muhtevalarından sayırarak vahdaniyet umdesine bağlamıştır." Kİ.s.151.

Politika: Aristo'nun tamamlanmamış sekiz kitaptan müteşekkil eseri. **"**İbn Haldundevlet 'i de okumamıştır. Aristo'nun Politika'sında." UU.s.159.

Politika: Onyedinci yüzyılın dev yazarlarından biri olan "Bossuet (1627-1704)'in En tanınmış eseri **"**Kitab-ı Mukaddesten Çıkarılmış Politika, (kısaca politika) ile Cihan Tarihi Üzerine Deneme." UU.s.211.

Politika: Saint-Simon (1760-1825)'ın 1819 yılında yayımlamaya başladığı ve onikinci sayısında kapanan dergisinin adı. "'Politika'dan sonra 'Organizatör' ve Saint-Simon'un meşhur Parabol'u." SSSS.s.81.

Polonya: Orta Avrupada, başkenti Vaşova, resmi dili lehçe olan bir devlet. **"**Lehistan niçin ve ne zamandan beri Polonya olmuş?"Kİ.s.325.

Poltava: Ukrayna'da Vorskla kıyısında bir şehir. "Petro , Poltava'da XII. Charles'ın İsveçlilerini yenilgiye uğratmasa, bu teşebbüslerin hiçbiri başarılı olamazdı." BFH.s.121.

Pompei Son Günleri: Edward Bulwer Lytton'un 1834 yılında yazdığı ve Pompei faciasının arefesindeki Güney İtalya'da Yunan-Latin uygarlığının yeniden

canlandırmaya çalışılmasını anlatan eseri. “Galiba az cok uzak bir gecmişe uzanmak daha hoşa gidiyor.Mesela Alexandre Dumas’inin “Üc Silahsorler” I Walter Scott’un Orta Çağ Romanlari veya Pompel’nin Son Gunleri” Rosny’nin tarih oncesi hikayeleri.” Kİ.s.321.

Pondichéry: Hindistan’da, Bengal körfezi kıyısında bir şehir. “Sonra, Pondichéry’den, Antiller’den söz ediyor yazar.” UU.s.29.

Pondişeri: Bkz. Pondichéry “10 Ağustos 1755’de Pondişeri’ye çıktılar, Anquetil kuzeye gitmek istiyordu, ona, “nereye ey garip yolcu, burası tehlikeler diyarı” dediler, güldü ve yoluna devam etti.” BDE.s.38.

Ponna: 10. asırda yaşayan Hint Kannara edebiyatının en önemli şairlerinden biri. “İkinci büyük şair Ponna.” BDE.s.295.

Ponson du Terrail: (1829-1871) Tefrika Romanları ile ün kazanan Fransız yazar. “Çerçeve, Ponsol du Terrail’in ; muhteva yepyeni. Yöntem aynı: Merak uyandırmak.” KA.s.141.

Pop: Popüler’in kısaltılmışı olarak kullanılan İngilizce bir terim. Pop müzik, pop şarkıcısı gibi. Bakıyorlar ki, bitnikler hipi olmuş, ‘free jazz’,’rock’la ‘pop’u tahtından indirmek üzere.” UU.s. 89.

Pope: Alexander Pope (1688-1744) İngiliz şairi. **“**Konfiüçyüs de unutulmamış. Sonra yamaçlarda sohbet edenler: Virjil ve çevresinde Menandr, Tibül, Terens, Fenelon. Az ötede, bir başka kafilenin şeyhi Horas ve maiyeti : Pope'lar.Boileau'lar, Montaigne'ler".” Kİ.s.51.

Portekiz: Güney Batı Avrupada başkenti Lizbon, resmi dili Portekizce olan bir devlet. “Portekiz’in tek büyük şairi var: Camoens (1525-1580). Şiire Şark’ın kapılarını açan Camoens tek eser yaratmış: “Os Luciades”.” BDE.s.31.

Portekizce öbeği: Hint-Avrupa dil grubunun bir alt kolu olup Portekiz ve Brezilya’da konuşulan Roman dilini ve Goa, Sri Lanka, Diu ve Makao’da konuşulan Hint Portekizcesini içine alır. “Bugün Roman diller denilince Latince’den türeyen dil âilesi akla gelir: İtalyanca öbeği, sarca öbeği, provans öbeği, Katalan dil öbeği, İspanyolca öbeği, Portekizce öbeği Faransızca öbeği vs.” KA.s.135.

Posidonius: (MÖ.135- MÖ.51) Rodos Felsefe okulunun kurucusu, Çiçeron ve Ponpeius’un hocası olan Yunanlı yazar. “ Ciceron-Yunanlı Panetiuns ve Posidoninus gibi- kelimenin manalarını ayırmaya çalışmıştır.” KA.s.96.

Postnişin kutup: Tasavvufta, özellikle Mevlevilikte, Pos'ta oturan yani seyhlik makamında bulunan kişi. "Ovidius'un dediği gibi: "Prolem sine matre creatam".Masonlukta üstad-ı azam oldu: bektaşilikde postnişin kutup, felsefede ise şakirdi olmayan bir hoca." Kİ.s.214.

Pothier: Robert Joseph Pothier (1699-1772) Fransız hukukçu. "Pothier'de: "Yeni din mavera ile ilgisini kesmeli" demiyor muydu?" BDE.s.61.

Poussin: Nikolas Poussin (1594-1665) Fransız ressam. "1693'te şöyle der: "Raphael'ler, Carrache'lar, Poussin'ler nasıl resim yapmışlarsa, biz de öyle yazmalıyız." Kİ.s.62.

Pozitif Felsefe Dersleri: Auguste Comte (1798-1857)'un 1830 ile 1842 yılları arasında yayımladığı altı ciltlik eseri. "Lévy-Bruhl, daha takdirkârdır: Saint-Simon Comte'a kılavuzluk etmiş, dehasının gelişmesi için en uygun yolu göstermiştir fakat Pozitif Felsefe Dersleri'nin yazarı orijinal bir filozoftur." SSSS.s.89.

Pozitivizm : Felsefede olgularla desteklenen ya da olgularla ilgili verilere dayanan bilginin tek sağlam bilgi türü olduğu görüşü. Dar anlamıyla August Comte 'un felsefesi için de kullanılır. Genel çizgileriyle Pozitivizm, deney konusu edilebilecek olgularla ilgili, yani en geniş anlamıyla bilimselbilginin sağlam bilgi olduğunu vurgular. Bunun dışında, olgucuların çoğu mantık ve matematik gibi bilgi türlerinin varlığını kabul eder, ama bunların içeriksiz olduğunu ileri sürerler. Olguculuğun en temel özelliğiyse, geleneksel felsefe görüşlerini, olumsuzbir anlam yüküyle "metafizik" olarak niteleyerek karşı çıkmasıdır. Comte 'dan bu yana "metafizik" nitelemesi insanlığın geride bıraktığı bir aşamayla ilgili, geçerliliğini yitirmiş, yerini "pozitif" bilimlere bırakmış bir bilgi türünü çağrıştırır. "Hint'i teolojik çağın karanlık dehlizlerine tıkar pozitivizm." BED.s 62.

Pracapati: Yaratıkların efendisi anlamına gelen Sanskritçe bir kelime.Veda inancında tabiat güçlerini birleştiren yaratıcı güçü ifade eder. "Sonra bir oğlan geldi dünyaya. Bu pracapati'ydi.: ' varlıkların efendisi'." BDE.s.317.

Prag Öğrenci Mitingleri: 1968 yılında Çek Cumhuriyetinde öğrenciler tarafından,otoriteye baş kaldırı niteliğinde anarşizmin tesiriyle yapılan gösteriler. "Sarbon'da (Paris), Madrid Üniversitesi'nde, Roma Üniversitesi'nde Prag öğrenci mitinglerinde… Bunların hepsi de 1968'de olmuştur ve dev şirketlere, orduya, bürokrasiye karşı besledikleri güvensizlik ve kin yönünden anarşizme benzerler." Mağ.s.177.

Pragmatizm: Doğruyu ve gerçekliği eylemlerin sonuçları değerlendiren ve onlara fayda açısından yaklaşan faydacılık. anlamına gelen Amerikan Felsefesi. **"**Pragmatizm'den daha da ileri giderek, her metafizik mutlağı reddeder.” KA.s.106.

Prakritçe: Eski Hindistanda kullanılan ve modern Hint-Ari dillerinin kaynağı olan yrel dillere verilen isim. “15. yüzyılın sonlarına kadar Sanskritçe ön plandadır, Prakritçe ise 1000yıllarından sonra pek kullanılmaz.” BDE.s.93.

Prakriti: Samkhya’da bütün görünüşler dünyasını kuran üç ilkeyi (Guna) içinde taşıyan sonsuz tözü belirten Hindu Felsefesi. **“**Prakriti üç kuvvetin kaynağı: zekâ, enerji, adalet ve şuursuzluk.” BDE.s.149.

Prehistoire: Tarih öncesi Tarihi zamanlar olarak adlandırılan dönemden daha öncesine ait ya da bu dönemlerle ilgili. **“**Peygamberlerin **Prehistoire**’inda mertebesi , Nebiliktir.” IDG.s.206

Premçand: Navab Ray diyede bilinir. (1880-1936) Eserlerini Hint, Urdu ve İngiliz diliyle kaleme alan Hint’li yazar. “Ceynandra’nın psikolojik romanları, yeni kuşakları Premçand’ınkilerden daha fazla etkilemektedir.” BDE.s.251.

Prens: Bkz. Hükümdar**.** “ ‘Prens’ Napoleon'un en çok okuduğu kitaptır ve Chateaubriand'a göre Napoleon Prens'tir.” SNK.s.87.

Prenses Mary: “Hem tahttan indirilen II.James’in kızı hem de William’ın karısı olan prenses Mary, 1689 şubatında kocasıyla buluşmak ve taç giymek için Hollanda’dan ayrılırken, onu İngiltere’ye götüren gemide John Locke da vardı, John Locke ve istikbali.İstikbali derken iki eserin yazmalarını kasdediyoruz.Locke onlarla ün sağlayacaktı kendine:İnsan Zekası Üzerine Deneme ve Sivil Hükümet Üzerine Deneme.İkinci kitabın asıl adı: “Sivil Hükümetin hakiki menşei, gerekçesi ve amacı üzerine ikinci deneme”,ikinci deneme, çünkü Locke onunla aynı zamanda yayımlanacak olan birinci denemesinde, mutlakiyetçi bir yazarın, Sir Robert Filmer’in Patriaarka adlı eserindeki yanlış prensipleri çürütmeye çalışmıştı.” UU.s. 231

Presbiterianizm: Calvin tarafından ön görülen ve kilisenin yönetimini Protestan Papazlarla laik kişilerden oluşan Presbyterium adındaki karma bir kurula veremeyi amaölayan düşünce. “Fakat protestanlık Almanya’da çabucak yozlaştı,Ya İngilterede’ki presbiterianizm?” Kİ.s.381.

Pretoria: Güney Afrika Cumhuriyetinin hükümet merkezi ve Transvaal eyaletinin merkezi. **“**Yıl 1893. Güney Afrika’dayız. Proteria’ya giden trenin birinci mevki kompartımanında genç bir avukat üzerine aldığı dâvâyı düşünüyor.” BÜ.s.213.”

Prévost: Marcel Prevost (1882-1941) Fransız yazar. "Yalnız Fransız romanını ele alsak, bir Le Sage, bir Marivaux, bir Prévost, bir Rousseau, bir Laclos, bir Sade.. insan ruhunun karanlık dehlizlerinde taramadık bir köşe bırakmışlar mıydı?" KA.s.129.

Price: Richard Price (1723-1791) İngiliz reformist kilise papazı. Vaiz ve gazete yazarı özellikle iktisadi konularda araştırmalar yapmıştır. Nitekim ünlü İngiliz alimi Priestley'in teorisini tahlil eden Price, maddeciliğin hürriyet kavramına ters düştüğünü ve her türlü kişisel teşebbüsü yok ettiğini ileri sürer." Kİ.s.358.

Priestley: John Boynton Priestley (1894-1984) İngiliz yazar. **"**Nitekim ünlü İngiliz alimi Priestley'in teorisini tahlil eden Price, maddeciliğin hürriyet kavramına ters düştüğünü ve her türlü kişisel teşebbüsü yok ettiğini ileri sürer." Kİ.s.358.

Primiti ve Culture: Tylor'un 1871 yılında yazmış olduğu Romanın adı. "Tylor'un kitabından biri (Primitive Culture, 1871), ilkel medeniyetlerden değil, ilkel kültürlerden bahsetmek âdet olur." UU.s.97.

Princesse de Cleves. Mme de La Fayette'in 1678'de adını açıklamadan yayımladığı Romanı. "1678'de Fransız romanı en mükemmel ifadesini Princesse de Cleves'de bulur; İngiliz romanı Necata Doğru'da." KA.s.216.

Pritiraç: Ne zaman yaşadığı kesin belli olmayan Hint şairi Cand bardai'nin destansı nitelikli eseri. "12. yüzyılın sonlarında geçen bir cengi destanlaştırmış. Eserinin adı, 'Pritiraç'."BDE.s.246.

Probus. Mercus valerius Probus. MS.I. asırda yaşamış Latin dilci. "Probus, Yunan felsefe eserlerini ilk defa olarak Siryaniceye çevirir."Kİ.s.148.

Proclus. Krestomati seçme özetler mecmuası. İlk örnek Proclus'un Kresttomati'si" KA.s.392.

Prodüktör: Sinema yapımcısı. "Ve üstadın ölmeden önce kurmağı tasarladığı 'Prodüktör' adlı gazetenin başına geçmiş." SSSS.s. 102.

Profesör Etiemble: "Profesör Etiemble, Türk Romanı'nın Doğuşu'nu Fransız okuyucuya şöyle tanıtmış: "Bayan Dino'nun denemesi yalnızca Türk Romanının oluşumunu değil sömürgecilikten kurtulan ülkelerin romanlarının genel sorununu da açıklar" KA.s.318

Prolem Sine Matre Creatam: "Ovidius'un dediği gibi: "Prolem sine matre creatam' Masonlukta üstad-ı azam oldu: bektaşilikde postnişin kutup, felsefede ise şakirdi olmayan bir hoca." Kİ.s.214.

Proleter: "Asya'da sınıflar teşekkül etmemiştir, hepsi proleter milletlerdir. Komintern İslamiyet'e cephe alırsa, mücadeleyi kaybeder".SNK.s.263.

Proleterleşme:Evvelce milk sahibi olan bir sınıfın bir gölümünün genellikle bir sanayileşme süreci sonunda emekçiler sınıfına katılmak zorunda kalmasıyla içine düştüğü siyasi ve içtimai durum. İşçi durumuna düşme. "İktisadi çöküş; yerli üreticilerin, zanaatkarların, imalatçıların proleterleşmesi." BFH.s.81.

Proleterya: Fransızca Proleter kelimesiyle alâkalı bir kelime. Proleter, günlük çalışmalarıyla yaşayan, bunun dışında herhangi bir geliri olmayan amale anlamındadır. Proleterya işçi sınıfı demektir. Daha özel bir anlamı ise: Karl Marx'ın Kapitalizmdeki işçi sınıfı. "Proleterya veya işçi sınıfı denilen yığınlar böyle doğdu." BFH.s.7.

Prolog: Bir edebi eserde asıl konudan önce olayları anlatmak için yazılan bir nev'i giriş gölümü."H.A.R. Gibb, kitaba dört sayfalık bir Önsöz yazmış.Bunu iki sayfalık bir Giriş ve yirmi iki sayfalık bir Prolog takip diyor." IDG.s.67.

Promete: Prometheus. Yuanan mitolojisinde titanlardan biri, İatepos'un oğlu.Gökten ateşi çaldığı için tanrıların gazabına uğrayan, kaf dağının tepesine zincirlenen ve gündüzleri kartal tarafından ciğerleri kemrilen yarı tanrıça Promete romantizmde tanrılara isyan eden bir kahraman olarak işlenir. **"**Kendini Promete sanan Avrupalı… içtikçe artan susuzluk, ve devrim." BÜ.s.181.

Propertius: Sextus Aurelius Propertius (İ.Ö.47-16'ya doğru). Latin şairi. "Şair Propertius (İ.Ö. 47-15) Hint Kadınının vefakârlığını göklere çıkarır." BDE.s.30.

Prophétique: Peygamberlerle ilgili; geleceği bildiren manasında franzızca bir kelime. **"**Bu 'initiatipue' felsefe, 'prophétique' felsefe çizgisindedir." IDG.s.44.

Prospektüs: Tarife, tanıtım, bir şey hakkında tanıtıcı ce açıklayıcı bilgi veren kağıt, buroşür. "1750 Kasımında, 8 büyük sayfalık bir prospektüs yayımlandı"."IDG.s. 17.

Protestan: Adını 1517'de Reformcu Luter'in arkadaşlarıyla birlikte, Katolik Roma kilisesine karşı neşrettiği bir protesto metninden alan Hristiyan mezhebi. "Cevdet Paşa'nın torunu Katolik rahibesi, Fikret'in oğlu Protestan papazı olur." BÜ.s.134.

Protohistoire: Ön tarih, tarih öncesi. "Protohistoire'da bile tabiat kanunlara idare olunur." SNK.s.33.

Proudhon: Pierr-joseph Proudhon (1809-1865). "Tanrı kötüdür." ve "Mülkiyet hırsızlıktır." Sözleriyle tanınan kendi kendini yetiştirmiş bir Fransız bira yapımcısı, önceleri sosyalist, anarşist ve militan. Proudhon, siyasal anarşizmin kurucusu sayılır. Toplumu örgütlemenin ilk adımı olarak üretim kooperatiflerini ve faiz bankacılığını

savunmuştur. Proudhon insanların şiddetli zaafları olduğunu bu zaafları kontrol altında tutabilmek için âilenin gerekliliğini de savunmuştur "Proudhon'un küçük burjuva şakirtleri mütüelizm kelimesini kullanırlar, sosyalist şakirtlerse önce kolektivizm, sonra komünizm kelimesini kullanırlar." SNK.s.153.

Proust: Marcel Proust (1871-1922). Fransız roman yazarı ve mütercim. "Ama Rousseau'dan Proust'a, Wordsworth'dan Hardy'ye kadar Avvrupa edebiyatını dolduran bu tabiat sevgisi gelip geçici bir olay değil mi acaba?" KA.s.76.

Provans öbeği: Oc dilleri anlamına geldiği gibi, eski provece, Nice Kontluğu,Venaissin ve Nimes ile Uzes yürelerinde konuşulan oc lehçesi anlamına da gelir. "Bugün Roman diller denilince Latince'den türeyen dil âilesi akla gelir:İtalyanca öbeği, sarca öbeği, provans öbeği, Katalan dil öbeği, İspanyolca öbeği, Portekizce öbeği Faransızca öbeği vs." KA.s.135.

Provence Kontları Döneminde Yaşayan En Eski ve En Ünlü Şairlerin Hayatı: Les Vies des plus célébres et anciens poétes provençaux (En Ünlü ve En Eski Provenceli şairlerin hayatı) Fransız hukukçuve yazar Jean Nostredame (1507-1577)'ın 1575 yılında tamamlanan eseri. "Ne varki üç asır sonra 1575'de Nostradamus Provence Kontları Döneminde Yaşayan En Eski ve En Ünlü Şairlerin Hayatı isimli kitabını kaleme aldığı zaman hiçbir şey değişmemiştir."KA.s. 395.

Provence: Eski güney Fransa eyaleti. "Fransa'da ilk "yabancı edebiyatlar"hocası olan Claude Fauriel, Provence İtalyan edebiyatlarının kaynaklarını düzenli olarak incelerken, Almanya'da Koberstein ve daha da çok Wackernagel (Ortaçağ için), Sturm und Drang'ın ve romantizmin tarihçileri tarafından girişilen çok aceleci ve çok hissi çalışmaları yeni baştan ve derinlemesine ele alırlar." Kİ.s.416.

Providence:ABD'de Narrzgansettkoyunun ağzında, yönetim, ticaret ve üniversite merkezi şehir. "Providence yoksa, ezeli bir iradenin belli bir yere doğru ilerlettiği bir kuvvet yoksa, onu yönetmek bizim elimizde."SNK.s.150.

Prusya: Kuzey Almanya'da, başkenti Berlin olan eski devlet. "Hegel idealistti, Prusya'nın resmî felsefecisiydi." BÜ.s.190.

Psikanaliz: Froud tarafından 1895 yılında ortaya atılan, Eylemlerin, kelimelerin, rüya ve sabuklamaların bilinç altında bulunan öz kaynağına inip çatışma ve karmaşaları yüzeye, bilinç alanına çıkararak anlaşılmaz ve çözülmez gibi görünen problemleri aydınlatma ve cözmeye yönelik terapi yöntemi. "Psikanalizde: Psikodram Hangi ruh

düğümünü çözebilmiş? Şuuraltı,Psikanalizde de, psikodramda da şarlatanlığın payı çok büyük." Jur.I.s.142.

Psikiyatır: Ruh bilimci, Psikiyatri uzmanı hekimler**. "**Mesela sömürgeler çağında, psikiyatrlar, Afrikalı'ların aşağılını ispat için bilimselteoriler kurarlar." Mağ.s.37.

Psikodram: Travma yaratan eski bir duruma son verme girişimin de bulunmayı ya da güç bir durumu ele almayı amaçlayan ya da hayali sahnelerden oluşan dramatik oyun. "Psikodram Hangi ruh düğümünü çözebilmiş?Şuuraltı,Psikanalizde de,psikodramda da şarlatanlığın payı çok büyük." Jur.I.s.142.

Psikoloji Dersleri: "Boirac'ın "Psikoloji Dersleri" "ilm'en-nefis" diye tecrübe edilir, Türkçe'ye".SNK.s.269.

Psikoloji: Psiko (ruh), loji (bilim) kelimelerinin birleşiminden oluşan kelime ruh bilim anlamına gelmektedir. Ama çağdaş psikoloji, ruhu değil, insan ve hayvan davranışlarını araştırma alanı olarak kabul eder. . "Freud öncesi psikoloji, çeşitli bilgin çehreleri sunan bir kaleidoskop." BÜ.s.209.

Psikoz: Kişinin toplumla ilgili bağlantısını koparmasına sebep olan ve kişiliği derindsen etkileyen akıl hastalığına verilen isim. "Uykusuzluk psikoz Başlangıcıdır." BÜ.s.113.

Psişe. Latince kökenli olan bu sözcük, o dilde "ruh" anlamına gelirse de günümüzde daha çok "zihin" sözcüğünü karşılamaktadır. Jung ekolünde kişiliğin tümü psişe olarak adlandırılır. Psişe, bilinçli ya da bilinçdışı tüm duygu, düşünce ve davranışları içerir. İnsanın fiziksel ve toplumsalçevresine uyum göstermesini Sağlar.**:** Yunanistan'da, Olimpus'da, Akropol'da, Ölezis'de, bu düşüncelerin insanda ve tanrılarda ete ve deriye bürünerek, beşeri trajedi ve Psişe'nin semavi hikayesi suretinde geçit resmi yaptıklarına şahit oldu."IDG.s. 150.

Psysiocratie : "Psysiocratie, Physis'nin , yani tabiat kanunlarının hakimiyetidir**."** SNK**.**s**.**207

Pugaçef: Yemelyan İvanoviç pugaçev (1742-1775). Rus ordusu subayı ve 1773-74 rus halk ayaklanmasının lideri. **"**Nihayet radikal intelijansiya kendi Pugacef'lerini buldu,boylece aydinlarin en sert ve en suurlulari iktidara yukseldiler. Mağ.s.78.

Purana: Hint edebiyatında IV ve V. Asırlarda yazılan, amacı Vedalar'ın Brahmanalar'ın ve Upanişadlar'ın hükümlerini okuması yazması olmayan, yani kadınlara ve aşağı kastların üyelerine iletmek olan bir epik hikâyeler dizisine verilen isim. Hitolojik halk hikâyeleri. "Bu devirde hem Sanskritçe kullanılmış, hem Orta Hint dilleri. Yeni kutsal metinler yazılmış: Purana ve Upapuranalar." BDE.s. 92

Purusapariksa: Hikâye Irmakları Okyanusu anlamına gelen Somadeva'nın Gunadya'nın Brihatkata" eserinden faydalanarak 1063-1081 yıllarında yazdığı Kathasaritsagara isimli eserinde bir hikaye kitabının adı. '' 'Sindbad Kitabı', 'Yedi Vezirler'... hep 'Hikâye Irmakları Okyanusu'ndan alınmış. 'Purusapariksa' da hoş bir hikâye: Ölüme mahkum edilen bir hırsız altın eker biçerim diyor." BDE.s.237.

Puruşa: İnsan anlamına gelen bir Sanskritçe kelime olup, samkhya ve yoga Hindu okullarında arı ruhu ve Vedalar'da ilk kurban eden ve ilk kurban edilmiş olan ve bedenin çeşitli bölümlerinin yaradılışının öğeleri durumuna gelen, makrokozmosun kişileştirilmesini, temel insanı adlandırır. **"**Puruşa, bilen, hükmeden. Kosmosun nedeni, puruşa." BDE.s.149

Puşkin ve Belinski: Rus Edebiyat tenkitçisi Dimitri Pisarev (1840-1868)'in 1865 yılında yazdığı eserinin adı. "Ama vazgeçmemiş yazı yazmaktan: Yankılar uyandıran bir dizi yayımlamış: Tolstoy, Turgeniev, Goncarov'un Roman ve Hikayelerindeki kadınlar (1861), Rus Dramının Dayanakları (1864) , Puşkin ve Belinski (1865), Düşünen proletarya (1865)". Mağ.s.98

Puşkin: Alexsandr Sergeyeviç Puşkin (1799-1837). Rus yazarı. **"**Büyük şairin fırtınalı hayatına bir göz atalım 1798'de -yani Puşkin'den bir yıl önce -Litvanya'da doğar." Kİ.s.326.

Putları Deviriyoruz: Nazım Hikmet'in, M.Zekeriya (Sertel) ve Sahiba Zekeriya (Sertel) tarfından İstanbul'da 1924 yılından itibaren, aylık olarak yayımlanan Resimli Ay dergisindeki bir yazı dizisinin başlığı "Nazım'ın Resimli Ay'daki Putları Deviriyoruz tefrikasını karalamak için şairane kabiliyet, Batı estetiği ile bir miktar yatıp kalkmış olmak yeter de artardı." Kİ.s.258.

Püritenler:Kitab-ı Mukaddes'i yeni bir gözle okumaktan yana olan ve XIX.asır sonlarından başlayarak çoğu Amerika'ya göç eden katı bir presbiteriyen tarikatının üyeleri. "Filhakika, Gabel'e göre 'kapitalizmin Püritenler'den aldığı ideolojik armağan, rasyonaliste değil eşyalaşmaya'dır." UU.s.21.

Pyrrhusvari Bir Zafer: Pyrrhus, yaklaşık MÖ.318-272 yıllarında yaşamış Epeiros kralı. Hayatı savaşlar ve zaferlerle dolu olan bu kral, zaferlerinin sonuçlarnı görmekte bu kadar nasipli değildir. 280 yılında fillerinin de yardımıyla Romalı'lara karşı büyük Herakleia zaferini kazandı; ama Appius Claudius Caecus'un Seneto'yu saptığı barış teklifini geri cevirmeye ikna edememesi üzerine zaferinin hiçbir faydasını göremedi. Pyrrhus ismi, bir taraftan kazanıp öbür taraftan kaybetme ya da savaşta kazanıp masada

kaybetme durumunu anlatan bir durum için kullanılmıştır. **"**Ateş mazinin bir çok levslerini temizlemişti, ama Pyrrhusvari bir zaferdi bu." Mağ.s.263

Pythagoras: MÖ.570'e doğru -MÖ.480'e doğru. Yunanlı matemetikçi. "19. yüzyıl Avrupası'na göre, Yunan mucizesi bütün ihtişamını Asya'ya borçlu: Pythagoraslar, Demokritoslar, Lykurgoslar meşalelerini ya Ganj kıyılarında tutuşturmuşlar, ya Nil boylarında." BDE.s.28.

Quarter Latin: Geleneksel olarak Paris'in sol kıyısındaki bölümüne verilen ad. Ortaçağ'da Latince konuşan öğretmenler ve öğrenciler burada toplanıyordu Çünkü zamanın üniversiteleri de burada bulunuyordu. "Fransa'nın 3.cumhuriyetinde Quarter Latin'de sanat öğrenimi yapmış bir şair, Lale devri'nin şairi." KA.s.370.

Quatrefages. Etinne Marc Quatrefages (1782-1857). Özellikle Arap tarihi dili ve edebiyatı üzerine çalışmaları ile tanınan Fransız doğu dilleri profesörü. **"**Quatrefages, brocart insani fert ve cemiyeti iliskileri icinde incelemek istiyordu."SNK.s.45.

Quesnay: François Quesnay (1694-1774). Fransız hekim ve İktisatçi. Diderot'un Ansiklopedisi için Çiftçi (1756) ve Tahıl (1757) maddelerini yazar. "Dördüncü ciltte: Turgot, Duclos, Bordeu… Beşincide Voltaire, Marmontel, Forbonnais, Deleyre; altıncıda De Brosses, Saint Lambert, Morellet, Necker, Quesnay görünür." IDG.s.19.

Quételet: Adolphe Quételet (1796-1874). Belçikalı gökbilimci, matematikçi ve istatistikçi. "Qutelet geni kitlelerde Previsibilite (onceden görüş)determenizm var de dar kitleler yok." SNK.s.39.

Quevedo: Francisco Quevedo Y Villegas (1580-1645). İspanyol roman ve hikaye yazarı. **"**Lope de Vega, Gongora, Quevedo, Tirso de Molina, Calderon.. onyedinci yüzyılın birinci yarısına pırıltı saçarlar." Kİ.s.67

Quinet: Bkz.Edgar Quinet. "Göl şairlerinin hepsi de Asya'ya âşık , Quinet'ye göre." BDE.s.:43

Quintilien: Marcus Fabius Quintilianus (İ.S.30-100). Seneca okulu'nun temsil ettiği cağdaş eğitime karşıcicerocu klasiğe dönüşü savunan Latin retorikçi. "Ciceron ile Quintilien litteatura kelimesini kullanıyorlardı." KA.s.379.

Quo Vadis?: Bkz. Kovadis**.** "Le Feu"yü on dokuzunda okumuş ve edebi zevkini değiştirmiş SNK.s.384.

Rabelais. François Rabelais (1490-1553). Fransız Hümanisti, yazar ve düşünür. Gargantua isimli romanı önemlidir. "Avrupa, mazisine hürmetkârdır, şaheserleri

hırsların ve heveslerin tasallutuna terk etmez; Montaigne'i yirminci asır Fransızına, onaltıncı asrın garip imlası sunar, Rabelais'nin tek kelimesi dokunulmaz." UU.s.310.

Raca: Hindistan Ülkelerinde kral. "Rahip kafadır, raca kol" BDE.s.111.

Racastan: Hindistan'ın Kuzey Batısında merkezi Caypur olan eyalet. "Çand Racastanlı. Racastan Hint'in racalar bölgesi, bu bölgede yaşayanların başlıca meşgalesi cenk." BDE.s.246.

Racastanca:Racastan dili. Hindistan'ın Kuzey Batısında bir eyalet olan Racastan da konuşulan Hint dili. "Bu geniş bölgede Hint nüfusunun yarısı yaşar ve başlıca dört dil konuşulur: Racastanca, Batı Hindîce, Doğu Hindîce ve Biharca." BDE.s.245.

Racine: Jean Racine (1639-1699).Fransız klasiklerinden. Corneille ile birlikte 17 asır Fransa'sının en büyük trajedi yazarı sayılır. "Genç Racine çok beğenmiş eseri, Boileau Telemak'la mukayeseye kalmış." KA.s.154.

Racisme: Irkçılık anlamında Fransızca bir kelime. "Racisme (ırkçılık) Tevrat'la başlar." SNK. s.99.

Raçput: Özellikle, geniş topraklara sahip olma özelliğinie sahip Rancutana'da yaşayan kuzey Hindistan Müslüman halkı. **"**Kâh yağma ihtiyacı, kâh kan gütme, kâh üstünlük davası, kâh kız kaçırma yüzünden Raçput beyleri boyuna dövüşmüşler." BDE.s.246.

Rada: Hint mitolojik tanrıçalarından biri. Krişna'nın karısı. **"**17.asırda Krişna ile Rada'nın aşklarını terennüm eden Biharilal bile Sattasai'nin taklitlerinden ilham almış."BDE.s.179.

Radcliff: Emily Bronte'nin 1874 yılında E. Bell takma adıyla yayımladığı romanı Wuthering Heights (Rüagarlı Tepe ya da Rüzgarlı Bayır)'ın erkek kahramanı. "Rüzgârlı Tepe'de Radcliff, Cathie'yi elde etmek için bütün insanları öldürmeye hazırdır ama bu cinnetin makul olduğunun veya herhangi bir sisteme dayandığını ileri sürmek akıldan geçmez." BFH.s.52.

Radcliffe Brown: Alfred Reginald Radcliffe Brown (1881-1955). "İngiliz andropolog. "Radcliffe Brown ile onun etkisi altında kalan bazı İngiliz sosyal andropologları kelimeye iltifat etmemişlerdeir." Kİ.s.23-24.

Radha:Bkz. Rada. "Kız dünya güzeli Radha. Ormanda dolaşan delikanlı Hari (yani Krişna)."BDE.s. 392.

Radhakrişnan: sarvepalli Radhakrişhan (1888-1975). Hindistanlı devlet adamı ve yazar. **"**Gandi (1869–1948), Radharişnan (1888–1975), Nehru (1889–1964) İngilizce eserleriyle Hint'i dünya efkârına tanıtan değerli imzalar." BDE.s.94

Radicev: (1749-1801). Rus yazarı. **“**Petersburg’dan Moskava’ya Seyahat adli eserin yazari Radicev (1749-1801) XIX.asir Rus aydinlarinin butun hususiyetlerini tasir.” Mağ.s.71.

Rafaello: Santi Rafaello (1483-1520). İtalyan ressam ve mimar. “Ne Dante rahipti, ne Aristo, ne Tasso. Rafaello, Michel Angelo, Leonardo da Vinci laiktiler.” SSSS.s.93.

Raghuvanşa: Hint klasik dönem şair ve yazarı Kalidasa (IV-V.asır)’nın Raghular soyu anlamına gelen biyografi dizisi niteliğindeki eseri. “Bir başka yerde şehzade maiyetiyle bir şehirden geçerken kadınlar pencerelere koşuyor, Kalidasa "Raghuvanşa"nın bir sahnesini yazarken , bu tasvirden ilham almış.” BDE.s..174.

Rahibe Neşideleri: Pali Edebiyatında miladın hemen öncesinde veya başlarında yazıldığı sanılan “Dustur”un ikinci bölümünde yer alan dini manzum metinlerden biri. “Beşinci tomarın bir başka eserinde, budizmden ilham alan şiirin en güzel örneklerini "Rahip neşideleri" (Theragatha) ile "Rahibe Neşideleri"ni (Theragatha) buluyoruz.” BDE.s.170.

Rahibe: Fransız Yazar Diderot (1713-1784)’un,1760yılında yazmaya başladığı ve ölümünden sonra, 1796 yılında yayımlanan romanı. “Mesela Rousseau’nun Yeni Hêloise (1761), Diderot’nun Rahibe’si (1760), Laclos’nun Tehlikeli Alakalar’ı (1782).”KA.s. 237.

Rahip Neşideleri: Pali Edebiyatında miladın hemen öncesinde veya başlarında yazıldığı sanılan “Dustur”un ikinci bölümünde yer alan dini manzum metinlerden biri. “Beşinci tomarın bir başka eserinde, budizmden ilham alan şiirin en güzel örneklerini "Rahip neşideleri" (Theragatha) ile "Rahibe Neşideleri"ni (Theragatha) buluyoruz.” BDE.s.170.

Rahip: Budizmde ve başka bazı dinlerde din adamlarına verilen ismi. “Rahip kafadır, raca kol ” BDE.s.111.

Raif Necdet Bey: Raif Necdet Kestelli (1881-1936). Meşrutiyet dönemi yazarı ve edebiyat tenkitçisi. “İlk isyan eserlerinden biri Resimli Kitap yazarlarından Raif Necdet Bey: ‘ abana hars’ın âheng-i telaffuzu pek abûs, pek soğuk ve kaba geliyor...’ diyordu.” Kİ.s.13.

Raif Necdet: Bkz. Raif Necdet Bey**. “**Raif Necdet, müstehcene, bayağıya boğulan edebiyat karşısında isyan eden maşeri vicdan.” KA.s.299.

Raison: “Raison bazen mutlak olarak logos manasına kullanılır: Kelam."IDG.s.165

Rakım Efendi ve Eflatun Bey: Ahmet Mitat Efendinin 1875 yılında yazdığı romanı. Romanda Felâtun beyin şahsında alafranga hayat özentisi, Rakım Efendi'nin sahsında da yerli hayat anlatılır. "Mithat efendiyi okumalıyız ama Rakım efendi ve eflatun bey 'Hasan Mellah ,gibi hikayelerini değil 'Avrupa'da bir Cevelan, 'Üss-ü inkilab, 'Niza-ı ilim ve Din, gibi ciddi kitaplarını." Kİ.s.232.

Rakşasalar: Raksas'lara âit olanlara veya Raksaslara benzeyenlere verilen isimdir. Hint mitolojisinde kötü ruhlar olarak kabul edilen Rakşasların nasıl türediği ihtilaflıdır. Brahma'nın ayağından veya Pulastya'nın neslinden olma Ravana'dan türediğinin yanında başka bir görüş de Khasa'nın çocukları olduğu yönündedir.Yaksalar gibi yarı tanrı, yarı iyiliksever olanları, Tanrılara düşman olanlar ve gece faaliyet gösterüp, mezarlıklarda dolaşan böylece kurban törenlerini bozup insan eti yiyen gibi çeşitleri vardır. "Rakşasalar azıttıkça azıtmış…İfritler kralı Ravana`nın Tanrıları`ı taktığı yok." BDE.s.153.

Raktavica: Çilekeşler Tanrısı'nın vefakâr eşi, ifritler ordusunun baş buğu "Raktavica'yla bu isim altında çarpışır."BDE.s. 133

Rama: Ramayana Destanı'nın baş kahramanı. Tanrı Vişnu'nun yeryüzündeki yedinci tecellisi.Hint mitolojisinin Krişna'dan sonra en tanınmış kahramanlarından biri. Rama dünyayı zalim Raksasa ravana'dan kurtaran ve cennetteki tanrıların ricasıyla yeryüzüne inmiş vişni olarak kabul edilmiş. "Rama`yı Tanrılaştıran parçalar belli ki sonradan eklenmiş."BDE.s.150.

Ramaknişna: (1836-1886). Hayatı boyunca kitaplardan sağlanacak klaşik bir eğitimi reddederek dünya nimetlerinden el etek çekerek Tanrıca Kali'ya bağlanan ve çileli bir hayat sürmek üzere ormana gekilen Bengalli Brahman. "20. yüzyılın Fransası'na Gandi'yi, Ramakrişna'yı Vivekananda'yı tanıtan üstadın üslübu da onlarınki kadar muhteşem." BDE.s.71.

Ramayana: Rama'nın serüvenlerini anlamına gelen, en eski Hint destanı. 25.000 beyit ve Balakanda, Ayodhyakanda, Aranyakanda,Kişkindhyakanda, Sundarakanda, Yuddhakanda ve Uttarakanda olmak üzere 7 bölümden oluşur. Konusu: Ayodhya krallığında ortaya çıkan bir taht mücadelesi ve üvey annasi Kaikeyi'nin çevirdiği dolaplar yüzünden karısı Sita ve kardeşi Lakşmana ile sürgüne giden Rama'nın serüvenidir. Destanın yazarı belli olmamakla birlikte ermiş Valmiki'nin yazdığı söylenir. "Göklerden boşanan bir çiçek yağmurudur Ramayana…İfritleri bile güzeldir o destanın ." Kİ.s.150.

Rameau'nun Yeğeni: Fransız yazar Diderot (1713-1784)'un ölümünden çok sonra, 1821'de yayınlanan romanının adı."Rameau'nun Yeğenini okuyanlar, yirmibeş yaşındaki Celâl'le karşı karşıya geleceklerdir. Hayır ve şerden habersiz şefeati içinde mağrur, ele avuca sığmayan bir zekâ." BÜ.s.149.

Rammohan Roy (1772-1833) Hint fikir adamı ve yazarı. Düşüncelerini yaymak için Hindistan'da yazılarını İngilizce yazan ilk kişi olarak bilinir. "Doğu'dan ilham alan insani ve cihanşumul bir din fikri, Fransız aydınlarının zihnini kurcalarken, Rammohan Roy Avrupa'ya gelir." BDE.s. 61

Rammohan Roy:(1772-1833). Brahmo Samac hareketinin kuruscusu, Bhagavad Gita'nın bengal diline mütercimi ve din reformcusu olan Bengalli gazeteci ve yazar. "Kalküte: İki kıtanın kucaklaştığı bölde, Roy iki kültürü kaynaştıran adam,dünyaya Hint'ten seslenen ilk insan. Rammohan Roy'un adını anmadan 19.asır Hindistanı'ndaki herhangi bir fikir hareketinden bahsetmek imkânsız." BDE.s.273.

Ramus: Fierre DeLa Ramee Ramus (1515-1572). Fransız hümanisti ve matematikçi filozof. "Daha sonraki Fransız hümanistlerini şöyle sıralıyabiliriz: Stephanos, Scaligar, Dolet, Ramus, nihayet Rabelais, Mountaigne ve Casaubon"KA.s.111

Raphael:"19.yüzyılda Preraphaelite okula göre (Ruskin, Swimburne) Raphael'in resmi bir çöküşü ifade eder." SNK.s.112.

Rappoport: Emile Stanislaw Rappapoer (1877-1965). Polonyali hukukçu. 1927'de Carşova'da toplanan ilk milletler arası konferansın düzenleyicisi. Rappoport marksistir.Tunuslu filozofun tarih goruslerini tarihi maddecilige yakin buldugu icin hararetle mudafaasini ve taniticiligini yapar.Sonra Maunier,Bouthoul v.s." IDGs.227.

Raskolnikov: Dostoyevskiy'in Suç ve Ceza romanının erkek kahramanının adı. "Suç ve Ceza"nın kahramanı Raskolnikov'u daha çıplak, daha kendisi, daha insan" BÜ.s.204.

Rastignac: Balzac'ın Goriot Baba adlı eserinde taşradan Paris'e geldikten sonra Mme de Nucingen'in önce sevgilisi sonra da damadı olan üniversite öğrencisi. "Goriot Baba"nın kahramanı Rastignac daha oturmuş, daha zinde bir toplumun çocuğudur." BÜ.s.203-204.

Rasyonalizm: Akılcılık. Aklın varlığını,aklın önceliğini ve üstünlüğünü, yani bilginin kaynağı olarak insan aklını kabul ve müdafaa eden görüş. "Mazinin bir tekibe kavuşmayan halk hareketleri rasyonalizmle mistizm kutupları arasında yalpa vurur gibi." BÜ.s.212.

Rasyonel: Akılcı, akla dayanan, ölçülü. "Rasyonel, irrasyonel gibi nevzuhur tefriklerden habersizdiler." BÜ.s.175-176.

Ratio: Bir bilenço ya da sonuç hesabında işletmenin yönetim göstergesi olarak kullanılaniki büyüklük arasındaki oran. **"**Ratio ile intellectus birbirinin zıttıdır." IDG.s.172.

Ravana: Lanka adasının sahibi ve Rakşasa denilen kötü ruhların başıdır. "Ama Tanrı olduğunu bilmez, herkez gibi acı çeker, yaralanır, çileye girer, insanları Ravana`nın şerrinden kurtarıp vazifesini başardıktan sonra Tanrı olduğunu hatırlar."BDE.s. 152.

Râyegân: Kelime anlamı çok bulunan, değersiz ve ucuz gibi manalara gelen Râyegan özel isim olarak Cemil Meriç'in Paris'te tanıştığı ve kendisine hissî yakınlık duyduğu genç bir kızın adıdır. "Yalnız onları çıkarmıştı karşısına.Sonra Râyegân." Jur.I.s.101

Raymont Aron: (1905-1983). Fransız sosyoloji Profösörü ve Filozof. **"**Çağdaş bir yazar, Raymont Aron her nesil başka türlü okuyacaktır Weber'ider." UU.s.245.

Râzi: Fahreddin Razi (1149-1209). İranlı meşhur kelam âlimi vedin felsefecisi. **"**Kardeşler, İslâm'daki çeşitli fıkralardan bahsederken Râzi'yi hatırlatırlar." IDG.s.37.

Razmoçinsi Çesitli seviyeden insanlar topluluğu anlamına gelip iflas etmiş soylular, kesis ve bezirgan çocuklari, ordudan ayrilmis subaylar gibi guruplardan oluşur. "Bir "razmoçinsi", yani, toplumun çeşitli tabakalarından kopup gelen bir insanlar yamalı bohçası." Mağ.s.65.

Re': "Malik icma'ın hudutlarını genişleterek, re'yi mümkün olduğu kadar kısıtlamıştır." Kİ.s.197.

Realist ve Milli Gelişme-Gogol: Vogüe'nin Rus Romanı isimli romanının üçüncu kısmı. "Vogüe'nin kitabının (Rus Romanı) üçüncü bölümü: "Realist ve milli gelişme-Gogol" başlığını taşımaktadır." KA.s.224.

Réaumur: ReneAntoine Ferchault de Reaumur (1683-1757). Fransız fizikçi ve şarkiyatçı. "1711'den beri büyük alim Réaumur'ün başkanlığında yapılan bu geniş çalışmalardan, belli bir mesleği inceleyen ve estamplarla süslenen bir çok tasvir veya "precis"ler doğmuştu." IDG.s.15.

Rebelais: François Rebelais (1494-1553). Fransız yazarı. "Klasik Fransızca, Amyot, Rebelais, Montaigne ile Cheteaubriand, Victor Hugo, Honore de Balzac arasında başlayıp biten Fransızca'dır..".." Kİ.s.53.

Recaizade: Recâîzâde Mahmut Ekrem (1847-1914) Tanzimat II. Dönem şiir, hikâye, roman, tiyatro yazarı ve edebiyat hocası. "Muallim Naci ile Recaizade'yi kanlı bıçaklı düşman yapan fikir ihtilafı mı idi?" Kİ.s.228.

Recherches Dialectiques. Lucien Goldmann (1913-1970)'in Diyelektik araştırmalar anlamına gelen 1961 yılında fıransızca olarak yazdığı eseri. "Goldmann "Recherches dialectiques"de, sosyolojiyi Marx'ın kurduğunu ve "Kapital"den başka sosyoloji kitabı yazılmadığını söyler." SNK.s.20.

Reclus. Elisse Reclus (1830-1905). Fransız coğrafyacı ve anarşist. "Coğrafya bilgini Reclus'e göre, "gerçek insan yalnız anarşittir, kendi başlarına ayakta duramayan bütün o gevşek ve tabansız varlıklar karşısında değerinin farkında olan tek insan." BFH.s.39.

Red ale'l-dehriyyin: Tabiatçiliği Red anlamına gelir. Cemâlettin Afganî'nin iki eserinin adı. Eseri Aziz Akpınar Arapçadan tercüme ederek 1956 yılında diyenet yayınlaı tarafından yayınlanmıştır.Şöhreti dünyayı tutan bu masal kahramanının insanlığa mîrası: minnacık bir Efgan tarihi ile küçücük bir reddiye (Red ale'l-dehriyyin) UU.s.68.

Redhouse: Sir James William Redhouse (1811-1892).İngiliz dil araştırmacısı ve şarkiyatçısı. Özellikle sözlük alanında yaptığı çalışamalar kendisine Osmanlı hakanı Abdülmecit tarafından nişan-ı iftihar (1841), İngiliz hükûmetince de sir ünvanın verilmesine vesile oldu. "Çeyrek asır önce Rıza Tevfik'ten Türkçenin en güvenilir lügatı hangisidir diye sormuştum,tereddüt etmeden Redhouse' un Lexicon'udur demişti." Kİ.S.267

Redhouse-i İngilizi: Bkz. Redhouse. "Türkçenin ilk lugatını ise İskoçyalı bir maceraperest Redhouse-i İngilizi kaleme almış." Kİ.S.262.

Refik Halit: Refik Halit Karay (1888-1965). Cumhuriyet dönemi hikaye ve roman yazarlarından. Romanları sayıca fazla olmasına karşılık hikâyeciliği ile tanınmıştır. "Refik Halit yazılarını Zent- Avesta başlığı altında sergiler." BÜ.s.147.

Régence: "Fransa tarihinde XV.Louis'in henüz reşit olmadığı yılları (1715- 1723) kapsayan ve XIV. Louis'in parlementonun gücünü sınırlayan vasiyetinin gene parlementosunca iptalinden sonra Orleans dükü II. Phlippe'nin kral naibi sıfatıyla ülkeyi yönettiği dönem. "İngiltere'nin ve ölüm tehlikesi geçiren protestanlığın kışkırttığı bu hücumlar Fransa'da, Régence'tan ihtilalin arefesine kadar çeşitli şekillere bürünecektir.Unutulmaz eserleriyle tanınan dört büyük isim Locke, Montesquieu, Rousseau ve Siéyes, bütün bir asır süren bu yolun kilometre taşlarıdır." UU.s. 227.

Regularite: Kanunîlik, kanuna ve yasalara uygunluk anlamında Fransızca bir kelime. "İlim tabiati bazan siniflandiran bazan etiketlendiren ilim regularite (kanunsallik) ile yasıt." SNK.s.33.

Reich: Almanca olan kelime eskiden rejim ne olursa olsun devlet anlamına geliyordu; günümüzde ise kelime daha çok imparatorluğu ve Alman Devletinin öbür emperyalist biçimlerini belirten bir mana taşımaktadır. **"**Mektebi bitiren ve askerliğini yapan Alman genci devletten aldığı bir belgeyle Reich'ın vatandaşlığı şerefini ihraz edebilir." UU.125

Reineke Fuchs: Goethe (1749 - 1832)'in1793 yılında yazdığı Kurnaz Tilki anlamına gelen 12 fasıllık cocuk romanı. "Reineke Fuchs, Gesta Romanarum ve Fabliau'lardan, La Fontaine'in, Grimm'in, Andersen'in masallarına kadar bir çok meşhur eser bu Sanskritçe kaynaktan geniş ölçüde faydalanmış (L. Renou)." BDE.s.236

Relatiflik: Varlığı veya değeri ancak başka birşeyin işlevine bağlı olma durumu. **"**Sosyal ilimlerle uğraşan her insanın alacağı ilk ders, sosyal ilimlerinin relatifliğidir." SNK.s.19.

Remus Amca: Remus Uncle. Amerikalı gazeteci ve yazar Joel Chandler Harriss (1848-1908)'in 1880 yılında yazdığı zengi masalları derlemesinden oluşan eseri. Esere adını veren Remus Amcanın kimliği ihtilaflı olmakla beraber Georgia'daki Sapelo Island adasında yaşamış olan Bilali adlı Müslüman bir kölenin adı olduğunu ileri sürüyorlar. "Bu olaylara Chandler Harris'in (1880) 'Remus Amca'sindaki hikayeleri de eklemek lazım." Kİ.s.320.

Remus Amcasindaki Hikayeler: Bkz. Remus Amca. "Bu olaylara chandler harris'in (1880)" Remus Amcasindaki Hikayeler de eklemek lazim." Kİ.s.320.

Remzi Kitabevi: İstanbul'da 1927 yılında Remzi Bengi (1907-1978) tarafından kurulan yayınevi. "Suut Kemal Yetkin, Dünya Edebiyatının Üç Tipi, Hamlet, Don Kişot, Faust adıyla J. Calvet'den çevirdiği derne çatma risalenin sonunda (Remzi Kitabev,İstanbul 1945,) Kİ.s.60-61

Remzi Oğuz Arık: (1899-1954) Arkeoloji profesörü ve 1952'de Türkiye Köylü Partisi kurucusu ve genel başkanı. Coğrafyadan Vatana isimli eseri meşhurdur. "Remzi Oğuz Arık'a göre kelimenin onbeş yirmi yıllık mazisi vardır,ideale rakip olarak kullanılıyor, ama idealdeki bütünlükten mahrum çünkü metafizik yok." Kİ.s.49.

Ren: Batı Avrupa'da Alplerden doğup Kuzey denizine dökülen yaklaşık 1320 km uzunluğundaki ırmak. "Yeter!Vatandaş kalmak istiyorsan, dur artık! Diyen Rubikon, Esko, Ren, Nil ve Ar." UU.s.343.

Renaissance und Barock: İsviçreli tarihçi Heinrich Wölfflin (1864-1945)'in 1888 yılında yayımladığı eserinin adı**.** "1888'de İsviçre sanat tarihçisi Wölfflin, İtalya'da, Renaissance und Barock adlı eserini yayımladı." KA.s.426.

Renan Müdafaanamesi: Ernest Renan'ın İslamiyet ve Maarif hakkındaki "L'İslâmisme et Science" adlı konferansında İslâmiyet'in çeşitli konularda tenkit edilmesine karşın İslâmı müdafaa olarak yazdığı Eserin adı. Eser, 1908 yılında İstanbul'da neşredilmiştir. "Renan müdefaanamesi ise o bülten zekanın hamiyetini ebediyete kadar ispat edecek bir vesikadır." Kİ.s.87**.**

Renan: Ernest Renan (1823-1892). Fransız yazar ve dinler tarihçisi. ″Konu, öylesine geniş, o kadar karışık ve içinden çıkılmaz meseleleri kucaklıyordu ki.. önce Renan'ın 5 ciltlik "İsrail Tarihi"ne başvurduk.″ IDG. s.87.

René Gonnnard: "René Gonnnard 'on dokuzuncu asır sosyalizm tarihini Saint Simon-Simon ile başlatmak âdet olmuş diyor." SSSS.II.s.

Renê ile Atala: Fransız romantiklerinden, roman, deneme ve seyahat yazarı François-Rene de Chateaubriand (1768-1848)'nin eseri. "Chateaubriand, 1802'de, Renê ile Atala'yı Hristiyanlığı yüceltmek için kaleme aldığı Le Gênie du Christianisme'e ithal edince, roman kavgası sona ermiştir."KA.s. 238.

Resimli Ay: M. Zekeriya (Sertel) ve Sahiba Zekeriya (Sertel) tarafından İstanbul'da 1924 yılından itibaren, aylık olarak yayımlanan dergi. "Nazım'ın Resimli Ay'daki Putları Deviriyoruz tefrikasını karalamak için şairane kabiliyet, Batı estetiği ile bir miktar yatıp kalkmış olmak yeter de artardı." Kİ.s.258.

Restorasyon Devri: Fransa tarihinde Viyana Kongresi'nden Navarin Olayı'na kadar geçen döneme (1815-1827) Avrupa'da "Yeniden kurmak, düzenlemek" anlamına gelen Restorasyon Devri denilmiştir. Bu dönemde Avrupa'nın büyük devletleri, Viyana Kongresi kararlarını uygulatabilmek ve mutlak krallık yöntemini devam ettirebilmek için kendi aralarında Kutsal İttifak ve Dörtlü İttifaklar kurmuşlardır. "Unutmayalım ki, Restorasyon devrindeyiz." SSSS.s.34

Resullerin mektupları: Kitab-ı Mukaddes'in Yeni Ahit bölümünde yer alan kitaplardan birisi. " 'Havarilerin İşleri' Kitab-ı Mukaddes üzerinde çalışanlarca zaman zaman ihmal edilmiş ama 'Tarihî Kitaplar' Eski Ahit için ne kadar önemli ise, 'Havariler' de yeni Ahit için o kadar önemlidir. O olmasa Resullerin mektuplarını okuyanlar sık sık istikametlerini şaşırırlardı." IDG.s.115.

Resûlzâde: Mehmet Emin Resûlzâde (1884 - 1955) Tarihteki ilk Türk Cumhuriyeti olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurucusu ve ilk Cumhurbaşkanı "Eski bir dâvâ arkadaşı, Resûlzâde, Ahmet Bey'i şöyle anlatıyor." BÜ.s. 155.

Resurrection: "O zamana kadar yalnız Grek tipiyle meşgul olmuştur ve Asya'ya yeni bir resurrection (diriliş) tanır.Spengler".SNK.s.249

Reşat Ekrem Koçu : (1905-1975) Tarihçi, yazar. Tarihi konularda yazdığı fıkra, roman, hikâye ve incelemeleriyle ve en önemli yapıtı İstanbul Ansiklopedisi'yle tanınmıştır. **"**Muhterem hocamız Reşat Ekrem Koçu Beyefendi'nin dest-i mekrünetpeyvestlerini öperek.**"** Jur.II.s.196**.**

Reşat Nuri: Reşat Nuri Güntekin (1889-1956). Cumhuriyet dönemi roman hikâye ve oyun yazarı. "Mesela yeni harflerden önce, ilk mektep tahsili yapan her İstanbullu Refik Halit'i, Reşat Nuri'yi, Halide Edip'i rahat okuyabiliyordu." Jur.s.71.

Reşit Paşa: Mustafa Reşit Paşa (1800-1858) Tanzimat'ın ilanında ve uygulanmasında önemli rol oynamış Osmanlı devlet adamı. "IV. Murat'a Sultan Süleyman devrine dön! Diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşa'ya kadar Osmanlı Devleti'nin bütün ıslahatçıları gerici." BÜ.s.80

Retorik: Tekhne retrike Aristoteles'in MÖ.330 yıllarına doğru kalema aldığı sanılan eseri. "Aristo'ya gelince, üstad, Retorik'inin üç kitabı ile Poetika'sını bir nevi edebiyat tenkidine ayırmıştır." KA.s.387.

Retz Kardinali: Başarısız bitr politikacı olan la rochefucauld 'da sevimli epi kürcü la fontaine 'de usta bir menevracı olan retz kardinali kadar değerli birer müşvirdiler." UU.s166.

Révolte: Fransızca bir kelime olup ayaklanma demektir**.** "Ayaklanma (révolte veya séditoin) embrionun aşırı bir sıcaklıkta zamansız ve yapay olarak kabuğunu kırmasıdır; böylece ölümünü hazırlamış olur embrion." BFH.s.26.

Revue de Métaphysique et de Morale: Fransa'da1893 yılında çıkarılmaya başlanan felsefe dergisi. "Önümde bir başka derginin heybetli ciltleri: Revue de Métaphysique et de Morale" BÜ.s.105

Revué des Deux Mondes. 1Ağustos 1828'de Mauroy ve ségur dupeyrontarafından kurulan süreli yayın organı. İki ayda bir yayılanan dergide edebiyat ağırlıklı konu idi. Revué des Deux Mondes1830 yılında Journal des Voyages ile birleşir. 1831'de François Buloz derginin idaresini eline alır. Dergi 1832den itibaren siyaset, iktisat ve güzel sanatlar konularını da işlemeye başladı. 19. Asrın sonlarına brunetère'nin etkisiyle

katolik taraftarı bir hal alan dergi, aydın Fransız burjuvazisinin tercümanlığı ile maruftur. "Revué des Deux Mondes Fransa'nın en uzun ömürlü dergisi. 1829'da kurulan dergi 1831'de eski bir musahhihin Buloz'ın eline geçer. BÜ.s.102.

Revue Philosophiqve: Fransa'da Theodure Ribot (1839-1916)'un öncülüğünde 1875 yılında çıkarılmaya başlanan Fransız dergisi. "İşte doksanını dolduran bir başka dergi: "Revue Philosophiqve dergiyi Ribot kurmuş" BÜ.s.104.

Rey: İran'da tahran şehir merkezine 7km uzaklıkta yer alan tarihi bir kent. "Burada da birçok eserler yazar.1014'le 1015 arası Rey'dedir."Kİ.s.148.

Reybaud: Reybaud, Marıe Roch Louıs (1799-1879) Fransız sosyalist filozof **"**Sosyalizme çatanların hepsi Reybaud'nun delillerini tekrarlar**." SNK.s.**210

Reyhaniye: Hatay İli'nin Süriye sınırı yakınlarındaki Reyhanlı ilçesi. "Bu tespitin, mucip sebepleri: Hammer, Reyhaniye'nin bilmem hangi köyünden Ahmed Efendi tarafından okunacak kadar yayındı." Kİ.S.104.

Rezzan: Ağır vakarlı kimseler için kullanılan bir sıfat olan kelime, Özel İsim olarak Cemil Meri'in yakınlık kurduğu kişilerden biri. Bu kişi kimliğini ve ilişkisinin hangi seviyede olduğunukonusunda eserlerinde net bir ibare yoktur. "Rezzan, biraz romantik, biraz Avrupalı, hem yerli, hem yabancı."Jur.II.s.110.

Rheinische Zeitung Gazetesi: Almanya'da ilk sayısı 1 Ocak 1842'de yayınlanan bir yıl sonra da sonsüre uğreyerek kapatılan gazetenin adı. "Genç Marx, onun aracılığıyla "Rheinische Zeitung"gazetesinin yazı ailesine katılır." SSSS.II.s.114.

Rheinland: Almanya'da XIX.Purusya-Pen eyaleti adıyla tanınan tarihi bölge. "Ve Rheinland'da kafası Aydınlıklar Çağının felsefesi ile yoğrulu bir nesil yetişir." SSSS.s.112.

Rıza Nur'un Tarihi: Rıza Nur (1879-1942)'un 12 ciltlik Türk Tarihi isimli eseri. "Yutar gibi okuduğu kitaplar: Yusuf Akçora, Türk Yurdu Koleksiyonları, Türk Yıllığı, Rıza Nur'un Tarih'i." Mağ.s.280.

Rıza Tevfik: 1868-1949 Rıza Tevfik Bölükbaşı Şair, felsefeci ve devlet adamı. "Rıza Tevfik Paşa'nın felsefe hocasıydı. BÜ.s.105 "Hecenin en usta şairi Rıza Tevfik nesirlerinde ne kadar derbeder, ne kadar yavan. BÜ.s.82-83.

Ribot: Théodule Ribot (1839-1916). Fransız filozof ve ruhbilimci. Deneysel ruhbilimin Fransa'daki öncüsü. "Felsefe dergisi, çağdaş düşüncenin bütününü sunmalıdır, Ribot' a göre." BÜ.s.104.

Rical-i İhtilal: Ali Kemâl (1867-1922)'in 1913 yılında yazdığı ve Fransız ihtilâlini anlattığı eserinin adı. "Fransız Devrimini ben de Rical-i İhtilal'den heceledim." BÜ.s. 163-164.

Ricardo:David Ricardo (1772-1823). İngiliz maliyeci ve iktisatçısı. "Cenevreli sismondi Iktisat prensipleri'ni (1819)Ingiltere'yi ettikten sonra yazar."Olaylar Ricardo ve Say'in iyiİ.Serligini yalanci cikarmaktadir,buyuk endüsrinin gelismesi icin sinifini yoksulluga suruklemektedir."SSSS. s.44

Richardson: Samuel Richardson (1689-1761). İngiliz yazar. Modern İngiliz Romanını temellendiren kişilerden biri olarak kabul edilir. Bazı yazarlar da Richardson'dan, Fielding'den esinlenmişler." KA.s.212.

Richart Simon: "Bible incelemelerinin tarihi, Fransa'da XVII. asırda. ilahiyatçı Bossuet ile tenkitçi Richart Simon arasındaki tartışmayla meşhurdu" IDG.s:92

Richelieu Vasiyetnamesi: Fransız din ve devlet adamı Almand Jean Du Plessis Richelieu (1585-1642)'nun Siyasi mahiyetteki vasiyetnamesi. Vasiyetname aşama aşama gerçekleştirdiği ülkeyi kalkındırma programını ihtivâ eder. "Büyük Frederik de, Voltaire gibi düşünür: 'En parlak zekâların karardığı oluyor: Richelieu Vasiyetname'yi yazıyor, Newton Vahiy Kitabı'nı" UU.s.33.

Richelieu: Almand Jean Du Plessis Richelieu (1585-1642). Fransız din ve devlet adamı. Siyasi mahiyetteki vasiyetnamesi ile ünlüdür. "Mesela elimizde Richelieu'nün Siyasi Vasiyetname'si, XIV.Louis'nin Veliahtın Talim ve Terbiyesi için Layiha'sı, Bismark'ın nice karanlıklara ışık tutan Masa Başı Sohbetler'i var." UU.s.165.

Riga üniversitesi: Letonya'nın Başkenti Riga'da kurulmuş olan üniversite. "Schubart (doğumu 1897)Almanyada doğmuş,Letonya'ya gitmiş, sosyoloji ve felsefe doçenti olmuştur, Riga üniverstesinde." SNK.s.249.

Rig-Veda: Hint kutsal kitabı Vedalar'ın Dört kitabından birisidir. Rigveda Ric'lerin bilgisi, ric de ilâhî demektir.Yani Rigveda kelime olarak ilâhî bilgisi kitabıdır. Hint mitolojisinin en önemli kaynağıdır. Rigveda diğer Veda eserlerine kaynaklık yapmıştır. **"**Rig-Veda'nın her kitabı onu öven bir ilahi ile başlar." BDE.s.101.

Rimbaud: Arthur Rimbaud (1854-1891). Fransız Sembolist ve Empresyonist şairi. "Ribmaud'ya göre Asya,"hikmetin ezelî vatanıdır", Mallarmé "Nala ile Damayanti" gibi daha önce Fransızca'ya çevirilen Hint masallarını yeni baştan yazar." BDE.s.69.

Rimini Aşıkları: Dante'nin İlahî Komedya ismli eserinin ana bölümlerinden bir olan Cehennem bölümünün 33 bölümünden biri."Cehennem'in en güzel parçası: Rimini Aşıkları." Jur.II.s.33.

Rişiler: Eski Hint Bilgeleri**.** Vedsalardaki ilahileri yazan kişileredenir ki Mutlak hakikati gören büyük bilge anlamına gelmektedir. "İlhâmlarını kâh sözle, kâh izgiyle dile getiren bir düşünce adamı, kadîm Rişiler gibi." BÜ.s.242.

Rivarol: Antoine Rivaroli Rivarol (1753-1801). İtalyan asıllı Fransız yazarı. **"**Rivarol için bir üslup terimidir tercüme, en büyük faydası insana kendi dilinin imkanlarını tanıtmasıdır." BÜ.s.118.

Riyazet: Dünya işlerinden el etek çekme. Nefsi kırma. Tasavvufta salikin dünyevi ve bedeni ihtiyaçlarını azaltarak bütün iradesiyle ahlakını güzelleştirmeye çalışması. "Riyazet kalesi bir sırça köşk." Jur.I.s.54.

Robert Bage: Robert Bage, 1843-1929. 1730-1801 Bu türün başlıca temsilcileri: Robert Bage ve William Godwin gibi radikallerdir."KA.s.221.

Robespierre: Maxsimilien De Robespierre (1758-1794), Fransız İhtilâlinin en önde gelen isimlerinden biridir. Jakobinler hareketinin önderliğini üstlendi. Jakobin hareketinin güçlü olduğu yıllarda sayısız insanı katletti. Cumhuriyetçi ve idealist olan Robespierre, tam bir diktatör oldu. 28.7.1794' te meclisten alınarak giyotine gönderildi. "Bununla beraber 1789 Fransası'nda bir Robespierre, Napolyon'un ordusunda mareşal, 1848'den sonraki Fransa'da bir Besceherelle olabilirdi, ihtimal." Jur.I.s.85.

Robinson Crouse: Daniel Defoe'nun 1719 yılında yazdığı romanı. "Şaheserler köklerini bu tabakaya salarlar: Don Kişot, Manon Lescaunt, Robinson Crouse." KA.s.436.

Robinson Crusoc: Bkz. Robinson Crouse "Manon Lescaut ve Robinson Crusoc'dan Proust'a uzanan zaman, roman zaferler çağı." KA.s.147.

Robinson Crusoe: Bkz. Robinson Crouse "En tanınmış serüven hikâyesi: Robinson Crusoe" KA.s.137.

Rock:1950'li yıllarda rock and roll (sallamak ve çevirmek)'dan türeyen müzik üslübunun genel adı. "Bakıyorlar ki, bitnikler hipi olmuş, 'free jazz','rock'la 'pop'u tahtından indirmek üzere." UU.s.89.

Rodbertus: Johann Karll Rodbertus (1805-1875). Alman iktisatçı ve siyaset adamı. Lasselle'in, Dühring'in, Fichte'in , Rodbertus'un sosyalist doktrinleri sınıf ahengine dayanır, sınıf çatışmasına değil." SNK.s.130

Roderick Random: Tobias Smollet (1721-1771)'in 1748 yılında yazdığı pikaresk romanı. "Tobias Smollet (1721-1771), Roderick Random (1748), Peregrine Pickle'in Maceraları (1751) ve en değerlisi Humphry Clinker (1771) olan hikâyelerinde pikaresk bir hava içinde komik ve satirik romanı geliştirmiş."KA.s. 220.

Rodin: Auguste Rodin (1840-1917). Fransız heykeltıraş. **"**Yazarı Flaubert'e benzetmiş. Oysa Rodin'e daha yakın. Kocaman bir kaya parçasından yalnızca çehreyi yontuyor." KA.s.356.

Roma imparatorluğu: "Antikçağın, Roma kentinden başlayarak İlkin italya'yı ardından da bütün Akdeniz dünyasını ele geçiren devletlerden biri. "Denilebilir ki Roma imparatorluğunun sonundan bu yana Avrupa'nın manevi politikası Kitap-ı Mukaddes tercümelerinin haritasında belirir" IDG.s.89

Roma: İtalyanın başşehri ve Lazio bölgesinin merkezi**. "**Roma'nın kazları heybetli bir trajedinin kahramanlarıydılar, bizimkiler tatsız bir komedyanın aktörleri." BÜ.s.85.

Romain Rolland: Romain Rolland (1866 –1944). Fransız yazarı. "Romain Rolland iki duşman milleti Fransa ile Almanya 'yi kardeş yapmak ister sonra doğuyla batıyı kaynastirmayı hayal eder." SNK.s.29.

Romains:Jules Romains (1885-1972). Ünanizm düşüncesini ortaya atmasıyla bilinen Fransız şair ve yazar Louis Farigoule'ün eserlerinde kullandığı takma ad. "Ama ne Mauriac'ın yeri doldurulmuştur, ne Duhamel'in ne Romains'in." KA.s.270.

Romalılara Mektup: Aziz Paulus'un mektubu. Mektuun 57-58 kışında yazılmış olduğu sanılıp Paulus'un mektuplar içinde Hristiyanlığın gelişmesine en fazla katkıyı sağlayandır. "Romalılara mektup, Paul'ün vaazlarına, başka mektuplardan daha geniş yer ayırır." IDG S.115.

Roman de la Rose: Fransız alegorik şiirinin iki bilümlük baş eseri. Eser 1230-1235 yılında yazılan 4058 mısralık ilk bölümü Guillume de Lorris'e mal edilir; 1270-1275 yılları yazılan 17723 mısralık ikinci bölüm de Jean de Meung tarafından yazılmıştır. Nitekim Roman De La Rose'un yazarı, rahipleri prenslerden ve hükümdarlardan üstün tutar, çünkü bu soylular ' literatür bilmezler'."KA.s. 380-381.

Roman de Renard: Fransız edebiyatinda Perrault'un masallariyla Fabliau'lar ve 'Roman de Renard'neyse "Remus amca"da Amerikan cocuk edebiyati için o'dur." Kİ.s.321.

Roman Dili: atince'den türemiş, ve V. ve X. asırlar arasında Romania'nın bütününde konuşulmuş ve kullanıldığı yörelere göre galya-roman,italık –roman, İspanyol-roman gibi çeşitlilik gösteren dil. "Kaldı ki İspanya, Schlegel'ler döneminden beri Alman eridüsyonunun ve bilhassa Roman dilleri filoloji uzmanlarının at koşturmaktan hoşlandıkları anlardan biri." KA.s.424.

Romanda Hesaplaşma: Naci Çelik (1947-….)'in 1971 yılında yazdığı roman tenkitlerini ihtiva eden eserinin ad. Romanda Hesaplaşma'ya dönelim. Aynı çevirmen 1862'de Sefiller'i, Madurin Hikâyesi adıyla çevirmiş."KA.s. 333

Romanesk: Romanı andıran roman gibi**.** Cervantes şurasını sezmiştir ki faydalanmak istediği destan unsurları içinde, romanesk muhteva, taklide en elverişli olanıdır."KA.s. 197

Romanın Menşei: Pierre- Daniel Hunet'in 1670 yılında yazdığı eseri. Eser Madam dö la Fayette'in Zaide'ine isimli eserinin önsözü şeklindedir. "1670'de, Madam dö la Fayette'in Zaide'ine önsöz olarak bir kitap kaleme almış: Romanın Menşei." KA.s.399.

Romanların Menşei Hakkında Mektup: Piskopos Huet (1630-1721) tarafından 1670 yılında Madam dö la Fayette'in Zaide isimli eserine yazdığı takriz. "Madam dö Fayette'in Zaide adlı kitabını bir takriz saymış: Romanların Menşei Hakkında Mektup (1670)."KA.s. 132.

Romanların Romanı: Cemil Meriç'in Kırk Ambar iaimli eserinin, yaklaşık 100 sayfadan oluşan 4. bölümü. "Türkçe'ye çeviren: P.N. Boratav (Yurt ve Dünya,Ağustos 1914, sayı 8).Sabahattin Eyüboğlu, 'Don Kişot, Romanların Romanı' (Edebiyat Fakü1tesi Mecmuası, no 1, 1935. İstanbul). KA.S.:210-211.

Romanof: 1613'ten 1917 yılına kadar Rusya'da hüküm süren hanedanlık. "Romanof'lardan beri Rus toplumu bir dengeye varamamıştır"." Mağ.s.99.

Romans. Özellikle İspanyol edebiyatında, hikayew niteliği taşıyan sevgi üzerine yazılmış, ezgili söylene dokunaklı bir şiir türü. "Bunlar birer romans." BDE.s. 287

Romantizm: XVIII.asrın sonlarından itibaren İngiltere ve Almanya'da Ardından Fransa İtalya ve İspanya'da, duygunun akıl, hayal gücünün de eleştirel çözümleme karşısında üstünlüğünü savunan düşünce hareketi. "Romantizm'ın bütün devleri Buloz'un dergisinde boy gösterir, romantizm ve Fransız diplomasisinin."BÜ. s.103.

Romanya: Doğu Avrapa'da Karadeniz kıyısında başkenti Bükreş, Resmi dili Rumence olan devlet. ″Romanya ise siyasi bakımdan Almanya'nın bir parçasıydı, kültür bakımdan Fransa'nın.″ BFH s.131

Romeo: William Shakespeare'in 5 Perdelik Romeo ve Juliet dramının erkek kahramanı. **"**Juliette kadar geçsin.Virginie kadar çocuk.Ben de Romeo'nun kara sevdasıyla tutuşuyorum.**" Jur.I.s.**327.

Ronsard: Fierre De Ronsard (1524-1585). Fransız şairi. "Ronsard'ı kaç kişi okuyordu? Mallarmé'yi kaç kişi okuyor." KA.s..372.

Roosevelt: Theodore Roosevelt (1858-1919). Amerikalı siyaset adamı ve 1901-1908 ABD başkanı. **"**Roosevelt de Garraud'nun söylediklerini tekrarlayacaktır." SNK.s. 312.

Rosenberg: Bkz. Alfret Rosenberg. "Rosenberg kitabının adını Yirminci Asrın Miti koyar." UU.s.132.

Rosny: Edebiyatın konu olarak tarih öncesini işlemesi gerektiği görüşünü savunan Joseph Henri (1856-1940) ve kardeşi Seraphin Justin Boex (1859-1948)'in takma adları. "Galiba az cok uzak bir geçmişe uzanmak daha hoşa gidiyor. Mesela Alexandre Dumas'nın "Üç Silahsörler", Walter Scott'un orta çağ romanları veya Pompel'nin Son Günleri" Rosny'nin tarih oncesi hikayeleri." Kİ.s.321

Rossi: Pellegrino Rossi (1787-1848). Fransız vatandaşlığına geçmiş İtalyan iktisatçı, siyaset adamı ve Hukuk profesorü. "Yeni kurulan Anayasa kürsüsüne İtalyan Rossi getirilir." SNK.s.234.

Rotterdam: Hollanda'da, Yeni Maas kıyısında, Ren ile Meuse'ün ağzında bir liman kenti. "Roterdam'dan Bale'a, Roma'dan Venedik'e velondra'ya yelken açtıktan sonra, günün birindde herkes tarafında çağın en büyük dehası ve en sevilen yazarı olarak kabul edilmişti."IDG.s.159

Rougan Maucquart: Fransız Romancı Emile Zola (1840-1902)'nın 1871-1893 tarihlerinde, "İkinci İmparatorluk Döneminde Bir Alilenin Tabii ve Sosyal Tarihi" genel başlığı altında kalema aldığı yirmi ciltlik roman serisi. "Raif, Rougan Maucquart'ları okumuş muydu? Sanmıyoruz."KA.s.302.

Rousseau: Jean-Jacques Rousseau (1711778). Fransız Flozof ve sanatkarı. Romantizmin kurucularından sayılır. "Ne var ki hukuk-u esasiye müderrisi, Şirazlı şairle Montequies veya Rousseau arasında nasıl bir münasebet bulacağını katiyen söylemez." BÜ.s.159.

Roy: Bkz. Rammohan Roy. "Milton daha önce Roy'u okumuş, hatta belki onunla bir araya gelip sohbet bile etmiştir." BDE.s.39.

Royal Asiatic Society of Great Britain And İreland: 1823 yılında İngiltere'de kurulan oryantalist deneklerden biri. "1823'de Royal Asiatic Society of Great Britain And İreland:". Kİ.s.63.

Royal Asiatic Society: Bkz Royal Asiatic Society of Great Britain And İreland "1861-64 arası Royal Asiatic Society'de sekreter." Kİ.s.270.

Roza: Günümüz şiir ve roman yazarlarından Alcan Sayılgan (1924- ….)'ın 1976 yılında yayımladığı Deprem romanın şahıslarından biri. EserdeRoza ile eserin bir başka kahraman olan Kostak arasında hissi bir bağ vardır. "Bu yaprakların altında mahrem,acıklı,yaşanmış bir hikaye: Kostakla Roza'nın aşkları." KA.s.353.

Rölativizm: Görecelik.Bütün bilgilerimizin bizzat bize, ölçülerimize ve duygularımıza göre olduğunu bizim mutlak ve kesin bilgiye ulaşamayacağımızı, bizim ancak febomenleri ve onlar arasındaki münasebetleri bilebileceğimizi ileri şiren felsefi görüş. "Bunlardan biri rasyonallizmdir.Kültürü korumak için, hayatın hiçbir manası olmadığını ileri sürer.öteki rölativizimdir." Kİ.s.35.

Rönesans: Yeniden doğuş anlamına gelen, XV. Asırda İtalya'da doğan XVI.asırda bütün Avrupa'ya yayılan kiltür ve sanatta yenilenme hareketi. "İsa'nın tahtında Rönesans'tan bu yana Promete vardır." KA.s..359

Röntgen: Wilhelm Conrad Röngen (1845-1923). Alman fizik bilgini ve 1901 Nobel fizik ödülü sahibi. "Promete büyücü idi, Röntgen büyücü." Jur.I.s. 396.

Rub'-u meskûn: Dünyanın kara olan dürte bir kısmı. "Ve rub'-u meskûn, Avrupa'nın abeslerini Tanrılaştırmış." BÜ.s.194.

Rubab-ı Şikeste: Kırık Saz anlamında olup Tevfik Fikret'in 1900 yılında yazdığı eseri. "Fikret, yeis dolu bir ömrün bütün kahrını kelimeleştiren bu manzumeyi "Rebab-ı Şikeste" ye almamış." Kİ.s.219.

Rudyard Kipling: 1856-1936 Hint şairi ve hikâye yazarı. Yazar 1907 yılında Nobel ödülüne, 1926 yılında da İngiltere Kraliyet Edebiyat Cemiyeti altın madalyasına layık görülür. "Bu sömürge politikasının yanısıra, bir de sömürge edebiyatı doğar, Hindistan'da yaşayan memurların ya da memur ailelerin geliştirdiği ve son şeklini Rudyard Kipling'in (1865 – 1936) eserinde bulacak olan bir edebiyat." BDE.s.48.

Ruef: Jacques Leon Rueff (1896-1978). Fransız iktisatçı yazar ve maliyeci. "Ruef kapitalist olun, sosyalist olun, yalnız yalancı olmayın diyor." Jur.I.s. 83.

Ruge: Arnold Ruge (1802-1880) Alman siyaset adamı ve Hegel'ci sol düşünceyi savunucu filozof. Azadedilmişler: Kendilerine "Azadedilmişler" ismini veren bu serâzât insanlar ne yasa tanımaktadırlar ne başkan: Bauer Kardeşler, şair Hervegh, Ruge, Marx, Engels vs." BÜ.s.200.

Ruh Hakkında: Del'espit. Fransız filozof Claude Adrien Helvetius (1715-1771)'un 1758 yılında ismini yazmadan yayımladığı eserinin adı. "1758' de Helvetius'un "Ruh Hakkında"'sı baştakileri öfkelendirdi." IDG.s.18.

Ruhr: Almanyada bir sanayi bölgesi ve yönetim merkezi. "Aksine Ruhr'un yahut Lombardiya'nın sanayicileri de, İtalya'nın büyük toprak sahipleri gibi, Hitler ve Mussolini'ye yardımlarını esirgememişlerdir." UU.s.130.

Ruht: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. Bu eserde, Hakimler zamanındaki yaşayış anlatılır, Eski İsrâil evlenme âdetlerinden örnekler verilir. "Ruht: Hakimler zamanındaki pastoral yaşayışı anlatır."IDG.s.127.

Ruh-u Cihan: Mısır'ın gökleri altında Menfis ve Teb'de, büyük ehramın önünde, kutsal İsis'in ve kadimler kadimi Ebulhevl'in huzurunda, çölün aydınlığı ve haşmeti içinde Ezeli Ruh'un, Ruh-u cihanın bütün varlıklarla, onların istihalelerini halkeden yaratıcı Kelam'ın, konuşan remizleri ile karşılaştı. IDG.s.150.

Rum Konstantiniyesi: Bizans zamanı İstanbul'u. "Rum Konstantiniyesi'nde boyle bir egemenlik Yoktu. Orada her zorba, kayser olabilirdi."Kİ.s.114-115.

Rum: Kıbrıs'taki hellen kökenli Ortadoks Hırstiyan halka verilen adı. "Aboneler, yani sekiz Rum, üç beş Ermeni ve birkaç Fransız." BÜ.s. 134

Rumuz-ül Edep: Sami Paşazade Sezaî'nin eserinin adı. Rumuz-ül Edep, yazarın Şergüzeşt ve Küçük Şeyler haricinde başlangıçtan sona kadar yazdığı bütün yazıları ihtiva eder. Cemil Meriç Kırk Ambar kitabının birici kısmı için de bu ismi uygun görüp aynı isimle isimlendirmiştir. "Rumuz-ül Edep, edebiyatların pek az işlenmiş meselelerine ışık tutmak için kaleme alındı." Kİ.s.12

Rus Dramının Dayanakları: Rus Edebiyat tenkitçisi Dimitri Pisarev (1840-1868)'in 1864 yılında yazdığı eserinin adı."Ama vazgeçmemiş yazı yazmaktan: Yankılar uyandıran bir dizi yayımlamış: Tolstoy, Turgeniev, Goncarov'un Roman ve Hikayelerindeki kadınlar (1861), Rus Dramının Dayanakları (1864) , Puşkin ve Belinski (1865), Düşünen proletarya (1865)". Mağ.s.98.

Rus İhtilali: 1917 yılının şubatında çarlığı deviren ve 1917 ekiminde iktidarı Bolşeviklerin almasından sonra, Ocak 1918'de Rusya Federatif Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla sonuçlanan ihtilal hareketi. "Dünyadaki başka ihtilaller de felçli doğmuş. Fransız ihtilali, İngiliz Sanayi Devrimi, Rus İhtilali" KA.s.355.

Rus Romanı: Fransız denemeci ve yazar.Eugene Melchior De Vogüe (1848-1910)'nün 1886 yılında yazdığı ve Gogol, Turgenyef, Dostoyefski, Tolyos gibi tanınmış Rus romancıları anlattığı inceleme eseri. Mesela Rus Romanı da Fransız Romanının çırağı olmuş, Dosto'nun (Dostyevski) kahramanları bütün Avrupa'yı dolaşan bir insan tipi,ama yine Rus" KA.s.325.

Rus Romanının Kristof Kolomb'u: Rus Romanını kefeden kişi. Vogüé için kullanılmaktadır. "Sözü Vogüé'ye bırakalım (Rus romanının Kristof Kolomb'u o. Avrupa Gogol'ları, Dosto'ları, Tostoy'ları ondan öğrenmiş.)" BÜ.s.206

Rus. Rusya halkından olan. "Rus ve Leh edebiyatının öyle bir sadeliği ,öyle bir teklifsizliği var ki,kendi edebiyatımız için de bunu senelerden beri hasret çekerek düşündüm." KA.s.372.

Rusça: Doğu öbeğinin en önemli slav dili. "Kadın kocasından habersiz Rusça öğretecek bir hoca tutuyor." BÜ.s.154.

Ruska: Julius Ruska (1867-1949) Alman şarkiyatcı. "Maalesef Ruska'nın da şikâyet ettiüi gibi, klasik filolojimizin ufku bir dil sınırına dayandı kaldı, her iki taraf da ortak olan yanları birbirinden ayıramadı." IDG.s.224-225.

Ruskin: John Ruskin (1819-1900). İngiliz sanat tenkitçisi. Sosyolog ve sosyalist. "Susamlar ve zambaklar" Ruskin'in en çok sevilen, en okunan kitabı" BÜ.s.106.

Russel: Bertrand Russell (1872-1970) İngiliz filozof ve mantıkçı. "Bütün tartışmaların konusu o… Eflatun'dan Russel'a, Aristo'dan Marks'a kadar düşüncenin bellibaşlı pehlivanları o meçhul, o müphem nazenin uğrunda savaş vermişler."IDG.s.157.

Russkaya Pravda: Rus Gerçeği ya da Rus Hukuku. Kiev devleti ve ona bağlı prensliklerin hukukuyla ilgili, anayasa mahiyetindeki derleme. **"**Liberal düşünceleri benimsedi, bircok gizli dernek kurdu ve devrimci görüşlerini bir anayasa tasarisi olan "Russkaya Pravda"da (Rus Gerçegi) açıkladı." Mağ.s.67.

Rusya: Avrupa'nın kuzey bölümünde başkenti Moskova, Resmi dili Rusça olan bir devlet. "Çünkü Rusya bir yönüyle Avrupa'dır." KA.s.325.

Ruşen Eşref: Ruşen Eşref Ünaydın (1892-1959). Cumhuriyet dönemi araştırmacı ve yazarlarından. "Şimdi de 1921'lerde Ruşen Eşref ile konuşmasını hatırlayalım:" KA.s.305.

Ruth: Ruth'un kitabı. MÖ.450 yıllarına doğru yazılan ve halk söylentilerine dayanan hikâye ve masallardan oluşan Yahudi kutsal kitabı. "Sonra bunlara beş tomar daha eklenir: Neşideler, Neşidesi, Ruth, Yanıp yıkılmalar, Esdras, Néhemie, Kronikler." IDG.s.109.

Ruyer: Raymond Ruyer (1902-1987). Fransız filozof. "Ruyer'e göre Ütopla reelin karşısına mümkünü çıkarır, reeli mümkünle zenginleştirir." UU.s.264

Ruzname-i Ceride-i Havadis. 1840'ta Türkçe yayınlanan Ceride-i Havadis gazetesi Türkçe olarak çıkarılmaya başladı. Gazetenin başında William Churchill adlı bir İngiliz gazeteci bulunmaktaydı. Bu kişi,1864'te öldü. Ölümünden sonra oğlu, Ceride-i Havadis gazetesini kapatıp Ruzname-i Ceride-i Havadis adlı gazeteyi çıkarmaya başladı. **"**İşte Cevdet Kudret'in yazdıkları: "Victor Hugo'dan özetlenerek çevrilen ve Ruzname-i Ceride-i Havadis gazetesinde tefrika edilen Mağdurin Hikâyesi… KA.s. 333.

Rückert:Friedrich Rückart (1788-1866). Alman şairi ve şarkiyetçı. "Ya şairler? Heine, Novalis, Hölderlin, Rückert... "Hintliler antik çağın romantikleri, Cermenler modern çağların" diyor von Schroder." BDE.s.54.

Rüyetullah: Allah'ın görülmesi, ilâhî tecellilerin bu dünyada temaşa edilmesi anlamına gelen tasavvufî bir terim. **"**Bu mertebe bir velâyet ve rüyetullah mertebesidir." IDG.s.43.

Rüzgârlı Tepe: Wuthering Heights. Rüzgarlı tepe ya da rüzgarlı bayır. Emily Bronte'nin 1874 yılında E. Bell takma adıyla yayımladığı romanı. "Rüzgârlı Tepe'de Radcliff, Cathie'yi elde etmek için bütün insanları öldürmeye hazırdır ama bu cinnetin makul olduğunun veya herhangi bir sisteme dayandığını ileri sürmek akıldan geçmez." BFH.s.52.

S.O.S.: Canımızı kurtarın anlamındaki ingilizce 'Save our Souls' cümlesinin kısatılmışı Telsiz telgıraf yardımı istemeden, tehlike işareti vermede kulanılan Mors koduyla Sos harflerini simgeleyen ve araya kesinti koymadan … ---… biçiminde iletilmesi zorunlu olan uluslar arası tehlike işareti."Dün akşan sesin batan bir gemiden geliyordu: S.O.S." Jur.II.s.29.

S'de Sacy: Bkz Sylvestre De Sacy."Arapcadan yapılan ilk Fransızca tercüme S'de Sacy'nindir. (1816) ilk ingilizce tercüme 1819 yayimlanir." Kİ.S.310.

Saadet ve Huzur Kılavuzu: "1820'de İncil'e dayanarak Saadet ve Huzur Kılavuzu''nu yazar.'' BDE.s.273.

Saavedra Faxardo: "Yazar Saavedra Faxardo (1576-1648), yaman bir üslûpçu." Kİ.s.304.

Saavedra: "Saavedra'nın Edebiyat Cumhuriyeti'ni hatırlıyorum." UU.s.182-183

Sâb'îler: Bkz. Sâbî **"**Hem sâbîler'in, hem ismailîlerin anlayışını mezceder."IDG.s.45.

Sabahattin Bey: Prens Sabahattin (1878-1948). Meşrutiyet dönemi siyaset ve fikir adamı. **"**Celâl Nuri, Abdullah Cevdet, Baha Tevfik ve Sabahattin Bey vs. sözde bir isyandı bu…. Taassuba, istibdâda karşı zekânın direnişiydi." BÜ.s.174.

Sabahattin Eyüboğlu:1908-1973. Cumhuriyet dönemi eğitimci mütercim ve yazarlarından. "Şimdi Sabahattin Eyüboğlu'nda ve onunla beraber pek çok gençlerimizde gördüğümüz Anayurt Anadolu'yu payen geçmişiyle beraber yaşayarak benimseme fikri, kökenlerini burada bulur' diyor." UU.s14.

Sâbi: El Cezire ve Harran'da yaşayan bir sınıf halkın adı. "Son zamanlarda Corbin, Sabi'lerle İsmailileri arasındaki münasebetleri incelerken İhvan hakkında şöyle bir hüküm belirtmiştir: bunlar bir münevver topluluğu idi: aynı zamanda İsmaili akımın sözcüsü idiler." IDG.s.52.

Sabii: El Cezire ve Harran'da yaşayan ve Sabi adıyla anılan bir sınıf halkın inanç sistemini benimseyen kişiler. "Zerdüşt'le, Sabii'lerin (kısmen de brahmanların ve belki de Budistlerin) fikirleri iç içe idi." IDG.s.46.

Sabit ibn Korra: Doğum ve ölümü kaynaklarda muhtelif olarak zikredilir: (826-907), (836-901) bigi ihtimaller vardır. Abbasiler döneminde VIII. Asıda, Edes yakınlarında kurulan Harran Mektebinin yetiştirmiş olduğu en meşhur mütercimlerden biri. "VIII. asırdan X. Asra kadar büyük mütercimler yatiştirmiş bu mektep;en meşhurları Sabit ibn Korra (826-907) IDG.s.223.

Sabiyin: Sabilik inancına mensup olan kişiler. "Sabiyin'ler bilhassa ilm-i nücum'da ileri gittiler."IDG.s.223.

Sabri Esat: Sabri Esat Siyavuşgil (1907-1968).Cumhuriyet devri şair ve yazarlarından olup Yedi Meşaleciler diye anılan yazarlar grubundandır. **"**Bir Sabri Esat'ın, bir Yaşar Nabi'nin, bir Yusuf Ziya'nın…Türk halkıyla ne ilgisi vardı**."** Jur.II.s.171.

Sacy: Bkz. Silvestre De Sacy. “Sacy, Burnouf, Chezy... gibi filologlar Doğu Rönesansı’nı Fransa’ya, hatta bütün bir medeniyet dünyasına yaymışlardır.”.” BDE.s.66.

Saddharma: Bkz. Saddharma-Pundarika “Buda Tanrılar Tanrısı`dır "Saddharma"da, ezelidir, sonsuzdur, ama insanlığın ızdıraplarına acıyan bir sonsuz, ona kurtuluş yolunu gösteren bir kılavuz.” BDE.s.173.

Saddharma-Pundarika: İyi yasa, doğru öğreti anlamında Sanskritçe bir kelime olup Doğu Asya’da etkili Mahayana Budhacılığının en eski metnlerinden biridir. “Binlerce Bodisatva dinler Buda`yı en önemli sutra "Şeriat Lotüsü" (Saddharma-Pundarika).” BDE.s.173.

Sade: Marguis de Sade 1740-1814 Fransız roman ve piyes yazarı. Sadizmin babasıdır. Ömrünün 27 yılını yaşadığı gayrı ahlâki ilişkilerden dolayı hapishanelerde geçirmiştir. Eserlerin çoğu hapishane yıllarının ürünüdür Özellikle sürrealistler Sade’den etkilenmişler ve üstat kabul etmişledir. Eserlerinden bazıları: Justine Yahut Faziletin Belâları, Juliette Yahut Hayasızlığın Mutlulukları, Sodome’da 120 Gün, Aline ile Valcour, Halvet Odasında Felsefe. “Sade, kütüphanelerin şeref misafiri, sadizm abesin işiz kardeşi.”

Sadık Rıfat Paşa: Mehmet Sadık Rıfat Paşa (1807-1857). Osmanlı diplomatı, yönetici ve yazarı. “Bununla beraber Akvemü’l Mesâlik yazarını Tahtavî’yi, Sadık Rıfat Paşa’yı, daha sonra Şinasi’yi, Ziya Paşa’yı, Namık Kemal’i, Efgani ve Muhammet Abduh’u.. içine alan zincirin halkalarınından biri sayabiliriz.” UU.s.49.

Sadık Rıfat: Bkz. Sadık Rıfat Paşa “Reşit Paşa için medeniyet, ‘terbiye-i nas ve icra-yı nizâmat’tı; SadıkRıfar için ‘usul-ü me’nüsiyet’ ”. Mağ.s.190.

Sadi: Sâdi-i Şirazi (1213-1292). İranlı meşhur şair ve yazar. Sadi mahlası olup Asıl adı Ebu Abdullah Müşerrifüttin bin Müslih eş-Şirazi’dir. "Sadi'nin Gülistan ve Bostan’ı Cumhuriyet'e kadar Rüşdiye talebelerinin tecessüsüne açıktı." Kİ.s.299.

Sadizm: Kişinin karşısındaki kişiye ıstırap cektirerek cinsî doyuma olaşma durumuna anlatan bir psikoloji terimi. Adını 19 asırda yaşamış olan ve romanlarında cinselliğe bağlı zalimlik ve gaddarlık sahneleriyle tanınan Marguis de Sade’den almıştır. “Sadizm hapsediciliği muhabbet evlerinden çıkıp kütüphanelerin başköşesine kuruldu, Goncourt armağanları bile alıyor artık.” KA.s.273.

Sadrazam:Osmanlı devletinde hükümet başkanının resmi adı. Bu günkü karşılığı ile başbakan. "Öyle bir vaziyet olduki tanzimatan sonra, yabancı dil bilmek, sadrazamlığa kadar getiriyordu insanı." SNK.s.392.

Sadrıesbak kâmil paşa:"Daha evvel yazdığı halde Meşrudiyret'ten sonra bastırılan Sadrıesbak Kâmil Paşa merhumun 'Tarihi Siyasi-i Devleti Osmaniye' adlı eserinin ilk iki cildi Hammer Tarihi'nin hülasasındanibarettir." Kİ.S.105.

Sadri Ethem: (1898-1943) Cumhuriyet dönemi hikâye ve roman yazarı. "Sadri Ethem her İstanbul gelişi Nisvaz'da otağ kurardı." BÜ.s.150

Sadri Maksudi: "Dün akşam Sadri Maksudi'nin kızı: "Connais pas" dedi." Jur.I.s.369.

Sadullah Paşa: 1838-1891 Tanzimat devri devlet adamı ve şair. Tercüme Odası çalışanlarından Sadullah Paşanın batı dillerinden yaptığı tercümelerin en meşhuru Göl adlı eseridir. "Mechul ilimlere sefer eden hiçbir yolcu, Avrupa'nı Sadullah Paşa'ya telkin ettiği vecdi tadamamıştır." Mağ.s.194.

Safa Kardeşleri: XI.asrıda İhvane's-Safa (safa Kardeşler) adı altında Müslümanları taassuptan kurtarmak, ilim zihniyetini,tabiat ilimlerine dayanan felsefeyi hakim kılmak,cemiyeti düzeltecek bir aydınlar sınıfı ve ahlakı kurmak maksadıyla kurulmuş gizli bir cemiyetin adı. "Safa Kardeşleri, tabii ve ahlâki ilimleri ortak bir düşünce etrafında toplamak istemişlerdi, başarıya ulaşamadılar ama İslâm doğu'da hür düşüncenin son büyük çabası oldu bu."IDG.s. 35

Safahat: Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerini derlediği eserinin adı. Eser Sahaift-i Hayattan adı altında 1908 yılında neşredilmeye başlanmıştır. " 'Safahat' Türk dilinin en mükemmel ve en dolu kitaplarındanbiri.Akif ise mistik hülyalardan uzak, tam bir Asr-ı Saadet Müslümanı." Kİ. s 225.

Saffet Paşa: (1815-1883). Asıl adı Mehmet Esattır. Osmanlı deblet adamı maarif nazırı ve sadrazamı. "Maarif nazırı Saffet Paşa, ' tercüme odası hulefasından' Kostantinidi Efendi'ye bir Yunan-ı Kadim Tarihi ısmarlar." UU.s.10-11

Safvet Nezihi: (1871-1939). Asıl adı: Ömer lüttfi Zavallı Necdet isimli romanıyla hatırlanan XX.asır roman yazarı. "Safvet Nezihi, müsebbip, 1910." Mağ.s.145.

Sağduyu: Fransız maddeci filozof ve papazı Rahip Meslier diye de bilinen Jean Meslier (1664-1729)'in eseri olmasına rağman 1928'de Boran'Holbach'ın imzasıyla çıkan eseri. Eserin Türkçeye tecümesini Abdullah Cevdet yapar. **"**Abdullah Cevdet papaz Meslier'nin (d'Holbach) "Sağduyu" adlı eserini çevirir, yani 18.yüzyıl mekanik materyalislerinin şakirdidir." SNK.s.279.

Sahadeva: Mahabbaratta Destanı'nıda anılan erkek kahramanlardan, Pandu'nun Madri'den olma ikiz çocuklarından biridir ki doğruluk ve dürüslüğü ön plandadır. İkiz kardeşi Nakula'dır. "İşte doğruluk öğreten kardeşim Sahadeva! Bilgi onda, erdem onda." BDE.s.332.

Sahip Efendi: Bkz. Pirizade Sahip Mehmed Molla "Iki yıl sonra Sahib Efendi tercümesi iki cilt olarak bastırılınca benim tercümem de üçüncü cilt olarak tab'ettirildi." IDG.s.231.

Sahra: Dünyanın en büyük çölü. Kuzey Afrika'nın Akdeniz kıyıları, ve zenci Afrika, Atlas okyonusu ile Kızıldeniz arasında 8 milyon Km² yi aşan bir alanı kapsar. Kuzeyinde Sahra Atlasları, Libya ve Mısır'da denize kadar uzanan çölün sınırını çızer; güneyde ise kesin bir had yoktur. "Petrol kaynaklarının bulunuşu Amerika Birleşik Devletleri'nin iktisadî tarihini değiştirmiştir, ama daha o zamanlarda Ortadoğu'da, Sahra'da veya Lübnan'da bir o kadar önemli kaynaklar vardı." BDE.s.74.

Sahyun Nebileri: İsrâil Peygamberleri. üsluplarının haşin ve sertliği ve korkunç kehanetlerde bulunmalarıyla meşhurdur. "İlk büyük temsilcileri: Horatius ile juvenalis. Birincisi Sadi'yi ve Hayyam'ı hatırlatıt: Rint, bilge, zarif; ikincisi sahyun nebilerini: haşin, yavuz, öfkeli." BÜ.s.123.

Saib: Mirza Muhammed Ali bin Abdurrahman- Tebrizi (1607-1670). Türk kökenli İranlı şair. "Uzak ve putperest, Hint'e ihtiyacı yoktu Osmanlının, İran emrindeydi: Sadi'nin, Hafız'ın, Saib'in İran'ı." BDE.s.86.

Said Nursî: (1873 – 1960) Meşrutiye ve Cumhuriyet dönemi din, düşünce ve aksiyon adanı. "Said Nursî, bir kavga adamı." BÜ.s.246.

Saim: Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu isimli eserindeki erkek sahıslardan biri olup, Roman kahramanı Ferit'nin arkadaşı rolünde bir karakterdir. "Felsefe talebesi Ferid'in arkadaşları da birer soyutlama: Saim, şapşal bir komünist; Muhtar, nazizme hayran; Selma ile Nilüfer, romana laf olsun diye misafir edilmiş." Kİ.s.228.

Saint Just: Louis Antoine Leon Saint-Just (1767-1794). Fransız siyaset adamı. **"**Bu doktrin sulandırılmıştır bazen, Robespierre, Saint Just'ün terörist tasfiyesi gibi." BFH.s.18-19.

Saint Lambert: Jean François Saint Lambert (1716-1783). Fransız şair ve yazar. "Dördüncü ciltte: Turgot, Duclos, Bordeu… Beşincide Voltaire, Marmontel,

Forbonnais, Deleyre; altıncıda De Brosses, Saint Lambert, Morellet, Necker, Quesnay görünür." IDG.s.19.

Saint- Martin: Louis Claude De Saint-Martin (1743-1803). Fransız teozof ve yazar. "Sainte-Beuve'ün "çağımızın Hazreti Süleyman'ı" diye adlandırdığı Saint-Martin'e göre, "meyveler olgunlaştıkça Batı'ya döküldü." BDE.s.60.

Saint Petersburg: ABD'de yarımadanın batı kıyısında Tapma körfesi kıyısında bir şehir. "Saint Petersburg, ihtişam ve sefaletin kucak kucağa yaşadığı şehir." BÜ.s.204.

Saint Réal: Cesar Vichart Saint Real (1639-1692). Fransız tarihçi. "Saint Réal, 'Roman bir caddede dolaştıran aynadır' demiş" KA.s.150.

Saint- Simon: Saint Simon İlk Sosyolog, İlk Sosyalist. Cemil Meriç'in Fransız Saint Simon hakkında 1967 yılında yazmış olduğu eserinin adı. **"**Hint Edebiyatı, Saint-Simon, Bu Ülke veya Umrandan Uygarlığa aynı kaynaktan fışkırdılar." Mağ.s.284.

Saint Vincent De Paul: Liberter sosyalistlerde devlet kanserli bir hücredir, daima zalimdir. Bakunin, "devletin başına bir Saint Vincent De Paul'ü getirseniz, kısa zamanda bir Guizot veya bir Metternich olup çıkar," der.. SNK. s.153

Saint'e-Barthélemy : "Çünkü "letters de cachet"ler Doğu'da yazılmış,Hindi Doğu talan etmiş,Haçlı seferleri Doğu'nun eseri,Saint'e-Barthélemy, toprak köleliği Doğu'da boy atmış.**"**Jur.II.s.179

Saint-Barthélemy Katliamı: 24 Ağustos 1572 Paris'te Kral IX Charles'ın emriyle Protestanların topluca katledilmesi olayına verilen ad. "1576... Saint-Barthelemy katliamı dört yıl önce olmuştur**.** "UU.S.185.

Saint-Barthelemy: Bkz. Saint-Barthélemy Katliami. "Saint-Barthélemy İsa şerefine tertiplemiş; engizisyon İsa adına konuşmuş." BÜ.s.194.

Saint-Barthelemy:Küçük Antiler'de Fransa'ya bağlı bir ada. "1573'de, Saint-Barthelemy ferdasında,tanınmış bir hukukçu, François Hotman, Calvin'in vatanı olan Cenevre'den bir risale fırlatır Fransa'ya, kısa zamanda ün kazanacak bir risale: Franko-Galya." UU.s.185.

Saint-Beuve: Charles Augustin Saint-Beuve (1804-1869). Fransız yazar ve edebiyat tenkitçisi. "Nitekim Saint-Beuve'den sonra bir edebiyat psikolojisi kurmaya çalışır Taine." KA.s..436

Saint-Denis. Fransa'da Saint Dennis Ovasının Paris'in kuzey banliyösü ve kanton merkezi. **"**Tanrı Temmuz İhtilalini Saint-Denis sokağının bezirganları için yaptırmış herhalde." SSSS.s.113.

Sainte-Beuve:Charles-Augustin Sainte-Beuve (1804-1869). Fransız münekkidi. Başta tenkit olmak üzere şiir ve roman türlerinde eserler vermiştir. Tenkitlerini 15 ciltlik pazartesi Konuşmaları ve 13 ciltlik yeni pazartesiler isimli eserlerinde toplamıştır. "Sainte-Beuve'ün "çağımızın Hazreti Süleyman'ı" diye adlandırdığı Saint-Martin'e göre, "meyveler olgunlaştıkça Batı'ya döküldü." ." BED.s. 60.

Saint-Expery: Antonie De Saint-Expery (19000-1944) Fransız hayacı ve yazar. "Saint-expery'nin 'Küçük Prens'i yazması gibi…" Kİ.S.323.

Saint-Michel: Fransa'da Meuse Irmağı ile Est kanalıarasında kanton merkezi. "Yalnızlık ve Madam Fouché. Saint-Michel Bulvarındaki apartman, şüphenin zehri, hastahane, Luxembourg bahçesi." Jur.I.s.343.

Saint-Simon: Claude-Henri de Rouvroy Saint-Simon (1760-1825). Fransız filozor ve iktisatçı. "Saint-Simon'un amacı çalışanları şuurlandırmaktı." SSSS.II.s.56.

Saint-Simoncu:Saint-Simon'un felsefi ve iktisadî prensiplerini kabul eden kimseler. "İskoçyalı Thomas Moore (1779-1817), 1817'de dünya ölçüsünde şöhret kazanan bir poem yazar : "Lalla-Rookh". Üç yıl sonra Fransızca'ya çevrilen bu poem, bir Saint-Simoncu tarafından operaklaştırılır: sahnede Bernier'in Hint'ini ve Evrengzib'in çehresini görür gibi oluruz." BDE.s.44

Sait Bey: Kemalpaşazade Sait Bey. Namı diğer Plastik Sait (1848-1921). Türk gazeteci va yazarı. **"**Bir başka Zola-perest de Sait Bey (1848-1921. İnkıraz çağının hırçın,başarı, hürendiş bir edebi." KA.s.291.

Sait Faik: Sait Faik Abasıyanık (1906-1954). Cumhuriyet dönemi hikaye yazarlarından. "Sait Faik'in mütecessiz bakışları, bir hikâye konusu arar gibi dolaşırdı masalara." BÜ.s.150

Sait Halim Paşa: 1864'te Kahire'de doğdu. 6 Aralık 1921'de Roma'da vurularak şehit edildi.Kalavalı Mehmet Ali Paşa'nın torunu ve vezir halim paşanın oğludur.1912'de Şûrâ-yı Devlet reisi oldu, 1913'te Mahmut Şevket Paşa'nın sadrazamlığında Hariciye Nazırı oldu. Aynı sene Mahmut Şevket Paşa'nı vefatı üzerine sadrazam oldu İttihatçıların elindeki yetkileri yavaş yavaş olması üzerine şubat 1917 yılında sadrazamlığı bıraktı.10 Mart 1919 tarihinde tevkif edildi 22 Mayıs'ta diğer siyasi mahkûmlarla birlikte Malta adasına sürüldü.29 nisan 1921de bırakıldı. İstanbul'a kabul edilmediği için Roma'ya gitti. Roma'da bir Ermeni Tarafından şehit edilen Sait halim Paşa Arapça, Farsça, Fransızca ve İngilizce biliyordu. "Önündeki koleksiyon Sait Halim Paşa'nın kütüphanesinden geliyor." BÜ.s.105

Sait Halim: Bzk. Sait Halim Paşa. **"**İkinci meşrutiyet intelijansiyası, bir Abdullah Cevdet, bir Rıza Tevfik bir İzmirli bir Said halim bir Mehmed Ali Aynı bir Şehbenderzade." Kİ.s.85.

Sakamet: Bozukluk, sakatlık. "Sami bey, bir lügat yazarının tarafsız olması gerektiğini unutarak sosyalizmi sakametle damgalar." Mağ.s.222.

Sakson Köleleri: Sakson ilk kez btolemaios tarfından anılan ve elbe ve trave arasında yaşayan gelmen halkı İ.S. 3.asrın sonunda Elbe'nin güneyine yayılarak komşuları olan chauklar'ı cheruscı ve ankrivari halkalrınıda kendilerine katarlar "Sakson köleleri boyunlarına bir tasma takarlarmış. Efendilerinin adı yazılırmış bu tasmaya." BÜ.s.187.

Salambo: Salommbo.Gustave Flaubert (1821-1880)in 1862 yılında kaleme aldığı eserinin adı. "Flaubert'e "Salambo"yu yazdıran arkeoloji, Lecomte de Lille'in ilham perisidir, "Les Poemes Antiques"de eski çağların mitolojileri dile gelir..." BDE.s. 68

Salaş tiyatro: Genellikle cadır tiyatrosu deyimiyle eş anlamlı olup bir kentin kenar semtlerinde, kasba panayırı, Pazar ve benzeri yerlerde temsiller veren tiyatro topluluğu "Salaş tiyatrosunda bakanlık rolüne çıkmaktan âciz bir hergele"Kİ.s.

Salazar: Antonio De Oliveira Salazar (1889-1970) Portekizli siyaset adamı "Bir Franko, bir Salazar, bir peron'un faşist rejiminden bahsedilebilir SNK.S.127

Salhane: Mezbaha, kesim evi "Ziya Paşa ilk defa olarak Türk düşüncesini hükümete "salhane" diyen insandır." SNKs.155

Salib: Salip.Haç, Salib-i Ahmer : Kızıl haç **"**Salib için dehşet kaynağı idi İslamiyet." SNK.s.292.

Sâlih Zeki: (1864-1921) Matematik bilgini ve millieğitim bakanlığı müsteşarı "Kaybedilmiş davanın biricik havarisi Salih Zeki." BÜ.s.143.

Salluste: Sallustius (MÖ.86-MÖ.35/34). Kendine has bir üslüpla dönemin tarihi olaylarını ve politik kişiliklerini anlattığı eserleriyle bilinen Romalı tarihçi ve yazar. "Salluste cumhuriyet döneminde arada bir beceriksizce de olsa Thucydide'nin mirasına sahip çıkar." KA.s.391.

Salname: Yıllık. "Yunan destanları birer cinayet salnamesi, Yunan İskandinav, Germen destanları." BÜ.s.207.

Salome: (Öl.72) Yahudi prenses Herodes philippus ile Herodias'ın kızı Markos ve Matta İncillerinde sözü edilen Salome dansı ile ün yapmıştır. "Havva,Meryem,Salome sizde hepsi var.Kah bir Elizabeth Barrett'siniz Kah bir Sainte Therese.Santa Maria Magdalena."Jur.II.s111.

Salzbourg: Avusturyada, tuz zengillikleri ile ünlü bir il ve yönetim merkezi "Ve kırık dal, Salzbourg tuzlalarındaki gibi bir kristal hevengi olur." Jur.II.s.36.

Samanoğulları: Porasan ve Mavera ünnehir de 874-999 yılları arasında hüküm süren İrab kökenli haledanlık. "Buhara Samanoğullarının payihatı ve bir irfan merkezi." Kİ.s.183

Samari: Samaria, Samiriye. Filistinde, İsrail krallığının başkenti. Şehir MÖ. 880 yıllarında Omri tarafından kurulmuştur."Amos, Samari'dedir." IDG.s.107.

Sama-Veda: Hint kutsal kitabı Vedalar'ın Dört kitabından birisidir. Diğerleri ise: Rigveda,Yacur veda ve Samaveda'dır. "Sama-Veda, melodi bilgisi, hepsi de Rig-Veda'dan alınma 1500 kadar ilahi." BDE.s.109.

Samih Rıfat: 1874-1932 Türk Dil Kurumu Başkanı. Şair müsteşer milletvekili. "Samih Rıfat – bir fırenk lisaniyatçısına dayanarak hazret'in Turan asıllı olduğuna yemin ederken , -aynı Frenk lisaniyatçısını şâhit gösteren- Rıza Tevfik Avesta mübdiinin aryâniliğini ispata çalışıyordu ." BÜ.s.147.

Samiha Ayverdi: (1916-1993). Cumhuriyet sonrası Türk roman, hikaye ve demene yazarı. "Samiha Ayverdi'nin Kölelikten Efendiliğe adlı risalesi de unutulup gitti." Kİ.s.281.

Samkiya: Samkhya. Sanskritçe'de doğru bilgi veya sayı ablamında bir kelime olup Hint felsefesinin a'tı geleneksel sistemlerinden bir okul. "Gita'da iki inanç kaynaşır. Samkiya, Yoga. Samkiya tahlil demek." BDE.s.148

Sampu: Hint edebiyatında XI. Asırdan sonra yazılmaya başlayan bir edebi tür. Bu edebi nevi nazım nesir karışımıdır ve roman olarak değerlendirilmektedir. "11. yüzyılda yazılmaya başlanan 'sampu'lar da nazım nesir karışımı roman." BDE.s.239.

Samsara: Ruhların göçü Hint mitolojisinden hayat, ölüm ve yeniden doğum hadisesini belirten Sanskritçe bir kelimedir. Her insan, bitki ve hayvan için Saİ.Sara durmadan yenilenen bir dönüşümdür. "Saİ.Sara çok eski halk geleneklerinden sızmış Upanişadlar'a, sonra Hint'in temel inançlarından biri olmuş, Yunan düşüncesini damgalamış, oradan çeşitli ülkelere atlamış." BDE.s.116

Samson: Tevrat'ta sözü edilen, MÖ. 12. asırda yaşadığı sanılan İsrail'in son hakımlerinden biri. Filistinlilere karşı direnişin ruhu kabul edilen saİ.Son'un kadınlara düşkünlüğü sonunu hazırlamıştır. Dalila, Saİ.Son'un saçlarında gizli olan güçün sırrını onun ağzından aldı ve Saİ.Son uyuduğu sırada saçlarını traş ederek onu Filistinlilere teslim etti. "Saİ.Son'un gücü saçlarındaydı, esirlerin gücü yalanlarında." BÜ.s. 288

Samuel I. ve II. Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün tarihi kısmında yer alan kitaplarından olup Eski Ahit'ın dokuzuncu va onuncu kitaplarını oluşturur. Samuel (I. veII.) kitabı, Samuel'in doğuşundan Davud as.'nın saltanatının sona ermesine kadar geşen zamanı konu alan bir tarih kitabıdır. " Kitabların başlıcaları şunlardır: Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar (1 ve2)'' IDG.94

Samuel Johnson: Samuel Johnson (1709-1784)'ın İngiliz araştırmacı, yazar ve sözlik bilimci. "1779-1781 yıllarında yazdığı eserinin adı. 1774-1781 arasında Thomas Warton'un İngiliz Şiirinin Tarihi ile 1779-1781 arasında Samuel Johnson'ın Şairlerin Hayatı." KA.s. 399

Samuel Kitabı:Bkz. Samuel (I. veII.). "Samuel'in hikayesi Samuel Kitabı'nda anlatılıyor ama kitabı yazanın Samuel olmadığı muhakkak'' IDG. sy:99

Sanat ve İlimlerin Üniversal Kamusu: An Üniversal Dictionary of Arts Sciences (Sanat ve İlimlerin Üniversal Kamusu) veya sedece "Cyclopaedia" İngiliz Ansiklopedici Ephrahim Charbers (1680-1740)'ın 1728 yılında yazdığı Ansiklopedisi. Eser, ansiklopedi çalışmaları için öncü neteliktedir. "Britanica'da şunları oukyoruz: "Ephraim Chambers, 1728'de Cyclopedia'sını yayımladı.Kitabın bir adı da:Sanat ve İlimlerin Üniversal Kamusu (iki büyük cilt.)Yazar, önsözde daha önceki kamuslardan, bilhassa Fransız ve İtalyan akademilerinin sözlüklerinden, Furetiére'in, Trevoux'nun, Chauvin'in , Haris'in kamuslarından geniş ölçüde faydalandığını anlatıyor." IDGS.16

Sand: Bkz.George Sand. "Sand gibi dişlemediği memnu meyve kalmayan bir alutfe-i cihan dehşetli utanır, kapı dışarı eder Balzac'ı." BÜ.s.199.

Sangam edebiyatı:Bkz. Sangam "Sangam edebiyatında ne cainizmin izine rastlıyoruz,ne budizmin." BDE.s.290.

Sangam: Tamul Edebiyatında şiir antolojileri dizisi. Sangam terimi Hristiyanlık çağının ilk iki asrında eser veren bir grup yazarı belirtmek içinde kullanıulır. Sangam şiirlerinin belirgin özelliği dini umursamazlık, coğrafî ve hissî temaları titizlikle işlemesidir. "Ahiret endişesi de yok sangam şairlerinde, önemli olan dünyadaki hayat." BDE.s.285.

Sangita Sala: Kutsal metinleri özellikle Vinaya metinlerini makamla okumak üzere sık sık toplanan Buda rahipleri meclisini belirten Sanskripçe bir kelime. "Simdi dramlarin oynadigi Sangita Sala'ya girelim." BDE.s.210.

Sankülotlar: Sans-culotte (culotte: kısa pantolan, sans-culotte (culotte'siz). Fransız ihtilâlinin başlarında, ihtilal ordusunda cörev yapan giysi ve silah bakımından yeterli

biçimde donatılmamış gönüllülere verilen ad. **"**Gizli bildiriler basılıyor, genç ve yoksul memurlar tarafından dağıtılıyordu. Ortalığı işsizler kaplamıştır: geleceğin 'sankülotlar'." Mağ.s.95.

Sanskrit Edebiyatları Tarihi: Marx Müler (1823-1900)'in Hint medeniyeti ile alakalı kitaplar dizisinde yer alan en mühim eserlerden biri. " "Sanskrit Edebiyatları Tarihi","Sanskritçe Gramer" ya da asıl adıyla "Hint'ten Neler Öğrenebiliriz?" en önemli eserlerindendir." BDE.s.68

Sanskrit dili: Brahma medeniyetinin din ve edebiyat dili olarak kulanılmış en eski Hint-ali dili." Sanskrit diliyle Latince,Yunanca, Almanca, İngilizce, Farsça arasındaki münasebetler, ona bütün bu dillerin bir menşeden geldiğini, Arya (Asil) diye bir yaşamış olduğu fikrini ilham eder." SNK. s.101

Sanskrit: Hindistan'da yaşayan Hinduların klasik edebiyat dili olan eski Hint-Ari dili. ″Bu sayede ilk mütercimler Yunan, Süryani, Saskrit ve Pehlevi dillerindeki metinleri kolayca aktarmışlardır." IDG.s.78.

Sanskritçe Derneği: 1951 yılında Hindistan'da, hükûmet tarafından Sanstritçe'nin öğrenilmesi ve Sanskrit eserlerin incelenmesi amacıyla kurulan kültür derneği. "Bu amaçla 1951'de bir ''Sanskritçe Derneği'' kurulmuş, hem bir çok Hint aliminin, hem de dünyadaki çeşitli araştırıcıların üye olduğu bir dernek." BDE.s.242.

Sanskritçe Gramer: Diğer adıyla "Hint'ten Neler Öğreniyoruz" Marx Müler (1823-1900)'in Hint medeniyeti ile alakalı kitaplar dizisinde yer alan en mühim eserlerden biri. " 'Sanskrit Edebiyatları Tarihi', 'Sanskritçe Gramer' ya da asıl adıyla 'Hint'ten Neler Öğrenebiliriz?' en önemli eserlerindendir." BDE.s.68.

Santa Maria Magdalena: "Havva,Meryem,Salome sizde hepsi var.Kah bir Elizabeth Barrett'siniz Kah bir Sainte Therese.Santa Maria Magdalena."Jur.II.s.111

Santa Maria Magdalena: "Santa Maria Magdalena, İsa'nın yaralı ayaklarını gözyaşlarıyla yıkadı ve saçlarıyla kuruladı." Jur.II.s.44.

Santimantal : "Bizim kuşağın toplumcuları arasında Cemil Meriç adının özel bir yeri vardır ki,ben ya islah kabul etmez bir santimantal,o yerde içi dışı bir adam olduğumdan,yıllar geçse de hep o yerde muhafaza ettim.."**"**Jur.II.s.191

Santinketan: Barış yurdu anlamında Sanskritçe bir kelime olup,1863 yılında Bengalli şair Rabindranat Togor'un babası Maharşi Debendranath'nin Kalküta'nın 160 km güneyinde kurduğu tefekkür merkezi. Togor'un 1901 yılında burayı geliştirerek özel bir okula cevirir. Santinketan 50 yıl sonra uluslararası devlet üniversitesi olarak kabul

görmüştür. Bu okul Tagore'nin yönetimi altında Doğu ve Batı kültürleri arasında bir tür köprü haline geldi. "Şahsiyetinin ilk müjdesi, Hint'e dönünce yazdığı 'Akşam Şarkıları'. Kırk yaşında kendini başkalarına vaketmek istiyor, Santinketan'a çekiliyor. 'Orman Çiçekleri': İlk şiirleri on üç yaşındayken yayımlanıyor: ''Orman Çiçekleri'' BDE.s.276.

Sapir: Edward Sapir (1884-1939). ABD'li dilbilimci ve antrapolog. "Mesela Summer, Keller, Malinowski, Lowie, Wisler, Sapir, Boas, Benedict. A.B.D'de antroploji kendini,'kültür ilimi' olarak tarif eder." Kİ.s.41

Sarasvati Vak: Vedalar'da Sarasvati için kullanılan bir isim. Vedalar sonrası dönemde Sarasvati Brahma'nın karısı olarak konuşma ve öğrenme tanrısıdır. Vedalarda ise bir nehiridir. Irmak gibi akan söz anlamında Sarasvati Vak diye ifâde edilerek ilahilerde ona hem bir tanrıça hem de birnehir olarak yalvarılmaktadır. "Her mesleğin bir tanrısı var. Mesala aydınların Tanrısı: Sarasvati Vak (ırmaklar gibi akan söz)."BDE.s. 124.

Sarasvati: Hint Mitolojisinde bilgi ve sanat tanrıçası. "Her köşede rebap çalan bir Sarasvati." BDE.s.402.

Saravasti Irmağı: Hint mitoılojisinde kutsal ırmak. "Nerdesiniz Mankiva inekleri? Bal getirdik./Saravasti ırmağının sularından içtiniz mi?/Saravasti ırmağının sularından içtiniz mi?" BDE.s.135..

Saray: Bir hükümdarın içinde yaşadığı ve devleti yönettiği yapı ya da yapılar topluluğu."Nihayet medrese ve saray." JurI.s.62.

Saray-ı Hümayun: Padişah sarayı. "Cuma namazlarını Saray-ı Hümayun'a 300 metre ötede bir camide kılmaya başlıyor."BFH s.127

Sarezen Yahut Araplar: Fransız Ansiklopedis Diderot (1713-1784)'un yazarak kendi Ansiklopesisinde yayımladığı makalelerden biri. **"**Diderot, 1764' de bir tesadüf eseri olarak "Sarezen yahut Araplar" adlı makalesini gözden geçirdi." IDG.s.18.

Sarf ve Nahiv: Arapça kelime ve cümle bilgisi anlamına gelen Sarf ve Nahiv, Cemil Meriç'in eserinde özel isim olarak Reşid Eş-Şarttûnî'in Arapça gramer kitabının adıdır. "Beyryut'ta basılan Reşid Eş-Şarttûnî 'nin Sarf ve Nahiv kitanını okumuştuk." Kİ.s.283.

Sarhoş Eden: Hint mitolojisinde istek tanrısı Kama'nın ünvanlarından birisi. "Bir karısı Şefkat, Kama'nın, öteki Şehvet..ve adları saymakla bitmez: Beş Oklu, Gönüllerde Doğan, Sarhoş Eden, Öldüren..." BDE.s.181.

Sarıoğulları: Yaşar Kemâl'in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan ve aralarında kan davası bulunan iki sülâleden birinin adı. Davalı olduğu sülâlenin adı da: Akyollular'dır. "Nihayet hikâye, Akyollularla Sarıoğulları arasında eski bir kan davası."KA.s.347.

Sarte: Bkz. J.P. Sarte. "Zerdüşt'le Russell, Yajnavalkiya ile sarte aynı insan." BÜ.s.217.

Sarton: George Alfred Leon Sarton (1884-1956). Belçika asıllı ABD'li bilim adamı ve yazar. "Batı bilginlerinden küçük bir kısmı, mesela Stern ve Sarton, Risalelerin yazarları hakkında eski İslam müelliflerinin görüşünü kabul etmiş: onları büyük bir ihtimalle Basra'da yerleşmiş bir bilginler zümresinin yazdığını ileri sürmüştür." IDG.s.52.

Sartor Resarturs. Thomas Carlyle (1795-1881)'ün 1830'lu yıllarda yazdığı eserinin adı. "İkincisi ideal hayat için Sartor Resarturs'u okuyalım. Sokaktaki adam için insan nedir?Pantalon giyen iki ayaklı bir hayvan." Kİ.s.370

Sartre: Jean Paul Sartre (1905-1980). Varoluşçuluğun kurucusu olan çagdaş Fransız filozofu. "Bireysel özgürlüğü ön plana çıkaran "varoluşçuluk" düşüncesini geliştirmiş olan Fransız yazar ve düşünürü. Sartre "Fleur du Mal" yazarını ite kaka egzistansiyalizm kalıbına sokmak istiyor." Jur.I.s.193

Sasaniler: Adını ataları Sasan'dan alan, I. Ardeşir tarafından kurulan MS.224-651 yılları arasında İran topraklarında hüküm süren hanedanlık. "Sasanilerin yükseliş devrinde nasıl Palmir, bir kervan merkezi ise, Mekke de bir kervan merkezi oldu." Kİ.s.149.

Sataka:Yuzlerce kadin tanimis ve tecrubelerini "Sataka" basligi altinda ebedilestirmis.

Satı Bey: Mustafa Satu El-Husrî (1880-1968). Osmanlı'nin eğitim sistemini çağdaşlaştırmak için çalışan Arap milliyetçisi, eğitimci ve düşünür. **"**Once Sati Bey, yazari ve eserini cok degerli bir tetkiknameye konu yapmis, M.Babi, Haldun'un siyasi nazariyesini incelemis, Muhsin Mehdi, Sosyal Ilimler Ansiklopedisi'ne ustadi tanitan etrafli bir makale hazirlamis." IDG.s.228.

Sati: Hint Mitolojisinde Şiva'nın karılarından biri olan Parvati'nin adlarından biri olan sati Hint geleneginde, kocasının cenaze ateşinde ya da ölüsünden sonra dul kadının da kendisini yakması olayına verilen isimdir. **"**Şiva'nın karısı Himalaya'nın kızı Parvati. Binbir adı var bu Tanrıça'nın: Uma (nazlı), Beravi (korkunç), Sati (vefakâr eş), Gori (parlak), Kali (siyahî), Durga (yaman)…" BDE.s.132.

Sattanar: Tamul romanesk edebiyatının önemli manzum romanlarından biri olan. Manimakhale'nin yazarı.“ “Manimakhale”nin yazarı sattanar, Madura Akademisinden, geniş ufuklu bir tenkitçi.” BDE.s.289

Sattasai: Prakrit edebiyatının şaheseri bir antoloji: “‘Sattasai’.Yazarı Dekkan'ın kuzey doğusunda hüküm süren bir hükümdar: Hala.” BDE.s.178.

Satyagraha: Hint dilinde hakikat gücü ya da hakikate adanma anlamına gelen bir kelime olup XX. Asır'da Hindistan'da Mahadma Gandi'nin ortaya attığı, belli bir kötülüğe karşı akararlılıkla ama şiddete başvurmaksızın direnmeyi esas alan felsefî akım. “Zafere götüren tek yol: Satyagraha, Hak yolu, -Kuzey kutbu ile Güney kutbu arasında ne kadar fark varsa, Satya-graha ile paris mukavemet arasında o kadar fark var.” Kİ.s.336.

Saul: MÖ. XI asrda yaşadığı sanılan, Eski Ahit'in I. samuel kitabına göre hem hakim hem de kral olan İsrailoğullarının ilk kralı. **“**Tüm İsrail kavmi meşru iktidara sahip Saul'un kumandasında tek insana dönüştü.” UU.s.215.

Saül: Bkz. Saul. “Yahve'nin emriyle Nebi Samuel, İsrail'in ilk hükümdarını seçer saül” IDG.s.95.

Savayambu: Kendiliğinden var olan, başkasının yaratmasına mutaç olmayan, kadir anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hint mitolojisinde Tanrı Vişnu'nun ünvanlarından birirdir. “Vişnu'nun çeşitli sıfatları var: Savayambu (kendiliğinden varolan), Ananta (sonsuz), Hari (kendine bağlayan, çeken), Mukunta (kurtarıcı), Madhava (baldan), Keşava (uzun saçlı), Narayana (varlıkların kaynağı ve barınağı).” BDE.s.128

Savitri: Hint mitolojisinde canlandırıcı ve harekete geçirici bir tanrı olarak tasvir edilir mesela Güneş Tanrısı'dır dünyayı canlandırır ve harekete geçirir. “Savitri bir padişah kızıydı.” BDE.s.350.

Savonoralle: Girolamo Savonoralle (1452-1498). Baskıcı yöneticilere ve yozlaşmış din adamlarına karşı mücadelesiyle tanınan reformist İtalyan din adamı. "Bu çekilişte bir İtalyan Dominiken papazı olan Savonoralle büyük rol oynar."SNK.s.185.

Saydıgah: Sayd-gah. Avlanma yeri. ″Türklere düşen iş de –saydığah- in bekçiliğini ve jandarmalığını yapmak.″ BFH.s.133.

Sayılar: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün Torah kısmında yer alan kitaplarından birisinin adı. Sayılar kitabı Sina'da konaklayış,ü ve İsrailoğullarının Moba ovasına kadar sahralarda dolaşmasını konu alır. “ Kitabların

başlıcaları şunlardır: Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar (1 ve2) IDG.94.

Sayılgan: Alcan Sayılgan (1924- ….) Günümüz şiir ve roman yazarlarından. "Yaşa Sayılgan" KA.s.357.

Scaliger: Julius Caesar Scaliger (1484-1558). Botanik, zooloji, dilbilim ve edebiyat tenkidi konularında eserler veren İtalyan asıllı Fransız bilgin. **"**Daha sonraki Fransız hümanistlerini şöyle sıralıyabiliriz: Stephanos, Scaligar, Dolet, Ramus, nihayet Rabelais, Mountaigne ve Casaubon"KA.s.111.

Scarron: Paul Scarron (1610-1660). Bürlesk, oyun ve roman türünde eserler veren ve bu türlerin gelişmesinde önemli katkılar sağlayan Fransız yazar. **"**Scarron, Komik Roman'da (1651), Don Kişot'tan birkaç sahne aktarır**."** KA.s.208.

Schelling: Friedrich Wilhelm Joseph Schelling (1775-1854) Kant sonrası Alman idealizmin önde gelen temsilcilerinden olan Alman filozof ve eğitimci. "Byron'dan Poe'ya kadar birçok şairi etkileyen Coleridge'de de, Alman romantiklerinin harekete geçirdiği mistisizmlerden, Boehme ve Schelling'ten, yeni doğan endiyanizmden pırıltılar var." BDE.s.44.

Schellingcilik: Alman filozof Schelling'in felsefi ve idealist görüşlerini ihtiva eden felsefî akım. "Hegel'cilikle Schelling'cilik en aşırı yorumlarına ulaşırken Saint-Simon'la Fourier'nin doktrinleri de Ruslaştırılıyordu." Mağ.s.79.

Schiller: Johann Friedrich Von Schiller (1759-1805). Alman oyun yazarı, şair ve edebiyat kuramcısı. Özellikle sanat ve eğitim konusundaki görüşleriyle haklı bir ün kazanmış olan Schiller, Alman romantik tiyatrosunun en mühüm temsilcisidir."Xenephon'un 'Husrev-Name sinden, Cervantes'in Don Kişot'una, Zola'nın romanlarına, Schiller'in Haydutlar'ına kadar... dünya edebiyatının enafis-i asarını onun büyük gayreti sayesinde tanıdık.Schopenhauer felsefesinden söz açan ilk Müslüman O'dur.' Kİ.S.231.

Schiller'in Hal Tercümesi: İskoç Yazar Thomas Carlyle (1795-1881)'ın 1823 yılında yazdığı eseri. "O sırada yayımlanan bir ansiklopediye makaleler yazarak başlamış mesleğe (bilhassa Montesguieu,Montaigne,Nelson ve iki Pitt üzerine) Schiller'in Hal Tercümesi'ni kaleme almış." Kİ.s.368.

Schlegel: August Wilhelm von Schlegel (1767-1845). Alman romantizmin en etkili savunucularından biri. Şair, arştırmacı ve edebiyat tenkitçisi. Aynı zamanda Doğu dilleri araştırmacısı ve Shakspeare mütercimi olarak da bilinir. **"**İşte Schlegel'i deli

eden: Nala ile Damayanti, 'Dünya edebiyatında, duyguları böylesine dile getiren, bu kadar içli, bu kadar ince, bu kadar heyecan verici başka bir eser yok.'" BDE.s.139.

Schopenhauer Felsefesi: Alman Ffilozof Arthur Schopenhauer (1788-1860)'in Hegel'ci idealizme tepki olarak ortaya attığı ve Varoluşçuları ve Freud'cu psikolojiyi ettilediği metafizik sistem öğretisi**. "**Xenephon'un 'Husrev-Name sinden, Cervantes'in Don Kişot'una, Zola'nın romanlarına, Schiller'in Haydutlar'ına kadar... dünya edebiyatının enafis-i asarını onun büyük gayreti sayesinde tanıdık.Schopenhauer felsefesinden söz açan ilk Müslüman O'dur." Kİ.s.231.

Schopenhauer: Arthur Schopenhauer (1788-1860). Hegel'ci idealizme tepki olarak ortaya attığı metafizik sistem öğretisi ile maruf alman filozof. **"**Kabiliyet ile dehayı şöyle ayırıyor Schopenhauer: Kabiliyet, belli bir hedefe başkalarından daha ustaca ok atmak ; deha, oklarını, başkalarının bakışlarıyla dahi ulaşamayacağı bir hedefe saplamak." BÜ.s. 226.

Schopenhauer'un Felsefesi: Fransız Flozof ve ruhbilimci Theodure Ribot (1839-1916)'un eseri. "Çağdaş İngiliz Psikolojisi (1870) ile Schopenhauer'un Felsefesi o zamana kadar basılan başlıca eserleri." BÜ.s.104

Schopenhaur :Bkz. Schopenhauer. "Yani, bugün Freud'a, yarın Marxa , öbür gün Schopenhaur'e, bu şekilde,yalpa vuran bir zeka sadec bir şair yetiştirir,bişr fikir adamı yetiştiremez." SNK.s.388

Schumann: Clara Schumann (1819-1896). Alman piyanist ve besteci. Besteci Robert Schumann'ın eşi. "Çalarken dinleyicilerin umurunda, olmasın diyor Schumann, karşısında bir üstat varmış gibi çal." KA.s.449.

Schumpeter: Prof. Dr. Joseph Alois Schumpeter (1883 - 1950) Avusturya asıllı Amerikalı iktisatçı ve sosyolog. "Biz de Schumpeter gibi düşünüyoruz. Entelektül, tariflere hapsedilmez." Mağ.s.24.

Sciences humaines: Sciences İlim, bilim. Humaines: insan. Sciences humaines: sosyal bilimler anlamında Fransızca bir kelime grubu. "insani insane olarak inceleyen ilimlere 2.Dunya Harbi'nden sonra "sciences humaines"dendi ve bu ilimler 1936 Lucien fevbre'in cikardigi fransiz ansiklopedisinde mihver oldu." SNK.s.45.

Scienza Nuova: İtalyan filozof Giambattista Vico (1668-1744)'nun tarih felsefesi ile ilgili en önemli eseridir. Eserin orijinal ve tam adı: Principi di una Scienza Nuova d'intorno alla commune natura dele nazioni (Milletlerin Ortak Özü çerçevesinde

kurulan yeni bir bilimin ilkeleri)'dir. "Scienza Nuova teknolojinin sisleri karşısında çakan bir şimşek." BÜ.s.230.

Scorbut: İskorbüt. C vitamini eksikliğinden ileri gelen ve kanama şeklinde beliren hastalık. "Toplumun scurbut içinde çırpınması bundandır." BFH.s.34.

Scott: Walter Scott (1771-1832). İskoçyalı şair ve yazar. "Scott'un hikâyeleri yirmi yaşlarımın "Binbir Gece"lerinden." BÜ.s.233

Sebil: Bkz. Sebilürreşat. Hocam şöyle demiştiniz Sebil'deki bir yanınızda: '1960'tan sonra Batılılaşmak isteyenlerle Marksistler arasında ne durum meydana geldi? Onu yazacağız.'" SNK.s.394

Sebil-el Reşad": 1908'te çıkmaya başlayan Sırat-ı Müstakim'in devamı olan; Şemseddin Günaltay, İzmirli İsmail Hakkı, Sa'id Halim Paşa gibi dinde reformcuların ve Mehmed Akif, Ahmed Hamdi (Aksekili) gibi yazarların yazdığı dergi. Bu dergi yayımını aralıklarla Cumhuriyetten sonra da sürdürdü. "Sırat-ı Müstakim" ve "Sebil-el Reşad" mecmualarındaki makaleleri ise İslami ilimlerdeki behresine su götürmez birer burhandır. Kİ. s 219

Sebük Tekin: Ebu Mansur Sebüktiğin (942-997). Sasaniler'in gerilemesinden faydalanarak Gazne Devleti sınırlarını Hindistan'a kadar genişleten Gazneli hükümdarı. "Sebük Tekin'in oğlu Hezarbütgede'yi mescit eylerken Elbiruni fikir hazinelerini taşımış Doğuya, Abdülhak Hâmit Bombay'dan bir iki kartpostal getirdi." Jur.I.s. 147.

Seçme Yazılar: Saint-Simon (1760-1825)'ın ölümünden sonra 1861 yılında yayımlanan eseri. "1859-61 arasında yeni bir "Seçme Yazılar" basılır." SSSS.s.150.

Séditoin: İngilizcede hükümete karşı kışkırtma, kışkırtma anlamına gelen bir kelime "Ayaklanma (révolte veya séditoin) embrionun aşırı bir sıcaklıkta zamansız ve yapay olarak kabuğunu kırmasıdır; böylece ölümünü hazırlamış olur embrion." BFH.s.26.

Seine Nehri: Sen Irmağı. Fransa'nın Loire'dan sonra ikinci uzun ırmağı.**"**Peau de Chagrin'in Rafael'i,kendini Seine Nehri'ne atmak isterken,bir fahişe,intihar için daha erken der,geceyi bekle,kurtarılır ve gülünç olursun.**"**Jur.II.s.166

Sekene: Sakinin cemisi, sakinler. Bir yerde oturanlar. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Anayasa düşman grupların eline verilen imkândı. Tarihimiz için bir yüzkarasıdır. Gayrı Müslim sekeneyi, Galata esnafını korımakatan ibaretti'' SNK. s.235

Selahaddin Eyyübi: Namık Kemal (1840-1888)'in 1871 yılında yazdığı Evrak-ı Perişan ismli biyografi kitabında bir bölüm. "Kemâl'in Hal Tecrübe'leri bir Selehaddin Eyyübi, bir Nevruz Bey, bir Yıldırım Beyazit… tarihten çok destandır." Kİ.s.96.

Selâhattin Eyyübî: (1133-1193). Haclılarla mücadelesiyle tanınan Eyyubî devleti'nin kurucusu ve hükümdarı. "Bir düzine roman ismi, iç beş kahraman, birkaç peyzaj, mechul bir dâvâ uğruna dövüşen yiğit, serâzât, inatçı insanlar, kan ve ölüm, Aslan Yürekli Rişar'la Selahâttin Eyyûbi Haçlıların İstanbul'a girişi ve oldukça geniş bir zaman çerçevesi içinde dal budak salan ihtiraslar, Londra, saray, gelişen burjuvazi, dere beyleri ile şehirler arasındaki savaş, İsviçre'nin hürriyet kavgası, hayat ve gerçek… BÜ.s. 233-234.

Selanik: Yunanistan'ın kuzeyinde bir şehir ve yönetim merkezi. "Selanikte Ermeniler, Hınçak ve Taşnaksutyun partilerini kurmuşlardır"." SNK.s.260.

Selçukoğulları Devleti: XI.,XII.,ve XIII. Asırda ÖnAsya'da hükümran olan, ve iki devlet kuran, Oğuzların Kınık boyuna mansuphanedanlık**. "**Osmanlı'nın rayeti, hem Selçukoğulları Devletinin devam ettiğini hem de yeni bir zuhurun vukubulduğunu gösteriyor." Mağ.s.261.

Selevkos Nikator: Selevkos I. (MÖ.358/354-281). Selevkos Krallığı'nı kuran mekadonyalı hükümdar. "Batlamyus Mısır'ı, Kıbrıs'ı, Fenike'yi ele geçirir, Asya'daki ülkelerin çoğu Selevkos Nikator'a nasip olur." BDE.s.29.

Seligman: Edwin Robert Anderson (1861-1939). ABD'li İktisatçı ve eğitimci. "Amerikalı Seliigman "Social Sciences"in idarecesi olan bir burjuva ekonomisti, tarihi maddeciliği inandığı halde,sosyalizme karşıdır." SNK.s. 77.

Selim III.: (1761-1808). 1789-1807 arası Osmanlı padişahı ve Nizam-i Cedid kurucusu. "Bu yenileşme hastalığının, halk vicdanında, yarattığı zincirleme tepkiler, III. Selim'in tahttan indirilişi, Alemdar hareketi, Sened-i İttifak denilen yüz karası, Yunan isyanı." Mağ.s.258.

Selma: Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu isimli eserindeki kadın sahıslardan biri. "Felsefe talebesi Ferid'in arkadaşları da birer soyutlama: Saim, şapşal bir komünist; Muhtar, nazizme hayran; Selma ile Nilüfer, romana laf olsun diye misafir edilmiş." Kİ.S.228.

Semantique: Anlambilim. "Lügat belli bir dilin kelimelerini kaynaklara kadar çıkarak, Semantique inkişafıyla, o dilin yazılı vesikalarına dayanarak, alfabe sırasıyla veren kitaptır." SNK.s. 317.

Semavettaki Pederimiz: Hz. İsa. "Sonra anlaşılmış ki, "semevattaki pederimiz" günahlarını bağışlatmak için (kime bağışlatacak belli değil) Mesih suretinde tecelli etmiş." BÜ.s.194.

Sembolizmin Üç Silahşörü:1870 'li yıllarda, şiirlerinde zaman zaman sembolist öğelere yer vererek sembolist şiirn ilk örneklerini veren Arthur Rimbaut, Stephane Mallerme, Paul Verleine için kullanılan tâbir. Bu şairlerin ayırt edici özelliği, cümle yapılarına ehemmiyet vermemeleri ve kelimeleri istedikleri manalarda kullanmış olmalarıdır. Yeni kelime türetmekten de kaçınmışlardır ancak mana itibariyle "kullandıkları her kelime yenidir."

Seneca: Milattan önce 5 ve Milattan sonra 65 yılları arasında yaşamış ünlü Romalı düşünür. Stoacı ahlak görüşüyle tanınan Seneca, ahlakının temeline doğaya uygun yaşama ilkesiyle, bir bilge idealini yerleştirmiştir. Zamanın toplumunu bir vahşi hayvanlar topluluğu olarak gören Seneca, bilge kişisini, kendi kendine yeten, hazza olduğu kadar eleme karşi da duygusuz, korku bilmez, evrenin gerçek efendisi, erdemi özgür iradesinin sonucu olan ve ölümden korkmayan kişi olarak tanımlamıştır. **"**Seneca "her dâhi bir parça delidir" diyordu." BÜ.s. 227.

Sened-i İttifak: Osmanlı Padişahının hakimiyetinde kısıtlayan, Sadrazam alemdar Mustafa paşa ile Anadolu ayanları arasında 29 Eylül 1808tarihinde imzalanan ve II. Mahmut tarafından onaylanan anlaşma. "Bu yenileşme hastalığının, halk vicdanında, yarattığı zincirleme tepkiler, III. Selim'in tahttan indirilişi, Alemdar hareketi, Sened-i İttifak denilen yüz karası, Yunan isyanı." Mağ.s.258.

Senegal: Batı Afrika'nın en batısında yer alan, başkenti Dakar olan bir kıyı ülkesi. "Fransız benim, Japon da benim, Senegalli de ben." Jur.I.s.144.

Senfoni: Orkestra için bestelenmiş uzun kompozisyon. "Biliyorum ki, küçük bir aldatış senfoniyi kakafoniye çevirir"." Jur.II.s.68

Sen-Piyer Kilisesi: "İlk defa olarak seyrettiğimiz Partenon'un, Sen-Piyer Kilisesi'nin veya Notr-Dam'ın önünde nasıl huşu ile eğilirsek, Ansiklopedi'nin önünde de aynı saygıyla eğilelim." IDGs.13.

Senyör: Efendi anlamına gelen Fransızca bir kelime olup, Avrupa'da feodal toplumun hakim sınıfını oluşturan toprak aristokrasisinin üyesi. **"**Senyörler sınıfının idelogu." SNK.s.287.

Septisizm: Septikler. Herhangi bir konu hakkında doğru ya da yanlış şeklinde yargıda bulunulamayacağını ileri süren görüştür. En önemli temsilcileri, Pyrrhon, Timon, Karneades, Arkesilaos'tur. "Bacon'ın ilimler şeması, Locke'un felsefesinde ve Newton'un ilmine uydurulmuş, Locke'un insan müdrikesi ile ilgili tahlilleri

Gassendi'nin Epikürcü Atomizmi ile Bayle'in septisizmi arasında yer almıştır." IDG.s.20

Seraz: Calius Julius Caesar (MÖ.101-44) Romalı Komutan ve devlet adamı Kelime, Cemil Meriç'in eserlerinde anlam genişlemesine uğrayarak, zulm ettiği, eli kanlı olduğu düşünülen herkesi kapsayacak şekilde kullanılır. "Barrault: Barrault, daha coşkundu: 'anne Tanrının dünyaya yolladığı melek! Küreyi Serazların kanlı pençesi mıncıklamış, o artık muhteşem ve sakin, senin beyaz ellerinde dinlenecek." SSSS.s.104.

Serbest Fırka: Sebest Cumhuriyet Fırkası (SCF). 1930 yılında, Fethi Okyar öncülüğünde kurulan ve kuruluşundan birkaç ay sonra kapatılan siyasi parti. "Ancak serbest fırka komedyasından sonra dilleri çözülür." BÜ.s.159.

Serdengeçti: Osman Yüksel Serdengeçti (1917 – 1983). Asıl adı Osman Zeki Yüksel' dir. Şair yazar ve siyasetçi. Siyasi hayatında Alparslan Türkeş ve Atsız ile hareket etti. Ama 1965-1969 yılları arasında Adalet Partisi Antalya Milletvekilliği yaptı. "Necip Fazıl, Atsız, Serdengeçti birer dava adamı idiler. Yaşıyorlardı ve bağırıyorlardı. Bu cocuklar vıyaklıyor."Jur.I.s.298.

Sergius Raş Ayna: Bu dönemin büyük şöhreti Sergius Raş Ayna (ölümü İstanbul 536); bu çalışkan nesturi papazi, kendi yazdığı eserler bir yana, Galien'in eserleri ile Aristo'nun mantıla ilgili eserlerinden bir çoğunu siryaniceye çevirmiştir."IDG.s. 222.

Sergüzeşt: Samipaşazade Sezai (1860-1936)'nin 1889yılında yayımladığı romanı. "Ahmet Mithat hangi romancının yolunu tıkamış? Sergüzeşt, Dünyada İkinci Geliş'in tekâmülüdür." KA.s.337.

Serlevha: Yazılarda başlık. "Okuma Hastalığı" serlevhalı makale şöyle başlıyor." BÜ.s.113

Serseri Yahudi: Bkz. Kitab-ı Mukaddes'in Serseri Yahudisi. "Rougon Macguart'lar hem sefiller'e hem serseri Yahudi'ye (Eugene sue) benzer." KA.s.267.

Server Tanilli: (1931-….) Hukuk Profesörü ve yazar. "Ahmet Akat, Fuat Andıç, Berke Vardar, Ali Özgüven, İzzet Tanju, Server Tanilli, Nadir Demirel, Halil Açıkgöz, Cevat Özkaya, Mehmet Akif Ak, Lamia Çataloğlu ve daha niceleri Cemil Meriç'in yazı masasının karşı tarafında yeralan sabırlı, gayretli, vefalı çalışma arkadaşları olmuşlardır." SNK.s.12.

Server: Bkz. Server Tanilli. "Server galiba dargın." Jur.I.s.395.

Servet: Her düşünce için karanlık yıllar. Paris'de Dolet'nin, Cenevre'de Servet'nin yakılan cesetleri.. bir düşüncenin yolunu aydınlatacak olan uğursuz iki fener."KA.s.230.

Servet-ı Fünûn: Edebiyat-ı Cedide.1896-1901 yılları arasında Sevet-i fünûn dergisi etrafındaki şair ve yazarların oluşturdukları edebi anlayışın adı. “Servet-ı Fünûn bir müstağripler kervanıdır, Her iskeleye uğrayan hiçbir ülkeye yerleşemeyen bir kervan.” BÜ.s.146.

Servet-i Fünun: Ahmed İhsan (Tokgöz) Bey tarafından 27 Mart 1891’de çıkarılmaya başlanan ve Edebiyat tarihi açısından önemli bir yer işgal eden dergi. Servet-i Fünun Dergisi. Ocak 1895’te mecmuanın idaresini Tevfik Fikret aldı ve altı yıllık bir yayından sonra 1901’de ayrılmasına rağmen yayınına devam etti. "Türkiye'de herkes Taine'in şakirdi olduğunu söyler: H.Cahit, Köprülü, Ahmet Şuayp (Servet-i Fünun'un en çok okuyan eleştiricisi"Hayat ve Kitaplar" da uzun uzdıya Tain'den bahseder.) SNK. s.83.

Servius Tulliys: MÖ: (578-534). Yurttaşları servetlerine göre beş sınıfa ayırması ve gümüş ve bronz sikkeler kullanmaya başlaması ile bilinen Romanın altıncı kralı. "Servius Tullius adlı bir hükümdar İsa'dan altıyüz yıl önce Roma halkını sınıflara ayırmış, birinci sınıfa "proletarius". Amaç: Zenginlere imtiyazlı bir yer sağlamak.” Kİ.s.61.

Servius. Bkz. Servius Tulliys. "Servius, Romalıları sınıflara ayırmasa, asırları soluk soluğa bırakan o heybetli sistemler doğmayacaktı hiç".” Kİ.s.63.

Sevim: Cemil Meriç’in kendisine hissî yakınlık duyduğu genç bir kızın adıdır.Ancak nerde ve ne zaman tanıştığına dair eserlerde bir bilgi yoktur. “Sevim şuursuz bir orospuydu, belki eski bir hizmetçi.” Jur.I.s.101

Sevkülceyş: Marksist teoriye göre: Namuslu aydınlar işçi sınıfının saflarına karışacak, ona tabiye ve sevkülceyş (strateji ve taktik) hocalığı yapacaktı. Mağ.s.39.

Sevr: Sevr Anlaşması. I. Dünya savaşı sonunda İtilaf devletleri ile Osmanlı Devleti arasında 10 Ağustos 1920 terihinde imzalanan anlaşma. **“**Sonra Sevr ve Lozan… Mustafa Kemal 150 aydını mektepten talebe kovar gibi sınır dışı etti.” UU.s.215.

Seyahatname-yi Londra: Aleko Efendi’nin 1852 yılında yazdığı eserinin adı. “1852’de Londra sergisini ziyarete giden Aleko Efendi daha dikkatli bir müşahittir. Seyahatname-yi Londra’da tiyatrolara geniş yer verilir.” Mağ.s.191.

Seyfü’d-Devle: Asıl ası Ebu’l Hasan Ali (916-967). Hamdanilerin Halep okulunu kuran Arap emiri. “Halep emiri Seyf ud Devle’nin sarayinda yasamiş duvarcılık yaparmış, öldukten çok sonra meşhur olmuş.” SNK.s.66.

Seyhulİslam Yahya Efendi: 1552-1644). XVII asır divan şairleri. "Divan nesrini en parlak orneklerinden biri sayilan Humayunnaname Seyhulİslam Yahya Eendi tarafindan kisaltilmis Mulahhas-I humayun." Kİ.s.311.

Seyit Mahmut: 17.yy da Bengal de yaşamış olan meşhur Müslüman şair. "17.yüzyılın en tanınmış Müslüman şairleri arasında Alaol, Kazi, Nasir Mahmut, Seyit Sultan ve Ali Raqca sayılabilir.18.yüzyılın en önemli ismi Hayal Mahmut..." BDE.s.282.

Seyit Sultan: 17.yy da Bengal de yaşamış olan meşhur Müslüman şair. "17.yüzyılın en tanınmış Müslüman şairleri arasında Alaol, Kazi, Nasir Mahmut, Seyit Sultan ve Ali Raqca sayılabilir.18.yüzyılın en önemli ismi Hayal Mahmut." BDE.s.282.

Seylan: Sri Lanka. "Çağırılavcak devletlerin listesini Pakistanlı Mehmet Ali, Birmanya başvekili Unu, Seylanlı Sör John Kotelawala ile beraber hazırlayan Nehru ile Sukarso'nun başlangıçta ilk amaçları dünya sulhunun korunmasına yardım edecek bir konferans toplamaktı." Jur.I.s.387.

Seyyid Ahmet: Seyit Ahmet Han (1817-1898). Hindistanlı Müslüman eğitimci,Hukuk bilgini ve yazar. "Seyyid Ahmed,1875'de bir 'İngiliz- Müslüman Koleji'açmış, İslâm Modernizminde büyük bir şöhret kazanmıştı." UU.s. 68.

Seyyid Hamid bin Engeli: İlham perisi olarak Seyyid Hamid bin Engeli'yi seçmiştir Cervantes."KA.s.194

Sezai Bey: Bkz.Samipaşazade Sezai."Kılavuzum fısıldıyor Sezai Bey." KA.s.368.

Sezai Karakoç: (1933-….). Günümüz şair veyazarlarından olup şiirleriyle İkinci Yeni şiir hareketi dahilinde zikredilir. **"**Ötekiler büsbütün süprüntü. Ötekiler kim?Sezai Karakoç mu? Yazıları günlük kokuyor.Camiden fazla kilise**."** Jur.II.s.199.

Sezai: Bkz.Samipaşazade Sezai. "Sezai'ye, Cenaba, hatta nazife rağmen dilimiz aydınlık ve berrak bir ifadeye ulaşamamıştır." Mağ.s.237.

Sfenks: Eski Yunan ve Mısır kültürlerinde önemli bir yeri olan insan başlı, arslan gövdeli mitolojik yaratık. "Ve Sfenks sorularını cevapsız bırakanları parçalar." Jur.I.s.69.

Shafterbury: Anthony Ashley Cooper Shafterbury (1621-1683). İngiliz siyaset adamı ve yazar. "Doktor Locke, Lord Ashley'le tanıştı. Az sonra Shafterbury kontu ünvanını taşıyacak olan bu zat, Restorasyonun en çekici fakat en hayal kırıcı siyaset adamlarından biriydi." UU.s.230

Shaftesbury Kont:Bkz. Shafterbury. **"**İngiliz klasikleri içinde, Kara Avrupa düşüncesini etkilemiş olan biricik yazar Shaftesbury Kont'u"." Kİ.s.73

Shakespeare: William Shakespeare (1564-1616). İngiliz ve dünya edebiyatının en tanınmış tiyatro yazarlarından biri. "Shakespeare" yazarı için ilhâm mechul bir varlığın esrarlı fısıltısı değildir, artık." BÜ.s.226.

Shaw: George Benard Shaw (1856-1950). İrlandalı komedi yazarı edebiyat tenkitçisi ve denemici. Aynı zamanda 1925 Nobel Edebiyat ödülü sahibi. Grupları ve kilisecikleri bu iki kutba göre gelişti. Shaw'la Voltaire'yi, Aragon'la Saint-Just'ü karşılaştırın, farkı anlarsınız." Mağ.s.40.

Shelley: Percy Bysshe Shelley (1792-1822). İngiliz şairi. "Shelley (1792-1822) kâh Vedalar'a dalar, kâh Binbir Gece Masalları'na." BED.s.44.

Sınaî Kapitalizm: Üretimi iş süreçleri içinde ve arasında karmaşık iş bölümlerinin olduğu bir fabrika sistemini, tasarlanmış iş yeri ve fabrikaların kurulmasını, geleneksel el ustalığı hünerlerinin devre dışı bırakılmasını ve işlerin rutinleştirilmesini amaçlayan kapitalist anlayış. **"**Sınaî kapitalizm, Protestan ahlâkının eseri." BÜ.s.185.

Sıraç il mülük: "Eski arap yazarları, İslam tarihçileri, Mesudi, Tortuşi (Sıraç ül Mülük), Mesudi (Tenbih) İbn Haldun'un tabiriyle avı kovalamış, fakat tutamamışlardır."SNK.s.176.

Sırat-ı Müstakîm: Ağustos 1908'de İstanbul'da yayımlanmaya başlayan ve Mart 1912'de adı sebilü'r- Reşad cevrilen fikir ve siyaset dergisi. "Sırat-ı Müstakim" ve "Sebil-el Reşad" mecmualarındaki makaleleri ise İslami ilimlerdeki behresine su götürmez birer burhandır." Kİ.s 219

Sırr el Halika: Hakikatın sırrı ve tabiatın tekniği anlamına gelen, Abbasi hükümdarı Memun zamanında yazılan, yazarı belli olmayan ve Apollonios de Tyane ismiyle yayınlanan eser. "Hilkatın sırrı ve tabiatın tekniği zamanında meçhul bir Müslüman tarafından yazılmış fakat adsıyla piyasaya sürülmüştür." IDG.s.208

Sibirya: Günetbatı ucı dışında bütünüyle Rusya fedarasyonu içinde yer alan, soğuklarıyla ünlü çoğrafî bölge. "Ben Sibirya'nın iklimini değiştirecek kadar ateşliyim." Jur.II.s.99.

Sicilya: Akdeniz'in ve İtalya'nın en büyük ve en kalabalık adası. "Fenikeliler Kartaca'ya, Yunanlılar Güney İtalya'ya ve Sicilya'ya, İngilizler Kuzey Amerika'ya ve Avustralya'ya kültürlerini böyle yaymışlardır." UU.s.109.

Sidarta: Siddarta Gautama. Bkz. Budha. "Ilık bir rüzgar esti Benares`ten, şefkatin okşayan rüzgarı…Ve o karanlığı aydınlatmak için yanıp tutuşan Sidarta." BDE.s.168.

Siddhalar: Hint mitolojisinde gökyüzünün çeşitli katlarında yaşadıkları düşünülen, kutsal ve saf bir topluluk. Bunlar insanlara dostça davranan yarı tanrı hayaletler olarak tasvir edilir. "Kimnaralar şarkı söylüyordu, Gandavralar şarkı söylüyordu. Münacat okuyordu Siddhalar. Karanalar ilahi okuyordu." BDE.s.376.

Sidney: Sir Philip Sidney (1554-1586).Elizabet döneminde Shakspeare'nin sonelerinden sonra bu türdeki en başarılı örnekleri veren İngiliz devlet adamı ve şairi. "Sidney, nesirde, Spercer şiirde Shakespare ve Ben Johnson yetişir." SNK.s.119.

Siena Üniversitesi: Temelleri XIII. asırda atılan Orta İtayla'da Siena şehrinde karma öğretim yapan devlet üniversitesi. "Quadri, Sienne Üniversitesinde öğretim üyesi." Kİ.s.193.

Sieyés: Emmanuel Josph Sieyes (1748-1836). Geliştirdiği halk hakimiyeti kavramıyla Fransız İhtilâli'nin başlarında Burjuvazinin monarşi ve aristokrasiye karşı mücadelesine istikâmet veren Fransız din adamı ve anayaşa kuramcısı. "Unutulmaz eserleriyle tanınan dört büyük isim Locke, Montesquieu, Rousseau ve Siéyes, bütün bir asır süren bu yolun kilometre taşlarıdır." UU.s.227.

Sigebert: Gembloux'lu Sigebert (1030-1112). Ortaöaoğ'ın en önemli vakanüvislerinden biri ve keşiş. Ortaçağ tarihçilerinin geniş ölçide faydalandığı Chronicon an anno 381 ad 1113 (381'den 1113' kadar Olaylar) isimli eseriyle bilinir. "İspanya'da Sevilla İsidore ile Tolede'luy İldefonse'nin Flanders'da, Gembloux'lu Sigebert'in İtalya'da Petrarque'ın De Viris'leri Rönesansa Antikite'yi keşfettiren büyük eserlerden biri Amyot'nun Plutarque tercümesi." KA.s.393-394.

Siham- ı Kaza: Kaza okları.Meşhur Hiciv şairi. Erzurumlu Nef'i (1572-1635)'nin "Nef'î'nin " siham-ı Kaza'sıyla sürurî'nin "Hezeliyât"ı arasındaki fark birincisinin daha usta bir şairin elinden çıkmış olması." BÜ.s.124.

Sihizm: 1469-1538 tarihleri arasında yaşayan Nanak Şah ya da Guru Nanak'ın hindistanda kurduğu din. Sihler tek tanrı ve bir guru (aracı (sayesinde kurtuluşa erceklerine inanırlar. Sihizmde 10 guru vardır. "Sihizm, Müslümanlık'la bazı Hint inançlarını kaynaştırır." BDE.s.248.

Sihler: Nanak Şah (1469-1538) ya da Guru Nanak'ın Hindistan'da kurduğu dine inanan, Sihizm dinine mensup kişiler. "Nanak ile şakirtlerinin yazıları Sihler'in kutsal kitabında biraraya toplanmış. Bu kitabın adı ''Adi-Granth'' (Temel Kitap). Kitap Pencap'ta Pencap alfabesi ile yazılmış, ama kısa bir bölüm dışında, kullanılan dil Pencapca değil, Hindîce."BDE.s.249.

Silappatigaram: Tamul romanesk edebiyatının önemli romanlarından biri. Eseri Kola kralının ikinci oğlu Ilan Kovadigal yazmıştır. ""Silappatigaram" beş büyük romanın ikincisi. Yani manimekhale'den sonra yazılmış." BDE.s.289.

Silezya: Polonyada tarihi bir bölge. Bölgede bir çok yerleşim yeri yar alıp Polanya nüfsünün yaklaşı dörtte biri, sanayiden dolayı, burada ikamet etmektedir. **"**Silezyalı dokumacılardan bize neydi?" Mağ.s.281.

Silk-i Sakim-i İştirakiyün: Şemsettin Sami'nin Kamus u Türkisî isimli eserinde Sosyalizm karşılığı kullanılan terkip. **"**1878'de sosyalizmi göklere çıkaran Şeİ.Stin Sami, sosyalizm kelimesinin çevrilemeyeceğini söyler, ama sözlüğünde Silk-i Sakim-i İştirakiyün olarak vasıflandırır onu.**"** SNK.s.199.

Silojizm: "Bazı konularda Aristo felsefesi ağır basar, ama umumiyetle yalnız silojizm yönüyle değil, İran ve Hint etkisi." IDG.s.60.

Silone: Ignazio Silone (1900-1978). II. Dünya Savaşı sırasıda faşizm muhalifi güçlü romanlarıyla milletler arası üne kavuşmuş İtalyan romancı,hikâye yazarı ve siyasî lider. "Silone, okuyucuyu kavgaya çağırıyor: ' Şunun bunun armağanı değildir hürriyet. İstibdat içinde hür olabilirsin diktatörlüğe karşı savaşman yeter. Kendi kafasıyla düşünen hürdür, adaletine inandığı bir dava için dövüşen hürdür." Mağ.s.197.

Simav: Eğe Bölgesi'nin iç batı Anadolu Bölümü'nde Kütahya iline bağlı bir ilçe merkezi. "Hazret aynı zamanda hem Hicaz'da, hem İstanbul'da, hem Bursa'da, hem de Simav'da bulunmaktadır." Mağ.s.157.

Simmel: Georg Simmel (1858-1918). Sosyoloji'de metodolojiye ilişkin çalışmalarıyla maruf Alman sosyolog ve Yeni Kantçı düşünür**. "**Simmel şöyle demiş: "Hürriyet daima başka bir şeye nisbetle mevcuttur, hürriyet bir engelin zıddı olarak düşünülürse mana taşır." Kİ.s.360

Simonde de Sisimondi: Jean Charles Leonard Simon de Sismondi (1773-1842).Sanayileşmenin tuzak ve tehlikelerine dikkat çekmeye çalışan İsviçreli tarihçi ve iktisatçı. " Hayır bunu 1816'da Sismonde de Sisimondi görmüştür." SNK.s.395.

Simone de Beauvoir: (1908-1986). Fransız kadın yazarı. Ekzistansiyalist akım mensubu. "Temps Moderns Simonede Beauvoir'ın: Temps moderns simonede beauvoir'ın hatıralarını yazıyor." Jur1.s.188.

Simplon: İsviçre'nin güneyinde Penine ve Lepontine Alpleri arasında dağ geçidi. "Alpler büyümediler fakat biz Simplon'u aştık." UU.s.104.

Simurg:Türk halk kültüründe bir kuş motifi. Yükseklerden uçar ve talih getirir. Kaşgarlı Mahmu'a göre Acemlerde "Simurg", Araplar'da "Anka" kuşu olan bu kuşun Türkçe'deki adı "Toğrul"dur. "İpliği kopan bir kolye gibi dağılıveren İskender İmparatorluğu, İran göklerine yeniden kanat geren Simurg." Kİ.s.293.

Simurk: Bkz. Simurg. "Aşkın alevinden Simurk gibi taptaze, dipdiri ve çelik bir mızrak gibi bükülmez çıkacağım." Jur.II.s.98.

Sina dağı: Tur-i Sina. Hz. Musa'nın Allah ile konuştuğu ve ilahi vahyin geldiği dağın adı. "Deuteronomr, ikinci kanun demek. Birincisi Sina dağında Musa'ya vahyedilen ittifak Kitabı'dır'' IDG.s.97.

Sina: Bkz. Sina dağı. **"**Zümrüt yamaçlı Pindus; yanık yamaçlı Sina. Uzaklardan, Newton'u müjdeleyen Hiseta..." UU.s.344.

Sinan Paşa: (1440-1486). Yusuf Sinan Paşa olarak da bilinir. Tazarrunamasiyle maruf Osmanlı alimi, mutasavvıf ve devlet adamı. "Bu büyük kelime virtüozumuz Sinan Paşa'yı, Koçi Bey'i, Naima'yı, Hümayunname tercümesini, Evliya Çelebi'yi hiç okumamış olabilir mi?" KA.s.369.

Sinclair: Upton Sincleir (1878-1968). The Jungle (1906) ve Şikago Mezbahaları (1968) isimli romanlarıyla ünlü ABD'li yazar. **"**Sinclair, göğsünü gere gere, Dosto'dan tek kitap okumadığını söylüyordu." Mağ.s.272.

Sind: MÖ.3000-2000'lerde İndus Vadisi Medeniyetinin merkezi olan, bugün Pakistan'ın güneydoğusunda bir eyalet. "Hindistan deyince, batıda Gücerat, Sind ve Pencap, kuzeyde Himalayalar, doğuda Bengal, güneyde de Orissa ve Marat bölgeleriyle çevrilmiş olan Hint yarımadasının kuzeyi gelir akla." BDE.s.245.

Sindbad Kitabı: Birbir Gece Masallarında yer alan bir hikâye adı. Sindbad, masallarda yaptığı yedi yolculukta başından geçen geçen olağanüstü hadiselerle ünlü kahraman.'Sindbad Kitabı', 'Yedi Vezirler'...hep 'Hikâye Irmakları Okyanusu'ndan alınmış. 'Purusapariksa' da hoş bir hikâye." BDE.s.237.

Singulier: Fransızca'da benzersiz eşsiz, nadide gibi anlamlar taşıyan kelime gramer terimi olarak teklik anlamında kullanılmaktadır. "Singulier (tekil)vakalarla gazette mesgul olur." SNK.s.47.

Sion:İsviçre'nin güneybatı kesiminde Valais kantonunun merkezi olan şehir. "Yahve, Sion'da kükrüyor, Kudüs'den duyuluyor sesi, Ağıllar gözyaşı içinde, Carmel doruğu kurudu." IDG.s.108.

Sipahi: Toprağa dayalı atlı asker sınıfı. “Hint’deki Sipahi isyanı Marx’ı Hint’e karşı düşman yapar”.” SNK.s. 258.

Sipra Irmağı: Bambulu kadın yeni bir hükümdarın önünde sözaldı.Karşında Avanti beyi!Sipra ırmağı yıkar has bahçesini. Mehtapta sabaha kadar sevişilir.” BDE.s. 187.

Sir Charles Grandison’un Hikâyesi: İngiliz yazar Samuel Richardson (1689-1761)’un1753-1754 yılında mektuplar halinde kaleme aldığı üç romanından sonuncusu. “Sonra da, kadın gözü ile ideal bir erkek tasvir eden, Sir Charles Grandison’un Hikâyesi (1753–54).”KA.s. 219

Sis: Tevfik Fikret’in şiiri. “Sis, İmparatorluğun mezar taşı kitabesi.” BÜ.s.124

Sisam: Ege denizinde Yunanistana bağlı bir ada. “Navarin bozgunu, 1828’de Ruslar’ın Edirne’ye girişi, 1829’da Yunan bağımsızlığı. 1830’da Cezayir Fransızlarca işgal, 1832’de Sisam’a muhtariyet verilmiş.” Mağ.s.258.

Sismondi: Bkz. Simonde de Sisimondi “Sismondi, Manchester mektebinin gösterdiği gibi kapitalizmin gül pembe ufuklara yürümediğini, maşinizmin işçi sınıfının felaketine yol açacağını göstermiştir.” SNK.s.98.

Sisyphe: Sisyphe yahut Sisyphop, Korent’in efsanevi kralı. Muhtelif bir cezadan dolayı Cehennemde büyük bit kaya parçasınıdağın tepesine çıkarmakla cezalandırılmıştır. Büyük uğraşlarla çıkarmaya çalıştığı kaya tepeye varır varmaz aşağıya yuvarlanmaktadır. dolayısıyla bir türlü kayayı çıkaramaz ve cezasını tamamlayamaz. Sisyphos adı, zor ve neticeye ulaşılamayan bir işi devamlı tekrarlayan kişiler için kullanılır ve bu hadiseye telmihte bulunulur. “Bir adam mechule tırmanıyordu. Sisyphe’e benziyordu uzaktan.” BÜ.s.255.

Sita: Ramayana Destanı’nın kahramanı Rama’nın karısının adı. Sita Hintliler için saflık, yumuşaklık ve sevgi sembolüdür. “İhtiyar Homeros`un o dilber Helena`sı, senin Sita’n yanında bir kaldırım yosması.”BDE.s. 152.

Sivastopol: Ukrayna’da, Kırım Özerk Coumhuriyetinde bir liman şehri. “Hayati tehlikede idi, Rusya’nin Sivastopol onundeki bozgunu da vahim gecikmeleri ihtar ediyordu:ekonomik destek kohnemis ve cokuyorsa,askeri guc ayakta duramaz.” Mağ.s.68.

Sivil Hükümet Üzerine Deneme: Liberelist İngiliz filozofu ve siyaset kuramcısı Johan Lucke (1632-1704)’in 1760 yılında yayımladığı eseri. “Büyük modern devletlerin monarşik mutlakiyete doğru çetin yürüyüşünü izlerken Machiavelli’nin Hükümdar’ı Bodin’in Devlet’i , Hobbes’un Leviathan’ı Bousuet’nin Kitabı Mukaddes’den çıkarılan

Siyaset'iyle karşılaşıyoruz önce; sonra tersine bir hareketin mutlak monarşiye karşı muzaffer bir tepkinin başlayış ve ilerleyişini gösteren kitaplar: Locke'un Sivil Hükümet Üzerine Deneme'si, Montesquieu'nun Kanunların Ruhu, Rousseeau'nun Toplum sözleşmesi, Sieyés'in Üçüncü Sınıf Nedir'i.." UU.s170.

Siyam : "Çin'in, Japonya'nın, Tibet'in, Siyam'ın , Birmanya'nın, Seylan'ın manevi vatanı: Hint." BDE.s.21.

Siyâsetnâme: Arap, Fars ve Türk edebiyatında, devlet adamlarına yöneticilik sanatı ile alâkalı bilgi veren eserlerin genel adı. İslâmî devir içinde Türk Dili ve Edebiyatı'nın olduğu kadar, Türk Kültür Târihinin de asla ihmal edemeyeceği bir siyâsetnâmedir. ." KA.s.332.

Siyasi Vasiyetname: "Fransız devlet ve din adamı Armond Jean Du Plessis Michelieu (1585-1642)'nun devlet adamlığı sırasında yaptıklarını anlattığı siyasi vasiyetnamesi. "Mesela elimizde Richelieu'nün Siyasi Vasiyetname'si, XIV. Louis'nin Veliahtın Talim ve Terbiyesi için Layiha'sı, Bismark'ın nice karanlıklara ışık tutan Masa Başı Sohbetler'i var." UU.s.165.

Siyonist: Siyonizme bağlı, Siyonist amaller için çalışan kişi. "Yahudi için Siyonist akımın kilometre taşlarından biridir Zola." KA.s.307

Siyonizm: Yahudilerin eski yurtları olarak kabul ettikleri Filitin'de, mili bir Yahudi devleti kurarak arz-ı Mev'ud'u gerçekleştirme amacını taşıyan aşırı Yahudî milliyetçilik hareketi. "Siyonizmin kurucusu Teoder Herzl bile Dreyfus Dâvâsı'ndan sonra yolunu bulmuş." KA.s.307.

Sizif Masalı: Bkz. Sizif Miti. "Sizif Masalında, Anlaşmazlık'ta, Yabancı'da, cana kıyılır veya intihar edilir." BFH.s.47.

Sizif Miti: Fransız Roman, deneme, tiyatro ve Makale yazarı. Albert Camus (1913-1960)' 1942 yolında yaymladığı romanı. "Camus'nün temel düşümcesi Sizif Miti. (1943) ile İsyan (1951) dadır." BFH.s.47.

Skanda: Hint savaş tanrısı. Skanda'nın diğer adı: Karttikeya'dır. Ayrıca Güney Hindistan bölgesindeki adı: Subrahmanya'dır**. "**Hint'in her bankasında heykelcileri var. Şiva'nın iki oğlu daha olmuş. Savaş Tanrısı Skanda ile servet Tanrısı Kubera." BDE.s.133.

Skobolev: (1843-1882) Rus Generali. "Skobolev ve Kaufman'ın Tatar ülkesindeki fetihlerinden sonra Rus istilâsı İç Asya'da da dizginlenmiş oluyordu." BFH.s.6

Slav: Daha çok Avrupa'nın güney doğusunda, ayrıvca Asya'nın Büyük Okyanus'a kadar uzanan kesiminde yaşayan, avrupa'nın en kalabalık etnik ve dini topluluğu. ″Toprakları insafsızca elinde alınmıştı, Rus askerlerinin ve onların kışkırttığı Slav halkının zulmünden kaçan bir sürü Müslüman muhacir akın etmişti İstanbul'a." BFH.s.130.

Slavlar: Slav dilleri alanında yaşayan etnik grup. Rus, Beyaz Rus, Ukraynalı, Leh, Sırp, Hırvat, Sloven, Bulgar, Slovak ve Çek halklarına dillerindeki yakınlık dolayısıyla verilen ortak ad. **"**Dadaizm, sürrealizm veya ekspresiyonizm gibi akımlar ne belli bir toplumun vazıh ve tabii ihtiyaçlarından doğar, ne Cermenlerin, Slavların veya Latinlerin mizacından, ne menşelerini belirlemek, ne bir edebiyetın başka bir edebiyat üzerindeki etkisinden söz etmek, ne ölçülük davası gütmek kabildir.' (Felix Bertaux)." Kİ.s.41

Smolett: (1721-1771). İngiliz cerrah mütercim ve gazareci. İngiltere için önemli dergilerden dergisinin uzun yıllar nâşiri. "Don Kişot'u İngilizce'ye kazandıran romancı Smolett de, Lancelot Greaves'in birçok temalarını ondan devşirmiş" KA.s.209.

Sodom: Sodom veya Sedom şehri. Hz. Lut'un ve kavminin yaşadığı şehir. Eşcinselliğin yaygınlığı ile bilinen bu şehir İçinden Hz Lut ve Kendine inananlar bir seher vakti ayruılınca Allah tarafından helâk edilir. "Sodom'da kalmış Lut'un ümmeti." BÜ.s. 283.

Sofisler: Antik Yunan'da İnsanın doğru bilgiye herkes için geçerli olabilecek bilgiye ulaşılamayacağını, bilginin kişiden kişiye değiştiğini ileri süren filozoflardır. "Bouthoul'un vereceği tek cevap şu olabilir: "lbre familiarité", sofistlerden sonraki Yunan düşüncesinin mümeyyiz vasfı." Jur.I.s.384.

Sofistler: Eski Yunan'da MÖ. V.asrın ikinci yarısından IV.asrın başlarına kadar para karşılığı felsefe öğreten gezgin felsefeciler. **"**Ama sofistlerin asıl amacı,gençleri pratik ve sosyal hayata hazırlamaktı." Mağ.s.26.

Sofokles. Sophokles (MÖ.496-406). Yazdığı sanılan 123 oyundan 7 tanesi günümüze ulaşan Eski Yunan'ın üç büyük tragedya yazarından biri. **"**Racine'in, gerçek seyircileri Homeros, Vergilius, Sofokles." KA.s.449.

Sofolk: Bkz. Sofokles**"**Muhteşem bir revakta üç büyük insan: Eflatun, Sofokl, Demostes"." Kİ.s.51

Sokrat: Bkz. Sokrates "Rousseau da Sokrat gibi hayasız ve Sokrat gibi sarsıcı. Maruf tâbirle, at sineği." BÜ.s.197.

Sokrates. MÖ. 469-399 yılları arasında yaşamış olan ünlü Yunanlı düşünür. Platon'un hocası olan Sokrates, yazılı hiçbir şey bırakmamış, tüm zamanını özellikle gençlerle

felsefe tartışarak geçirmiştir. Görüşleri, tartışmaları yeni iktidarın temsilcileri tarafından beğenilmeyen Sokrates, 'yeni tanrılar icad ettiği, görüş ve tartışmalarıyla, gençleri baştan çikardigi' gerekçesiyle ölüme mahkum edilmiştir**.** Sokrates'in Demon'u, Musa'nın yanan çalısı, Numa'nın perisi… birer remiz." BÜ.s. 226.

Sokrates'in Demon'u: Bkz. Demon. "Sokrates'in Demon'u, Musa'nın yanan çalısı, Numa'nın perisi… birer remiz." BÜ.s.226.

Solidarité: Zingirleme kefillik, dayanışma anlamına gelen Fransızca bir iktisat terimi. "Sınıf solidarité'si (dayanışması) diye bir şey yoktur, endüstrisi kurulmayan Doğu ülkelerinde mesele karmaşıklaşmaktadır".SNK.s.261.

Solon: (MÖ.630-560). Eski Yunanın yedi bilgesinden biri olarak kabul edilen Yunanlı devlet adamı ve şair. **"**Sainte-Beuve, ihtiyar Doğu'ya saygı borcunu ödedikten sonra, kendi dünyasına geçiyor.. Solon'ların, Heziod'ların, Eyüp'lerin Süleyman'ların dünyasına"." Kİ.s.51.

Soma: Hint mitolojik Tanrısı. Soma aynı zamanda hem Tanrılar tarafından hem de Brahmanlar tarafında içilen süt gibi suyu olan tırmanıcı bir bitkinin özsuyudur. Dini törenlerin odak noktasını soma içkisi oluşturduğu için Onun tanrısı soma da önem kazanmıştır**. "**Dörtnala koşan atlar/ Nasıl sürüklerse arabayı,/ Soma da öyle sürüklüyor beni."BDE.s.100.

Somadeva: (Öl.1070). Sanskrit dilinde manzum masallar derleyerek Hindistan'ın eski halk kültürünün kotunmasına önemli katkısı olan, Şiva tarikatına bağlı Keşmirli Brahman. "Somadeva çok faydalanmış bu kitaptan. Eserinin adı: "Hikâye Irmakları Okyanusu'' (Kathasaritsagara), İsa'dan sonra 1063'le 1081 arasında kaleme alınmış. Kocaman bir kitap bu." BDE.s.236.

Sombart: Werner Sombart (1863-1941). Hayatının son yıllarında Nazilerin iktisadî görüşlerine yakınlığı ile bilinen Alman İktisatçı. "Babil Kulesinde yaşıyoruz Sombart'a göre." BFH.s.3.

Somme: "Fransa'nın kuzayindeki Piccardie planlama bölgesinde, Somme Irmağını da içine alan il. "Pierre pascal'a göre, ''Karamazof'' Dosto'nun Somme'u." UU.s.212.

Sommer: Ferdinand Sommer (1875-1962). Hititçe ve klasik diller üzerine araştırmalarıyla ünlü Alman tarihsel dilbilim uzmanı**.** "İncelemesinde aydınlatmağa çalışmıştık.Bu Esseyenler batı yazarlarını iki ayrı kampa ayıran bir topluluktur."IDG.s. 143.

Somptueux: Bol masraflı şatafatlı anlamında Fransızca bir kelime. "Hayattaki trajediler sahnedekiler gibi 'somptueux' olmaz." UU.s.217.

Son Asır Türk Şairleri: Mahmut Kemal'in "Son Asır Türk Şairleri"nde de çok sığ üç beş satır. Kİ. s 224

Son Sadrazamlar: Bkz. Osmanlı Döneminde Son Sadrazamlar. "Son Sadrazamlar yazarının hakkı var." Mağ.s.147.

Sone: Belli bir uyak düzenine sahip 14 dizekli lirik batı nazım şekli."Stans, sone, balad en çok kullanılan kalıplar"." Jur.II.s.64.

Sonya: Suç ve Ceza Romanının kadın kahramanı. "Raskolnikov, fahişe Sonya'nın önünde eğilirken "senin önünde değil, acı çeken bütün insanlığın önünde diz çöküyorum"der." BÜ.s.206

Sophie'nin Başına Gelenler: "Bir Esegin Hatıraları', Sophie'nin başına gelenler"…kontes perilerin buyulu asasi yerine sik sik kamciya basvurur." Kİ.s..320.

Sorbon: Bkz. Sorbonne. "Dergisinde, Jaures'in "politikacı" sosyalizmine, Sorbon'da hakim olan pozitivist ve laik düşünceye ateş püskürür hazret." Mağ.s.56.

Sorbonne: İlahiyatçı Robert de Sorbon (1201-1274)'un yaklaşık 1257 yılında kurduğu ve zamanla Avrupa'nın başlıca öğretim merkezi durumuna gelen ve Paris Üniversitesinin çekirdeğini oluşruran yüksek okul. "Sorbonne'deki son konferansının Şeyh Cemâleddin'e telkin ettiği son derece dikkate değer düşünceleri dünkü gazetenizde alâkayla okudum." UU.s.74.

Sorel: GeorgesSorel (1847-1922). Fransız sosyalist ve anarko-sendikalist. "Bakumin, Blanqul,Georges, sorel,Troçki, Mussolini, Goebbels aynı doktrinin devamcıları." BFH.s.19.

Sorokin: Pitirim Alexandrovitch Sorokin (1889-1968). Rus asıllı ABD'li sosyoloji profesörü. **"**Birinci Cihan Harbi'den sonra Almanya'da Mannheim ve Lukacs, Fransa'da Goldmann, Amerika'da Sorokin,Veblen,Znanieczki.**"** SNK.s**.**204

Sos: Bkz. S.O.S **"**sos isteyen bir insan cagimizin insani kendini arayan ve tanriyi bulamayan insan." SNKs.38

Sosyal antropolaji: Sosyal antropolajinin çağdaş antropologlara göre tarifi, insane toplumlarinin ilmi." Kİ.s.55.

Sosyal Determinizm Nazariyesi: Sosyal determinizm nazariyesi "bu doktrinden neş'et eden bir takım mantıki prensiplerindendir." Kİ.s.353

Sosyal Fizyoloji Üstüne: Saint Sımon (1760-1825)'ın 1810 yılında kaleme aldığı eserinin adı. "Sosyal Fizyoloji Üstüne"den önce "İnsanın Tarihi"ni (1812) kaleme alır." SSSS.s. 136

Sosyal Meslekler: Fransa'daki Bordeaux (Bordo) Üniversitesi'nde 1965 yılında açılan bilim enstitüsü adı. "Aynı yıl, üniversitenin Teknoloji Enstitüsünde kurulan Sosyal Meslekler ve Haberleşme Meslekleri adlı iki bölüm, İLTAM'ın araştırmalarına geniş bir pedagojik uygulama sahası açtı…" KA.s.458.

Sosyalim: İştimayı teşkilandırmayı adalet ölçüsüne göre düzelymek amacına giden siyasive iktisadi fikir akımı. "Ribot'un dergisi bütün hürriyetçi iddialara rağmen 1894'e kadar sosyalizm'e kapalı gibidir." BÜ.s. 104

Sosyolojinin El Kitabı: Fransız filozof ve sosyolog Armand Cuvillier (1887-1973)'in 1948yılında yayımladığı eserinin adı. Cuvillier, Sosyolojinin Elkitabı 'nda medeniyetlerin yirmi tarifini vermiş." UU.s. 98.

Sosyolojinin Problemleri: Polonyalı Sosyal Darwinci, mataryalist sosyolog ve hukukçu.Ludwig Gumplovicz (1838-1909)'in eseri. "Batı'da ilk defa Gumblovitch, 'Sosyoloji problemleri' adlı eserinde, İbn Hâldun'un imparatorlukları savaşa bağlama fikrini beğenir." SNK.s.69

Sosyolojiye Giriş: İngiliz sosyolog ve filozof Herbert Spencer (1820-1903)'in 1895 yılında yazdığı eseri. "Spencer ''Sosyolojiye giriş''inde sosyal ilimlerin gelişmesi 10 büyük yalana bağlar (Milli yalan, sınıf yalan vs.)'' SNK.s.241.

Southey: Robert Southey (1774-1843) İngiliz yazar "Southey (1774-1843) "Kehama'nın Bedduası'nda (1810), Hint Kaynaklarından geniş ölçüde faydalanır: Bhagavad-Gita, Gita-Govenda, Vedalar, Manu Kanunları." BDE.s.43.

Sovyet Rusya: Eski Rusya fedarasyonu.Bkz.SSCB "Dava talihsiz bir kavmin çilesine ağilmek tarihin derinliklerine ibretkavmin çilesine eğilmek değil, Soovyet Rusraya'nın dillere destan makyevelizmini bir kere daha yermek."Kİ.s.325

Söğüt: Bilecik ilinin batı Karadeniz bölümünde kalan kesiminde bir ilçe. "Osmanlı Beyliği 1299'da Söğüt'te kurulduğu zaman 400 atlıya sahip bir uç beyliği iken, 1326 Bursa fethinde Orhan Bey, 38.000 atlıya kumanda ediyordu." Mağ.s.260

Specimens of English Dramatic Poets: Charles Lamb'ın 1808 yılında yayımladığı eserin adı. "İnce bir zevk sahibi olan Charles Lamb, Specimens of English Dramatic Poets (1808) adlı eserinde,aşkla seçtiği metinleri ve bilgiyi üslubun büyüsüiçinde

eriyen notlar sayesinde unutulan bir tiyatronun füsununu ihyaya muvaffak olur ." KA.s.413.

Spectator: The Spectator 1 mart 1711 den 20 aralık 1714 de kadar Londra da yayımlanmış gazete. **"**Öte yandan Spectator ve Defoe neslinden beri,milli bir burjuva edebiyatı mayalanmaktadır." Kİ.s.399.

Spektroskop: Tayf gözlemin eş anlamlısı. "Işık tayflarını incelemeye yarayan âlet. Tayf ölçer. "ve sosyolojik bir spektroskoptan seyrediyor." BÜ.s.210.

Spekülasyonlar: Bilgi edinmenin ötesinde hiçbir amaç gütmeden bir türlü tartışma inceleme ve dayanaksız kanıtlanamaz yorum. **"**Ama bu büro Pazar için spekülasyonlar yapmaz.**"** SNK.s.207

Spencer: Herbert Spencer (1820-1903). İngiliz felsefecisi. Spencer tekamül prensibinin, belirsiz uyuİ.Suz ve türdeşlikten belirli uyumlu bir farklılığa yükselme esasının tabiat dahilinde ve insanlığın ferdî, içtimâî hatta ahlâkî hayatında nasıl gerçekleştiğini göstermeye çalışmıştır. "Öte yandan Spencer, antropolojik kültür anlayışını müjdeler ama kendisi kültür kelimesini pek kullanmaz." Kİ.s.21.

Spengler: Oswald Spencer (1880-1936) Alman tarih felsefecisi. Spengler, tarihi gelişmenin geleneksel, tek cizgili açıklanmasını reddederek insan geçmişini temelde doğum ve ölümün görünürde biyolojik örneklerine tabi olan kendi kendini havi (toplayan, içine alan) kültürler olarak tasvir etmiştir. "Avrupa Spengler'den bu yana hakikatın tek yönlü olmadığını idrak etmiş bulunuyor." IDG.s.66.

Spercer: Edmund Spencer (1552/53-1599). Protestanlığı ver püritenliği savunduğu İngiltere'yi ve kraliçe Elizabeth'i yücelttiği uzun alegorik şiiri "The Faerie Queene"ile ümlü İngiliz şairi. "Sidney nesirde, Spercer şiirde Shakespare ve Ben Johnson yetişir." SNK.s.119.

Spinoza: Benedicte Spinoza (1632-1677) Hollandalı rasyonalist felsefeci.Felsefesinin amacı insanlar arasında ilişkiyi sağlayan iyiyi aramaktır. Ona göre bu iyinin keşfi insana sonsuza kadar devamlı bir sevinç sağlayacaktır. "Spinoza, "havaya fırlatılan taş, konuşabilseydi kendi arzusu ile yola çıktığını söylerdi," diyor." BÜ.s. 285.

Spinoza'nın Bir Şakirdi Tarafından Kaleme Alınan İnsanlığın Kutsal Tarihi: Alman siyaset kuramcısı ve Siyonist Moses Hess (1812-1875)'nin 1837 yılında yayımladığı eserinin adı. "1837 ile 41 arasında Saint-Simon'a karşı hayranlığını gösteren üç eseri yayımlanır. İlk kitabın adı: "Spinoza'nın Bir Şakirdi Tarafından Kaleme Alınan İnsanlığın Kutsal Tarihi." SSSS.s.114.

Spirtüalist: Spirtüalizm düşüncesini benimsemiş olan kişi. "Ondokuzuncu asır Fransasının spirtüalist akımı temsil eden bu muhteşem lügatten felsefe hocalarımızın hiçbiri haberdar olmamıştır." Kİ.s.206.

Spontane: Kendiliğinden olan, kendiliğinden oluşan veya anında yapılan anlamında bir kelime. "Demek ki, ideolojiler "spontane"diller." UU.s.282.

Spontaneité: Bkz. Sportane**. "**Kalıplaşmayan, katılaşmayan, hayal için yaşayan tam bir spontanetié (kendiliğindenlik) örneğidir." SNK.s. 308.

Spree: Almanya'da, yaklaşık 403 km uzunluğunda bir ırmak "Mübalağa etmeden diyebiliriz ki, insan zekâsı yalnız Ganj ve Spree kıyılarında düşüncenin özüne inebilmiş." Diyor Tanie." BDE.s.51

Spritüalizm:Bkz. Spiritüalizm. "Kant'ı devam ettiren kritisizim, Maine de Biran'dan gelme Spritüalizm" Jur1. s.185.

SSCB: 1991 öncesi Rusya'sının adı. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği. "İmparatorluklar yok artık, iki blok var. Hakim devletler bir ülkenin adını taşımıyor. İsimleri baş harflerinden ibaret:ABD, SSCB" BÜ.s.214.

Stael:Gelmaine Neçker Stael (1766-1817) Fransız kadın edebiyatcı. "Stael'cilerin öteki kanadında yer alan Sismondi (yarı İtalyan yarı İsviçreli iktisatçı)Güney Avrupa Edebiyatı (1813) adlı eserinde İspanyol yazarlarını uzun uzun inceler. KA.s. 409.

Stalin: Josef Visarionoviç Cugaşvili Stalin (1879-1953) Sovyet devlet adamı. "Mars rasgele çalışırken müsvedde olarak kâğıda almış.''Asya'da demokrasi olamaz, sosyalizim olamaz Stalin'le Cengiz aynı vahşidir" SNK.s.237.

Steele: Sir Richart Steele (1672-1729) İrlandalı yazar Addison'un arkadaşı olan steele askerken Corneille'den esinlenerek komedi yamaya başlamıştır. "Gerek Steele ile addison'un halk şuurunu ganişletmek için harçadıkları çabalarda, gerk Swift'in yazılarında karşımıza çıkan: akıl uğruna , cidiyet uğruna, etkin bir rasyonalizm uğruna katlanılmış vakur bir çekingenlik ve yücelik idealidir"." Kİ.s.73.

Stendal (1783-1842). Fransız Realist sanatçılarından.Hikâye, roman, seyahat ve hatıra yazarı. Kırmızı ve Siyah ve Parma manastırıyazarın en ünlü eserleridir. **"**Stendal ne demiş: "Korku içinde olan toplumları, kıt zekâlı, gözü dönmüş kişiler yönetir." BFH.s.28.

Sterne: Lawurence Strene (1713-1768) İngiliz yazar. "Daha sonra Sterne, Voltaire ve nodiler gelecektir."IDGs.160

Stevenson: Robert Louis Balfour Stevenson (1850-1894) Define adası romanının yazarı olarak tanınan İskoç yazar. "Ama bence, macera romanı, kahramanları yaşayankimseler olmak şartıyle, sanat eseri sayılabilir. Kipling'in, Conrad'ın ve Stevenson'ın kahramanları gibi." KA.s.150.

Stirner: Johann Kaspar Schmidt Stirner (1806-1856) Alman filozof. "Kemikleri çürümeden unutuldu Stirner." BÜ.s. 200.

Stoa: Zenon tarafından kurulan Stoa'cıların felsefe okulu. "Atina felaketten felakete sürüklendikten sonra dinleyecektir Stoa'yı." SNK.s.118.

Stoacılar: Felsefi ve ahlaki bir öğreti olan Stoacılığın yandaşlarına verilen isim. "Kitap hem yeni fisagorcu'ların, hem eflatuncuların, hem de stoacıların ilham aldığı felsefi bir gnose'la doludur." IDG.s.111

Strabon: MÖ.58-İ.S.21 ile 25 arası Yunanlı coğrafyacı**. "**Paşa eski Yunan ve latin kaynaklarına dayanarak ilkçağ kavimleri arasında Türklerin çok geniş bir yeri olduğunu iddia eder, söylediklerine delil olarak da Heredot, Strabon Thukudides v.b. gibi klasik tarihilerin eserlerini gösterir."Kİ.s.326.

Strasbourg Andı: Bkz Strasbourg antlaşması **"**Fransa,Strasbourg And'ından (842) bu yana Galya'da konuşulan,yazılan ne varsa Fransızca sayılıyor.**"**Jur.II.s.170.

Strasbourg antlaşması: Lotharı Fontenayen Puisaye'de yendikten sonra 841 yılında Kel Charles ve Germen Ludwik, Strasbourg da buluştular burada askerlerin önünde yemin ederek müttefik olduklarını ilan ettiler. Bu yemin Charles'la Ludwik'in askerleri tarafından Töton ve Roman dilinde yazıldı. Tarihçi Nithart tarafından saklanan bu yeminin metni Fransızca Alman dillerinin en eski metinleri olark kabul edilir "Fransızca,Strasbourg antlaşmasından beri Fransızcadır." Jur.I.s.69.

Strauss: Davit Friedrich Strauss (1808-1874) Alman tarihçi ve yazar. "İnsanlık,düşünce tarihinde yeni ufuklar açan stratus'un İsanın Hayatı adlı eseri de,Almanca aslından çok,onun Fransızca tercümesinden okudu." Kİ.s.264.

Stuard Mill: Bkz. John Stuart Mill. **"**Ne Yapmalı'yı zindanda yazdı Çernişevski. hepsini Owen'de, Fourier'de George Sand'da, Godwin'de veya Stuart Mill'de bulmak kabildir"." Mağ.s.97.

Stuart Hanedanı: Stewart ya da Sreuart olarak bilinir. 1371'den başlayarak İskoçya'yı;1603'ten başlayarak da İngiltere'yi yöneten ve Cromwell Cumhuriyeti dönemi (1649-1660) dışında 1714'e değin başta kalan hanedanlık. **"**İngiltere'ye

gelindiğinde Tudor'lar bitmiş,Stuart Hanedanı'ndan I.Jacques tahta geçmiştir." SNK.s.217

Stuart Merrill: (1863-1915). Fransızca yazan Amerikalı şair. "Aynı soruyu Conrad, Apollinnaire, Moreas yahut Stuart Merril için de tekrarlıyabiliriz"KA.s.42.

Stuartlar: Bkz Stuart Hanedanı "Devrim, Stuart'ların feodal düzenine son vermiş, orta sınıfın ticâri çıkarları sosyal ve siyasî ağırlık kazanmış." KA.s.216.

Suâvi: Bkz. Ali Suâvî "Hatalarını hayatıyla ödeyen Ali Kemâl bana hep Suavi'yi hatırlatır." BÜ.s.163.

Suç ve Ceza: Dostoyevskiy'nin 1866 yılında yayımladığı eserinin adı. **"**Suç ve Ceza'yı ne kadar anlamıştım, bilir miyim? Marmeledov'un meyhanede söyledikleri, bugün okumuşum gibi aklımda: Yoksulluk ayıp değil mösyö, ama sefalet…" Mağ.s. 271

Suçlu Adam: İtalyan Kriminoloji uzmanı ve yazarı Cesare Lombroso (1835-1909).'un 1875yılında kaleme aldığı eseri. "C. Lombroso Suçlu Adam'ı sırf anarşist tipleri tesbit için kaleme aldı." SNK.s.311.

Sue: Eugéne Sue (1804-1857). Fransız roman yazarı. "Tefrika romanlari genis halk tabakalarina hitap ettikleri icin, onun hayatini kaleme alirlar: Eu. Sue'nun "Paris Esrari" . (Hugo ve Balzac'dan sonra ilk defa edebiyatta argo gorulur) "Sue, Fourier'cidir." SNK.s.159.

Suffolk Bölgesi: Büyük biritanyanın güney doğusunda kuzey denizi kıyısında bir yönetim bölgesi "İngiltere'nin Suffolk Bölgesinden Londraya gelmiş beş yaşında bir yetim,bir aile dostunun yardımıyla Christ Hospital'e yerleştiriliyor."Kİ.s.268

Sufi: Tasavvufu hayat tarzı olarak seçen kişi. Mutasavvıf. "Sufilerin iman ve ihsanla ilgili ibadetleri Hz. Muhammed'in vahyinden kaynaklanır." IDG.s.57.

Suidas sözlüğü: 10. asırdan, Bizans döneminden kalma Yunanca eser sözlüksel bilgilerin yanı sıra bugün yok olmuş eserlerden parçalar ve bir biyokrafik notlarda içerir. "Bir asır sonra yazılan Suidas'ın sözlük'ü ise daha eski kaynaklara dayanıyor." KA.s.393.

Sukarno: (1901-1970) Endonezyalı devlat adamı. 17 Ağustos 1945 tarihinde Endonezya Cumhuriyeti'ni ilan etti ve Devlet başkanı oldu. "Çağırılacak devletlerin listesini Pakistanlı Mehmet Ali, Birmanya başvekili Unu, Seylanlı Sör John Kotelawala ile beraber hazırlayan Nehru ile Sukarno'nun başlangıçta ilk amaçları dünya sulhunun korunmasına yardım edecek bir konferans toplamaktı." Jur.I.s.387.

Sully Prudhomme: Armand Sully Prudhomme (1839-1907). Fransız şairi ve Nobel edebiyat ödülü sahibi. "Sully Prudhomme, Francois Copee Lucie Delaure Madrus de çocuklar icin siirler yazmak istemistir ama pek basarili olamamislar." Kİ.s.322

Sultan Galiev: Mir Sayid Sultan Galiyev (1880-1939) Tatar siyaset adamı ve SSCB'de ki ulusal Müslüman komünist hareketinin önderi."Sultan Galiev adlı bir Tatar komünisti,bu düşünceleri daha sonra dile getirecektir".SNK.s.261

Sultan Murat : Bkz.Murat IV "Moralı Vassaf, Sultan Murat, 1911;" Mağ.s.145

Sultan Süleyman: Bkz. Kanuni Süleyman. "Osmanlı Devleti: IV. Murat'a Sultan Süleyman devrine dön! Diye haykıran Koçi Bey'den Reşit Paşa'ya kadar Osmanlı Devleti'nin bütün ıslahatçıları gerici." BÜ.s.80

Surat : Hindistan'da Cambay körfezi kıyısında,Tapti ırmağı ağzı yakınlarında tarihi bir şehir. "Binbir hayal kırıklığından sonra Surat'a vardı (2 Nisan 1758)." BDE.s.38

Surdas: (1483-1563) Brac dilinde şiirler yazan şairlerin ilki ve en büyüğü olarak kabul edilen Hintli şair.Buna mukabil, Hint-Arya dilleri edebi bir kişilik kazanır. Bilhassa Hindice, Bengalce, Maratca, Güceratca. Bu edebiyatların altın çağı 1400 yıllarında başlar, en büyük temsilcileri Candidas, Vidyapati, Surdas ve Tulsidas." BDE.s.93.

Suriye: "Orta Doğu da başkent Şam,resmi dili Arapça olan bir devlet. "Akdeniz'in Batı havzasındaki Marsilya, Cenova, Piza, Venedik, Barselona şehirleriyle Küçük Asya'nın, Suriye ve Mısır'ın limanları arasında uzun zamandan beri ticari münasebetler vardı." BFH.s.89.

Susamlar ve Zambaklar: İngiliz sanat tenkitçisi. Sosyolog ve sosyalist John Ruskin (1819-1900)'in 1865 yılında yazdığı eseri. " 'Susamlar ve zambaklar' Ruskin'in en çok sevilen, en okunan kitabı" BÜ.s.106.

Sutralar: Sanskritçe özdeyişler biçiminde yazılmış dini metinlere verilen isim. "Hint'in sutralarını hatırlatır bu yalın ve bu esrarlı kelime yığını bütün lezzetleriyle tadabilmek için kendisini dinlemeliydiniz." BÜ.s.152.

Sutta-Pitaka: Pali dilinde söz sepeti anlamına gelen bir kelime olup, therava buddhacılığı yasasını oluşturan geniş bir metinler toplulupunn belirtmek için kullanılır. "Sutta-Pitaka,sepetlerin ikincisi.buda ile çömezlerinin nutukları, konuşmaları ,Buda`nın düşünceleri." BDE.s.170.

Suut Kemal Yetkin: (1903-1980) XX. Asır edebiyatçı yazarlarından. Özellelikle Deneme türündeki eserleriyla tanınmıştır. Suut Kemal Yetkin, Dünya Edebiyatının Üç Tipi, Hamlet, Don Kişot, Faust adıyla J. Calvet'den çevirdiği derne çatma risalenin

sonunda (Remzi Kitabev,İstanbul 1945,s. 60-61), 'Don Kişot için Türkçe Kaynaklar' kaydı ile şu bilgiyi verir: J. Cassou, 'Cervantes'in Dehası' ;Türkçe'ye çeviren: P.N. Boratav (Yurt ve Dünya,Ağustos 1914, sayı 8). Sabahattin Eyüboğlu, 'Don Kişot,Romanların Romanı' (Edebiyat Faküıtesi Mecmuası, no 1, 1935. İstanbul). KA.s.210-211.

Sühreverdi: Şihabettin Ebülfütuh Yahya bin Habeş bin Emirek Es-Sühreverdi. (1155-1191). İşrakiye isimli felsefi akımının kurucusu. "Felsefi düşünce ile imanı tecrübenin (sprituel) terkibini yapan İslam Yeni-eflatuncuları , açıktan açığa Hermes'edayanan bir isnad silsilesi kuralar.Mesela (1191) ," IDG.s.207.

Süleyman Efendi'nin nasırı: Orhan Veli'nin Kitabe-i Seng-i Mezar şiirine konu olan ve ayağındaki nasırdan dolayı ayakkabısı vuran böylece acı ve ızdırap çeken tahayyülü kişi. "Mızmız bir düş ağrısı, daha doğrusu Süleyman Efendi'nin nasırı." Jur.I.s.395.

Süleyman Nazif: (1870-1927). Nüktedân kişiliği ile tanınan Sevet-i Fünün ve sonrası dönemin şair ve yazarlarından. "Süleyman Nazif bütün ciddiyetine rağmen, Farsçayı bildiğini fakat Arapçaya o kadar hakim olamadığını itiraf etmekten çekinmez." Kİ.S.284.

Süleyman Tunahan: Süleyman Hilmi Tunahan (1888-1959) Cumhuriyet dönemi ve sonrası din âlimi, tasavvuf ve aksiyon adamı. Süleyman Hilmi Tunahan Nakşi Tarikatı'nın 33. halkası ve Mürşid-i Kâmilidir.[1] "Süleymancılığın başı olan Süleyman Tunahan'ın (subay ve Silistreli.1950'de ölüyor), Rus casusu olduğu söyleniyor." SNK.s.271.

Süleyman: Hz. Süleyman. Kur'an'da adı geçen peygamberlerden biri. "İsrail kavminin Yeşu'ya, Davut'a ve Süleyman'a borçlu olduğu nimetler, Fransa'nın XIV.Louis'ye borçlu olduklarından daha mı büyüktü?" UU.s. 213.

Süleyman'ın Mezmurları: İ.Ö. 1. asırda yazılmış 18 mezmur. İsa döneminde yaşayan Farizi'lerin inançları ve Mesih'i bekleyişlerini aydınlatır." IDG.s.131.

---

[1] Cemil Meriç'in Süleyman Hilmi Tunahan'ın ismini eserlerinde sadece bir defa zikreder. Aşağıdaki cümlede de görüleceği üzere Cemil Meriç, Süleyman Hilmi Tunahan'ı tanımıyordu. Zaten Süleyman Efendi'nin zikredildiği metin 24 Haziran 1973 tarihinde evde alınmış bir nottur. Muhtemelen bu metni bir sohbet esnasında başkalarının ağzından not almıştır. Çünkü Süleyman Efendi hakkında verilen bilgilerden Silistre doğumlu olduğu hariç hiç birisi doğru değildir. Bir kere Süleyman Hilmi Tunahan subay değil, müderris ve dersiâmdır. Dar'ül bekâya irtihali1950 değil 16 Eylül 1959 tarihidir. Cemil Meriç'in bu şekilde bir hataya düşmesinin sebebi muttemelen bir dost meclisinde alınmış ve yorumlanıp tetkik edilmemiş bir ham not olmasından kaynaklanmaktadır. Sayın Ümit Meriç hanım da yaptığımız görüşmede bu ihtimal üzerinde durdu.

Süleyman'ın Bilgeliği Kitabı: Kutsal Kitap'ta yer alan eserlenden biri. "Süleyman'ın Bilgeliği Kitabı da Meseller kitabı gibi hem yöneticiler hem de uyruklar için öğütlerle doludur." IDG.s.111.

Süleyman'ın Hikmeti: Kutsal Kitap'ta yer alan eserlenden biri. "Süleyman'ın Hikmeti ise Hristiyan ahlâkına daha yakın bir kitap olup bütün bu apokrif edebiyatın incisidir." IDG.s.111.

Süleyman'ın Neşideleri: Tevrat'ta Süleymen Peygamber'in sözlerinden oluşan bölüm. MÖ.200 yılında Süleyman Peygamber'den yaklaşık 700 sene sonra derlenmiştir. " O zamana kadar Süleyman'ın Neşideleri ve Ecclsiastes'in durumu şüpheli kalmıştır. Jamina'da kesin olarak kanon'a geçirilmişlerdir. Buna mukabil kanon'a Esther,Jeremiah ve Daniel ekleri -Septant'da olmalarına rağmen-ithal edilmemişlerdir." IDG.s.118.

Süleymaniye: Süleymaniye Camii. İstanbul'da, Kanunî Sultan Süleyman zamanında, 1550-1557 yılları arasında Mimar Sinan tarafından yapılan büyük caimi. "İslamiyet Süleymaniyede kubbe, Itride nağme, Bakide şiir." Mağ.s. 228.

Sümer Medeniyetleri: Bkz. Sümerler. "Bidenbire Mısır ve Sümer medeniyetleri doğuveriyor." Jur.I.s. 156.

Sümer: Bkz. Sümerler. "Yazıyı Sümer bulmuş önce (İ.Ö.3500),sonra Mısır,nihayet Çin." KA.s.17.

Sümerce: Mezepotamya'nın güneyinde III. Bin yılda konuşulmuş olan en eski yazı dili. "İki asırdan beri iki dünyada yetişen bilginlerin çalışmaları sayesinde, Fenik'çe, Asuri ve Bible'ce, Sümerce, Hititçe metinler de bir söküldü" IDG.s.92.

Sümerler: Sümerler. MÖ. 4000 yıllarında aşağı Mezepotamya'ya yerleşen ve ilk yazıyı kullanan kavim. Bir orta mektep tarih kitabında Sümerleri, Hititleri, hatta Etrüskleri bulamayınca afallıyor." UU.s.30.

Sünnî: Sünnet üzere olan Müslüman. Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamberin sünnetine yorum getirmeden veya bir kısmını reddetmeksizin sıkı sıkıya bağlı olan kimse. Bir tarihçi, Bermekiler devrinde, zaman zaman tekrarlanan bu toplantıları anlatırken sünnî, şiî, haricî, mutezili, imamî, Zerdüşti âlimler bir araya geliyordu, der."IDG.s. 36.

Sünniler: Sünnet üzere olan, Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamberin sünnetine yorum getirmeden veya bir kısmını reddetmeksizin sıkı sıkıya bağlı olan möüslümanlar. "Hicret'in ikinci asırından itibaren sünnilerin bir kat daha abarttıkları kaza ve kader inancı bir çok muarızlar bulur karşısında: IDG.s.34.

Sünnilik: Hz. Peygamber'in âlinin ve ashabının sünneti üzerine yaşayan, Kur'an ve sünnet'e kesin olarak bağlı olma durumu. "Daha eski dinlerin zaman zaman dile gelişi ve Sünniliğin kabuğunu çatlatışı." Jur.I.s.354.

Sürfe: Kurtçuk. "Karanlık bile değil. Sürfe bile değil. Sürfe bir ümittir. Vasco di Gama'nın fetihleri bir esrarkeşin rüyası. Portekiz gerçekte tek fatih yetiştirmiş: Camoens" Jur.I.s.368

Sürrealist: Sürrealizm akımının prensiplerini benimsemiş olan kimse. Bkz. Sürrealizm. "Klasiklere göre, klasikti realite. Romantiklere göre,romantik; sürrealistlere göre, sürreeldi."KA.s.275.

Sürrealizm: Türkçemizde gerçeküstücülük diye ifade edilen sürrealizm, 20. asrın ilk çeyreğinde ortaya çıkmış olan Froud Psikanalizine, bilinçaltı, rüya ehemmiyet veren; edebiyat, ahlak ve edep endişesinden uzak akıma denir. **"**Dadaizm, sürrealizm veya ekspresiyonizm gibi akımlar ne belli bir toplumun vazıh ve tabii ihtiyaçlarından doğar, ne Cermenlerin, Slavların veya Latinlerin mizacından, ne menşelerini belirlemek, ne bir edebiyetın başka bir edebiyat üzerindeki etkisinden söz etmek, ne ölçülük davası gütmek kabildir.' (Felix Bertaux)." Kİ.s.40

Sürûri: Osman Sürûrî (1752-1814). XVIII. asır divan şair. **"**Nef'î'nin 'Siham-ı Kaza'sıyla Sürurî'nin "Hezeliyât"ı arasındaki fark birincisinin daha usta bir şairin elinden çıkmış olması." BÜ.s.124.

Süryani: Aramî kökenli bir Hristiyan topluluğu olan, Süriye, Irak, Lübnan ve Türkiye'de; Mardin, Midyad, Diyarbakır, Antep'te yaşayan Süryanilerden olan kimse. ″Bu sayede ilk mütercimler Yunan, Süryani, Saskrit ve Pehlevi dillerindeki metinleri kolayca aktarmışlardır.″ IDG.s.78.

Süryanice: Hami- Sami dil gurubunun Sami kolundan, doğu Aramca'ya yakın dil. "İncil Süryanice veya Aramice anlatılmış olsa ne ifade ederdi" IDG.s.89.

Süveyş Kanalı: Doğu Akdeniz ile Kızıldeniz arasında bağlantıyı sağlayan 1859-1869 yılları arasında açılan 195km uzunluğunda, Mısır Topraklarında yer alan kanal. "Süveyş Kanalı da Panama Kanalı gibi insanlığa Saint-Simoncuların armağanı." SSSS s.107.

Swedenburg: Emmanuel Swendenborg (1688-1772). İsveçli teolog ve Yeni Kudüs Öğretisi (Yani eski kilise sonuna erdiği için Tanrı'nın şimdi kurmak zorunda olduğu Yeni Kilise için öğreti.) diye isimlendirilen bir doktrinin kurucusu. " Ne olusa olsun, insanlığın bir tek dini var. Hint, Çin, İsa, Muhammet ve nihayet Swedenburg, hep aynı zincirin halkaları." BDE.s. 64

Swift: Jonathan Swift (1667-1745). İrlandalı hikâye ve roman yazarı. "Serüven hilkâyesi ile aşk hikâyesinde olabilirlik aranır, fantastik romanda aranmaz. Rabelais'nin Gargantua'sını,Cervantes'in Don Kişot'unu, Swift'in Güliver'ini hatırlayalım." KA.s.136

Swinburne: Algernon Charles Swinburne (1837-1909). Yarı erotik romanı ve anormal ten zevklerini açığa vurmasıyla bilinen İngiliz şairi. "Bir Heine'nin, bir Swinburne'un şiirlerinde olduğu gibi insanla beraber yaşamıyor." KA.s.350.

Synthétiser: Birleşim haline sokmak anlamında Fransızca bir kelime. Synthétiser etme, birleşim karışım yapma, sentez kurma. **"**Yunan Hint'in, Asya'nın, Mısır'ın propaganda bilen mirasçısıdır, Synthétiser etmesini bilmiş, süzmüş ve gelecek asırlara nakledebilmiştir." SNK.s.25.

Şafak: Günün ve Güneş Tanrıçası'nın habercisi olan ve genç bir kız olarak tasvir edilen Şafak, Vedalar'da bir Tanrıca olarak kabul edilir. **"**Şafak, Vedalar panteonunun en sevimli Tanrıçası."BDE.s.102.

Şafilik: İmamı İmam Ebu İdris-i Şâfi olan, Ehl-i sünnet Müslümanlarının bağlı olduğu dört mezhepten biri. "Üçüncü büyük mezhep: Şafilik. Kurucusu:Muhammed bin İdris eş Şafi. (ölümü 817)" Kİ.s.197.

Şah Nimetullah Veli: Emir Nurettin Nimetullah veli (1329-1431). İranlı sufi ve Nimetullah tarikatının öncüsü. "İran'da bir tasavvuf üstadı olan (XV.yüzyıl) Şah Nimetullah Veli, Jildaki'nin Nihayet ül-Talib adlı kitabına kendi eliyle şerhler düşer."IDG.s. 218.

Şahcihanoğlu Dara Şükuh: Bkz. Dara Şükuh. "1656'daki bir Türk şehzadesi Şahcihanoğlu Dara Şükuh (1627- 1658) mutlak hakikate ermek için bütün kutsal kitapları karşılaştırmak istemiş, aradığını Tevrat ve İncil'de bulamayınca, Vedalar'ı merak ederek Benaresli bilginleri Delhi'ye çağırtmış ve Upanişadlar'ı Farsça'ya çevirtmişti." BDE.s.61.

Şahristanî: Ebul Faht Taceddin El Şahristanî (1076-1153).Ortaçağ İslam dinyasının en büyük din tarihçilerinden biri. Horasanlı'dır. "Şahristani de 'Necat'ın mükemmel bir hülasasını, aydınlık ve sadık bir yorumunu yapmış: 'El Milel Ve Nihel'." Kİ.s.188.

Şairler Tezkiresi: Avusturyalı şarkiyatçı ve tarihçi Hammer (1774-1856)'in 1836 tarihinde yazarak II. Mahmut'a 2 bcilt halinde takdin ettiği, yaklaşık 2200 Türk şairinden söz ettiği eseri. "Hammer'in edebiyat tarihimiz için büyük bir değer olan dört ciltlik bir Şairler Tezkiresi var." Kİ.s.106.

Şairlerin Hayatı: İngiliz yazar Samuel Johnson (1709-1784)'ın 1779-1781 yıllarında yazdığı eserinin adı. "1774-1781 arasında Thomas Warton'un İngiliz Şiirinin Tarihi ile 1779-1781 arasında Samuel Johnson'ın Şairlerin Hayatı." KA.s. 399.

Şakti: Güç, Kudret, kutsal enerji anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hindulukta bie etkin kadın enerjisini belirtir ve Büyük Tanrı görünüşleri olarak kabul edilen tanrıların eşlerini, özellikle Şiva'nınkileri (Kali, Durga, Uma, Parvati…) belirtmek için bu retim Vedalar Çağı'ndan beri kullanılmıştır. "ikincisi çok daha yeni ve çok daha güzel.Puranalar`da sık sık adı geçen bir Tanrı da Şakti, Puranalar`da ve Tantralar`da." BDE.s.156.

Şaktizm: Şakticilik. Hindistan'da Vişnuculuk, Şivacılık ve Tantracılık gibi bazı akımlara özgü, yaratıcı kadın enerjisine (şakti) inanan ve önem veren dini kuram. "Tantralar`da karşımıza çıkan yeni inanç şaktizm." BDE.s.159.

Şakuntala: Hint klasik dönem şair ve yazarı Kalidasa (IV-V.asır)'nın tiyatro eseri. Eser, Mahabharata'da kral ksatriya Vişvamitra ve apsaras Menaka'nın kızı olan Şakuntala'nın kral Dusyanta ile olan karşılaşmalarını ve aşklarını anlatır."Kalidasa, Hint sahnesinin incisi "Şakuntala"yı o ummanın derinliklerinden çıkardı." BDE.s.141.

Şam: Orta doğuda bir tarih ve kültür şehri. Suriye'nin başkenti "Ortacagda batiya aristo ve eflatun'u ve endulus ve sam medreseleri tanitir." SNK.s.67.

Şanghay: Çin'in en büyük şehri. Çin'de Huangpu kıyısında, Yangzi Ciang aüzında yer olan bir liman şehri. ″Beyoğlu ve Galata'da İzmir'in Frenk mahallesinde küçük küçük Şanghay'lar gelişmiştir zamanla..." BFH.s.135.

Şankara: Yaşadığı tarih kesin olarak bilinmemekle birlikte (700-750, 788-820 gibi ihtmaller vardır) VII asırın sonu ile VIII asrın başlarında yaşadığı sanılan Hindistanlı filazof. "Şankara'nın (788 – 820) "Vedanta"sına dayanarak Batı'nın bütün bilginlerini küçümseyen Tolstoy budizmin tesiri altında her türlü şiddeti makûm eder." BDE.s.70.

Şankr: Derinin ve mukozaların, rührüvi hastalık yaralarına verilen isim. Frengi Şankrı, Cüzam Şankrı gibi. "1870 sıralarında Paris'i işgal eden Alman ordusunun adını hatırlamadığım kumandanı Lutéce'i yakmak isteyince arkadaşı olan general sakın ha diyor, Paris'e dokunma, Fransa'yı bu şankr mahvedecektir." UU.s. 209.

Şanso Pansa: "Araplar olmasaydı, Don Kişot ile Şanso Pansa tek bir insanda birleşecekti, Ülis'in bir nevi kopyası." KA.s.181.

Şapolyo: Enver Behnan Şapolyon. Cumhuriyet dönemi Türk tarih araştırmacısı gazeteci ve yazar. "Şapolyo'nun terekesinde kalmış olabilir." SNK.s.382.

Şark: Doğu İlk medeniyetlere beşiklik eden şehir hayatını ve yazıyı bilen bir ülkeler grubuna (Mısır, Suriye, Anadolu, Mzopotamya, İran) tarihçilerin verdiği isim. "Milli şairimiz purosu ve şişman vücuduyla Şark eşyasına meraklı bir Polonya zenginine benze miyor mu?" KA.s.371.

Şart: Bkz. 1814 Şartı "Emlâk sahiplerinin büyük çoğunluğu Şart'tan (Charta) yanaydı." SSSS.s.55.

Şato: Eserlerini Almanca yazan Çek ekspresyonist yazarı.Franz Kafka (1883-1924)'nın 1926 yılında yayımlanan romanı. Roman kahramanı. "Nietzsche'nin Zerdüş'ü ile Kafka'nın Şato'su da birer fantastik hikâye." KA.s.136

Şebisteri: Şehy Sadettin Bin Abdulkerim (öl:1320) İran lı şair ve sufi. "Rıza Tevfik,bu hakikati ispat için Doğu'nun bir çok şair ve nâsirini sahneye çıkarır: Ebul Ala, Fahrettin Razi, Hafız,Mevlana, Şebisteri ve Feyzi Hindi." Kİ.s.202.

Şefik-name:Tarihçi Şefik Mehmet'in (öl.1715) 1703 yılında cereyan eden Feyzullah Efendi yada Edirne Vakası diye bilinen olayla ilgili yazdığı eseri. Eser ancak 1866 yılında basılmıştır."Sora yazar,çeşitli eserlerdeki Türkçe kelime nisbetlerini yüzde olarak tesbit ediyor.Hadikadüs-suada % 22,Şefik-name'de % 17..." Kİ.s.140.

Şefkat: Hint mitolojisinde istek tanrısı Kama'nın karısı olarak tasvir edilen özel bir isim. "Bir karısı Şefkat, Kama'nın, öteki Şehvet..ve adları saymakla bitmez: Beş Oklu, Gönüllerde Doğan, Sarhoş Eden, Öldüren..." BDE.s.181.

Şehbenderzade Hilmi Bey: Bkz. Şehzenderzade Ahmet Hilmi. "Şehbenderade Hilmi Bey,oryantalistler arasında Renan'a imtiuazlı bir yer verir." Kİ.s.190.

Şehbenderzade: Bkz. Şehzenderzade Ahmet Hilmi. "Efganiler,Abduh'lar Akifler zincirinin bir halkası Şehbenderzade." Kİ.s.85.

Şehname: Firdevsi'nin 11. yy yazdığı manzum İran milli destanı. "Firdevsi, altmışbin beyitlik destanını bu geleneklerle yoğurdu, «Şehname» adlı muazzam abidede mermer birer sütun selabeti kazanan bu silik hatıralar, dehanın kudretini ispat ettikleri için sayfalarımızda yer alıyor." K.s.294.

Şehrazat: Binbir gece masallarında masalların anlatıcısı olan kişi. "Zavallı Şehrazat ya her akşam yeni bir masalla eğlendirecektir sultanı, ya canından olacaktır." KA.s.128.

Şehvet: Hint mitolojisinde istek tanrısı Kama'nın karısı olarak tasvir edilen özel bir isim. "Bir karısı Şefkat, Kama'nın, öteki Şehvet..ve adları saymakla bitmez: Beş Oklu, Gönüllerde Doğan, Sarhoş Eden, Öldüren..." BDE.s.181.

Şehzenderzade Ahmet Hilmi: (1865-1913) Meşrutiyet dönemi felsefe ve mutasavıfı roma, hikaye, oyun yazarı. "Oysa Şehzenderzade Ahmet Hilmi neslimizin ilk defa yazılan felsefi bir roman. Lehimci Bunyan'ın «A'mâk-ı Hayal» neslimizin büsübtün meçhulü. Kİ.s.88.

Şemsed Devle: Ebu Tahir Bin Fahrut Devle Şesed Devle. 10. yy sonları ile 11.yy başlarında yaşamış olan Büveyhi emiri. "Hamadan'da, Şemsed Devle'yi ağır bir hastalıktan kurtarır." Kİ.s.184.

Şemseddin Günaltay: Şemsettin Günaltay (1883-1961). Türk tarihçi ve siyaset adamı. 1941 yılından ölümüne kadar Türk tarih kurumu başkanlığı yapar**.** Daha sonra İsmet Paşa'nın başvekilliğini yapacak olan tanınmış din bilgini. Şemseddin Günaltay'a göre "Şeyh Peygamber kadar şâyân-ı hürmet, ona itiraz edenler Ebu Cehil kadar lânete müstahaktır." UU.s. 67.

Şemsettin Sâmi: (1850-1904). Tanzimat dönemi yazarlarından ve sözlük bilimci. "Bir Hüseyin Kadri, bir Şemsettin Sami, günümüzde bir Mehmet Doğan… Lügat yapmak Akademinin vazifesi olduğu halde Akademinin dışında kalmış dışında gelişmiş." Kİ.s.289-290

Şenköy: Htay'ın merkez ilçesine bağlı bucak. **"**Ben iki Antakyalı'nın kıskacı arasındaydım.Biri Çakaltepe'den öteki Şenköy'den."Jun.II.s.135.

Şeriat Lötüsü: Bkz.Saddharma-Pundarika."Binlerce Bodisatva dinler Buda`yı en önemli sutra "Şeriat Lotüsü" (Saddharma-Pundarika)." BDE.s.173.

Şeriat: Kur'âna dayalı İslam hukuku ve Allah'ın insanların fiillerine ilişkin hükümlerinin tamamı. "Ulema Şeriatin temsilcisiydi.Şeriatin,yani ezeli hakikatlerin..." Kİ.s.390.

Şeriat-ı Ahmediyye: İslam şeriatı. "Bu makaslama sayesinde ,burjuva demokrasisi olup çıkar sosyalizm: "Şeriat-ı Ahmediyye'ye tıpatıp uygun bir demokrasi." Mağ.s.222.

Şevirev: Stephan Petroviç Şevirev (1806-1864) Rus gazeteci yazar ve edebiyat tarihçisi. "Rusya'da 1850 civarı,Miliukov ile Şevirev gibi yazarlar bölük pörçük teşebbüslerde bulunmuş,ama Bielinski ile şakirtlerinden beklenen bilanço,ondokuzuncu asrın ilk yarısında gerçekleşmemişti." KA.s. 411.

Şevket Süreyya: Bkz. Şevket Süreyya Aydemir."Katılan Türkler arasında Şevket Süreyya da vardır".SNK.s.261.

Şezlongdaki Aydınlar: Eklemli iki tahta yada metal çerçeve arasına geçirilip gerilmiş bezden oluşan, istendiğinde üzerine uzalıcak biçimde ayarlanabilen katlana bilir koltuk.

“Suffert bir Fransız gazetecisi, 1974’lerde kaleme aldığı kitabı: Şezlongdaki Aydınlar, şaka ile ciddiyi kaynaştırıyor.” Mağ.s.59.

Şık: Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1889 yılında neşrettiği romanı. “Recaizade’ye Behruz Bey, Hüseyin Rahmi’ye Şık ve Şıpsevdi, Ömer Seyfettin’e Efruz Bey tiplerini kim ilham ettirmiştir? KA.s.338.

Şıpsevdi: Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1911 yılında neşrettiği romanı. “Recaizade’ye Behruz Bey, Hüseyin Rahmi’ye Şık ve Şıpsevdi, Ömer Seyfettin’e Efruz Bey tiplerini kim ilham ettirmiştir? KA.s.338.

Şiârı Publius Syrus. Milattan önce birinci asırda yaşamış olan Yunan komedi şairi.Şiârı Publius Syrus’un bir sözü: “Suçluyu affeden hakim kendini mahkûm etmiş olur.” BÜ.s.102.

Şiî: Şiilik meshebine mensup olan kişi. **“**Bir tarihçi, Bermekiler devrinde, zaman zaman tekrarlanan bu toplantıları anlatırken sünnî, şiî, haricî, mutezili, imamî, Zerdüşti âlimler bir araya geliyordu, der.”IDG.s. 36.

Şiir ve İnşa: Ziya Paşa’nın Divan edebiyatını tenkit ettiği, divan şsirlerini Şuarâ-yı İrân diye itham ettiği ve gerçek Türk edebiyatı olarak halk edebiyatını gösterdiği makalesinin adı. “Cumhuriyet aydınları ,üstadın Şiir ve İnşa başlıklı makalesini, tartışılmaz bir delil imiş gibi her vesileyle öne sürer.” Kİ.s.241.

Şinasi: İbrahim Şinasi (1824-1871) Tanzimat dönemi gazeteci ve yzarı. “Dava en güzel ifadesini Şinasi’de bulmuştur:Avrupa’nın bikr-i fikri ile Asya’nın aklı piranesi’ni evlendirmek.”Kİ.s.403.

Şiraz: İran’da zagroz dağların arasında yer alan bir şehir. Fars ilinin merkezi.” “ Müslümanlığı benimseyen o putperestin -tâbir F. Schlegel’indir- hayali, Himayala eteklerinden çok, Şiraz bahçelerine kanatlanır.” BDE.s.53.

Şîrler Pençe-i: Yavuz Sultan Selim’in meşhur mısraları:Merdüm-ü dîdeme bilmem ne füsûn etti felekGiryemi etti füsûn eşkimi hûn etti felekŞîrler pençe-i kahrımda olurken lerzânBeni bir gözleri âhûya zebûn etti felek. Günümüz Türkçesiyle: “Bilmem beni nasıl büyüledi felek, Devamlı ağlıyorum kanlı gözyaşları dökerek./ Aslanlar benim kahrımın pençesinde titrerken, bir ceylan gözlü (sevgili)nın Zebûnu (esiri) etti beni felek. “Şîrler Pençe-i kahrımızda lerzan olurken, felek bizi de bu gözleri ahûya zebûn etmez mi?” BÜ.s.195.

Şit: Kur'an-ı Kerim'de adı geçen Peygamberlerden biri. "Adem'in oglu Şit (AS)dan Hazret-i İsa'ya Hazret-i Isa'dan Salman'ın şahsına Hazret-i Muhammet'e intikal eden Nur." IDG.s.218.

Şiva: Hint'in üç biyük tanrısında biri. Değrleri: Brahma ve Vişnu. Şiva, Hem Mahakala (Büyük Zaman) zaman gibi yalıcı, Hem Sankara (uğurlu); hem İsvara (yüce efendi), hem Mahayogi (büyük çileci). Tezatları kendinde toplayan bir tanrı. Hem hiddetli hem merhametli. Elinde Trisüla adında üç uçlu bir mızrak var. Mızrak kimine göre yaratıcı, kimine göre yok edici. **"**Kartal Caruda'nın sırtında, gökten toprağa inen, kâh ermiş, kâh bilge kılığına bürünen Vişnu, Şiva'nın yaptığı kötülükleri düzeltecekti."BDE.s.130.

Şivacı: Hint inancında tanrı Şiva'ya tapan ve Şivacılık mensup olan kişi**.** "Birçok din adamı, Vişnucu ve Şivacı birçok şair bu tepkiyi bayraklaştırmışlar.BDE.s.148.

Şivacılık: Hinduculuktan gelen, şiva'ya tapmayı ön gören birçok mezhebin kaynaklandığı din akımı. "Coşun, evrenle kucaklaşın,varlıkların bitip tükenmeyen raksına ayak uydurun diyen Hint felsefesi. Şivacılık bizi ne karamsarlı ğa sürükler, ne aylaklığa." BDE.s.131.

Şloka: Sekizer hecelik dörder dizeden oluşan Hint edebiyatı nazım şekli ve Budacı Uyagurları Şiir anlamında kullandığı kelime. "Hitliler Ramayana'yı,işlenmiş şiirin, "kavya"nın,ilk örneği sayarlar,onlara göre Valmiki ilk gerçek şairidir,şiirde kullanılan "şloka" kalıbını da yaratan o." BDE.s.178

Şovenizm: Milli olan her şeye karşı kayıtsız şartsız hayranlık gösterip yabancı olan herşeyi karalayan aşırı yurtseverlik ve milliyetcilik **"**Değişik ırk ve milletler arasında düşmanlık aşılamayı hedefleyen ve bu yolda kışkırtmada bulunan aşırı milliyetçilik akımı. **"**Ve kâbusa dönen şovenizm rüyası." Mağ.s.280.

Şurpanaka: Ravana'nın kız kardeşi olan dişi ruhlu bir Rakşasadır. Şurpanaka (Şurpanakha) yelpeze tırnaklı anlamına gelir ve onun çirkinliğini belirtir. Şurpanaka, Ramayana'da Rama ve Lakşmana'yı yoldan çıkarmak ister; ama kendisine yüz vermezler."Gelgelelim Şurpanaka Rama`yı başatan çıkarmak ister." BDE.s.153.

T.D.K. Sözlüğü: Türk Dil Kurumu Sözlüğü. Türk Dil Kurumu'nun değişik tarhlerde yayınladığı Türkçe Sözlük. "Kâmûs-u Fransevî'nin verdiği karşılık 'münakaşa-i kemâliyye': 'T.D.K Sözlüğü'nün "açık tartışma'." BÜ.s.126.

T.S Eliot: Thomas Stearns Eliot (1888-1965) Amerikan asıllı İngiliz şair, edebiyat tenkitçisi, deneme ve oyun yazarı. "Hümanistlik kültür kavramıyla ilgili son yorumlar T.S Eliot'undur." Kİ.s.37.

Taaffüf: İfetli, temiz,ifetli görünme. "Son zamanlarda tek hikayecimizin Taaffüf'ü neşredilince her taraftan hakikiyyun tarzında yazılmış bir eser, diye sesler yükseldi." KA.s.298.

Taberi: Ebu Tayip Tahir Bin Abdullah Taberi (959-1058) Şafii meshebi fıkır alimi. "Eseri, İbn İshak'dan, Tabari'den, Mesudi'den, Dante'den, Napolyon'dan, Renan'dan, Hugo'dan alıntılarla"İDG.s.148.

Tabiatçılığı Red: Cemelettin Efgani'nin telif ettiği tek eser. "Tabiatçılığı Red, Arapçadan tercüme eden Avukat Aziz Akpınar, Diyanet İşleri Reisliği Yayınları, sayı:50, Ankara 1956" UU.s.68.

Tablas Poeticas. İspanyol hümanist Francisco Cascales. (1564-1642)'in 1617 yılında yazdığı yazdığı ve tarih ve edebiyat meseleleri hakkındaki görüşlerini dile getirdiği eserinin adı.. "İ Nihayet 1617 'de Francisco Cascales'in Tablas Poeticas'ı,ilk edebiyat tarihi taslağı sayilabilir." KA.s.398.

Table Ronde: 1948 de ralarında R.aron, A.Camus, A.Malraux, Th.Maulnier, F.Mauriac, J.Roy'nın bulunduğu bir grup yazar tarafından kurulan edebiyat dergisi. Derginin yayın hayatı 1969 da sona erdi. Bu tarihten sonra değişik isimlerle yayın hayatına devam etti. " 'Table Ronde' dergisi, 1950'de hususi bir sayı çıkartmış: 'Aspects de I'Occultimes'." Jur.I.s.397.

Tabula Smaragdina: Bkz.Yahut Levha. "Kitap 'Yahut Levha' (Tabula smaragdina) bahsiyle hitam bulur." IDG.s.208.

Tac Mahal: Hint Türk İmparatoru Şah Cihan'ın karısı Müntaz Mahal için Akra'da Yamuna nehri kıyısında, 1643 yılında yaptırdığı eser. "Lord Bentick de Tac Mahal'i yıktırıp mermerlerini açık attırmayla satmayı düşünebilecek kadar Hint düşmanıdır." BED.s.47.

Tac'et Tevarih: Seyhulİslam koca Sadettin efendinin, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Yavuz Sultan Selim'in ölümüne kadar olan dönemi anlattığı tarh kitabı. "Aşik Pasa tarihi yahut Hoca Sadrettin Efendi'nin Tac'et Tevarih'i sadece sarayi anlatir. SNK. s.167

Tacitus: Marcus Claudius Tacitus (200-276) Roma imparatoru (275-276). "İyi yönetilen bir ülke burası. Millî Savunma Bakanı: Sezar. Tacitus.Dış İşleri Başkanı. Seutonius, müsteşar." Kİ.s.303.

Tacitus: Publius Tacitus (MS. 55-120) latin tarihçi. **"**Ciceron'un, Quintilien'in, Nepos'un, Plautus'un, Martial'ın, Ovid'in, Pline'in, Varon'nun, Tavitus'un ve daha az

tanınmış kişilerin yeni eserleri manastırlarda ve daha başka yerlerde yeni eserler keşvedildi.” KA.s.108.

Tac-ül Arus fi Lügat-ül Okyanus. Firûz Abâdî’nin yazdığı lügat. Mütercim Asım eseri üç cil olarak özetlemiş ve Türkçe’ye çevirmiştir. “Tac-ül Arus fi Lügat-ül Okyanus ondokuz cilt,Bulak (Mısır).” Kİ.s.262.

Tagor: Rabindranath Tagor (1861-1941) Hint yazar ve şair. “Tagor’ da korkusu yok. Sevgililer ondan şarkı bekliyor. Öbür dünyayı neden düşüİ.Sün?” BÜ.s. 242.

Tahmuras: Avesta, Şeh Name gibi İran efsanelerinde adı geçen mitoloji kahramanı. "İşte Angremenyu'nun sırtına binip dünyayı dolaşan Tahmurat, cinleri cehenneme tıkan Cemşit.." Kİ.s.295.

Tahran: İran’ın baş şehri. “Paşa belki Buhara ve Tahran’da bir iyi sadr-ı azam olabilirdi.” UU.s.46.

Tahsin Efendi: (1851-1916) Türk hattat, imam ve Beyazıt kütüphanesinin müdürü. “Dilini anlamadığı o Babil kulesinde tek kılavuzu Paris Büyükelçiliğinde görevli imam hoca Tahsin Efendi’nin , çok tonton bir adam diye kendisinden söz ettiği A. Fanton” Mağ.s.191.

Tahsin Yücel: (1933-….) Günümüz yazarlarından. Hikâye, deneme ve tenkit yazarı ve Profesör. “Ahmet Mithat’ın pabuçları Tahsin Yücel’den daha değerli.” Jur.I.s.:363.

Taif: SuudiAarabistan’da Mekke şehrine 90 km uzaklığında bir şehir. “Birbirleriyle yarışan üç belde görüyoruz: Mekke, Yesrib (Medine) ve Taif.” Kİ.s.148.

Taine: Hipholyte Adolphe (1828-1893) Fransız filozof ve tarihçi. “Taine, dehayı girift bir varlık olarak vasıflandırıyor.”BÜ.s.226.

Takrir-i Sükün: Bkz Takrir-i Sükûn Kanunu “1923’ten sonraki Takrir-i Sükün kanununa da hiçbir itirazda bulunmalar”.SNK.S.264

Taksila Racası: Taksila, Pakistan’da bir sanayi merkezi. Eski Hindistan’ın önemli şehirlerinden biriydi. “Taksila racası da İskender’i memnun etmek için ona sarayındaki bilgelerden birini yollar.” BDE.s.29.

Talat Paşa: (1874-1921) Osmanlı sadrazamı ve İttihat ve Terakki Komitesi üyesi. “Talat Paşa , Gökalp bir memleketin dini ve iktisadı hayatı bilmeden hiçbirşey yapılamaz demiş.” SNK.s.382.

Talebe-i Ulum İsyanları: Medrese talebelerini İstanbul’da Sadrazam Mahmut Nedin Paşa’nın görevden alınması için 10-12 Mayıs 1876 tarihinde yaptıkları yürüyüş. “Belki

Viyana bozgunu,belki Yeniçeri,Talebe-i Ulum isyanları belki Tanzimat, belki Cumhuriyet'in kuruluşu…" KA.s.354 .

Talleyrand: Charles Maurice De Talleyrant-Perigord (1754-1838) Fransız siyaset adamı. **"**Talleyrand doğru söylüyor galiba:" dilin görevi hakikati gizlemektir." BÜ.s.291.

Talmud kitapları: Yahudiliğin Tevrat sonrası döneme ait, Torah yada yazılı yasanın gerçek yorumu sayılan en önemli eseri. Talmut Musa yasasının yorumlanması ile ilgili geniş bir derlemedir. "Mişna kanunları ile ilgili şerhler aynı zamanda hem Filistin'de hem de Babil'de hazırlandı." IDG.s.139.

Talmud: Bkz. Talmud kitabları. "Kendi dillerine hapsedilmiş olan bu kitaplar nihayet Talmud kadar önem taşırdı: sinagog kürsülerinde titizce muhafaza edilen bir Tora.Bu garip kitaba umulmadık bir şans kazandıran:Septant tercümesi." IDG.s.88.

Talut: Kur'an'da adı geçen beni İsrail kralı. Kitab-ı Mukaddes'teki adı Samuel'dir. Musa Peygamberden sonra İsrail oğullarının başına Talut geçmiştir. **"**Talut, Davut, Delf şehri, Endor mağarası, her akşam altın makasla kesilen mukaddes mum... Ölülerin arasında Nemrut'u görüyorum." UU.s.343.

Tamara: Yahudi tarihi metinlerine göre Davud'uun üvey kızı. "Üvey kız kardeşi Tamara'nın ırzına geçer" IDG.s:95.

Tamu: Cehennem. "Kır zincirlerini arşa yüksel. Eğrilik insanı Tamu'ya sürükler." BDE.s.326.

Tamul Edebiyatı: Sanskritçe'den sonra Hint kültürünün en önemli anlatımlarının yer aldığı Tamulca ile yazılmış edebi metinler. "Mersiye yalnız Tamul edebiyatında karşımıza çıkar." BDE.s.285.

Tamul: Bkz. Tamulca **"**Hint yarımadasının güney yarısında yaygın olan Dravitçe'nin dört büyük lehçesi var: Tamul, Malayalam, Kannada, Telugu." BDE.s.95.

Tamulca: Tamulca veya Tamilce. Dravid dillerinin en önemlilerinden biri olan Tamulca Tamil Nadu eyâletinin resmi dilidir ve Sri Lanka'da Tamil azınlığı tarafından kullanılır. Hindistan dışında Birmanaya, Malezya ve Singapur'da üç remi dilden biridir. Ayrıca, Hint Okyanusu adalarında, Endonozya'da ve Vietnam'da da kullanılmaktadır. "Yirmi milyon insan konuşur Tamulca'yı, edebiyatı aşağı yukarı yirmi asrı kucaklar." BDE.s.284.

Tank Binbaşısı Demir: Aclan Sayılgan'ın 1977 yılında yayımladığı "Deprem isimli belgesel romanının kahramanı. "Ve birden tank binbaşısı Demir, gençlerin omzunda kalabalığı selamlıyor." KA.s. 353.

Tanpınar: Ahmet Hamdi Tanpınar 1901-1962, İstanbul. Cumhuriyet dömemi şair, hikaye, deneme, roman yazarı ve edebiyat araştırmacısı. "Büyük ölüyü ebedî istirahatgâhına teşyi eden bir ses duyduk: Tanpınar'ın sesi." BÜ.s.122.

Tanrının Belgesi İçinizdedir: "Gandhi'nin batıdaki kaynaklarını da merak etmiyoruz. Ne Tolstoy'u -Tanrının Belgesi İçinizdedir-, ne Ruskin'i -Sonuncuyu da Kendin Gibi- ne Thoreau'yu -Medeni İtaatsizlik- okuyan var."Kİ .s.339.

Tantal: Lydia Kralı Tantalos'tur. Tanrı Zeus'un oğludur. Pluton'dan doğmuştur. Efsanede dal budak salmış lanetli bir soyun atası olarak kabul edilir. Ölüler ülkesinde çektiği ceza ile ünlüdür. Tantolos, Sipylos dağında bir krallık kurmuş güçlü ve zengin bir kişi. Suçu konusunda rivayetler çoktur: Başka bir din ve düzen adına baş kaldırdığı, tanrıların kendine teveccühünü kötüye kullanarak şımarıp ölçüyü kaçırdığı, fânilere tattırmak için ölmezler sofrasından nektar çaldığı gibi rivayetler vardır.Zeus, Tantal'a fena halde öfkelenip cehenneme yollamış. Zebaniler bir adaya götürüp orada bulunan bir ağaca sıİ.Sıkı bağlamışlar. Susuzluktan yanmaktadır, dudakları uzadıkça göl çekilir. Bağlandığı ağaç altın meyvelerle yüklüdür ama Tantal'ın elleri uzadıkça rüzgar ağacın dallarını bulutlara kadar uzatır. Bu işkence kıyamete kıyamete kadar sürecektir.Tantal kelimesi İngilizce'de "tantalize" olarak kullanılır ve boşuna ümit vermek, umutlandırıp vermemek anlamına gelir. Tantal İşkencesi deyimiyle de: elinin altındaki nimetlere erişemeyen veya arzuları tam gerçekleşmek üzere iken beklenmedik engeller yüzünden gerçekleşmeyenlerin durumu için kullanılır. "Arzudan tutuşan parmaklarınla dallara boşuna uzanma Tantal." BÜ.s.275.

Tantralar: Şiva ile Şakti arasında konuşmalar şeklinde aktarılmışkutsal sayılan yazılar. "Tantralar `la adeta bütünleşen şakti inancı Hint`in üç büyük dini olan brahminizmi ,cainizmi ve budizmi, değişik ölçüde de olsa, etkiler." BDE.s.159.

Tantrizm: Bir yoga okulu. "Halk inançlarında Devi, Durga, Kali, Parvati, Uma, Padma, Kendi gibi binbir isimle anılan Ana Tanrıça`yı baştacı eder tantrizm." BDE.s..161.

Tanyol: Cahit Tanyol (1914-….). Felsefe profesörü. Şair ve yazar. "Sosyalizm İslamiyet'in cennetidir. Tanyol'un görüşşü." SNK.s.162.

Tanzimat: Osmanlı Devleti tarihinde Abdülmecit'in imzasını taşıyan Gülhane Hattı Hümayunu'nun 3 Kasım 1839 tarihinde Mustafa Reşit Paşa tarafından okunmasıyla

başlayan ve 1876 yılına kadar devam eden dönemin adı. “Filhakika, intelijansiyamızın şerefine şampanya şişeleri patlattığı bu sözde bâkire, Tanzimat’tan beri tanıdığımız “batılılaşma mitinin ta kendisi.” BÜ.s. 97.

Taranto:İtalya’da, Taranta körfezi kıyısında bir şehir. “Saint-Jerome’un tercüme hatasını Taranto ruhaniler meclisi kutsallaştırmış.” UU.s.338.

Taras Bulba: Nikolay Vasilyeviç Gogol (1809-1852)’in hikâye kitabının adı. Taras Bulba, savaşlarla geçen bir hayatın, iki oğlunu savaşta kaybeden bir babanın, bir Kazak komutanının Lehlerle olan kavgasının hikayesidir. “Bu hikâyelerin en güzeli: Taras Bulba, mensur bir destan…”BDE.s.148.

Taraskonlu Tatarin: A. Daudet’nin 1872 yılında yazdığı romanı. Eserin Tarascon surları içinde ün kazanmış kahramanı cezair’e arslan avına gitmeyi düşler. Gittiği yerden aslan postundan çok hayal kırıklıklarıyla döner. Ama geriye kazandığı nam ve kendi çapında bir dünya kurmasını sağlayan “serap” kalacaktır. “Sonra, bu yaman silahşorlar –aslan avına çıkan Taraskonlu Tatarin gibi-Derviş Bey sanarak üç masum kaçakçıyı öldürüyorlar” KA.s.350.

Tarık Buğra: (1918-1994) Hikâye roman ve fıkra yazarı. **“**Kıvrak ve inzibatı üslubunu her gün yeniden takdir etmek fırsatını bulduğumuz Tarık Buğra’ya, dostça.**”** Jur.II.s.196.

Tarık: Bkz. Tarık Buğra. “Tarık’a bayılırım.” KA.s.372.

Tarih Üzerine Yazılar: Fransız tarihçi Fernand Braudel (1902-1985)’in 1969 yılında yayımladığı eseri. “‘Oluşan Dünya.’ Yazarı Fernand Braudel, Collège de France hocalarından, Modern Medeniyet Tarihi okutuyor; Ecole Pratique des Hautes Etudes’de de kurulduğu günden beri bölüm başkanı. Başlıca Eserleri: II.Flip Devrinde Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, Maddî Medeniyet ve kapitalizm Sonra çeşitli makalelerini bir araya getiren Tarih Üzerine Yazılar.” UU.s.93.

Tarih-i Cevdet: Ahmet Cevdet Paşa’nın 1853'te de otuz yılda ikmal ettiği 12 ciltlik meşhur eseri. "Tarih-i Cevdet" isimli tarih eseri.Medresenin bu son büyük temsilcisi, Tarih-i Cevdet’in ifade selasetini Encümen-i Dâniş’in telkinlerine bağlıyacak kadar mahviyetkârdır.” UU.s.316.

Tarih-i Ebül Faruk: Asıl adı Mehmet Murat olan Türk taritçi ve siyaset adamı Mizancı Murat (1854-1917)’ın 12 cilt olarak tasarladığı ancak 7 cilt olarak 1912 yılında yayımlanabilen eserinin adı. “Tarih-i Ebul Faruk da mevcut olan intikadi ve tevzizkâr

fikirlerin mühi bir kısmı, mehazının müellif olan Hammer'indir ve Murat Bey kendine mal etmemiştir… Kİ.s.105.

Tarih-i Edebiyat-ı Arabiye: bkz. Arap Edebiyatı tarihi. Cezmi Ertuğrul'un Dil ve Edebiyatı İle Fehmi Efendi'nin Tarih-i Edebiyat-ı Arabiye'si aynı yılda yayımlanmış." Kİ.s.281.

Tarih-i Tedenniyât-ı Osmaniye: Gazeteci Celâl Nurî İleri'nin 1915 yılında yazdığı eserin adı. Osmanlı'nın Gerileme (aşağılanma) Tarihi anlamına gelir. "İkinci Meşrûtiyet'in bir başka Le Bon peresti'de Celâl Nuri. Tarih-i Tedenniyat-ı Osmaniye yazarına göre: "Bizim ahvalimiz, husüsiyle Meşrutiyet'ten sonra cerayan eden vak'alar nazar-ı dikkate alınırsa, G. Le Bon pek ziyade hak kazanır." BÜ.s.161**.**

Tarihte Usûl: Zeki Velidî Togan (1890-1970)'ın 1950 yılında yazdığı eserinin adı. "Z.V. Togan'ın 'Tarihte Usul' adlı nefis araştırİ.Sında M. Şemseddin ismine rastlayamadık." Kİ.s.90.

Tarik-ül Necat: Kurtuluş Yolu anlamında ama Ebuzziya'nın ifâdesine göre, Ali Suavi'nın kendisine itibar sağlamak için Arapça müellif ve eser isimleri uydurur ve bunlardan tercüme yaparak yazılarına alıntılar yaparmış. Ebuzziya, Tarik-ül Necat isminin de böyle bir eser ismi olduğunu söylüyor. "Abdürrafi Kendi Tarik-ül Necat' ın da dedi ki...diye uydurduğu ibareyi tercüme eder gibi yazmaktı." Mağ.s.150.

Tarpea: Bkz. Tarpeya. "Bilirsin ki Kapitol ile Terpea yanyanadır."Jun.II.s.158.

Tarpeya: Tarpala kayası. Adını Tarpeia'dan olan, Capitolium'un güneybatı ucu. İ.S. I. asıra kadar ölüme mahkum edilen kişiler buradan aşağı atılırdı. "Her medeniyet uçuruma açılan bir kapı:Tarpeya'sı olan Kapitol." UU.s.112.

Tarzan: 1914'te E.R. Burroughs'un yazdığı ve 1929 yılında Harold Foster tarafından çizgi romana uyarlanan kahraman. "Leopar derisinden donu ile yenilmez Tarzan silindir sapkasi ile kursun islemez "mandrake"bu garip mitolojinin baslica kahramanlari ." Kİ.s.322.

Tasannü: Divan Edebiyatı'nda şairin bilgisinigöstermek, başkalarından farklı görünmek birbiriyle kafiyeli kelimeler bulabilmek gibi sebeplerle sürüklendiği samimiyetten uzak, yapmacıklı zorlama anlatım yolu. "Tasannü (manierizm) tohumları belagatin içindedir"." Kİ.s.65.

Tasso: Tarquato Tasso (1544-1595). İtalyan şair ve yazar. "Ne Dante rahipti, ne Aristo, ne Tasso. Rafaello, Michel Angelo, Leonardo da Vinci laiktiler." SSSS.s.93.

Taşer: Bkz Dündar Taşer. "Sesimi Taşer'in sesiyle gürleştirerek haykırıyorum: Tarihte tek mucize vardır: Osmanlı mucizesi." Mağ.s.260.

Tat Fizyolojisi: "1825, garip bir kitabın doğuşuna şahit olur: Tat Fizyolojisi." KA.s.433.

Tat Tvamasi: Tanrı nedir? Diye soruyorsun. Tanrı sensin: Tat Tvamasi BDE.s. 120

Tatar medeniyeti: "İntelijansya Türk-İslam medeniyeti yoktur. Hun medeniyeti, Tatar medeniyeti vardır, ecdadımızdır diyor ve Osmanlı'yı tarihten kazımak istiyor." SNK.s.293.

Tatar: Kazan Türkleri de denir. Kazan Cumhuriyetini kuran ve çoğu Tataristan Özerk Cumhuriyeti'nde yaşayan Türkler. "Skobolev ve Kaufman'ın Tatar ülkesindeki fetihlerinden sonra Rus istilâsı İç Asya'da da dizginlenmiş oluyordu." BFH.s.76.

Tatarca: Kuzey-Batı Türkçesi dahilinde bir Türk şivesi. "Tatarcadan, Kıpçakçadan, Çağataaycadan ölü kelimeler devşirildi." Jur.I.s.72.

Tataristan: Bakenti Kazan resmi Türkçe olan, Rusya federasyonunda özerk cumhuriyet. Eskiden Türkistan içinde bu isim kullanılmakla birlikte Avrupalılar, XIV.asırda Küçük Asya tabiri yerine de Tataristan kelimesini kullanırlardı. "Peru'nun, Tataristan'ın , Arabistan'ın siyasi ve ahlaki hayatına gelir**." Kİ.s.**75.

Tavernier: Jean-Baptiste Tavernier (1605-1689) Fransız tacir, seyyah ve seyahatname yazarı. "Sylvestre de Sacy ile münasebet kurdu. Marco Polo'nun, Tavernier'nin, Chardi'nin seyahatnamelerini okudu." KA.s.33.

Tayf: Hayalet, ruh, görüldüğü zannedilen hayali varlık. "Hem Marseyyez, hem Eşil... Tayf da orda melek de... Elektr'in kapısında Capanee beklemekte. Ve Lodi köprüsünde Bonapart ayaktadır." UU.s.344.

Teb: Yukarı Mısırda Nil kıyısında bir şehir. "Mısır'ın gökleri altında Menfis ve Teb'de, büyük ehramın önünde, kutsal İsis'in ve kadimler kadimi Ebulhevl'in huzurunda, çölün aydınlığı ve haşmeti içinde Ezeli Ruh'un, Ruh-u cihanın bütün varlıklarla, onların istihalelerini halkeden yaratıcı Kelam'ın, konuşan remizleri ile karşılaştı. IDG. s.150

Tecrübî Roman: (Le Roman Experimental). Natüralizmin kurucusu Fransız Romancı Emile Zola (1840-1902)'nın 1880 yılında kaleme aldığı Natüralizmin bildirisi niteliğindeki yazısı. "Önce 'Edebiyat belgeleri'ni, ' tecrübî roman'ını, 'natüralist romancılar'ını okudum sonra Rougon Macguart'lari KA.s.314.

Tedrisat-ı İptidaiye Mecmuası: 1868'de ilkokullara (sübyan okullarına) öğretmen yetiştirmek üzere, İstanbul'da kurulan "Darülmuallimin-i İptidaiye"okulunun II.

Meşrutiyetten sonraki müdürü olarak Sati Bey tarafından Bakanlık adına çıkarılan dergi. Muallim cevdet: 'Tedrisat-i Iptidaiye' mecmuasinda Velidi'nin goruslerini tenkit etmis.Cevdet Beyin itirazla karsiladigi dusunceler sunlarmis. 'Teokratizm, Turkler için başbelası olan bir zihniyettir.' Teokratizm, İslam camiasinin oz sifati degildir." IDG.s.232.

Tefekkür Sînâ'sı: Sînâ, Arap Yarımadası'nın Mısır ile birleştiği yerde bir üçgen teşkil eden yarımadanın adı. Başka bir tarifle Sînâ çölü. Tur-ı Sînâ'da buradadır. Hz. Musa'nın burada Allah ile konuşması hadisesine atıfta bulunarak, tefekkür kutsal Sînâ'da yapılan konuşmaya benzetilmiş "Mâbetler her çağda ziyaretsiz kalmış. Tefekkür Sina'sı metruk bir manastır." BÜ.s. 270.

Tefsir: Örtülü, kapalı olan şeyi ortaya çıkarmak, açmak, beyân etmek, beşerî kudret dâhilinde, Kur'ân-ı kerîm âyetlerindeki murâd-ı ilâhîyi (Allahü teâlânın murâdını) anlamak.Arapça gramer kaidelerinden, dini kaynaklardan, ilmi görüş ve kuramlardan faydalanarak yapılan Kur'an yorumu. **"**Tefsir,Hadis,Fıkıh vs İslam hayatın bütününü kucaklıyor,düşünceye ihtiyaç bırakmıyordu.**"** Jur.II.s.209

Tehlikeli Alakalar: Fransız hikaye, roman ve deneme yazarı Pierre Choderlos de Laclos (1741-1803)'un 1782 yılında yazdığı eserinin ad. "Mesela Rousseau'nun Yeni Hêloise (1761), Diderot'nun Rahibe'si (1760), Laclos'nun Tehlikeli Alakalar'ı (1782)." KA.s.237.

Teilhard de Chardin: (1881-1955) Fransız filozof yazar ve papaz. "Filozof papaz, Teilhard de Chardin'in (1881-1955) Avrupalıya tavsiyesi: Hristiyanlığa dönüş; daha geniş, daha şuurlu, daha limî bir Hristiyanlığa." UU.s.105.

Tek Parti Devri: Cumhuriyetin kuruluşundan 1946 yılına kadar deam eden süre. "Sonra, zaman zaman çığlıklar duyulur, tek parti devrinin kesif ve kasvetli havasını dağıtmaya çalışan çığlıklar." BÜ.s.101

Tekvin: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümündeki Torah'ın ilk kitabısır. Eserde İnsanlığın yaradılışı, Adem ile Havva'nın Cennetten uzaklaştırılışı, İbrahim a.s'ın peygamber oluşu, İbranilerin Mısır'dan çıkışları anlatılmaktadır. "Kitabların başlıcaları şunlardır: Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar (1 ve2)" IDG.94

Telemak: Fenelon'un veliahtı devlet idaresine alıştırmak için kaleme aldığı romanı. "Hüsrevnâme siyasî, ahlâkî ve askerî bir hikâye, bir parça Telemak gibi." KA.s.153.

Telemaque: Bkz. Telemak**.** "Genç eleştirmen bu incileri Cevdet Kudret'ten derlemiştir. O da, Cevdet Kudret de ne Tercüme-i Telemak'ı okumuşlardı, ne Telemaque'ı." KA.s.332.

Telugu Edebiyatı: Telugu diliyle XI asırda özgün şekilde şekillenmeye başlayan edebiyat cereyanı. "İlk yazıt 633 tarihli. Telugu edebiyatının Sanskritçedeki adı Andra Edebiyatı." BDE.s.296.

Telugu: Dravid dili. Andhra Pradeş eyaletinde yaklaşık 70 milyon kişi tarafından konuşulan dil. **"**Hint yarımadasının güney yarısında yaygın olan Dravitçe'nin dört büyük lehçesi var: Tamul, Malayalam, Kannada, Telugu." BDE.s.95.

Teluguce: Telugu dili. Bkz. Telugu. "Teluguce, kelime hazinesi bakımından ,Tamulca'ya en uzak, Hint-Arya dillerine en yakın olan Dravit lehçesi." BDE.s.296.

Temerküz Kampları: Toplama kampları. "Temerküz kamplarından çok daha insanca bir çözüm yolu." BDE.s.25.

Temp Modernes: Bkz. Temps Modernes Dergisi. "Aron'un ilk eseri "Alman Sosyolojisi"1933. Sartre'la 1946'da Temp Modernes'i kurar." SNK.s.103.

Temps Modernes Dergisi: Jean Paul Sartre (1905-1980) ile Aron'un 1946 yılında kurduğu derginin adı. "Varoluşçuluğun kurucusu olan çagdas Fransız filozofu. 1905-1980 Aron, Sartre ile Camus'nün eski bir arkadaşı. Temps Modernes dergisinin yazı ailesinden." Mağ.s.59.

Temsili Hükümet: Stuart Mill'in 1899 yılında yazdığı eseri. "Diğer eserleri de şunlar: 'Ütilitaryanizm' (1863), 'August Comte ve Pozitivizm' (1865), 'Temsili Hükümet', 'Kadının Köleleştirilmesi', 'Otobiyografi' (1899) , 'Din Üstünde Denemeler'." Kİ.s.210.

Tenbih: Arap seyyah ve tarihçi Ebul Ali bin Hüseyin El Mesudî (öl.956)'nin 930'lardan sonra kelema aldığı Kitab- üt-tenbih ve'l işrâf adlı eseri. "Eski arap yazarları, İslam tarihçileri, Mesudi, Tortuşi (Sıraç ül Mülük), Mesudi (Tenbih) İbn Haldun'un tabiriyle avı kovalamış, fakat tutamamışlardır."SNK.s.176.

Tenkidin Gelişmesi: Çağımıza has bir özelliktir bu. İlk konferans dizisinin başlığı da Tenkidin Gelişmesi`dir. Kİ.s. 419.

Tennyson: Alfred Tennyson (1809-1892). İngiliz yazarı. ″Filhakika, 'Doğu Kütüphanesi', Hugo'dan Nerval'e, Tennyson'dan Lamennais'ye kadar bir çok batı yazarlarının başvurduğu bir anakitaptır.″ IDG.s.83.

Tensiye: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün Torah kısmındaki kitaplarından birisi. " Kitabların başlıcaları şunlardır: Tekvin, Çıkış, Leviler, Sayılar, Tesniye, Yeşu, Hakimler, Samuel (1 ve 2) Krallar (1 ve2)'' IDG.s.94.

Tentation: Şuça eğilim, suça meyil anlamında Fransızca bir hukuk terimi. "Brüda'nın eşeği, böyle bir 'paperasse' mahşeri içinde çeşitli 'tentation'ların itip kaktığı bilgi avcısından daha az bedbahttır." UU.s.206.

Teodosyus. Roma İmparatorluğunda, Vali Antiokhos'un teşvikiyle II. Theodosius'un 435-438 yıllarında hazırladığı kanun. Theodosius'un kanunları batı Roma yıkılıncaya kadar etkisini sürdürmüştür. "Bu son moda mitolojinin yerli rahipleri bana hap Voltaira'nin bir tarifini hatırlatır:" Avukat Paris'in örf ve adâbını öğrenmek için yıllarca Teodosyus ve Justinianus kanunlarını ezberleyen, sonra efendim, kaydını yaptırarak ücretini mukabilinde müdafaaya çıkmak hakkını kazanan bir kimse, sesi münasipse tabiî." BÜ.s.184.

Teokrasi: Siyasî iktidarın Tanrıdan kaynaklandığı, bu iktidarın Tantının yeryüzündeki temsilcisi tarafından kullanıldığı inancına dayanan siyasî sistem. "Abdülhamit idarede teokrasinin dış şekillerini muhafaza etmeye çalışır." BFH 136

Teokratizm: Teokratlık. Bkz. Teokrasi. "Cevdet Beyin itirazla karşıladığı düşünceler şunlarmış. "Teokratizm, Türkler icin basbelasi olan bir zihniyettir." "Teokratizm, İslam camiasinin öz sıfatı değildir." IDG.s.232.

Teoloji: İlahiyat, tanrı bilimi. "Yeni teolojinin üç eknumu –Le Bon ve Demolins gibi yamaklarıyla birlikte -ikinci meşrutiyet'in en itibarlı kâhinleri-." BÜ.s.183.

Teophile Gautier: (1811-1872). Fransız şairi ve münekkidi. "Marcel Proust, çocukken okuduğu kitapların başında Teophile Gautier'nin 'Capitaine Fracasse'ını hatırlıyor." Kİ.s.307.

Tepedelenli Âlî Paşa: (1744-1822). Osmanlı veziri. **"**Bonapart'ın karşısına çıkabilecek tek dâhiyi Doğu yetiştirdi: Tepedelenli Ali Paşa." KA.s.37.

Terakki Makalesi: Namık Kemal'in İbret Gazetesi'nde Hicri 12 Teşrinievvel1288 tarihinde yayımladığı makalenin adı. "Ve ülkesinin insanlarını bir çalışma seferberliğine çağırır Namık Kemâl (Bkz. Terakki Makalesi, 12 teşrinievvel 1288, ibret) Mağ.s.194.

Tercüman'ın İnci'si: 1955 yılında yayımlanmaya başlayan ve günümüze kadar çeşitli inkıtalarla devam eden Tercüman gazetesinin 1970'li yıllardaki eki. **"**M. Nazım Tercüman'ın İnci'sinde (6 Ekim 1970) fakiri hakketmediği iltifatlara gark etti.**"** Jur.II.s.173.

Tercüman-ı Hakikat: 1878 senelerinde, Ahmed Midhat Efendi'nin çıkardığı gazete. Gazete, Ahmed Mithad Efendinin başarılı kalemi, devleti tenkid etmeyen memleket yanlısı tutumu, ciddi haberciliğiyle bu devrin en uzun ömürlü ve itibarlı gazetesi oldu. "Naci'ye Tercüma-nı Hakîkatin kısmı edebisini tevdi eden Efendi,şairin inkar edilmez kabiliyetlerini herkesten çok takdir ediyordu." Mağ.s.236.

Tercüman-ı Şark Gazetesi: 1878 senelerinde arasında, Şemseddin Sami'nin başyazarlığını yaptığı ve Mihran Efendinin yayınladığı kısa süreli gazete. **"**Tercüman-ı Şark gazetesi Ali Suavi'nin Londra ve Paris'te anarşistlere elebaşılık ettiğini yazar." SNK.s.310.

Tercüme Odası: 1821'de İstanbul'da kurulan tercüme birimi. "Başhoca İshak Efendi'nin yardımıyla Tercüme Odasına girer." Kİ.s.269.

Tercüme-i Telemak: Yusuf Kâmil Paşa'nın Telemak Tercümesi. Bkz. Telemak. "Genç eleştirmen bu incileri Cevdet Kudret'ten derlemiştir. O da, Cevdet Kudret de ne Tercüme-i Telemak'ı okumuşlardı, ne Telemaque'ı." KA.s.331.

Tereddi: Menfi gelişme gösterme. Soysuzlaşma yozlaşmak. "Onları ararkan Nordau çıktı karşıma, Nordau, Haeckel, Büchner ve bütün mistisizmlerin birer şarlatanlık, birer tereddi olduğunu haykırdılar." Jur.I.s.397.

Terörizm: Fertlerin ya da azınlıkların şiddete dayanan ve kişilere mallara ya da kurallara yönelik siyasî eylemi; bu şiddet eylemlerinin tamamı. "Terörizm, bir metot veya metodun dayandığı teori."BFH.s.20.

Tertulian: 155-222'e deoğru. Natı kilisesinin kurucularından ve Hristiyan yazarların ilki. "O zamana kadar (İrenaeus ve Tertullian'a göre)hem Lyon hem Kartaca kutsal kitap olarak İncilleri, Paul'un Mektuplarını ve daha bazı mektupları okuyorlardı."IDG.s.124.

Teşrî- magister: Kanun yapma gücü, kanun koyma selahiyeti. "Emr (teşrî- magister) Kur'an'ındır. Fıkıh (kazaî- magister) bütün müminlerindir."BÜ.s. 171.

Tevetoğlu: Fethi Devetoğlu (1916-1989). Türk şiyaset adamı ve yazar. "Bugün ideolojik renkleri ne olursa olsun eski tecrübeleri verimli hale getirmemizi sağlayacak kitaplar var.Tevetoğlu, Cerrahoğlu veya Mete Tuncay'ın kitapları".SNK.s.268.

Tevrat: Hz. Musa'ya inan Musevîlerin Kutsî kitabı."Sağ, kibar ve imtiyazlı; Rabbin sevgili kulları sağında yer oturacaktır, diyor Tevrat." BÜ.s.78.

Tevrat'ın Serseri Yahudi'si: Bkz. Kitab-ı Mukaddes'in Serseri Yahudisi. Marx, "Tevrat'ın serseri Yahudi'si gibi ömür boyu bir ülkeden öbürüne kovulmuştur." SNK.s.144

Tezel: Adalet Ağaoğlu (1929-….)'nun 1979 yılında yazdığı romanı Düğün Gecesi'nin ana şahıslarından biri. "Tezel'i çok seviyorum." KA.s.363.

Th.Morus: Bkz.Thomas More: **"**Ütopya 1516 Th.Morus U-Topia:zamanın ve mekanın dışında olan, hiçbir yerde olmayan." SNK.s.209.

Thackeray: William Makepeace Thackeray (1811-1863). İngiliz yazarı. "Thackerey'i Arnold'u, Thompson'u ise, Hint şiirinden çok Binbir Gece Masalları büyüler." BDE.s.44.

Thames: İngiltere'de 338 Km uzunluğunda bir ırmak**.** "Ne varki genç şair ne sınıf çatışmalarının farkındadır, ne de Thames'ten yükselen kokuların." Mağ.s.191.

The Hero in History: Sidney Hook'un 1950 yılında yazdığı eserinin adı. "Üstadın en dikkate layık eserlerinden biri, "The Hero in History" (Tarihte Kahraman)." Kİ.s.353.

Theodora: (VI.asrın başları-548). 527-548 arası Bizans İçparatoriçesi. "V. Haris, Jüstinyen tarafından genel filark nasbedilmiş, monofizist temayüllü bir Hristiyan olduğundan Theodora'nın iltifatına nail olmuş." Kİ.S.148.

Theokritos: (MÖ.300-MÖ.250 civarı). Yunanlı şair. "Thaokritos'un Vergilious'un, Raca'nin klasik cercevesi, ama ne buyuk ilham farki!" BDE.s.203.

Theragatha: Bkz. Rahip Neşideleri. "Beşinci tomarın bir başka eserinde, budizmden ilham alan şiirin en güzel örneklerini "Rahip Neşideleri" (Theragatha) ile "Rahibe neşideleri"ni (Theragatha) buluyoruz." BDE.s.170.

Theragatha: Pali Edebiyatında miladın hemen öncesinde veya başlarında yazıldığı sanılan "Dustur"un ikinci bölümünde yer alan dini manzum metinlerden biri. "Beşinci tomarın bir başka eserinde, budizmden ilham alan şiirin en güzel örneklerini "Rahip neşideleri" (Theragatha) ile "Rahibe Neşideleri"ni (Theragatha) buluyoruz." BDE.s.170.

Therive: Roger Puthoste Andre Therive (1891-1967). Fransız yazar ve Temps gazatesi edebiyat tebkitçisi. "Therive yalnız kendi ülkesini değil, bizim dertlerimizide ne güzel sergilemiş:Bir zamanlar bir kamuoyu,bir toplum,bir edebiyat dünyası vardı.Bugün beş altı tane.Hepsininde burnu Kaf dağında." Mağ.s.245.

Thermidor: Fransız ihtilâli döneminde Cumhuriyet takviminin 11. ayına verilen isimdir ki 19 ya da 20 Temmuzdan 19 ya da 20 Ağustosa kadar olan süreyi kapsar.

“Thermidor’dan sonra burjuvazi “Il me faut une epee” (bana bir kılıç lazım) der’’ SNK. s.235.

Thibaudet: Albert Thibaudet (11874-1936). Fransız edebiyat eleştirmeni ve yazar. “Roman okuyucusu, tesadüfen, bir vaya birkaç roman karıştıran bir insan değildir.’ Thibaudet’ye göra romandaki dünyanın gerçek olduğuna inanmış bir roman tiryakisidir.” KA.s.144.

Thierry: Augustin Thierry (1795-1856). Fransız tarihçisi Saint-Simon (1760-1825)’ın sekreterliğini yaptı. Modern tarihin kurucularından biri olarak kabul edilir. “Thierry, için demekratik cumhuriyetlerin sonu ahlâkî bir alçalıştır.” BÜ.s.169.

Thiers état: Fransa’da Ancien Regime döneminde din adamları ve soylular sınıfına mensup olmayan ve kırallığın üçüncü sınıfını oluşturan kişilerin tamamı. Thiers état önce mücadelesinini dine karşı verir, sonra 18. yüzyılda kilise ile taht beraber zedelenir.” SNK.s.145.

Thiers: Adolphe Thiers (1797-1877). Fransız siyaset adamı, gazeteci ve tarihçi. “Fransız demiryolları, devlete ve başvekil Thiers’e rağmen, onların eseri.” SSSS.s.107.

Thomas Moore: Thomas Moore (1779-1817). 1817 yılında yazdığı ve kendisini meşhur eden “Lalla-Rookh” eseriyle meruf İskoçyalı Şair. “İskoçyalı Thomas Moore (1779-1817), 1817’de dünya ölçüsünde şöhret kazanan bir poem yazar: “Lalla-Rookh”.” BDE.s.44.

Thomas More: Thomas More ya da Morus (1478-1535). 1516 yılında yazdığı Ütopya isimli eseriyle tanıan,1535 yılında, ömrünün son senesinde aziz sınıfına kabul edilen İngiliz şovalyesi. "Don-Quichotte bir rüyâyı yaşar. Thomas More bu rüyâyı yaratır.” SNK.s.75.

Thomas Morus: Bkz.Thomas More. "O da saray adamı, elçi veya dostu Thomas Morus gibi nazır olabilirdi."IDG.s.159.

Thompson: Françis Thompson (1859-1907). İngiliz şair ve yazarı “Thackerey’i Arnold’u, Thompson’u ise, Hint şiirinden çok Binbir Gece Masalları büyüler.” BDE.s.44.

Thoreau: Henry David Thoreau (1817-1862).Amerikalı anarşist, şair ve yazar. “Şiarları: Pasif direnme. Ferdiyetçi ve barışçı anarşizm, hükümet müdahalesini kabul etmeyen ve bu prensibi sonuna kadar götüren tek anarşizmdir. En tanınmış temsilcisi: Thoreau.” Mağ.s.171.

Thukudides: (MÖ.460'e doğru-395'e doğru). Yunanlı tarihçi."Paşa eski Yunan ve latin kaynaklarına dayanarak ilkçağ kavimleri arasında Türklerin çok geniş bir yeri olduğunu iddia eder, söylediklerine delil olarak da Heredot, Strabon Thukudides v.b. gibi klasik tarihçilerin eserlerini gösterir."K.İ s.326.

Tıbbiye: Hekim yetiştiren Yüksek okul. Tıp fakültesi. **"**1821 Tercüme Odası,1831 Tıbbiye, Elçilikler, Misyoner Mektepleri ile ulemânın karşısına yepyeni bir zümre çıkar: intelijansya." SNK.s.283.

Tıfl-ı Ebcedhan: Ebced okuyan cocuk anlamına gelip, çok acemi, daha başlangıçta manasında kullanılan bir terkiptir. "Ve Kelam-ı Kadim her müminin hafızasında veya elindeydi.Avrupa'nın en güzide alimleri,Osmanlının arif-i ümmi'leri yanında birer tıfl-ı ebcedhandır."Kİ.s.384.

Tılsımlı Deri: Peau de Chagrin. Fransız romancı Balzac'ın 1830 yılında yazdığı romanı. "Balzac'ın "Tılsımlı Derisi" şahane bir kitap."Jur.II.s105.

Tırpan: Fakir Baykurt (1929-1999)'un 1970 yılında yayımladığı romanı. **"**Fakir Baykurt Tırpan'ın başında şöyle der:" KA.s.342.

Tibet: Şizang. Çin'deki beş özerk bölgeden biri. "Çin'in, Japonya'nın, Tibet'in, Siyam'ın , Birmanya'nın, Seylan'ın manevi vatanı: Hint." BDE.s.21.

Tibül: Albius Tibullus (MÖ50-MÖ.19-18). Latin şairi. **"**Sonra yamaçlarda sohbet edenler: Virjil ve çevresinde Menandr, Tibül, Terens, Fenelon. Az ötede, bir başka kafilenin şeyhi Horas ve maiyeti : Pope'lar.Boileau'lar, Montaigne'ler"." Kİ.s.51

Tih Sahrası: Sina yarımadasının ortasında, doğuda Akabe Körfezi, ve Vadi Araba çukuru, batıda Şuveyş körfezi arasında yer aolan taşlık ve kumluk çöl. Hz.Musa'nın liderliğinde Mısır'dan ayrılan Musevîlerin burada yıllarca dolaştığı varsayılarak Arap cğgrafyacıları tarafından "Sahra-yıBen-i İsrail" adı kullanılır. "Fısıldayan Dodon, Teb, Raphidim, kutsalkaya, Arz-ı mev'üt, Musa'nın kollarını semaya kaldıran Harun'la Hur, cenkler ve Tih Sahrası, Amos'un kasırgayla çalkalanan arabası." UU.s.342.

Tikkana: 13 aırda yaşamış. Hintli mütercim. Sanskritçe'den Telugu diline tercümeler yapmıştır. "Mahabharata tercümesini tamamlamak, 13. yüzyılın ortalarında yaşayan ,Tikkana'ya nasip olmuş." BDE.s.297.

Tilcik: Kelime karşılığı uydurulan bir kelime. "Ve o eciş bücüş "tilciklerle" edebî güzeli yaratmak için çırpınıyordu." BÜ.s.153.

Timur: (1336-1405). Timur Devleti'nin Kurucusu ve 1370-1405 yılları arası Devletin ilk Hakanı. "Timur'un büyük iltifatlarına mazhar olur, ama bilir ki 'Kub-u sultan, ateş-i suzan'dır ." SNK.s.68.

Tintagel: Büyük Biritanya'da Cornwall'ın kuzey batı kıyısında bir yer "Sevalıların naaşlarını Tintagel'e götürdü gemisiyle." KA.s.166.

Tipitaka:Tripitaka.Pali dilinde üç sepet anlamına gelen ve Budhacı hinayana kanonunun tümünü adlandıran Sanskritçe kelime. "Palice yazılan en eski,en değerli esrer,budizmin "Düstur"u kabul edilen"Tipitaka" ya da Üç Sepet." BDE.s.170.

Tiran: Eski Yunan'da zora başvurarak ele geçirdiği iktidarı mutlak bir biçimde kullanan kişi. **"**Eski Yunan ve Roma'da kanun dışı yollardan iktidara geçenlerin adı: "Tiran"dı." Kİ.s.385.

Tirikkural: Tamul vecizeler (Gromik şiir) edebiyatının önemli manzum eserlerinden biri. Eserin konusu: Fazilet, para, aşk. Eserin yazarı ise Tiruvalluar'dır. "Tirikkural'ı yazanın annesi parya imiş, Şiva karışmı işe Akademinin dağılışıunı bu anlayışsızlığa bağlayanlar bile var." BDE.s.287.

Tirimetrik: Düzenleyici. ″Abdülhamid'in ayırıcı vasfı tirimetrik (düzenleyici) olmaktır, kombinezonlara bayılır, kesin çözümlemelerden hoşlanmaz.″ BFH.s.128.

Tirso de Molina: (1583-1648). Entrika üzerine kurulu komedileri ve romansı dramları ile bilinen İspanyol oyun yazarı. "Lope de Vega, Gongora, Quevedo, Tirso de Molina, Calderon.. onyedinci yüzyılın birinci yarısına pırıltı saçarlar"." Kİ.s.67.

Tirtankara:Irmak geçidini geçen kişi anlamında Sanskritçe bir kelime olup Caynacılıkta yeniden doğuşlar okyonusunu aşmayı başaran ve başka insanlara yol gösteren kişilere denir. "Konuların çoğu Hint geleneğinden alınma Tirtankaralar`ı öven mersiyeler, şükran neşideleri…" BDE.s.167.

Tirukkural: Tamular tarafından evrensel Veda olarak kabul edilen 1330 beyit ve üç bölümden oluşan eserin adı. "On sekiz büyük vecize kitabı var, en önemlilerinden biri "Tirukkural"."BDE.s.287.

Tiruttakkadevar: Tamul romanesk edebiyatının önemli manzum romanlarından biri olan Civakaçintamani'nin yazarı. "Beşinci Romanın adı: "Civakaçintamani". Yazarı: Tiruttakkadevar." BDE.s.290.

Tiruvalluar: Tamul şairi. Hayatı hakkında kesin bir bilgi yoktur. Tamul vecizeler (Gromik şiir) edebiyatının önemli manzum eserlerinden biri olan Tirikkural'ın yazarıdır.

“Dokumacı Tiruvalluar’ın dilden dile dolaşan eserinden birkaç örnek verelim.” BDE.s.287.

Tiruvaşaga: VIII-IX asırlarda yaşamış, Tamul edebiyatının en önemli şivacı şairi Manikavaşaga’nın VIII asırda yazdığı eseri. “Manikavaşaga 8. yüzyılda yaşamış, ötekilerden dahaolgun, daha derli toplu.Şaheseri “Tiruvaşaga”.İngilizcede Almancada birçok tercümeleri var bu kitabın.” BDE.s.291.

Titan: Yunan mitolojisinde Olimposlulardan önceki tanrılar. Uranos ve Gaia’dan doğan Titanlar altısı erkek ve altısı kadın on iki tanrıdan oluşmaktadır. “Sonsuz karanlıkların bağrına hangi Titan çizmişti bu tabloyu?” UU.s.345.

Tite Live: Titus Liveus. (MÖ59-İ.S.17) Romalı terihçi. “Daha sonra Tite Live yeni bir uslup kazandırır tarihe, dürüst ve hayale yer vermeyen bir romanlı uslubu.” KA.s.391.

Tite-Live Üzerinde Discorsi: Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio (Titus Livius’un on iki yılı üzerine konuşmalar). Niccola Machiavelli (1469-1527)’nin 1519 yılında yazdığı eserinin adı.“Halk Caliban’dır henüz. Daha çok “Tite-Live üzerinde Discorsi”sinde cumhuriyetten yanadır.” SNK.s.192.

Tit-liv: Bkz. Tite-Live. **"**Lükres, Katül, Virjil, Horas. hepsi de büyük şair; Sezar, Tit-Liv ve Ciceron” KA.s.66.

Tiyatro Üzerine Mektup: Fransız Flozof ve sanatkarı Jean-Jacques Rousseau (1711-1778)’nun 1758 yılında yazdığı eseri “Tiyatro üzerine mektup, tiyatroyu bir mekteb-i edeb değil, bir mektep-i feâhat olarak vasıflandırır.” BÜ.s.196.

To be or not to be: To be or not to be that is the question (Olamak ya da olmamak işte bütün mesele bu) William Shakespeare (1564-1616)’nin kahramanlarından Hamlet’in monoloğunun ilk dizesi. "İnsanlığın "to be or not to be" si burdadır".” SNK.s.180.

Tobias Smollet: “Tobias Smollet (1721-1771), Roderick Random (1748), Peregrine Pickle’in Maceraları (1751) ve en değerlisi Humphry Clinker (1771) olan hikâyelerinde pikaresk bir hava içinde komik ve satirik romanı geliştirmiş.” KA.s.220.

Tocqueville: Charles Alexis Henri Tocquevelle Clerel de (1805-1859).Fransız siyaset adamı ve tarihçi yazar. “1790’la 1848 arası: Burke’in Fransız İhtilali Üzerine Düşünceler’i, Fichte’nin Alman Milletine Nutuk’u Tocquevelle’in Amerika’da Demokrasi’si.” UU.s170.

Tokadızade Şekip: (1871-1932). Meşrutiyat dönemi şairi. “Tokadızade Şekip Fikret’in bu iltifatını yavanlaştırarak tekrar eder.” Kİ.S.235.

Tokugava: Minamotorlar'a dayanan J,apon soylu âile. 1603-1867 yılları arasında devam eden Şogun Hanedanlığının kurucusu olan âile. **"**Hiç olmazsa Tokugava'lar döneminin başlarına kadar (on yedinci yüzyıl)Avrupa'dan bağımsız olarak gelişen bir edebiyat geleneği." KA.s.401.

Toledo: İspanya'da bir kent. **"**Cervantes, Toledo'nun Yahudi mahallelerinde dolaşırken bulmuş kitabını, kesekağıdı yapılmaktan kurtarmış."KA.s.194.

Tolkappiyam:V. asırda yazılmış Tamul dilbilgisi kitabı. "Tamulca'nın en eski abidesi bir gramer: "Tolkappiyam"." BDE.s.285.

Tolstoy, Turgeniev, Gonçarov'un Roman ve Hikayelerindeki Kadınlar: Rus Edebiyat tenkitçisi Dimitri Pisarev (1840-1868)'in 1861 yılında yazdığı eserinin adı."Ama vazgeçmemiş yazı yazmaktan: Yankılar uyandıran bir dizi yayımlamış: Tolstoy, Turgeniev, Goncarov'un Roman ve Hikayelerindeki kadınlar (1861), Rus Dramının Dayanakları (1864), Puşkin ve Belinski (1865), Düşünen proletarya (1865)". Mağ.s.98.

Tolstoy: Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910). Rus ve Dünya edebiyatının en büyük romancılarından biri ve Savaş ve Barış, Anna karanina gibi tanıdığınız bir çok romanın yazarı. "Ama vazgeçmemiş yazı yazmaktan: Yankılar uyandıran bir dizi yayımlamış: Tolstoy, Turgeniev, Goncarov'un Roman ve Hikayelerindeki kadınlar (1861), Rus Dramının Dayanakları (1864), Puşkin ve Belinski (1865), Düşünen proletarya (1865)". Mağ.s.98.

Tom Amca'nın Kulübesi: Uncle Tom's Cabin. Harriet Beecher-Stowe'un 1852 yılında yazdığı romanı. "Bu realist şahesere Bengal'in Tom Amca'nın Kulübesi adını verirler. Aynı yıl edebiyat göklerinde yeni bir yıldız pırıldar: Madusun Datta (1824-1873)."BDE.s.274.

Tom Jones: The History of Tom Jones a Founding. İngiliz Komedi, fars ve parodi yazarı Henry Fielding (1707-1754)' 1750'lı yıllarda yazdığı eserinin adı. Eserde, sokak serserilerinin serüveni anlatılmaktadır. "Homer'in Odise'sindeki kişiler ve olaylar da Fielding'in Tom Jones'unkindekiler kadar gerçek bir anlamda." KA.s.134.

Tom Sawyer: Amerikan hikâye, roman, otobiyografi ve seyahat yazarı Mark Twain: (1835-1910)'in 1876 yılında yayımdığı romanının adı. "Hazine adasi"nin yayimlanmasindan bir yil sonra, dunyanin butun cocouklari icin bir dost oluveren bir kahraman yaratiyordu Mark Twain:"huckleberry finn" (1884),"Tom Sawyer (1876)nin

arkadasi idi bu hazine adasinin kahramanida Alice de yazarlarina pek benzemez." Kİ.s.319.

Tom: Amerikan hikâye, roman, otobiyografi ve seyahat yazarı Mark Twain (1835-1910)'in 1876yılında yazdığı Tom Sawyer romanının kahramanı. "Tom ile Huck ise Mark Twain'in çocukluk hatıralarına bağlıdır." Kİ.s.319.

Topal Seytan: Diable Boiteux. Fransız yazar Alain Rene Lasage (1668-1747)'nin 1707 yılında yazığı romanı. "Batı'nın ilk romanlarından biri 'Topal Şeytan'" BÜ.s.119.

Toplum Sözleşmesi Üzerine:Saint-Simon (1760-1825)'ın 1822 yılında yayımladığı eserinin adı. "Kitap beklenmedik bir adla yayımlanıyor: 'Topluım Sözleşmesi Üzerine', yazan: Saint –Simon." SSSS.s.83.

Toplum Sözleşmesi: J.J.Rousseeau'nun 1762 yılında yayımladığı ve devlet ve vatandaşların karşılıklı vazifeleri konusunda fikirlerini ortaya koyduğu eserinin adı. 1762'de çıkan iki kitap Fransa'da hiç yankı uyandırmaz.Bunlardan biri "Emile" öbürü 'Toplum Sözleşmesi'dir." SNK.s.148.

Toplumu Yeni Baştan Kurmak için Gereken Çalışmalarının Prospektüsü: Fransız Flozofu, Saint-Simon'un öğrencisi ve sekreteri ve Pozitivizmin kurucusu Auguste Comte (1789-1857)'un 1822 yılında yazdığı eseri. "Comte bu konudaki düşüncelerini 'Toplumu Yeni Baştan Kurmak içinGereken Çalışmalarının Prospektüfü' başlıklı bir eserde topluyor ve bu defa imzalıyor da." SSSS.s.83.

Toprak: Fransız Natüralist sanatçı Emile Zola (1840-1902)'nın 1887 yılında yazdığı romanının adı. "Türk okuyucu Assomoir'ı de, Nana'yı da, Germinal'i de yadırgayacaktı şüphesiz. Ahmet Midhat hiçbir kabiliyete, hiçbir hakikate düşman değildi. Ama Toprak yazarını sevmiyordu, sevemezdi de." KA.s.295.

Tora: Tora ya da Torah. İbranice kanun anlamına gelen bir kelime olup Kitab-ı Mukaddes'in ilk beş kitabına verilen isimdir. "İkincisi nazil olan kitaplar: Tora, İnciller, kur'an ve enbiyaya meleklerin ilhamıyla sâdir olan sayfalar." IDG.s.60.

Tortuşi: "Eski arap yazarları, İslam tarihçileri, Mesudi, Tortuşi (Sıraç ül Mülük), Mesudi (Tenbih) İbn Haldun'un tabiriyle avı kovalamış, fakat tutamamışlardır". SNK.s.176.

Totalitarizm: Totaliter rejim ve doktrin. Bütün vatandaşların tek bir blok halinde devlet hizmetinde birleşmelerini isteyen ve savunan görüş. "Totalitarien Dictatorship and Autocracy adlı kitabında Brzezinski totalitarizm için altı kıstas kabul eder:" UU.s.127.

Totaliter Rejimler: Karl Friedrich'in Brzenski'ye yazdığı Totaliter Rejimler'de bu rejimler belli kıstaslarla tanınır: Resmi bir devlet ideolojisi mevcuttur, milli hayat bir polis kontrolü altındadır." SNK.s. 126.

Totaliter: Bütün vatandaşların tek bir blok halinde devlet hizmetinde birleşmesini isteyen rejim sistemi. "Totoliter rejimler sahneye çıkmıştır"." BFH.s.102.

Totemizm: Bazı toplumlarda insan grupları ve ya da şahıslar ile hayvan guruplarıya da bitkiler arasında ritüelleşmiş adetleri ya da bazı durumlarda onları yemeden sakınmayı gerektiren bir ilişki. **"**Frazer totemizm üzerine oniki ciltlik deneme yazmış: 'Altin Dal'" Kİ.S.58.

Toynbee: Arnold Toynbee (1889-1975). İngili tarihçi yazar. "Toynbee'e göre 17 büyük medeniyet kurulmuştur, bunlardan 7'si kalmıştır, onların da içinde yaşamaya nazmet olan yanlız doğu madeniyetleridir."SNK.s.175.

Tönnies: Ferdinand Tönnies (1855-1936). Alman sosyolog ve Alman Sosyoloji derneğinin kurucularından biri. "Tönnies'ın tasnifi şöyle (1887): Cemaatle. Cemiyet ayrı kavramlardır. Cemaatin kültür vardır. Bu kültür tür uzvidir." Kİ.S.28.

Trablus. Libya'nın Kuzey Batı kesimidir ki Ülke insanının yaklaşık 3'te ikisi burada yaşar. **"**Bulgaristan'da bagıİ.Sızıik, Bosna-Hersek'in Avusturya-Macaristan'a kaiiiisı.".

Trablusgar Savaşı: 1911-1912. İtalyan'ların Trablusgarb'ı işgali üzerine başlayan İtalyan savaşının özellikle kara savaşını oluşturan bölümü için kıllanılır. "Yani Balkan Savaşı,Trablusgarb Savaşı, Dünya savaşı, Anadolu istiklal savaşı." SNK.s.393

Trablusgarp: Libya'nın başkenti. "1251'de İskenderiye ve Trablusgarp'a Fransız konsoloslar atanır. İki buçuk asır sonra, Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı fethedince -ilk iş olarak- 1251'de Memluk sultanlarının bahşettiği fermanı tazeler.''BFH.s.90.

Trade-Unioniste: Büyük Britanya'ada İşçileri meslek dallarına göre aynı sendikada toplayan hareket. Sendika. "Olsa olsa bir Trade-Unioniste şuura varır."SNK. s.259.

Traite du physique et du morale de I'homme: Fransız hekim ve filozof Georges Cabanis (1757-1808)'in 1802 yılında yazdığı eserinin adı. "Cabanis "Traite du physique et du morale de I'homme" (1802) (insanda ruhla bedenin munasabetleri)adli bir eser kaleme alır." SNK.s.37.

Trajedi: Konusunu tarihten yada mitolojiden alan ünlü kişileri sahneye koyan ve insan tutkuları ile bu tutkuların kaçınılmaz sonuçlarını gözler önüne sererek seyircilerde acım ve dehşet duygusunu uyandırmayı amaçlayan tiyatro oyunu. **"**Tarih, eserini iki defa oynarmış; önce trajedi, sonra komedi." BÜ.s.85.

Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge: İnsan Bilgisinin İlkeleri üzerine İnceleme anamına gelen İrlandalı pisikopos, tanrı bilimci ve filozofu George Berkeley (1685-1753)'in 1710 yılında yazdığı eseri. "Bazı Avrupalı düşünürlerin kitapları da bu dile çevrilmiş. Bacon'un ''Novum Organum''u, Locke'un "Essay Concerning Human Understanding"i, Berkeley'in "Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge" i gibi.'' BDE.s.241.

Trent Konsili: 1545-1549 arasında 1551-1552'de ve 1562-1563'te İtalya'nın Trento şehrinde toplanan piskoposlar meclisi. "Ama Roma Katolik Kilisesi Trent Konsilinde, 11 Esdas ve Manasses duası hariç Apokrifleri Eski Ahd'in parçası olarak kabul etmiştir."IDG.s.126.

Treves: Rier'in Fransızca adı. "Marx'ın doğum yeri olan Trier (Treves), 1795'den 1814'e kadar Fransa'ya bağlı kalır." SSSS.s.112.

Trier: Almanya'nın Rheinland-Pfaiz Eyaleti'nde bir şehir. "Marx'ın doğum yeri olan Trier (Treves), 1795'den 1814'e kadar Fransa'ya bağlı kalır." SSSS.s.112.

Trimalcion: Bkz. Trimalsipo'nun Şöleni. "Trimalcion dünya edebiyatının ölüİ.Süzlerinden biri." KA.s.364.

Trimalsipo'nun Şöleni: Petronius'un Satyrikon adlı eserinin en ünlü bölümlerinden biri. "Derken yeni bir nüshası bulunmuş ve 1664'de Padova'da basılmış. Eserin en önemli nüshası epizodları: ' Trimalsipon'un Şöleni', ve ' Efes'in Matronu'." KA.s.157.

Trimurti: Hunduculukta "üç biçim" yani, Brahma, Şiva ve Vişnu tarafından simgelenen Yüce Varlık'ın üçlü belirtisi anlamına gelen Sanskritçe kelime. **"**Trimurti'nin ilki Brahma, bugün bir isimden ibaret." BDE.s.136.

Trinity Koleji: İngiltere'de lise düzeyinde eğitim veren bir okul. "Trinity kolejinde okur." SNK. s.120.

Trissino: Gian Georgia Trissino (1478-1550). İtalyan şair ve oyun yazarı. **"**Scaliger (1561 ile Castelvetro (1571)'nun şerhleri, Trissino'nun destan ve trajedide düzenli üslup hakkındaki müdafaası, hakikate sadakat, sanat eserinde birlik mefhumlarını yerleştirdi"." Kİ.s.72

Tristan'la Iseult: Tristan et Yseut. XII ve XIII.asırda manzum ya da düz yazı uyarlamalarından tanınan ortaçağ efsanesi. Aşkın önüne geçilmez gücünü anlatan hikâye Batı'nın en ünlü efsane çiftini oluşturur. "Onikinci yüzyılda kaleme alınan bir aşk hikâyesi Tristan'la Iseult." KA.s.167.

Trivalluar: Dravit edebiyatı şairlerinden biri. hayatı hakkında teferruatlı bilgi yoktur. "Kapilar trivalluarın kardeşi imiş, gelenek böyle diyor." BDE.s.288

Troçki: Lev Davidoviç Bronstein Troçki (1879-1940). Yahudi asıllı Rus siyaset adamı ve yazar. "Bakumin, Blanqul,Georges, Sorel, Troçki, Mussolini, Goebbels aynı doktrinin devamcıları." BFH.s.19.

Trubadur. Fransa'da XII ve XIII. asırda Oc dillerinden birinde eserler veren lirik şair. **"**Trubadurlarun Hayatı üzerine yazılan kitapların en ünlüsü, onüçüncü asrın ortalarında yaşayan Uc De Saint-Circ'in."KA.s.394.

Truman:Harry S. Truman (1884-1972). Amerikan devlet adamı. "İkinci Dünya savaşı'ndan sonra yeni putlar çıkmış ortaya: Truman,Marshall Plânı ve Amerikan sosyolojisi." BÜ.s.184.

Trumurai: VII. ve XI. Asırda yazılmış tTamul edebiyatı kutsal metinlerinden müteşekkil eserin adı. "Nayarlar eserlerini "Tamul Vedası"da denilen, "Trumurai" isimli kutsal bir kitapta toplamışlar." BDE.s.291.

Truva Harbi: Akhalar ile Turuva şehri halkını karşı karşıya getiren savaş. Bu savaş İlyada ve birçok erken dönem şiirinde efsanevi ve manzum bir anlatımla dile getirilmiştir. **"**4 mühim elma var,Adem'in elması,Truva harbine sebep olan Paris'in elması, Newton'un başına düşen elma ve kendi elması.**" SNK.s.**214.

Truva'nın atı: Turava SavasındaOdysseus'un ısrarıyla Yunanlılar'ın tahtadan yaptığı, içine savaşcıları gizleyerek şehre soktukları ve böylece savaşı kazanmalarını sağlayan yapma at. **"**Ama intelijansya tarihten ve halktan kopar, Fransız ve İngiliz burjuvazisinin içimize soktuğu tahta attır, Truva'nın atıdır." SNK.s.284.

Tucker: Josiah Tuckar (1712-1799). Amerikadaki İngiliz sömürgelerine hürriyet verilmesinin İngiltere'nin menfaatine olduğunu savunan İngiliz iktisatçı. "Godwin, Proudhon, Stirner, Tucker devleti kayısız şartsız reddeder." BFH.s.41.

Tudor: 1485'ten 1603'e kadar ingiltere'de hüküm süren hadedanlığın kaynaklandığı anglogalyalı aile. **"**İngiltere'ye gelindiğinde Tudor'lar bitmiş, Stuart Hanedanı'ndan I.Jacques tahta geçmiştir." SNK.s**.**217.

Tufan Efsanesi: Kur'an'da, diğer mukaddes kitaplarda ve Hint ve Yunan mitolojisinde, Gılgamış destanında geçen su baskını feleketi. "Daniel kitabında Tufan efsanesi, bu inancın ifadesi"." SNK.s.249.

Tuhfe-tüz Zekiye: 1826 Yunan savası sırasında Rusya'ya İltica eden G.Rasy isimli bir Rum'un Fransızca'dan Türkçe'ye hazırladığı 1828 yılında Moskova'da yayımladığı

eseri. “Rasy işi geniş tutar. Lügatı: “Tuhfe-tüz Zekiye”. Fransızca’dan Türkçe’ye 1828 Moskova.” SNK.s.322.

Tulsi Das: Vinayapatrika ve Kavitavali isimli eserleriyle tanınan Hint diliyle yazan Hindistanlı yazar. “Onun için, mesela Tulsidas’ın Hindî dilinde yazmış olduğu ‘‘Ramayana’’ veya çağdaş Avrupa eserleri bugün hâlâ Sanskritçe’ye çevrilmektedir.’’ BDE.s.240.

Tuna: Orta Avrupa’da sekiz devlerin sınırlarından gecerek Karadeniz’e dökülen ırmak. "Hayat kitabını okudu.10 Kasım 1619'da Tuna kıyısında "poéle'in içindedir.” SNK.s.73.

Tunus: Kuzey Afrika’da Akdeniz kıyısında Başkenti Tunus, Resmi dili Arapça olan Arap devleti. **“**İlk defa İslâm ülkelerinde anayasayı Tunus yapar.**”** SNK.s.295.

Tunuslu Hayrettin Paşa: (1821- 1890). Abaza asıllı Osmanlı Sadrazamı**.“**Tunuslu Hayrettin Paşa,Tunuslu Ahmet Paşa’nın yanında yetişir.**”** SNK.s.295.

Tunuslu Hayrettin: Bkz. Tunuslu Hayerettin Paşa. “TunuslouHayrettin’den sonra,çok beklediği müh-rü saderet kendisine verilmemiştir.” Kİ.s.94.

Turan: Dünyadaki bütün Türkleri bir arada toplanması hayal edilen tahayyülî yer. Türkistan. Firdevsi’nin Şahnamesindeki Türk ülkesi. “İntelijansya Osmanlı’yı inkar etmek için bazen İran’a, bazen Yunan’a, bazen Turan’a kaçtı.” SNK.s.293.

Turgeniev: Bkz. Turgenyev. “Şu farkla ki, Cooper’in kahramanları içkiyle sarhoşturlar. Turgeniev’inki Hegel ve Büchner’le.” BFH.s.46.

Turgenyef: Bkz. Turgenyev. “Rus Romanı, Gogol’dan sonra Turgenyef’i, Dostoyefski’yi, Tolyos’u anlatıyor.” KA.s.228.

Turgenyev: İvan Turgenyev (1818-1883). Rus hikâye, Roman ve tiyatro yazarı. **“**Geçenlerde Turgenyev anlattı; Buloz, son hikâyelerinin bazı yerlerini makaslamış...” BÜ.s.103

Turgot: Anne Robert Jacgues Turgot (1727-1781). Fransız devlet adamı. “Ekonomik tablo yazarı Quesnay, Dupont de, Nemours, Mercier de la Riviére, Turgot’a göre bizim dışımızda bir tabiat düzeni vardır.” SNK.s.145

Turhan Fevzioğlu: (1922-1988)Hukuk profesörü ve siyaset adamı. **“**Yarım asır Avrupa tefekkürü ile uğraştıktan sonra kendi gerçeklerine dönen eski bir müstağribin Batı-Doğu muhasebesini dikkat-i nazarlarınıza takdim ediyorum, muhterem Turhan Fevzioğlu.**”** Jur.II.s**.**197.

Tur-i Sina: Bkz. SinaDağı. "Bir kelimeyle Paşa, Tur-ı Sina'da ilâhî nurdan gözleri kamaşmış bir Musa Peygamber'in cezbesi içindedir." Mağ.s.194.

Tutiname: ya da diğer adıyla Papağan'ın Yetmiş Hikâyesi. Sanskriptçe Çarsaptati adlı kitaptan kaynaklanan bir çerçeve içinde bir dizi eğlendirici, ders verici masalı ve hikâyeyi derleyen eser. Eser çeşitli defalar çeşitli yazarlar tarafından yazılmıştır. " 'Binbir Gece'ye "Binbir Gün'e, Tutinâme'ye, halk arasında dolaşan yüzlerce masala rağmen tanımıyoruz." Jur.I.s.149.

Tüdorlar:Bkz. Tudor. "Tüdorlar'ın usta ellerinden, Stuartlar'ın beceriksiz ellerine düşeri beri sarsıntıdan kurtulamamıştı İngiltere." UU.s.199.

Türk Cihan Hâkimiyeti Mefküresi Tarihi:Prof. Dr. Osman Turan'ın1968 yılında yayımladığı eserinin adı. "Osman Turan Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkiresi Tarihi Flora Trisatn, George Sand, Comtess d'Agoult (Daniel Stern) düşünce tarihinin ilk kadınları değil." SNK.s.230.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi: Ezel Everdi, Mustafa Kutlu, İsmail Kara gibi kişilerin öncülüğünde ve Mehmet Kaplan, Ali Nihat Tarlan, Tahsin Banguoğlu, İnci Enginün…. gibi bilim adamlarının rehberliğinde Dergah Yayınları tarafından 8 cilt olarak yazımlanan edebiyet ansiklopedisi. (Bkz.Rekin Ertem,Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi)KA.s.24.

Türk Dili: Türk Dili Dergisi. 1933 yılından beri çıkarmakta olan 1982 yılından bu yana yayımı Türk Dil Kurumu tarafından yapılan ilmî, aylık dergi."Cumhuriyet, Varlık, Türk Dili." Jur.II.s.200.

Türk Edebiyatı Tarihi: Osmanlı Şiiri ve Sanatı tarihi 1836-1838)Avusturyalı şarkiyetçi ve tarihçi Hammer Purgstall (1774-1856)'in Türk edebiyatı şiiri yazdığı 4 ciltlik eseri. "Eserleri arasında bir 'Türk Edebiyat Tarihi' de var." Kİ.s.103.

Türk Edebiyatı: Türk Edebiyatı Dergsi.1972 yılından Ahmet Kabaklı ve arkadaşları tarafından çıkarılmaya başlayan, günümüzde de devam eden, uzun yıllar kesintisiz devamedebilme muvaffakiyetini göstermiş Türk edebiyatı ve fikir dergisi. **"**Hisar. Türk Edebiyatı,Hareket,yazılarıma sayfalarını açmak nezaketini gösteren üç dergi.**"** Jur.II.s.190.

Türk İnkılabı: Gazeteci, yazar ve mebus Celal Nuri İleri (1877-1939)'nin 1926 yolında yazdığı En önemli eserleri. "'Turk Inkilabi', asırlık bir davanın bir çesit 'fezleke'si." Kİ.S.110.

Türk İnkılabına Bakıslar: Peyami Safa (1899-1961)'nın Peyami Safa'nın1938 yılında yazdığı eserinin adı. Turk Inkilabina Bakislar'ı Celel Nuri'ninkine kıyasla çok sığ ve tarihi temelden mahrum bir karalamadır." Kİ.s.113.

Türk İslam Ansiklopedisi: Meşrutiyet döneminde yazılması amaçlanan ancak başarılı olunamayan bir Ansiklopedi çalışmasının adı."Naim Bey, maalesef tamamlanmayan Türk İslam Ansiklopedisi'nin de yazı ailesindendir." Kİ.s.219.

Türk Ocakları Matbaası:1913 yılında Kurulan Türk Ocakları derneğinin yayın Organı oLan Türk Yurdu dergisini basmak ve diğer Türk Yurdu reşriyatları yapmak maksadıyla müteakip yıllarda kurulan basımevi. "Türk Yurdu gibi milliyetçiliği bayraklaştırmış bir dergide parça parça yayımlanan eser1928'de Kitap olarak basılıyor. (Türk Ocakları Matbaası)." BÜ.s.156.

Türk Romanı'nın Doğuşu: Güzin Dino'nun 1978 yılında Cem Yayınları arasında yayımladığı eseri. "Güzin Dino'nun Türk Romanı'nın Doğuşu adlı kitabını okurken Tanpınar'ın ne büyük bir zirve olduğunu bir kere daha anladım." KA.s..318

Türk Romanının Doğuşu: Güzin Dino'nun 1978 yılında Cem yayınları arasında yayımladığı eserinin adı. "Güzin Dino 'Türk Romanının Doğuşunu , adlı kitabını okurken Tanpınar'ın ne büyük bir zirve olduğunu bir kere daha anladım." Kİ.s.246

Türk Sazı: Mehmet Emin Yurdakul (1869-1944)'un 1914 yılında yazdığı şiir kitabı. "Edebiyatımızın en büyük 'İslâm inkılapçısına yegâne borcu Türk Sazı şairi de değildir." UU.s.67.

Türk Teceddüt Edebiyatı: İsmail Habip'in 1925'lerde yayımlanan edebiyat tarihi. Yazar bu kitapta Tanzimat'tan eserin yazıldığı devre kadar uzanan bir edebiyatın müdafaasını yapar. Daha sonra bazı değişikliklerle bu kitap liselerde ders kitabı olarak okutulur. Eser, "Edebi Yeniliğimiz" adıyla da birkaç baskı yapmıştır. "Türk Teceddüt Edebiyatı asırlık bir kavganın şairane bir fezlekesi." BÜ.s.121.

Türk Yurdu: Yusuf Akcora yönetiminde 1911 yılında 15 günde bir yayımlanmaya başlayan dergi. 1913 yılında Türk ocaklarının açılmasıyla Ocağın yayın organı haline gelir. "Ayrica Yusuf Akcora'ya da yollamis yazıyı.Akcora yaziyi Turk Yurdu;na koymamis;Bilgi dergisinde yayimlatmiş." IDG.s.232.

Türk: Türk Milleti. "Türk adâleti, kimse tarafından benimsenmeyen bu silik ve haysiyetsiz kelimeyi pek ciddiye almaz." BÜ.s.78.

Türkçe'de Roman: Cumhuriyet dönemi edebiyat tarihçisi Mustafa Nihat Özön (1896-1980)'ün 1963 yılında yazdığıeserinin adı**. "**Mustafa Nihat'ın Türkçe'de Roman'ından da haberleri yoktu." KA.s. 332

Türkçede Hikaye ve Roman: Bkz. Türkçe'de Roman. "Sanıyoruz ki Güzin Hanım'in başlıca kaynağı M.N.Özön'ün 'Türkçe'de Hikaye ve Roman' adlı karalamasıdır." Kİ.s.249.

Türkçeden-Fransızcaya Lügat: Fransız Türkolog Bianchi (1783-1864)'nin. 1835-1837 yıllarında yazdığı 2 ciltlik Türkçe-Fransızca sözlük. Eserin asıl adı: Dictionaire tuck-français'tir. "1833'de İstanbul'da 1834'de Türkçe-İngilizce-Fransızca Sözlük Bianchi Türkçeden-Fransızcaya Lügatı'nı yayımladığı için Redhouse'un kitabı basılmaz."Kİ.s.269

Türkçeden-İngilizceye Sözlük: İngiliz dil araştırmacısı ve şarkiyatçısı Sir James William redhouse (1811-1892)'un 1855 yılında yayımladığı küçük sözlük. Bu eser cep kılavuzu şeklinde hazırlanmıştır. "1856'da Türkçeden-İngilizceye, İngilizceden-Türkçeye iki küçük sözlük." Kİ.s.270.

Türkçe-İngilizce Sözlük: İngiliz dil araştırmacısı ve şarkiyatçısı Sir James William redhouse (1811-1892)'un 1855 yılında yayımladığı küçük sözlük. Bu eser cep kılavuzu şeklinde hazırlananlardan daha farklı ve kaİ.Samlı bir lügattır. "1861'de İngilizce-Türkçe Sözlük, yayımlanır. 1890'da Türkçe-İngilizce."Kİ.s.270

Türkçe-İngilizce-Fransızca Sözlük: İngiliz dil araştırmacısı ve şarkiyatçısı Sir James William redhouse (1811-1892)'un 1834 yılında yazdığı ancak yayımlatmadığı eserinin adı. "1834'de Türkçe-İngilizce-Fransızca Sözlük Bianchi Türkçeden-Fransızcaya Lügatı'nı yayımladığı için Redhouse'un kitabı basılmaz." Kİ.s.269.

Türkçülüğün Esasları: Ziya Gökalp (1876-1924)'ın 1923 yılında yazdığı eserinin adı. **"**Türkçülüğün esasları." Mağ.s.20.

Türkiye Cumhuriyeti: 29 Ekim 1923 yılında kurulan Türk devleti. "Ne varki, Turkiye Cumhuriyetibahtiyar tesadufler içinde doğuyor." Kİ.S.117.

Türkiye Defteri Dergisi: 1973 yılında çıkarılmaya başlayan aylık edebiyat ve Siyaset dergisi. " 'Her ülkenin sosyalistleri kendi yollarını kendileri bulmak, daha açıkçası sosyalizmlerini kendileri yaratmak zorundadırlar.' " (Konuşmalarından, Türkiye Defteri, s.6)" BÜ.s.251.

Türkiye Milli Kültür Vakfı:K1969 yılında kurulan, Türk öğrencilere karşılıksız burs sağlayanonların milli kültür ve geleneklere bağlı olarak yetişmelerini amaçlayan vakıf.

“Kitap, aynı yıl Türkiye Milli Kültür Vakfı ödülünü kazanır.Kırk Ambar,Ötüken Yayınları arasında basılan son eseridir.Cemil Meriç’in ve bir daha basılmaz.” KA.s.12.

Türkiye Yayınevi: Tahsin Demiraytarafından İstanbul’da 1925 yılında kurulan Cumhuriyet döneminin ilk yayınevlerinden birinin adı. “Türkiye yayınevi’ ninkine birşey ekliyecek mi büyük bir şeyekliyecek mi” Jur1.s.179.

Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi: Hilmi Ziyâ Ülken’in 1966 yılında yayımladığı eserinin adı. “Hilmi Ziya Ülken’e göre: “Medreseden yetişmiş ateşli bir devrimci ” (Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi, 1966, C. I, s. 101).” Mağ.s.145.

Türkiye’de Sosyalizmin Tarihine Katkı: Kerim Sadi (Ahmet Nevzat Cerrahoğlu)’nin 1975 yılında yazdığı eserinin adı. “A. Cerrahoğlu, Türkiye’de Sosyalizmin Tarihine Katkı, s.75-76.” Mağ.s.181.

Türkiyede Sosyalizm: Kerim Sadi (AhmetNevzatCerrahoğlu)’nun 1965-68 yılında yazdığı 4 ciltlik eserinin adı. “A. Cerrahoğlu, Türkiyede Sosyalizm, ikinci kitap, İstanbul 1966 üçüncü not” Mağ.s.222.

Türkmenler: Büyük bir bölümü Türkmenistan’da bunun dışında, Irak, İran, Özbekistan, Afkanistan Sivastopol,Karakalpak özerk bölgesi…. Gibi yerlerde yaşayan Türk boyu. “Ama mahallesindekiler başka bir dil konuşuyorlardı. Çerkezler vardı, Kürtler vardı, Türkmenler vardı, Türk yoktu.” Jur.I.s.78.

Tütüncü Mehmet Efendi Caddesi: İstanbul’un Göztepe Semti’nde Cemil meriç’in uzun zaman İkamet ettiği cadde. **“**Tütüncü Mehmet Efendi Cad.2/4 Göztepe,İstanbul**.”** Jur.II.s.188.

Tylor: Edward Burnett (1832-1917). İngiliz antropolog ve yazar. “Tylor’un kitabından biri (Primitive Culture, 1871), ilkel medeniyetlerden değil, ilkel kültürlerden bahsetmek âdet olur.” UU.s.97.

Tyr: İskandinav mitolojisinde savaş tanrısı. "Şam'la Tyr'i aşmayan bir dünya." IDG.s.108.

Tzara: Tristan Tzara (1896-1963). Roman asıllı Fransız şairi ve yazar.. Dadaizmin kurucusudur. “Merleau Ponty ile Tzara, Koestler üzerinde tartışmaya girişmişler.” Jur.I.s.195.

Ueber die Neuere Deutsche Literatur: Yeni Alman Edebiyatı Üzerine.Alman filozof ve yazarı Johhan Gottfried Herder (1744-1803)’in 1767 yılında yazdığı eserinin adı. “İlk eserlerinden biri Lessing’in Mektuplar’ına bir nevi zeyl (Beilage): Ueber die Neuere Deutsche Literatur (1767) (Yeni Alman Edebiyatı Üzerine)” KA.s. 408.

Ukul'u aşere: Aristoteles'in yaptığı ayrıma göre aklın on basamağı. "ve boylece ukul-u asare dedikleri birbirinden tureyen on akil varlığı tevehhum edilerek dalalete gidilmiştir." IDG.s.196.

Ulemây-ı Rüsüm: İslâm Dini ile ilgili hükümleri yalnızca mantıki çıkarımlar olarak formel bağlamda temellendiren bu hükümlerin muhtevasına, derinliğine girmemiş din bilginleri için kullanılan tabir.. "Evet bir imparatorluk parça parça yıkılırken Ulemâ-i Rüsüm İran'in filozof-u tabisi" uğruna her fedakarlığı göze alıyor her zillete katalanıyordu." BÜ.s.148.

Ulis: "Ulis Hileyi temsil eder; Asil şerri." SNK.s.61.

Ulu'l emr: Padişah, kanun vâzıı, hükümdar. "Allah, her ul-ül-emr'i otorite ile doğrudan doğruya techiz eder." BÜ.s. 170.

Uluğ Nutku : "Sayın Uluğ Nutku, Hayam daha önce yaşayan adamlarını tek mısra ile yolcu ediyor tarihe: "masal söylediler ve uykuya daldılar"**."** Jur.II.s.195.

Ulûm-ı İctimaiyye ve iktisâdiye Mecmuası: Ahmet Şuayp,Rıza Tevfik ve Mehmet Câvit tarafından İstanbul'da 1908-1910 yılları arasında çıkarılan aylık dergi.Degi 26 sayıdan oluşmaktadır. "İkinci Meşrutiyetin ilanından sonra Ahmet Şuayp, Rıza Tevfik ve Câhit Beylerlerin büyük iddialarla neşrettikleri "Ulum-ı İctimaiyye ve iktisadiye Mecmuası'nda da üstatla sık sık karşılaşırız" BÜ.s.162.

Ulunay: Refi Cevad Ulunay (1890-1968). Cumhuriyet dönemi Roman, Tiyatro ve gezi yazıları yazarı. "Evde babasından duyduğu Türkçeyi konuştu, okumaktan vazgeçti, yahut Ulunay'ı, Burhan Felek'i, Vâ-Nûyu okudu." Jur.I.s.140.

Ulus: Hakimiyet-i Milliyet Gazetesi'nin 1934'ten sonraki adı."Sonra Ulus'a yazar oldu." Jun.II.s.159

Uma: Işık anlamında bir kelime olup özel anlamda Şiva'nın karısının adlarından biridir. "Tanrılar Şiva'ya Himalaya'nın kızı Uma'yı gönderiyorlar."BDE.185.

Umrandan Uygarlığa: Cemil Meriç'in 1974yılında yayımladığı, Yunan Mucizesi deyiminden Medeniyetlerin Ölümüne, Nazizmden sosyalizme kadar çeşitli konularda kaleme aldığı denemelerinden oluşan eserinin adı. Hint Edebiyatı, Saint- Simon, Bu Ülke veya Umrandan Uygarlığa aynı kaynaktan fışkırdılar. Mağ.s. 284.

Unamuno: Miguel De Unamuno Y Jugo (1864-1936). İspanyol yazar, filolog, şair ve romancı. "Menéndezy Pelayo'nun gerçek şakirtleri Unamuno ve daha da çok Ortega y Gasset." KA.s.425.

Unesco: 4 Kasım 1946 tarihinde kurulan, merkezi Paris'te bulunan, Birleşmiş Milletler eğitim,bilim ve kültür teşkilâtı. Anlamında BM uzman teşkilatı. "UNESCO, kitap yılında kitap için yazılmış en büyük eseri hatırlayamadı. Susamlar ve Zambaklar" BÜ. s.106

United Bible Society: 1946 yılında kurulan ve Kitab-ı Mukaddes Cemiyetlerinin faaliyetlerini düzenleyen kurum. United Bible Society tarafından düzenlendi."IDG.s. 132.

Upanişadlar: Adak, Tanrı, ruh gibi konularla ilgili mevzuları kuşaktan kuşağa aktaran ve Hint felsefesinin temelini oluşturan mistik eserler. Kelime Upa (yanında) +ni+şad (oturmak) fiilinin birleşiminden oluşmakta ve "Bir kimsenin dizinin dibinde oturmak" anlamını taşımakatadır.Yani mürşid bu gizli bilgileri yalnız yanındaki mürütlerine bahşetmekteydi. Upanişadlara "Vedanta" da denilmektedir. "Upanişadlar çözülmeye yüz tutan bir düzenin karaİ.Sar felsefesi." BDE.s.113

Upton Sinclair: Bkz. Uptain Sinclair. "Oysa tanınmış Amerikan romancısı Upton Sinclir ,bir Amerikalı ,bir Avrupalının doğarken sahip olduğu kültürü ancak elli yaşlarında elde ediyor diyordu." Kİ.s.48.

Ural: Ural Dağları, Rusya'da kuzeyde, Kuzey Buz denizinden Güneyde Hazar denizine kadar 2000km boyunca uzanan ve Rus Platosunu Sibirya bilatosundan ayıran dağlar bütünü. "Ama Donetz'de, Ural'da, Mançuri'de, Hint'te, Güney Afrika'da da kolayca işletilebilir kol kömür madenleri vardır." BED.s.74.

Uranos. Yunan mitolojisinde en eski üç büyük tanrıdan biri. Uranos Gaia ile birleşerek Titanlar, Hokatogkheiroi Kyklopslar… gibi birçok tanrısal varlık türetir. "Yunan panayırındaki bir kitabeden anlaşıldığına göre, Yunan mitolojisinin en eski üç tanrısı, Uranos, Kronos ve Zeus, önceleri adanın hükümdarıymış." KA.s.153.

Urfa: Bugün Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan tarih ve kültür şehri. "Bizans imparatoru, İranlı'lara Nizip şehrini terk edince,Urfa'da (Edes) bir mektep kurulur." IDG.s.221.

Usas: Tan anlamında Sanskritçe bir kelime olup Rigveda'lardaki en güzel ilâhilerden birkaçının konusu olan Tan tanrısını temsil eder. Tan göğün kızıdır, hergün yeniden doğar. Bu sebeple hep genç kalır. "Karanlıklardan doğar Usas,/Tüle bürünür." BDE.s.303.

Usul Hakkında Nutuk: Discours de la Methode. Fransız filozof Rene Descartes (1596-1650). 1641 yılında yazdığı eseri. “Ne kadar garip, İbrahim Ethem Bey bir çağrı gaflet uykusundan uyandıran bu mürşit kitabı Usul Hakkında Nutuk diye çevirir.” UU.s.336.

Usul Hakkında Risâle: Bkz. Usul Hakkında Nutuk**.** "Gerçekte avrupa medeniyetinin ilk Manifesto'su Dercarte'in "Usul Hakkındaki Risâle"sidir. (bizde 1895, 1983 ve Vekâletin 2 baskısı "konuşma" diye yanlış çevrilmiştir.)SNK.s.72.

Usul-ü Meşveret: Parlemento sistemi. “Aff-ı şahaneye mazhar olmak için her fedakârlığı göze alan Suavi Efendi, Vakit gazetesine usul-ü meşveret aleyhinde uzunca bir bend yollar.” Mağ.s.151

Uşas. Bkz. Usas. “Has bahçelerda nilüferler, lötüsler, vecd içinde selamlıyor Uşas’ı.”BDE.s. 355.

Utopya: İngiliz şovalyesi Thomas More: Thomas More ya da Morus (1478-1535). Yunanca u (yok), topia (yer) kelimelerinden türettiği kelime ve 1516 yılında yazdığı eserinin adı. “Hayalperestlerin en eskisi Eflatun (Devlet).Arkasından gelenler hep onu kopye etmiş,değiştirerek.Mesela Morus (Utopya), mesela Companelle (Güneş Bbeldesi).” Mağ.s.211.

Utrecht: Hollanda’da bir il merkezi. **"**Utrecht katedralinde merhameten büyütülmüştü."IDG.s.159.

Uvenga: Canizmin Kutsal metinlerinden muhtelif zamanlarda yazılan Düstur içinde yer alan ve Sudarman tarafından keleme alınan eser. “Bu Düstur`a dahil edilen kutsal metinleri Cina`nın şakirtleri kağıda geçirmiş, Düstur`un metinleri olan "Anga"ve "Uvenga" ları Sudarman kaleme almış, diğer metinler ise çok daha sonra yaşamış Cainist rahipler tarafından yazılmış . BDE.s..166.

Uyanık: John Bunyan (1628-1688)’ın Necata Doğru isimli eserinindeki şahıslardan biri. “Şatonun nöbetçisi Uyanık, onu bilge kızlarına emânet eder.” KA.s.215.

Uydurma Dil: Dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Tarihi olarak Türkçede görülmeyen bir şekilde bazı köklerin üzerine, eklerin fonksiyonları dikkate alınmadan, ekler getirilerek yani türetilen kelime. “Bu ‘uydurma dil’ in bir hain virüs gibi, kanser mikrobu gibi hepimizi sardığını, kafamızı tahrip ettiğini, hayatım boyunca esefle müşahede ettim.” Kİ.S.290.

Uydurmaca: Bkz. Uydurma dil.“Ömür boyu okumamıştı zavallı dostum. Kelime dağarcığı fakirdi. Ve kendini bir uçuruma atar gibi uydurmacıların kucağına fırlattı.” BÜ.s.152.

Üç Başlı Ejderha: Bkz. Dahhak. "Üç başı ejderhanın (Dahhak) İran ülkesinde bin yıl süren saltanatı, insan beyinleriyle beslenen o korkunç canavara karşı yükselen isyan ve istiklal bayrağı: Demirci Kave, Feridun ve Demavant dağlarında zincire vurulan Dahhak..." Kİ.S.295.

Üç medeniyet: Ahmet Ağayef tarafından kaleme alınan bir yazının başlığı. "Üç medeniyet serlevhalı bu insafsız ithamnamede İslam medeniyetine âit her değer kötülenir." BÜ.s.159.

Üç Sepet: Bkz. Tipitaka**.** "Palice yazılan en eski,en değerli esrer,budizmin "Düstur"u kabul edilen"Tipitaka" ya da Üç Sepet. BDE.s.170.

Üç silahşörler: Alexandre Dumas Pere'in 1844 yılında yazdığı romanı. Mesela Alexandre Dumas'inin 'Üç Silahşörler'i Walter Scott'un orta çağ romanları veya Pompel'nin Son Günler'i Rosny'nin tarih öncesi hikayeleri." Kİ.s.321.

Üç Şehir: Fransız romancı Emile Zola (1840-1902)'nın eseri. Trois Villes (Lourdes,1894; Rome,1896; Paris1897.) "Barbusse'in Zola'sı büyülemişti beni. Sonra Üç Şehir'le Dört İncil… hayranlığım gittikçe artıyordu." KA.s.314.

Üçel: 1970'li yıllarda, İstanbul'da bir Lokanta. "Üçel'de içtik,Üçel İstanbul'da seninle son içtiyimiz lokanta"." Jur.II.s.87.

Üçüncü Dünya: Dünya nüfüsünün üçte ikisini oluşturan, genellikle sömürgelikten yeni çıkmış,gelişme yolundaki ülkelere verilen isim. "Bandoung'da ise bir yandan Üçüncü Dünya'nın kesin olarak şuurlanışına, yeni sınırları çizmek için sabırsızlaştığına öte yandan iki bin yıllık uykusundan uyanan Çin'in bütün gücü, bütün yaşama irâdesiyle dünya sahnesinde yeniden boy gösterişine şahit oluruz." Jur.I.s.387.

Üçüncü Tabaka: Bkz. Thiers état. "Söz gelişi Fransa'da realist edebiyatının temsilcileri (Villo ve Rabelais'den Moliére, Diderot ve Voltaire'e kadar) daha çok "Üçüncü Tabaka"dan, romantizminkiler ise (Chateaubriand, Vigny, Lamartine, Musset) küçük zadegândan gelmektedir." KA.s.461.

Ülkeleri Tanımak için En Emin Yol: Tunuslu Hayrettin Paşa (1821-1890)'in 1876 yılında yazdığı eseri. "Kapaktaki isim: "Ülkeleri Tanımak için En Emin Yol'." UU.s.47.

Ümit Burnu: Güney Afrika'da, Atlas Okyanusu kıyısında 1487 yılında B. Dias'ın keşfettiği yüksek burun. "Ümit Burnu'nun keşfi Asya'yı bütün ihtişamıyla Batı'ya tanıttığı gün, Ortaçağ sona erer." BDE.s.31.

Ümit Yaşar: Ümit Yaşar Oğuzcan (1926-1984). 1940 sonrası Türk şairi. "Ümit Yaşar'ın şiirleri ancak kerhanelerde ilgi toplıyabilir." Jur.I.s.181.

Ümit: Ümit Meriç Yazan (1946-….).Cemil Meriç'in kızı ve Kurumlar Sosyolojisi Profesörü. **"**Oğlu Mahmut Ali ile kızı Ümit liseyi bitirene kadar, yaz tatillerinde babalarına yardımcı olurlar." SNK. s.12.

Üniversite Gençliği: Prof. Nephan Sara'nın 1975 yılında İ.Ü.E.F. Yayınları arasında neşrettiği eserinin adı. "Anomi hakkında tafsilâtlı bilgi için Prof. Nephan Sara'nın Üniversite Gençliği, İ.Ü.E.F. Yayınları,1975, adlı incelemesine başvurabilir." BFH.s.65.

Ünlü Kişilerin Hayatı: Yunanlı yazar Plutarkhos (50-125)'ın 46 Yunanlı ve Romalı ünlü kişiyi anlattığı eseri. "Demosthene ile Ciceron, Suetone, birkaç yıl sonra, On İki Sezarın Hayatı ile beraber 'Ünlü Kişilerin Hayatı'nı da kaleme alır." KA.s.391.

Üreticilerin El Kitabı: Saint-Simon (1760-1825)'un 1823-1824 dört defter halinde hazırlanan fakat 1.2. ve4. defter olarak yayımlanan eseri. 3. defter Comte'un tarafından hazırlanmıştır. "Aralık 1823'den Haziran 1824'e kadar"Ureticilerin El Kitabi"başlığı altında dört kitap yayımlanır." SSSS.II.s.35.

Üreticilerin El Kitabına: Saint-Simon (1760-1825)'ın Auguste Comte ile birlikte1823-1824 yıllarında yazdığı dört defterden oluşan eserinin adı. "Üreticilerin El Kitabı"na (1823–24) eklenen bir parçada ise şunları okuyoruz:" Proleterler sınıfı da, zenginler kadar yararlı ve yaratıcı." SSSS.s. 135.

Üsküdarlı Talat Bey: Üsküdarlı Ahmet Talat (1858-1926). Meşrutiyet dönemi şair ve yazarı." Mağ.s.204[1]

Üslup-u sihrâmiz: Büyüleyici üslup. "Bu rûya ikliminin halikı: tannan bir hassasiyet, bir kalb-i râşedar ve üslûp-u sihrâmizdir." BÜ.s.122.

Üss-ü İnkilap:Ahmet Mitat Efendi'nin 1853 Kırım Muharebesinden Sultan II. Abdulhamit Han'ın culusuna kadar geçen olayları anlattığı eseri. Eserin yazılmasını Sultan II. Abdülhamit Han istemiştir. Eser Sultan Abdülaziz dönemini saygı ifâde eden bir üslüpla ama şiddetle tenkit etmektedir. "Mithat efendiyi okumalıyız ama 'Rakım efendi ve Eflatun bey, 'Hasan Mellah,gibi hikayelerini değil 'Avrupa'da bir Cevelan, 'Üss-ü İnkilab, 'Niza-ı ilim ve Din,gibi ciddi kitaplarını."." Kİ.s.232.

Üstureler: Masal, Efsane. "Üstureler ezelden beri karamsar." UU.s.104.

Üsturevi: Efsanevî. **"**Avrupa'nın tamamen milli,mahalli hatta üsturevi kıymetlerini bütün dünyaya telkin etmesi üzüyor bizi.**"**Jur.IIs.184

Ütilitarianizm: Felsefede faydacılık. "Ütilitarianizme göre, insan, eleme de hazza da yatkındır" KA.s.101.

---

[1] Üsküdarlı Talat Bey ismi bir cümlede değil Bir beytin altında yazar adı olarak zikredilmektedir.

Ütilitaryanizm: İngiliz filozof ve iktisatçı Stuart Mill (1806-1873)'in 1863 yılında yayımladığı kitabın ismi. "Diğer eserleri de şunlar: 'Ütilitaryanizm' (1863), 'August Comte ve Pozitivizm' (1865), 'Temsil Hükümet', 'Kadının Köleleştirilmesi', 'Otobiyografi' (1899) , 'Din Üstünde Denemeler'." Kİ.s.210.

Ütopyacı Sosyalizm: Sınıf mücadelelerini ve sınıfları ortadan kaldırmaya yönelik proletarya diktatörlüğünü temel alan bilimselsosyalizme karşıt olarak Saint-Simaoncu, Fouriercilik gibi duygusal ve reformcubir ideale dayanan sosyalist öğretilere F. Engels'in taktığı küçümseyici ad. "Ütopyacı Sosyalizm Engels'in Reybaud'dan aldığı bir tabiridir." SNK.s. 147.

Vacherot: 1809-1897 yılları arasında yaşayan Fransız felsefecisi. "Demokrasi adaletin temelidir, Vacherot'ya göre." BÜ.s.69.

Vafi Bey: Peyami Safa'nın 1949 yılında yazdığı Matmazel Noraliya'nın Koltuğu isimli romanındaki şahıslardan biri. "Dualar mırıldanan Vafi Bey, Bursa canavarının bıçakladığı teyze, iyi saatte olsunların kaçırdığı ermeni kadın, kaybolan anahtar, merdivenlerde dolaşan fotoğrafçı." Kİ.s.227.

Vaftiz: Hristiyanlıkta Hz. İsa'nın kilisesine katılmanın hukukî ve kutsî göstergesi. "İsa'nın risalet hayatı, vaftiz oluşuyla ve çölde şeytan tarafından baştan çıkarılma teşebbüsüyle devam eder."IDG.s.114.

Vahdaniyet: Birlik anlamında olup İslamda Allah'ın birliğini ifade eder. ″İslam'da vahdaniyet temel prensiptir." IDG.s.76.

Vahiy: Lügatlarda; gizli konuşma, işaret etme, emretme, ilham etme, ima etme, fısıldama, mektup yazma, elçi gönderme, acele etme, seslenme gibi anlamları olan bu kelimenin İslâm dininde ki istilahî manası: Yüce Allah'ın vasıtasız olarak veya değişik vasıtalarla (Cebrâil (as) vasıtasıyla) emirlerini peygamberlerine bildirmesidir. " İslâmiyet gibi geleneksel bir medeniyette, kozmolojik ilimler sıkı sıkıya vahiye bağlıdır, çünkü böyle medeniyetlerde vahiy eseri olan ezelî mebdeler, başka bir deyişle "egemen düşünce" kendini her yerde gösterir." IDG.s. 73.

Vaişya: Hint Kast sisteminde üçüncü kast. Brahmanlar ve Kşatriyalar'dan sonra gelen ve zanaatkârlar, çiftçiler, ve çobanların temsil ettiği sınıf. "İyi ile kötü ayrıldı birbirinden. Ağzından Brahman'ı, kollarında Kşatriya'yı, bacaklarından Vaişya'yı, ayaklarından Şudra'yı yarattı." BDE.s.324.

Vâiz: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün şiirler ve özdeyişler kısmında yer alan kitaplarından birisi. Eser, hayattan gam alma mantığını

aşılayıcı konular içirmektedir."Vâiz, Eyyub'ün zıddı olan bir düşünceyi sergiler." IDG.s.110.

Vak'a-i Hayriye: Yeniçeri Ocağının kaldırılması hâdisesi için kullanılan tâbir. Yeniçeri Ocağının imhâ edildiği 15 Haziran 1826 târihi için Osmanlılar ve târihçiler "Vak'a-ı Hayriyye" tabirini kullandılar. "Kaynarca'dan Vak'a-i Hayriye'ye kadar geçen zaman için, Hammer'i tamamlayacak bir tarih yazmak vazifesini ona vermişti." UU.s.318

Vakit Gazetesi:1875 yılında Filip Efendi tarafından çıkarılmaya başlanan ve 1879 yılında kapatılan gazete. "Aff-ı şahaneye mazhar olmak için her fedakârlığı göze alan Suavi Efendi, Vakit gazetesine usul-ü meşveret aleyhinde uzunca bir bend yollar." Mağ.s.151.

Vâlâ Nurettin: (1901-1967). Cumhuriyet Devri şair, gazeteci ve yazarları.."Vâlâ Nurettin ne kadar gazeteci, Reyyan ne kadar avukat,Türk burjuvazisi ne kadar burjuva ise,Ümit Yaşar da o kadar şair. Jur.I.s.140.

Valance: Fransa'da Paris'in 560 km güney doğusunda bir yönetim merkezi "İspanyo anarşistleri, Valence'deki bir toplantıda şöyle diyorlardı: "Toplum boyun eğerse ne âlâ." BFH.s.37.

Valéry: Paul Valéry (1871–1945).Fransız Sembolist ve Engzistansiyalist şairleri ve deneme yazarı. "Flaubert romanlarını aşar, kimine göre. Valéry şiirini aşar." BÜ.s.235.

Valmiki: Ramayana Destanı'nın yazarı olarak gösterilen bilge kişi. Aynı zamanda Valmiki destanda Zikredilen bir şahıs. Bu şahıs Destan kahramanı Rama'nın karısı Sita'yı Çitrakuta'daki çile yerinde korumuş, ikiz çocukları Kusa ve Lava'ya destanı öğretmiştir. "Batı`nın varlığını daha dün fark ettiği tabiat,Valmiki`nin gözönüne serdiği dünya yanında , bir tiyatro dekoru kadar cansız." BDE.s154.

Valois: 1328-1589 arasında Fransa'da saltanat sürmüş krallar hanedanı**. "**Valois'lar devrinde, Fransız edebiyatını nasıl bir idealın yenileştirdiğini gösterir:"KA.s.116.

Vandalizm: Sanat eserlerini güzel ve yararlı şeyleri tahrip etme zihniyeti. Vandalın düşünce ve davranış biçimini benimseme. "Sonra tarihi tersine çeviren ve altı yüz yılın emeğini yok eden Vandalizm." BFH.s.148.

Vankulu: Vankulu Mehmet Efendi. (?- 1592) Türk dil ve din âlimi. Arapça'dan tercüme ettiği Sahhah Lügatı Lâle Devri'nde İbrahim Müteferrika'nın İstanbul'da kurduğu, ilk Türk matbaada basılan ilk eser olmuştur. **"**Vankulu, Sahhah Lûgatını Türkçe'ye çevirir ve 1729'da Müteferrika tarafından basılır, bunu Esat Efendi'ninki

takip eder. Arkasından Firuzabadî'nin lügatı Farsça'dan Türkçe'ye çevrilir: Kaamus-u Okyanus." SNK.s.322.

Vâ-Nû: Bkz.Vâlâ Nurettin. "Evde babasından duysuğu Türkçeyi konuştu, okumaktan vazgeçti, yahur Ulunay'ı, Burhan Felek'i, Vâ-Nûyu okudu." Jur.I.s.140.

Varlık ve Yokluk: Etre et le NeantJ.P.Sarte'ın1943'te yayımladığı eseri. "Bir Varlık ve Yokluk'u kaç bahtiyar okuyabildi? Oysa egzistansiyalist roman orta mektep talebelerinin çantasında ve hafızasında" KA.s.137.

Varlık: 15 Temmuz 1933 tarihinden itibaren Yaşar Nabi Nayır'ın çıkarmaya başladığı Türkiye'nin en uzun ömürlü edebiyat dergisidir. **"**Cumhuriyet,Varlık,Türk Dili." Jur.II.s.200.

Varoluşçular: Varlıktan çok insanın yaşantıları üzerinde duran ve varoluşun özden önce geldiğini savunan felsefe akımının mensupları. "Varoluşçuların entelektüel anlayışı da müphem ve kaypak." Mağ.s.20.

Varron: Marcus Terentius Varro (MÖ.116-MÖ.27). Latin yazarı. "Varron'un edebiyatla ilgili eserleri kaybolmuş mesala yazarların hal tercümesi." KA.s.389.

Varuna: Rigvede'da adı geşen en büyük tanrılardan biri. Genellikle Tanrı Mitra ile birlikte anılır. Varuna, Rigveda'larda cihanşumul bir tanrı olarak addedilir ve fizikî ve ahlâkî düzeni ayakta tumakla övülür. **"**Sonra Mitra ışık oldu, bütün ihtişamı ile ışık. Varuna da ayı, yıldızları ile gece." BDE.s.101.

Varuni: Hint içki ve şarap tanrısı. "Önce Surapi çıktı denizden .sonrası şarap Tanrıçası Varuni, gözleri sarhoşluktan şimşek şimşek."BDE.s.157.

Vasavadatta: MS. VII asırda yaşayan Hint yazarı Subandu'nun romanı. "En taninmis romani 'Vasavadatta'. " BDE.s.208.

Vasco da Gama: (1469-1524) Hindistan'a giden deniz yolunu keşfiyle maruf Portekizli denizci. "Vasco da Gama'nın 1498'de açtığı yoldan Asya'yı Hristiyanlaştırma'ya koşan kişiler de, dikkati Uzakdoğu'ya çektiler." BDE.s.34.

Vassaf: Sefarettin Abdullahbin Fazlullah Şirazî Vassaf (1264/1265-1334). İranlı şair ve tarihçi. Tarih-i Vassaf isimli 5 ciltlik eseriyle ün yapmış olup devrinde otorite olark kabul edilen bir ilim adamıdır**.**"Vassafıl'ın 'İlhanlılar Tarihi'ni tanıtmış Avrupa'ya." Kİ.s.103.

Vatikan: 11 Şubat1929 tarihinde Papalığa mutlak ve gözle gmrülür bağımsızlık; milletler arası alanda bile güvence altına alınmıştartışılmaz bir hükümranlık sağlamak için kurulan, başkanı papa olan bağımsız devlet. "Vatikan'ın yıldırımlarıylada. Ruh-ül

Kudüs adına, başında mihveri, sağı solu bombalayan papayı görünce basıyor kahkahayı."IDG.s.162.

Vauban: (1633-1707) Fransız mimar, iktisatçı ve mareşal. Lille ve Namur şehirlerinin kuşatılşmasında komutandır ve Fransa sınırlarında birçok keleyi onartır. **"**Vauban, yorulma bilmeden amacın gerçekleşmesi için çalışmadı mı?" UU.s.225.

Veblen: Thorstein Veblen (1857-1929). Amerikan İktisatçı ve sosyolog. **"**Birinci Cihan Harbi'den sonra Almanya'da Mannheim ve Lukacs, Fransa'da Goldmann, Amerika'da Sorokin, Veblen, Znanieczki." SNK.s.204.

Veda İlahileri: Marx Müler (1823-1900)'in "Doğu'nun Kutsal Kitapları" isimli eserler serisinde yer alan ve Hint kutsal metinlerini İngilizce'ye tercümesinden oluşan eserinin adı. "Külliyat'ta Müller'in İngilizce'ye kazandırdığı 'Felsefi Upanişatlar', 'Sanskrit Edebiyatları Tarihi', 'Sakskritçe Gramer' ya da asıl adıyla 'Hint'ten Neler Öğrenebiliriz?' en önemli eserlerinden." BDE.s.68.

Vedalar Üzerine Deneme ya da Hindular'ın Kutsal Metinleri: On the Veda sor Sacred Writings of the Hindus. Colebrook'un 1805 yılında yazdığı eseri. " 'Vedalar Üzerine Deneme ya da Hindular'ın Kutsal Metinleri" (1805) adlı eseri bugün de değerini kaybetmemiştir." BDE.s.42.

Vedalar:Veda kelimesi bilgi anlamına gelmektedir.Vedalar kutsal bilgi kitaplarıdır.Hint Aryaları'nın en eski eserleri olup çoğunluklar ilahilerden oluşur.Dört tane Veda kitabı vardır.Bunlar Rigveda,Yacurveda,Samaveda ve Atharvaveda'dır. "Shelley (1792-1822) kâh Vedalar'a dalar, kâh Binbir Gece Masalları'na." BDE.s.44

Vedanga: Dilbilgisini, fonetiği, etimolojiyi, astronomiyi ele alan, Vedalar'a bağlı metinlerin genel adı. "Sutralar Vedanga'nın en önemli kolu, dilbilgisi de."BDE.s. 122.

Vedanta: Hintli'lerin Upanişatlar için kullandığı isim Vedaların sonu anlamına gelmektedir; Zira Upanişatlar Vedalar'ın sonuna ilâve edilmiştir. "Şankara'nın (788 – 820) "Vedanta"sına dayanarak Batı'nın bütün bilginlerini küçümseyen Tolstoy budizmin tesiri altında her türlü şiddeti makûm eder." BDE.s.70.

Vedat Günyol: (1912-…). Cumhuriyet sonrası araştırmacı, deneme ve tenkit yazarı. "Sabahattin Eyüboğlu ve Vedat Günyol'a veryansın ediyor Naci Bey" KA.s.341.

Vefayat ül-Ayan: Vefeyât-ül-A'yân ve Enbâu Ebnâ-iz-Zemân On üçüncü asırda yetişen Şâfiî mezhebi fıkıh ve târih âlimi Ibn Hallıkan (1211-1282)'ın tarihi ve Biyoğrafik bilgiler ihtiva eden meşhur eseri. "Ibn Hallıkan, İslamın Plutarque Vefayat-ül Ayan birçok yazarın hal tercümesini intiva eder." KA.s.394.

Velet Çelebi: Konya 1868 - 1953 Ankara. Cumhuriyet dönemi Türk dili araştırmacısı. "Velet Çelebi Doktor Knoş'un bir kitabına yazdığı önsözde,Vefik Paşa'nın Lehçe-i Osmanisi'de Şemsettin Sami'nin Kamus-u Türkisi de, Redhouse'un müsveddelerinden faydalanılarak tertip edilmiştir,hükmünü veriyordu." Kİ.s.267

Veli Hasan Ağa: Yaşar Kemâl'in Demirciler Çarşısı Cinayeti romanında yer alan roman kahramanlarından birinin adı. **"**Veli Hasan Ağa, okuyucuya yakası açılmadık küfürler dinletmek için şöyle bir görünüp kayboluyor.**"** KA.s**.**349.

Velidi: Bkz. Zeki Velidi Togan. "Muhakkak olan su ki, Bilgi dergisinde yayimlanan bu makale Mustafa Kemal tarafindan okunmuş ve beğenilmiş.1930'da Çankaya'da cumhurbaşkanı ile karşılaşan Velidi iltifata mazhar olmuş." IDG.s.232.

Vemana: Xv. asrın ilk yarısında yaşaması muhtemel olan Tamul Edebiyatı şairi. "Telugu Edebiyatının en tanınmış Şairi Vemana." BDE.s.297.

Venedik Taciri: William Shakespeare (1564-1616)'in 1596 yılında yazdığı komedisi. "Filhakika "Venedik Taciri" nin dayandığı iki hikayenin de kaynağı budizmdir." BDE.s.40.

Venedik:İtalya'da ,Veneto'nun merkezi olan şehir. "Akdeniz'in Batı havzasındaki Marsilya, Cenova, Piza, Venedik, Barselona şehirleriyle Küçük Asya'nın, Suriye ve Mısır'ın limanları arasında uzun zamandan beri ticari münasebetler vardı." BFH.s.89.

Venüs. Aphrodıte (Venüs) Göz kamaştıran bir güzelkliğe sahip olan Aphrodite (Venüs) güzellik tanrıçasıdır. Efsaneye göre dalgaların köpüğünden doğmuştur. Bir ilk bahar sabahı, Kıbrıs adası kıyılarında kıpırtısız olan deniz birden bire köpüklü beyaz bir dalga ile hareketlendi. Bu dalga ile birlikte bir sedef kabuğu kıyıya vurdu. Sedefin kapağı açıldığında içinden güzeller güzeli Aphrodite (Venüs) çıkmıştı. Beraberinde aşk tanrısı olan oğlu Eros da vardı. Kumsalda yürüdükçe bastığı yerlerde renk renk güzel kokulu çiçekler açıyordu. Daha sonra onu ve oğlunu alıp Olympos'a çıkardılar. Olympostaki tanrılar bu güzeli görünce hayranlıklarını gizleyemediler. Ogünden sonra Aphrodite güzellik ve aşk tanrıçası olarak Olymposta diğer tanrı ve tanrıçalarla birlite yaşamaya başladı. Güzellik, aşk, mutluluk, servet Tanrıçası Lakşmi, çalkalanmasından doğmuş. Bir adı da Sri. Doğuşuyla Venüs'ü hatırlatır, adıyla Seres'i." BDE.s.128

Vergilius: Publius Moro Vergilius (MÖ.70-MÖ.19)Latin şairi. "Racine'in, gerçek seyircileri Homeros, Vergilius, Sofokles." KA.s.449.

Verhaeren: Emile Verhaeren (1855-1916) Eserlerini Fransızca yazan Belçikalı sembolist şair. **"**Verhaeren'den manzum bir tercüme: Emek, Amaç, Yirminci Asır, v.s. Mağ.s.281.

Verite: Gerçek, hakikat. **"**Tarih Verite'lerle mesgul olur." SNK.s.48.

Verlaine: Paul Verlaine1844-1896 Fransız şairi. Sembolizminin öncülerinden olan Verlaine, empresyonist cizgide de değerlendirilmektedir. "Max Nordau, Beethoven'den Tostoy'a, Verlaine'den Rimbaud'ya kadar geçen asrın bütün şöhretlerini tereddi ile damgalar." BÜ.s.227.

Versailles Bahçeleri: Versailles şato ve XIII. Louis,1624'te Versailles köyü yakınlarında küçük bir tepede bir av köşkü olarak yaptırdığı ve 10 yıl sonra mimar Le Roy, köşkü şato haline getirilen yer. "Bahçeleri Versailles Bahçeleri gibi tahtlara ayrılmış toplum ama tahtların sınırı belirsiz." BÜ.s.217.

Versailles: Fransa'da Paris'ın 15km güney-batısında department merkezi. Çünkü Paris veya Versailles edebiyat sosyetesi,bir neslin dar zaman sınırlarına mahpustu ve kendi kendine yeten bir topluluktu." KA.s.398.

Versay Anlaşması: 28 Haziran 1919 tarihinde I. Dünya Savaşı sonunda Almanya ile İtilaf devletleri arasında imzalanan barış anlaşması. "Versay anlaşmasıyla bütün haklarından mahrum bırakılan Cermenler bir yandan Ficthe, Herder Nasyonolizmini, bir yandan yeni doğan sosyalizmi kaynaştırır." SNK.s.133.

Versay: Bkz. Versailles."Versay'a yürüyenler kimlerdi biliyor musunuz?Yüzbin XVI.louis ile yüzbin Marie-Antoinette." UU.s.176.

Veyl: Yazık, vah anlamında kullanılan bir kelime. "Veyl kuvveti olmayanlara." BDE.s.335.

Veysi: Cemil Meriç'in mektuplaştığı, görüştüğü ve sevdiği İngilizce öğretmeni Lamia Çataloğlu'nun oğlu. "Ben bu üç insanı, Veysi'yi, Ayşe'yi, Babür'ü küçültecek, bu üç insanın yüzünü kızartacak, onları annelerinden utandıracak her hareketi cinayet sayarım." Jur.II.43.

Vezin: Dizeyi oluşturan kelimelerdeki hecelerin nitelik (aruz) ya da nicelik (hece)bakımından denkliğine dayanan ahenk unsuru. **"**Kullandıkları vezin renklerin aleksandrenidir (6+6).**"**Jur.II.172.

Vicayanagar: Karnataka Hint devleti sınırları içinde Tungabhadra'nın kıyısında bulunan ve aynı adı taşıyan büyük bir imparatorluğun (1336-1565) bugün harabe şeklindeki başkenti. "1565'de, bir hindu krallığı olan Vicayanagar'a Müslümanların

eline geçiyor ve Telugu edebiyatını ihtişamı tarihe karışıyor, şairler erotik konulara iltifat ediyorlar,edebiyat da oyun oluyor.” BDE.s.298.

Vico: Giambattista Vico (1668-1744) İtalyan tarihçisi ve filozof. “İbn-i Haldun akıl, Vico seziş. İkisi de zirvedir.” BÜ.s. 230.

Vicq d’Azyr: Félix Vicq d’Azyr (1748-1794).Fransız hekim ve anatomici. “Volteire’i, Rousseau’yu, İdeologlar takip eder: onlar da materyalisttir: d’Holbach, Vicq d’Azyr, Cabanis.” SNK.s.277.

Victor Hugo: (1802-1885) Fransız şair, tiyatro ve roman yazarı. Cromwell önsözü ile romantizmin ilkelerini ortaya koyan kişi ve Sefiller yazarı. **“**Klasik Fransızca, Amyot, Rebelais, Montaigne ile Cheteaubriand, Victor Hugo, Honore de Balzac arasında başlayıp biten Fransızca'dır..’.” Kİ.s.53.

Vidarba: Hint edebiyatındaki Nala ile Damayanti hikâyesinde mekan. “Yeni açmış bir nilüfer kadar temizmiş, Vidarba hanımın kızı aşktan habersizmiş.” BDE.s.355.

Vidarbalar Ülkesi: Bkz. Vidarba. “Vidarbalar ülkesine uçarım, sevgilisine aşkından söz açarım.” BDE.s.355.

Vietnam: Güney Doğu Asya’da başkenti Hanoi, Resmi dili Vietnam dili olan devlet. **“**Suçlu durumuna düşen kızlar mı? Vietnam haklı mı? KA.s.342

Vigny: Bkz**.** Alfred Comte de Vigny. “Birçok büyük eserlerin ilk şekillerini bu dergide buluruz: Musset’in Geceler’i, Vigny’nin Kaderler’i, Mériméé’nin Colombo’su.” BÜ.s.103.

Vikramaditya: Hindistan’da IV. asırda hükümdar olan II. Çandragupta’nın lakabı. **“**4. yüzyılın sonlarında tahta çıkan II. Çandragupta bu hanedanın en ünlü hükümdarı, lakabı: Yiğitlik Güneşi (Vikramaditya).”BDE.s.184.

Viktorya: Manuel Felix Fernandez Victoria (1786-1843). Meksika fedaral Cumhuriyetinin ilk başkanı. “Zaman zaman göz kamaştıran çağlar: Firavunların, Roma’nın, Charlemagne’nın, Charles Quint’in, Napolyon’un, Bismark’ın ve Viktorya’nın çağları.” Jur.I.s.387.

Vilambiyakanar: Tamul vecizeler (Gromik şiir) edebiyatının önemli manzum eserlerinden biri olan “Kıymetli Taşlar”isimli eserin yazarı. “Bir başka vecize kitabı da Vilambiyakanar’ınki.” BDE.s.288.

Villon: Françaois Villon (1431-1463’ten sonra) Fransız şairi. Nitekim Chaucer veya Villon gibi orta çağ yazarları, matbaanın icadı sırasında yaşadıkları ve editör bulabildikleri için, gerçek anlamı ile edebiyatın malı olmuşlardır.” KA.s.396.

Vina: Kalın bir deynek üzerine monte edilmiş,dört teli ve sesi yankılayan iki asmakabağı olan kithara. En önemli Hint telli çalgılarından biri. **"**Bazen bir lotüsse kurulup vina çalar." BDE.s.126.

Vinaya-Pitaka: Pali Edebiyatında miladın hemen öncesinde veya başlarında yazıldığı sanılan "Dustur"un ikinci bölümünü oluşturan dini manzum metinlerden oluşan tomarın (sepet de denir) adı. "Vinaya-Patika, sepetlerin ikincisi." BDE.s.170.

Vinci'nin Herodiad'ı: "Vinci'nin Herodiad'ına benziyordu".Jur.II.s.59.

Vipaşsit: "Hayatı bir fazilet destan olan hükümdar vipşsit ,bilmeyerek işlediği bir hata yüzünden cehennemde kalmaya mahküm." BDE.s.156.

Virgile: Richelieu, DeLille'in Akademi'ye giremeyecek kadar genç olduğunu söyleyince, üyelerden biri haykırmış: "Çok mu genç? İki bin yaşında, Virgile kadar yaşlı." BÜ.s.117

Virginie: Virginia ya da Verginia, Romalı kız çocuğu (MÖ449-441). Efsanevi hayatı söyledir: Bir centurionun kızıydı.kendisine karşı cinsel bir istek duyan decemvir Appius Claudius,amacına ulaşmak için etkisini ve magistratuslukyetkisini kullanmaya kalkışır. Kızının namusunu kotumak isteyen baba onu öldürdü ve Avantino tepesine sığındı. **"**Juliette kadar geçsin.Virginie kadar çocuk.Ben de Romeo'nun kara sevdasıyla tutuşuyorum.**"** Jur.I.s**.**327.

Virilité: Erkeklik, yüğütlik anlamında Fransızca bir kelime. " 'Virilité'si olmayan bir sınıf, 'virilité'si olmayan bir şair." Jur.I.s.139.

Virjil: "Konfiüçyüs de unutulmamış. Sonra yamaçlarda sohbet edenler: Virjil ve çevresinde Menandr, Tibül, Terens, Fenelon. Az ötede, bir başka kafilenin şeyhi Horas ve maiyeti : Pope'lar.Boileau'lar, Montaigne'ler"." Kİ.s.51.

Virtüozluk: Virtözün müzükteki kabiliyet ve başarısı, ustalık. "Baş kaygıları virtiozluk." KA.s.89.

Visuddhimagga: Arılığın yolu, V.asırda Budacı yazar Buddhaghosa'nın Pali Dili'nde yazdığı ve Tripitakayasasının tamamını özetleyen eserin adı. "Ayrıca "Visuddhimagga" adlı eserinde , budizmin Pali dilindeki en sistematik açıklamasına yer vermiş ,destanlara başvurmuş bunun için , şiire başvurmuş ve eser , edebiyat açısından da önemli bir değere kavuşmuş ."BDE.s. 171.

Vişnu Tarikatı: Şivacılık ve Şaktiçilik ile birlikte Hinduculuğun başlıca biçimlerinden biri. Vişnucular, Vişnu'yu yüce Brahmanın kişi olarak görünüşü kabul ederler. "Hakkinda bilinen tek sey Visnu Tarikatindanbir Brahman olduğu" BDE.s.208.

Vişnu: Hint'in üç biyük tanrısında biri. Değerleri: Brahma ve Şiva. Vişnu, güneş tanrısıdır, üç adımda dünyayı dolaşır. "O çağa şeref veren sekiz telugu şair var, hepsi de ya Vişnuyu terennüm etmiş, ya Şivayı, yani eserleri birer yankı." BDE.s.298

Vişnucu: Bkz. Visnu Tarikatı**. "**Bir çok din adamı, Vişnucu ve Şivacı birçok şair bu tepkiyi bayraklaştırmışlar."BDE.s.148.

Vişnuşarman: Hint şair ve yazarı. Hayatı hakkında bilgiler tahminidir. IV.asırda Keşmir'de yaşadığı sanılmaktadır. Dünya üzerinda yazılmış, bugün tanıdığımız birçok masala kaynaklık yapan Pança-Tantra'yı yazdığı tahmin edilmektedir. "Yazar (büyük ihtimalle Vişnuşarman) belikli usta bir şair." BDE.s.232.

Vivekananda: "Ramakrişna'nın izleyicisi Narendranath Data (1862-1902)'nın dini adı. "Ramakrişna: (1836-1886)Tek satır bırakmamış bir peygamber, mürşidi Vivekananda, asıl adı Narendranat Datt (1862-1902) ikiside Bengalli." BDE.s.279.

Vivian Derozio: (1809–1831).Hindistanlı şair. İngilizlerin Hindistan'daki kültür politikasının neticesi olarak eserlerini İngilizce yazan ilk Hint şairidir. "İngilizce yazan ilk Hint şairi Vivian Derozio (1809–1831)." BDE.s.94.

Viyana Bozgunu: II. Viyana Kuşatması, 14 Temmuz 1683 terihinde başlayan ve Osmanlı'nın yenilgisiyele sonuçlanan, nihayetinde 1699 Karlofça anlaşmasının imzalandığı şavaş. "Belki Viyana bozgunu, belki Yeniçeri, Talebe-i Ulum isyanları belki Tanzimat, belki Cumhuriyet'in kuruluşu…" KA.s.354.

Vizigot: Gaolar grubuna başlı olan en eski alman halkı."O devirde, batıda iş başındaki papalar, Fransa ve İtalya'da tahta çıkan krallar, Bizans imparatorları, İspanya'nın vizigot hükümdarları, İslam âleminde hüküm süren halifeler." Kİ.s.153.

Vogüe: Eugene Melchior De Vogüe (1848-1910) Fransız denemeci ve yazar. **"**Konusmayi kitabina alan Vogue,bayilir bu tesbihe" Mağ.s.82.

Vokabüler: Söz varlığı. "Esasen vokabüler üzerinde durmak, yani, yerleşim yerleri 'Arapça'dır diye atmaya kalkmak', sadece cehaletle kabil-i izahtır." Jur.I.s.72.

Volney: Costantin François De Chasse-Boeuf Volney (1757-1820). Arapça öğrenmek için Lübnan'daki bir Kıptî manastırında sekiz ay kaldıktan sonra Mısır ve Suriye'yi dolaşan ve bu seyahati neticesinde 1787 yılında Mısır ve Suriye Yolculuğu kitabını yazan Fransız filozof. **"**Harflerimizi değiştirmemizi ilk defa teklif eden İslam düşmanı Volney'dir. Münif Paşa'nın hocasıdır." SNK.s.295.

Voltaire: François Marie Arouet Voltaire (1694-1778) Fransız fikir adamı ve yazar. "Katıksız demokrasi ayaktakımının "despotizmidir", diyor Voltaire." BÜ.s.169.

Von Hammer: Bkz. Hammer. “Von Hammer Kurdugu dergi de oryantalizmin gelismesinde buyuk bir rol oynayacaktir (1809-1818)” Kİ.s.62.

Voss: Johann Heinrich Voss (1751-1826). Alman mütercimi adamı ve şair. "Lessing'in, Herde'in Homer mütercimi Voss'un, klasik filolojinin kurucusu F.A. Wolf'un, olgunluk çağındaki Geothe'nin ve son yıllarında Schiller'in, Kant'ın, filozof devlet adamı Wilhelmvon Humbolt'un klasisizmi Alman terbiyesini etkiler".” Kİ.s.74.

Votka: Tahıl tanelerinden yapılan ve Rusya, Polonya vb. gibi ülkelerede çok miktarda tüketilen damıtık içki. “Votka inhisarı 130 milyon Rus’a bir milyar ruble (2 milyon 660 bin frank) ödetiyor.” BFH.s.81.

Vulgate:Aslını merak ediyorum;aynı cümle Vulgate’da da var:”Et Spiritus Dei ferebatur super aquas.” (Vulgate,Tevrat’ın İbranice aslı kadar geçerli sayılan Latince tercümesi.) UU.s.338

Vurun Kahpeye: Halide Edip Adıvar (1884-1964)’ın 1926 yılında yazdığı romanının adı. “Halide Hanım, Vurun Kahpeye’yi, Yakup Kadri Yaban’ı ve Panaroma’nın ikinci cildini kaleme alırken, kendi vatanlarından çok Fransa’nın bu gerip taşra kasabasını hatırlamış değil midirler?” KA.s.315.

Wagner: Richard Wagner (1813-1883). Alman bestecisi ve dramaturg (Dram yazarı.) Eserlerinde tarihsel kisiliklere, hayali kahramanlara mitolojiye yer vermesi ve sahne eserlerini şiir,dans, müzikle süsleyeyerk bütüncü bir sanat anlayışı ortaya koymaya çalışması mihim bir özelliğidir. Ayrıca, sanatları ilk defa birleştirmek fikri Wagner'indir.“Almanya’da Gobienau’nun en büyük takdirkârı Wagner (1813 – 1883), Latin geleneğine düşman olduğu için Hint ve Cermen mitolojisi ile ilgilenir.” BDE.s.69.

Walt Whitman: (1819-1892) Amerika’nı en büyük şairlerinden biri ve yazar. “Zola, Walt Whitman ile beraber bir gerçek demokrasi peygamberi olmak edasını taşır.” KA. s.312.

Walter Bagehot (1826-1877). İngiliz İktisatçısı ve hukukçusu.. “E.B.Taylor’un İlkel kültür ‘üyle Walter Bagehot’un Fizik ve Politikası 1871-1872 de yayınlanır.” Kİ.s.21.

Walter Scott: (1771-1832) İskoçyalı. Tarihî romanın öncülerinden ve şair. “Talisman” adlı romanında Aslan Yürük Rişar ile Selahattin Eyyubî’nin mücadelesini, Robert Of Paris isimli kitabında da Bizans devri İstanbulunu tasvir eder. “İskoçya, walter Scott’un cazibesine yakalananlar için kendi vatanlarından daha canlı, daha gerçek,daha iyi bilinen bir dünyadır.” BÜ.s.112.

Waterloo Savaşı: Napılyon I'in 18 Haziran 1815 yılında İngiliz ve Prusyalılara kadrşı kaybettiği savaşın adı."19. asır 1814 waterloo savaşı ile başlar SNK.s.77.

Waterloo: Bkz. Waterloo Savaşı. "Waterloo'da sona eren kanlı devreyi uzun barış yılları takip etti." UU.s.34.

Way of Life: İngilizce bir kelime grubu olup "hayat şekli", "hayat tarzı" gibi anlamlara gelmektedir. **"**Amerikan hayat tarzı (way of life)ile batı aydınlarının ideoloji diye adlandırdıkları mefhum taban tabana zıt birbirine." Mağ.s.50.

Weber: Max Weber (1864-1920). ünlü Alman düşünürü ve sosyoloğu. Weber'in büyük önemi, onun Emile Durkheim'la birlikte, ayrı ve bağımsız bir disiplin olarak modern sosyolojinin kurucusu olması olgusundan kaynaklanmaktadır. O, sosyal bilimlere felsefi bir temel, sosyolojiye de kavraİ.Sal bir çerçeve kazandırmıştır. "Weber, Protestan insanın yani Hristiyan Avrupa'nın destancısıdır." BÜ.s.186.

Webster: Noah Webster (1758-1843). Amerikalı gazeteci, dilbilim uzmanı ve sözlük bilimci. İngiliz ve İngiliz ve Amerikan İngilizcesi üzerine yazdığı değişik sözlüklerle bilinir. "Kelimenin antropolojik manasını ilk belirten İngilizce sözlük, Webster'in "New Internatıonal Dictionary"sidir." Kİ.s.39.

Weltanschanug: Almanca bir kelime olup dünya görüşü anlamına gelmektedir. Kelimenin Fransızcadaki karşılığı: "Conception du Monde**"** İngilizce de ise: dir. "Büyük kilisenin Hristiyan ortodoksluğu ister istemez bu Weltanschanug`u yikmaya çalışacaktı." IDG.s.224.

Weltliteratür: Dünya edebiyatı anlamında gir kelime. Cemil Meriç'ten kelimenin banisinin Goethe olduğunu öğreniyoruz. Kelimenin İngilizce karşılığı: World literatere, Fransızca'da ise Litterature universell'dir. "Milli edebiyatlar belli bir belli bir gelişme merhalesine varmadan, gittikçe yoğunlaşan alışverişlerle bütünleşmeden dünya edebiyatından söz edilebilir mi? Goethe etmiş: Weltliteratür, Avrupa dillerine onun armağanı (Kunst and Altertum Dergisi,1827)." KA.s.24.

Wertheimer: "Şakirtleri bilhassa 1912'den sonra Wertheimer, Gestalt diye tanınan psikolojik doktrini çıkardılar." KA.s.426.

Westfalya Antlaşması[1]: Otuz Yıl Savaşları sonunda 1648 yılında Almanya ile muhaliflerinin imzaladıkları anlaşma. **"**Almanya'ya gelince.. Otuz Yıl Savaşı ile Westfalya antlaşması, Almaya tarihinin en karanlık devirleri: Ülke parça parçadır"." Kİ.s.68.

[1] Meydan Larousse anlaşmanın adını: Westfelen anlaşmaları olarak zikretmektedir.

Westminister-Hall: "Westminister- Hall'de yanılmıyorsam birinci Charles Stuart'ın hatıralarıyla ilgili bir cümle hafızamı rahatsız ediyor: baltayla oynamayınız." Jur.II.38.

Whitman :Walt Whitman (1819-1892). Amerikalı şair vr deneme yazar. Leaves of Grass (Çimen Yaprakları) isimli şiiriyle kendisini Amerika'nın en büyük şairi olarak kabul ettirdi. "Amerikan şiirinde, Hint'in en büyük temsilcisi Whitman'dır (1819 – 1892)." BDE.s.46.

Wieland:Christoph Martin Wieland (1733-1813). Alman şair ve yazarı. Nihayet romanesk edebiyat: Wieland'ın Agaton ve Abderiten'i, Goethe'nin Werther ve Wilhelm Meister'i, Klinger, Heinse ve F.H.Jacobi'nin romanları." Kİ.s.212

Wilhelm II: (1859-1941) Prusya kralı ve Alman İmparatoru. I. Wilhelm'in torunu olup 1888 yılında başladığı devlet başkanlığı görevi 1918 yılına kadar devam etti. II. Wilhelm, Osmanlı ile kurduğu iyi ilikilerle bilinmektedir. "Bu panjermanizm II. Wilhelm zamanında Pazar ve mahreç arayan panjermanizmden farklı." UU.s.134.

Wilhelm Meister: Alman yazar Johann Wolfgang Von Gothe (1749-1832)'ın Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları (1796) ve Wilhelm Meister'in yolculuk yılları (1821) isimli iki eserinden oluşan romanının adı. "Eser,az sonra Goethe'nin önsözüyle Almancaya çevrilmiş,1824'de Goethe'nin Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları'nı İngilizceye kazandırmış." Kİ.s.368.

Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları: Alman yazar Johann Wolfgang Von Gothe (1749-1832)'ın Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları (1796) ve Wilhelm Meister'in yolculuk yılları (1821) isimli iki eserinden oluşan romanının birinci eserinin adı. "Eser, az sonra Goethe'nin önsözüyle Almancaya çevrilmiş, 1824'de Goethe'nin Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları'nı İngilizceye kazandırmış."Kİ.s.368.

Wilhelm von Schlegel: (1767-1845). Alman romantizminin en etkili savunucularında şair araştırmacı ve edebiyat tenkitçisi. "Wilhelm von Schlegel, Gita'yı aslından okumak için Sanskritçe ve bu eşsiz poemi Latinceye kazandırmış." BDE.s.144.

Wilhelm: Bkz. Wilhelm von Schlegel. "Ne var ki Doğu Rönesansı'nın gerçek kurucusu Wilhelm değil, onun küçük kardeşi Friedrich von Schlegel'dir (1772-1828)." BDE.s.56.

Wilhelm: II. Wilhelm 1859-1941 Prusya Kralı ve Alman İmparatoru (1888-1918). "Milletlerarası sahnede nice oyunlar oynayan imparator Wilhelm, İslâm hamisi rolüne de özenmişti." BFH.s.147.

Wilkins: (1749-1836) İngiliz doğu bilimci. Hintdistan'ın kültür hazinelerinin dünyaca tanınmasına öncülük eden insanlardan biri. Bir Hint şirketinde memurken Hint

kültürüne merak sarar, Sankripçe ve Farsça öğrenir. Bhagavad-Gita (1785) ve Mahabbaratta (1793)'yı İngilizceye o tercüme etmiştir**.** "Endiyanizm sarayı dört büyük sütun üzerinde yükselir: William Jones, Colebrook, Wilkins, Wilson." BDE.s.40

William Blake: (1757-1827)İngiliz şair ressam ve gravürcü. "Madhura Şenne Kannara ülkesinin William Blake'i. Kailasam'ı İbsen'e benzetirler." BDE.s.296.

William Of Orange: "Stuartlar iktidadayken bu anlayış tehlikeli oluyodu da Locke'un yakın dostu William of orange iktidardayken tehlikeli olmuyor muydu?" UU.s. 236.

Wilson:Harece Harman Wilson (1786-1860). İngiliz doğu bilimci. Bir Hint şirketinde doktorken Hint kültürüne merek sarar. Sankripçe öğrenir. Bir Sankripçe- İngilizce Sözlük (1819), Bir Sanskritçe Dlbilgisi (1841) hazırlar. Vişnu-purana (1940)ve Rigveda (1850) yı İngilizceye çevirir. "Endiyanizm sarayı dört büyük sütun üzerinde yükselir: William Jones, Colebrook, Wilkins, Wilson." BDE.s.40.

Winckelmann: Johann Joachim Winckelmann (1717-1768) Alman sanat tarihçisi ve arkeolog. "Yunan heykeltıraşlarını inceleyen Winckelmann bütün sanatların sırrını bulmuştur artık." Kİ.s.73.

Wintrop: JohnWintrop (1588-1649). İngiliz kolonici. Ateşli püriten Geleneklerine sıkı sıkıya bağlılığı ve İngiliz kolonilerini bir fedarasyon altında poplama çalışmaları ile bilinir. "Kanun koyuculardan biri, Wintrop (1588-1649) tarifi şöyle açıklar: "İki türlü hürriyet var...Biri bozuk…hayvan da, insan da kullanabilir bu hürriyeti: Hoşuna gideni yapmak." Mağ.s.201

Wirth: Joseph Wirth (1879-1956). Alman siyaset adamı. "Wirth' göre ise: "Sosyal yönelişlerin dayandığı temel zayıflamışsa (yani herkes başka bir telden çalıyorsa, fertler arasında dayanışma kalmamışsa, değerler levhâsı altüst olmuşsa), toplum yapısı çökmeye yüz tutar." Mağ.s.184.

Wolf: Frederich August Wolf (1759-1824).Alman filozof ve antikçağ uzmanı. "Lessing'in, Herde'in Homer mütercimi Voss'un, klasik filolojinin kurucusu F.A. Wolf'un, olgunluk çağındaki Geothe'nin ve son yıllarında Schiller'in, Kant'ın, filozof devlet adamı Wilhelmvon Humbolt'un klasisizmi Alman terbiyesini etkiler."KA.s.74.

Wordsworth: William Wordsworrth (1770-1850). İngiliz şair. "Wordsworrth'de de (1770-1850) aynı büyük ilhamın yankıları: "Doğuşumuz bir uykudan başka ne? Bir uyku, bir unutuş." BDE.s.44.

World literature: Dünya edebiyatı anlamında gelen İngilizce bir kelime. Kelimenin Almanca karşılığı: Weltliteratere, Fransızcası ise Litterature universell'dir. "Carlyle

İngilizceye ‘World literature’diye çevirmiş mefhumu,Fransızlar ‘Litterature universelle’diye.” KA.s.24

Wölfflin: Heinrich Wölfflin (1864-1945)’in İsviçreli tarihçi ve yazar. “1888’de İsviçre sanat tarihçisi Wölfflin, İtalya’da ,Renaissance und Barock adlı eserini yayımladı.” KA.s.426.

Wund: Hastings Encylopaedia of Religon and Ethics (1912) Ansiklopedisinde antropogların yazdığı makaleler ve ilkel dinler üzerinde zengin malzemeler buluruz. Ama kültür maddesini kaleme alan filozof C.G. Shaw antropolojik kavramından hiç söz etmez .Antropolog olarak yalnız Wund`u anar. C.G.Shaw`a göre kültürü İngiltere`ye tanıtan Bacon`dır .Delil olarak da ‘Bilginin İlerlemesi’.” Kİ.s.33.

Wundt: Wilhelm Wundt (1832-1920). Alman ruhbilimci ve fizyolog. “Sonra dost isimler janet, Spencer, Wundt. Bir kelimeyle bütün Batı.” BÜ.s.104.

Wycliffe: John Wycliffe (1330 civarı-1384). İngiliz ilâhiyatçı ve Oxford Üniversitesi kurucusu. **“**Vulgat,1384’de Wyclif tarafından İnglizceye çevrilmiş.” IDG.s.137.

Xavier de Maistre: "Xavier de Maistre hikayecidir, Joseph de Maistre politikacıdır (St. Petersburg geceleri)".” SNK.s.181.

Xavier de Montepin: (1823-1902). 1884 yılında yazdığı Ekmekçi Kadın romanıyla meşhur 19. asır Fransız roman yazarı. “Kamil Paşa böyle bir fedakârlığa katlansa, yani gazete okuyucularına hitap etse, Hugo’yu Xavier de Montepin’leştirmeye kalkışsa (ki buna ne irfanı, ne izan’ı, ne vekarı müsaitti) elbette ki “bilinçle, akılla” “sade anlatım” seçerdi.”KA.s.333.

XIX. Asrın Felsefesine Giriş: Saint-Simon (1760-1825)’un 1810 yılında yazdığı eserinin adı. “XIX. Asrın Felsefesine Giriş”de ise şunları okuyoruz:”İlk insanlar zekaca öteki hayvanlardan pek de üstün değildiler.” SSSS.s.131.

XIX. Asrin İlmi Çalışmalarına Giriş: Saint- Simon (1760-1825)’un 1807-1808 yıllarında yazdığı eserinin adı. Eser, XIX. Asrin İlmi Çalışmalarına Giriş I, II, olmak üzere iki cilt olarak yayınlanır. “XIX. Asrın İlmi Çalışmalarına Giriş, vefakar Didar,in himmetiyle yayımlanır.” SSSS. s.31.

XIX.Asır Türk Edebiyatı Tarihi:Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)’ın 1949 yılında yazdığı eserinin adı. “XIX.Asır Türk Edebiyatı Tarihi Bütün dağınıklığına, bütün derbederliğine rağmen, çok zengin bir müşahadeler ve oldukça isabetli hükümler mecmuası; bir talebe kitabından çok, meselelerimize ışık getirmek isteyen serazad bir düşünce adamının tereddütlerini, ifşalarını sergileyen bir deneme.” Kİ.s.246.

Yaban: Yakup Kadri Karaosmanoğlu tarafından 1932 yılıdanda yazılan, İstiklâl Savaşı yıllarının Anadolu'sunu ve Anadolu köylüsünü anlattığı sosyal muhtevalı romanın adı. "Halide hanım Vurun Kahpeye'yi, Yakup Kadri Yaban'ı ve Panaroma'nın ikinci cildini kaleme alırken, kendi vatanlarından çok Fransa'nın bu gerip taşra kasabasını hatırlamış değil midirler?" KA.s.315.

Yabancı: I'Etranger. Fransız Roman, deneme, tiyatro ve Makale yazarı. Albert Camus (1913-1960)'un 1940 yılında tamanladığı, 1942 yılında yayımladığı ve "saçmanın romanı "diye simlendirilen eseri. "Sizif Masalında, Anlaşmazlık'ta, Yabancı'da, cana kıyılır veya intihar edilir." BFH.s.47

Yacur: Bkz. Yacur-Veda. "Rig-Veda'nın iki, Sama'nın on, Atharva'nın bir, Yacur'un iki Brahmanası var." BDE.s.112.

Yacur-Veda: Hint kutsal kitabı Vedalar'ın Dört kitabından birisidir.. "Yacur-Veda'da adak törenlerinde okunacak dualarla Hint nesrinin ilk örnekleri sayılan yorumlar var."Kara Yacur" da dualarla yorumlar yanyana, "Ak Yacur" da yalnız dualar var."BDE.s.108-109.

Yahuda: İskariotes'de denir. On iki havariden birinin adı olup, Malta incili ve Resullerin işleri kitabına göre Hz. İsa'yı düşmanlarına teslim ettikten sonra kendini öldürür. "Yoksa Enfantin'in dediği gibi yeni bir Yahuda karşısında mıyız?" SSSS.s.78.

Yahuda: Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen Yakup'un oğlu. "Yusuf kıssasında Yahveciler, Yahuda'yı kardeşlerin öncüsü olarak tanıtırlar."IDG.s.105.

Yahudiler: Yuda krallığı halından olan, kendilerine ait dini, sosyolojik ve kültürel özellikleri olan ve bugün İsrail devleti başta olmak üzere dünyanın muhtelif yerlerinde yaşayan kavim. "Padişah aynı atıfeti Ermenilerden de esirgememişti. Yahudilerin de kendilerine mahsus âdalet düzeni aynen ibka edilmişti." BFH.s.89.

Yahut Levha: Abbasi Halifesi Memun zamanında, Müslüman bir kişi tarafından yazılan hermetik eser Sırr el Halika isimli eserin netice bölümü. "Kitap 'Yahut Levha' (Tabula smaragdina) bahsiyle hitam bulur." IDG.s.208.

Yahve: Yehova. Kitab-ı Mukaddes'e göre Sina'da musaya kendini gözteren Yahudi tanrısı. "Bunlardan birinde Tanrı'nın adı Yahve'dir, ötekinde Elohim."IDG.s.102.

Yahveciler: Yehovacı. Tevrat'ın dört kaynağını oluşturan dört belgenin biri içindir. Bu belgeye Yehovacı yada yahveci denilmesinin sebebi Tanrı'nın Yahova olarak zikredilmesidir. "Bunların en değerlileri Yahveci'lerle Elohacı'lara atfedilen belgeler.

Yahveci'ler için İsrail kavminin milli tanrısı Yahve'dir. Elohacı'lar için Elohin" IDG.s.95.

Yahya Bermeki: Fazıl bin Yahya El-Bermakî (739-805). Ünlü Bermekî ailesinden Harun Reşit dönemi Abbasi veziri. 786-803 tarihleri arasında 17 yıl başarıyla vezirlik yapmıştır."Yahya Bermeki`nin dostu Fazl Ibn Sehl (Merv`in guneyindeki Saraş); Muhammed ibn Musa Harzemi, araplara atfedilen cebrin kurucusu (cebir kitabi 820 lerde yazilmiş), Hiyre Mekke'den ne kadar uzaksa Harzemi de araplıktan o kadar uzaktır; Marvarrudi; Mervli Habes. Ahmed Fergani; Ebu Mashar Belhi (Bahtrian`li)."IDG.s.224.

Yahya ibn Masuye: (Öl. 837). Arap bilgin ve mütercim. 832'de halife El Memnun Dar-ül Hikme'nin ilk müdürü."Bağdat 765'de kuruldu.832'de halife El Memnun Dar-ül Hime'yi tesis ederek müdürlüğünü Yahya ibn Masuye'ye (ölümü 857) tevdi etti." IDG.s.222.

Yahya Kemal: Yahya Kemal Beyatlı, 1884'te Üsküp'te-1 Kasım 1958'de İstanbul'da vefât etti. Yirminci yüzyıl Türk şair, yazar ve devlet adamlarından. Şiirlerinde İstanbul ve Osmanlı sevgisine geniş yer verdi. Aruzu kullanmadaki başarısı bilinen bir özelliğibdir. 1884'te Üsküp'te doğdu. 1 Kasım 1958'de İstanbul'da vefât etti. "Yahya Kemal Bütün hüviyeti ile Türk'tür. Jöntürk değil, gerçek Türk! Kİ.s.238.

Yajnavalkiya: Upanişatlarda adından sık sık söz edilen bir filozof. "Zerdüşt'le Russell, Yajnavalkiya ile sarte aynı insan." BÜ.s.217.

Yaksa: Hint Zenginlik Tanrısı Kubere'nın hizmetçilerinin adı. **"**Damarlarda alevleşen kan ve kutsal gölü bırakıp sevgilisine koşan Yaksa..." BDE.s.193.

Yaksalar: Hint Zenginlik Tanrısı Kubere'nın hizmetçileri olan tabiatüstü bir yaratık grubu. "Aşağıda Yaksalar diyarı Alaka." BDE.s.381.

Yakup Kadri: Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1889-1974), Millî Mücadele dönemi ve Cumhuriyet sonrası hikâye ve roman yazarı. "Halide hanım Vurun Kahpeye'yi, Yakup Kadri Yaban'ı ve Panaroma'nın ikinci cildini kaleme alırken, kendi vatanlarından çok Fransa'nın bu gerip taşra kasabasını hatırlamış değil midirler?" KA. s.315.

Yakup: Bkz. Yakup Kadri. "Yakup şöhret avcılığına çıkarken boynuna tılsımlı bir muska takar: Nirvana." BÜ.s.147.

Yakut: Şihabettin Ebu Abdullah Yakut Rumî (1179-1229). Arap çoğrafyacısı ve biyografi yazarı. "Ondan biraz önce, Arap corafyacısı Yakut, Mu'cem ül-Buldan

adlı eserinde edebiyata da yer vermiş ve ünlü edebiyatçılar lügatı de kaleme almışlardır.” KA.s.394.

Yalta:Yatla konferansı.4-11 şubat 1945’te Roosevelt, Churchill ve Stalin’i Livadya (Yalta)’da bir araya getiren konferans. Birleşmiş milletler teşkilatının kurulacağı San Francisco’da bir konferansın toplanacağı burada belirlendi. “Bandoung olmasa Yalta yarım kalırdı.” Jur.I.s.387.

Yama: Hint ölüm Tanrısı. “Götür beni, Yama’nın hüküm sürdüğü yere/ Götür İndra için ak, boşan,çağla ey iksir.” BDE.s.307.

Yamuna Irmağı: Cumna da denir. Hindistan’da Ganj Irmağı’nın yukarı ve orta çığırındaki başlıca kolu. Yamuna ırmağının Hindistan’a ulaştığı yer Hint inanışına göre kutsal kabul edilir. **“**Yamuna Irmağı’na yaklaşınca bir de ne görsün?” BDE.s.129.

Yamuna Vadisi: Hindistanda Cumna ırmağının aktığı, ve Hintliler tarafında mukaddes kabul edilen Randavalar’ın hüküm sürdüğü yer. **“**Pandavalar Yamuna vadisinde hüküm sürer.” BDE.s.141.

Yanıp yıkılmalar: Eski Ahit’in sonunda, haciyografya da denilen Ketubin diye isimlendirilen kitap içinde yer alan risalelerden birinin adı. "Sonra bunlara beş tomar daha eklenir: Neşideler, Neşidesi, Ruth, Yanıp yıkılmalar, Esdras, Néhemie, Kronikler." IDG.s.109.

Yanlızlar Burcu: Cemil Meriç’in Mehmet Çınarlı’ya gönderdiği 30 Mart 1970 tarihli mektupta yazdığı esere isim olarak vermeyi düşündüğünü ifâde ettiği isim. **“**‘Yalnızlar Burcu’ o zaman birinci bölümde de başlığı olur bu: İbn Haldun, Machiavel, Dante, Camoens, Hobbes, Vico, Buckle ve Milton.” Jur.II.s.167.

Yanya: Yunanistan’da Yayma gölü’nin batı kıyısında yer alan Şemsettin Sami’nin doğduğu şehir. “Rum lisesini bitirdikten sonra İstanbul’a gelen Yanyalı Şemsettin Sâmi için sosyalizm, bugünkü medeniyetin büyük bir “hareket-i meneviyesi” dir.” Mağ.s.221.

Yaraya Tuz Basmak: Attila İlhan (1925-2005).’ın 1978 yılında yazdığı romanı. “Acaba yazar Atilla İlhan’ın Yaraya Tuz Basmak’ını yeni mi okudu.” KA.s.363.

Yaş: Yaş ya da İaşi ya da diğer ismiyle Jassy, Romanya’da bir şehir. “1807’ye kadar Yaş’da konsolostur Kİ.s.102.

Yaşar Kemal: (1922-….) Asıl Adı Kemal Sadık Göğceli olan günümüz hikâye ve roman yazarı. **“**Bu romanların bir araya gelmesiyle Yaşar Kemal’in gerçeklerine tanık olduk.” KA.s.342.

Yaşar Nâbi: Yaşar Nabi Nayır (1908-1981). Cumhuriyet sonrası şair yazar ve mütercimi **"**Bir Sabri Esat'ın,bir Yaşar Nabi'nin,bir Yusuf Ziya'nın…Türk halkıyla ne ilgisi vardı.**" Jur.II.s.**171

Yaşar: Bkz.Yaşar Kemâl. "Uzaktan sıkılan kurşun ve bütün boyalarını sayfalara boca eden Yaşar" KA.s.350.

YaŞayan Doğu Dilleri Mektebi: Paris'te 1795 yılında açılan yüksek çğretim kurumu. "Pariste **'**Yaşayan Doğu Dilleti Mektebi' Konvansiyon tarafından 1795'te açılmıştır." Kİ.S.62.

Yavuz Sultan Selim: (1466-1520), Dokuzuncu Osmanlı Padişahı. 1512-1520 yılları arasında 8 sene padişahlık yapmıştır. "1251'de İskenderiye ve Trablusgarp'a Fransız Konsoloslar atanır. İki buçuk asır sonra, Yavuz Sultan Selim, Mısır'ı fethedince -ilk iş olarak-1251'de Memluk sultanlarının bahşettiği fermanı tazeler." BFH.s.90.

Yazılar: Bkz. Hacıyografa. "Hacıyografa veya Yazılar kötülük ve ölümün varlıklar zinciri içinde nasıl bir yer tutuğunu anlatır." IDG.s.94.

Yeçüş-Meçüş: Kur'ân-ı Kerim'de, adları birlikte zikredilen zararlı ve bozguncu iki kavim. "Tanzimat'tan sonra kendi kabuğuna çekilen sınıf-ı ulemâ, bu Yeçüş-Meçüş taifesinin zaferi karşısında afalladı." SNK.s.300.

Yedi Askı: Muallekatı seb'a. Cahiliye devri Arap edebiyatında Kabe'nin duvarına asılan yedi ünlü kasidenin hepsine birden verilen ad. "Kur'an mensudur: Yedi askı Şairlerini secdeye kapandıran bir nesir." BÜ.s.82.

Yedi Meşale: Cumhuriyet Döneminde, 1928 yılında yedi genç şairin edebiayt cemiyeti. "Bizim hececiler ise (bilhassa Yedi Meşale'cileri kastediyorum) hece veznini halktan değil Frenklerden aldılar.**"**Jur.s.171.

Yedi Vezirler: Birbir Gece Masallarında yer alan bir hikâye adı. " 'Sindbad Kitabı', 'Yedi Vezirler'. hep 'Hikâye Irmakları Okyanusu'ndan alınmış. 'Purusapariksa' da hoş bir hikâye." BDE.s.237.

Yehova: Kitab-ı Mukaddes'te tanrı. "Musa'nın kavmi, Yehova'nın çocuğu olduğuna inanır, ezeli'nin ülkesinde yaşamaktadır. Neden daha eski kaynaklarıyla ilgilensin ?" BDE.s.27.

Yemen: Arap yarımadasının güneyinde, Kızıldeniz ve Aden Körfezi kıyısında, başkenti Sanâ, resmi dili Arapça olan devlet. ″Yemen veya Fizan'da göz altında bulundurulmaktan tutunda Payitahttan az veya çok uzak vilayet veya kazalarda valilik veya kaymakamlığa kadar.″ BFH.s.128.

Yeni Ahid: Kitab-ı Mukaddes'te, Hristiyanlarca kutsal kabul edilen metinlerin bulunduğu bölüm, İncil. "'Havarilerin İşleri' Kitab-ı Mukaddes üzerinde çalışanlarca zaman zaman ihmal edilmiş ama 'Tarihî Kitaplar' Eski Ahit için ne kadar önemli ise, 'Havariler' de Yeni Ahid için o kadar önemlidir."IDG.s.115.

Yeni Eflatunculık: MS.III asırda İskenderiye'de ortaya çıkan felsefe sidtemi.Vı. yy'a kadar öğretilen bu sistemin amacı Platoncu anlayışa mistik unsurlar katarak onu yeniden canlandırmayı amaçlıyordu. "Üstat Aristo felsefesiyle onun İskenderiyeli yorumcularını, bilhassa Yeni Eflâtuncuları kaynaştırmış ve onların hepsini tevhid inancıyla uzlaşacak tarzda yorumlamıştır." Kİ.s.186.

Yeni Heloise: .J. Rousseau'nun 1761 yılında yayımladığı romanı. "Rousseau çağını fetheden biricik aşk romanı 'Yeni Heloise' başlığı ile sunmuş." Kİ.s.305.

Yeni Hristiyanlık: Saint Simon (1760-1825)un 1825 yılında yazdığı eserinin adı. Bu eser Saint-Simon'un son eseridir. "Saint-Simon ölümünden az önce şakirdi Olinde Rodrigues'e 'Son eserimiz Yeni Hristiyanlık ötekilerden daha geç anlaşılacak' diyordu." SSSS.s.93.

Yeni İspanya Kütüphanesi: İspanyol rahip bibliyografçacı ve yazar Nicolas Antonio (1617-1684)'nun, İspanyol Edebiyatının XVI. ve XVII. Asrını incelediği ve 1672 yılında yayımladığı bibliyografik eseri. "Nicolas Antonio,Masal Tarihinin Tenkidi'ni yazar -manalı bir başlık- sonra 1672'de Yeni İspanya Kütüphanesi'ni (Bibliotheca Hispana Vetus)." Kİ.s.404.

Yeni Lisan: Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının Genç Kalemler'de (Selânik 1911) başlattıkları dilde sadeleşme ve Türkçecilik hareketi. "İki yıl Pazar akşamları beraber geçirdik. Beraber okurduk 'Yeni Lisan'ı." BÜ.s.151.

Yeni Odise: Bkz. Don Kişot. Cemil Meriç,Homeros'un Odysseia destanı ile Cervantes'in Don Kişot romanını değerlendirirken aralarındaki münasebetten dolayı OdysseiaDestanına Eski Odise, Don Kişot romanına da Yeni Odise ismini verir. **"**Yeni Odise'nin vaftiz babası böyle bir herif işte." KA.s.194.

Yeni Osmanlılar: Bkz. Jön Türkler. "Ali Kemâl Yeni Osmanlılar'ın son temsilcisidir." BÜ.s.164.

Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük: Redhouse'un 1968 yayınlanan lügatı. "Biraz daha aydınlık için Redhouse'un 1968 yayınlanan Yeni Türkçe-İngilizce Sözlük okuyalım 'Halk the common people, folk; people, nation, population; crowd." Kİ.s.243.

Yeniçeri: Osmanlı Devleti'nde Kurulduğu 1362 yılından ilga edildiği 1826 yılına kadar ordunun ana gövdesini oluşturan yaya asker sınıfı. "Celal Nuri'ye gore Yeniceriligin ilgasina kadar hicbir yenilik gerceklesemezdi."Kİ.s.123.

Yenişehirli Avni Bey: (826-1883)., XIX. Asır divan şairi. "Şimdi de Divan edebiyatını son büyük temsilcilerinden birine soralım şairi .İşte Yenişehirli Avni Bey'in cevabı:" Mağ.s.236.

Yeremya: İncildeki büyük peygamberlerden biri.aynı zamanda Yeremya Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit'deki kitaplarından biri. Eser Yeremya isimli Peygamberin hayat hikâyesini ve mücadelesini anlatır.Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler,1.Samuel,2.Samuel,1.Krallar,2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, zekarya, malaki.IDG.s.135-136.

Yerrapragada: XIV. asırda yaşamış Tamul edebiyatı şairi. "Yerrapragada bir sonraki en tanınmış şairi." BDE.s.297.

Yesrib: Medine-i Münevvere'in Hicret'ten önceki ismi**.** Şehre Medine ismi peygamberimiz tarafından verilmiştir. "Birbirleriyle yarışan üç belde görüyoruz: Mekke, Yesrib (Medine) ve Taif." Kİ.s.148.

Yesuh hazretleri : "Derler ki,Yesuh hazretleri,tanrının bir niyeti olarak insanlığı,nasıl katıldığını hiçbir zaman idrak edemediğini ve edemeyeceğim.**"**Jur.II.s.180

Yeşil Gölge: Kemal Bilbaşar'ın 1959 yılında yazdığı romanın adı. Roman Cumhuriyet dönemi toplum hayatını konu alır. **"**Kemal Bilbaşar ve Yeşil Gölge adlı hakkında Naci Çelik'in hükmü şu: "Bilbaşar'ın doğru'su, Türkiye'nin hâlâ 1938'den sonra bozulduğundan öteye gidememiştir." KA.s.341.

Yeşu: Biblia (Bible)'nin diğer adıyla Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit bölümünün tarihî konulu kitaplarından biri. Eser Yeşu isimli kişinin komutasındaki ordunun Kenan Bölgesini fethetmesini anlatır. **"**İsrail kavminin Yeşu'ya, Davut'a ve Süleyman'a borçlu olduğu nimetler, Fransa'nın XIV.Louis'ye borçlu olduklarından daha mı büyüktü?" UU.s.213.

Yezdan: Zerdüştîlerde hayır tanrısı. "Ateşgedeyi ilâhî şimşekle tutuşturan cehalet içinde kıvranan çağları ışığa boğan, yolunu kaybetmiş milletlere doğru yolu gösteren, Yezdan'ın nuruyla çölleri gül bahçesine çeviren Zerdüşt…" BÜ.s.147.

Yığın Psikolojisi: Yığın Psikolojisi ya da Kitle Psikolojisi. Fransız hekim ve sosyolog Gustave Le Bon (1841-1931)'in 1895 yılında yazdığı eseri. "Le Bon'un eseri.Yığın

Psikolojisi mi çevrilmiş? Nevzuhur mütercimlere yıldırımlar yağdırır ve kolları sıvayıp kitabı kazandırır Türkçeye." BÜ.s.160.

Yıldırım Beyazit: Namık Kemal (1840-1888)'in 1871 yılında yazdığı Evrak-ı Perişan ismli biyografi kitabında bir bölüm. "Kemâl'in Hal Tecrübe'leri bir Selehaddin Eyyübi, bir Nevruz Bey, bir Yıldırım Beyazit… tarihten çok destandır." Kİ.s.96.

Yıldız Köşkü: Bkz. Yıldız Sarayı. ″Saltanat yılları uzadıkça hükümdar, Yıldız Köşkü'ne daha çok kapanıyor." BFH.s.127.

Yıldız Sarayı: İstanbul'da Beşiktaş Semti'nde, Beşiktaş ile Ortaköy arasında bogaziçine hakim bir mevkide bulunan Osmanlı Sarayı. ″Bütün işler Yıldız Sarayı'nda çözümlenir, bütün pazarlıklar orda yapılırdı." BFH.s.126.

Yılmaz Altuğ: (1925-….). Türk siyaset adamı ve hukukçu. Hususî Hukuk profesörü. "Prof. Yılmaz Altuğ, Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Başkanı, Bayrak dergisinin bir muhabiriyle yaptığı konuşmada şöyle diyor: Türk inkilabı hakkında ciddi çalışmalar gerekli." Kİ.s.143.

Yiğitlik Güneşi: Bkz.Vikramaditya. "4. yüzyılın sonlarında tahta çıkan II. Çandragupta bu hanedanın en ünlü hükümdarı, lakabı: Yiğitlik Güneşi (Vikramaditya)."BDE.s.184.

Yirmi Beş Hortlak Hikâyesi: Hikâye Irmakları Okyanusu anlamına gelen Somadeva'nın Gunadya'nın Brihatkata" eserinden faydalanarak 1063-1081 yıllarında yazdığı Kathasaritsagara isimli eserinde bir hikayenimn adı. " 'Yirmi beş Hortlak Hikâyesi' de ''Kathasaritsagara''ya sıkıştırılmış." BDE.s.237.

Yirminci Asır: Fransızca yazan Belçikalı şair Emile Verhaeren (1855-1916)'in şiiri. "Verhaeren'den manzum bir tercüme: Emek, Amaç, Yirminci Asır, v.s." Mağ.s. 281.

Yirminci Asrın Miti: Nazi ırkçılığının kuramcısı olarak kabul edilen Alman siyaset adamı Alfred Rosenberg (1893-1946)'in 1930 yılında yazdığı eseri. "Rosenberg kitabının adını Yirminci Asrın Miti koyar." UU.s.132.

Yoel: MÖ. IV asırda yaşadığı kabul götren Kitab-ı Mukaddes'te adı geçen nebilerden biri. "Eski Nebiler (Yeşu,Hakimler,1.Samuel,2.Samuel,1.Krallar,2.Krallar. Sonraki Nebiler: IDG.s.135-136.

Yoga: Birleşme bir anlamında Sanskritçe bir kelime olup Hinduculukta insanın maddi ve manevi egzersizlerle Samsara'dan kurtulma ve mistik hayata geçebilmek için başvurulan her türlü vasıta için kullanılır. "Yoga, bütün kaygılardan soyunuş." BDE.s.363.

Yogi ile Komiser: The Yogi and The Commisar. İngiliz uyruğuna geçen ve İngilizce yazan Macar muharriri. Arthur Koestler (1905-1983)'in 1945 yılında yayımladığı eserinin adı. "Eserin asıl adı: The Yogi and Comisser "Yogi ile Komiser" de "Gün Ortasında Karanlık"ın bir uzantısı." BÜ.s.210.

Yoksul Carudatta: Kalidasa'dan önce yaşayaşayan Hintli şair Bhasa'nın 1910 yılında bulunan eseri. " 'Yoksul Carudatta' adlı piyesi Sudraka tarafından "Toprak Arabacık"ta işlenmiş" BDE.s.208.

Yolcu ve Gölgesi: Nietzsche'nin 1879 yılında yazdığı eserinin adı. **"**Nietzsche, Yolcu ve Gölgesi'inde sorar: Alman klasikleri var mıdır? Cevap yoktur." Kİ.s.69.

Yön: 1961-1967 arası İstanbul'da yayımlanan haftalık siyasî dergi. "Düşüncelerimle, inançlarımla Yön'e yakınım." Jur.I.s.361.

Yudhisthira: Hint Mahabharata Destanında Beş Pandava kardeşten en büyüğü olup İnsan Babası Pandu, Tanrı babası Dharma'dır. Tıpkı Dharma gibi erdem sembolü bir kişidir. "Yudhisthira ile zar atacaklardır." BDE.s.328.

Yudistira: Bkz. Yudhisthira **"**Pandavalar'dan Yudistira yüz beş şehzadenin en yaşlısı."BDE.s.141.

Yugoslavya:Güney Avrapa'da Balkan Yarımadasında yer alan İki federal cumhuriyetten (Sırbistan ve Karadağ) oluşan, Başkenti Belgrad remi dili Sırpça olan devlet. "Bugün Yugoslavya'da üç ayrı alfabe aynı dil için kullanılıyor.Hırvat--Latin Slav – Kiril"." SNK.s.271.

Yunan Edebiyat Tarihi: Alfred ve Maurice Croiset`nin (1887-1893) eseri. "Ondokuzuncu yüzyıl sona ererken aşağı yukarı onbeş senelik fasılalarla, Alfred ve Maurice Croiset`nin Yunan Edebiyat Tarihi (1887-1893) ile Wilamowitz-Mollendorff`un Die griechiche Literatur des Altertums`u yayımlanacaktır." Kİ.s.422.

Yunan Tarih-i Edebiyatı: Mehmet Rauf (1875-1931)'ın 1911 yılında yazdığı eseri. "Resimli kitabın edebiyat tenkitçisi Raif Necdet, arkadaşı Mehmet Rauf'un Yunan Tarih-i Edebiyatı'nı büyük bir muhabbetle selamlar." UU.s.12.

Yunan: Yunanlı, Yunan milletine mensup olan kişi. Yunanistanlı. "Bütün tecessüsleri ile yaşayan bir Olemp'li, gerçek bir Fuast, İranlı, Hintli, Barbar, Yunan, İtalyan".Jur.II.s.65

Yunanca: Yunanlılar tarafından konuşulan Hint Avrupa dil ailesinden bir dil. "Polemik Yunanca'dan geliyor: polemikash savaş demek." BÜ.s.126

Yunan-ı Kadim Tarihi: Kantantinidi Efendi'nin 1870 yılında yazdığı eseri. "Kostantinidi Efendi'ye bir Yunan-ı Kadim Tarihi ısmarlar." UU.s.10-11.

Yunanistan: Avrupa'nın Akdeniz bölümünde yer alan Başkenti Atina, resmî dili Yunanca olan devlet. **"**Oysa ekonomileri bizimkine benzeyen Bulgaristan'da her Bulgar 33, Yunanistan'da ise her Rum 45 altın frank ödemekteydi." BFH.s.81.

Yunus Emre: (öl.1320/21?). Yunus Emre, XIII. asır dini tasavvufî Türk edebiyatı şairi ve mutasavvıfı. **"**Fuzuli'nin, Nedim'in, Yahya Kemal'in,Ahmet Haşim'in kullandığı vezin en az Karacaoğlan'ın,Dadaloğlu'nun,Yunus Emre'nin kullandığı vezin kadar bizimdir.**"**Jur.II.s.171-172.

Yunus: Bkz. Yunus Emre**.** "Peki Yunus , peki Karacaoğlan peki o kayalardan fışkırırcasına coşkun halk edebiyatımız diyecek oluyorum." KA.s.368.

Yusuf Akçura: (1876-1935). Türkçülük akımının önde gelen düşünür ve tarihçisidir. 1904'te Türk Gazetesinde çıkan "Üç Tarz-ı Siyaset" başlıklı dizi makale özel önem taşır. "Osmanlı İmparatorluğu neden çöktü? Diye bir kitabı vardır. Yusuf Akçura'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş devri ile ilgili bir kitabı vardır'' SNK. s.242.

Yusuf ile Züheyla: Kaynağını Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf süresinden alan, Arap, İran ve Türk edebiyatlarında sıkça işlenen Yusuf Peygamber'in Züleyha ya da Zeliha ile olan kıssası. "Daha sonra yazar,'Romandan önce klasik Osmanlı yazınında anlatan türü, Farsçadan kaynaklanan mesnevilerle kendini gösterir;bunlardan en çok bilinenler Leyla ile Mecnun Yusuf ile Süheyla,Hüsrev ile Şiirin dir" Kİ.s.248.

Yusuf Mardin : (1916 – 1995) Türk şair ve yazarı.. "Doğru dürüst bir kanalizasyon sisteminden yoksun bulunan Londra'nın açık kanallarından gelenkokular insanı rahatsız ettiğinden, konaklarda oturanlar kapı ve pencerelerini sımsıkı kapamak zorundadırlar' (Yusuf Mardin)." Mağ.s.191.

Yusuf Şerif: Öfkeli yazardan fazla dikkat bekleyemezdik ama Mustafa Nihat'ın Avrupa'da roman bölümünü sırf bazı hatırlatmalar yapmak için Yusuf Şerif'in Van Tieghem'den çevirdiği Muhtasar Avrupa Edebiyatı Tarihi'nden aktardığını nasıl görmeyebilir? KA.s. 340.

Yusuf Ziya Ortaç:(1895-1967). Beş Hececiler grubuna dahil Cumhuriyet dönemi şair ve yazarı. **"**Sayın Yusuf Ziya Ortaç, Sizi Himalaya doruklarına çağıran bir kitap bu." Jur.I.s.371.

Yusuf ziya: Bkz. Yusuf Ziya Ortaç **"**Bir Sabri Esat'ın,bir Yaşar Nabi'nin,bir Yusuf Ziya'nın…Türk halkıyla ne ilgisi vardı.**"**Jur.II.s.171

Yusuf: Yusuf Peygamber. Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden birisi. "Kur'an'ın bir çok âyetlerinde, İbrahim'in, Yusuf'un, İsa'nın, Sokrat'ın, Fisagor'un birçok sözlerinde bu mertebeye imalâr vardır." IDG.s.43.

Yusufcuk Yusuf: Yaşar Kemal (1922-….)'in 1975 yılında yazdığı romanı. **"**Filhakika, Hilmi Yavuz'a göre, "Yusufcuk Yusuf Yaşar Kemal'in ilk kez bilimseldünya görüşü çerçevesi içinde tarihsel bir dönemi temellendirdiği bir romandır"."KA.s. 344.

Yücel: 23 Şubat 1935 tarihinde Muhtar F. Enata tarafından Atatürkçü bir dergi olarak çıkarılmaya başlanan ve 1956 yılına kadar yayın hayatını sürdüren aylık siyasi dergi. **"**Ayın Bibliyografya'sında bir yıl kadar yazdım. Konu: tercüme tenkitleri. Oradan "Yücel"e geçiş." Mağ.s.281.

Yüceller: Prof. Dr.Tahsin Yücel (1930-….) Fransız dilbilimci ve hikâye yazarı. **"**Çölde vaazlar vermiyordu Baydur. Arkasında ilerici Türk basını vardı.. Ataçlar'ı, Eyüboğullar'ı, Yüceller'i ve muhteşem Dil Kurumuyla Türk basını." Mağ.s.267.

Yüz Günler: Nopolyon'un 20 Mart 1815 tarihinde Elbe Adasından dönüp ikinci kez tahtan feragat ettiği tarih olan 22 Haziran 1815 tarihine kadar süren son saltanat dçnemi. "Elbe Adasından Dönüş ya da 'yüz Günler': Restorasyon ve 1814 Şartı, Devrimden yana olanları da liberalleri de ürkütmüştür." SSSS.s.48.

Zafernâme: Ziya Paşa (1825-1880)'nın1868 yılında yazdığı meşhur hicviyesi. "Büyük bir kabiliyetin küçük kinleri dikenleştiren Zafernâme" BÜ.s.124.

Zaloğlu Rüstem: Adı Şehnamede övgüyle anılan İran'ın Efsanevî kahramanı. "Sokaktaki adam alışkanlıklarıyla Zaloğlu Rüstem." Jur.I.s.389.

Zamanımız ve İnsanlar: Faransız Hachette yayın evinin hazırladığı kitap dizisinin genel adı.. "Hachette yayınevinin çıkardığı ve Collage de France Profesörlerinden Jean Delumeau'nun yönettiği 'Zamanımız ve İnsanlar' dizisi bir kitabını da İslâmiyet'e ayırmış: İslam'ın Büyük İnsanları." Kİ.s.163.

Zangoç: Kilise hizmetini gören, kutsal eşyalarla ilgilenen, çan çalan ve görünüş olarak korku veren kimse. "Oryantalizmin zaferi için kalabalıkları mabede çağıracak bir zangoç lâzımdı. Doğu Rönesansı'nın zangocu Eckstein'dir." BDE.s.62.

Zarmanoşegas: Augustus'un sarayına gelerek İskender'in elçisi Megasthenes'in önünde kendini yaktıran kadın bilge. "Augustus'un sarayına Zarmanoşegas adında bir Hint bilgesi gelir ve diri diri yaktırır kendini, Kalanos gibi." BDE.s.30.

Zavallı Celâl. Bkz. Celay Sılay. **"**Elinde ne Oscar Wilde'nin İngilizcesi gibi muhteşem bir piyano ne Mallerme'nin Fransızcasına benzer çok sesli bir org var." BÜ.s.153.

Zaza: Doğu Anadolunun bazı merkezlerinde, Kazakistan (Cambul), Gürcistan (Batum) gibi bazı devletlerde yaşayan bir kavim. "Zaza,kurmanci ,Karahanlar birbirlerinin dilini anlamıyor." SNK.s.382.

Zebur: Allah tarafından Davut Peygamber'e indirilen mukaddes kitap. "...yahut Aristo'nun gizli Zebur'u. Yıl boyu üç felsefi şölen de vardır." IDG.s.57.

Zehi Hayali Muhal: İmkansızı hayal etmek ne güzel anlamında bir terkip. "Bu hadim edilmiş idrakle, bu izinli hürriyetle kalkınmak mümkün mü? Zehi tasavvur-u batıl, zehi hayali muhal." Kİ.s.387.

Zehi Tasavvur-u Batıl: Batılı düşünmek ne güzel anlamında bir terkip. "Bu hadim edilmiş idrakle, bu izinli hürriyetle kalkınmak mümkün mü? Zehi tasavvur-u batıl, zehi hayali muhal." Kİ.s.387.

Zeitgeist: Hegel'in meşhur ettiği sonraları Kuhn ve Popper'in de eserlerinde söz ettiği ve Almanca'da "zamanın ruhu" anlamına gelen bir kelime. "Rhin'in her iki kıyısında peşine düşülen:bir devrin ruhudur –hep bir "Zeitgeist" KA.s.416.

Zeka: Zekâ Üzerine (De I'Intelligence). Fransız filozof ve tarihçi Taine (1828-1893)'in 1870 yılında yazdığı eseri. "Zeka yazarı, felsefeciler dışında kalan aydınları daha çok şu yönleriyle etkiler." KA.s.438.

Zekariya: Kur'ân-ı Kerim'de ve Tevrat'ta zikredilen paygamber isimleinden biri. "Eski Nebiler (Yeşu, Hakimler, 1.Samuel, 2.Samuel, 1.Krallar, 2.Krallar. Sonraki Nebiler: İşâya Yeremya, Hezekiel, Hoşça, Yoel, Amos, Abodya, Yunus, Mika, Nahun, Habakkuk, İsefanya, Haggay, Zekarya, Malaki." IDG.s.135-136.

Zeki Müren: (1931-1996). Türk ses sanatçısı. "Kırk yaşında bir tapet, bir nevi Zeki Müren." Jur1.s :93.

Zeki Velidi Togan: 1890-1970. Başkırdıstan devlet başkanlığıda yapmış olan Tarihçi ilim adamı. İstanbul Üniversitesi'de tarih Profesör. 1890 tarihinde Başkurt ilinde İsterlitamak'a bağlı Küzen köyünde doğmuş olan Zeki Velidi Togan Rusça, Farsça, Arapça bilmekteydi. "Kazan Universitesi Arkeoloji Cemiyetine sunarak bir teblig halinde ozetlemiş."IDG.s.232.

Zemindari: "Zemindari ve Ryotwari sistemleri dahi bütün kötülüklerine rağmen birbirinden ayrı iki özel toprak mülkiyeti demektir, Asya cemiyetinin büyük hasreti." BDE.s.80.

Zemstvo: Avrupa Rusya'sında (1864-1917arası)) illerde yerel yönetimi sağlayan meclis. **"**Bir Zemstvo'lar genel meclisi kuracak, tesis edecegi koylu bankasiyla Mir'e

avans verecek, vergiyi azaltacak, fabrikalarda calisma saatini dusurecek, Sibirya'ya göçü teskilatlandıracaktır." Mağ.s.69.

Zemzem Kuyusu: Kabe Yakınlarında bir noktada bulunan Zemzem Suyu'nun çıktığı kuyu. "İslamiyet politeizmin tanrıları silip süpürmüş ama mabetlerine pek dokunmamış, onları İslamiyet için mübarek yerler saymış (Hacer-i Esved, Zemzem Kuyusu ve Hira Dağı üzerine malumat, bkz. sh. 49-50)." Kİ.s.151.

Zenon: (426-491). İsaurialı Doğu imparatoru. **"**İmparator Zenon 489'da hocaların nasturi temayüllerini bahane ederek mektebi kapatır."IDG.s.221.

Zenon: Kitionlu Zenon MÖ.315-264) Stoacı Yunanlı Filozof. "Fenikeli tüccar Zenon, Yunanistan'a yeni bir dünya görüşü getirir: Ölmeden önce ölmeyi getrir." SNK. s.118.

Zent-Avesta: Zerdüşlerin kitabı Avesta'nın Avrupa literatüründeki adıdır. "Refik Halit yazılarını Zent- Avesta başlığı altında sergiler." BÜ.s.147.

Zentçe: İran'ın eski dillerinden birisi. "Sonra oryantalizm'in olgunluk çağı… Esrarı çözülen Zentçe." BÜ.s.146.

Zerdust Böyle Dedi: Nietszche'nin 1883-1885 yılları arasında yazdığı eserinin adı. "Nietszche'de "Ahlakin Seceresi" "iyinin veya guzelin otesinde " "Zerdust boyle dedi" de Surhomme'u (üstün insan) anlatir." SNK.s.61.

Zerdüşlük: İranlı Zerdüşt tarafından kurulan tek tanrılı inanç sistemi. İnanılan tek tanrıya verdikleri Ahura Mazda adıyla bağlantılı olarak Mazdeizm de denir. Sonraki dönemlerde ise daha çok Mecusilik adıyla anılmıştır.Tek tanrılı bir inanç sistemi getirdiği için kimilerince peygamber olarak kabul edilen Zerdüşt'ün hayatıyla ilgili bilgiler daha çok efsanelere dayanır. **"**Musevilik Zerdüşlüğün damgasını taşır: hayırla şer arasındaki ikililik meleklerle cinlerin savaşı kıyamet gününem îman." BÜ.s.145

Zerdüşt: (MÖ.628-551) İran'da yayılan Zerdüştçülük ya da Mezdekiliğin kurucusu "Tarihin mihver çağı: Boudha, Zerdüşt, Cania." SNK.s.117.

Zerdüşt: Böyle Buyurdu Zedüşt veya sadece Zedüş diye de anılır. Bkz. Zerdüst Böyle Dedi**.** "Nietzsche'nin 1883-5 yılında neşrettiği Eserinin adı "Goethe'nin açtığı çığırda dikkate layık iki eser:Nietzsche'nin Zerdüşt'ü ile Stefan Goerge'un Asma Bahçeler'i." KA.s. 33

Zerdüştî: Zerdüşt dininden olan kimse, Mecusi ya da Ateşgede. **"**Bir tarihçi, Bermekiler devrinde, zaman zaman tekrarlanan bu toplantıları anlatırken sünnî, şiî, haricî, mutezili, imamî, Zerdüşti âlimler bir araya geliyordu, der." IDG.s.36.

Zeus: Yunan Mitolojisinde Eski Yunanlılar'ın en büyük Tanrısı. "Vedalar'da güneş: Mitra'nın gözü, Avesta'da Hürmüz'ün, Orfikler'de Zeus'un." BDE.s.106.

Zeydan: Bkz. Circi Zeydan**. "**Gerçi, Zeydan'ın Medeniyet-ı İslâmiye Tarihi ile Seyit Emir Ali'nin iki ciltlik Tarih-i İslamı var." Kİ.s.81.

Zeyil: Bir yazıya ek olarak yazılan yazılar ya da bir eseri tamamlamak için yazılan başka bir eser anlamında bir edebiyat terimi. ″Ayrıca Visdelou ile Galland'ın 284 sayfalık bir zeyli (1780)." IDG.s.84

Zeytinburnu: İstanbul'un Avrupa yakasında bir merkez ilçe. "B. Zeytinburnu'lu dostlarıyla sarmaş dolaş olmuştu". Jun.II.s.135.

Zimmer: Heinrich Zimmer (1890-1943) Hindistan'ın Avrupa'da bilinen imajını düzeltmek ve orada egemen olan yanlış inanış ve tasavvurları bertaraf etmeyi amaçlayan ABD'li New York'daki Columbia Üniversitesi Profesörü. "Pilpay (Beyd-i Ba)'ın hikâyelerini yüzyıllardan beri zevkle okuyan Avrupa onlardaki derin ve gerçekçi hayat felsefesini anlıyabilmiş midir? Zimmer, 'hayır' diyor bu soruya..." Kİ.s.309.

Zinovyev: Grigoriy Yevseyeviç Radomiyslkiy Zinovyev (1883-1936). Rus ihtilalci ve yazar. "Pek ciddiye almaz kongreyi. Zinovyev[1] başkandır." SNK.s.261.

Ziya Nur: Ziya Nur Aksun. 1930-, eserlerinden ziyade sohbetleriyle tanınmış olan tarih yazarı. Ziya Nur'un en büyük eseri "Osmanıl Tarihi"dir. "Ziya nur beyin kalemine borçlu oldugumuz mütaalar, cağdaş bir fazılın kolay kolay bulunamayacak aydınlatmalar." Kİ.s.86.

Ziya Gökalp: (1876-1924) Milli Edebiyat dönemi ebebiyatçi ve sosyoloğu. Aynı zamanda Türkçülük akımının en büyük temsilcilerinden biri. Sosyolog olarak Yahudi Durkheim'in taklidinden ileri gidemediği için özelikle Nurettin Topçu tarafından ağır şekilde tenkit edilmiştir. **"**Ali Suavi'den Ziya Gökalp'e kadar hepsi Osmanlı'yı silmek istedi**."** SNK.s. 303.

Ziya Kozanoğlu: Abdullah Ziya Kozanoğlu (1906-1966). Roman yazarı. Kolsuz Kahraman, Dağlar Delisi, Hilal ve Hac, Kızıl Tuğ, Patronalilar… gibi tarihî romanları ile bilinen bir yazardır. **"**Dahi, hocasını iyi seçendir. Scott, Balzac'ı yaratır. Michel Zevaco, Ziya Kozanoğlu'nu." KA.s.223.

Ziya Paşa Hakkında Bir Araştırma: Kaya Bilgegil'in 1979 yılında Ankara'da yayımladığı eserin adı. " (Kaya Bilgegil, Ziya Paşa Hakkında Bir Araştırma, Ankara 1979, s.180-181)." Mağ.s.149.

---

[1] Metinde Zinovief olarak zikredilmektedir.

Ziya Paşa: (1825-1880). Tanzimat dönemi şairi ve devlet adamı. Cemil Meriç'in ifadesiyle " Mısırlı bir ikbalpaerstin kalemşörlüğünü Devlet-i Aliyye'nin Kıbrıs mutasarrıflığına tercih eden paşa. Küçük kinlerin harekete geçirdiği büyük bir zeka." "Eşref de minnacık bir Ziyâ Paşa." BÜ.s.124.

Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu: (1902-1974) Cumhuriyet dönemi felsefeci yazar ve sosyoloji profesör. 1934-70 yılları arasında yayınladığı İş ve Düşünce adlı dergideki yazılarında, özel ve toplumsal mülkiyeti uzlaştıracak bir sosyo-ekonomik modeli savundu. "Bu devrin fikir adamları içinde, İbn Haldun'la en çok meşgul olan Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu'dur." UU.s.143.

Ziyaeddin Fahri: Bkz. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu. "1922'de Ziyaeddin Fahri Bey de bu yaziyi takdirle zikretmis." IDG.s.232.

Znanieczki: Florian Witold Znaniecki (1882-1958). Polonya asıllı ABD'li filozof ve sosyolog. **"**Birinci Cihan Harbi'den sonra Almanya'da Mannheim ve Lukacs, Fransa'da Goldmann, Amerika'da Sorokin, Veblen, Znanieczki.**"** SNK.s.204.

Zohar: Zohar ya da Sephar Ha Zohar (Aydınlığın Kitabı). Yahudi Kabala edebiyatının temel eseri. Geleneğe göre büyük bir bölümü Rabbi Şimon bar Yohay'a mal edilir. Çağdaş tenkitçiler gerçek yazarın 1270 ile 1300 yılları arasında en büyük bölümü Kabalacı Leonlu Moiz'in yazdığını, üçüncü bölümünün de izleyicileri tarafından yazıldığını ortaya çıkarmıştır. "Mayorka'daki inzivagahında Zohar'ın ibranice metnine eğilen hurufi Raymond Luyle mi?" IDG.s.154.

Zoil: Zoilos. MÖ. IV asırlarda yaşadığı sanılan Yunanlı sofis ve tenkitçi. Ününü, sadece Homeros'un şiirlerindeki çelişkilere, karabetlere ve zıtlıklara yazdığı dokuz kitaplık eserine borçlu. Zoilos'un ismi sonradan hırslı, kindar ve kötü tenkitçiler için bir cins isim gibi kullanılır olmuş. "Janus gibi iki çehreli. Kimine göre Aristark, kimine göre Zoil." Mağ.s.240.

Zola: Emile Zola (1840-1909). Fransız yazarı. Natüralizm akımının kurucusu ve en önemli temsilcisi. "Naturalizm bir hisardı Zola için." KA.s.265.

Zooloji: Hayvan Bilimi**.** "Ama Hint'in tarihi ile, musikisi ile, zoolojisi ile de ilgilendi." BDE.s.41.

Zu'l-Nun Mısrî: (796-859) IX. asır arap sûfilerinden Abu'l-fayz Savbân'ın lakabı. "Bu istilahlar (ölümü 859)aracılığı ile tassavufa da sızar ." IDG.s.207.

Züheyla: Yusuf ile Züleyha Mesnevilerinin kadın kahramanı. "Byron da (1788 – 1824) selviler diyarına âşıktır, Asya ile Avrupa'yı birleştiren birer altı halkadır şiirleri. Gülnar,

Züheyla, Leyla Asyalı'dırlar, ama o mermer göğüslerin altında çarpan kalpler Avrupalı." BDE.s.45

Zweig: (1881-1942). Avusturyalı yazar. Deneme ve romanlarıyla tanınmıştır. **"**Balzac'la başladım yazı hayatına, Zweig ömür boyu yaşadı. Balzac'ı ve eserini tamamlayamadan öldü." BÜ.s. 235

SONUÇ

Cemil Meriç'in eserleri üzerine yapmış olduğumuz çalışmadaki malzeme 12 telif eserin taranmasıyla ortaya çıktı. Sayfa hesabıyla yaklaşık 4000 sayfa üzerinde çalıştık.

Yaptığımız Çalışmada 7300 özel isim ya da özel anlamlı kelimeye rastladık. Bunlardan 3286'sı kişi adıdır. Bu kişi adları ait oldukları millet ve ülkelere göre şöyle bir dağılım gösterir.

Alman	: 276
Amerika	: 30
Arap	: 206
Bulgar	: 5
Fransız	: 697
Hint, Bengal, vb.	: 434
İngiliz	: 315
İran	: 39
İrlanda	: 7
İskoç	: 51
İspanyol	: 5
Japon	: 5
Pakistan	: 13
Polonya	: 12
Rus	: 335
Türk	: 551
Yahudi	: 47
Yunan	: 243
Hollanda	: 5

Bu şahısların mesleklerini, uğraştıkları ilim dallarını tespit etmeye kalktığımız zaman karşımıza şu şekil bir tablo çıkmaktadır.

Antropolog	:30
Asker	:45
Din adamı	:151
Edebiyat tarihçisi	:58
Edebiyat tenkitçisi	:93
Felsefeci	:247

Gazeteci	:109
Gök bilimci	:16
Mitolojik İsim	:180
Mütercim	:73
Padişah, kral, başkan	:98
Roman kahramanı	:181
Roman vb. metin yazarı	:1018
Siyaset ve devlet adamı	:142
Sosyolog	:316
Şair	:349
Tarihçi	:158
Mitolojik tanrı veya tanrıça	:77
Diğerleri	:123

Cemil Meriç'in eserlerinde yaklaşık 2973 adet eser adı zikredilmiştir.

Özel anlamlı kelime	:300

Bunun dışında;

Gazete İsmi	:140

Dergi adı:139

Yayınevi:26

Tapınak, Heykel vs.	:27
Kıta, Ülke, şehir vs.	:295
Millet ve medeniyet adı	:32
Resmi Kurum	:58'dir.

Görüldüğü üzere Cemil MERİÇ'in eserleri bir isimler ve eserler kamusu. Onun kültür hazinesi Amerika'dan Japonya'ya, Arap aleminden Norveç'e; Hint kütlrüründen, İspanyol, Petekiz kültürüne; tıp terminolojisinden felsefî dokrinlere kadar kadar uzanmıştır. Yukarıdaki rakamlar onun bir dünya edebiyatı yazma sevdasına kapılmasının neticesidir.

Değerlendirmemizden anlaşılan bir diğer nokta da Cemil MERİÇ'in mesleki kimliğinidir. O her şeyden önce bir edebiyatçıdır. Çünkü sözünü ettiği kişilerin % 46.1'i edebiyat dünyasıyla alâkalı kişilerdir. Cemil MERİÇ bir sosyolog olarak bilinmesine ve yıllarca sosyoloji dersleri vermesine rağmen eserlerinde sosyologji ile

ilgili ismlerin oranı: %10.5'te kalmaktadır. Bunun dışında Cemil MERİÇ'in eserlerindeki kişilerin mesleki oranları şöyledir:

Felsefeci :%7.5
Siyaset ve devlet adamları :%7.3
Dini hüviyet taşıyan isimler :%6.9,
Mitolojik İsimler : %5.4
Gazeteci : %3.3
Diğerleri : %13

Cemil MERİÇ'in eserlerinde kişilerin milliyetlerine göre oranlarını hesapladığımız zaman da karşımıza şu şekil bir tablo çıkmaktadır.

Arap :%6.2
Rus :%10.2
Hintli :%13.2
Fransız :%21.2
Yunan :%7.4
Alman :%8.4
İngiliz :%9.5
Türk :%16.8
Diğerleri :%7.1

Bu tabloda bilinen ve tahmin edilen doğrultuda veriler çıkyor karşımıza. Görüldüğü gibi Cemil MERİÇ'in en hakim olduğu kültür Fransız kültürüdür, eserlerinde kendi milletinin kişilerinden daha fazla Fransızlara yer vermiştir. Fransızlardan sonra Türk ondan sonra'da Hint kültürünün mensubu kişiler yer almaktadır.

Cemil Meriç, İngilizce, Arapça ve Fransızcayı çok iyi bildiği için bu kültürlere âit eserlerin hemen hemen tamamını asıl kaynaklarından okuyordu. Bu dillerden Türkçeye yapılan tercümeleri çoğu zaman tenkit etmekte ve Ayın Bibliyografyası, Yurt ve Dünya, Ağaç, Gün gibi dergilerde tercüme hatalarını makaleleştirmektedir. Bunun içindir ki onun kültür hazinesini şekillendiren eserlerin birçoğuna, özellikle Hindoloji terim ve isimlerine Türkçe kaynaklardan ulaşmakta zorlandık. Ulaşamadığımız dolayısıyla hakkında bilgiler veremediğimiz özel isimleri ve özel anlamlı kelimeleri eserimizin sonunda dikkatlere sunmayı uygun bulduk.

EKLER

A Deo: A.Deo, Tanrı'dan; doğru ama, Akino'lu aziz Thomas, "per populum", halk aracılığıyla, diye tasrih ediyor; Kilise'nin ananevi akidesi budur. UU.s.219.

Aguru: "Şimdi göğüsler Kaliga'yla ovuluyor. Saçlar siyah Aguru'yla. Cömert bir üsareyle kabaran pirinçler arasında dişi ceylanlar dolaşıyor..." BDE.s.192."

Akhakhaya: "Kuru bir bağırsağa benzeyen kurbağa / Başladı bağırmaya,/Bir curcuna , bir kıyamet, bir vakvaka/Akhakhaya, Akhakhaya'" BDE.s.310.

Akino: A Deo, Tanrı'dan; doğru ama, Akino'lu aziz Thomas, "per populum", halk aracılığıyla, diye tasrih ediyor;Kilise'nin ananevi akidesi budur." UU.s. 219.

Ali İbn Harûn Zencânî: "Elimizdeki metinler Onuncu Asır'dan kalmış. Yazarlardan bazılarının adlarını tanıyoruz: Ebû Süleyman Musti, Mukaddesî, Ali İbn Harûn Zencânî, Mehrcânî, Awfî." IDG.s.43.

Alsibiad: Eflatun sokrat'ta ideayı gördüğü için sever onu, Alsibiad da Sokrat'ta Tanri'yi sever. SNK.s.61.

Anéé Sociologique: "Anéé Sociologique etrafında toplar talebelerini." SNK.s.123.

Anquetil: "Anquetil'in Batı kütüphanesine kazandırdığı Upanişadlar, bu Farsça nüshanın tercümesidir." BDE.s. 61.

Apabramşaca: "Yaklaşık dokuz yüz yıldan beri, yeni Hint dilleri giderek praktritçe ve apabramşaca'nın yerine geçmeye ve Sanskritçenin yanı sıra edebiyat alanında kullanılmaya başlar." BDE.s.240.

Apolloncu: "Antik medeniyetin Apollon'cu bir ruhları vardır, Batı medeniyetinin Faust'cu."UU.s.100.

Aulu-gelle: "Sekiz asır sonra yaşayan Aulu-Gelle, kelimeyi edebiyat dünyasına aktarmış: 'scriptor classicu', 'scriptor proletarius'un zıddı; klasik yazar, üstün bir içtimai sınıfa hitap eder, proleter yazar, yığına" KA.s.62.

Beyaz Şiir: "Batı dillerinde 'Beyaz Şiir,bir tabir vardır.Milton Kaybolan Cennet bu beyaz nazımla kaleme almıştır." Kİ.s.238.

Bhagavata-Purana: "En ünlüleri tanrı vişnu`nun maceralarını destanlaştıran Vişnupurana ile Krişna`nun menkıbelerini terennüm eden Bhagavata-purana." BDE.s.156.

Bhagirata: "Zorlu bir çilekeşti Bhagirata;/ Yüce bir handı." BDE.s.374.

Bhanumati: "Sen'in hikâyeleri de var, 'Bhanumati'si bu alanda bir şaheser olarak kabul ediliyor." BDE.s.276.

Bharata: “Sen Vazifeni düşün Bharata’ Kşatriya dövüşür, ah etmez.” BDE.s.363.

Bhartirahi: “Avrupa’nin tanidigi ilk Hint sairi:Bhartirahi. “BDE.s.196.

Ebû Süleyman Musti: “Elimizdeki metinler Onuncu Asır’dan kalmış. Yazarlardan bazılarının adlarını tanıyoruz: Ebû Süleyman Musti, Mukaddesî, Ali İbn Harûn Zencânî, Mehrcânî, Awfî.” IDG.s.43.

Ebü’l Berekat Bağdadî:”İlerde göreceğiz, tabiat-ı tamme temasından İbn Sina’nin akl-ı faal nazariyesinin neticelerini çokaracaktır.” IDG.s.208.

Edgar Morin: “İşte sosyolog Edgar Morin ile yapılan bir mülakat:” UU.s119.

Existence metafiziği: “Molla Şirazi’nin ‘essence”lar metafiziğine karşı ortaya attığı ‘existence’metafiziğinde de stoacılığa yakın fikirler bulmaktayız.” IDG.s.208.

Greko Oryantal: “Yunan simyası ile Cabir ibn Hayyan simyası arasındaki bağları İran’ın “Greko-oryantal’’ mirası ile damgalanmış merkezlerinde aramak lazım geldiğini göstermez mi?” IDG.s.223.

Haezrahi Yehuda: Londra Üniversitesinde İbranice hocası olan bir edebiyat ansiklopedisi (Cassell’s Encyclopedia of Literature) için yazdığı “İbranice Edebiyatı” başlıklı makalenin tercümesidir.” IDG.s.138.

Ikarya: Fransız komünist kuramcı ve romancı Etienne Cabet(1788-1856)’ın1840 yılında yayımladığı felsefî roman. Romanın tam adı Voyage en İcarie’dır. “Cabet, Ikarya’yi yazmistir. SNK.s.160.

Irving Babitt: “Nisard, Brunetiere, Maurras, Seilliere, Irving Babitt, T.E. Hulme, T.S.Eliot ve beşkaları, romantizmi yere batırmak için klasiği yücelymiş”. KA.s.63.

Işıktı (Viş): “Vedalar çağının Vişnu’su bütün kâinata işleyen Işıktı (Viş), üç adımda dolaşıyordu evreni.” BDE.s.127.

İbn Âkil: “Düşüncelerini savunurken rastgele bir devlat adamının tanıyamayacağı bir çok fakihlerden de iktibas yapar: Mavak, İbn Abidin, Taftazani, İbn Kayyim el Cevziyye, ibn Âkil ve el Harafî gibi.” UU.s.49.

John Mills. “Çevirenler bir İngiliz banka memuru John Mills’le, profesyonel bir mütercim olan Alman G. Selluis idi.” IDG.s.17.

John Purvey:1396’da bu tercümenin tarafından düzeltilen bir nüshası basılır. IDG.s.137.

Judeo Kretien: Batının ezoterik geleneği de resmi dini gibi Judeo Kretiendir. IDG.s.153.

Ludwig von Westphalen: “Fakat genç Marx’a Saint-Simon’u bütün yönleriyle tanıtan ilk mürşit, kendisinin de itiraf edeceği gibi, kayınpederi Ludwig von Westphalen.” SSSS.s.112.

Marcelle: Mathieu kim ? Romana da , Marcelle’in odasına girer gibi , ayaklarının ucuna basarak giriyor. Jur.I.s .92.

Muhammed at Medina: “1958’de Fransızcaya çevrilen kitaba Maxime Rodinson bir Önsöz yazmış. Muhammed at Medina, Londra 1956, 412 sayfa.” Kİ.s.154.

Physis: “Psysiocratie, Physis’nin , yani tabiat kanunlarının hakimiyetidir.**”** SNK.s.207.

Picavet: “Picavet’ye göre ideoloji gözlemci ile konunun baş başa kalmasını sağlayan görüştür,aralarında hiçbir peşin hüküm,hiçbir üniversal prensip olmayacaktır.**”** SNK.s.200.

Raphael: 1693'te şöyle der: "Raphael'ler, Carrache'lar, Poussin'ler nasıl resim yapmışlarsa, biz de öyle yazmalıyız".” Kİ.s.62.

Reşit Yasimi: “İbn Haldun’un tarih felsefesi, Kafiyeci’nin görüşlerinden , Ahmet Vefik Paşa’nın, Gelenbevi Tevfik’in Müşir, Köprülü Fuad’ın Akçuraoğlu’nun, Tahâ Hüseyin’in , Reşit Yasimi’nin tarihle ilgili düşünceleri de bir nalatımış.” Kİ.s.90-91.

Roinard: “Roinard’ın Gelecek Asırdan Portreler’’ adlı kitabını resimlendirmesi için Henry de Groux’ya telkinlerde bulunuyor:” UU.s. 220.

Roland Knox: Roland Knox 1944,1947-50 yeni Vulgat tercümesi. IDG.s.137

Santa-croce:"1870'de, Santa-Croce'ye, büyük İtalyanlar'a aiy kiliseye taşınmıştır mezarı". SNK. s.187

Santal: Santal ile ovulu göğüslerde sarhoş inciler. BDE.s.181.

Seres: “Güzellik, aşk, mutluluk, servet Tanrıçası Lakşmi, çalkalanmasından doğmuş. Bir adı da Sri. Doğuşuyla Venüs’ü hatırlatır, adıyla Seres’i.” BDE.s.128.

BİBLİYOĞRAFYA

Alternatif Düşünceler Sözlüğü, İnsan Yayınları, İstanbul 2001.

AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, C1-29, Hürriyet Gazetecilik, İstanbul,1994.

Arseven, Celal Esad; **Sanat Ansiklopedisi**, MEB Yayınları, İstanbul 1998.

Banarlı, Nihat Sâmi; Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**,C1-2Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1997.**

Tüsidit: "Perikles'i onlar yetiştirdi, Öripid dramlarının, Tüsidid tarihinin ilham kaynağı onlar." Mağ.s.28.

Beydilli, Celal; **Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**, Yurt Kitap-yayın, Ankara 2005.

Bilmen, Ömer Nasuhi, **Büyük İslâm İlmihali**, İpek Yayınlar, İstanbul1998.

Bolay, Süleyman Hayri, **Felsefî Doktrinler ve Terimler Sözlüğü**, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

Büyük Türk Klasikler, C.1-14 Ötüken Yayınları, İstanbul,1994.

Can, Şefik, **Klasik Yunan Mitolojisi**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1997.

Cevizci, Ahmet, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, Paradigma, İstanbul 2000.

Devellioğlu, Ferit; **Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Sözlük**, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara1993.

Dinçoğlu, Onur, **Türkçede Yabancı Terimler Sözlüğü**, İnkılap Kitabevi istanbul 2003.

Erhat, Azra; **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, İstanbul 2002.

Erzurumluoğlu, Prof.Dr. Kenan; "**Üniversiteler ve Demokrasinin Evrensel Hastalığı: Jakobenizm**", Orkun Dergsi, 95. sayı Ocak 2006.

Gökberg, Macit, Felsefe Tarihi, Remzi Yayınevi, İstanbul,1999.

Hancerlioğlu, Orhan, Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul,1998.

İslâm Ansiklopedisi, C1-13 MEB Yayınları. Eskişehir,1997.

İslâm Ansiklopedisi, C1-24 Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları.

Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, C1-4, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004.

Kaya, Orhan, **Hint Mitolojisi Sözlüğü**, İmge Yayınları, Ankara 1997.

Kirman, Mehmet Ali, **Din Sosyolojisi Terimleri Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, Ankara, 2004.

Korkmaz, Zeynep, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 1992.

Kudret, Cevdet; **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman** 3 cilt. İnkilap Kitabevi, İstanbul 1990.

Marshall Gordon, **Sosyoloji Sözlüğü**, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, 1999.

Meriç**,** Cemil, **Bir Dünyanın Eşiğinde**, İletişim Yayınları, İstanbul,1998.

Meriç**,** Cemil, **Bir Fâciânın Hikâyesi**, Umran Yayınları, 1981.

Meriç**,** Cemil, **Bu Ülke**, İletişim Yayınları, İstanbul,1998.

Meriç**,** Cemil, **Işık Doğudan Gelir**, İnsan Yayınları, İstanbul 1984.

Meriç**,** Cemil, **Jurnal 1**, İletişim Yayınları, İstanbul,1998.

Meriç**,** Cemil, **Jurnal 2**, İletişim Yayınları, İstanbul,1998.

Meriç**,** Cemil, **Kırk Ambar**, İletişim Yayınları, İstanbul,1998.

Meriç**,** Cemil, **Kültürden İrfâna**, İnsan Yayınları, İstanbul 1985.

Meriç**,** Cemil, **Mağaradakiler**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Meriç**,** Cemil, **Saint- Simon İlk Sosyolog İlk Sosyalist**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Meriç**,** Cemil, **Sosyoloji Notları ve Konferanslar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Meriç**,** Cemil, **Umrandan Uygarlığa**, İletişim Yayınları, İstanbul,1998.

Meydan Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, C1-24, Milliyet Gazetecilik Anonim Şirketi, İstanbul,1986.

Necatigil, Behçet, **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**, Varlık Yayınları, İstanbul 1997.

Necatigil, **Behçet, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık Yayınları, İstanbul 2004.

Ögel, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989.

Özkılımlı, Atilla; **Edebiyat Ansiklopedisi C1-**5, Cem Yayınları, İstanbul 1990.

Pala, İskender, **Divân Şiiri Ansiklopedik Sözlüğü**, Akçağ Yayınları Ankara 1995.

Sami, Şemsettin; **Kamus-i Türkî** Enderun Kitabevi, İstanbul 1989.

Saraç, Tahsin, **Büyük Fransızca- Türkçe Sözlük**, Adam Yayınları, İstanbul 2001.

Tekin, Dr. Arslan; **Edebiyatımızda İsimler ve Terimler Sözlüğü**, Ötüken Yayınları, İstanbul 1999.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C1-7,Dergâh Yayınları.

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

Uludağ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2001.

Yıldız, Zekeriya, **Politika Sözlüğü**, Timaş Yayınları, İstanbul 2003.

ÖZ GEÇMİŞ

1975 yılında Alanya'nın Toslak Köyü'nde dünyaya geldi. Dağ, deniz, yağmur… İlkokul ve ortaokul tahsilini Alanya'da tamamladı. Sonra gurbet çağırdı onu. Aydın Ovası'nın ılık rüzgârı ve Büyük Menderes'in kıvrımlarıyla tanıştı.1993 Sarayköy Lisesi mezunu.1994 yılında Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne girdi. Kar, tipi, boran, sis… Gurbetin soğuk akşamlarının melâlini Hemşin'in şiir ve edebiyat sohbetleriyle dağıtma tesellisi.... En nihayet özlenen günler, ilmin zekâtını verme vakti, gelir. Yozgat'ın en mahrum ilçelerinden birinde, Çekerek'in Sarıköyü'nde yiyecek ekmek, içecek su bulur.

1999 yılının 27 Kasım'ında karlı bir günde Emine Kaplan ile evlenir. Kısa süren bir vuslattır bu. Sonra vatan borcu: Kırklareli ve Van. İlk değildi bu gurbet, son da olmayacaktı. "Yalnızdım, sevmeye mecburdum" dediği Cemil Meriç'in eserleriyle ünsiyeti bu dönemlere tekâbül eder. 2000 yılının Ekim Ayı'nda annesinin "dar-ül beka"ya irtihâline yandığı günlerde kızı Ferhan Serra ile teselli bulur. Veren de O, alan da.

2002 Kasım'ında, Kayseri Kocasinan İşitme Engelliler Meslek Lisesi'nde görevlendirilir. Erciyes Dağı'nın eteklerinde sessizlerin tercümanı olmaya çalışırken Yüce irâde sıcağa, çöle ve mukaddese göç nimetini bahşeder. Şimdi Riyad Uluslararası Türk Okulu'nda Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olarak görev yapmaktadır.

İletişim Adresleri:

Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü

sahharun@hotmail.com

sahharun@mynet.com

Tel: 05352707230